

GÜNTER GRASS

TOBA DE TINICHEA

POLIROM

Günter Grass

Toba de tinichea

Traducere şi cuvînt înainte de Nora Iuga
POLIROM, 2005

Günter Grass,
Die Blechtrommel, 1959

Copyright © Steidl Verlag, Gottingen 1993
© 2005 by Editura POLIROM, pentru prezenta traducere

ebook v1.0

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:
GRASS, GUNTER
Toba de tinichea/Gunter Grass ; trad. şi cuv. înainte de Nora Iuga.
Iaşi : Polirom, 2005
ISBN 973-681-877-2
I. Iuga, Nora (trad.)
821.112.2-31=135.1

Poet, prozator, dramaturg, sculptor şi grafician, **Günter Grass** s-a născut la 16 octombrie 1927 la Danzig, loc în care îşi va petrece şi tinereţea. Se înrolează la vîrsta de şaisprezece ani, fiind luat prizonier de americani. După război devine cioplitor în piatră pentru monumente funerare, meserie care îi va asigura, pentru o vreme, existenţa.

Urmează Academia de Arte din Düsseldorf (între 1947 şi 1952), apoi Universitatea de Arte Plastice din Berlin. Trăieşte un timp la Paris, apoi în Italia, iar din 1960 în Berlinul de Vest şi la ţară, în Schleswig-Holstein. Din 1968 se dedică prozei, fără a renunţa însă la sculptură, grafică şi poezie. A fost preşedinte al Academiei de Arte din Berlin între 1983 şi 1986. Luptător fervent pentru pace şi cu ferme opinii social-democrate (a participat la campania pentru alegerea în postul de cancelar a lui Willy Brandt), Günter Grass este permanent angajat în viaţa politică a societăţii. Debutează în 1956 cu volumul de versuri *Avantajele găinilor-giruetă.* Se afirmă ca prozator la o întrunire a Grupului 47 cu romanul care îl va consacra pe plan internaţional: *Toba de tinichea* (1959), de factură picarescă, radiografie a lumii şi satiră grotescă a epocii din perspectiva unui gnom toboşar. Împreună cu *Pisica şi şoarecele* (1961) şi *Ani de cîine* (1963), *Toba de tinichea* - care i-a adus etichetări atît de deosebite, de la „conştiinţă a generaţiei sale" pînă la acuzaţii de pornografie, obscenitate, nihilism şi blasfemie - formează „trilogia Danzigului". A mai scris, printre altele, romanele *Anestezie locală* (1969), *Calcanul* (1977), *Un cîmp prea departe* (1995), volumele de proză scurtă *Întîlnire la Tegte* (1979), *Naşteri frontale sau germanii dispar* (1980), *Povestiri lugubre* (1992), volumul de eseuri şi polemici politice *Din jurnalul unui melc* (1972), romanul autobiografic *Secolul meu* (1999), volumul de versuri *Ultimul dans* (2003) etc. În anul 2002, publică *În mers de rac,* un roman cutremurător care relatează un episod dramatic de la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial - scufundarea de către un torpilor sovietic a navei *Wilhelm Gustloff,* cu 9.000 de pasageri la bord -, tratînd, în acelaşi timp, o temă incomodă: vina şi consecinţele nefaste ale tăcerii prelungite.

Activitatea sa literară a fost încununată de cele mai importante distincţii: Premiul Buchner (1965), Premiul Fontane (1968) şi Premiul Nobel pentru literatură (1999).

Capodopera lui Günter Grass, *Toba de tinichea* este o pretinsă autobiografie a piticului Oskar Matzerath, născut la graniţa dintre Germania şi Polonia, avînd doi taţi prezumtivi, care susţine că s-a oprit deliberat din creştere la vîrsta de trei ani în semn de protest faţă de lumea adulţilor. Oskar asistă la nazificarea familiilor germane obişnuite, la ororile războiului şi la miracolul german postbelic.

Acuzat de o crimă pe care nu a comis-o, Oskar este închis într-un ospiciu, de unde, cu vocea sa ascuţită care sparge geamurile şi cu răpăitul tobei sale de jucărie, condamnă toată nebunia lumii moderne. De acelaşi autor, în colecţia „Biblioteca Polirom" a apărut *În mers de rac* (2002).

CUVÎNT ÎNAINTE

Ca mai toate marile creaţii ale geniului uman, primul roman al lui Günter Grass, *Toba de tinichea,* a avut parte, încă de la apariţia sa, în 1959, de contestarea vehementă a unora, de admiraţia fanatică a altora. După lectura cîtorva capitole din manuscris în cadrul Grupului 47, Günter Grass a fost acuzat de o parte a criticii de pornografie, obscenitate, nihilism şi blasfemie, dar, din fericire, reacţia dominantă a fost una de recunoaştere entuziastă, *Toba de tinichea* devenind astfel, cînd autorul ei nu avea decît treizeci şi doi de ani, cea mai reprezentativă operă a literaturii postbelice din R.F.G., pătrunsă spectaculos în literatura universală. O asemenea afirmare explozivă în sfera romanului ne apare cu atît mai surprinzătoare, cu cît această specie literară parcurgea în vremea aceea o criză profundă. Este de-a dreptul paradoxal cum a putut o proză de asemenea dimensiuni, cu un caracter declarat de Bildungsroman, cu un flux narativ continuu, tributar ca structură romanescă unui model epic conservator, să se impună într-un climat literar care proclama sfîrşitul ireversibil al prozei de mari dimensiuni şi victoria definitivă a avangardei asupra romanului tradiţional. Fără îndoială, nu sînt puţini criticii care încearcă azi să diminueze valoarea artistică incontestabilă a operei, explicîndu-i succesul în epocă prin interesul acordat în primul rînd unui capitol de istorie extrem de controversat şi, mai ales, funcţiei implicite de trezire a conştiinţelor din somnolenţa restauraţiei lui Adenauer. Pentru că *Toba de tinichea* denunţă minciuna istorică ascunsă sub scuza unei vini colective abstracte sau sub cea a manipulărilor în masă, scuză care, de fapt, absolvă individul de orice participare concretă, deliberată, la crimă, motivînd astfel Holocaustul.

În faţa tuturor acestor afirmaţii se ridică, în mod imperios, întrebarea: în ce măsură o carte atît de legată de un moment istoric delimitat are forţa să capteze interesul cititorului dintr-un alt spaţiu geografic şi temporal, ba chiar să fascineze şi să nască adepţi - figura piticului Oskar Matzerath, eroul năstruşnic al romanului, are clare calităţi mesianice capabile să facă prozeliţi -, cînd apare în versiune românească atît de tîrziu, la aproape patruzeci de ani de la publicarea ei în premieră la Editura Luchterhand din Frankfurt pe Main? Şi chiar dacă am presupune că receptarea *Tobei de tinichea* în anul 1997, în România, cînd a apărut prima ediţie, ar fi diminuată datorită considerentelor amintite — deşi istoria noastră actuală prezintă unele similitudini cu cea din Germania acelor ani -, cu atît mai mult cartea,

frustrată, să zicem, acum de fascinaţia actualităţii, se va adresa cititorului român prin ceea ce are ea mai pur şi în afara oricărei conjuncturi, prin extraordinarul ei mesaj artistic, de o modernitate bulversantă. Însăşi figura centrală a romanului, pe care se clădeşte întreaga construcţie narativă, este în acelaşi timp personaj real, idee, simbol. Piticul Oskar Matzerath, născut la graniţa dintre Germania şi Polonia, avînd doi taţi prezumtivi, oprindu-se deliberat din creştere la vîrsta de trei ani, parcă anume pentru a opune lumii oamenilor mari o conştiinţă mai vie, mai directă, mai intransigentă, este în acelaşi timp şi handicapatul care răstoarnă valorile, demonstrînd că există epoci cînd, de fapt, normalitatea e anormală şi viceversa. El aparţine, după cum singur mărturiseşte în carte, „acelei categorii de sugari cu auzul treaz, a căror dezvoltare spirituală este încheiată încă de la naştere şi în continuare nu mai trebuie decît să se confirme".

Piticul toboşar este un artist vizionar sui-generis. El dă glas prin toba sa evenimentelor care îi marchează devenirea personală şi, totodată, devenirea istorică a poporului său. Cum aminteam, Oskar Matzerath s-a născut la Danzig, într-un spaţiu oscilant între Germania şi Polonia, trăgîndu-se, după mamă, dintr-un neam vechi din inima Kaşubiei. Cei doi taţi prezumtivi ai săi au fost unul german, Alfred Matzerath, şi celălalt polonez, Jan Bronski, acesta din urmă fiind văr primar cu mama lui Oskar. Dubla obîrşie, spaţiul natal şi legătura de sînge cu oamenii Kaşubiei se pare că îi sînt comune şi lui Günter Grass, care aduce în *Toba de tinichea* nenumărate elemente autobiografice definitorii. Ca şi Alfred Matzerath, tatăl legitim al lui Oskar, şi tatăl lui Günter Grass a fost negustor de coloniale la Danzig. Ca şi Oskar, a lucrat şi Günter Grass după război într-un atelier de pietrărie din Dusseldorf şi a frecventat Academia de Artă, secţia de grafică şi sculptură, la Berlin, scriind concomitent, în anii 1950-1956, poezii şi proză scurtă. De altfel, şi Oskar comite la un moment dat în carte o poezie, ca mai tîrziu, internat într-o clinică de boli nervoase, să-şi scrie romanul vieţii sale.

Romanul *Toba de tinichea* este construit pe două planuri mari temporale: unul cuprinzînd perioada 1952-1954, în care Oskar, supravegheat de îngrijitorul său Bruno şi vizitat periodic de prietenii săi Klepp şi Vittlar, îşi scrie opera, celălalt, perioada 1899-1954, în care acelaşi Oskar, în calitate de narator, ne lasă să pătrundem în destinele şi întîmplările întortocheate şi groteşti ale rudelor şi ale vecinilor săi, dar mai ales în desfăşurarea propriei vieţi.

Oskar Matzerath nu este un personaj liniar, dubla lui origine şi-a spus cuvîntul prin caracterul dublu al personalităţii sale, încă din primele luni de viaţă, accentuîndu-se şi mai mult în perioada lui de formare. Două personalităţi complet incompatibile între ele, a căror alăturare constituie o culme a absurdului, stau la baza educaţiei şi a

pregătirii lui şcolare: Rasputin şi Goethe. Oskar învaţă să scrie şi să citească nu după abecedar, ca toţi copiii, ci după *Rasputin şi femeile* şi *Afinităţi elective.* Cele două genii, contestate şi adulate deopotrivă, i-au servit lui Oskar drept modele culturale definitorii, făcîndu-l să penduleze continuu între dionisiac şi apolinic, cum singur mărturiseşte: „Această dublă alegere avea să-mi stabilească şi să-mi influenţeze viaţa, cel puţin pe aceea pe care singur plănuisem s-o duc în absenţa tobei. Pînă în ziua de azi — pentru că Oskar îşi ademeneşte, setos de cultură, încet, încet, toată biblioteca spitalului de boli nervoase în camera sa — oscilez, nepăsîndu-mi de Schiller şi de tovarăşii lui, între Rasputin şi Goethe, între vraciul şi atotştiutorul, între întunecatul care înrobea femeile şi luminosul prinţ al poeţilor, care se lăsa atît de lesne robit de femei". Implicaţiile grotesc-satirice sînt aici evidente. Acelaşi caracter dublu care îi marchează evoluţia guvernează şi lumea lui exterioară, reprezentată prin cele două portrete din camera de zi a casei părinteşti, acestea se înfruntă de pe pereţi opuşi, schimbîndu-şi poziţia strategică după oscilaţiile politice. „De deasupra pianului fu luat din cui tabloul încruntat al lui Beethoven, un cadou de la Greff, şi de acelaşi cui fu agăţat la fel de încruntatul Hitler. Matzerath, care nu punea preţ pe muzica simfonică, vru chiar să-l surghiunească de tot pe muzicianul aproape surd. Dar mama, care iubea foarte mult pasajele de *andante* din sonatele lui Beethoven şi exersase chiar două sau trei, mai *andante* decît era indicat, insista ca Beethoven să stea dacă nu deasupra şezlongului, atunci măcar deasupra bufetului. Aşa s-a ajuns la cea mai cruntă dintre toate confruntările. Hitler şi geniul, faţă în faţă; se uitau unul la altul, se pătrundeau cu privirea şi totuşi nici unul nu se putea bucura de prezenţa celuilalt." Dar Oskar a avut şi un model adevărat, un om în carne şi oase, un gnom asemenea lui, un mare înţelept, fin cunoscător al vieţii, magistrul Bebra, care i-a stat mereu alături în momentele de răscruce ale existenţei. Bebra l-a luat cu teatrul lui de campanie în turneu pe linia frontului, datorită lui Bebra a văzut Parisul, a cunoscut-o pe frumoasa Roswitha Raguna, care l-a făcut pe adolescentul pitic să se simtă bărbat, şi tot datorită lui Bebra, el, toboşarul, a devenit o personalitate în lumea artistică. Bebra este cel care-l conduce spre ascensiune, cel care îi insuflă dorinţa de putere. De la prima lor întîlnire la menajeria circului, în care hazardul joacă un rol decisiv - de remarcat faptul că scena se petrecea în 1933, deci exact în perioada venirii lui Hitler la cîrma Germaniei - vorbele adresate de Bebra lui Oskar au un caracter premonitoriu: „Unul ca noi nu are voie niciodată să stea în rîndul spectatorilor. Unul ca noi trebuie să fie pe scenă, în arenă. Unul ca noi trebuie să joace şi să conducă acţiunea, altfel sîntem noi conduşi de ei. Şi ei, cînd joacă, joacă urît! [...] Îi şi văd venind! Vor ocupa locurile cele mai bune! Vor

organiza retrageri cu torţe! Vor construi tribune, vor popula tribunele şi de la tribune vor predica declinul nostru. Fiţi atent, tinere prieten, ce se va întîmpla la tribune! Căutaţi să staţi întotdeauna la tribună, niciodată în faţa ei!" Cuvintele lui Bebra aveau să-l urmărească pe Oskar în toate avatarurile existenţei sale. El va fi de fiecare dată personajul imprevizibil, *outsider-ul,* cel care priveşte şi acţionează mereu împotriva curentului. Toate acţiunile lui, fără a avea un mobil politic conştient, se transformă în tot atîtea gesturi ale revoltei, de la spargerea geamurilor şi a candelabrelor, pînă la delirul tribunei în timpul demonstraţiei de pe cîmpul Maiwiese, cînd micul Oskar, aflat sub tribună, pune în mişcare cu toba lui toate fanfarele acelea ale tineretului hitlerist, care intonează ca la un semnal, în locul marşurilor greoaie obişnuite, valsuri vieneze înaripate, urmîndu-l orbeşte pe micul toboşar. Toată mulţimea dansează, şi membrii Partidului Naţional Socialist şi doamnele din Organizaţia de Femei Germane, valsul trece în sălbaticele ritmuri ale lui *Jimmy the Tiger,* „pînă cînd camarazii din popor, înghesuiţi în faţa tribunei, cîtă frunză, cîtă iarbă, au înţeles în sfîrşit că *Jimmy the Tiger* e cel ce ridică poporul la charleston". Ironia este necruţătoare şi tăioasă; Oskar loveşte jucîndu-se — oare numai jucîndu-se? - aidoma glasului său care spintecă geamurile.

Am amintit mai înainte de o dorinţă de putere care se face simţită în toate actele esenţiale ale lui Oskar; de la dimensiunile insignifiante ale gnomului, acesta aspiră la mult mai mult decît la statutul de revoltat care tulbură ordinea lucrurilor; el vrea chiar să provoace miracole, să schimbe destine, să pătrundă în sfera divinului şi să mişte şi acolo ceva. Atunci cînd taie cu propriul glas cercuri în vitrine, îngăduind celor stăpîniţi de dorinţă şi robiţi ispitei să intre în posesia obiectului rîvnit, e, fără îndoială, vorba de manifestarea unei puteri decizionale situate undeva deasupra gesturilor obişnuite ale unei autorităţi terestre. Rolul lui este aici cel al unui demon milostiv care îi ajută pe cei supuşi greşelii să se bucure de rodul păcatului lor. În postura de Satana - şi, nu întîmplător, tot într-un moment de ispită - ni se înfăţişează Oskar în noaptea dezastruosului său eşec erotic cu sora Dorothea, marea lui iubire neîmplinită, care îl conjură, gîtuită de dorinţă: „«Vino, Satana, vino!», iar eu trebuia s-o liniştesc, s-o consolez: «Satana vine îndată, acuş' vine Satana», murmuram exagerat de satanic şi în acelaşi timp dialogam cu acel Satana care sălăşluia în mine - şi mai sălăşluieşte şi acum..."

La dualismul personalităţii lui Oskar, de care aminteam mai înainte, nu putea să nu apară în replică aspiraţia lui declarată la învestitura lui Hristos, al cărui succesor se crede a fi cu adevărat. Pornind de la asemănarea lui fizică frapantă cu Pruncul Iisus, aşa cum ne este acesta înfăţişat, şezînd pe genunchii Fecioarei Maria, în altarul lateral stîng

din biserica Inima lui Iisus - trupul roz şi grăsuliu, avînd dimensiunile unui copil de trei ani, obrajii bucălaţi şi ochii de un albastru-cobalt -, Oskar forţează nota permiţîndu-şi o mulţime de familiarisme faţă de Fiul lui Dumnezeu, cu scopul de a şi-l apropia şi apoi de a-i lua locul. I se adresează de la egal la egal, îi pipăie „stropitoarea" şi simte concomitent un fior în propria lui „stropitoare", îi atîrnă toba pe după gît, îi strecoară beţele între degete şi-l îndeamnă tainic să bată în tobă. Dar Iisus ezită, Iisus nu vrea, Iisus nu poate, ceea ce îl face pe Oskar să se întrebe şi totodată să se considere mai îndreptăţit decît el să stea pe genunchii Mariei: „Oare o să bată în tobă sau nu ştie? Poate n-are voie; ori bate în tobă, ori nu este un Iisus adevărat, dacă totuşi n-o să bată în tobă, mai degrabă e Oskar un Iisus mai adevărat decît acela". Peste cîţiva ani este sigur de menirea lui; ajuns printr-o întîmplare în banda scărmănătorilor, o ceată de adolescenţi rebeli care tulburau liniştea oraşului, punînd la cale fel de fel de acţiuni de hărţuială împotriva punctelor strategice ale naziştilor, cînd şeful bandei îl întreabă cum se numeşte, Oskar răspunde, fără să ezite: Iisus! şi ca printr-un miracol reuşeşte să devină mentorul spiritual al scărmănătorilor. Atunci pune la cale lovitura de graţie. Scărmănătorii dezmembrează grupul statuar sfînt, îl desprind pe Pruncul Iisus din poala Mariei şi Oskar îi ia locul, făcut parcă anume pe măsura lui. Dar noua lui misiune de Iisus-şef al scărmănătorilor durează puţin şi sfîrşeşte lamentabil. În urma unei trădări, adolescenţii aceia nebuni şi romantici dispar fără urmă, iar Oskar se salvează, fireşte, ca din toate situaţiile critice, datorită înfăţişării lui de copil de trei ani. Dorinţa de putere a piticului este susţinută şi de o mare forţă de convingere; el demonstrează un har deosebit de a-şi face prozeliţi, ceea ce explică şi decizia autoironică sau profund serioasă din finalul cărţii, aceea că la împlinirea vîrstei de treizeci de ani nu-i mai rămîne altceva de făcut decît să strîngă discipoli în jurul său. Idee care ne duce din nou cu gîndul la Iisus, dar şi la alţi profeţi, ca Zarathustra, de pildă.

Ceea ce şochează în toate actele decisive ale lui Oskar e aerul detaşat de copil care se joacă, săvîrşind cele mai mari grozăvii. Interesant este şi felul lui de a privi istoria, cu implicaţiile ei politice, senin şi imparţial ca un apolitic care constată că ceea ce se petrece în jurul lui îi produce doar un oarecare disconfort. El reacţionează normal, după cum îi dictează momentul, fără să aibă conştiinţa unei angajări. Opţiunea lui pentru Rasputin sau Goethe, pentru Beethoven sau Hitler, pentru prezumtivul tată Matzerath sau pentru prezumtivul tată Bronski, pentru nemţi sau polonezi, pentru o direcţie politică sau alta, nu se rosteşte niciodată categoric, ci îmbracă cel mult o coloratură emoţională care se simte intens. În acest fel efectul asupra cititorului este infinit mai convingător decît dacă mesajul ar fi fost deliberat şi explicit. Dar cu toată detaşarea aparentă, un sentiment de

culpabilitate, de care nu poate scăpa, îl apasă pe Oskar. Se simte vinovat de moartea iubitei lui somnambule Roswitha Raguna, a ambilor lui taţi prezumtivi, Jan Bronski şi Alfred Matzerath, şi chiar de moartea propriei mame. Roswitha murise pentru că el nu vru într-o zi, cînd se aflau pe linia frontului, să-i procure cafeaua, se duse singură să şi-o ia şi căzu răpusă de un obuz. Pe Jan Bronski l-a denunţat soldaţilor SS că l-ar fi cărat după el cu sila pe Oskar, un copilaş de trei ani, în focul luptei de apărare a poştei poloneze. Un denunţ mincinos, care l-a dus pe Jan Bronski în faţa plutonului de execuţie. Iar Alfred Matzerath a murit pentru că Oskar i-a pus în palmă, în prezenţa soldaţilor ruşi, insigna de membru al Partidului Naţional Socialist German cu acul de siguranţă desfăcut şi Matzerath, îngrozit că ar putea fi descoperit, a înghiţit insigna, murind de o moarte pe cît de tragică, pe atît de grotescă. Pînă şi pe mama lui, Oskar şi-o trimisese în mormînt bătînd prea mult în tobă. Toate aceste crime aparent involuntare sînt tot atîtea culpe individuale implicînd conştiinţa făptuitorului şi nu nişte vinovăţii abstracte colective, cum se încearcă să se acrediteze ideea, pentru a estompa trecutul şi a-l face mai blînd. Dar Oskar, în toată aparenta lui nonşalanţă, nu uită, el îşi asumă vinovăţia şi şi-o mărturiseşte în faţa mentorului său, Bebra, ca în faţa unei instanţe supreme: „Eu am fost, maestre Bebra. Asta am făcut eu şi asta am făcut tot eu, am săvîrşit această moarte şi nici pentru aceea nu sînt nevinovat - îndurare!"

Iată-l deci pe Oskar, cel care a putut cu sînge rece să săvîrşească acele crime, copleşit de remuşcare şi cerşind îndurare. Iată-l pe cel care, atît de sigur pe sine, i-a spus şefului scărmănătorilor că el e Iisus dezbrăcat de orice trufie, de orice sete de putere, slab şi neputincios, avînd nevoie de ocrotire. Această pendulare între putere şi slăbiciune, între cruzime şi blîndeţe, între dionisiac şi apolinic, în ultimă instanţă între Rasputin şi Goethe - deşi nici Goethe n-a fost un înger - se manifestă la Oskar cu precădere în relaţiile lui cu femeile. Preferinţele lui erotice se îndreaptă mai ales spre idealul castităţii: femeia pură, *donna angelicata,* totdeauna înveşmîntată în alb; este fascinat de surorile medicale în uniformele lor albe, semănînd cu nişte pescăruşi, cu insigna cu cruce roşie la gît, ca o picătură de sînge. Simbolurile sînt elocvente. La prima vedere, s-ar putea crede că preferă genul inocent, pentru că stîrneşte virilitatea, îl face puternic, dar în această atracţie stă şi reversul ei: Oskar are nevoie de un spaţiu ocrotitor. El iubeşte în egală măsură femeia-înger şi femeia-mamă. Aceste două aspecte într-o singură femeie nu le-ar putea nimeni îmbina mai bine decît imaginea sorei medicale, însoţitoarea lui permanentă prin toate spitalele ţării, în care Oskar îşi află seducţia inocenţei şi scutul care-l apără. Toate femeile care au însemnat ceva în viaţa lui, fie că erau mai angelice, ca Maria sau sora Dorothea, fie mai telurice, ca Lina Greff sau Roswitha

Raguna, îi ofereau lui Oskar adăpostul matern. Ele erau pentru el refugiul protector. Acest dublu sens pe care îl reprezintă femeia pentru Oskar, de îngeraş şi mamă totodată, îl explică şi faptul că iubita lui Maria este, în acelaşi timp, mama prezumtivului său fiu şi propria lui mamă vitregă. Şi de ce oare Roswitha Raguna, acea seducătoare frumuseţe meridională, îi apare lui Oskar cînd „ca o fată de douăzeci de ani înfloritoare, poate de nouăsprezece, cînd ca o bătrînă de nouăzeci şi nouă de ani..." asemenea unei mume arhetipale?

Necesitatea unui spaţiu ocrotitor devine pentru Oskar o trebuinţă atît de dureroasă, încît în momentele lui de maximă singurătate, în solilocviile lui tîrzii, îşi doreşte cu ardoare să se întoarcă sub cele patru fuste ale bunicii lui, Anna, acolo unde măruntul incendiator Koljaiczek a zămislit-o, pe un cîmp de cartofi, pe biata lui mamă Agnes. Acolo, sub fustele bunicii, Oskar a cunoscut mirosul de unt rînced al paradisului. Sub masa din sufrageria casei părinteşti sau în lumea cea mare, în Parisul vesel, în faţa siluetei metalice a Turnului Eiffel, Oskar vede mereu cele patru fuste de culoarea cartofului aşezate deasupra lui ca un clopot. Bunica Anna, cea legată de pămîntul Kaşubiei, este începutul, izvorul neamului, izvorul lumii, este matca din care au ieşit, ca să se reîntoarcă acolo, în eternitate, Agnes, mama lui Oskar, şi prezumtivul lui tată, Jan Bronski, care avea aceiaşi ochi languroşi şi albaştri ca ai lui, şi Vinzent, unchiul care căzuse în adoraţia Sfintei Fecioare Matka Czestochowa, şi Stephan şi Martha, verii lui; numai acolo, sub fustele bunicii, în uterul ei, se putea el întîlni iar cu cei din neamul Bronski. Numai acolo îşi putea găsi pacea şi liniştea şi mântuirea. Aceasta era cea mai tulburătoare dorinţă a sa.

Nu întîmplător *Toba de tinichea* începe cu prezentarea bunicii Anna Koljaiczek şi se încheie cu Bucătăreasa Neagră, acel joc de copii, care se joacă şi pe la noi sub numele de Omul Negru şi insuflă teamă. Cînd Oskar împlineşte treizeci de ani, vîrstă la care unui bărbat „trebuie să-i vină mintea la cap", cum spune Maria, fosta lui iubită şi mama lui vitregă, se trezeşte pus în faţa unui nou început de viaţă, asemănător cu o fugă din faţa urmăririi. Treizeci de ani - vîrsta la care Iisus este răstignit, vîrsta la care mai toţi oamenii încep să se gîndească la moarte. Cînd împlineşte treizeci de ani, lui Oskar îi apare Bucătăreasa Neagră. Îl urmăreşte, îl înfricoşează. Mulţi dintre exegeţii lui Günter Grass consideră Bucătăreasa Neagră un simbol al viitorului, al neprevăzutului, al sorţii. Dar toate elementele care intră în descrierea ei te duc cu gîndul la moarte. Oskar, cel de treizeci de ani, va trăi de acum încolo „în umbra unei frici copilăreşti care se înnegreşte pe zi ce trece; pentru că tot ce mă speriase înainte pe scară, tot ce făcea în pivniţă bau! cînd luam cărbuni, încît îmi venea să rîd, ceea ce fusese totuşi mereu prezent vorbind cu degetele, tuşind prin gaura cheii,

suspinînd în sobă, gemînd cu uşa, învolburîndu-se în cămine, cînd vapoarele în ceaţă cîntau la corn şi între ferestrele duble agoniza o muscă ore în şir şi ţiparii aveau poftă de mama şi biata mama de ţipari, cînd soarele dispărea în spatele turnului trăind doar pentru sine [...] Ce ar fi catolicismul fără Bucătăreasa Neagră care înnegreşte toate scaunele de spovedanie? [...] Nu-l întrebaţi pe Oskar cine e ea. El nu mai are cuvinte. Pentru că tot ce mi-a stat mai demult la spate şi mi-a sărutat cocoaşa îmi iese acum continuu în faţă".

Oricît de interesante ni s-ar părea încrengăturile de motive care alcătuiesc armătura romanului, oricît de incitante ar fi mobilurile care provoacă mişcarea cursului epic într-o direcţie sau alta, cred că nu fac o afirmaţie hazardată dacă susţin că cel puţin cincizeci la sută din valoarea romanului *Toba de tinichea* se datorează scriiturii de o varietate, modernitate şi expresivitate inegalabile.

Din dorinţa de a-şi surprinde personajul central în integralitatea dimensiunilor lui exterioare şi interioare, Günter Grass foloseşte nararea directă a faptelor, la persoana întîi, schimbînd, în cadrul aceleiaşi fraze, brusc registrul confesiv-subiectiv şi trece relatarea la persoana a treia, conferind astfel discursului epic o mai mare obiectivare şi distanţare. Pentru a dinamiza şi a duce textul mai aproape de procesul real de desfăşurare a acţiunii, Günter Grass introduce în carte şi alţi naratori — martori ai aceloraşi evenimente —, ca Bruno, îngrijitorul lui din spitalul de boli nervoase, şi prietenul său Vittlar. Astfel reuşeşte performanţa ca personajul central să fie receptat atît din interior, cît şi din exterior; percepţia făcîndu-se în acelaşi timp şi ca „eu" şi ca „el", cititorul are posibilitatea nu doar să-şi „asculte" eroul, ci totodată să-l şi „vadă" cu ochii celuilalt. Din aceeaşi dorinţă imperioasă de a reda prin text o realitate cît mai complexă şi cît mai totală, Günter Grass recurge la toată recuzita de procedee stilistice clasice şi moderne: dicteul suprarealist, jocul absurd, calamburul, conotaţia aluzivă, exprimarea argotică, tonul satirico-sarcastic, construcţia barocă; explorează zona oniricului, foloseşte epicul frust, îşi ilustrează textul cu poezioare, cîntecele şi jocuri de copii, apelează la dialogul scenic; nu mai puţin virtuoz decît James Joyce în tehnica limbajului, Günter Grass ne propune nenumărate tipuri de scriitură. Toate aceste accesorii conferă textului o prospeţime şi o vioiciune care nu diminuează pe tot cuprinsul voluminoasei cărţi. Este ca un maraton parcurs cu viteza cursei de o sută de metri, performanţă atinsă de foarte puţini scriitori ai lumii.

Dacă am încerca să încadrăm această carte tulburătoare şi derutantă, această carte care îşi va păstra cu siguranţă actualitatea dincolo de timp şi mode, într-una dintre categoriile constrîngătoare şi uneori deformante ale genurilor romaneşti, atunci, din multele etichetări posibile, opţiunea autorului ni se pare cea mai aproape de

adevăr: „*Toba de tinichea* se află într-o relaţie distanţat-ironică faţă de Bildungsroman". Ea se reclamă de la romanul picaresc, făcînd parte din familia capodoperelor *Simplizissimus* de Grimmelshausen, *Wilhelm Meister* de Goethe şi *Tristram Shandy* de Laurence Sterne. Dar dincolo de aceste sisteme de reducere a valorilor la un numitor comun, *Toba de tinichea* este, fără îndoială, mărturia cea mai reprezentativă a unui zguduitor capitol din istoria Germaniei, aflîndu-şi ca atare locul cuvenit în mitologia modernă.

Nora Iuga

Pentru Anna Grass

Personajele şi acţiunea cărţii sînt pure ficţiuni. Orice asemănare cu persoane care sînt sau nu sînt în viaţă este întîmplătoare.

Cartea întîi

Fusta largă

Accept: locuiesc într-un spital de boli nervoase, îngrijitorul meu mă observă permanent, nu mă pierde din ochi nici o clipă; deoarece la uşă e un vizor şi ochiul îngrijitorului are culoarea aceea brună, care nu poate citi în ochii mei albaştri.

În consecinţă, îngrijitorul meu nu poate să-mi fie duşman. Am prins drag de el, îi povestesc privitorului din spatele uşii, de îndată ce-mi calcă odaia, întîmplări din viaţa mea, ca să mă poată cunoaşte, în ciuda vizorului care-i stă în cale. Dragul de el, pare că-mi apreciază povestirile, fiindcă de cum îi trag o minciună, mă lasă să înţeleg că şi-a dat seama, arătîndu-mi ultima momîie cu noduri, confecţionată din sfoară. De este sau nu artist, rămîne de văzut. O expoziţie cu creaţiile lui ar fi bine primită de presă şi ar atrage şi cîţiva cumpărători. Înnoadă sfori ordinare pe care le adună după orele de vizită din odăile pacienţilor săi şi le încîlceşte atît, pînă scoate din ele nişte creaturi pline de gîlci; le bagă apoi în ghips, le lasă să se închege şi le înfige în andrele, fixate pe mici suporturi de lemn.

Adesea îl bate gîndul să-şi vopsească operele. Eu sînt de altă părere, îi arăt patul meu de metal alb, lăcuit, şi-l rog să şi-l imagineze vopsit în diverse culori. Disperat, îşi dă atunci cu pumnii lui de îngrijitor în cap, încearcă să exprime cu o faţă înlemnită toate spaimele posibile, în acelaşi timp, şi renunţă la planurile lui colorate.

Aşadar, patul meu metalic alb, lăcuit, de spital, este un criteriu estetic. Pentru mine este chiar mai mult: patul meu e ţelul atins în sfîrşit, e consolarea mea şi ar putea să-mi devină un crez, dacă administraţia spitalului mi-ar permite să fac unele schimbări: aş vrea să pun să se înalţe vergelele patului, ca să nu se mai apropie nimeni prea mult de mine.

O dată pe săptămînă, ziua de vizită întrerupe liniştea mea împletită între vergelele albe de metal. Atunci apar cei ce vor să mă salveze, cei cărora le face plăcere să mă iubească, cei ce doresc să se preţuiască, să se respecte şi să se cunoască prin mine. Ce orbi, ce nervoşi şi prost crescuţi sînt! Zgîrie cu foarfecele lor de unghii patul meu alb, lăcuit, de spital, mîzgălesc cu pixurile şi cu creioanele lor albastre, pe tăbliile lucioase, omuleţi din linii trase aiurea şi dezordonat. De cîte ori năvăleşte în cameră cu nelipsitul lui „hello", avocatul meu îşi îndeasă pălăria de nailon pe drugul stîng de la picioarele patului. Cît timp durează vizita lui — şi avocaţii ştiu să povestească mult — îmi răpeşte, prin acest act de agresiune, echilibrul şi buna dispoziţie.

După ce vizitatorii mei şi-au depus cadourile pe măsuţa albă, acoperită cu muşama, de siîb acuarela cu anemone, după ce au reuşit să-mi împărtăşească încercările lor curente sau viitoare de a mă salva şi au reuşit mai ales să mă convingă pe mine, cel pe care vor neobosit să-l salveze, de înaltul nivel al iubirii lor de aproapele, îi apucă iar dorul după propria lor existenţă şi mă părăsesc. Atunci vine îngrijitorul meu, să aerisească şi să strîngă sforile de la ambalajul cadourilor. De cele mai multe ori, după ce aeriseşte, mai găseşte timp, deznodînd sforile, să împrăştie atîta linişte, pînă cînd îi spun liniştii Bruno şi lui Bruno linişte.

Bruno Munsterberg - renunţ la jocul de cuvinte şi îl numesc pe îngrijitorul meu pe numele adevărat - a cumpărat pe banii mei cinci sute de coli de hîrtie de scris. Bruno, care e necăsătorit, fără copii şi originar din Sauerland, va trebui să bată din nou drumul, dacă provizia de hîrtie nu va ajunge, pînă la mica papetărie unde se vînd şi jucării, ca să-mi procure spaţiul necesar, neliniat, pentru agoniseala mea, sper exactă, de amintiri. Niciodată nu aş fi putut să-i rog pe vizitatorii mei, de pildă pe avocat sau pe Klepp, să-mi facă acest serviciu. Dragostea grijulie ce-mi era destinată le-ar fi interzis precis prietenilor mei să-mi aducă ceva atît de periculos ca hîrtia nescrisă şi pe deasupra să o ofere spre folosinţă spiritului meu, producător neîntrerupt de silabe.

Cînd i-am spus lui Bruno: „Ah, Bruno, n-ai vrea să-mi cumperi cinci sute de coli de hîrtie virgină?" Bruno mi-a răspuns, privind în tavan şi indicînd cu arătătorul în aceeaşi direcţie, părea să facă o comparaţie: „Vreţi să spuneţi hîrtie albă, domnule Oskar".

M-am cramponat de cuvîntul „virgin" şi l-am rugat pe Bruno să spună şi la prăvălie tot aşa. Cînd s-a întors, după-amiază tîrziu, cu pachetul, voia să pară un Bruno asaltat de gînduri. De cîteva ori a fixat stăruitor tavanul acela de la care îi veneau toate revelaţiile şi într-un tîrziu mi-a spus: „Mi-aţi recomandat cuvîntul potrivit. Am cerut hîrtie virgină şi vînzătoarea s-a roşit îngrozitor înainte de a-mi aduce ceea ce cerusem".

Temîndu-mă de o discuţie mai lungă despre vînzătoarele din papetarii, am regretat că numisem hîrtia virgină, de aceea am rămas tăcut, aşteptînd pînă cînd Bruno a părăsit camera şi abia atunci am deschis pachetul cu cele cinci sute de coli de hîrtie.

N-am cîntărit prea mult în mînă teancul acela ţeapăn şi totodată flexibil. Apoi am numărat zece coli şi le-am pus de o parte, restul l-am vîrît în noptieră, stiloul l-am găsit în sertar, lîngă albumul de fotografii: e plin, o să aibă cerneală berechet, cum să încep?

O povestire se poate începe de la mijloc şi poate crea confuzie, păşind hotărît înainte şi înapoi. Te poţi da modern, poţi şterge toate timpurile şi toate distanţele, ca pe urmă să anunţi sau să pui pe alţii să

anunţe că problema spaţiu-timp a fost, în sfîrşit, rezolvată în cele din urmă. De asemenea, se poate afirma, încă de la început, că astăzi ar fi imposibil să se scrie un roman, ca, mai apoi, făcînd pe niznaiul, să dai lovitura şi să apari, în sfîrşit, drept ultimul romancier posibil. Mi s-a spus chiar că face impresie dacă începi prin a susţine cu tărie: nu mai există eroi de roman, pentru că nu mai există individualişti, pentru că individualitatea s-a pierdut, pentru că omul este singur, fiecare om e la fel de singur, fără dreptul la o singurătate individuală şi formează o masă singuratică, fără nume şi fără eroism. S-ar putea ca lucrurile să stea aşa şi să aibă justeţea lor. Dar în ce mă priveşte pe mine, Oskar, şi pe îngrijitorul meu, Bruno, vreau totuşi să stabilesc următoarele: noi sîntem amîndoi nişte eroi, eroi complet diferiţi, el în spatele vizorului, eu în faţa acestuia; şi cînd el deschide uşa, cu toată prietenia sau singurătatea, tot nu sîntem o masă fără nume şi fără eroism.

Am să încep cu mult înaintea mea; pentru că nimeni nu ar trebui să-şi descrie viaţa, dacă nu are răbdare să-şi amintească cel puţin de o jumătate din bunicii săi, înainte de a-şi data propria existenţă. Vouă, tuturor celor ce sînteţi obligaţi să duceţi o viaţă agitată în afara spitalului, vouă, prietenilor şi vizitatorilor săptămînali care nu aveţi habar de provizia mea de hîrtie, vă prezint pe bunica lui Oskar din partea mamei.

Bunica mea, Anna Bronski, şedea în fustele ei într-o după-amiază tîrzie de octombrie, la marginea unui cîmp de cartofi. Înainte de masă, ai fi putut vedea cum se pricepea bunica să rînduiască tufele ofilite de cartofi în grămezi ordonate, cum mînca la prînz o felie de pîine cu untură îndulcită cu sirop, cum prăşea apoi din nou ogorul şi se aşeza, în sfîrşit, adunată în fustele ei, între două coşuri aproape pline. Tălpile cizmelor ei, aşezate vertical, îşi apropiau vîrfurile; în faţa lor se învăpăia, reanimîndu-se ca un astmatic, un foc din tufe de cartofi, care-şi trimitea anevoie fumul orizontal peste spinarea abia înclinată a pămîntului. Era în anul nouăzeci şi nouă, ea şedea în inima Kaşubiei, în apropiere de Bissau, şi mai aproape de cărămidărie, şedea înainte de Ramkau, în spatele Viereck-ului, în direcţia drumului spre Brentau, între Dirschau şi Karthaus, cu pădurea întunecată, cu Goldkrug, în spate, şedea şi împingea cu un băţ de alun ars la vîrf cartofi sub cenuşa încinsă.

Dacă tocmai am pomenit, mai ales, de fusta bunicii mele, spunînd, destul de clar: ea şedea adunată în fustele ei — şi cînd intitulez capitolul *Fusta largă* —, ştiu ce datorez acestui obiect de îmbrăcăminte. Bunica mea nu purta numai o fustă, purta patru fuste una peste alta. Să nu credeţi că ar fi purtat o fustă şi trei jupoane, nu, purta patru fuste-fuste; o fustă o purta pe cealaltă, dar ea le purta pe toate patru, după un sistem care schimba ordinea fustelor de la o zi la alta. Ceea ce ieri era deasupra azi se afla dedesubt; a doua fustă

devenea a treia. Ce fusese ieri încă a treia fustă îi şedea azi lipită de piele. Fusta care ieri îi era cea mai aproape de trup îşi arăta azi limpede modelul, de fapt nici unul: fustele bunicii mele preferau toate aceeaşi culoare — a cartofului. Probabil că această nuanţă o prindea.

În afară de culoare, fustele bunicii mele erau caracterizate printr-o risipă extravagantă de material în ce priveşte suprafaţa lor. Se roteau pînă hăt-departe, se umflau cînd bătea vîntul, se dezumflau cînd acesta se sătura de suflat, pîrîiau cînd le atingea şi toate patru i-o luau înainte bunicii, cînd avea vîntul în spate. Cînd se aşeza, îşi strîngea fustele în jurul ei.

Pe lîngă cele patru fuste mereu umflate, atîrnînde, încreţite sau ţepene şi goale, cînd erau aşezate în jurul patului ei, bunica mai avea şi o a cincea fustă. Aceasta nu se deosebea cu nimic de celelalte patru, fiind toate de culoarea cartofului. De altfel, a cincea fustă nici nu era întotdeauna aceeaşi a cincea fustă. La fel cu suratele ei - deoarece fustele sînt de genul feminin -, era supusă schimbărilor, aparţinea celor patru fuste purtate şi trebuia, asemenea lor, la timpul potrivit, să ajungă, în fiecare a cincea vineri, în albia de spălat, sîmbăta pe frînghia de rufe din faţa geamului de la bucătărie şi, după ce se usca, pe scîndura de călcat.

Cînd, după o asemenea sîmbătă de curăţatspălatcălcatgătit, după ce mulgea şi hrănea vaca, bunica intra în ciubăr să se spele şi adăuga ceva din volumul ei apei leşioase, făcînd-o apoi iar să scadă, cînd se aşeza pe marginea patului, înfăşurată în broboada ei cu flori mari, în faţa ei pe podele zăceau împrăştiate cele patru fuste purtate şi cea proaspăt spălată, îşi sprijinea cu arătătorul drept pleoapa inferioară a ochiului drept, nu se lăsa sfătuită de nimeni, nici chiar de fratele ei Vinzent, şi de aceea se hotăra repede. Stătea desculţă şi împingea la o parte cu degetele de la picior acea fustă al cărei luciu de culoarea cartofilor era mai slinos. Fustei curate îi revenea atunci locul rămas liber.

În cinstea lui Iisus, despre care avea convingeri ferme, era inaugurată, în dimineaţa următoare de duminică, noua ordine a fustelor pentru mersul la biserică, la Ramkau. Dar unde îşi purta bunica fusta proaspăt spălată? Nu era doar o femeie curată, era şi niţel vanitoasă, îşi purta fusta cea mai bună la vedere, ca pe timp frumos să strălucească în soare.

Dar acum era o după-amiază de luni, în care bunica şedea lîngă foc şi cocea cartofi. Fusta de duminică îi venea luni cu una mai aproape, iar aceea pe care o avusese duminică lipită de piele îi atîrna lunea, mohorîtă ca o zi de luni, peste şolduri. Fluiera fără să se gîndească la vreun cîntec anume şi rostogolea cu băţul de alun primul cartof copt afară din cenuşă, împinse destul de departe bulgărul acela încins, lîngă muntele de buruieni care ardea mocnit, ca să-l bată vîntul şi să-l

răcească. O creangă ascuţită înţepă apoi ghemotocul afumat, cu crusta plesnită, îl duse în faţa gurii, care nu mai fluiera, ci sufla cu buzele uscate de vînt şi crăpate cenuşa şi pămîntul de pe coajă.

Cînd sufla, bunica închidea ochii. Cînd găsi de cuviinţă că suflase destul, deschise ochii, mai întîi unul, apoi altul, muşcă cu incisivii ei despărţiţi de o strungăreaţă, însă altminteri fără cusur, dar îşi desfăcu îndată muşcătura, ţinînd jumătatea de cartof încă prea fierbinte, făinos şi aburind, în gura ei deschisă şi rămase cu privirea pironită de-a lungul cîmpului, pe deasupra nărilor ei căscate, ce sugeau fumul şi aerul de octombrie, pînă la orizontul apropiat cu stîlpi de telegraf, tăindu-l în părţi egale şi cu treimea superioară a hornului de la cărămidărie.

Ceva se mişca printre stîlpii de telegraf. Bunica îşi închise gura, îşi strînse buzele, miji ochii şi-şi morfoli cartoful. Ceva se mişca printre stîlpii de telegraf. Sărea ceva acolo. Trei bărbaţi săreau printre stîlpi, trei se năpusteau asupra hornului, pe urmă îl ocoleau prin faţă, şi unul a făcut stînga-mprejur şi şi-a luat din nou avînt, părea scurt şi lat, a reuşit să treacă dincolo de cărămidărie, ceilalţi doi, subţiri şi lungi, în ultima clipă, dar totuşi şi ei, dincolo de cărămidărie şi iar printre stîlpi, însă cel mic şi lat alerga în zigzag şi era, aşa mic şi lat, mai iute de picioare decît ceilalţi sprinteni, lungi şi subţiri care trebuiau, din nou, să ajungă la horn, pentru că celălalt trecuse deja de el, cînd cei doi, la o distanţă de cîţiva paşi, încă îşi mai luau avînt şi deodată se topiră, îşi pierduseră tot cheful, aşa părea, şi pînă şi cel mic căzu, în mijlocul saltului, de pe horn, dincolo de orizont.

Rămăseseră acolo, probabil luaseră o pauză sau îşi schimbau costumul, sau puneau în forme cărămizile nearse şi erau plătiţi pentru asta.

Cînd bunica tocmai voia să se folosească de pauză şi să mai înţepe un cartof, împunse pe de lături. Căci, iată, cel ce părea mic şi lat se caţără în acelaşi costum pe orizont, de parcă orizontul ar fi fost un gard de scînduri, de parcă i-ar fi lăsat pe cei doi alergători din spatele lui în dosul gardului, printre cărămizi sau pe şoseaua spre Brentau, şi totuşi se grăbea, voia să fie mai iute decît stîlpii de telegraf, făcea salturi lungi, lente, peste cîmp, stropea cu noroiul de pe tălpi, sărea parcă direct din noroi, dar oricît de mari îi erau salturile, tot se tîra cu îndărătnicie prin clisă. Şi, uneori, părea că se lipeşte acolo şi apoi rămînea, din nou, atît de mult în aer, încît îşi găsea timp, în mijlocul saltului, mic dar lat, să-şi şteargă fruntea, înainte ca piciorul pe care sărea să poată iar să se sprijine în cîmpul proaspăt arat, care îşi întindea brazdele, pe lîngă cele cinci pogoane de cartofi, înspre defileu.

Şi reuşi să ajungă la defileu; abia dispăru, scurt şi lat, în defileu şi iată că ceilalţi doi se şi căţărau, lungi şi subţiri, deasupra orizontului,

după ce pare-se că vizitaseră cărămidăria, se poticneau, lungi şi subţiri, dar nu tocmai sfrijiţi, prin clisă, încît bunica iar nu putu să-şi prindă cartoful în ţeapă; în fond, aşa ceva nu se vedea în fiecare zi, ca trei oameni mari, chiar dacă de mărimi diferite, să ţopăie în jurul stîlpilor de telegraf, să fie gata să dărîme hornul cărămidăriei şi apoi, în etape diferite, să sară, mai întîi scurt şi lat, apoi lungi şi subţiri, dar toţi trei cu aceleaşi eforturi, cărînd tenace tot mai multă clisă pe tălpi, prin cîmpul arat cu două zile în urmă de Vinzent şi să dispară în defileu.

Şi iată că toţi trei au dispărut şi bunica a putut să îndrăznească să prindă în ţeapă un cartof aproape rece. Suflă doar în treacăt pămîntul şi cenuşa de pe coajă şi-l vîrî îndată întreg în gură; se gîndi, dacă s-o fi gîndit: ăştia vor fi fiind de la cărămidărie, şi mesteca încă, rotindu-şi dumicatul, cînd unul sări din defileu, se uită turbat în jur, pe deasupra mustăţii negre, făcu două salturi înspre foc, era în acelaşi timp în faţă, în spate, alături de foc, aici înjura, dincolo era înspăimîntat, nu ştia încotro s-o apuce, nu putea s-o ia înapoi, deoarece din spate veneau subţirii prin defileul lung, încît se plesni peste genunchi şi avea nişte ochi în cap care voiau să-i iasă din orbite şi sudoarea îi sărea de pe frunte.

Şi gîfîind, cu mustaţa tremurătoare, îşi îngădui să se tîrască mai aproape, atît de aproape, pînă în faţa tălpilor ei; se tîrî aproape de tot de bunica, o privi ca un animal mic şi lat, încît ea începu să ofteze şi nu mai putu să-şi mestece cartoful şi-şi lăsă tălpile să se încline spre exterior şi nu se mai gîndi la cărămidărie, nici la cărămizi, nici la cei ce le ardeau, nici la cei ce puneau cărămizile în forme ci, pur şi simplu, îşi ridică fusta, nu, toate cele patru fuste şi le ridică simultan şi destul de sus, încît cel ce nu era de la cărămidărie să poată sta mic şi lat dedesubt şi să dispară cu mustaţa lui cu tot şi să nu mai arate ca un animal şi nu mai era nici din Ramkau, nici din Viereck, era sub fustă cu frica lui şi nu se mai plesnea peste genunchi, nu era nici mic, nici lat, şi totuşi îşi ocupa locul, uitase de gîfîit, de tremurat şi de mîna pe genunchi: era linişte ca în ziua cea dintîi sau cea de pe urmă, un pic de vînt se văita în focul de buruieni, stîlpii de telegraf se numărau neauzit, hornul cărămidăriei se ţinea drept, iar ea, bunica, îşi netezi cuminte fusta de deasupra peste cea de-a doua, abia de-l simţi sub fusta a patra, iar la a treia nu se dumerise încă ce se întîmpla atît de nou şi uluitor cu pielea ei. Şi pentru că era atît de uluitor, iar pe deasupra atît de cuminte, şi nici a doua, nici a treia oară nu se dumerea încă, îşi trase doi, trei, cartofi din spuză, apucă patru cruzi din coşul de sub cotul ei drept, îi împinse în cenuşa fierbinte, îi acoperi cu şi mai multă cenuşă şi răscoli jăraticul, ca să înteţească focul — ce altceva să fi făcut?

Abia se liniştiseră fustele bunicii şi vălătucul gros al fumului de

buruieni, după ce-şi ieşise din fire de atîta lovit al genunchilor, de schimbatul locului şi de atîta împins şi aţîţat, abia îşi regăsise direcţia după vînt, pîlpîind galben de-a lungul cîmpului spre sud-vest, că, iată-i, răsărind din defileu, pe cei doi lungi şi subţiri, care-l urmăreau pe cel mic dar lat, ce locuia acum sub fustele bunicii, şi se putea chiar distinge că purtau, lungi şi subţiri, datorită profesiei, uniforma jandarmeriei rurale.

Alergau ca din puşcă spre bunica. Nu sărise unul chiar peste foc? Aveau deodată pene la picior şi-aveau şi pene-n frunte, se învîrteau, se poticneau, se cizmăreau, stăteau în uniforme şi cizme în fum şi-şi trăgeau uniformele, tuşind, din calea fumului, trăgînd fumul după ei, şi tot mai tuşeau, cînd i s-au adresat bunicii, voiau să ştie dacă-l văzuse pe Koljaiczek, doar pe acolo le scăpase.

Bunica nu văzuse nici un Koljaiczek, pentru că nu cunoştea nici un Koljaiczek. Voia să ştie dacă era de la cărămidărie, că nu-i cunoştea decît pe cei de acolo. Uniformele i-l descriseră pe Koljaiczek ca pe unul care n-avea treabă cu cărămizile, ci era mai degrabă mic şi lat. Bunica şi-a amintit atunci că văzuse aşa unul alergînd şi arătă cu un cartof aburind în creanga ascuţită o ţintă în direcţia Bissau, care după poziţia cartofului ar fi trebuit să se afle între al şaselea şi al şaptelea stîlp de telegraf, cum numeri de la hornul cărămidăriei spre dreapta. Dar dacă acel alergător era un Koljaiczek, bunica n-avea de unde să ştie; se scuză de neştiinţa ei, dînd vina pe focul care ardea lîngă tălpile cizmelor ei; ăsta îi dădea destul de furcă, fiindcă abia pîlpîia, de aceea nu-i sta capul la alţi oameni, care alergau pe-aici sau stăteau în fum; ea n-avea treabă cu cei pe care nu-i cunoştea, nu-i ştia decît pe cei din Bissau, Ramkau, Viereck şi din cărămidărie - şi-i ajungeau.

Cînd termină de vorbit, bunica oftă un pic, dar destul de tare, încît uniformele vrură să afle ce era de oftat. Dădu din cap, uitîndu-se la foc, ceea ce voia să însemne că oftase din cauza focuşorului prea mic şi a atîtor oameni ce-i treceau prin fum, muşcă apoi cu dinţii ei depărtaţi o jumătate de cartof, se lăsă cu totul în voia mestecatului şi-şi roti ochii, făcîndu-i să-i lunece în stînga sus.

Cei în uniformele jandarmeriei rurale nu puteau să tălmăcească nicicum privirea absentă a bunicii mele, nu ştiau dacă să caute în spatele stîlpilor de telegraf, în direcţia Bissau, şi de aceea împungeau, pînă una-alta, cu baionetele lor, în grămezile de buruieni care aşteptau să fie arse. Cuprinşi de-o revelaţie bruscă, răsturnară, în acelaşi timp, cele două coşuri pline cu cartofi de sub coatele bunicii şi nu puteau pricepe de ce din împletitura de nuiele nu se rostogoleau lîngă cizmele lor decît cartofi şi nici un Koljaiczek. Bănuitori, dădură ocol gropii de cartofi, ca şi cum Koljaiczek ar fi putut atît de repede să se ascundă acolo, împunseră cu nădejde, dar nici un strigăt de om înjunghiat nu le răsplăti aşteptările. Bănuiala lor se întinse asupra

fiecărui tufiş jumulit, asupra oricărei găuri de şoarece, a oricărei movilite de cîrtiţă şi asupra bunicii mele, care şedea ca pironită acolo, ofta întruna, îşi ascundea pupilele sub pleoape, de i se vedea doar albul ochiului şi enumera toate prenumele sfinţilor în grai kaşub - şi astea toate luaseră amploare din cauza unui focuşor prea firav şi a doi saci de cartofi răsturnaţi.

Uniformele rămaseră acolo o jumătate de oră bună. Aci se ţineau la distanţă, aci veneau aproape de foc, fixau hornul cărămidăriei, voiau să ocupe Bissau-ul, îşi amînară asaltul şi ţineau mîinile roşii-albăstrii deasupra focului, pînă cînd primiră de la bunica, care ofta neîntrerupt, cîte un cartof crăpat înfipt în ţeapă fiecare. Dar în mijlocul mestecatului, uniformele îşi amintiră de uniformele lor, făcură un salt, cît o zvîrlitură de piatră, în cîmp, de-a lungul tufelor de grozamă din defileu, şi speriară un iepure, care nu se numea Koljaiczek. Reveniţi la foc, dădură iar peste barabulele făinoase şi aromind fierbinte; se hotărîră, dispuşi să facă pace şi cam sleiţi, să adune din nou cartofii cruzi în coşurile acelea, pe care le răsturnaseră mai înainte ca să-şi facă datoria.

Abia cînd seara i-a stors cerului de octombrie o ploaie oblică, fină, şi un amurg de cerneală, au mai atacat, la repezeală şi fără chef, un bolovan îndepărtat şi întunecat, dar pe urmă l-au lăsat în pace, socotind că a fost de ajuns. Or să-şi ţină încă puţin picioarele dezmorţite şi mîinile binecuvîntătoare deasupra focuşorului plouat, fumegînd în lung şi-n lat, or să mai tuşească încă o dată în fumul verde, cu ochi lăcrimoşi în fumul galben, apoi or s-o ia din loc tuşitor, lăcrimos, în direcţia Bissau. Dacă Koljaiczek nu era aici, Koljaiczek trebuia să fie la Bissau. Jandarmii rurali cunosc întotdeauna doar două posibilităţi.

Fumul focului murind lent o învălui pe bunica mea ca o a cincea fustă, atît de largă, încît ea se afla, în cele patru fuste, cu oftaturi şi nume sfinte cu tot, ca şi Koljaiczek, sub fustă. Abia cînd uniformele nu mai erau decît nişte puncte mişcătoare, ce se înecau treptat printre stîlpii de telegraf, în înserare, bunica se ridică atît de greu, de parcă ar fi prins rădăcini acolo şi acum ar întrerupe, smulgînd firele cu pămînt cu tot, creşterea abia începută.

Lui Koljaiczek i se făcu frig, cînd se văzu deodată fără prelată, mic şi lat, în ploaie. Se încheie repede la pantalonii, pe care sub fuste numai teama şi o nesfîrşită nevoie de a se strecura într-un adăpost îl împinseră să şi-i descheie, îşi mişca grăbit degetele pe şliţ, temîndu-se să nu-i răcească ştiuletele prea repede, deoarece vremea de toamnă aducea cu ea răceli de tot felul.

Bunica mai găsi încă patru cartofi fierbinţi sub cenuşă. Trei îi dădu lui Koljaiczek, iar unul şi-l luă pentru sine. Înainte de a muşca, îl întrebă dacă e de la cărămidărie, deşi ar fi trebuit să-şi fi dat seama

imediat că acel Koljaiczek venea din altă parte şi nu de la cărămizi. Nici nu dădu importanţă răspunsului său, îi puse în spinare coşul mai uşor, se încovoie sub cel mai greu, mai avea o mînă liberă pentru greblă şi sapă, şi astfel o luă din loc, fluturîndu-şi cele patru fuste, cu coşul, cartofii, grebla şi sapa, în direcţia Bissau-Abataj.

Ăsta nu era chiar Bissau propriu-zis. Se afla mai mult în direcţia Ramkau. Lăsară cărămidăria la stînga, o luară spre pădurea întunecată, unde era şi Goldkrug, şi, în spatele ei, Brentau. Şi înainte de pădure, într-o văioagă, se afla Bissau-Abataj. Acolo o urmă pe bunica, mic şi lat, Joseph Koljaiczek, care nu mai putea să se dezlipească de fustele ei.

SUB PLUTĂ

Nu e deloc simplu să evoci aici, în patul de metal, bine spălat cu săpun, al unui spital de boli nervoase aflat în cîmpul vizual al unui vizor prevăzut cu sticlă şi înarmat cu ochiul lui Bruno, fuioarele de fum ale acelui foc de buruieni din Kaşubia şi haşurarea unei ploi de octombrie. De n-aş avea toba mea, căreia — dacă o folosesc cu îndemînare şi răbdare — îi trece prin minte orice detaliu, pentru a putea aşterne pe hîrtie esenţialul, şi de n-aş avea permisiunea direcţiei să dau glas tinichelei mele trei, patru ore pe zi, aş fi un biet om fără bunici de referinţă.

În orice caz, toba mea spune: în acea după-amiază de octombrie a anului nouăzeci şi nouă, în timp ce în Africa de Sud bunicul Kruger îşi peria sprîncenele stufoase, ostile Angliei, între Dirschau şi Karthaus, în apropierea cărămidăriei Bissau, sub patru fuste de aceeaşi culoare, în fum, spaime şi oftaturi, sub ploaia oblică şi numele de sfinţi rostite cu ardoare, sub întrebările fără duh şi privirile iritate de fum a doi jandarmi rurali, a fost concepută de Joseph Koljaiczek cel mic şi lat mama mea, Agnes.

Anna Bronski, bunica mea, şi-a schimbat, încă în negreala acelei nopţi, numele: s-a lăsat pe mîna unui preot, foarte darnic cu sfintele taine, ca s-o facă Anna Koljaiczek şi l-a urmat pe Joseph, dacă nu în Egipt, măcar în capitala de provincie de pe Mottlau, unde Joseph şi-a aflat de lucru ca plutaş şi linişte din partea jandarmeriei.

Numai pentru a mări tensiunea, nu spun încă numele acelui oraş de la vărsarea rîului Mottlau, deşi, ca oraş natal al mamei mele, ar fi acum demn de menţionat. La sfîrşitul lui iulie a anului zerozero, tocmai cînd se stabilise dublarea programului de construcţii pentru flota imperială de război, mama a venit pe lume sub zodia Leului, încredere în forţele proprii şi înclinaţie spre visare, mărinimie şi vanitate. Prima casă, numită şi *domus vitae,* avînd ca ascendent Peştii uşor influenţabili. Semnul zodiacal al Soarelui în opoziţie cu Neptun, a şaptea casă sau *domus matrimonii uxoris,* ameninţa să işte încurcături. Venus în opoziţie cu Saturn, care, se ştie, aduce îmbolnăvirea splinei şi a ficatului şi care mai este numit planeta acră; el guvernează în Capricorn şi în Leu îşi atinge declinul; e cel căruia Neptun îi oferă anghile şi obţine în schimb cîrtiţe, cel ce iubeşte cireşele sălbatice, ceapa şi sfecla furajeră, cel ce scuipă lavă şi acreşte vinul; locuia cu Venus în casa a opta, a morţii, şi prevestea accidente, în timp ce conceperea copilului pe ogorul de cartofi promitea norocul cel mai

temerar sub scutul lui Mercur în casa rudelor.

Aici trebuie să includ protestul mamei, deoarece ea a negat întotdeauna că ar fi fost concepută pe ogorul de cartofi, într-adevăr, tatăl ei se pare că încercase acolo — asta recunoaşte —, însă situaţia lui şi, mai ales, poziţia Annei Bronski nu fuseseră destul de prielnice pentru a-i crea lui Koljaiczek

premisele de a lăsa însărcinată o femeie.

„Trebuie să se fi întîmplat noaptea în timpul fugii sau în căruţa unchiului Vinzent sau abia la Troyl, cînd am găsit locuinţă şi adăpost la plutaşi."

Cu asemenea vorbe obişnuia să-şi dateze mama începutul existenţei ei, iar bunica mea, cea mai în măsură să ştie, dădea răbdătoare din cap, căutînd să explice: „Să poa' să fi fost în căruţă sau abia la Troyl, numa' nu pă ogor; că sufla vîntu' şi bătea ploaia, de nu puteai nici cîinele să-l slobozeşti afar'".

Pe fratele bunicii îl chema Vinzent. După moartea timpurie a nevestei lui, plecase în pelerinaj la Czestochowa şi primise poruncă de la Matka Boska Czestochowska să vadă în ea pe viitoarea regină a Poloniei. De atunci scormonea numai prin cărţi neobişnuite, găsea în fiecare propoziţiune cuvîntul Născătoarei de Dumnezeu, îşi proclama pretenţiile la tronul Poloniei, lăsîndu-i surorii lui curtea şi cele cîteva ogoare. Jan, fiul său, avea pe atunci patru ani, era un copil firav, pus tot timpul pe plîns, păştea gîştele, colecţiona poze colorate şi, nepermis de devreme, timbre poştale.

În acea gospodărie, binecuvîntată de cereasca regină a Poloniei, a adus bunica coşurile cu cartofi şi pe Koljaiczek, iar cînd Vinzent află ce se întîmplase, fugi la Ramkau şi-l luă pe sus pe popă, cu sfintele taine cu tot, ca s-o cunune pe Anna cu Joseph. Abia îşi împărţise Preasfinţia Sa, ameţit de somn, binecuvîntarea însoţită de căscaturi prelungite şi, aprovizionat cu o porţie bună de slănină, îşi arătase preasfinţitul spate, că Vinzent şi înhamă calul la căruţă, vîrî însurăţeii înăuntru, le făcu aşternut pe paie şi saci, îşi puse odrasla înfrigurată, care scîncea subţire, lîngă el, pe capră, şi dădu bice calului s-o pornească întins în inima nopţii: proaspeţii căsătoriţi se grăbeau.

În noaptea încă întunecată, dar tot mai risipită, călătorii ajunseră în portul de lemne al capitalei de provincie. Cunoscuţi, care trăiau ca şi Koljaiczek din meseria de plutaş, găzduiră perechea de fugari. Vinzent putea să-şi întoarcă acum căruţa şi să-şi mîne căluţul spre Bissau; o vacă, scroafa cu purcei, capra, opt gîşte şi cîinele din ogradă aşteptau să fie hrăniţi, micul Jan trebuia culcat, pentru că avea puţină febră.

Joseph Koljaiczek se ascunse trei săptămîni, îşi obişnui părul cu o freză nouă cu cărare, îşi dădu jos mustaţa, îşi făcu rost de acte fără cusur şi găsi de lucru dîndu-se drept plutaşul Joseph Wranka. Dar de ce trebuia Koljaiczek să se prezinte în faţa negustorilor de lemne şi a

tăietorilor cu actele plutaşului Wranka, cel care se înecase fără ştirea autorităţilor mai sus de Modlin în Bug, fiind împins în rîu în timpul unei bătăi? Pentru că el, care renunţase o vreme la plutărit şi lucrase la un gater, lîngă Schwetz, se certase rău cu un meşter din cauza unui gard vopsit prea strident în roşu şi alb de mîna lui Koljaiczek. Şi parcă pentru a adeveri zicala cu oiştea în gard, meşterul a smuls o scîndură albă şi una roşie din gard şi a rupt scîndurile poloneze pe spinarea kaşubă a lui Koljaiczek, făcînd din ele atîtea surcele albe şi roşii, bune de foc, încît cel bătut găsi un prilej în următoarele zile, să zicem, într-o noapte înstelată, să prefacă gaterul abia construit şi proaspăt văruit într-o vîlvătaie de flăcări în cinstea unei Polonii, ce-i drept împărţite, dar tocmai de aceea unite.

Koljaiczek era aşadar un incendiator, un incendiator multilateral, deoarece în perioada următoare, în toată Prusia Occidentală, gaterele şi suprafeţele împădurite au furnizat fitilul detonant pentru sentimentele naţionale de două culori. Ca întotdeauna, cînd e vorba de viitorul Poloniei, şi în acele incendii a fost implicată Fecioara Maria şi se pare că au existat martori oculari - poate că mai trăiesc şi azi unii dintre ei — care ar fi văzut o Maica Domnului împodobită cu coroana Poloniei pe acoperişurile mai multor gatere ce se prăbuşeau. Poporul, care este mereu prezent la incendii, ar fi intonat cîntecul Bogurodzica, închinat Născătoarei de Dumnezeu. Ne putem închipui că la incendiile provocate de Koljaiczek a fost o atmosferă solemnă: s-au rostit jurăminte.

Pe cît de apăsat de păcate şi de urmărit era incendiatorul Koljaiczek, pe atît de nepătat, lipsit de părinţi, inocent, chiar limitat şi necăutat de nimeni, aproape anonim, era plutaşul Joseph Wranka, care îşi împărţea tutunul de mestecat în raţii zilnice, pînă cînd l-au luat apele Bugului şi în jiletca lui i-au rămas raţia de tutun pe trei zile şi actele. Şi cum Wranka, înecatul, nu se mai putea prezenta nicăieri şi nimeni nu punea întrebări delicate în legătură cu el, Koljaiczek, care era cam de aceeaşi statură şi avea un cap rotund ca şi înecatul, se strecură mai întîi în jiletca acestuia, apoi în pielea lui oficială de hîrtie, se dezvăţă de pipă şi trecu pe mestecat tutun, prelua de la Wranka pînă şi amănuntul cel mai personal, defectul lui de vorbire şi, în următorii ani, puse pe picioare un plutaş cumsecade, cumpătat, uşor bîlbîit, care căra cu pluta toate pădurile pe Niemen, Bobr, Bug şi Vistula. Trebuie să mai amintim aici că în regimentul de husari al prinţului de coroană, Wranka ajunsese sub Mackensen caporalul Wranka, fiindcă nu făcuse încă serviciul militar, pe cîtă vreme Koljaiczek, care era cu patru ani mai în vîrstă decît înecatul, lăsase în Thorn, la artilerie, un certificat de proastă purtare.

Cei mai periculoşi dintre hoţi, criminali şi incendiatori aşteaptă, încă de pe cînd fură, omoară şi incendiază, ocazia unei meserii solide.

Unora le surîde această şansă, fie că e căutată sau întâmplătoare: în chip de Wranka, Koljaiczek a fost un soţ bun şi atît de lecuit de viciul lui fierbinte, încît simpla vedere a unui chibrit îl făcea să tremure. Cutiile de chibrituri, care se lăfăiau la vedere pe masa din bucătărie, nu erau niciodată în siguranţă cu el, care ar fi putut inventa chibriturile. Arunca ispita pe fereastră. Bunica mea avea multă bătaie de cap, ca să pună mîncarea caldă la timp pe masă. Adesea familia şedea pe întuneric, deoarece flăcăruia din lampă lipsea.

Şi totuşi, Wranka nu era un tiran. Duminica o însoţea pe Anna Wranka la biserică, în oraşul de jos, şi-i îngăduia celei care îi fusese încredinţată legal de ofiţerul stării civile să poarte patru fuste una peste alta ca atunci, pe ogorul de cartofi. Iarna, cînd rîurile erau îngheţate şi plutaşii îşi aveau vremurile lor slabe, şedea cuminte la Troyl, unde nu locuiau decît plutaşi, încărcători şi docheri şi avea grijă de fiica sa, Agnes, care părea că nu-i semăna tatălui, pentru că, dacă nu se strecura sub pat, atunci se vîra în şifonier şi, cînd aveau musafiri, intra sub masă cu păpuşile ei din cîrpe.

Important pentru fetiţa Agnes era să rămînă ascunsă şi să afle în ascunzătoare aceeaşi siguranţă, deşi cu totul altă plăcere, decît aflase Joseph sub fustele Annei. Koljaiczek incendiatorul era destul de fript ca să înţeleagă nevoia de ocrotire a fiicei sale. De aceea îi făcu, cu prilejul construirii unui coteţ de iepuri, ce urma să fie amplasat pe balconul locuinţei de o cameră şi jumătate, o boxă specială, concepută anume pe măsura ei. Într-o asemenea colivie a stat mama cînd era copil, s-a jucat cu păpuşile şi în acest timp a şi crescut. Mai tîrziu, cînd a mers la şcoală, se pare că şi-a repudiat păpuşile, jucîndu-se cu bile de sticlă şi cu pene colorate, şi-a dat în vileag prima ei atracţie către frumuseţea fragilă.

Să mi se permită mie, care ard de nerăbdare să-mi pot prezenta începutul propriei mele existenţe, să nu mă mai ocup de cei din neamul Wranka, al căror curs familial s-a desfăşurat în linişte, pînă în anul treisprezece, cînd a fost lansată nava *Columbus* la Schichau; atunci poliţia, care nu iartă nimic, a dat de urmele lui Wranka.

Totul a început cînd Koljaiczek, ca în fiecare vară tîrzie, urma să plutească şi în luna august a acelui an treisprezece cu pluta mare de la Kiev pe Pripjat, prin canal, şi pe Bug pînă la Modlin, iar de acolo pe Vistula în jos. Erau în total doisprezece plutaşi cu şlepul *Radaune,* care funcţiona în serviciul gaterului lor, de la vest de Neufahr pe Vistula Moartă, pînă la vărsare, pe urmă în sus pe Vistula, pe lîngă Kasemark, Letzkau, Czattkau, Dirschau şi Pieckel şi au acostat seara la Thorn. Acolo veni la bord noul meşter, care avea să supravegheze cumpărarea lemnului la Kiev. Cînd *Radaune* se desprinse de la chei, dimineaţa la patru, se spunea că el era deja la bord, Koljaiczek îl văzu prima oară la micul dejun pe teugă. Şedeau unul în faţa celuilalt, mestecau şi

sorbeau zgomotos din cafeaua de orz. Koljaiczek îl recunoscuse imediat. Bărbatul lat în spate şi deja chel comandă vodcă şi ceru să o toarne în ceştile goale de cafea. În mijlocul mestecatului, în timp ce la capătul teugii încă se mai umpleau ceştile, se prezentă: „Sunt noul maistru, mă cheamă Duckerhoff, ca să ştiţi, la mine domneşte ordinea!"

Plutaşii îşi rostiră pe rînd, după cum şedeau, numele la cerere şi goliră ceştile lăsîndu-şi capul pe spate în aşa fel încît li se ridică mărul lui Adam. Koljaiczek îşi dădu mai întîi ceaşca peste cap, spuse apoi „Wranka" şi-l fixă pe Duckerhoff. Acesta dădu din cap ca şi mai înainte, repetă cuvîntul „Wranka", la fel cum repetase şi numele celorlalţi plutaşi. Cu toate acestea, lui Koljaiczek îi făcu impresia că Duckerhoff accentuase numele plutaşului înecat mai altfel, nu neapărat mai strident, ci mai cu tîlc.

Radaune avea tangaj, ocolind îndemînatic cu ajutorul piloţilor, care se schimbau mereu, bancurile de nisip, înainta împotriva valurilor tulburi şi miloase ce nu cunoşteau decît o singură direcţie. În stînga şi-n dreapta, în spatele stăvilarelor, se întindea mereu acelaşi pămînt, ba neted, ba vălurit, de după cules. Tufişuri, defilee, o văioagă cu grozamă, întinsă între gospodării izolate, creată anume pentru atacurile cavaleriei, pentru o divizie de ulani ce ocoleşte la stînga groapa de nisip, pentru husarii ce dau năvală peste tufişuri, pentru visurile maeştrilor tineri de călărie, pentru bătălia ce a avut deja loc şi se va relua mereu, pentru tabloul: tătarii la pămînt, dragonii la asalt, cavalerii Ordinului Spadei prăbuşindu-se, marele maestru pătînd cu sînge mantia ordinului, cuirasei nelipsindu-i nici un nasture, pe care-l taie principele Mazoviei şi cai, nici un circ nu are asemenea cai albi, nervoşi, plini de ciucuri, cu tendoanele nefiresc de precise şi nările răsfrînte, roşii-carmin, afară norişori, străbătuţi de lănci, împodobiţi cu steaguri, doborîţi şi cerul, împărţind amurgul, săbiile şi acolo, în fundal — fiecare tablou are un fundal — lipit strîns de orizont, un sătuc fumegînd paşnic, între picioarele din spate ale calului negru, căscioare pitulate, acoperite cu muşchi şi cu paie; şi în căscioare, asta se conservă, frumoasele platoşe, visînd zilele ce vor veni, deoarece în tablou aveau voie şi ele afară pe cîmp, în spatele stăvilarelor Vistulei, ca mînjii firavi între flancurile cavaleriei grele.

La Wloclawek, Duckerhoff l-a luat pe Koljaiczek din scurt: „Ia zi, măi Wranka, nu lucraşi acu jde ani la joagărul din Schwetz? Şi n-a ars atunci joagării pîn'la temelie?" Koljaiczek dădu îndărătnic din cap, ca şi cînd s-ar fi lovit de un perete, şi izbuti să-şi facă ochii trişti şi obosiţi, încît Duckerhoff se abţinu, în faţa unei asemenea priviri, de la alte întrebări.

La Modlin, unde Bugul se varsă în Vistula şi *Radaune* o coti, cînd Koljaiczek, rezemat de balustrada punţii, scuipă de trei ori, aşa cum

făceau toţi plutaşii, Duckerhoff se opri cu trabucul în mînă lîngă el şi-i ceru foc. Cuvîntul ăsta, cuvinţelul chibrit, îi făcu lui Koljaiczek pielea de găină. „Hai, omule, ce te-mbujoraşi aşa dacă-ţi cerui foc, că doar n-oi fi fată mare, păcatele mele?"

Abia cînd trecură de Modlin, îi pieri roşeaţa lui Koljaiczek, care nu era o roşeaţă de ruşine, ci răsfrîngerea tîrzie a joagărelor incendiate de el.

Între Modlin şi Kiev, aşadar în susul Bugului, pe canalul ce leagă Bugul de Pripjat, pînă cînd *Radaune,* urmînd cursul Pripjatului, a întîlnit Niprul, nu se întîmplă nimic ce s-ar putea numi schimb de cuvinte între Koljaiczek-Wranka şi Duckerhoff. Pe şlep, între plutaşi, între fochişti şi plutaşi, între cîrmaci, fochişti şi căpitan, între căpitan şi piloţii ce se schimbau permanent, se va fi întîmplat ceva cum se obişnuieşte între bărbaţi. Aş putea să-mi închipui o sfadă între plutaşii kaşubi şi cîrmaciul născut la Stettin, poate chiar începutul unei răzmeriţe: adunări pe teugă, se trage la sorţi, se schimbă parole, se ascut şişuri.

Dar să lăsăm asta. Nu s-a ajuns nici la gîlcevi politice, nici la înjunghieri germano-poloneze, nici la punctul de atracţie al unei răzmeriţe născute din neajunsuri sociale. Mîncînd cuminte cărbuni, *Radaune* îşi vedea de drumul ei, eşuase o dată — cred că la puţin timp după ce trecuseră de Plock — pe un banc de nisip, dar reuşise să se elibereze cu forţe proprii. Un schimb de cuvinte scurt şi tăios între căpitanul Barbusch din Neufahrwasser şi pilotul ucrainean a fost tot - şi jurnalul de bord n-a mai avut nimic altceva de consemnat.

Dacă ar trebui sau aş vrea să ţin un jurnal de bord pentru gîndurile lui Koljaiczek sau chiar un jurnal pentru viaţa interioară duckerhoffiană, aş avea multe schimbări şi aventuri, bănuieli şi confirmări, neîncredere şi aproape o simultană atenuare a bănuielii de descris. Amîndurora le era frică. Lui Duckerhoff mai tare decît lui Koljaiczek; pentru că se găseau în Rusia. Duckerhoff ar fi putut, ca odinioară bietul Wranka, să cadă peste bord, ar fi putut - şi acum sîntem deja la Kiev - să ajungă în depozite atît de mari şi imposibil de supravegheat, încît în asemenea labirinturi încîlcite de lemne îţi puteai lesne pierde îngerul păzitor sub o grămadă de stînjeni lungi, desprinşi brusc din ordinea lor şi cu neputinţă de oprit - sau putea chiar şi să fie salvat. Salvat de un Koljaiczek, care l-ar fi pescuit pe meşter, mai întîi din Pripjat sau Bug, care l-ar fi tras pe Duckerhoff, în ultima clipă, din depozitul de lemne lipsit de îngeri păzitori din Kiev, scăpîndu-l de prăbuşirea lavinei de stînjeni. Ce minunat ar fi să pot relata acum cum Duckerhoff, pe jumătate înecat sau aproape strivit, abia respirînd şi mai păstrînd încă o urmă de moarte în ochi, i-ar fi şoptit presupusului Wranka la ureche: „Mulţumesc, Koljaiczek, mulţumesc!" şi apoi, după pauza necesară: „Acu' ne-am plătit tot — să

ştergem cu buretele ce-a fost!"

Şi s-ar fi privit cu o prietenie aspră, zîmbind încurcaţi şi aproape printre lacrimi, în ochii lor bărbăteşti şi ar fi schimbat între ei o strîngere de mînă sfioasă, dar bătătorită.

Cunoaştem această scenă din filme excelent realizate, cînd regizorului i se năzare să facă din fraţii învrăjbiţi - interpretaţi magistral - trecuţi prin cîte şi mai cîte, după nenumărate aventuri, prieteni la cataramă.

Dar Koljaiczek nu a găsit nici prilejul să-l înece pe Duckerhoff, nici să-l smulgă din ghearele morţii datorate stînjenilor prăbuşiţi. Grijuliu şi gîndindu-se la avantajele firmei sale, Duckerhoff a cumpărat lemnul la Kiev, a supravegheat formarea celor nouă plute, le-a împărţit plutaşilor, după cum era obiceiul, o sumă bună de bani ruseşti pentru transportul la vale şi s-a urcat în trenul care urma să-l poarte, trecînd prin Varşovia, Modlin, Eylau-ul german, Marienburg, Dirschau, la firma lui, al cărei gater se afla în portul de lemne, între şantierele navale Klawitt şi Schichau.

Înainte de a lăsa plutaşii, după săptămîni de trudă aprigă, să coboare de la Kiev pe rîuri, pe canal şi, în cele din urmă, pe Vistula în jos, mă întreb dacă Duckerhoff era sigur că l-a recunoscut în Wranka pe incendiatorul Koljaiczek. Vreau să spun că, atîta vreme cît meşterul se aflase pe acelaşi vas cu nevinovatul, binevoitorul şi, în ciuda limitelor sale, unanim îndrăgitul Wranka, spera să nu aibă tovarăş de călătorie un Koljaiczek pus pe ticăloşii. A renunţat însă să se mai legene în această speranţă abia în tren, între pernele cupeului său. Şi cînd trenul a ajuns la destinaţie, în gara principală din Danzig - acum pot s-o spun -, Duckerhoff luase deja decizia duckerhoffiană, îşi trimisese cuferele cu o trăsură acasă şi se duse glonţ, fiindcă era fără bagaj, la cel mai apropiat post de poliţie, la Wiebenwall, urcă treptele intrării principale din două în două şi găsi, după oarecare căutare febrilă, acea cameră mobilată destul de auster ca să-i impună lui Duckerhoff o declaraţie scurtă, bazată doar pe fapte. Să nu se creadă că meşterul a făcut un denunţ. El a cerut pur şi simplu, să fie examinat cazul Koljaiczek-Wranka, ceea ce i s-a şi promis la poliţie.

În timpul următoarelor săptămîni, pe cînd lemnul, colibele de papură şi plutaşii lunecau pe plute încet la vale, în multe posturi de poliţie se scrisese multă hîrtie. Apărură actele militare ale lui Joseph Koljaiczek, simplu tunar în regimentul numărul cutare de artilerie de cîmp din Prusia Occidentală. Tunarul recalcitrant trebuise să facă arest de două ori cîte trei zile pentru că, în stare de ebrietate, strigase în gura mare parole anarhiste, pe jumătate în poloneză, pe jumătate în germană. Astea erau pete ruşinoase, care nu figurau în actele caporalului Wranka, cel ce servise la regimentul doi de husari din Langfuhr. Wranka se evidenţiase, fusese remarcat la manevre de însuşi

prinţul de coroană ca un bun curier al batalionului şi a primit de la acela, care avea mereu buzunarele pline de taleri, în dar, un taler cu chipul prinţului. Dar talerul cu pricina nu era consemnat în actele militare ale caporalului Wranka, pe acela îl declară, jelindu-se cît o ţinea gura, bunica mea Anna, cînd fu anchetată împreună cu fratele ei Vinzent.

Şi nu doar cu acel taler a combătut ea cuvinţelul incendiator. A fost în stare să prezinte chiar şi acte care arătau, în repetate rînduri, că Joseph Wranka se înrolase încă din anul zero patru în rîndul pompierilor voluntari din Danzig-Niederstadt şi, în timpul lunilor de iarnă, cînd toţi plutaşii aveau pauză, a pus umărul ca pompier la stingerea vreunui foc mai mic sau mai mare. Exista şi un document în care se arăta că pompierul Wranka, în timpul unui incendiu mare la atelierele principale de cale ferată din Troyl, anno zero nouă, nu numai că ajutase la stingerea focului, dar salvase şi doi ucenici lăcătuşi. La fel se pronunţa şi căpitanul de pompieri Hecht, citat ca martor. Acela declară în procesul-verbal: „Cum să fie incendiator cel care stinge focul! Nu îl am şi acum în faţa ochilor, acolo pe scară, în timp ce biserica din Heubude era în flăcări? O pasăre Phoenix renăscînd din propria cenuşă şi stingînd nu numai focul, incendiul acestei lumi şi setea Domnului nostru Iisus Hristos! Cu adevărat zic vouă: «Celui ce-l suspectează pe omul cu cască de pompier, care are prioritate pe carosabil, pe care îl iubesc asigurările, şi care poartă mereu în buzunare puţină cenuşă, fie ca simbol, fie numai din cauza profesiei, celui ce vrea să o numească pe mirabila pasăre Phoenix un cocoş roşu, merita să i se lege o piatră de moară de gît...»"

Probabil că aţi observat, căpitanul Hecht de la pompierii voluntari era un preot ce mînuia aprig cuvîntul, apărea, duminică de duminică, în amvonul bisericii lui parohiale Sf. Barbara din Langgarten şi nu pierdea ocazia, cît timp durau cercetările împotriva lui Koljaiczek-Wranka, să pună semnul egalităţii folosind cuvinte asemănătoare, între pompierul celest şi incendiatorul demonic din parohia sa.

Dar pentru că funcţionarii poliţiei judiciare nu mergeau la biserica Sf. Barbara, iar în cuvîntul Phoenix vedeau mai degrabă o insultă adusă coroanei decît o justificare a lui Wranka, activitatea acestuia ca pompier voluntar se dovedi a nu-i fi favorabilă.

Au fost procurate certificate de la diferite fabrici de cherestea şi gatere, atestate din comunele natale: Wranka venise pe lume la Tuchel, Koljaiczek era de loc din Thorn. Se produseră mici nepotriviri în declaraţiile plutaşilor mai bătrîni şi ale rudelor îndepărtate. Ulciorul mergea iarăşi şi iarăşi la apă: nu-i mai rămînea decît să se spargă. Cînd anchetele ajunseseră atît de departe, pluta cea mare tocmai atinsese ţărmul patriei şi, începînd din Thorn, fu controlată discret şi filată la locurile de acostare.

Abia după Dirschau bunicului meu îi săriră în ochi urmăritorii, îi aşteptase. O anumită lene de moment, vecină cu melancolia, s-ar putea să-l fi împiedicat să rişte o încercare de fugă la Letzkau sau la Kasemark, ceea ce ar fi fost încă posibil într-o zonă atît de cunoscută şi cu ajutorul unor plutaşi devotaţi lui. La vărsare, unde plutele se tîrau încet, ciocnindu-se una de alta în Vistula Moartă, un cuter pescăresc înainta suspect de nesuspect, cu un echipaj prea numeros la bord, pe lîngă plute. Puţin după Plehnendorf, cele două şalupe cu motor ale poliţiei de coastă ţîşniră din păpurişul de lîngă ţărm, răscolind în lung şi-n lat apa tot mai mâloasă a Vistulei Moarte anunţînd portul.

După podul spre Heubude începu cordonul „albaştrilor". Depozitele de lemne în faţa şantierului din Klawitt, şantierele mai mici de bărci, portul de lemne tot mai larg, care se împingea spre Mottlau, debarcaderele diferitelor fabrici de cherestea, debarcaderul propriei firme, cu cei ce aşteptau acolo, şi pretutindeni „albaştri", numai dincolo, la Schichau, nu, acolo era plin de steaguri, acolo se întîmpla altceva, se aştepta o lansare, acolo era multă lume, care înnebunise pescăruşii, acolo se dădea o serbare - o serbare în cinstea bunicului meu?

Abia cînd bunicul văzu portul de lemne plin de uniforme albastre, cînd şalupele îşi luară un avînt rău prevestitor, aruncînd valuri deasupra plutelor, abia cînd înţelese întreaga tevatură care îi era dedicată, abia atunci se trezi în el vechea inimă de incendiator a lui Koljaiczek şi-l scuipă afară pe Wranka cel blînd, ieşi din pompierul voluntar Wranka, se declară cu glas tare şi fără să se bîlbîie eliberat de bîlbîitul Wranka şi fugi, fugi peste plute, fugi peste suprafeţe largi, mişcătoare, desculţ peste un parchet neraşchetat, din buştean în buştean spre Schichau, unde steagurile fîlfîiau vesele în vînt, mereu înainte peste lemne, unde se pregătea o lansare, apa avea totuşi scînduri, unde se ţineau frumoasele cuvîntări, unde nu striga nimeni Wranka şi nici măcar Koljaiczek şi unde se spunea: Te botez cu numele de VMS *Columbus,* America, deplasament peste patruzeci de mii de tone, treizeci de mii cai-putere, vaporul Maiestăţii Sale, salon de fumat clasa I, bucătărie clasa a II-a, la babord, sală de gimnastică din marmură, bibliotecă, America, vaporul Maiestăţii Sale, tunelul liniei de arbori, covertă de promenadă, trăiască în pace şi onor, pavilionul portului naţional, Prinţul Heinrich stă la cîrmă şi bunicul meu Koljaiczek desculţ, aproape nemaiatingînd lemnele curbate, în faţa fanfarei militare, un popor care are asemenea principi, de la o plută la alta, poporul îl aclamă, trăiască în pace şi onor şi toate sirenele şantierelor şi sirenele vapoarelor ancorate în port, ale şlepurilor şi vaporaşelor de croazieră, *Columbus,* America, libertate şi două şalupe săltînd nebune de fericire alături de el, de la o plută la

alta, plutele Maiestăţii Sale, şi-i taie drumul, şi-i strică jocul, încît trebuie să se oprească, tocmai cînd prinsese atîta elan şi stă singur-singurel pe o plută şi a şi început să vadă America şi iată şalupele, trebuie să se topească - şi bunicul a fost văzut înotînd spre o plută care luneca încet în Mottlau. Şi fu nevoit să se lase la fund din cauza şalupelor şi să rămînă acolo din cauza şalupelor şi pluta veni peste el şi nu se mai termina, năştea mereu o plută nouă: plută din pluta ta, în vecii vecilor - plută.

Şalupele îşi opriră motoarele. Ochi necruţători cercetau suprafaţa apei. Dar Koljaiczek îşi luase definitiv rămas-bun, se sustrase de la fanfara militară, de la sirene, de la clopotele vapoarelor, de la vaporul Maiestăţii Sale, de la discursul inaugural al prinţului Heinrich şi de la pescăruşii înnebuniţi ai Maiestăţii Sale, se sustrase de la America şi de la *Columbus,* sub lemnul nesfîrşit, se sustrase tuturor urmăritorilor poliţiei.

Cadavrul bunicului meu nu a fost găsit niciodată. Eu, care sînt convins că şi-a găsit moartea sub plută, trebuie totuşi, pentru a rămîne credibil, să mă încumet să redau aici toate versiunile salvărilor lui miraculoase.

Se spunea că ar fi găsit sub plută, între lemne, o crăpătură, care era în partea de jos tocmai bună ca să-şi ţină organele respiratorii la suprafaţă, în partea de sus crăpătura se pare că era atît de îngustă, încît poliţiştii, care cercetaseră pînă tîrziu în noapte plutele şi colibele de stuf de pe plute, nu-l putură vedea. Apoi, la adăpostul întunericului - aşa se spunea mai departe - se lăsase dus de valuri şi atinse, ce-i drept epuizat, dar cu puţin noroc, celălalt mal al Mottlau-lui şi marginea şantierului naval din Schichau, îşi găsise acolo, în depozitul de fiare vechi, adăpost şi ar fi ajuns mai tîrziu cu ajutorul, pare-se, al unor marinari greci, pe unul dintre acele petroliere împuţite, care au mai adăpostit de multe ori cîte un fugar.

Alţii afirmau: Koljaiczek, care era un înotător bun, cu plămîni şi mai buni, nu a trecut, înotînd pe sub apă, numai de plută, ci şi toată lăţimea apreciabilă a Mottlau-ului, ajungînd cu puţin noroc la ţărm, în dreptul şantierului din Schichau; acolo se amestecă, fără să trezească bănuieli, printre muncitorii de pe şantier şi, în cele din urmă, în mulţimea entuziasmată, cîntă împreună cu poporul *în pace şi onor,* ascultă, dispus să aplaude, discursul inaugural al prinţului Heinrich pentru vaporul Maiestăţii Sale *Columbus,* se pierdu în mulţime, după reuşita lansării la apă, în haine pe jumătate uscate şi promova chiar în ziua următoare — aici prima versiune a salvării se întîlneşte cu cea de-a doua — la rangul de pasager clandestin pe un petrolier grecesc rău famat.

Pentru respectarea exactităţii, trebuie să amintesc aici şi a treia variantă, complet fără noimă, după care bunicul ar fi fost dus de

valuri în larg, ca un lemn plutitor, de unde l-au pescuit la timp pescarii din Bohnsack şi l-au predat, dincolo de zona de trei mile, unui cuter suedez. Acolo, pe vasul suedez, spune povestea că şi-ar fi revenit încet, în mod miraculos, din nou în puteri, că ar fi ajuns la Malmo - şi aşa mai departe, şi aşa mai departe...

Astea toate sînt inepţii şi palavre pescăreşti. Eu nu dau doi bani nici pe scornelile acelor martori dubioşi din mai toate porturile, care susţin că l-ar fi văzut pe bunicul meu, la scurt timp după primul război mondial, la Buffalo, în SUA. Ei spun că s-ar fi numit Joe Colchic, că s-ar fi ocupat cu comerţul de lemn cu Canada, ar fi fost acţionar la firme de chibrituri, fondator al unor societăţi de asigurări contra incendiilor. Îl descriau pe bunicul drept putred de bogat şi singur: într-un zgîrie-nori, stînd în spatele unui birou uriaş, purtînd inele cu pietre strălucitoare la fiecare deget şi exersînd, cu garda lui de corp, care purta uniformă de pompier, cînta în limba poloneză şi se numea garda Phoenix.

Fluturele şi becul

Un om s-a despărţit de trecut, a traversat apa cea mare, a ajuns în America şi a devenit bogat. - Aş vrea să las baltă toată povestea bunicului şi dacă se numea în poloneză Goljaczek, în kaşubă Koljaiczek, în americană Joe Colchic.

E dificil să anunţi cu o simplă tobă de tinichea din cele ce se găsesc în prăvăliile de jucării şi în magazinele universale sfîrşitul plutelor de lemn, purtate de rîuri pînă la linia orizontului. Şi totuşi, am reuşit să cînt prohodul cu toba mea portului de lemne, lemnului plutitor, ce se balansează prin coturile rîurilor, ce se scămoşează în păpuriş, şi cu puţin efort şi calelor de construcţie din şantierele Schichau şi Klawitt, numeroaselor şantiere de reparaţii pentru bărci, depozitului de fiare vechi al fabricii de vagoane, depozitului de cocos rînced al fabricii de margarină, tuturor ascunzătorilor de pe insula Speicher cunoscute mie. El a murit, nu-mi mai răspunde, nu mai manifestă interes pentru lansări imperiale, pentru eşuarea unui vapor, începută o dată cu lansarea lui, care adesea durează cîteva decenii, un vapor care în acest caz s-a numit *Columbus,* spunîndu-i-se şi *Mîndria flotei,* bineînţeles că şi-a urmat cursul spre America şi mai tîrziu a fost scufundat sau s-a scufundat singur, poate că a fost ridicat, reconstruit, rebotezat sau dat la fier vechi. Poate că doar s-a dat la fund, *Columbus* l-a imitat pe bunicul şi mai colindă şi azi cu cele patruzeci de mii de tone, cu salon de fumat, sală de gimnastică în marmură, bazin de înot şi cabine pentru masaj în, să spunem, adîncurile de şase mii de metri ale gropii Filipinelor sau în străfundurile Emden; aceste detalii se pot citi în *Weyer* sau în almanahurile flotei —cred că primul sau cel de-al doilea *Columbus* s-a scufundat singur, întrucît căpitanul nu a putut să supravieţuiască unei ruşini legate de război.

I-am citit lui Bruno o parte din povestea plutei şi apoi, rugîndu-l să fie obiectiv, l-am întrebat ce părere are.

„O moarte frumoasă!", se extazie Bruno şi începu de îndată să-l transforme pe bunicul meu înecat, cu ajutorul sforilor pentru ambalaj, într-o momîie din noduri. Ar trebui să mă declar mulţumit cu răspunsul lui şi să nu mă las purtat de gînduri necurate în SUA, ca să mă căpătuiesc acolo cu o moştenire.

M-au vizitat prietenii mei Klepp şi Vittlar. Klepp mi-a adus un disc de jazz cu King Oliver de două ori, Vittlar mi-a dăruit fandosindu-se o inimă de ciocolată, atîrnată de o panglică roz. Debitau fel de fel de prostii, parodiau scene din procesul meu şi, ca să le fac plăcere, m-am

arătat, ca în toate zilele de vizită, bine dispus şi, chiar şi în faţa celor mai stupide glume, capabil să schiţez un zîmbet. Aşa, printre picături, şi înainte ca prietenul meu Klepp să-şi poată începe inevitabila prelegere despre relaţia strînsă dintre jazz şi marxism, am povestit istoria acelui bărbat, care în anul treisprezece, deci puţin înainte de a începe totul, a intrat sub o plută nesfîrşită şi nu a mai ieşit de acolo; nici măcar cadavrul nu i l-au mai găsit.

La întrebarea mea - o pusesem într-o doară, vizibil plictisit —, Klepp îşi întoarse capul indispus pe gîtul unsuros, se descheie şi se încheie la nasturi, făcu mişcări ca de înot şi procedă aşa de parcă s-ar fi aflat sub plută. În cele din urmă îmi respinse întrebarea şi dădu vina pe după-amiaza timpurie pentru răspunsul care nu venea.

Vittlar se ţinu ţeapăn, puse picior peste picior, avînd grijă de dunga de la pantalon, îşi arătă bizara aroganţă raiată, care nu le poate fi proprie decît îngerilor din ceruri: „Mă aflu pe plută. Ce drăguţ e pe plută. Mă pişcă ţînţarii, asta e neplăcut. — Mă aflu sub plută. Ce drăguţ e sub plută. Nu mă înţeapă nici un ţînţar, asta e plăcut. Cred că am putea trăi sub plută, dacă n-am avea, în acelaşi timp, ideea să zăbovim pe plută, lăsîndu-ne înţepaţi de ţînţari".

Vittlar făcu o pauză aşteptînd efectul, mă măsură, îşi ridică, aşa cum face de fiecare dată cînd vrea să semene cu o bufniţă, sprîncenele lui ridicate de la natură şi rosti pe un ton teatral: „Presupun că în cazul înecatului, al bărbatului de sub plută, e vorba de unchiul tău, dacă nu chiar de bunicul tău. A ajuns la moarte pentru că, în calitate de unchi, şi mai ales în calitate de bunic, s-a simţit obligat faţă de tine; căci nimic nu ţi-ar fi o mai mare povară decît un bunic în viaţă. Nu eşti doar ucigaşul unchiului tău, eşti ucigaşul bunicului tău! Fiindcă acesta, cum face orice bunic care se respectă, vrînd să te pedepsească un pic, nu ţi-a oferit satisfacţia nepotului, care rosteşte mîndru de acel cadavru umflat scos din valuri: Priviţi la bunicul meu mort. A fost un erou. S-a scufundat în apă, în timp ce-l urmăreau. — Bunicul tău i-a sustras lumii şi propriului nepot cadavrul, pentru ca posteritatea şi nepotul să se mai preocupe încă multă vreme de el".

Apoi, sărind dintr-un patos într-altul, un Vittlar viclean, uşor aplecat înainte, împăciuitor: „America, bucură-te, Oskar! Ai un scop, o misiune. De-aici îţi vor da drumul, te vor elibera. Încotro s-o apuci, dacă nu spre America, unde poţi regăsi totul, chiar şi pe bunicul tău dispărut!"

Oricît de batjocoritor şi dureros ar fi fost răspunsul lui Vittlar, el mi-a dat totuşi mai multă siguranţă decît bîiguiala indistinctă între moarte şi viaţă a prietenului meu Klepp sau răspunsul îngrijitorului Bruno, care numea moartea bunicului o moarte frumoasă numai pentru că, la scurt timp după aceea, vasul MS *Columbus* a fost lansat la apă şi a făcut valuri. Aşa stînd lucrurile, admir mai mult America lui

Vittlar, cea conservatoare de bunici, ţelul, modelul, spre care mă pot îndrepta, cînd, sătul de Europa, voi lăsa din mînă toba şi pana: „Scrie mai departe, Oskar, scrie pentru bunicul tău Koljaiczek, putred de bogat, dar obosit, care face la Buffalo, în SUA, comerţ cu lemn şi se joacă, în zgîrie-nori-ul său, cu chibriturile!"

Cînd Klepp şi Vittlar şi-au luat, în sfîrşit, rămas-bun şi au plecat, Bruno a alungat, printr-o aerisire temeinică, mirosul apăsător al prietenilor din încăpere. După aceea, mi-am luat din nou toba, dar nu ca să îndepărtez cu ea lemnele de pe plutele acoperite de moarte, ci să bat ritmul dinamic, săltăreţ, de care ar trebui să asculte toţi oamenii începînd din acel august una mie nouă sute paisprezece. Astfel nu voi mai putea evita ca şi acest text să consemneze pînă la ora naşterii mele, doar sugerînd, drumul acelui neam îndoliat, pe care bunicul meu l-a lăsat în urma lui în Europa.

Cînd Koljaiczek a dispărut sub plută, printre cei apropiaţi plutaşilor, la locul de acostare, pe podul fabricii de cherestea, stăteau înspăimîntate bunica mea cu fiica ei, Agnes, Vinzent Bronski şi fiul acestuia, Jan, în vîrstă de şaptesprezece ani. Puţin mai la o parte stătea Gregor Koljaiczek, fratele mai mare al lui Joseph, care fusese chemat în oraş cu prilejul anchetelor. Acel Gregor avea, la orice oră, răspunsul pentru poliţie pregătit: „Abia îl cunosc pe fratele meu. De fapt, nu ştiu decît că se numeşte Joseph, iar cînd l-am văzut ultima oară cred că avea, să spunem, zece, doisprezece ani. Îmi curăţa pantofii şi aducea bere cînd îi ceream eu sau mama".

Şi chiar dacă din declaraţia lui a reieşit că străbunica mea era o băutoare de bere, poliţia nu avea ce face cu răspunsul lui Gregor Koljaiczek. În schimb, însă, existenţa mai bătrînului Koljaiczek o ajută pe bunica Anna. Gregor, care îşi petrecuse mulţi ani din viaţă la Stettin, Berlin şi, la sfîrşit, la Schneidemuhl, a rămas în Danzig, găsind de lucru la pulberăria „Bastion Kaninchen" şi s-a căsătorit, după ani buni, cînd toată complicaţia privind căsnicia cu falsul Wranka a fost clarificată şi clasată, cu bunica mea. Aceasta nu se putea dezlipi de Koljaiczek şi nu l-ar fi luat pe Gregor atît de repede de soţ, dacă nu-l chema Koljaiczek.

Munca la pulberărie îl scutise pe Gregor de haina colorată şi curînd după aceea gri. Locuiau toţi trei în acelaşi apartament de o cameră şi jumătate în care îşi găsise ani de zile adăpost incendiatorul. Dar se dovedi că un Koljaiczek nu trebuie să fie neapărat ca următorul Koljaiczek, pentru că bunica se văzu nevoită, după un an de căsnicie, să închirieze prăvălia goală de la subsolul casei de raport din Troyl şi să cîştige bani din vînzarea a fel de fel de nimicuri, de la bolduri la căpăţîni de varză, fiindcă Gregor, deşi scotea bani frumoşi la pulberărie, nu aducea mai nimic acasă şi-şi bea tot cîştigul. În vreme ce Gregor, probabil moştenind-o pe străbunica, ieşise un beţiv, bunicul

Joseph bea doar din cînd în cînd un rachiu. Gregor nu bea pentru că era trist. Chiar cînd părea vesel, ceea ce i se întîmpla rar, deoarece era copleşit de melancolie, nu bea de veselie. Bea pentru că voia să pătrundă pînă la fundul lucrurilor, aşa şi cu alcoolul. Nimeni nu l-a văzut pe Gregor Koljaiczek, în toată viaţa lui, să lase un pahar pe jumătate plin.

Mama mea, pe atunci o fată rotofeie de cincisprezece ani, încerca să se facă folositoare, ajuta în prăvălie, lipea etichete pe alimente, ducea duminica marfa la clienţi şi scria scrisori stîngace, dar pline de fantezie, ca să-şi poată încasa datoriile. Păcat că nu posed nici una dintre aceste scrisori. Ce frumos

ar fi să pot cita aici cîteva strigăte de ajutor, cînd de copil, cînd de fată, din epistolele unei semiorfane, deoarece Gregor Koljaiczek nu făcea cît un tată vitreg întreg. Ba mai mult, bunica şi fata ei păzeau casa, plină, de obicei, cu aramă şi cu puţin argint, care consta din două farfurii de tablă puse una peste alta, de privirea melancolic koljaiczekeană a mereu însetatului de la pulberărie. Abia cînd Gregor Koljaiczek muri de gripă în anul şaptesprezece, mai spori cîştigul prăvăliei de mărunţişuri, dar nu cu mult; în fond, ce se putea vinde în anul şaptesprezece?

Cămăruţa din apartamentul de o cameră şi jumătate, care şedea goală de la moartea celui de la pulberărie, pentru că mama, temîndu-se de iad, nu voia să se mute acolo, a fost ocupată de Jan Bronski, vărul mamei, pe atunci în vîrstă de vreo douăzeci de ani, care părăsise Bissau-ul şi pe tatăl său Vinzent. Cu un certificat bun de absolvire a şcolii medii din Karthaus în buzunar, şi după ce îşi încheiase ucenicia la poşta reşedinţei de plasă, venise aici să îmbrăţişeze cariera administrativă la poşta principală din Danzig. În afară de cufăr, Jan aduse în locuinţa mătuşii lui şi voluminoasa sa colecţie de mărci poştale. Colecţiona mărci din fragedă tinereţe, avea aşadar nu doar o relaţie profesională cu poşta, ci şi una particulară, mai intimă. Tînărul acela firav, uşor adus de spate, avea un obraz oval frumos, poate puţin prea dulce, şi ochi albaştri, destul ca mama, care pe atunci număra şaptesprezece ani, să se îndrăgostească de el. Pe Jan îl chemase de trei ori la recrutare, dar de fiecare dată a fost trimis la vatră din cauza stării lui jalnice. Ceea ce în vremurile acelea, cînd era destul să fii un picuţ mai răsărit, că te şi trimitea la Verdun ca să ajungi pe pămîntul Franţei la orizontală pe vecie, spunea destul despre constituţia lui Jan Bronski.

Idila ar fi putut începe încă de la privitul clasoarelor, cînd cercetau împreună, frunte lîngă frunte, marginile dinţate ale exemplarelor mai valoroase. Dar ea începu de fapt sau, mai bine zis, izbucni, cînd Jan fu chemat la a patra recrutare.

Avînd şi aşa treabă în oraş, mama l-a condus pînă la comisariatul

militar raional şi a aşteptat acolo, lîngă ghereta santinelei, căzînd de acord cu Jan, că ar trebui, de data asta, să plece în Franţa, ca să-şi poată trata amărîtul ăla de piept cu aerul bogat în fier şi plumb de acolo. Poate că mama numărase nasturii santinelei de mai multe ori şi cu rezultate diferite. Aş putea să-mi închipui că nasturii tuturor uniformelor sînt astfel număraţi, ca ultimul nasture să fie întotdeauna Verdun sau un rîuleţ ca Somme sau Marne.

Cînd, după o oră încheiată, omuleţul, recrutat pentru a patra oară, a ieşit pe poarta comisariatului militar, a coborît scara împleticindu-se şi, aruncîndu-se de gîtul mamei mele, Agnes, a murmurat zicala atît de dragă lui în clipa aceea: „Nici o şpagă, nici un ban şi-am mai împuşcat un an!", mama l-a strîns pentru prima oară pe Jan Bronski la pieptul ei şi nu ştiu dacă l-a îmbrăţişat vreodată, mai tîrziu, atît de fericită.

Nu cunosc detalii ale acelei tinere iubiri de război. Jan şi-a vîndut o parte din colecţia lui de mărci ca să poată răspunde pretenţiilor mamei, care avea un simţ ascuţit pentru tot ce era frumos, luxos şi scump. Se pare că la vremea aceea ţinuse şi un jurnal care dispăru, din patrie, mai tîrziu. Cred că bunica a tolerat legătura celor doi tineri, ceea ce se poate explica şi prin rudenie, pentru că Jan Bronski a locuit, pînă la scurt timp după război, în locuinţa strîmtă din Troyl. Se mută abia cînd prezenţa unui anume domn Matzerath nu mai putu fi ascunsă, ba fusese chiar acceptată. Acel domn trebuie să o fi cunoscut pe mama în vara anului nouă sute optsprezece, cînd lucrase la spitalul Silberhammer lîngă Oliva, ca soră de caritate. Alfred Matzerath, originar din Renania, zăcea acolo cu o plagă împuşcată la şold şi deveni, în curînd, datorită veseliei lui tipic renane, favoritul tuturor surorilor de caritate - fireşte, şi al sorei Agnes. Pe jumătate vindecat, ţopăia într-un picior pe coridoare, la braţul uneia sau a alteia dintre îngrijitoare, şi-i ajuta sorei Agnes la bucătărie, deoarece scufa albă apretată venea atît de bine la faţa ei rotundă şi pentru că el era un bucătar pasionat şi se pricepea să-şi transforme sentimentele în supe.

După ce plaga s-a vindecat complet, Alfred Matzerath rămase în Danzig şi găsi acolo curînd de lucru ca reprezentant al firmei sale din Renania, o întreprindere destul de mare din industria de prelucrare a hîrtiei. Războiul se consumase. Se confecţionau tratate de pace, prilejuri pentru războaie viitoare. Regiunea de la vărsarea Vistulei, începînd cam de la Vogelsang pe Nehrung, de-a lungul Nogat-ului pînă la Pieckel, întinzîndu-se acolo paralel cu Vistula pînă la Czattkau, formînd în stînga un unghi drept pînă la SchonflieB şi apoi o buclă pe lîngă codrul Saskoschin şi pînă la lacul Ottomin, părăsind Mattern, Ramkau şi Bissau, locurile de baştină ale bunicii, şi ajungînd la Klein-Katz la Marea Baltică, a fost declarată stat liber şi subordonată Ligii Naţiunilor. Polonia a obţinut atunci un port liber, platoul Wester cu depozitul de muniţii, administraţia căilor ferate şi o poştă proprie în

Piaţa Hevelius.

În timp ce mărcile poştale ale statului liber ofereau scrisorilor o cogă hanseatică roş-aurie şi o stemă înfăţişînd fastul şi bunăstarea, polonezii le francau cu scene macabre violete ce ilustrau istoriile lui Cazimir şi Bathory.

Jan Bronski se transferă la poşta poloneză. Mutarea lui se petrecu spontan, la fel şi opţiunea lui pentru Polonia. Mulţi au văzut în purtarea mamei mele motivul pentru care el a cerut cetăţenia poloneză, în anul douăzeci, cînd Marszalek Pilsudski bătuse armata roşie la Varşovia şi miracolul de pe Vistula i-a fost atribuit de oameni ca Vinzent Bronski Fecioarei Maria, iar de experţii în treburile militare generalului Sikorski sau generalului Weygand; aşadar, în acel an polonez, mama s-a logodit cu germanul din Reich, Matzerath. Îmi vine să cred că, la fel cu Jan, bunica Anna nu a fost de acord cu această logodnă. I-a predat fiicei prăvălia de la subsol, din Troyl, pe care reuşise s-o aducă la oarecare înflorire, şi a plecat la fratele ei Vinzent, la Bissau, deci în partea polonă, unde a preluat, ca în vremurile prekoljaiczekeene, gospodăria cu ogoarele de morcovi şi de cartofi, aprobîndu-l tot mai mult pe fratele căzut în mrejele dialogului cu regina fecioară a Poloniei; se mulţumi să şadă ghemuită la focul de buruieni şi cartofi în cele patru fuste şi să scruteze orizontul, brăzdat încă de stîlpii de telegraf.

Abia cînd Jan Bronski a întîlnit-o pe Hedwig, o kaşubă din oraş, care mai deţinea ogoare în Ramkau, şi s-a căsătorit cu ea, relaţia dintre el şi mama s-a mai ameliorat. La o petrecere dansantă, la cafeneaua Woyke, întîlnindu-se întîmplător, ea i l-a prezentat lui Jan pe Matzerath. Cei doi bărbaţi atît deosebiţi, dar în ce o priveşte pe mama atît de asemănători, se simpatizară, deşi Matzerath numi transferul lui Jan la poşta poloneză, pe ocolite şi într-un pur dialect renan, o mutare fără minte. Jan dansă cu mama, Matzerath cu ciolănoasa şi lungana de Hedwig, care avea privirea incertă a unei vaci, ceea ce te făcea să vezi în ea permanent o gravidă. Au dansat mult împreună, s-au schimbat între ei, s-au gîndit în timp ce dansau la dansul următor, la foxtrot erau cei dintîi, la vals Boston pluteau, la charleston îşi regăseau încrederea în ei şi la slowfox senzualitatea vecină cu religia.

În anul douăzeci şi trei, cînd cu contravaloarea unei cutii de chibrituri îţi puteai zugrăvi dormitorul, deci toate se numărau cu zerouri, Alfred Matzerath se căsători cu mama. Unul dintre martori a fost Jan, celălalt, Muhlen, un negustor de coloniale. N-am prea multe de spus despre acel Muhlen. Îl amintesc numai pentru că mama şi Matzerath preluaseră la un moment dat de la el o prăvălie de coloniale dintr-o suburbie a Langfuhr-ului, falimentară, datorită datornicilor. Tocmai atunci se introdusese marca de tranziţie pentru stăvilirea inflaţiei. În scurt timp, mama, care îşi însuşise, în prăvălia de la

subsol, din Troyl, tonul potrivit în abordarea datornicilor şi, pe lîngă aceasta, avea şi un simţ înnăscut pentru afaceri, umor şi spontaneitate, reuşi să ridice magazinul ruinat într-atît, încît Matzerath trebui să-şi părăsească postul de reprezentant în branşa industriei de hîrtie, ca să poată face faţă în prăvălie.

Cei doi se completau minunat. Ce reuşea mama în spatele tejghelei cu clienţii, realiza renanul în contractele cu reprezentanţii şi la achiziţiile en-gros. La aceasta se mai adăuga şi dragostea lui Matzerath pentru şorţul de bucătărie, în general pentru treaba în bucătărie, inclusiv spălatul vaselor, ceea ce o scutea pe mama, care prefera mîncărurile la minut, de această corvoadă.

Locuinţa, care făcea corp comun cu magazinul era, ce-i drept, strimtă şi înghesuită, dar comparativ cu condiţiile de locuit din Troyl, pe care nu le cunosc decît din povestit, destul de mic-burgheză, încît mama trebuie să se fi simţit, cel puţin în primii ani de căsnicie, ca în sînul lui Avram.

În afară de coridorul lung, puţin cotit, în care erau stivuite pachetele de Perşii, mai era şi bucătăria încăpătoare, de asemenea pe jumătate plină cu cutii de conserve, pungi de făină şi pacheţele cu fulgi de ovăz. Salonul, ale cărui ferestre dădeau înspre stradă şi în grădina din faţă, împodobit vara cu scoici din Marea Baltică, constituia punctul de atracţie al locuinţei de la parter. Şi dacă tapetul era roşu ca vinul, şezlongurile erau tapisate cu pluş purpuriu. O masă extensibilă cu colţurile rotunjite, patru scaune negre din piele şi o măsuţă rotundă pentru fumat, care îşi schimba permanent locul, se sprijineau cu picioarele lor negre pe un covor albastru. Între ferestre trona, neagră şi aurie, pendula. În contrast cu şezlongul purpuriu, pianul negru, mai întîi închiriat, apoi încet, încet, achitat, stînd cu rotiţe la picioare pe blana alb-gălbuie cu peri lungi. Vizavi de pian, bufetul. Bufetul negru cu geamuri glisante, prinse în scîndurele negre şi ornamente negre, grele, reprezentînd fructe, pe uşile de jos, în spatele cărora se aflau vesela şi feţele de masă, bufetul cu picioare negre cu gheare şi între fructiera de cristal cu fructe ornamentale şi pocalul verde cîştigat la o loterie, acel gol care, mulţumită abilităţii în afaceri a mamei, avea să fie umplut mai tîrziu cu un aparat de radio maro-deschis.

Dormitorul era galben şi dădea în curtea casei de raport cu patru etaje. Vă rog să mă credeţi că baldachinul vastei cetăţi conjugale era albastru-deschis, că la capul patului se afla, înrămată şi sub sticlă, într-o lumină albastru-deschis, Magdalena, în culoarea pielii, făcînd penitenţă într-o peşteră, ofta în marginea dreaptă de sus a tabloului şi pe piept avea atîtea degete, că trebuia s-o iei mereu de la capăt cu număratul, pentru că de fiecare dată îţi ieşeau mai mult de zece degete. Vizavi de pat se aflau şifonierul alb, lăcuit, cu uşi cu oglindă, în stînga o măsuţă de toaletă, în dreapta o comodă cu marmură

deasupra. Atîrnată de tavan, nu cu abajur de mătase, ca în sufragerie, ci cu două braţe de alamă sub globurile de porţelan roz-pal, aproape transparente, încît becurile erau vizibile cînd răspîndeau lumina: lampa din dormitor.

Astăzi am bătut la tobă toată dimineaţa, i-am pus tobei întrebări, voiam să aflu dacă becurile din dormitorul nostru erau de patruzeci sau de şaizeci de waţi. Nu este prima dată că îmi pun şi îi pun tobei mele această întrebare. Uneori durează ore în şir pînă cînd găsesc drumul înapoi la acele becuri. Şi nu trebuie oare să uit, de fiecare dată, miile de surse de lumină pe care le-am însufleţit sau adormit la intrarea în multe locuinţe sau la părăsirea lor prin manevrarea comutatoarelor respective ca să găsesc, bătînd la tobă într-o pădure de corpuri de iluminat normate, drumul înapoi, la acea lumină din dormitorul nostru cald ca sînul lui Avram? Mama a născut acasă. Cînd au apucat-o durerile, se afla încă la prăvălie şi umplea pungile albastre de un pfund şi de o jumate de pfund cu zahăr. Era prea tîrziu să mai fie transportată la clinica de femei; o moaşă bătrînă, care nu mai punea mîna pe trusa ei decît din cînd în cînd, fusese chemată din strada Herta, aflată la doi paşi de casa noastră. Ea ne-a ajutat acolo în dormitor, mie şi mamei, să ne despărţim unul de altul.

Am văzut lumina zilei în prezenţa a două becuri de şaizeci de waţi. De aceea, textul din Biblie „Să fie lumină şi se făcu lumină" îmi apare şi azi drept cel mai reuşit slogan publicitar al firmei Osram. Naşterea mea s-a desfăşurat fără accidente pînă la ruptura de perineu obligatorie. M-am eliberat fără eforturi prin poziţia cu capul înainte, apreciată în egală măsură de mame, embrioni şi moaşe.

Şi ca să se ştie de la început: făceam parte dintre sugarii cu auz perfect, a căror dezvoltare este încheiată încă de la naştere şi în continuare nu face decît să se confirme. Pe cît de neinfiuenţabil am ascultat ca embrion numai de mine şi oglindindu-mă în lichidul amniotic m-am observat cu minuţie, pe atît de critic am pîndit primele remarce spontane ale părinţilor mei sub becuri. Urechea mea era trează. Chiar dacă se putea numi mică, boţită, lipită şi în orice caz drăgălaşă, păstra totuşi fiecare dintre acele vorbe, pentru mine atît de importante, deoarece erau primele mele impresii. Ba mai mult: tot ce prindeam cu urechea valorificam pe dată cu creierul meu minuscul şi hotărâm, după ce cîntăream bine toate cele auzite, să fac asta şi asta şi să le las baltă pe celelalte. „Un băiat", spuse acel domn Matzerath, care credea a fi prezumtivul meu tată. „Cîndva o să preia magazinul. Acum ştim şi noi în sfîrşit pentru ce muncim."

Aşa am făcut de timpuriu cunoştinţă cu logica femeiască şi am auzit mai tîrziu spunîndu-se în spatele meu: „Cînd Oskar o să fie de trei ani, o să-i iau o tobă de tinichea".

Comparînd multă vreme promisiunile materne şi paterne, am

observat, eu, Oskar, cu urechile la pîndă, un fluture de noapte rătăcit în odaie. De mărime mijlocie şi păros, înconjura ambele becuri de şaizeci de waţi, arunca umbre săltăreţe care acopereau, umpleau, lărgeau încăperea cu mobilier cu tot, într-o proporţie exagerată faţă de dimensiunea aripilor. Am reţinut mai puţin jocul de lumini şi umbre, cît acel zgomot care se înteţea între fluture şi bec: fluturele bîzîia, de parcă s-ar fi grăbit să scape de ceva ce ştia, de parcă nu i-ar mai fi ajuns timpul să stea la palavre cu sursele de lumină, ca şi cînd dialogul dintre fluture şi bec ar fi fost în orice caz ultima spovedanie a fluturelui şi, după toate formele de absolvire pe care le aplică becurile, n-ar mai fi rămas nici o ocazie pentru păcat sau reverie.

Oskar spune azi simplu: Fluturele făcea un zgomot de parcă bătea la tobă. Am auzit iepuri, vulpi şi veveriţe cenuşii făcînd aşa. Broaştele pot să bată toba şi să anunţe furtuna. Despre ciocănitoare se spune că bate toba şi scoate viermii din ascunzătorile lor. În fine, omul bate în timpane, în lighene, în găleţi şi în tobe. Vorbeşte despre bubuitul ca de tobă al revolverului, despre duduitul focului, despre răpăitul mitralierelor; cînd baţi toba, poţi să scoţi oamenii în stradă, poţi să-i aduni laolaltă, poţi să-i duci la groapă. Toate astea le fac toboşarii, tamburii. Există compozitori care scriu concerte pentru instrumente de coarde şi de percuţie. Trebuie să amintesc aici de vestitul semnal al stingerii mari şi mici şi de încercările de pînă acum ale lui Oskar. Dar toate astea sînt nimic faţă de orgia de bătăi ca de tobă pe care o făcea fluturele, cu prilejul naşterii mele, pe două becuri simple de şaizeci de waţi. Poate există negri în Africa cea mai neagră şi unii chiar în America, negri care nu şi-au uitat încă Africa, şi poate că le-a fost dat unor asemenea negri, organizaţi ritmic, identici sau asemănători cu fluturele meu, ori imitînd fluturii africani - care, se ştie, că sînt mai mari şi mai splendizi decît fluturii din Europa Răsăriteană - să bată în tobe disciplinaţi şi în acelaşi timp dezlănţuiţi; dar eu urmez norma est-europeană, rămîn deci la acel fluture de noapte de mărime mijlocie, pudrat cu polen maro, din ceasul naşterii mele, şi-l numesc maestrul lui Oskar.

Era în primele zile ale lui septembrie. Soarele se afla sub semnul Fecioarei. De departe, năvăli prin noapte o furtună de vară tîrzie, clintind din loc lăzi şi dulapuri. Mercur mă făcea critic, Uranus plin de idei, Venus mă lăsa să cred în şanse mici, Marte în ambiţia mea. În casa ascendentului se ridica Balanţa, ceea ce îmi trezea emotivitatea şi mă împingea la exagerări. Neptun traversa casa a zecea, cea a mijlocului vieţii, şi mă ancora între miracol şi îndoială. Saturn a fost cel ce a pus în discuţie, în casa a treia, în opoziţie cu Jupiter, originea mea. Dar cine a trimis fluturele şi i-a îngăduit lui şi tapajului - asemănător glasurilor tunătoare ale profesorilor de rang superior, - făcut de descărcările electrice ale verii tîrzii, să-mi aţîţe pofta pentru

Toba de tinichea promisă de mama şi să mă facă s-o îndrăgesc şi s-o rîvnesc?

Urlînd cît mă ţinea gura şi lăsînd impresia unui sugar vînăt de plîns, am luat hotărîrea să resping categoric propunerea tatei cu tot ce privea prăvălia de coloniale, în schimb să examinez plin de interes dorinţa mamei la momentul respectiv, adică la a treia mea aniversare.

Pe lîngă toate aceste speculaţii privind viitorul meu, m-am convins că mamei şi acelui tată Matzerath le lipsea organul pentru a înţelege şi, la o adică, a respecta obiecţiile şi hotărîrile mele. Singur şi părăsit zăcea Oskar sub becuri, îşi spunea că aşa o să rămînă pînă cînd, după şaizeci, şaptezeci de ani, un scurtcircuit definitiv va întrerupe curentul tuturor surselor de lumină; îşi pierdu de aceea cheful, înainte ca această viaţă să fi început, acolo, sub becuri. Şi numai Toba de tinichea m-a împiedicat atunci să dau glas dorinţei de a mă întoarce în poziţia mea embrionară, cu capul în jos. Moaşa îmi tăiase deja buricul; nu mai era nimic de făcut.

ALBUMUL DE FOTOGRAFII

Păzesc o comoară. În toţi anii aceia răi, compuşi din zile calendaristice, am păstrat-o, am ascuns-o, am scos-o din nou la lumină; în timpul călătoriei în vagonul de marfă o strîngeam la piept ca pe ceva de preţ şi cînd dormeam, Oskar dormea peste comoara lui, albumul de fotografii.

Ce m-aş fi făcut fără acest argument, fără această groapă de familie, deschisă la lumina zilei? Are o sută douăzeci de pagini. Pe fiecare pagină sînt lipite alăturat sau unele sub altele, în unghi drept, distribuite cu grijă, patru sau şase, uneori doar două fotografii, cînd respectînd simetria, cînd punînd-o la îndoială. Albumul este îmbrăcat în piele şi cu cît se învecheşte miroase mai tare. Au fost vremuri cînd vîntul şi umezeala l-au deteriorat. Fotografiile se dezlipiseră; m-am văzut obligat de starea lor jalnică să caut liniştea şi prilejul să le pot asigura pozelor aproape pierdute, cu ajutorul lipiciului, un loc potrivit

Ce altceva pe această lume, care roman ar putea atinge amploarea epică a unui album de fotografii? Bunul Dumnezeu care ne fotografiază ca un amator sîrguincios în fiecare duminică, de sus în jos, deci îngrozitor de scurtaţi, cu expunere mai mare sau mai mică şi ne lipeşte în album, ar putea, desigur, evitînd aceste orori, oricît de agreabile, dar necuviincios de lungi, să mă ghideze prin acest album şi să nu mai alimenteze dragostea lui Oskar pentru labirint; aş vrea totuşi foarte mult să adaug la aceste fotografii originalele.

În treacăt fie spus: aici există cele mai diverse uniforme, se schimbă moda şi tunsoarea, aici mama se îngraşă, Jan devine mai lipsit de vlagă, aici sînt unii pe care nu-i cunosc, trebuie să ghicesc cine a făcut poza, aici te înfunzi şi fotografia artistică de la cumpăna veacului a degenerat în fotografia utilă a zilelor noastre. Să luăm de pildă acea mostră de fotografie a bunicului meu Koljaiczek şi poza de paşaport a prietenului Klepp. O simplă alăturare a portretului, în sepia, a bunicului şi poza kleppeeană, plată, de paşaport, ţipînd după ştampilă, mă convinge tot mai mult unde ne-a adus progresul, în materie de fotografie. Chiar şi numai tapajul cu pozatul la minut. Ar trebui să-mi fac şi mai multe reproşuri decît Klepp, deoarece eu, ca posesor al albumului, eram obligat să păstrez calitatea fotografiilor. Dacă într-o bună zi iadul va înflori, unul dintre cele mai alese chinuri ar fi ca omul gol să fie închis într-o încăpere, laolaltă cu poza înrămată a zilelor sale. Şi acum repede ceva patetic: o, omule, între fotografii la minut, instantanee, poziţie de drepţi în faţa turnului înclinat din Pisa,

om al cabinelor, care trebuie să-ţi expui în faţa aparatului de fotografiat urechea dreaptă, pentru

a deveni apt de un paşaport! Şi acum, fără patos: poate că şi acest iad va deveni suportabil, întrucît cele mai rele poze sînt doar visate şi nu făcute, sau chiar dacă sînt făcute, rămîn nedevelopate.

Klepp şi cu mine am făcut şi developat poze la începuturile prieteniei noastre, pe cînd mîncam spaghete în Julicher StraBe. Pe atunci făceam planuri de călătorie. Adică eram atît de trist, încît voiam să fac un voiaj şi de aceea trebuia să-mi eliberez un paşaport. Dar pentru că nu aveam destui bani ca să plătesc o călătorie selectă, să zicem, la Roma, Neapole, sau cel puţin la Paris, m-am bucurat de această lipsă pecuniară, deoarece nimic n-ar fi fost mai trist decît o călătorie în condiţii precare. Şi fiindcă amîndoi aveam bani destui ca să mergem la cinema, Klepp şi cu mine am frecventat, în acele vremuri, cinematografe în care - dacă urmam preferinţele lui Klepp - rulau filme western, iar dacă ne duceam după gustul meu, o vedeam pe Maria Schell, ca soră de caritate, plîngînd, iar Borsche, ca medic-şef, cînta, după cea mai complicată operaţie, plin de responsabilitate, în faţa uşii deschise spre balcon, sonate de Beethoven. Sufeream foarte tare din cauza duratei de numai două ore a spectacolelor cinematografice. Unele programe am fi vrut să le vedem de două ori. Adesea se întîmpla să ne ridicăm la sfîrşitul filmului ca să ne ducem la casă pentru încă un bilet la aceeaşi reprezentaţie. Dar de îndată ce părăseam sala şi vedeam rîndul de oameni din faţa ghişeului, ne pierea curajul. Nu numai de casieră ne ruşinam, dar şi de indivizi brutali, care ne cercetau într-adevăr cu neruşinare fizionomiile, pentru că puteam îndrăzni să prelungim rîndul din faţa casei.

Aşa se face că pe atunci, după aproape fiecare film văzut, ne duceam la un fotograf, în apropiere de Piaţa Graf-Adolf, ca să ne facem poze pentru paşaport. Ajunseserăm deja cunoscuţi acolo, încă de la intrare eram întîmpinaţi cu un zîmbet şi poftiţi să luăm loc; doar eram clienţi, adică persoane respectabile. De îndată ce cabina se elibera, o domnişoară ne împingea pe rînd înăuntru; nu mai ştiu decît că domnişoara era drăguţă, mă pigulea şi mă ciugulea cu mîini îndemînatice mai întîi pe mine, apoi pe Klepp, ne punea să ne uităm într-un punct anume, pînă ce un semnal luminos şi o sonerie acţionată simultan anunţau că ne aflam deja de şase ori consecutiv pe placa fotografică.

Abia fotografiaţi şi cu colţurile buzelor încă un pic înţepenite, eram împinşi de aceeaşi domnişoară în fotolii comode de paie şi tot ea ne ruga drăguţ, mereu drăguţ şi de asemenea drăguţ îmbrăcată, să avem răbdare cinci minute. Aşteptam cu plăcere, în fond, aveam ce aştepta: pozele noastre pentru paşaport, de care eram atît de curioşi. După fix şapte minute, domnişoara cea drăguţă, în rest de nedescris, ne

întindea două pliculeţe şi noi plăteam.

Triumful acela din ochii puţin exoftalmici ai lui Klepp. De îndată ce ne aflam în posesia pliculeţelor, aveam şi motivul de a merge la berăria cea mai apropiată, pentru că nimănui nu-i plăcea să privească propriile poze de paşaport în mijlocul străzii pline de praf, în vacarmul acela, împiedicînd circulaţia pietonilor. Aşa cum nu ne schimbam niciodată fotograful, mergeam de fiecare dată la aceeaşi cîrciumioară, pe Friedrichstrase. După ce comandam bere, sîngerete cu ceapă şi pîine neagră, întindeam, înainte de a ni se fi adus comanda, pozele încă umede, pe tăblia de lemn a mesei şi, cu berea şi sîngeretele servite prompt alături, ne adînceam în trăsăturile crispate ale propriilor noastre feţe.

În afară de asta, aveam totdeauna la noi pozele făcute în ultima zi cînd fuseserăm la film. Aşa puteam compara; iar unde există posibilitatea comparaţiei, îţi permiţi să comanzi un al doilea, al treilea, chiar al patrulea pahar de bere, ca să se încingă veselia, cum se spune în Renania: atmosfera.

Dar nu vreau să se creadă că un om trist poate, cu ajutorul unei poze de paşaport, să-şi abstractizeze propria tristeţe; în primul rînd, pentru că adevărata tristeţe este, din capul locului, abstractă, cel puţin a mea, şi nici cea a lui Klepp nu se lăsa raportată la nimic şi dovedea, tocmai prin abstracţiunea ei aproape voioasă, o forţă cu neputinţă de indispus. Şi dacă exista totuşi ceva ce putea fi legat de tristeţea noastră, acel ceva nu erau decît pozele respective, deoarece pe fotografiile la minut trase în serie ne regăseam, ce-i drept, nu tocmai clar, dar pasivi şi neutri, ceea ce era chiar mai important. Puteam să ne purtăm cu noi înşine după plac: să bem în acest timp bere, să înfulecăm agresiv cîrnaţi, să încingem atmosfera şi să ne jucăm. Luam pozele şi le îndoiam, le împătuream, le tăiam cu foarfecele pe care-l purtam tot timpul la noi în acest scop. Alipeam decupaje de fotografii noi de decupaje mai vechi, ne înfăţişam cu un ochi sau cu trei, ne puneam urechi la nas, vorbeam sau tăceam cu urechea dreaptă şi bărbiei îi ataşam fruntea. Aceste montaje nu erau aplicate doar propriei fotografii. Klepp îşi împrumuta unele detalii de la mine, eu îmi luam caracteristici de la el: reuşeam să creăm, aşa speram, nişte făpturi mai fericite. Din cînd în cînd dăruiam cîte o fotografie.

Noi - mă limitez doar la Klepp şi la mine, elimin din joc personalităţile nou create - luaserăm obiceiul să-i dăruim chelnerului berăriei, căruia îi spuneam Rudi, la fiecare prilej, şi prilejul de a merge la berărie se ivea o dată pe săptămînă, o poză. Rudi, un tip care ar fi meritat doisprezece copii şi adopţiunea altor opt, ne cunoştea nevoile, avea deja de la noi duzini de poze în profil şi încă mai multe din faţă, dar ne arăta, de fiecare dată, un obraz plin de recunoştinţă, spunîndu-ne mulţumesc ori de cîte ori, după îndelungi consultări şi

selecţii obositoare, îi ofeream fotografiile.

Celei care servea la bufet şi fetei şmechere cu tutungeria pe burtă, Oskar nu le-a dăruit niciodată vreo fotografie; pentru că femeilor nu trebuie să le dăruieşti niciodată fotografii, că îşi bat numai joc de ele. Klepp, în schimb, care în ciuda comodităţii sale, nu ştia ce să le mai facă femeilor şi săritor pînă la o îndrăzneală dementă, ar fi fost gata să-şi scoată şi cămaşa în faţa oricăreia, trebuie să-i fi dăruit într-o zi fetei cu ţigări, fără ştirea mea, o poză, pentru că s-a logodit cu păcăliciul acela verde, apoi s-a şi însurat, numai pentru că voia să-şi ia poza înapoi.

M-am întins la vorbă şi i-am consacrat albumului de fotografii prea multe cuvinte. Instantaneele acelea tîmpite nu merită sau poate, doar aşa, ca o comparaţie care să demonstreze ce efect artistic, impresionant şi ireproşabil, mai are şi azi asupra mea, portretul bunicului Koljaiczek, de pe prima pagină a albumului de fotografii.

Mic şi lat, stă lîngă o măsuţă sculptată. Din păcate, fotografia nu şi-a făcut-o, ca incendiator, ci ca pompierul voluntar Wranka. Îi lipseşte mustaţa. Dar uniforma de pompier care îi vine turnată, cu medalia salvării şi casca de metal ce stă pe masă ca pe un altar aproape că înlocuiesc mustaţa. Cît de serios privea în obiectiv, cunoscînd parcă toată durerea de la cumpăna veacului. Acea privire mîndră, în ciuda tragediei, se pare că era foarte agreată şi la modă în vremea celui de-al doilea imperiu. O are chiar şi Gregor Koljaiczek, beţivul, în pozele în care pare, mai degrabă, muncitorul treaz de la pulberărie. Mai mult mistic - pentru că poza a fost făcută la Czestochowa - îl ţine strîns de braţ pe Vinzent Bronski, care are în mînă o lumînare sfinţită. Un portret de tinereţe al firavului Jan Bronski este - datorită mijloacelor de fotografiere mai vechi - un certificat de bărbăţie conştient melancolică.

Femeilor din vremea aceea se pare că le reuşea mai rar această privire asortată la o ţinută corespunzătoare. Chiar şi bunica mea Anna, care pot să jur că era o femeie şi jumătate, se fandoseşte, în pozele dinaintea izbucnirii primului război mondial, în spatele unui zîmbet idiot şi nu lasă să se bănuiască nimic din amploarea celor patru fuste suprapuse, atît de tăcute şi de ospitaliere.

Femeile îi zîmbeau chiar şi în timpul anilor de război celui care făcea clip-clap, fotografului dansator de sub învelitoarea neagră. La fel cele douăzeci şi trei de surori de caritate, printre care şi mama, îmbulzindu-se în jurul medicului-şef ca în jurul drapelului, pe carton tare, format carte poştală dublă. Ceva mai lejer se prezintă doamnele spitalului în scena unui bal costumat, la care participă toţi ostaşii aproape vindecaţi. Mama a riscat un ochi închis şi un sărut pe gură care vrea să spună, în ciuda aripilor de înger şi a părului din beteală: şi îngerii au sex! Matzerath, cel îngenuncheat în faţa ei, îşi alesese un

costum pe care l-ar fi purtat cu plăcere şi în viaţa de zi cu zi. În poză apare ca un bucătar cu o tichie apretată agitînd entuziasmat polonicul. În schimb, cînd e îmbrăcat în uniformă şi cu crucea de fier clasa a doua, priveşte şi el, la fel cu cei doi Koljaiczek şi cu Jan Bronski, conştient tragic, drept înainte şi le este superior tuturor femeilor din toate pozele.

După război, toţi arătau un alt chip. Bărbaţii privesc în obiectiv uşor şifonaţi şi acum femeile sînt cele ce se pricep să se aşeze în cadru, avînd motiv să privească serios în obiectiv şi, chiar şi atunci cînd zîmbesc, să nu vrea să-şi ascundă accentuarea durerii învăţate. Le şedea bine durerea femeilor din anii douăzeci. Nu reuşesc ele, fie că stau pe scaun, fie în picioare, fie pe jumătate culcate, cu acroche-coeur-urile lor din păr negru lipite de tîmple, să împace atît de imperceptibil Madona cu Venera?

Fotografia mamei mele la douăzeci şi trei de ani — trebuie să fi fost făcută cu puţin înainte de a rămîne însărcinată - înfăţişează o femeie tînără, care îşi înclină capul rotund, cu contururi dulci, pe gîtul drept şi cărnos, şi-l fixează, totuşi, pe cel ce se uită la fotografie, direct în faţă, topind trăsăturile senzuale cu un zîmbet trist şi o pereche de ochi, mai mult cenuşii decît albaştri, ce par a fi obişnuiţi să privească sufletele semenilor şi chiar propriul suflet ca pe nişte obiecte, să spunem, o ceaşcă de cafea sau un ţigaret. Oricum, cuvinţelul „afectuos" nu s-ar potrivi, dacă l-aş agăţa ca adjectiv de privirea mamei.

Fotografiile de grup din acea vreme, fără a fi mai interesante, sînt mai uşor de evaluat şi mai elocvente. E uimitor cu cît erau mai frumoase şi mai de nuntă hainele de cununie de cînd se semnase tratatul la Rapallo. Pe fotografia de la nuntă, Matzerath poartă încă guler tare. Arată bine, elegant, aproape intelectual. Cu piciorul drept puţin dus în faţă, vrea probabil să semene cu unul dintre actorii zilelor lui, cu Harry Liedtke, poate. Pe atunci se purta scurt. Rochia de mireasă a mamei, cu fusta albă plisată în mii de pliuri, ajunge exact pînă la genunchi, dezvelind gambele ei bine formate şi picioruşele mici de balerină în pantofi cu baretă. În alte poze apar în prim-plan nuntaşi. Între cei îmbrăcaţi orăşeneşte sar mereu în ochi, printr-o sobrietate provincială şi sfială dătătoare de încredere, bunica Anna şi cucernicul ei frate Vinzent Jan Bronski, care se trage ca şi mama din acelaşi cîmp de cartofi cu mătuşa lui, Anna, şi tatăl său, dăruit cu totul Sfintei Fecioare, ştie să-şi ascundă originea kaşubă, ţărănească, sub eleganţa ceremonioasă a unui secretar polonez de poştă. Aşa pirpiriu şi neajutorat, cum stă între indivizii aceia sănătoşi şi voluminoşi, ochii lui neobişnuiţi, armonia aproape feminină a chipului captează imediat privirea în orice fotografie, chiar dacă el se află pe margine.

De cîtva timp mă tot uit la un grup, fotografiat la scurtă vreme după

nuntă. Trebuie să recurg la tobă şi cu beţele mele să încerc să invoc pe tinicheaua lăcuită, în faţa pătratului maroniu şi mat, triunghiul care se desluşeşte acolo, pe carton.

Prilejul pentru această fotografie trebuie să se fi ivit la colţul străzii Magdeburg cu Heeresanger, lîngă căminul studenţesc polonez, aşadar în locuinţa lui Bronski, pentru că înfăţişează fundalul unui balcon însorit, pe jumătate acoperit de fuioare de fasole căţărătoare, după specificul locuinţelor din aşezările poloneze. Mama şade pe scaun, Matzerath şi Bronski stau în picioare. Dar cum şade ea şi cum stau ei! Un timp am fost destul de prost încercînd să măsor cu un compas pe care mi-l cumpărase Bruno, cu o riglă şi un triunghi, constelaţia acestui triumvirat - pentru că mama substituia complet un bărbat. Unghiul de înclinaţie a gîturilor, un triunghi cu braţe inegale, ajungea la deplasări paralele, la suprapuneri forţate, la cercuri cu compasul ce se întretăiau semnificativ în exterior, adică în verdeaţa fasolei căţărătoare, se întîlneau într-un punct, pentru că eu căutam un punct, rîvneam punctoman, punctolatru, un punct de sprijin, un punct de plecare, dacă nu chiar un punct de vedere.

Nimic nu a ieşit din aceste măsurători diletantiste, decît găuri minuscule şi totuşi supărătoare, pe care le făcusem cu vîrful compasului în locurile cele mai importante ale acestei fotografii preţioase. Ce era ieşit din comun la poza aceea? Ce mă determinase să caut şi, dacă vreţi, chiar să găsesc raporturi matematice, culmea ridicolului, chiar cosmice, la acest pătrat? Trei oameni: o femeie şezînd, doi bărbaţi în picioare, ea expunîndu-şi proaspăta ondulaţie cu apă a părului negru, Matzerath, blondul creţ, Jan, castaniul-brun, pieptănat lins spre spate. Toţi trei zîmbesc: Matzerath mai mult decît Jan Bronski, amîndoi arătîndu-şi dinţii de sus; împreună zîmbesc de cinci ori mai tare ca mama, la care nu se zăreşte decît o umbră de zîmbet în colţurile buzelor şi deloc în ochi. Matzerath îşi sprijină mîna stîngă pe umărul drept al mamei: Jan se mulţumeşte cu o apăsare fugitivă a mîinii drepte pe speteaza scaunului; ea, cu genunchii îndreptaţi spre dreapta şi de la şolduri în sus în poziţie frontală, ţine o revistă în poală, pe care am luat-o multă vreme drept un clasor filatelic al lui Bronski, apoi drept o revistă de modă şi, în sfirşit, drept colecţia de poze cu actori de film renumiţi de pe pachetele de ţigări. Mîinile mamei se prefac că răsfoiesc, de îndată ce se aprinde luminiţa, şi poza este făcută. Toţi trei par fericiţi, fiind unanim de acord că sînt imuni la surprizele la care se ajunge doar atunci cînd un partener al triunghiului îşi făureşte sertăraşe secrete sau ascunde din capul locului ceva. Fiind împreună, nu se mai gîndesc la cea de-a patra persoană, şi anume la soţia lui Jan, Hedwig Bronski, născută Lemke, care la acea dată probabil că era deja însărcinată cu viitorul Stephan, nu se mai gîndesc decît în măsura în care ea trebuie să-şi fixeze aparatul pe cei

trei şi să le imortalizeze fericirea, ca să poată, cel puţin cu ajutorul fotografiei, să păstreze intactă fericirea triunghiului.

Am mai scos şi alte fotografii din album şi le-am ţinut lîngă aceasta. Erau poze în care apăreau fie mama cu Matzerath, fie mama cu Jan Bronski. Pe nici una dintre ele, inevitabilul, ultima soluţie posibilă, nu apare atît de clar ca în poza balconului: Jan şi mama pe aceeaşi placă fotografică. Aici miroase a tragedie, a goană după aur, a exaltare care ajunge în cele din urmă la silă, cheamă după sine un dezgust al exaltării. Matzerath lîngă mama. Aici picură potenţa de sfîrşit de săptămînă, aici sfîrîie şniţelele vieneze, aici se caută nod în papură înainte de masă şi se cască după masă, aici trebuie să spui bancuri înainte de culcare sau să-ţi însemni calculele impozitelor pe perete ca această căsnicie să obţină un fundal spiritual. Şi totuşi, prefer plictiseala fotografiată instantaneului dezgustător din anii ulteriori, care o înfăţişează pe mama pe genunchii lui Jan Bronski, în faţa decorului pădurii Oliva, aproape de Freudenthal. Această porcărie - Jan lasă să-i alunece o mînă sub rochia mamei - se datoreşte pasiunii oarbe a nefericitului cuplu adulterin încă din prima zi a căsătoriei lui Matzerath, care a jucat aici, după cum presupun, rolul fotografului apatic. Nimic din detaşarea, din gesturile voit reţinute, atît de clare în poza balconului, gesturi posibile doar cînd ambii bărbaţi stau în spatele mamei, lîngă ea sau întinşi la picioarele ei, ca acolo pe plajă, la ştrandul Heubude: vezi fotografia.

Dar mai există un pătrat care-i înfăţişează pe cei mai importanţi trei oameni din primii mei ani care formau un triunghi. Chiar dacă nu atît de concentrat ca în poza balconului, iradiază totuşi aceeaşi pace tensionată care nu se poate încheia şi probabil nici semna decît între trei oameni. Putem să cîrtim cît vrem împotriva atît de îndrăgitei tematici a triunghiului în teatru; închipuiţi-vă două persoane singure pe scenă: ce altceva ar putea face decît să discute pînă la epuizare sau să-şi dorească în secret o a treia. Pe poza mea sînt toţi trei. Joacă skat. Adică ţin cărţile ca pe nişte evantaie, dar, vrînd să pluseze, nu se uită la atuurile din mîna lor, ci privesc fix aparatul fotografic. Mîna lui Jan se odihneşte destinsă, doar cu arătătorul puţin mai încordat, lîngă grămada de mărunţiş, Matzerath îşi înfige unghiile în faţa de masă, mama îşi îngăduie o mică glumă, vreau să cred reuşită: a tras o carte, o arată spre lentila aparatului fotografic, dar nu şi partenerilor ei de joc. Ce uşor poate fi invocat printr-un singur gest, prin simpla arătare a unei cărţi la skat — dama de cupă, adică dama de inimă — un simbol încă aparent inofensiv: dar cine nu ar miza pe dama de inimă!

Nu se poate juca skat, după cum se ştie, decît în trei. Pentru mama şi cei doi bărbaţi, era jocul cel mai adecvat; era evadarea lor, portul la care acostau cînd viaţa voia să le întindă curse ca într-o existenţă în doi în cutare sau cutare combinaţie — să se apuce să joace jocuri

tîmpite cum sînt şaizeci şi şase sau ţintar.

Gata acum cu cei trei care m-au plasat pe orbita terestră, deşi nu duceam lipsă de nimic. Dar mai înainte de a ajunge la mine, numai o vorbă despre Gretchen Scheffler, prietena mamei, şi despre brutarul şi soţul ei, Alexander Scheffler. El cu chelie, ea cu o dantură de cal care rîde pe jumătate arătîndu-şi dinţii de aur. El cu picioare scurte; cînd sta pe scaun, nu atingea niciodată covorul, ea în rochii împletite de mîna ei, care nu făceau exces de modele. Mai tîrziu, poze ale celor doi Scheffler, în şezlonguri sau în bărcile de salvare ale vaporului *Wilhelm Gustloff,* dar şi pe coverta vaporaşului de croazieră *Tannenberg,* din serviciul de marină al Prusiei Orientale. În fiecare an făceau călătorii şi aduceau suveniruri din Pillau, Norvegia, din insulele Azore, din Italia, în casa lor din Kleinhammerweg, unde el cocea chifle şi ea făcea ajurul la feţele de pernă. Cînd Alexander Scheffler nu vorbea, îşi umezea neobosit buza superioară cu vîrful limbii. Prietenul lui Matzerath, negustorul de legume Greff, care locuia vizavi de noi, considera acest tic o chestie neserioasă şi de prost gust.

Deşi căsătorit, Greff era mai curînd un comandant de cercetaşi decît un soţ. Pe o poză apare spătos, sever, sănătos, în uniformă cu pantaloni scurţi, cu trese de comandant şi pălărie de cercetaş. Lîngă el se află, în acelaşi ambalaj, un băiat blond cu ochii puţin prea mari, în jur de treisprezece ani, pe care Greff îl ţine cu braţul drept pe după umeri şi-l strînge cu afecţiune la piept. Pe băiat nu-l cunoşteam, dar pe Greff aveam să-l cunosc şi să-l înţeleg mai tîrziu, prin soţia sa Lina.

Mă încurc între instantanee cu excursionişti Kraft durch Freude[1] şi dovezi de gingaş erotism cercetăşesc. Am să dau repede cîteva foi, ca să ajung la prima mea reproducere fotografică.

Am fost un copil frumos. Poza data din douăzeci şi cinci, de la Rusalii. Aveam opt luni, cu două luni mai puţin decît Stephan Bronski, care e pozat pe pagina următoare, în acelaşi format, şi are o expresie comună, greu de descris. Cartea poştală cu zimţi pe margini e stanţată artistic, iar pe verso, liniată pentru adresă; a fost probabil trasă într-un tiraj mai mare, destinat pentru uzul familiei. Fotografia înfăţişează pe pătratul lat forma unui ou într-o simetrie perfectă. Gol şi simbolizînd gălbenuşul, stau culcat pe burtă, pe blana albă, pe care trebuie s-o fi ctitorit vreun urs polar pentru un fotograf profesionist, specializat în fotografii de copii. Şi pentru primul meu portret, ca în cazul multor fotografii din acea vreme, s-a ales o nuanţă caldă, maronie, inconfundabilă, pe care aş numi-o umană, în comparaţie cu pozele alb-negru plate şi inumane din zilele noastre. O ornamentaţie cu frunze, probabil pictată, acum decolorată, formează fundalul întunecat, destins doar de cîteva pete luminoase. în timp ce corpul meu neted, sănătos, se odihneşte, întins uşor diagonal în pacea lui tîmpă pe blană şi îngăduie patriei polare a ursului să-şi facă efectul,

îmi ţin capul bucălat de copil încordat în sus, îl privesc pe cel ce-mi contemplă goliciunea cu ochi strălucitori.

Se poate spune: o fotografie de copil ca toate fotografiile de copii. Priviţi-i, vă rog, mîinile. Veţi fi nevoiţi să recunoaşteţi că primul meu portret se deosebeşte vizibil de nenumăratele chipuri de fiinţe drăgălaşe din diversele albume de fotografii. Mă puteţi vedea stînd acolo cu pumnii strînşi. Nu am degete ca nişte cîrnăciori care se joacă în voie cu smocurile blănii de urs polar, ascultînd de un instinct tactil, încă nedefinit. Strînşi cu dîrzenie se înalţă pumnii mici în dreptul capului, gata să cadă şi să dea tonul. Care ton? Tonul tobei!

Doar ea mai lipseşte, cea promisă încă de la naşterea mea, acolo sub becuri, pentru cînd voi împlini trei ani; şi totuşi, unui fotograf expert i-ar fi extrem de uşor să strecoare acolo clişeul micşorat al unei tobe de copil, fără să retuşeze cîtuşi de puţin poziţia corpului meu. N-ar trebui decît să îndepărteze tîmpitul ăla de animal de stofă căruia nu-i acordam atenţie! E un corp străin în compoziţia asta, de altfel reuşită, avînd ca temă acea vîrstă ageră şi vizionară la care apar primii dinţi de lapte.

Mai tîrziu nu m-au mai pus pe blana de urs. Trebuie să fi avut un an jumate cînd am fost împins într-un cărucior de copil pe roţi înalte în faţa unui gard de scînduri, ale cărui vîrfuri şi şipci diagonale erau atît de perfect conturate de stratul de zăpadă, încît îmi închipui că poza data din ianuarie douăzeci şi şase. Lucrătura grosolană, mirosind a lemn gudronat, lega fotografia, la o privire mai atentă, de mahalaua HochstrieB, ale cărei cazărmi serviseră mai demult pentru cazarea husarilor lui Mackensen, iar pe vremea mea pentru poliţia statului liber. Dar întrucît nu-mi pot aminti de nici o persoană care să fi locuit în mahalaua aceea, poza probabil că fusese făcută cu ocazia unei unice vizite a părinţilor mei la nişte oameni pe care nu i-am mai văzut niciodată după aceea sau doar fugitiv.

Mama şi Matzerath, care stau de o parte şi de alta a căruciorului, nu poartă paltoane, în ciuda anotimpului rece. Ba, mai mult, mama e îmbrăcată într-o cazacă cu mîneci lungi, ale cărei ornamente brodate adaugă peisajului hibernal următoarea impresie: undeva, în fundul Rusiei, se face o fotografie a familiei ţarului. Rasputin ţine aparatul, eu sînt ţareviciul şi în spatele gardului stau menşevicii şi bolşevicii şi în timp ce meşteresc bombe, hotărăsc căderea familiei mele autocrate. Aerul mic-burghez al lui Matzerath, corect, central-european — cum se va vedea — şi ţintind în viitor, rupe vîrful tradiţiei adormite pe această fotografie. Fuseserăm în paşnica mahala HochstrieB, ieşiserăm pentru o clipă, fără să ne punem paltoanele pe noi, din locuinţa gazdelor, ne lăsaserăm fotografiaţi de proprietar, cu năzdrăvanul de Oskar în centru, ca îndată după aceea să ne simţim bine la căldurică, la cafea, prăjituri şi frişca.

Mai sînt peste o duzină de instantanee cu Oskar în poziţie orizontală, şezînd, stînd, tîrîndu-se, alergînd, la un an, la doi ani, la doi ani jumate. Fotografiile sînt mai mult sau mai puţin reuşite, nu formează în totalitate decît preselecţia pentru acel portret al întregii figuri, ce urma să fie făcut la cea de-a treia aniversare.

Uite, că am găsit-o, toba. Uite, cum îmi atîrnă nouă-nouţă pe burtă şi pictată cu zigzaguri albe şi roşii. Uite, cum îmi încrucişez, sigur de mine, beţele tobei pe suprafaţa de tinichea. Uite, port un pulover cu dungi. Uite, sînt încălţat cu pantofi lucioşi de lac. Uite, îmi stă părul pe cap ca o perie pusă pe dereticat. Uite, în fiecare din ochii mei albaştri se răsfrînge voinţa de o forţă ce s-ar putea descurca şi fără suită. Uite, că mi-a reuşit o poziţie la care nu aveam chef să renunţ. Uite, că m-am hotărît, m-am decis să nu ajung niciodată politician şi negustor de coloniale nici atît, ci mai degrabă să pun punct şi să rămîn aşa — şi am rămas aşa, m-am păstrat la această mărime şi înzestrare încă mulţi ani la rînd.

Oameni mici şi oameni mari, Carul Mic şi Carul Mare, alfabetul mic şi alfabetul mare, Pepin cel Scurt şi Carol cel Mare, David şi Goliat, Statu-Palmă şi măsura gărzii palatului; am rămas cel de trei ani, gnomul, degeţelul, cît trei tărtăcuţe puse una peste alta, ca să fiu scutit de diferenţe ca, de pildă, catehismul mic şi catehismul mare, să nu ajung ca aşa-zisul adult de unu şi şaptezeci şi doi şi să-i fiu livrat unui bărbat - ce se numea singur, cînd se bărbierea, tatăl meu - pentru a-i servi la magazinul de coloniale, magazin care ar fi trebuit să însemne pentru un Oskar de douăzeci şi unu de ani lumea adulţilor. Spre a nu fi nevoit să bat la o casă, m-am ţinut de toba mea şi n-am mai crescut de la trei ani nici un deget în plus, am rămas cel de trei ani, dar totodată cel de trei ori mai deştept, pe care toţi adulţii îl depăşeau în înălţime, dar care trebuia să le fie superior acestora, să nu-şi măsoare umbra cu a lor, fiind pe deplin desăvîrşit şi pe dinăuntru şi pe din afară, în timp ce ceilalţi trebuiau să tot sugă din dezvoltarea lor pînă la adînci bătrîneţi, care îşi dovedea existenţa, ceea ce alţii realizau doar greu şi cu trudă, care nu avea nevoie de la un an la altul să poarte pantofi şi pantaloni mai mari doar pentru a demonstra că ceva se află în creştere.

Însă, o dată cu aceasta aici Oskar trebuie să-şi admită dezvoltarea - ceva crescu totuşi - şi nu tocmai spre binele meu - şi atinse dimensiuni mesianice; dar ce adult avea pe vremea mea ochi şi urechi pentru toboşarul Oskar, cel oprit la trei ani?

Cioburi, cioburi şi ulcele

Dacă tocmai am descris o fotografie care-l înfăţişează pe Oskar în întregime, cu tobă şi beţe, şi am arătat totodată la ce concluzii cumpănite îndelung, referitoare la musafirii de la aniversare, a ajuns în timp ce se fotografia în faţa tortului cu cele trei lumînări, trebuie acum, cînd albumul tace închis lîngă mine, să aduc în discuţie acele lucruri ce nu explică, de fapt, cei trei ani ai mei rămaşi pe loc, lucruri care s-au petrecut totuşi - provocate chiar de mine.

De la început mi-a fost clar: adulţii nu te vor înţelege; dacă pentru ei creşterea ta nu mai este vizibilă, te vor numi arierat, te vor căra împreună cu banii lor la o sută de medici, căutînd, dacă nu însănătoşirea, atunci măcar explicaţia bolii tale. Trebuie, deci, pentru a putea să-mi limitez consultaţiile, să mi le fac cît de cît suportabile, să le ofer din partea mea motivul plauzibil al opririi mele din creştere, înainte ca doctorul să le fi dat o explicaţie.

O zi însorită de septembrie, a treia mea zi de naştere. Sticlărie gingaşă de vară tîrzie, pînă şi rîsul lui Gretchen Scheffler sună în surdină. Mama intonînd la pian arii din *Voievodul ţiganilor,* Jan stînd în spatele ei şi al taburetului, atingîndu-i umerii, vrînd parcă să studieze notele. Matzerath pregătind cina la bucătărie. Bunica Anna cu Hedwig Bronski şi Alexander Scheffler înconjurîndu-l pe negustorul de legume, Greff, pentru că Greff ştia totdeauna fel de fel de istorioare, poveşti cercetăşeşti în care învingeau fidelitatea şi curajul; la aceştia se mai adăuga şi o pendulă, căreia nu-i scăpa nici un sfert de oră din urzeala fină a zilei de septembrie; şi deoarece toţi erau la fel de preocupaţi ca şi ceasul să tragă o linie care să treacă din ţara ungurească a Voievodului ţiganilor pe la cercetaşii lui Greff, cutreierători ai Vosgilor, prin dreptul bucătăriei lui Matzerath, unde se prăjeau bureţi kaşubi cu jumări de ouă şi burtă şi să ajungă pînă la prăvălie, străbătînd coridorul, mi-am urmat şi eu fuga, bătînd în toba mea; stăteam deja acolo, în spatele tejghelei, departe de pian, de burţi şi de Vosgi şi am observat că la beci era chepengul deschis. Matzerath, care adusese sus o conservă cu fructe amestecate pentru desert, uitase probabil să-l închidă.

Mi-a trebuit oricum un minut ca să înţeleg ce voia chepengul beciului de la mine. Ferească Dumnezeu, nu e sinucidere! Ar fi fost prea simplu, alternativa era complicată, dureroasă, cerea un sacrificiu şi simţii atunci, ca întotdeauna cînd mi se cerea un sacrificiu, că mă trec sudorile. Dintre toate lucrurile, toba mea era singura care nu avea

voie să păţească nimic, trebuia deci s-o duc jos, coborînd cele şaisprezece trepte, şi s-o plasez între sacii de făină ca s-o păstrez intactă. Apoi să urc iar pînă la treapta a opta, ba nu, cu una mai jos, poate că ar merge şi de la a cincea. Dar măsura de siguranţă şi nenorocirea credibilă nu erau compatibile în acea situaţie. Din nou sus, prea sus, pe treapta a cincea şi, în sfîrşit, cu una mai jos, de pe a noua, m-am aruncat cu capul înainte pe cimentul beciului nostru unde ne ţineam proviziile, trăgînd după mine, în cădere, un raft plin cu sticle de sirop de zmeură.

Încă înainte de a cădea cortina peste luciditatea mea, am fost sigur de reuşita experimentului: sticlele de sirop de zmeură, trîntite intenţionat, făcură destul zgomot ca să-i scoată pe Matzerath din bucătărie, pe mama de la pian, restul musafirilor din Vosgi spre prăvălie şi pe uşa deschisă a beciului, în jos, pe scări.

Înainte ca ei să vină, am mai savurat aroma siropului de zmeură scurs pe mine, mi-am dat seama că îmi curgea sînge din cap şi am mai apucat să mă gîndesc, cînd ei se aflau deja pe scări, dacă sîngele lui Oskar sau zmeura miroseau aşa de dulce şi de adormitor; în orice caz, eram cum nu se poate mai fericit că totul îmi reuşise şi că, mulţumită grijii mele, toba nu păţise nimic.

Cred că Greff m-a purtat pînă sus. Abia în camera de zi, Oskar a ieşit din norul acela format jumătate din sirop de zmeură, jumătate din sîngele lui crud. Medicul nu venise încă, mama ţipa şi-l lovea pe Matzerath, care încerca s-o liniştească, nu doar cu palma, ci şi cu dosul palmei peste faţă, făcîndu-l criminal.

Aşa se face că - şi medicii au confirmat - printr-o singură căzătură, ce-i drept deloc inofensivă, dar totuşi destul de bine dozată, am realizat nu numai acel motiv, atît de important pentru oamenii mari, al anulării creşterii, dar am şi transformat, pe deasupra, fără să vreau, un Matzerath bun şi nevinovat într-un Matzerath vinovat. El uitase chepengul beciului deschis, pe el dădea mama toată vina şi el a avut parte să poarte ani la rînd această vină pe care mama i-o reproşa nu foarte des, dar, în schimb, necruţător.

Mie căzătura mi-a adus o şedere de patru săptămîni în spital şi după aceea, în afară de zilele de miercuri la dr. Hollatz, o relativă linişte din partea doctorilor. Încă din prima mea zi de toboşar, am reuşit să-i dau lumii un semn că accidentul meu era lămurit, înainte ca oamenii mari să-l fi înţeles pe deplin, după starea mea exactă. De atunci se spunea: cînd a împlinit trei ani, micul nostru Oskar a căzut pe scara beciului, a rămas ce-i drept întreg, dar n-a mai vrut să crească.

Şi eu am început să bat la tobă. Casa noastră număra patru etaje. De la parter şi pînă la pod, băteam toba în sus şi în jos. Din Labersweg pînă în piaţa Max Halbe, de acolo la Neuschottland, Anton-Moller-Weg, Marienstraffe, parcul Kleinhammer, fabrica de bere Aktien, lacul

Aktien, Frobelwiese, Şcoala Pestalozzi, Piaţa Nouă şi înapoi în - Labesweg. Toba mea rezista. Cei mari mai puţin; ar fi vrut să-i taie elanul, voiau să se pună de-a curmezişul tobei mele, să le dea un picior betelor - dar natura avea grijă de mine.

Însuşirea de a pune între mine şi cei mari o distanţă necesară, cu ajutorul unei tobe de copil, s-a arătat, la scurt timp după căderea de pe treptele beciului, aproape o dată cu trezirea unei voci care mi-a îngăduit să cînt într-un fel atît de sonor şi vibrant, să strig sau, strigînd, să cînt, încît nimeni nu mai îndrăznea să-mi ia toba care asurzea urechile, pentru că, dacă mi se lua toba, strigam, iar dacă strigam, se spărgea tot ce era de preţ; eram în stare să fac să crape sticla cîntînd: strigătul meu ucidea vazele de flori, cîntecul meu prefăcea geamurile în ţăndări şi lăsa curentul să domnească în voie; vocea mea tăia întocmai ca un diamant virgin şi necruţător deopotrivă vitrinele şi se pierdea în vitrine, fără să-şi piardă astfel puritatea în contact cu paharele de lichior armonioase, nobile, uşor prăfuite, dăruite de mîini iubitoare.

Nu a durat mult şi talentele mele fură cunoscute pe strada noastră, de la Brosener Weg pînă în zona aerodromului, aşadar în tot cartierul. Cînd mă vedeau copiii din vecini, la ale căror jocuri, ca „Ala, bala, portocala", „Cum dai vama catarama", „Bucătăreasa Neagră a venit", nu participam, se şi pornea să urle un cor de puşti nespălaţi:

Cioburi, cioburi şi ulcele, zahăr fără vin, doamna Ella sparge geamul la vecin.

Fireşte, o poezioară de copii, tîmpită şi fără nici un înţeles. Pe mine nu mă deranja cîntecelul deloc, cînd tropăiam cu toba mea între cioburi şi doamna Ella, prinzînd din zbor ritmul simplu şi molipsitor şi, bătînd în tobă *Cioburi, cioburi şi ulcele,* trăgeam copiii după mine, fără să fi fost prinzătorul de şobolani.

Încă şi azi, cînd Bruno spală geamurile camerei mele, îi asigur un locşor acestui vers şi ritmului său pe toba mea.

Mai supărător însă decît cîntecelul de batjocură al copiilor din vecini era, în special pentru părinţii mei, faptul costisitor că mie, sau mai curînd vocii mele, ni se punea în cîrcă orice geam spart în cartierul nostru de vagabonzi lipsiţi de educaţie. La început mama a plătit, cuminte şi înţelegătoare, geamurile sparte cu praştia ale bucătăriilor, pînă cînd, dîndu-şi seama şi ea de fenomenul meu vocal, începu să ceară dovezi pentru pagubele respective şi ochii ei deveneau, în faţa acestor lucruri, gri, practici şi reci. Vecinii erau chiar nedrepţi cu mine. Pe vremea aceea, nimic nu era mai greşit decît să accepţi că aş fi posedat de o dorinţă copilărească de distrugere, că uram în chip inexplicabil sticla şi produsele din sticlă, aşa cum îşi demonstrează copiii uneori resentimentele obscure şi haotice prin crize furioase de amoc. Doar cine se joacă distruge voluntar. Eu nu m-

am jucat niciodată, munceam la toba mea şi, în ce privea vocea-mi, aceasta asculta mai mult de cazurile de forţă majoră. Doar grija pentru continuarea muncii mele la tobă m-a făcut să-mi folosesc corzile vocale atît de eficient. Dacă ar fi fost posibil ca, recurgînd la aceleaşi tonuri şi mijloace, să tai feţele de masă plicticoase, brodate în lung şi-n lat, ieşite din fantezia lui Gretchen Scheffler, sau să şterg lacul de pe pian, aş fi lăsat bucuros în pace şi sonor tot ce era de sticlă. Dar toate feţele de masă şi lacurile de pe mobile rămîneau indiferente la vocea mea. Nu am reuşit cu strigătele mele neobosite nici să şterg modelul tapetelor, nici să obţin, cu ajutorul a două sunete prelungite în sus şi-n jos, ce se frecau cu efort între ele ca în comuna primitivă, căldură pînă la arşiţă, sau să provoc scînteia necesară pentru a preface în flăcări decorative perdelele uscate şi afumate de tutun ale ferestrelor de la camera noastră. Nu am rupt cu cîntecul meu piciorul nici unui scaun, pe care şezuse Matzerath sau Alexander Scheffler. Mi-ar fi plăcut să mă fi apărat mai inofensiv şi mai puţin miraculos, dar nimic inofensiv nu voia să mă slujească, doar sticla asculta de mine şi trebuia să plătească pentru asta.

Prima reprezentaţie de acest gen am oferit-o la scurt timp după a treia mea aniversare. Pe atunci, aveam deja toba de vreo patru săptămîni bune şi în tot acest timp o folosisem, plin de rîvnă cum eram, pe rupte. E adevărat că rama pictată în roşu şi alb ţinea încă împreună faţa şi dosul tobei, dar gaura din mijlocul suprafeţei care emite sunetul nu mai putea fi trecută cu vederea şi pentru că ocoleam partea de jos, se lărgea tot mai mult, se deşira, făcea franjuri pe marginile tari, aşchii mărunte de tinichea săreau în interiorul tobei, clănţănind prost dispuse la fiecare bătaie şi peste tot, pe covorul camerei de zi şi pe podeaua roşie a dormitorului, luceau particule albe de lac care nu mai putuseră să suporte martiriul loviturilor în toba de tinichea.

Cei mari erau îngrijoraţi că aş putea să mă rănesc cu marginile tăioase ale tinichelei. Mai ales Matzerath, care, după căderea mea de pe scara beciului, suprasolicita prudenţa şi îmi spunea întruna să fiu atent cînd bat toba. Şi cum, la mişcări mai violente, ajungeam mereu cu arterele lîngă marginea craterului, trebuie să recunosc că grija lui Matzerath era exagerată, dar nu neîntemeiată. Cu o nouă tobă s-ar fi putut împiedica toate pericolele; dar ei nu se gîndeau cîtuşi de puţin la aşa ceva, voiau să-mi ia de tot buna mea tinichea veche, care căzuse împreună cu mine, care se internase şi se externase o dată cu mine din spital, care mergea cu mine în sus şi-n jos la Kopfsteinpflaster şi Burgersteigen, pe la „Ala, bala, portocala" şi „Bucătăreasa Neagră a venit" şi „Cum dai vama catarama", şi nici nu le trecea prin minte să-mi procure alta în loc. M-au momit cu o ciocolată tîmpită. Mama mi-o ţinea în faţă şi-şi ţuguia gura. Matzerath a apucat, cu prefăcută

asprime, instrumentul meu invalid. M-am agăţat de toba mea. El trase. Puterile mele bune numai pentru bătut toba începuseră deja să mă părăsească. Încet, încet îmi alunecă pe jos o flamă roşie după alta şi rama tobei era gata să-mi scape din mîini, cînd Oskar, care pînă în acel moment trecuse drept un copil liniştit, aproape cuminte, scoase primul strigăt cu adevărat eficient şi distrugător. Geamul lustruit, care apăra de praf şi muşte moarte cadranul galben ca mierea al pendulei noastre, se sparse, făcîndu-se ţăndări pe podeaua brun-roşcată, deoarece covorul nu ajungea chiar pînă la suprafaţa ocupată de ceas. Interiorul preţiosului obiect nu suferi nici o stricăciune. Pendula îşi continuă liniştită drumul – dacă se poate spune aşa ceva despre o pendulă -, la fel făcură şi limbile ei. Nici măcar clopotul, altminteri foarte sensibil, care reacţiona aproape isteric la cea mai uşoară mişcare, chiar şi la trecerea maşinii cu bere, nu se arătă impresionat de strigătul meu; doar geamul sări spărgîndu-se temeinic. „S-a stricat ceasul!" strigă Matzerath şi lăsă toba. Dintr-o privire, mi-am putut da seama că strigătul meu nu-i făcuse ceasului nici o stricăciune, că doar geamul fusese prefăcut în ţăndări. Dar pentru Matzerath, pentru mama şi unchiul Jan Bronski, care venise în vizită în duminica aceea, părea că nu doar geamul fusese distrus. Palizi şi cu priviri neajutorate se uitară unii la alţii, pipăiră soba de teracotă, se sprijiniră de pian şi de bufet, nu îndrăzniră să se clintească din loc şi Jan Bronski îşi mişca buzele uscate dîndu-şi ochii peste cap implorator, încît şi azi mai cred că toate supliciile unchiului se datorau unei rugi în care cerea milă şi îndurare cum ar fi de pildă: „O, tu, mielul Domnului, tu care iei asupra ta toate păcatele lumii — *miserere nobis"*. Şi de trei ori fu rostit acest text, după care urmă: „Doamne, nu sînt vrednic să-mi vii sub acelaşi acoperiş; dar spune măcar un singur cuvînt..." Bineînţeles că Domnul nu a spus nici un cuvînt. Şi ceasul nici nu era stricat, doar geamul. Dar relaţia dintre oamenii mari şi ceasurile lor este ciudată şi copilărească, în sensul în care eu nu am fost niciodată copil. Şi cînd te gîndeşti că ceasul este poate cea mai mare realizare a celor mari. Pare paradoxal: în aceeaşi măsură în care aceştia pot fi creatori şi, prin sîrguinţă, ambiţie şi puţin noroc, chiar sînt, îndată ce creează, devin ei înşişi creaturile propriilor lor invenţii epocale.

La rîndul lui, ceasul nu este nimic fără adult. Acesta îl întoarce, îl dă înainte sau în urmă, îl duce la ceasornicărie să-l controleze, să-l cureţe şi, la nevoie, să-l repare. Ca şi cîntatul cucului, care se ostoieşte prea curînd, sau răsturnarea solniţei, sau cînd torci dis-de-dimineaţă sau cînd îţi taie calea din stînga pisica neagră, cînd cade din perete tabloul în ulei al unchiului, fiindcă i s-a slăbit cîrligul, la fel ca atunci cînd se sparge oglinda, oamenii mari văd, în spatele ceasului sau chiar în ceas, mai mult decît un simplu ceas.

Mama care, în ciuda unor trăsături mai romantice şi visătoare, avea

privirea cea mai lucidă şi, chiar dacă era puţin uşuratică, interpreta fiecare semn în favoarea ei, găsi şi de această dată cuvîntul salvator.

„Cioburile aduc noroc!" strigă ea pocnind din degete, luă mătura şi făraşul şi strînse cioburile sau norocul, nu se ştie.

Dacă ar fi să mă iau după spusele mamei, eu le-am adus părinţilor, rudelor şi tuturor oamenilor cunoscuţi şi necunoscuţi mult noroc, spărgîndu-i oricui, care voia să-mi ia toba, geamurile, paharele pline, sticlele de bere goale, flacoanele de parfum din care se revărsa primăvara, vasele de cristal cu fructe decorative, pe scurt, tot ce era de sticlă şi ieşea din sticlării prin suflarea sticlarului şi ajungea pe piaţă, fie ca sticlă simplă, fie ca sticlă artistică, scrîşnea, trosnea, se făcea ţăndări.

Pentru a nu face prea multă pagubă, deoarece iubeam, mai iubesc şi azi, produsele frumos modelate din sticlă, mă limitam să sparg seara, cînd voiau să-mi ia toba care dormea cu mine în pat, mai multe becuri de la lustra camerei de zi, ce muncea din greu la patru mîini. La începutul lui septembrie douăzeci şi opt, la cea de-a patra aniversare a mea, cînd părinţii şi toţi musafirii, familia Bronski şi bunica Koljaiczek, alde Scheffler şi Greff îmi aduseseră fel de fel de cadouri, soldaţi de plumb, o corabie cu pînze, o maşină de pompieri - numai o tobă nu, cînd toţi cei ce voiau cu orice preţ să mă ocup de soldaţii de plumb, să găsesc amuzantă tîmpenia unui joc de-a pompierii, nelăsîndu-mi în pace toba mea spartă dar ascultătoare, cînd toţi cei ce voiau să-mi ia tinicheaua şi să-mi pună în mînă corăbioara cu pînze tîmpită şi complet aiurea, cînd nimeni nu avea ochi pentru mine şi dorinţele mele, am azvîrlit, cu un urlet ucigător, toate cele patru becuri ale lustrei noastre în întunericul de dinaintea facerii.

Dar ce ţi-e şi cu oamenii mari: după primul strigăt de spaimă, scos din nevoia instinctuală de întoarcere a luminii, se obişnuiră cu întunericul şi cînd bunica Koljaiczek, singura, în afară de micul Stephan Bronski, care nu avea nici un profit de pe urma întunericului, luă cu smiorcăitul de Stephan, agăţat de fusta ei, lumînări din prăvălie, se întoarse cu ele aprinse luminînd camera şi restul musafirilor, beţi turtă, apărură prinşi în stranii împerecheri, care cum apucaseră.

Cum era de aşteptat, mama şedea cu bluza descheiată pe genunchii lui Jan Bronski. Destul de neapetisant era să-l vezi pe brutarul cu picioare scurte, Alexander Scheffler, dispărînd aproape cu totul în nevasta lui Greff. Matzerath lingea de zor dinţii de cal şi aur ai lui Gretchen Scheffler. Doar Hedwig Bronski şedea cu ochii ei cucernici de vacă în lumina lumînărilor, ţinîndu-şi mîinile în poală, destul de aproape de negustorul de legume Greff care, deşi nu băuse nimic, cînta totuşi, dulce şi melancolic, cînta stîrnind un dor ascuns, cînta astfel, încît o provocă şi pe Hedwig Bronski să cînte împreună cu el.

Cîntau amîndoi pe două voci un cîntec de cercetăşie, al cărui text povestea cum un anume Rubezahl bîntuia prin munţii uriaşi.

Pe mine mă uitaseră toţi. Oskar şedea sub masă, cu fragmentul lui de tobă, mai scotea un pic de ritm din tinicheaua aceea şi se pare că bătăile rare, dar ritmice, ale tobei nu puteau decît să fie pe placul celor ce zăceau sau şedeau amestecaţi şi fermecaţi acolo, în cameră. Deoarece larma tobei acoperea ca un vernis sunetele supte şi plescăite ce le scăpau, drept dovadă a rîvnei lor febrile.

Am rămas sub masă şi cînd a venit bunica cu lumînările, semănînd cu un arhanghel mînios, şi a văzut la lumina lor Sodoma şi a recunoscut Gomora şi a făcut un scandal de se cutremurau lumînările; a zis că totul e o porcărie şi idila cu plimbările lui Rubezahl prin munţii cei mari luă sfîrşit, cînd a pus lumînările pe farfurioare, a luat cărţile de skat de pe bufet, le-a aruncat pe masă şi, căutînd să-l liniştească pe Stephan, care încă se smiorcăia, a anunţat partea a doua a petrecerii zilei mele de naştere. Curînd după aceea, Matzerath înşuruba becuri noi în fasungurile vechi ale lămpii, scaunele fură împinse la loc, căpăcelele sticlelor de bere săriră cu zgomot; deasupra mea zornăiau bănuţii puşi ca miză la skat. Mama făcu încă de la început propunerea să se joace pe un sfert de pfenig, dar asta i se păru unchiului Jan mult prea riscant şi dacă nu apăreau relansări sau nu se făcea întîmplător un grand cu patru care să urce popul considerabil, atunci s-ar fi rămas la o mizerie de o zecime de pfenig.

Mă simţeam bine ascuns acolo în umbra feţei de masă care atîrna, acoperindu-mă. Bătînd uşor în tobă, acompaniam mîinile care vînturau cărţile deasupra mea, îmi potriveam ritmul la mersul jocului şi după o jumătate de oră de skat aflam: Jan Bronski a pierdut! Avusese cărţi bune şi totuşi pierduse. Nu-i de mirare, dacă nu fusese atent. Avea cu totul alte lucruri în cap decît suita lui de caro fără doi. Încă de la începutul jocului, vorbind cu mătuşa lui şi bagatelizînd orgia de dinainte, îşi scoase pantoful negru de la piciorul stîng şi cu acelaşi picior, purtînd o şosetă gri, căută, trecînd pe lîngă capul meu, genunchiul mamei, aşezată în faţa lui, pe care îl şi găsi. De cum a simţit atingerea, mama s-a tras mai aproape de masă, aşa încît Jan iritat tocmai de Matzerath, pasă la treizeci şi trei şi săltînd mai întîi tivul fustei ei cu vîrful piciorului, apoi cu toată laba, vîrîtă în şoseta gri, care era oricum din aceeaşi zi şi încă destul de curată, putu să se mişte în voie între coapsele ei. Toată stima pentru mama, care, în ciuda disconfortului de lînă de sub tăblia mesei, cîştiga sus, pe tişlaifărul scrobit, cele mai îndrăzneţe jocuri, printre care o suită de treflă fără patru, sigură pe ea şi dînd replici pline de umor, în timp de Jan, devenind jos tot mai insistent, pierdu sus mai multe jocuri pe care pînă şi Oskar le-ar fi cîştigat cu ochii închişi.

Mai tîrziu, se vîrî şi micul Stephanchen, obosit de atîta smiorcăială,

sub masă, adormi acolo imediat, fără să înţeleagă ce căuta piciorul tatălui său sub fusta mamei mele.

Senin spre înnorat. O uşoară aversă după-amiaza. În ziua următoare a şi venit Jan Bronski şi mi-a luat înapoi darul cumpărat pentru ziua mea de naştere, corăbioara, a schimbat-o la Sigismund Markus în pasajul arsenalului pe o tobă de tinichea, s-a întors uşor plouat, tîrziu, după-masă, cu toba, atît de familiară mie, cu zigzaguri albe şi roşii, mi-a întins-o, luînd, în acelaşi timp, epava aceea veche şi ascultătoare de tinichea, din care nu mai rămăseseră decît urme de lac roşu şi alb. Şi în timp ce Jan apuca tinicheaua veche, iar eu pe cea nouă, ochii lui Jan, ai mamei, ai lui Matzerath se îndreptară spre Oskar - aproape că-mi veni să zîmbesc -, ce credeau ei, că eu mă cramponam de vechituri, că hrăneam principii la mine-n piept?

Fără să dau drumul acelui strigăt spintecător de geamuri, pe care cu toţii îl aşteptau, am renunţat la toba aceea, bună de dat la fiare vechi, dedicîndu-mă îndată, cu ambele mîini, noului instrument. După două ore de bătut toba, cu cea mai mare atenţie, mă şi învăţasem cu ea.

Dar nu toţi oamenii mari din jurul meu se arătară atît de înţelegători faţă de mine ca Jan Bronski. La scurt timp după a cincea mea aniversare, în anul douăzeci şi nouă — pe atunci se vorbea mult despre un crah la bursa newyorkeză şi mă gîndeam ca nu cumva şi bunicul meu Koljaiczek, negustor de lemn în îndepărtatul Buffalo, să fi avut de suferit —, neliniştită de oprirea creşterii mele, de acum vizibilă pentru oricine, mama mă luă de mînă şi începu să mă ducă la vizitele de miercuri, la cabinetul dr. Hollatz, în Brunshoferweg. Îmi plăceau consultaţiile nesfîrşite şi obositoare, pentru că îmi plăcea mai ales uniforma albă atît de plăcută privirii a sorei Inge care-l ajuta pe Hollatz, îmi amintea de uniforma de soră de caritate a mamei din timpul războiului, pe care o ştiam dintr-o poză. Ocupîndu-mă intens cu ordinea pliurilor mereu reînnoită de la uniformele infirmierelor, reuşeam să nu mai aud ropotul de cuvinte al doctorului, cînd puternic şi tunător, cînd neplăcut de sfătos şi unchieşesc.

Oglindind inventarul cabinetului în ochelarii săi - crom, nichel şi lac, apoi poliţele, vitrinele pline de borcane etichetate în care se aflau şerpi, moluşte, broaşte, embrioni de porci, de oameni şi de maimuţe - cu toate aceste roade răsfrînte în lentilele sale, Hollatz dădea gînditor din cap după ce mă consulta, tot răsfoia foile păţaniei mele, o punea mereu pe mamă să-i povestească în ce fel am căzut de pe scara beciului şi o liniştea cînd tuna şi fulgera împotriva lui Matzerath care lăsase chepengul deschis, socotindu-l vinovat pentru eternitate.

Odată, după multe luni de zile, cu prilejul unei vizite de miercuri, cînd doctorul a vrut să-mi ia toba, probabil pentru a-i dovedi şi sorei Inge succesul tratamentului meu, i-am distrus cea mai mare parte din colecţia de şerpi şi broaşte, plus tot ce adunase în materie de embrioni

de diverse provenienţe.

În afară de halbele cu bere pline, dar neacoperite, şi de flacoanele tot pline de parfum ale mamei, era pentru prima dată cînd Oskar încerca o asemenea performanţă pe un asemenea număr de borcane pline şi închise. Succesul a fost fără precedent şi pentru toţi cei de faţă, chiar şi pentru mama, care cunoştea relaţiile mele cu sticla, neaşteptate, şi copleşitoare. Încă de la primul sunet scos cu parcimonie, am tăiat vitrina în care Hollatz îşi ţinea exponatele scîrboase, în lung şi-n lat, apoi am făcut să cadă pe linoleum un geam aproape pătrat din partea frontală a vitrinei, care, păstrîndu-şi forma pătrată, se crăpă în mii de cioburi, dînd astfel mai mult aplomb strigătului meu şi o anume urgenţă care nu făcea rabat la nimic. Cu acest strigăt, atît de bine dozat, am vizitat toate eprubetele una după alta.

Sticlele pocneau şi săreau în aer. Alcoolul verzui, uşor îngroşat, stropi în toate părţile, curse, ducînd cu el anexele preparate şi palide, cu expresia lor tristă, peste linoleumul roşu al cabinetului şi umplu încăperea cu un miros, aş spune penetrant, încît mamei îi veni rău şi sora Inge trebui să deschidă fereastra ce da în Brunshoferweg. Dr. Hollatz se pricepea de minune să transforme paguba într-o reuşită. La cîteva săptămîni după atentatul meu, apăru în revista de specialitate „Doctorul şi lumea" un articol scris cu mîna lui despre mine, Oskar M. — fenomenul vocal, spintecătorul de sticlă. Teza expusă acolo pe douăzeci şi ceva de pagini de dr. Hollatz se pare că a stîrnit interesul cercurilor de specialişti din ţară şi străinătate, contestări, dar şi aprobări din partea unor persoane avizate. Mama, căreia i se trimiseră mai multe exemplare din revistă, era mîndră de articol, într-un fel care mă punea pe gînduri, şi nu se lăsa pînă ce alde Greff, Scheffler, Jan al ei, nu citeau din el cu fiecare ocazie, iar soţul ei Matzerath zilnic, după-amiaza. Pînă şi clienţii prăvăliei de coloniale trebuiau să asculte cu sfinţenie lecturi din articolul cu pricina şi o admirau pe mama care accentua, ce-i drept fals, termenii de specialitate dar cu multă fantezie, după caz. Mie, personal, faptul că prenumele meu se afla pentru prima oară într-un ziar nu-mi spunea absolut nimic. Scepticismul meu, încă de pe atunci foarte vigilent, m-a făcut să-i acord poliloghiei doctorului Hollatz exact valoarea pe care o reprezenta: de fapt, o pălăvrăgeală pe zeci de pagini, formulată destul de abil, de un medic care viza scaunul universitar. Azi, în spitalul de boli nervoase, cînd vocea lui nu mai e în stare să mişte nici măcar paharul de spălat pe dinţi, cînd medici, asemănători acelui Hollatz, intră şi ies întruna de la el, încercînd pe pielea lui fel de fel de mutări de şah, de asociaţii şi ale teste, ca internarea lui forţată să capete, în sfîrşit, un nume sonor, azi, Oskar se gîndeşte cu plăcere la epoca arhaică timpurie a vocii sale. Dacă în acea primă perioadă nu spărgea

produsele de cuarţ decît în caz de forţă majoră, dar atunci o făcea temeinic, mai tîrziu, în epoca de înflorire şi de decădere a artei sale, a uzat de calităţile lui fără nici o constrîngere dinafară. Doar dintr-un impuls ludic, căzînd în manierismul epocii tîrzii, devotat artei pentru artă, Oskar pătrundea cu glasul său în structura sticlei şi în acest timp îmbătrînea.

Orarul

Klepp îşi omoară din cînd în cînd vremea cu proiectarea unor orare. Faptul că, în timp ce-şi face proiectele, înghite întruna sîngerete şi linte încălzită, îmi confirmă teza care susţine ritos: visătorii sînt mîncăcioşi. Iar faptul că acelaşi Klepp îşi dă destulă silinţă la completarea rubricilor îmi justifică şi cealaltă teză: numai trîntorii adevăraţi reuşesc să facă invenţii prin care se economiseşte munca.

Şi în acest an, Klepp şi-a dat silinţa, vreme de peste paisprezece zile, să-şi planifice ziua în ore. Ieri, cînd m-a vizitat, s-a făcut un timp că plouă, dar după aceea a pescuit din buzunarul de la piept hîrtia îndoită în două şi mi-a întins-o, strălucind de mîndrie şi satisfacţie: făcuse iarăşi o invenţie prin care se economisea munca.

M-am uitat peste hîrtia aceea, nu aducea mai nimic nou: la ora zece micul dejun, pînă la masa de prînz, timp de gîndire, după masă o oră de somn, apoi cafea - de preferinţă la pat, tot culcat în pat, o oră flaut, apoi în picioare şi umblînd prin cameră o oră cimpoi, o jumătate de oră cimpoi în aer liber, în curte, apoi în fiecare a doua zi cu schimbul, ori două ore de bere cu sîngerete, ori două ore de film, dar în orice caz, înainte de film sau la bere, propagandă discretă pentru partidul ilegal KPD[2] - o jumătate de oră - să nu exagerăm! Trei zile pe săptămînă îşi umplea serile cîntînd la „unicorn" muzică de dans, sîmbăta, berea de după-amiază şi propaganda pentru KPD se mutau seara, pentru că după-amiaza era rezervată pentru baie şi masaj, în GrunstraBe; şi pe urmă, în „U9", trei sferturi de oră de igienă cu fetiţa, după care cu aceeaşi fetiţă şi cu prietena fetiţei, cafea şi prăjitură la Schwab, cu puţin înainte de închiderea magazinelor, ras şi la nevoie şi tuns, apoi repede făcut poze la Fotomaton, apoi bere, sîngerete, propagandă pentru KPD şi simţit bine.

Am lăudat lucrarea lui Klepp scrisă ordonat şi curat, l-am rugat chiar să-mi dea o copie, m-am interesat cum îşi depăşeşte timpii morţi. „Prin somn sau reflectînd la KPD", mi-a răspuns Klepp, după un timp de gîndire.

Oare i-am povestit cum a făcut Oskar cunoştinţă cu primul lui orar?

Totul a început absolut nevinovat cu grădiniţa, la Tante Kauer. Hedwig Bronski mă lua în fiecare dimineaţă de acasă şi mă ducea împreună cu Stephan la Tante Kauer, în Posadowskiweg, unde trebuia să ne jucăm pînă ne venea rău cu şase pînă la zece puşti ca noi - unii erau mai tot timpul bolnavi. Din fericire, toba mea trecea drept jucărie şi nu eram silit să mă joc cu cuburile, iar pe căluţul de lemn trebuia să

stau doar cînd era nevoie de un călăreţ cu tobă şi coif de hîrtie. Drept ţintă, pentru toba mea îmi servea rochia de mătase neagră a lui Tante Kauer, încheiată cu zeci de nasturi. Pot să spun cu mîna pe inimă că reuşeam cu tinicheaua mea s-o îmbrac şi s-o dezbrac pe domnişoara cea subţire, alcătuită doar din pliuri, de mai multe ori pe zi, descheindu-i şi încheindu-i nasturii cu bătăile mele de tobă, fără a mă gîndi o clipă la corpul ei.

Plimbările de după-amiază pe aleile de castani pînă la pădurea Jaschkental, sus pe Erbsberg, pe lîngă monumentul lui Gutenberg, erau aşa de plăcut plictisitoare şi de tîmpite, încît şi azi îmi doresc acele plimbări de cărţi cu poze, ţinuţi de mîna pergamentoasă a lui Tante Kauer. Fie că eram opt sau doisprezece puştani, trebuia să intrăm în ham. Hamul consta dintr-un fel de funie bleu împletită. Acest ham de lînă ajungea pentru şase pe stînga şi şase pe dreapta, adică în total pentru doisprezece copii. La fiecare zece centimetri atîrna un clopoţel. Mergeam încolonaţi în faţa lui Tante Kauer, care ţinea hăţurile, făcînd clingclingcling, şi eu băteam toba cu nădejde, pe străzile întomnate ale periferiei. Din cînd în cînd, Tante Kauer intona „Miluieşte-ne, Dumnezeule, după mare mila ta" sau „Veniţi să ne închinăm şi să cădem la Hristos", ceea ce îi mişca pe pietoni, mai ales cînd încredinţam aerului de octombrie că „Fecioara Maria naşte pe Mesia". Cînd treceam strada, circulaţia se oprea. Tramvaiele, maşinile, camioanele trase de cai încremeneau auzindu-ne cîntînd „Miluieşte-ne, Dumnezeule" pe carosabil. Tante Kauer îi mulţumea, de fiecare dată, poliţistului de la circulaţie întinzîndu-i mîna pergamentoasă.

„Domnul nostru Iisus o să vă răsplătească" îl asigura şi îşi foşnea mai departe rochia de mătase.

De fapt, mi-a părut rău, cînd în primăvara următoare, după ce a împlinit şase ani, Oskar a trebuit s-o părăsească, din cauza lui Stephan şi împreună cu acesta, pe domnişoara Kauer, cea care se descheia şi se încheia atît de uşor. Ca de fiecare dată cînd e politica în joc, se ajunge la violenţe. Tocmai ne aflam pe Erbsberg, Tante Kauer ne scotea hamul, lemnul tînăr strălucea, prin crengi începea să se simtă o schimbare. Tante Kauer şedea pe o piatră care indica, sub îngrămădeala de muşchi, diferite direcţii pentru plimbări de o oră, două. Întocmai ca o fată care nu ştie ce o apucă, aşa, deodată, primăvara, începu să cînte în legea ei, smucindu-şi capul în dreapta şi-n stînga, cum fac uneori bibilicile; ne împletea un ham nou, care trebuia să fie roşu ca focul. Din păcate, nu aveam să-l port niciodată. Pentru că deodată se auziră ţipete din tufiş, domnişoara Kauer sări în sus şi se năpusti pe tocuri, cu lucrul de mînă cu tot, tîrînd firul de lînă roşie după ea, spre ţipetele din tufiş. O urmai şi pe ea, şi firul de lînă; în curînd, aveam să văd şi mai mult roşu: nasul lui Stephan sîngera cumplit şi unul pe care-l chema Lothar, care era aţîţat şi avea

vinişoare albastre la tîmple, se aşezase pe pieptul omuleţului ăluia atît de firav şi îl lovea aşa, de parcă ar fi vrut să bage nasul lui Stephan la loc în obraz.

„Pollac", se auzi şuierînd între două lovituri. „Pollac!" Cînd, după cinci minute, Tante Kauer ne pusese din nou în ham - doar eu alergam liber şi înfăşuram firul de lînă roşie - ne spuse la toţi o rugăciune, care se spune de obicei între jertfă şi transfigurare: „Ruşinat, plin de căinţă şi durere..."

Pe urmă coborîrăm de la Erbsberg şi ne oprirăm în faţa monumentului Gutenberg. Arătînd cu degetul ei lung spre Stephan, care se tot agita şi-şi ducea batista la nas, spuse cu blîndeţe: „N-are nici o vină că e un polonez mititel". La sfatul lui Tante Kauer, Stephan nu mai putea să meargă la grădiniţa ei. Deşi nu era polonez şi nu-l prea agrea pe Stephan, Oskar se declară solidar cu el. Şi apoi a venit Paştele şi lucrurile s-au mai simplificat. Dr. Hollatz găsi, din spatele ochelarilor săi, montaţi în rame groase de corn, că nu avea ce să-i strice şi rosti opinia cu glas tare: „Nu are ce să-i strice micuţului Oskar".

Jan Bronski, care voia de altfel să-l trimită pe Stephan, după Paşti, la şcoala elementară poloneză, nu se dădea bătut, le repeta mereu mamei şi lui Matzerath că era un funcţionar în slujba autorităţilor poloneze, că statul polonez îl plăteşte corect pentru munca prestată corect la poşta poloneză. Şi în definitiv, e polonez şi, în curînd, va fi şi Hedwig, de îndată ce i se aprobă cererea. Şi, în afară de asta, un copil deştept şi depăşind nivelul mediu, cum e Stephan, poate să înveţe limba germană în casă, iar în ce-l priveşte pe Oskar – de fiecare dată cînd pronunţa Oskar, ofta uşor -, are şi el şase ani, la fel cu Stephan, ce-i drept, nu vorbeşte încă destul de corect şi, în general, e mult rămas în urmă pentru vîrsta lui, mai ales în ce priveşte creşterea, dar ar putea totuşi să încerce, obligaţia şcolară este obligaţie şcolară – exceptînd situaţia în care s-ar opune conducerea şcolii.

Conducerea şcolii manifestă unele rezerve şi ceru un atestat medical. Hollatz mă declară un băiat sănătos, care, din punct de vedere al creşterii, este identic cu unul de trei ani, dar ca dezvoltare intelectuală, chiar dacă nu vorbeşte încă destul de corect, nu e cu nimic mai prejos decît unul de cinci, şase ani. A mai amintit şi ceva de glanda mea tiroidă.

La toate consultaţiile şi amestecătura de teste, cu care mă obişnuisem deja, m-am comportat liniştit, indiferent, chiar cu bunăvoinţă, atîta timp cît nimeni nu încerca să-mi ia toba. Distrugerea colecţiei de şerpi, broaşte şi embrioni a lui Hollatz era, pentru toţi cei ce mă consultau şi testau, încă foarte prezentă şi înfricoşătoare.

Doar acasă, şi chiar din prima zi de şcoală, mă văzui silit să-mi arăt efectul de diamant al vocii mele, cînd Matzerath a avut proasta

inspiraţie să-mi ceară să parcurg drumul pînă la şcoala Pestalozzi, vizavi de Frobelwiese, fără toba mea de tinichea şi chiar să nu-mi mai iau deloc toba la şcoală.

Cînd era gata să pună mîna şi să ia ceea ce nu-i aparţinea, nefiind în stare nici să umble cu acel obiect, pentru că nu avea nerv pentru aşa ceva, crăpai în două, cu strigătul meu, o vază despre care se spunea că era veritabilă. Cînd vaza cea veritabilă zăcea pe jos, în chip de cioburi veritabile, Matzerath, care ţinea foarte mult la ea, vru să mă lovească cu palma. Dar atunci săriră mama şi Jan, care se repezise pînă la noi, ca din întîmplare, împreună cu Stephan şi cu săculeţul de şcoală.

„Pentru Dumnezeu, Alfred", spuse el, în felul lui calin, aproape mieros, şi Matzerath îşi retrase mîna şi o vîrî în buzunarul pantalonilor, fulgerat de privirea gri a mamei şi de cea albastră a lui Jan.

Şcoala Pestalozzi era un fel de dulap mare, nou, lunguieţ şi plat, din cărămidă roşie, cu trei etaje, împodobit modern cu fresce şi sgrafiti. Fusese construit acolo, la periferia cu mulţi copii, la insistenţele zgomotoase ale senatorilor social-democraţi, pe atunci încă foarte activi. Nu-mi displăcea dulapul, cu excepţia mirosului şi a băieţilor sportivi, gen Jugendstil, de pe sgrafiti şi fresce.

Pomuleţi nefiresc de mici şi pe deasupra şi verzi se sprijineau de nişte drugi de fier, asemenea unor cîrje episcopale înfipte în pietrişul din faţa porţii. Din toate direcţiile se îmbulzeau mame, cu pungi colorate în mîini, trăgeau după ele băieţi urlînd sălbatic sau copii-model. Oskar nu văzuse încă niciodată atîtea mame mergînd în aceeaşi direcţie. Puteai să crezi că merg în pelerinaj într-o piaţă ca să-şi ofere acolo, spre vînzare, primii şi următorii născuţi.

Încă de la intrare, acest miros al şcolii, atît de des evocat, care întrece în intimitate orice parfum cunoscut de pe lume. Pe dalele de piatră ale holului se aflau, unul lîngă altul, trei bazinaşe de granit, din ale căror adîncituri ţîşnea apa în sus prin mai multe guri. Înconjurate de băieţi, mulţi de vîrsta mea, îmi aminteau de scroafa unchiului Vinzent din Bissau, care se arunca uneori pe-o parte, suportînd răbdătoare asaltul la fel de brutal al purceilor ei.

Băieţii se aplecau peste cişmele şi peste turnuleţele de apă care se prăvăleau vertical iar înapoi în ele, lăsau părul: să le cadă pe frunte şi prindeau apa cu gurile lor deschise. Nu ştiu dacă se jucau sau beau. Uneori doi băieţi se aşezau, cam în acelaşi timp, unul în faţa celuilalt, cu obrajii umflaţi, ca două mingi, ca să-şi arunce în faţă cu zgomot apa călduţă din gură, amestecată fireşte cu scuipat şi firimituri de pîine. Eu, care la intrarea în hol aruncasem în treacăt o privire în sala de gimnastică deschisă, am simţit, privind calul lung de piele, barele şi frînghia de căţărat, cumplita lovitură a unui val uriaş, m-a podidit o sete imposibil de stăvilit şi am simţit imediat nevoia să iau o gură de

apă la fel cu ceilalţi copii. Dar îmi era imposibil s-o rog pe mama, care mă ţinea de mînă, să-l ridice pe Oskar, cel cît trei tărtăcuţe puse una peste alta, deasupra unei asemenea cişmele. Chiar şi dacă mi-aş fi pus sub picioare toba, tot n-aş fi ajuns. Totuşi, cînd, sărind de cîteva ori, am putut să-mi arunc privirea peste marginea cişmelei şi am văzut resturile de pîine unsuroasă blocînd scurgerea apei şi lăturile scîrboase rămase în bazin, îmi trecu setea foarte concretă pe care mi-o adunasem în gînd, printre aparatele de gimnastică, în sălbăticia unei săli de sport.

Mama m-a însoţit pînă sus, pe nişte scări monumentale, făcute parcă pentru uriaşi, prin coridoare răsunătoare, într-o încăpere pe a cărei uşă se afla o placă cu inscripţia Clasa „I A". Încăperea era plină de băieţi de vîrsta mea. Mamele băieţilor se înghesuiau la peretele de vizavi de ferestre şi ţineau în braţe tradiţionalele pungi ascuţite ca nişte cornete, din hîrtie de mătase colorată, care mă depăşeau în înălţime, destinate primei zile de şcoală. Şi mama avea o asemenea pungă.

Cînd mi-am făcut apariţia în clasă, ţinîndu-mă de mîna ei, toată grămada a izbucnit în rîs, inclusiv mamele grămezii. Pe un băiat mai gras, care voia să bată în toba mea, a trebuit, ca nu cumva să sparg cu glasul meu vreun obiect de sticlă, să-l ating de cîteva ori peste picioare, pînă a căzut lovindu-se cu freza de o bancă, drept pentru care am primit o scatoalcă din partea mamei, tocmai în creştet. Obraznicul ăla începu să urle. Eu n-am strigat, bineînţeles, eu nu strigam decît atunci cînd cineva voia să-mi ia toba. Mama, care s-a simţit prost faţă de celelalte mame din cauza acestui incident, m-a împins în prima bancă, în rîndul de bănci de lîngă fereastră. Normal, banca era prea mare. Dar băncile din spate, unde grămada devenea mai grosolană şi mai pistruiată, erau şi mai mari.

Eram mulţumit, şedeam cuminte, pentru că nu aveam nici un motiv să mă neliniştesc. Mama, care mi se părea încă puţin tulburată, se înghesui printre celelalte mame. Probabil că se jena faţă de tovarăşele de aceeaşi categorie pentru aşa-numita rămînere în urmă a fiului ei. Ele se purtau de parcă ar fi avut vreun motiv să se mîndrească cu odraslele lor, crescute, după părerea mea, prea repede.

Nu puteam să privesc de pe geam în Frobelwiese, întrucît înălţimea ferestrei nu era pe măsura mea, la fel ca şi mărimea băncii. Totuşi, mi-ar fi plăcut să arunc o privire peste Frobelwiese, unde ştiam că cercetaşii construiau corturi sub comanda negustorului de legume, Greff, se jucau de-a „Rege, rege, vrem soldaţi" şi făceau fapte bune, aşa cum se cuvine să facă un cercetaş. Să nu vă închipuiţi că aş fi împărtăşit glorificarea exagerată a vieţii de tabără. Nu mă interesa decît statura lui Greff în pantaloni scurţi. Iubirea lui pentru băieţii foarte subţiri, mai ales pentru cei palizi şi cu ochi mari, era atît de

nemăsurată, încît le dăduse uniforma inventatorului organizaţiei Boy-Scout-Baden-Powell.

Frustrat de o perspectivă mai de Doamne ajută, din cauza arhitecturii infame, nu puteam privi decît cerul şi nu-mi displăcea. Nori mereu noi călătoreau din nord-vest spre sud-est, ca şi cînd distracţia aceea le-ar fi promis ceva special. Toba mea, care nu se gîndise pînă acum la plecare nici cît durata unei bătăi, o pusesem între genunchi şi despărţitura băncii. Speteaza destinată spinării îi ocrotea ceafa lui Oskar. În spatele meu sporovăiau, urlau, rîdeau, plîngeau şi trînteau aşa-numiţii mei colegi. Aruncau cu cocoloaşe de hîrtie în mine, dar eu nu mă întorceam, găseam mult mai estetici norii cu direcţie precisă decît vederea unor derbedei ieşiţi din minţi, strîmbîndu-se care mai de care.

În clasa I A se făcu puţină linişte cînd în prag apăru o femeie, numită după aceea domnişoara Spollenhauer. Eu nu aveam de ce să mă liniştesc, deoarece fusesem cuminte mai înainte, aşteptînd aproape retras în mine ceea ce urma să vină. Ca să fiu sincer: Oskar nici măcar nu a simţit nevoia să aştepte ceea ce urma să vină, lui nu-i trebuia nici o distracţie, aşadar nu aştepta, ci şedea doar simţindu-şi toba acolo cu el în bancă şi se mulţumea cu norii din spatele sau mai curînd din faţa geamurilor strălucitoare, orientate spre răsărit.

Domnişoara Spollenhauer purta un costum de o croială sobră, colţuroasă, care îi dădea un aer rigid, bărbătesc. Această impresie era accentuată de gulerul tare al cămăşii, după părerea mea, detaşabil, care, închizîndu-se fix pe beregată, îi făcea şi mai multe cute la gît. De cum a păşit în clasă, cu pantofii ei plaţi, buni de marşuri, vru pe loc să se facă iubită şi le puse copiilor întrebarea: „Şi-acum, ia să vedem, dragi copii, cine ştie un cîntec?"

Drept răspuns, primi un urlet general, pe care îl aprecie totuşi drept o confirmare a întrebării ei şi intona, pe un ton înalt şi graţios, cîntecul primăverii „A revenit albastrul mai", deşi ne aflam la jumătatea lui aprilie. Şi de-abia apucase să anunţe luna mai, că a şi început prăpădul. Fără să aştepte un semn, fără să cunoască textul, fără cel mai elementar simţ pentru ritmul simplu al acestui cîntecel, hoarda din spatele meu începu să urle la nimereală, atentînd la tencuiala de pe pereţi.

În ciuda pielii ei gălbejite, în ciuda tunsorii a *la garconne* şi a cravatei bărbăteşti care-i ieşea de sub guler, îmi părea rău de domnişoara Spollenhauer. Smulgîndu-mă din vraja norilor, care evident nu aveau şcoală, mă ridicai brusc în picioare, îmi scosei, dintr-un foc, beţele de sub bretele şi începui să bat toba cu putere, în tactul cîntecului. Dar hoarda din spatele meu nu avea pic de simţire şi nici ureche pentru aşa ceva. Doar domnişoara Spollenhauer mă aprobă din cap încurajîndu-mă, zîmbi spre turma de mame lipite de perete, se

uită mai ales la mama şi mă făcu să iau acest gest drept un îndemn să continuu liniştit să bat în tobă şi să-mi arăt toată măiestria. Hoarda din spatele meu încetase de mult să-şi amestece glasurile barbare. Deja îmi imaginam că toba mea educă, instruieşte, îi transformă pe colegii mei în elevii mei, cînd domnişoara Spollenhauer veni la banca mea cu abilitate şi, parcă uitînd de sine, îmi privi atentă şi zîmbind mîinile şi beţele, merse pînă acolo încît încercă să bată şi tactul cu mine; pentru o clipă reuşi să pară o fetiţă mai mare, chiar drăguţă, care şi-a uitat profesia de învăţătoare şi s-a lepădat de propria-i existenţă hărăzită caricaturii, devenind umană, cu alte cuvinte copilăroasă, curioasă, disponibilă, amorală.

Dar pentru că nu reuşea să ţină tactul tobei mele întocmai, domnişoara Spollenhauer îşi reluă vechiul rol încuiat şi tîmpit, şi pe deasupra şi prost plătit, şi se avîntă, aşa cum fac învăţătoarele din cînd în cînd, spunîndu-mi: „Tu trebuie să fii micuţul Oskar, nu-i aşa? Am auzit multe despre tine. Nu-i aşa, copii? Oskar al nostru e un toboşar grozav!"

Copiii urlau, mamele se strîngeau una într-alta, domnişoara Spollenhauer era iar stăpînă pe situaţie. „Dar acum", spuse ea cu glas mieros, „o să punem toba în dulap, pentru că e obosită şi vrea să se culce. După ce terminăm orele, o să-ţi iei toba înapoi."

Nici nu-şi terminase bine vorba de mironosiţă, că mi-a şi arătat unghiile ei de învăţătoare tăiate scurt, vrînd să se repeadă la tobă, care nu era, ferit-a sfîntul, nici obosită, nici nu voia să se culce, şi o apucă zdravăn, cît pentru zece unghii tăiate. Mai întîi am ţinut-o tare, mi-am strîns braţele, în mînecile puloverului în jurul cercului pictat în alb şi roşu, am privit-o în ochi, pe urmă, văzînd că îşi ia înfăţişarea străveche, după şablonul învăţătoarelor din toate şcolile elementare, am privit prin ea şi am găsit în interiorul domnişoarei Spollenhauer istorioare berechet ca să-mi ajungă pentru trei capitole imorale, dar, fiind vorba de toba mea, m-am smuls de viaţa ei interioară şi am înregistrat, cînd privirea mi-a căzut între omoplaţii ei, pe pielea bine întreţinută, o pată de ficat împăroşată de mărimea unui gulden.

Fie că se simţise demascată în faţa mea, fie că vocea mea fusese de vină, care, avertizînd-o, fără să-i facă vreun rău, i-a zgîriat lentila dreaptă a ochelarilor. Renunţă la violenţa care-i albise pomeţii obrazului; nu suporta zgîrietura de pe ochelari, asta îi făcea pielea de găină şi, înfiorată toată dădu drumul tobei şi spuse: „Eşti un Oskar rău", îi aruncă mamei, care nu mai ştia unde să se uite, o privire plină de reproş, îmi lăsă toba, mai mult decît trează, în pace, făcu stînga-mprejur, mărşălui pe tălpile plate pînă la catedră, îşi scoase din geantă ceilalţi ochelari, probabil cei de citit, îi dădu jos de pe nas pe cei zgîriaţi de vocea mea, cum zgîrii cu unghiile un geam, făcea aşa de parcă i-aş fi distrus ochelarii, şi-i puse pe ceilalţi pe nas, cu degetul

mic ridicat, îşi îndreptă spinarea pînă trosni şi ne anunţă, în timp ce se mai uită o dată în geanta ei: „Acum am să vă citesc orarul".

Pescui un teanc de bileţele din pielea de porc, pe unul şi-l păstră pentru sine, restul îl dădu mamelor, chiar şi mamei, şi, în sfîrşit, le dezvălui puştilor de şase ani, care deveniseră neliniştiţi, ce le oferea orarul: „Luni: religie, scriere, aritmetică, jocuri; Marţi: aritmetică, caligrafie, muzică, ştiinţe naturale; Miercuri: aritmetică, scriere, desen, desen; Joi: educaţie patriotică, aritmetică, scriere, religie; Vineri: aritmetică, scriere, jocuri, caligrafie; Sîmbătă: aritmetică, muzică, jocuri, jocuri".

Domnişoara Spollenhauer anunţa toate acestea ca pe un destin implacabil, adăugind produsului unei conferinţe a învăţătorilor vocea ei severă, nescăpînd nici o literă, ca apoi, amintindu-şi de perioada ei de seminar, să devină treptat mai dulce şi chiar să chiuie, izbucnind într-o voioşie pedagogică: „Şi acum, dragi copii, să repetăm cu toţi în cor. Începeţi - luni?"

Hoarda urlă: luni.

Pe urmă din nou ea: „Religia?" Barbarii botezaţi urlară cuvinţelul religie. Eu îmi menajam vocea, în schimb băteam silabele religioase în tinicheaua tobei.

Urlau în spatele meu, îndemnaţi de domnişoara Spollenhauer „Scri-e-re!" Şi toba mea răspunse de trei ori. „A-rit-me-ti-că!" De data asta cinci bătăi. Aşa continua urletul în spatele meu şi în faţa mea litania domnişoarei Spollenhauer şi eu băteam cu măsură silabele pe toba mea, făcînd o mină încîntată de jocul ăsta cretin, pînă ce Spollenhauer - nu ştiu din vina cui - sări ca arsă, evident supărată - dar nu din cauza nătărăilor din spatele meu - eu eram cel ce-o făcusem să se roşească de furie, toba nevinovată a lui Oskar aprinsese mînia spollenhauereană, ca să blagoslovească un toboşar care bătea tactul ca nimeni altul.

„Oskar, acum ai să mă asculţi: joi — educaţie patriotică?" Ignorînd complet cuvinţelul joi, am bătut de zece ori pentru educaţie patriotică, pentru aritmetică şi caligrafie de cîte cinci ori, religiei i-am consacrat, după cum se cădea, nu patru, ci numai trei bătăi în tobă, după cum cere şi Sfînta Treime.

Dar Spollenhauer nu observa diferenţele, nu suporta bătăile în tobă. De zece ori îmi arătă, ca şi mai înainte, unghiile cele mai tăiate din lume şi de zece ori vru să apuce toba.

Dar înainte de a se atinge de tinicheaua mea, am dat drumul unui strigăt spintecător de geamuri, care a decapitat pe dată ferestrele uriaşe ale clasei. Celui de-al doilea strigăt îi căzură victimă geamurile din mijloc. Zefirul primăvăratic pătrunse blînd şi nestînjenit în clasă. Era de prisos, ba chiar pură vanitate, să mai sparg, cu un al treilea strigăt, şi geamurile de jos, pentru că, încă de la sacrificarea geamurilor superioare şi mijlocii, Spollenhauer îşi trase ghearele

inexistente în teacă. În loc să-mi fi trecut pofta de nebunii pur artistice gratuite, cînd am ajuns la ultimele geamuri, Oskar ar fi acţionat mai inteligent, dacă n-ar fi lăsat-o pe Spollenhauer, aflată în retragere, să-i scape din ochi.

Dracu' ştie de unde şi-a scos nuiaua. În orice caz, a apărut deodată; tremura în aerul clasei care se împerechea cu aerul primăverii şi în această contopire de aer o făcu să şuiere, să se mlădie, să fie flămîndă şi însetată şi înnebunită după pielea gata să plesnească, după şuierături şi nenumărate cortine amăgitoare pe care şi le pune o nuia în faţă, cînd cele două părţi sînt satisfăcute. Şi o lăsă să pocnească pe capacul băncii mele, astfel încît cerneala din călimară făcu un salt violent. Şi cum n-am vrut să-i întind palma ca să mă lovească, şi-a vărsat nervii pe toba mea. Mi-a lovit toba, cine, o Spollenhauer a dat în toba mea de tinichea înţeleg, dacă tot voia să lovească, de ce tocmai în toba mea? Nu erau destui nătărăi în spatele meu? Trebuia să fie neapărat toba mea? Tocmai una care habar n-avea să bată toba, tocmai ea s-a găsit să ridice mîna şi să dea? Ce scînteia acolo în ochii ei? Cum se chema animalul care voia să lovească? Din ce grădină zoologică scăpase, ce hrană căuta, după cine alerga? – Lui Oskar îi venea aşa, de parcă îl împingea ceva care creştea în el, nu se ştie din ce motive, din tălpile pantofilor prin tălpile picioarelor tot mai sus, îi lua în stăpînire corzile vocale, făcîndu-l să scoată un strigăt, venit din străfunduri, capabil să lase fără geamuri o întreagă catedrală gotică cu vitralii frumoase, maiestuoase, absorbind lumină, răsfrîngînd lumină.

Cu alte cuvinte, am dat drumul unui strigăt dublu, care a prefăcut în praf şi pulbere ambele lentile de la ochelarii lui Spollenhauer. Cu sprîncenele sîngerînd uşor şi privind acum doar prin ramele goale ale ochelarilor, se retrăgea pipăind, începu, în cele din urmă, să bodogănească urît şi necontrolat pentru un cadru pedagogic de şcoală elementară, în timp ce hoarda din spatele meu amuţi îngrozită, o parte din ea dispărînd sub bănci, cealaltă clănţănind din dinţi. Unii se strecurară de la o bancă la alta pînă la mamele lor. Acestea, înţelegînd ce se întîmplase, îl căutau pe vinovat şi voiau să se repeadă la mama şi ar fi făcut-o, dacă nu mă topeam şi eu, cu tobă cu tot din bancă.

Trecînd pe lîngă Spollenhauer, cea pe jumătate oarbă, am ajuns, în sfîrşit, lîngă mama mea ameninţată de furii, am luat-o de mînă şi am scos-o din clasa I A, cea atît de expusă curentului. Coridoare zgomotoase. Scări pentru copii uriaşi. Resturi de pîine în cişmele ţîşnitoare din granit. În sala de gimnastică deschisă, băieţii tremurînd sub bara fixă. Mama încă mai ţinea în mînă biletul. În faţa porţii i l-am luat şi am făcut dintr-un orar un cocoloş de hîrtie oarecare.

Totuşi fotografului, care aştepta printre coloanele portalului să apară copiii de clasa I A, cu pungile acelea uriaşe şi de mînă cu mamele lor, Oskar i-a permis să facă o poză cu el şi cu punga lui care,

culmea, nu se pierduse în toată harababura aceea. Soarele se arătă, iar deasupra noastră zumzăiau clasele. Fotograful îl postă pe Oskar în faţa unei table de decor pe care scria: *Prima mea zi de şcoală.*

Rasputin şi alfabetul

Povestindu-i prietenului Klepp şi îngrijitorului meu Bruno, care asculta doar cu jumătate de ureche, prima ciocnire a lui Oskar cu orarul, tocmai spuneam: pe tabla aceea, care-i oferea fotografului fundalul tradiţional pentru fotografii, format carte poştală, reprezentînd băieţi de şase ani, cu ghiozdan şi pungi de şcoală, scria: *Prima mea zi de şcoală.*

Bineînţeles că această propoziţie nu putea fi citită decît de mamele care stăteau în spatele fotografului, părînd mai emoţionate decît odraslele lor. Băieţii din faţa tablei cu inscripţia puteau, în orice caz, să citească peste un an, fie la înscrierea noilor boboci, fie pe pozele păstrate, că acele superbe fotografii fuseseră făcute cu ocazia primei lor zile de şcoală.

Scrierea rondă se tîra urîcioasă şi colţuroasă, cu rotunjimi false, care o făceau să pară împăiată pe tablă şi contura o inscripţie care marca începutul unui nou fragment de viaţă, în realitate, scrierea rondă se foloseşte tocmai pentru sloganuri la ordinea zilei, formulări scurte, pregnante. Există şi documente pe care, deşi nu le-am văzut niciodată, mi le imaginez scrise cu scriere rotundă. Mă refer la certificatele de vaccin, la diplomele sportive şi la condamnările la moarte, scrise de mînă. Încă de pe vremea cînd nu ştiam decît să privesc cît mai pătrunzător cu putinţă, fără s-o înţeleg, scrierea rondă, laţul mare al lui R, cu care începea inscripţia, voia să-mi sugereze, cu perfidie şi mirosind a cînepă, o spînzurătoare. Şi totuşi, aş fi preferat să citesc literă cu literă decît să intuiesc scrisul numai pe căi oculte. Să nu-şi închipuie nimeni că mi-aş fi programat întîlnirea cu domnişoara Spollenhauer de la o asemenea înălţime ca să mă manifest în chip de spintecător de sticlă şi că aş fi bătut toba revoltei şi a protestului pentru că aveam alfabetul la degetul mic. O, nu, ştiam eu prea bine că nu făceam nimic doar cu privitul scrierii ronde, oricît de pătrunzător ar fi fost el, şi că îmi lipseau cele mai elementare cunoştinţe şcolare. Din păcate, lui Oskar nu putea să-i convină metoda prin care domnişoara Spollenhauer voia să-l înveţe carte.

În concluzie, cînd am părăsit şcoala Pestalozzi, nu am hotărît, în nici un caz, ca întîia mea zi de şcoală să fie şi ultima. Nu, „gata cu şcoala, de-acum stăm acasă", asta nu! Încă de cînd m-a tras fotograful în poză pentru eternitate, mi-am zis: te afli aici în faţa unei table şcolare, probabil sub o inscripţie importantă, care îţi hotărăşte soarta. E adevărat că poţi să apreciezi inscripţia după imaginea scrisului şi să

începi sa enumeri asociaţii ca arest individual, arest preventiv, supraveghere superioară şi toate ducînd la laţ, dar inscripţia tot nu o poţi descifra. Şi cu toate că ignoranţa ta e strigătoare la cerul pe jumătate înnorat ce te acoperă, te-ai decis să nu mai calci în această şcoală, în care se predă orarul. Dar unde, Oskar, unde ai de gînd să înveţi alfabetul?

Aflasem că există un alfabet mic şi unul mare — de fapt unul mic era suficient - din existenţa imposibil de trecut cu vederea a oamenilor mari, care se numeau singuri oameni mari. Se susţine în mod aberant şi fără întrerupere justeţea existenţei unui alfabet mare şi a unuia mic prin analogie cu un catehism mare şi unul mic, cu o tablă a înmulţirii mare şi una mică, iar cu prilejul vizitelor de stat se vorbeşte, după mărimea numărului de diplomaţi decoraţi şi purtători de ordine, de o gară mare şi de una mică.

În lunile următoare, nici Matzerath şi nici mama nu şi-au mai bătut capul cu instruirea mea. Părinţilor mei le fusese de-ajuns prima încercare atît de stresantă şi ruşinoasă a mamei de a mă înscrie la şcoală. Acum făceau ca unchiul Bronski, oftau cînd mă priveau de sus în jos, scormoneau poveşti vechi, ca de pildă a treia aniversare a mea: „Chepengul deschis! Tu l-ai lăsat deschis, corect! Tu ai fost în bucătărie şi mai înainte în pivniţă, corect! Tu ai luat o conservă cu fructe pentru cină, corect! Tu ai lăsat chepengul de la pivniţă deschis, corect!"

Tot ce-i reproşa mama lui Matzerath era corect şi totuşi nu chiar atît de corect, după cum ştim. Dar el purta vina pentru toate şi uneori chiar plîngea, fiindcă uneori era slab de înger. Atunci trebuia să-l consoleze Jan sau mama şi ei mă numeau atunci o cruce pe care o aveau de purtat, un destin implacabil, un examen pe care nu ştii de ce-l dai.

Aşadar, de la aceşti purtători de cruce, atît de greu loviţi de destin, nu aveam ce ajutor să aştept. Chiar şi tante Hedwig Bronski, care mă lua de multe ori să mă joc în nisip cu fetiţa ei de doi ani, în Steffenspark, nu intra în discuţie ca profesoară pentru mine. E adevărat că era binevoitoare, dar proastă ca noaptea. De asemenea, trebuia să mi-o scot din cap şi pe sora Inge de la dr. Hollatz, care nu era nici binevoitoare, nici ca noaptea, pentru că avea mintea ageră, şi nu putea să facă exerciţii de vorbire ca orice meditator, fiind o asistentă de neînlocuit şi, în concluzie, neavînd timp pentru mine.

Luam cu asalt de cîteva ori pe zi cele peste o sută de trepte ale casei de raport cu patru etaje, băteam în tobă la fiecare etaj aşteptînd o soluţie, miroseam ce aveau la masă cele nouăsprezece familii de chiriaşi şi totuşi nu băteam la nici o uşă, pentru că nu-mi puteam recunoaşte viitorul magistru nici în bătrînul Heilandt, nici în ceasornicarul Laubschad, cu atît mai puţin în grăsana doamnă Kater

sau, cu toată simpatia pe care o aveam pentru ea, în mama Truczinski.

În mansarda de sub acoperiş locuia muzicianul şi trompetistul Meyn. Domnul Meyn ţinea patru pisici şi era beat tot timpul. Cînta muzică de dans la „Zinglers Hohe" şi în noaptea de Crăciun înota cu alţi cinci beţivi de-ai lui pe zăpezi şi pe străzi, luptînd din răsputeri împreună cu corul împotriva gerului năprasnic. L-am întîlnit o dată în pod: îmbrăcat în pantaloni negri şi cămaşă albă extra, era întins pe spate şi învîrtea cu picioarele descălţate o sticlă goală de rachiu de ienupăr, cîntînd, în acelaşi timp, foarte frumos la trompetă. Fără să-şi pună jos tinicheaua, întorcîndu-şi doar un pic ochii spre mine, care mă aflam în spatele lui, mă fixă cruciş, dar cu respectul cuvenit unui toboşar acompaniator. Nu-şi considera tinicheaua mai valoroasă decît a mea. Duelul nostru i-a alungat cele patru pisici pe acoperiş şi a făcut să vibreze olanele.

Cînd terminarăm de cîntat şi ne puserăm pe jos tinichelele, mi-am scos de sub pulover o revistă veche *Neueste Nachrichten,* am netezit hîrtia, m-am ghemuit lîngă trompetistul Meyn, i-am întins lectura şi i-am cerut să mă iniţieze în alfabetul mare şi mic.

Dar domnul Meyn, de cum a ieşit din trompetă, a intrat în somn. Pentru el nu existau decît trei repere existenţiale: sticla de ienupăr, trompeta şi somnul. E adevărat că noi am mai cîntat de multe ori în pod, mai precis, pînă cînd a intrat ca muzician la cavalerişti, lăsîndu-se pentru cîţiva ani de ienupăr, am cîntat duete, fără să repetăm în prealabil, pentru hornuri, olane, porumbei şi pisici, dar de profesor zicea că nu e bun.

Am încercat şi cu negustorul de legume Greff. Am vizitat de mai multe ori, fără tobă, prăvălia din pivniţă, de vizavi de noi, pentru că lui Greff nu-i plăcea cum cîntă tinicheaua mea. Toate premisele pentru un studiu temeinic păreau a fi asigurate: dar peste tot, în apartamentul de două camere, chiar în prăvălie, în spatele mesei şi pe masă, pînă şi în beciul uscat unde ţinea cartofi, zăceau cărţi de aventuri, de cîntece, Drumeţul cherubinic, scrierile lui Walter Flex, Viaţa simplă a lui Wiechert, Dafnis şi Hloe, monografii ale artiştilor, teancuri de reviste sportive şi albume cu fotografii de băieţi, pe jumătate dezbrăcaţi, care, din motive inexplicabile, săreau după minge, de cele mai multe ori, printre dunele ştrandului, arătîndu-şi cu această ocazie muşchii unşi şi strălucitori.

Greff avea în perioada aceea unele necazuri cu prăvălia. Controlorii de la biroul de verificare a măsurilor şi greutăţilor au găsit ceva în neregulă la controlul cîntarului. Fu rostit cuvinţelul fraudă. Greff a trebuit să plătească amendă şi să-şi cumpere greutăţi noi. Copleşit de necazuri, cum era, nu-l puteau înveseli decît cărţile şi serile în familie, dar mai ales drumeţiile cu cercetaşii lui, la sfîrşit de săptămînă.

Aproape că nici nu observase cînd am intrat în prăvălie; continua să

scrie etichete cu preţurile; eu am profitat de ocazia favorabilă scrierii preţurilor şi, folosind trei, patru etichete albe şi un creion roşu, am încercat, dîndu-mi silinţa să imit etichetele deja scrise în scrierea rondă, să-i atrag astfel atenţia lui Greff.

Oskar era, de bună seamă, prea mic pentru el, n-avea ochi mari şi faţa destul de palidă. Aşa că am renunţat la creionul roşu şi mi-am ales o terfeloaga de carte, plină cu adolescenţi goi puşcă, ce ar fi putut să-i atragă atenţia lui Greff; umblam ostentativ cu cartea, ţineam pozele băieţilor care se aplecau sau se întindeau, bănuind că l-ar fi putut interesa pe Greff, în aşa fel încît să le vadă şi el.

Întrucît negustorul de legume, neavînd clienţi la morcovi, se îndeletnicea, plin de atenţie, cu pictatul etichetelor cu preţuri, trebuia să lovesc cu zgomot una de alta copertele cărţii sau să fac filele să foşnească, doar aşa puteam să-l smulg de la etichetele lui şi să-l silesc să ia act de prezenţa mea, un neştiutor de carte.

Trebuie să spun că Greff nu mă înţelegea. Cînd erau cercetaşi în prăvălie — şi după-amiaza erau totdeauna doi sau trei ciraci de-ai lui acolo -, nici nu-l observa pe Oskar. Dar cînd Greff era singur, putea să izbucnească nervos şi chiar să dea ordine, fiindcă fusese deranjat: „Lasă cartea, Oskar! Tot n-ai ce face cu ea. Eşti prea mic pentru asta şi prost. Nu cumva s-o strici! M-a costat peste şase guldeni. Dacă-ţi arde de joacă, găseşti aici cartofi şi varză berechet!"

Pe urmă îmi luă terfeloaga de carte, o răsfoi, fără să-şi clintească vreun muşchi pe obraz şi pe mine mă lăsă cu singurătatea mea printre căpăţîni de varză creaţă, varză roşie şi varză albă, gulii şi ceapă de apă; singur-singurel, pentru că Oskar nu avea toba cu el.

E adevărat că mai era şi doamna Greff şi de multe ori, după plecarea negustorului de legume, mă strecuram în dormitorul lor. Doamna Lina Greff zăcea pe atunci deja, de săptămîni de zile, la pat, arăta cu adevărat bolnavă, mirosea a cămaşă de noapte neprimenită şi lua în mînă orice, numai o carte după care ar fi putut să mă înveţe, nu.

Cu oarecare invidie privea Oskar, în vremea care a urmat, băieţii de o vîrstă cu el purtînd ghiozdane din care atîrnau bureţi şi cîrpuliţe legate de marginea tăbliţei. Îşi dădeau importanţă. Cu toate astea, nu-şi aminteşte să-i fi trecut vreodată prin minte idei de genul: Ţi-ai făcut-o cu mîna ta, Oskar. Să fi făcut impresie bună în jocul de-a şcoala. Să nu te fi stricat cu Spollenhauer pentru totdeauna. Nătărăii te întrec! Ei au şi învăţat alfabetul mare sau mic, pe cînd tu nu ştii nici măcar să ţii ca lumea revista *Neueste Nachrichten.*

O oarecare invidie, spuneam, doar atît. De fapt, era suficientă o probă fugitivă de miros, ca şcoala să-ţi iasă definitiv pe nas. Aţi mirosit vreodată bureţii şi cîrpuliţele prost spălate şi zdrenţuite de la tăbliţele de ardezie cu ramă galbenă care păstrează acolo, în cea mai ieftină piele a ghiozdanelor, emanaţiile tuturor caligrafiilor, izul tablei

înmulţirii mici şi mari, sudoarea scrîşnită, împiedicată, lunecătoare a condeielor, umezite cu scuipat? Uneori, cînd elevii ieşiţi de la şcoală îşi scoteau, în apropierea mea, ghiozdanele, ca să joace fotbal sau oină, mă aplecam deasupra bureţilor ce se uscau la soare şi-mi imaginam că numai un eventual diavol ar putea să prăsească în subsuorile lui asemenea nori acrişori.

După cum se vede, şcoala cu tăbliţe de ardezie nu prea era pe gustul meu. Dar Oskar nu vrea să se înţeleagă prin asta că acea Gretchten Scheffler, care, nu după multă vreme, a luat în mînă hăţurile educaţiei lui, i-ar fi insuflat şi un gust pe măsură. Tot inventarul locuinţei brutarului Scheffler din Kleinhammerweg mă jignea. Aceste cuverturi decorative şi perne brodate cu blazoane, păpuşi moţăind în colţurile canapelelor, animale de pîslă, încotro îţi aruncai privirea numai porţelan care aştepta parcă un elefant, suveniruri peste tot, lucruşoare croşetate, împletite, brodate, festonate, înnodate, dantelate şi ajurate. La această atmosferă dulce-drăgălaşă, încîntător-comodă, sufocant-mititică, iarna supraîncălzită, vara otrăvită cu flori, nu găsesc decît o explicaţie: Gretchen Scheffler nu avea copii - nu se ştie dacă din vina ei, din vina lui -, ah, cît ar fi vrut să croşeteze, să brodeze, să tigheleze, să ajureze, să acopere cu picioruşe şi găurele un copil.

Am intrat aici ca să învăţ alfabetul mic şi alfabetul mare. Mi-am dat silinţa să nu mă fac de ruşine din cauza vreunui porţelan sau suvenir de călătorie, îmi lăsam acasă vocea spintecătoare de sticlă, închideam un ochi cînd Gretchen găsea că bătusem destul la tobă şi îmi lua, zîmbind cu dinţii ei de cal şi aur, tinicheaua de pe genunchi ca s-o pună între ursuleţi.

Mă împrietenii cu două păpuşi, strîngeam pocitaniile la piept, clipeam ca un îndrăgostit din gene doamnelor acelora cu privirea uimită, pentru ca prietenia trucată, care părea de aceea şi mai adevărată, cu păpuşile, să moaie inima lui Gretchen împletită două pe faţă, două pe dos.

Planul meu nu era rău. Încă de la cea de-a doua vizită, Gretchen şi-a deschis inima, adică, mai bine zis, şi-a deşirat-o cum se deşiră ciorapii, mi-a arătat firul lung întreg, avînd deja noduri în unele locuri, în timp ce-mi descuia toate dulapurile, lăzile şi cutiile, îmi întindea în faţă boarfele brodate cu mărgele, maldăre de jachetele de copii, baveţele, pantalonaşi care ar fi ajuns şi pentru cinci gemeni, mă îmbrăca pe-ndelete cu ele şi mă dezbrăca iar.

Pe urmă îmi arăta distincţiile obţinute la tragere de Scheffler, în Asociaţia trăgătorilor, fotografii cu medalii care se suprapuneau în parte cu ale noastre şi, în sfîrşit, cînd răscoli din nou tot trusoul de bebeluş, căutînd un costumaş împletit sau ceva asemănător, ieşiră la iveală cărţile. Oskar era sigur că va găsi cărţi în spatele calabalîcului de lucruşoare pentru bebeluşi; doar o auzise vorbind cu mama lui

despre cărţi, ştia foarte bine cît de asiduu schimbaseră cărţi între ele, pe vremea cînd erau încă logodite şi apoi proaspăt căsătorite, cam în acelaşi timp, cărţi de la biblioteca de împrumut a Palatului filmului, pentru ca, pompînd cu lecturi căsnicia negustorului de coloniale şi pe cea a brutarului, să le confere acestora un orizont mai larg, mai mult spaţiu, mai multă strălucire.

Ce avea să-mi ofere Gretchen nu era mare lucru, ea, care încetase să citească, de cînd nu mai făcea decît să tricoteze, dăruise probabil la fel ca mama, împiedicată de Jan Bronski să citească volumele impresionante de la Casa Cărţii, ale cărei membre fuseseră amîndouă multă vreme, unor persoane care mai citeau, deoarece nu tricotau şi nu aveau un Jan Bronski.

Şi cărţile proaste sînt cărţi şi de aceea sînt sfinte. Ce-am găsit aici era un ghiveci; provenea desigur, în mare parte, din lada de cărţi a fratelui ei Theo, care murise ca marinar pe un banc de nisip din Marea Nordului. Şapte sau opt volume din *Calendarul flotei* de Kohler, plin de tot felul de nave scufundate de mult, gradele din serviciul marinei imperiale, Paul Beneke, eroul mării - greu de crezut că aceasta era hrana după care tînjea inima lui Gretchen. *Istoria oraşului Danzig* de Erich Keyser şi acea *Bătălie pentru Roma,* pe care trebuie s-o fi purtat un bărbat pe nume Felix Dahn cu ajutorul lui Totila şi Teja, Belisar şi Narses, îşi pierduseră de asemenea strălucirea avută cîndva în mîinile fratelui dus pe mare. De pe etajera cu cărţi a lui Gretchen îi făceau cu ochiul un volum care spunea ceva despre *Debit şi credit* şi un altul despre *Afinităţile elective* ale lui Goethe, ca şi o carte groasă plină cu poze: *Rasputin şi femeile*!

După o ezitare mai îndelungată - selecţia era prea mică pentru a mă fi putut decide repede — am pus mîna, fără să ştiu de ce, ascultînd doar de o voce interioară, mai întîi pe Rasputin, apoi pe Goethe.

Această dublă alegere avea să-mi determine şi influenţeze viaţa, cel puţin pe aceea pe care singur plănuisem s-o duc în absenţa tobei. Pînă în ziua de azi — pentru că Oskar ademeneşte, setos de cultură, încet, încet, toată biblioteca spitalului de boli nervoase în camera lui - oscilez, nepăsîndu-mi de Schiller şi de tovarăşii săi, între Rasputin şi Goethe, între vraci şi atotştiutor, între întunecatul care înrobea femeile şi luminosul prinţ al poeţilor care se lăsa atît de lesne înrobit de femei. Dacă uneori mă consideram a fi mai mult de partea lui Rasputin, temîndu-mă de nerăbdarea lui Goethe, toate astea se legau de bănuiala ascunsă: Dacă tu, Oskar, ai fi bătut la tobă în vremea lui, Goethe ar fi recunoscut în tine doar antinatura ta, te-ar fi judecat ca pe-o antinatură în carne şi oase, şi natura lui proţăpită atît de nenatural – pe care ai admirat-o mereu şi spre care ai tins -, l-ar fi hrănit cu dulciuri zaharisite, iar pe tine, biet nenorocit, te-ar fi strivit, dacă nu cu pumnul, atunci cel puţin cu un volum mai corpolent din

Teoria culorilor.

Dar să revenim la Rasputin. El m-a învăţat, cu ajutorul lui Gretchen Scheffler, alfabetul mic şi pe cel mare, m-a învăţat să tratez femeile cu multă atenţie şi m-a consolat cînd Goethe mă insulta.

Nu era deloc aşa de simplu să înveţi să citeşti şi totodată să faci pe neştiutorul. Asta avea să-mi vină chiar mai greu decît că m-am prefăcut ani de zile a fi un copil care-şi uda patul. La udatul patului demonstram doar, în fiecare dimineaţă, un cusur de care m-aş fi putut dispensa, de fapt. Dar să fac pe neştiutorul însemna pentru mine, avînd în vedere progresele mele rapide, să mă ţin în frîu, să port o luptă permanentă cu vanitatea mea intelectuală incipientă. Că oamenii mari vedeau în mine un pişăcios care udă patul mă lăsa rece, dar faptul că de-a lungul anilor trebuia să le ofer imaginea unui tăntălău îl jignea atît pe Oskar, cît şi pe profesoară.

De îndată ce am salvat cărţile dintre rufele de bebeluş, Gretchen şi-a înţeles pe loc, chiuind de exaltare, menirea pedagogică. Reuşisem s-o scot pe cea lipsită de copii din încîlceala sculurilor de lînă şi s-o fac aproape fericită. Adevărul e că i-ar fi plăcut mai mult dacă mi-aş fi ales ca manual *Debit şi credit,* dar eu mă încăpăţînam să învăţ după Rasputin, îl voiam pe Rasputin; cînd pentru a doua oră de meditaţie îmi cumpărase un abecedar adevărat şi cînd mă pisa cu romane despre mineri sau cu poveşti cu Statu-Palmă-Barbă-Cot sau Tom Degeţel, mă hotărîi, în sfîrşit, să vorbesc: „Rasputin!" am strigat, dar şi „Raşuşin!" Din cînd în cînd o luam razna de tot: „Raşu, Raşu!" numai ce-l auzeai pe Oskar bolborosind, iar Gretchen înţelegea uneori ce lectură preferam, dar alteori rămînea derutată în faţa geniului abia trezit de care literele se lipeau ca muştele de hîrtia cleioasă.

Învăţam repede, regulat, fără să mă gîndesc prea mult. După un an, mă simţeam la Petersburg, în iatacurile suveranului absolut al tuturor ruşilor, în camerele copiilor, pe unde bîntuia ţareviciul cel bolnăvicios, printre popi şi conspiratori şi, nu în ultimul rînd, ca martor ocular la orgiile rasputiniene. Acestea din urmă aveau pentru mine un colorit special, era vorba de o figură centrală. Chiar şi gravurile contemporane, risipite prin carte, demonstrau acest lucru, înfăţişîndu-l pe Rasputin, cu barba lui deasă şi ochii ca doi cărbuni aprinşi, în mijlocul unor doamne goale, avînd pe ele numai nişte ciorapi negri. Mă urmărea moartea lui Rasputin: îl otrăviseră cu tort şi cu vin otrăvit, apoi, cînd mai ceru o porţie de tort, traseră în el cu pistoalele şi cînd plumbii în piept îi dădeau ghes să danseze, îl legară fedeleş şi-l aruncară într-o copcă în Neva. Toate astea le săvîrşiseră bărbaţii ofiţeri. Doamnele metropolei Petersburg nu i-ar fi oferit tătucului Rasputin niciodată tort otrăvit, în schimb i-ar fi dat orice le-ar fi cerut. Femeile credeau în el, în timp ce ofiţerii trebuiseră mai întîi să-l înlăture din calea lor, ca să poată crede din nou în ei înşişi.

Să fi fost un miracol faptul că nu numai mie îmi plăceau viaţa şi spiritul vraciului atlet? Gretchen pipăia drumul înapoi la lectura primilor ei ani de căsătorie, în timp ce citea-tare se dezlănţuia uneori, tremura cînd dădea peste cuvîntul orgie, gîfîia într-un fel special cînd pronunţa formula magică orgie, cînd rostea orgie era gata să se dedea orgiei, cu toate că nu putea să-şi reprezinte, sub cuvîntul orgie, o orgie.

Mai rău era cînd mama mă însoţea în locuinţa de deasupra brutăriei şi asista la ora de meditaţie. Atunci se ajungea uneori la orgie, devenea scop în sine şi nu meditaţie pentru micuţul Oskar. La fiecare a treia propoziţie se auzeau rîsete înfundate în duet, buzele se uscau şi crăpau, cele două femei căsătorite se trăgeau mai aproape una de alta, după cum dorea Rasputin, tot mai aproape, asta le făcea să se agite pe pernele canapelei, să-şi strîngă bine coapsele, să ajungă de la un gîfîit incipient la un oftat final, prelungit. Şi iată că, după douăsprezece pagini de lectură din Rasputin, te pomeneai în plină zi cu ceva ce nici nu gîndeai, deşi aşteptai cu nerăbdare, cu ceva ce Rasputin n-ar fi refuzat niciodată, ba mai mult, cu ceva ce ar fi fost gata să împartă în vecii vecilor, gratuit.

În sfîrşit, după ce ambele femei au spus ah, Doamne, ah, Doamne, ah, Doamne şi şi-au aranjat stînjenite frizurile răvăşite, mama căzu pe gînduri şi spuse: „Oare Oskarchen nu înţelege nimic?" „Da de unde", o linişti Gretchen, „eu mă străduiesc atît de mult, dar el învaţă şi nu învaţă, şi de citit, n-o să ştie niciodată".

Şi ca să dovedească şi mai mult totala mea neştiinţă, adăugă: „Închipuieşte-ţi, Agnes, rupe filele din Rasputinul nostru, le mototoleşte şi adio. Uneori aş vrea să renunţ. Dar cînd văd cît se bucură de carte, îl las s-o rupă şi s-o strice. I-am şi spus lui Alex să ne dăruiască un Rasputin nou de Crăciun".

În decurs de trei sau patru ani - probabil că aţi observat, atît mă meditase Gretchen Scheffler, ba chiar mai mult -, am reuşit să rup mai bine de jumătate din filele lui Rasputin, cu grijă, făcînd pe neastîmpăratul, să le ghemotocesc şi să le duc apoi acasă, în colţişorul meu ascuns de toboşar, să scot foile de sub pulover şi, după ce le netezeam şi le ordonam într-un teanc, să le citesc, nestingherit de femei. La fel am procedat şi cu Goethe, pe care i-l ceream poruncitor lui Gretchen, la fiecare a patra oră de meditaţie: „Dote". Nu voiam să mă limitez doar la Rasputin, pentru că foarte curînd mi-am dat seama că pe lumea asta fiecărui Rasputin i se opune un Goethe, că Rasputin îl trage după sine pe Goethe sau Goethe pe Rasputin, poate chiar îl inventează, ca la momentul oportun să-l condamne.

Cînd Oskar se ghemuia în spatele bicicletei dezmembrate a bătrînului domn Heilandt, în pod sau în magazie, cu cartea lui nelegată şi amesteca filele desprinse din *Afinităţile elective* cu un teanc

din Rasputin, aşa cum faci cu cărţile de joc, citea cartea nou creată cu o uimire crescîndă şi surîzătoare, o vedea pe Ottilia domesticită la braţul lui Rasputin, colindînd prin grădini germane şi pe Goethe stînd în troică, în compania unei Olga excesiv de nobilă şi alunecînd prin Petersburgul hibernal din orgie în orgie.

Dar înapoi, la cămăruţa mea de meditaţii din Kleinhammerweg. Chiar dacă nu făceam progrese, Gretchen se bucura de mine ca o fetiţă. Înflorea în apropierea mea, chiar şi sub mîna binecuvîntătoare, ce-i drept nevăzută şi totuşi păroasă a vraciului rus, molipsind pînă şi cactuşii ei domestici. Dacă Scheffler şi-ar fi scos în acei ani, din cînd în cînd, degetele din făină şi ar fi schimbat chiflele din brutărie pe o altă chifluşoară, Gretchen s-ar fi lăsat de bunăvoie frămîntată, modelată, unsă, coaptă. Cine ştie ce ar fi ieşit din cuptor? Pînă la urmă te pomeneşti că, totuşi, un copilaş. Iar Gretchen ar fi meritat această plăcere a coacerii.

Aşa, însă, şedea acolo, după lectura incitantă din Rasputin, cu ochii aprinşi şi părul răvăşit, îşi lovea dinţii de cal şi de aur între ei, dar nu avea ce muşca, spunea ah, Doamne, ah, Doamne şi se gîndea la aluatul acru. Şi deoarece mama, care îl avea pe Jan al ei, n-o putea ajuta în nici un fel pe Gretchen, minutele care urmau după ora de citire ar fi putut sfîrşi tragic, dacă Gretchen nu ar fi avut o inimă atît de voioasă.

Alerga îndată la bucătărie şi se întorcea cu rîşniţa de cafea, o ţinea în braţe ca pe un iubit, cînta, în timp ce cafeaua se transforma într-o pudră brună, melancolic şi pătimaş secondată de mama, *Doi ochi negri* sau *Sarafanul roşu,* îşi lua ochii negri cu ea în bucătărie, punea apa la fiert, alerga, în timp ce apa se încălzea, jos în brutărie, lua de acolo, în ciuda unor obiecţii ale lui Scheffler, prăjituri proaspete sau crocante, punea masa cu ceşcuţele pictate cu flori, căniţele cu frişca, zaharniţele, furculiţele de prăjituri şi presăra printre ele panseluţe, turna cafea în ceşti, începea să murmure melodii din *Ţareviciu,* servea ecleruri şi fursecuri cu miere; Sta un soldat pe malul Volgăi, şi Kranz înspicat cu aşchii de migdale, Vino în micuţul pavilion şi cataif cu frişca dulce, dulce; şi mestecînd ajungeau din nou la Rasputin, dar acum, păstrînd distanţa necesară, puteau după un timp saturat de prăjituri să se scandalizeze de vremurile ţariste atît de rele şi înspăimîntător de depravate.

În acei ani mîncam mult prea multe prăjituri. După cum se vede din poze, Oskar nu se făcea mai mare din ele, în schimb devenea gras şi diform. De multe ori, după meditaţiile mult prea dulci din Kleinhammerweg, nu ştiam alt remediu decît să mă strecor în Labesweg, în spatele tejghelei, de îndată ce Matzerath se făcea nevăzut, să leg cu o sfoară o bucată de pîine uscată, să o moi în borcanul cu heringi norvegieni în saramură şi s-o scot de acolo, abia cînd era îmbibată de sare pînă la refuz. Nu vă puteţi imagina ce

excelent vomitiv era acest preparat după consumul exagerat de dulciuri. Ca să slăbească, Oskar dădea afară din el, în closetul nostru, prăjituri din brutăria Scheffler, în valoare de un gulden din Danzig, ceea ce pe atunci erau bani mulţi.

Dar mai trebuia să-mi plătesc într-un fel meditaţiile cu Gretchen. Ea, care cosea şi împletea cu atîta plăcere lucruşoare pentru copii, mă transformă în manechin. Trebuia să probez şorţuleţe, căciulite, pantalonaşi, paltonaşe cu şi fără glugă, în orice croială, în orice culoare, de diverse stofe, trebuia să mă arăt încîntat.

Nu mai ştiu dacă mama sau Gretchen mă transformase la a opta mea aniversare într-un mic ţarevici demn de a fi împuşcat. Pe vremea aceea cultul celor două femei pentru Rasputin atinsese cote maxime. O fotografie a acelei zile mă înfăţişează alături de tortul aniversar, înconjurat de opt lumînări care nu picurau, îmbrăcat în costum rusesc brodat, cu o şapcă căzăcească pusă pe-o parte şi cu diagonale încrucişate pline cu gloanţe, în pantaloni albi bufanţi şi cizmuliţe scurte.

Ce noroc că toba mea a avut voie să intre cu mine în poză! Şi alt noroc că Gretchen Scheffler, probabil la insistenţele mele, îmi croi un costum, mi-l cusu, în cele din urmă îl greşi, un costum care mai invocă şi azi, destul de biedermeier şi afin-electiv, în albumul meu spiritul lui Goethe, atestînd cele două suflete ale mele, datorită cărora pot în acelaşi timp să cobor cu o singură tobă la mumele mele în Petersburg şi Weimar şi să fac orgii cu doamnele.

CÎNTECUL CU EFECT LA DISTANŢĂ DIN TURNUL CU ETAJE

Domnişoara Dr. Hornstetter, care vine aproape zilnic, preţ de o ţigară, în camera mea ca să mă trateze, chipurile, în calitate de medic, dar părăseşte de fiecare dată, mai puţin nervoasă camera, ea, care este atît de timidă şi nu cunoaşte vreun contact mai strîns decît cu ţigările ei, afirmă mereu că am avut o copilărie lipsită de contacte, că m-aş fi jucat prea puţin cu alţi copii.

Sigur, în ce-i priveşte pe ceilalţi copii, s-ar putea să aibă dreptate. Doar eram atît de solicitat de întreprinderea pedagogică a lui Gretchen Scheffler, atît de tras în două direcţii între Goethe şi Rasputin, încît, oricît aş fi vrut, n-aş fi găsit timp pentru „En, ten, tina" şi „Cum dai vama catarama". Dar, de îndată ce îmi lăsam cărţile ca un cărturar adevărat, ba chiar le blestemam uneori ca un gropar de litere, pentru a căuta societatea oamenilor simpli, mă loveam de puştii locatarilor din casa noastră şi trebuia să-i mulţumesc lui Dumnezeu dacă reuşeam, după o întîlnire cu acei canibali, să mă întorc întreg la lectura mea.

Oskar putea să evadeze din casa părinţilor săi fie prin prăvălie, şi atunci ieşea în Labesweg, fie pe uşa din spate a locuinţei, care dădea în casa scărilor, avînd în stînga posibilitatea de a ieşi în stradă, urcînd scările ca să ajungă în pod, unde muzicantul Meyn cînta la trompetă, sau, ca ultimă alternativă, curtea casei de raport. Strada era pavată cu pietre mari, neregulate. Pe nisipul bătătorit al curţii se înmulţeau iepurii de casă şi se băteau covoarele. Podul îţi oferea, în afară de duetele ocazionale cu domnul Meyn, beat ca de obicei, perspectivă, distanţă şi acel sentiment plăcut şi înşelător de libertate, căutat de toţi cei ce suie într-un turn, şi care îi făcea pe locuitorii mansardelor nişte visători.

În timp ce curtea era pentru Oskar plină de pericole, podul îi oferea siguranţă, pînă ce Axei Mischke şi banda lui îl alungară şi de acolo. Curtea era de lăţimea casei, dar în adîncime măsura şapte paşi şi se învecina, printr-un gard de scînduri, prevăzut cu sîrmă ghimpată, cu alte trei curţi. Acest labirint se putea vedea bine de sus, din pod. Casele de pe Labesweg şi cele de pe Hertastraße şi Luisenstraße, împreună cu cele de pe strada paralelă mai îndepărtată, Marienstraße, formau un pătrat considerabil din curţile lor, în mijlocul căruia tronau o fabrică de bomboane de tuse şi mai multe ateliere. Ici-colo, din curţi, îşi scoteau capetele copaci şi arbuşti indicînd anotimpul, în rest, curţile erau diferite ca mărime, dar la capitolul iepuri de casă şi

stinghii de bătut covoare stăteau la fel. în timp ce iepuri se găseau tot timpul anului, conform regulamentului de ordine interioară, covoarele nu se băteau decît marţea şi vinerea, în asemenea zile era confirmată mărimea complexului de curţi. Oskar auzea şi vedea totul din pod: peste o sută de covoare, preşuri, carpete erau frecate cu varză acră, periate, bătute şi silite să-şi arate, în final, modelul ţesut în ele. Sute de gospodine duceau cadavre de covoare, scoase din case, îşi ridicau braţele goale şi rotunde, îşi ocroteau părul şi frizurile sub basmale înnodate la spate, aruncau covoarele pe stinghiile pentru bătut, puneau mîna pe bătătoarele împletite şi cu lovituri sacadate făceau să explodeze curţile înguste.

Oskar ura acest imn uniform adresat curăţeniei. Cu toba lui lupta împotriva zgomotului, dar chiar şi acolo în pod, unde avea distanţa necesară, trebuia să se dea bătut în faţa femeilor. O sută de femei care bat covoarele pot să dărîme cerul, pot să frîngă vîrfurile de la aripile abia mijite ale puilor de rîndunică şi doar cîteva lovituri le-au fost de ajuns ca să pulverizeze în aerul de aprilie templul înălţat cu bătăile tobei lui.

În zilele în care nu se băteau covoarele, puştii casei noastre făceau gimnastică pe stinghiile de lemn. Eu mă duceam rar în curte. Doar magazia bătrînului domn Heilandt îmi oferea puţină siguranţă, deoarece bătrînul nu mă lăsa decît pe mine în cămara lui cu vechituri; celorlalţi copii abia de le îngăduia să arunce o privire pe maşinile de cusut ruginite, pe bicicletele dezmembrate, pe menghine, pe şirurile de sticle şi pe cuiele strîmbe şi îndreptate cu ciocanul, păstrate în cutii de trabuce. Asta era o îndeletnicire de-a lui: cînd nu scotea cuie din scîndurile lăzilor, le îndrepta pe cele scoase cu o zi înainte cu ciocanul pe nicovală. în afară de faptul că nu lăsa să se piardă nici un cui, el era omul care ajuta la mutatul chiriaşilor, sacrifica iepurii de sărbători şi scuipa peste tot, în curte, pe paliere şi în pod zeama tutunului mestecat.

Într-o zi, pe cînd puştii făceau o supă lîngă magazia lui, cum fac copiii, Nuchi Eyke l-a rugat pe bătrînul Heilandt să scuipe de trei ori în licoarea aceea. Bătrînul se execută de la distanţă, apoi dispăru în cocioaba lui şi-şi văzu mai departe de bătutul cuielor, cînd Axei Mischke îi adăugă supei încă un ingredient, şi anume, cărămidă pisată. Oskar asista plin de curiozitate la acest procedeu culinar, dar se ţinea mai la distanţă. Axei Mischke şi Harry Schlager construiseră ceva asemănător cu un cort, ca nici un om mare să nu se poată uita în supa lor. După ce boiaua de cărămidă a fiert bine, Hanschen Kollin şi-a deşertat buzunarele şi a scos din ele două. broaşte pe care le prinsese în lacul Aktien, ca să le pună în supă. Susi Kater, singura fată din cort, se arătă decepţionată şi amărîtă cînd broaştele se scufundară în supă fără să scoată vreun sunet, fără să facă vreun salt. Mai întîi se descheie

Nuchi Eyke la pantaloni şi stropi, fără să ţină seama de Susi, în fiertura din oală. Axei, Harry şi Hänschen Kollin se luară după el. Cînd vru şi micuţul Papanaş să le-o arate băieţilor de zece ani, din păsărică lui nu ieşi nimic. Acum toţi se uitau la Susi şi Axei Mischke îi întinse o oală albastră, emailată, ciobită pe margini. Oskar voi să plece imediat. Dar mai aşteptă un pic, pînă ce Susi, care nu purta fireşte chiloţi pe sub rochie, se aşeză, înconjurîndu-şi genunchii cu braţele, după ce îşi trăsese mai înainte oala sub ea. Privea fix cu ochii în gol, apoi îşi încreţi nasul cînd oala de tablă trăda zgomotos ceea ce avea Susi de adăugat la supă. Atunci am fugit. N-ar fi trebuit să fug, ci să merg liniştit. Dar pentru că am fugit, toţi ochii, care pînă atunci fuseseră îndreptaţi asupra oalei cu supă, se întorseseră acum după mine. Am auzit atunci vocea lui Susi Kater în spatele meu: „Nu staţi ca fraierii, că ăsta ne toarnă!" Vocea ei mă înţepa încă în ceafă cînd am urcat cele patru rînduri de scări şi mi-am regăsit suflarea abia cînd am ajuns în pod.

Aveam şapte ani jumate. Susi avea poate nouă. Micuţul Papanaş era fix de opt ani. Axei, Nuchi, Hänschen şi Harry erau de zece sau unsprezece. Printre copii mai exista o fetiţă, Maria Truczinski. Dar ea era ceva mai mare ca mine şi nu se juca niciodată în curte, ci numai cu păpuşile în bucătăria mamei Truczinski sau cu sora ei mare, Guste, care făcea diverse treburi la grădiniţa evanghelică de copii.

Ce ciudat că nu pot nici astăzi să aud cînd femeile urinează în oala de noapte! Cînd Oskar, bătînd toba, tocmai reuşise să-şi domolească auzul şi se simţea apărat acolo în pod de supa care clocotea jos, toţi cei care meşteriseră la supa aceea sosiră desculţi sau în ghete cu şireturi, iar Nuchi adusese şi supa cu el. îl înconjurară pe Oskar, iar închizătorul de pluton era micuţul Papanaş. Se îmboldeau unul pe altul: „Fă tu!" pînă ce Axei îl apucă pe Oskar pe la spate şi-l prinse de braţe, iar Susi, rîzînd cu dinţii ei regulaţi, printre care i se zărea limba, găsi normal s-o facă. îi luă lingura lui Nuchi, o şterse de şoldul ei, pînă ce prinse luciu, o cufundă în oala aburindă, amestecă încet, încercînd densitatea fierturii ca o bună gospodină, suflă în lingura plină ochi, ca să se răcească şi, în sfîrşit, îl hrăni pe Oskar, pe mine mă hrăni, n-am mai mîncat de atunci niciodată aşa ceva, acel gust o să mă urmărească mereu.

Abia cînd ceata aceea, aşa de grijulie cu stomacul meu, m-a părăsit, pentru că lui Nuchi îi veni rău deasupra oalei, mă strecurai şi eu într-un colţ al podului, unde atîrnau doar cîteva cearşafuri, şi dădui afară din mine cele cîteva linguri de lichid roşu, fără să descopăr în el resturi de broaşte. Mă urcai pe o ladă sub lucarna deschisă a podului, mă uitai în curţi lăturalnice, sfărîmai între dinţi resturi de cărămidă, simţeam impulsul de a face ceva, măsurăm ferestrele îndepărtate ale caselor de pe Marienstraße, geamuri strălucitoare, şi am ţipat, am

cîntat forţînd efectul la distanţă în acea direcţie, dar nu am putut observa nici un succes, şi totuşi eram convins de posibilităţile cîntecului meu cu efect la distanţă, încît curtea şi curţile toate îmi deveniră deodată prea strimte, şi am perceput, flămînd de distanţe, de depărtare, de perspectivă, fiecare posibilitate care mă scotea din Labesweg, de la periferie, singur sau de mînă cu mama, şi mă salva de toate fantomele bucătarilor de supe din curtea noastră îngustă.

În fiecare săptămînă, joia, mama făcea cumpărături în oraş. De cele mai multe ori mă lua cu ea. Dar mai ales mă lua cu ea cînd era vorba să-mi cumpere o tobă nouă la Sigismund Markus, în Pasajul Arsenalului, lîngă piaţa de cărbuni. Pe atunci, cînd aveam între şapte şi zece ani, distrugeam o tobă cam în paisprezece zile. Intre zece şi paisprezece ani nu-mi ajungea o săptămînă. Mai tîrziu aveam să reuşesc, fie să transform într-o singură zi o tobă nouă-nouţă în fier vechi, fie ca atunci cînd eram calm, să pot să bat trei, patru luni, oricît de tare în toba mea, fără ca pe tinichea să apară mai mult de cîteva zgîrieturi.

Dar aici va fi vorba de vremea aceea în care părăseam curtea noastră cu stinghia de bătut covoare, cu bătrînul Heilandt cel ce bătea cuie, cu puştii inventatori de supe, pentru a merge, o dată la paisprezece zile, la Sigismund Markus, unde aveam voie să-mi caut, în sortimentul lui de tobe pentru copii, una nouă. Mama mă lua uneori cu ea, chiar dacă toba mea era încă pe jumătate intactă şi savuram aceste după-amiezi în oraşul vechi, colorat şi oarecum muzeal, străbătut permanent de zvonul de clopote al bisericilor.

Vizitele decurgeau de obicei într-o monotonie agreabilă. Cîteva cumpărături la Leiser, Sternfeld sau Machwitz, pe urmă îl căutam pe Markus, care avea obiceiul să-i facă mamei cele mai flatante complimente. Fără îndoială că-i făcea curte, dar nu se lansa, după cîte ştiu, în elanuri mai mari decît acela de a săruta, mut de admiraţie, mîna fierbinte, pe care o numea de aur - cu excepţia acelei căderi în genunchi de care voi mai aminti aici.

Mama, care moştenise de la bunica Koljaiczek silueta arătoasă şi zveltă, dar şi o mîndrie de admirat, dublată de amabilitate, accepta cu plăcere serviciile lui Sigismund Markus, mai ales pentru că el aproape că-i dădea pe nimic ciorapi de damă, procuraţi de la deşeuri, deşi erau fără cusur. Ca să nu mai vorbim de toba de tinichea, pe care ne-o vindea în fiecare a paisprezecea zi, la un preţ derizoriu.

În timpul acestor vizite, mama îl ruga pe Sigismund, fix la ora patru jumătate după-amiaza, să-i permită să-l lase pe Oskar la magazin, în grija lui, deoarece ea mai avea unele lucruri importante de procurat. Markus se apleca atunci zîmbind ciudat şi-i promitea mamei, într-un limbaj galant, să-l păzească pe Oskar ca pe ochii din cap, cît timp ea îşi va rezolva problemele importante. O nuanţă uşoară de ironie

complet inofensivă îi accentua izbitor cuvintele, ceea ce o făcea pe mama să roşească, bănuind că Markus ştia.

Dar şi eu ştiam ce fel de probleme importante avea mama, de care se îngrijea cu atîta zel. Doar o vreme îmi îngăduise s-o însoţesc într-o pensiune ieftină din Tischlergasse, unde dispărea în casa scărilor şi n-o mai vedeam preţ de trei sferturi de oră. în acest timp trebuia s-o aştept acolo, cu o limonada scîrboasă în faţă, la patroana aceea care sorbea de obicei dintr-un amalfi; pînă ce mama apărea aproape neschimbată, o saluta pe patroană, care nu-şi ridica ochii din băutura ei amestecată, mă lua de mînă şi uita că temperatura mîinii ei o trăda. Mînă fierbinte în mînă fierbinte mergeam, în sfîrşit, la cafeneaua Weitzke, pe Wollwebergasse. Mama îşi comanda o cafea moca, Oskar o îngheţată de lămîie şi aşteptau pînă cînd Jan Bronski se ivea acolo prompt, ca din întîmplare, se aşeza la masa noastră şi comanda, la fel ca mama, o cafea moca, aşezată cu grijă pe placa de marmură rece şi liniştitoare.

Vorbeau faţă de mine fără jenă, iar vorbele lor confirmau ceea ce ştiam de mult: mama şi unchiul Jan se întîlneau aproape în fiecare joi într-o cameră închiriată de Jan, la pensiunea din Tischlergasse, unde aveau de-a face unul cu celălalt vreme de trei sferturi de oră. Probabil că Jan a fost de părere să nu mă mai care cu ea în Tischlergasse şi în continuare la cafeneaua Weitzke. Printre altele, trebuie spus că el era foarte pudic, mai pudic decît mama, care nu-şi făcea probleme dacă eu eram martor la o oră de iubire în descreştere, de a cărei legitimitate fusese convinsă dintotdeauna.

Aşa se face că rămîneam, la dorinţa lui Jan, aproape în fiecare joi după-amiază, de la patru jumătate şi pînă cu puţin înainte de şase, la Sigismund Markus, unde aveam voie să privesc şi să folosesc tot sortimentul lui de tobe - unde ar mai fi avut Oskar o asemenea ocazie -, să bat la mai multe tobe deodată, privindu-l pe Markus în ochii lui trişti de cîine. Chiar dacă nu ştiam de unde îi veneau gîndurile, bănuiam încotro se duc, şi cum aşteptau acolo, în Tischlergasse, cum adulmecau uşile numerotate ale camerelor sau se ghemuiau, ca săracul Lazăr, sub măsuţa de marmură de la cafeneaua Weitzke, aşteptînd ce? Firimiturile?

Mama şi Jan Bronski nu lăsau firimituri. Ei mîncau tot. Aveau o poftă care nu se stinge niciodată, o poftă care-şi muşcă singură coada. Erau atît de ocupaţi unul cu celălalt, încît ar fi fost în stare să culeagă şi gîndurile lui Markus de sub masă într-o suflare de tandreţe aţîţată.

Într-una din acele după-amiezi - trebuie să fi fost în septembrie, pentru că mama ieşi din magazinul lui Markus îmbrăcată într-un costum de toamnă maro-ruginiu -, dracu' mă împinse, văzîndu-l pe Markus cufundat, îngropat, ba chiar definitiv pierdut în spatele tejghelei, să ies cu toba mea cea nouă-nouţă în Pasajul Arsenalului, în tunelul întunecat şi friguros, unde se înşirau unele lîngă altele

magazinele cele mai selecte de bijuterii, mezelarii de lux, librării. Dar pe mine nu mă reţinuseră vitrinele cu mărfuri scumpe, de-a dreptul exorbitante; mai curînd mă simţeam mînat afară din tunel, în piaţa de cărbuni, în lumina prăfoasă, mă oprii înaintea faţadei Arsenalului, al cărei gri, de nuanţa bazaltului, era înspicat cu diferite ghiulele, provenind din asedii diferite, ca acele cocoaşe de oţel să-i amintească fiecărui trecător istoria oraşului. Mie ghiulelele nu-mi spuneau nimic, deşi ştiam că nu rămăseseră înfipte de la sine acolo şi că exista un zidar în acest oraş, angajat plătit de Ministerul Construcţiilor în colaborare cu Ocrotirea Monumentelor, ca să zidească muniţia din secolele trecute în faţadele diverselor biserici, primării, ca şi în frontonul şi în spatele Arsenalului.

Voiam să mă duc la Teatrul Municipal, al cărui portal cu coloane se afla pe dreapta, despărţit de Arsenal doar de o stradă îngustă, întunecoasă. Deoarece găsisem teatrul închis, cum îmi şi închipuisem de altfel — casa se deschidea abia la şapte seara -, făcui stînga-mprejur, gîndindu-mă deja la o retragere, pînă ce Oskar se opri între turn şi Poarta Langgasse. Nu am îndrăznit să trec pe sub poartă, în Langgasse, şi apoi s-o cotesc la stînga, în GroBe Woolwebergasse, pentru că acolo şedeau mama cu Jan şi, chiar dacă nu şedeau încă, erau pe terminate în Tischlergasse sau poate se aflau deja în drum spre înviorătoarele cafele moca, la măsuţele cu plăci de marmură.

Nu ştiu cum am trecut peste partea carosabilă a pieţei de cărbuni, pe care o sumedenie de tramvaie voiau, mai tot timpul, fie să treacă prin poartă, fie să iasă pe acolo, sunînd şi scrîşnind la curbă, înspre piaţa de cărbuni şi piaţa de lemne, în direcţia Gării Centrale. Poate mă luase un om mare, un poliţist, de mînă şi mă condusese grijuliu printre primejdiile traficului.

Stăteam în faţa turnului din cărămidă avîntat către cer şi-mi înfipsesem, doar din întîmplare şi plictiseală, beţele tobei mele între zidărie şi marginea de fier a uşii turnului. De îndată ce mi-am aruncat privirea în sus, pe silueta de cărămidă, mi-a venit greu s-o fac să se desfăşoare pe toată suprafaţa faţadei, pentru că mereu ţîşneau porumbei din firidele şi ferestrele turnului, ca să se odihnească, după o clipă, prin jgheaburi şi intrînduri, doar cît îi trebuie unui porumbel, şi apoi, ţîşnind din nou de pe zid, să-mi ia cu ei privirea.

Mă enerva treaba asta a porumbeilor, îmi părea rău de privirea mea, de aceea mi-o luai înapoi şi-mi folosii, cu toată seriozitatea şi pentru a scăpa de supărare, cele două beţe drept pîrghii. Uşa cedă şi Oskar se pomeni, încă înainte ca uşa să se fi deschis de tot, înăuntru în turn, pe scara în spirală; urca deja, punînd mereu piciorul drept în faţă şi pe cel stîng în spate, ajunse la primele celule cu gratii, se încumetă mai sus, lăsă în urma lui camera de tortură, cu instrumentele ei sortate şi etichetate cu grijă, ca să meargă mai departe, aruncă o privire prin

fereastra zăbrelită — punea acum piciorul stîng în faţă şi dreptul în spate —, aprecie înălţimea, intui grosimea zidurilor, sperie porumbeii, îi întîlni din nou mai sus, după o cotitură a scării în spirală, apăsă iar pe dreptul, ca să-l tragă pe stîngul, şi cînd, după mai multe schimbări de picioare, Oskar ajunsese sus, parcă ar fi vrut să mai suie, deşi atît piciorul drept, cît şi cel stîng îi erau grele. Dar scara se terminase mai devreme decît trebuia. Oskar înţelesese stupiditatea şi neputinţa construcţiei.

Nu ştiu cît de înalt era şi mai este încă turnul pentru că a supravieţuit războiului. Şi nici nu am chef să-l rog pe îngrijitorul meu Bruno să-mi facă rost de material documentar despre goticul german în construcţiile din cărămidă. Cred că turnul măsura pe puţin patruzeci şi cinci de metri pînă în vîrf.

Din cauza scării în spirală, care abandonase ţinta prea devreme, am fost nevoit să mă opresc la una dintre galeriile care înconjurau cupola turnului. M-am aşezat, mi-am trecut picioarele de o parte şi de alta a unui pilon din balustradă, m-am aplecat şi am privit de-a lungul stîlpului pe care îl înconjurasem cu braţul drept, în jos, spre piaţa de cărbuni, în timp ce cu stingă îmi ţineam strîns toba, care făcuse tot urcuşul împreună cu mine.

Nu vreau să vă plictisesc cu descrierea unei panorame cu multe turnuri în care bat clopote respirînd demnitate şi, fără îndoială, un suflu medieval, aşa cum apare ea pe nenumărate gravuri valoroase reprezentînd oraşul Danzig. De asemenea, nu voi insista asupra porumbeilor, chiar dacă toată lumea spune că despre porumbei se pot scrie lucruri frumoase. Mie un porumbel nu-mi spune nimic, mult mai puţin decît un pescăruş, de pildă. Expresia porumbelul păcii nu o pot pricepe decît ca paradox. O solie de pace aş încredinţa-o mai degrabă unui uliu sau unui hoitar decît porumbelului, cel mai certăreţ dintre toţi locuitorii cerului şi ai pămîntului. Pe scurt: în turnul cu etaje erau porumbei. Dar porumbei există, în definitiv, în orice turn care se respectă şi ţine la înfăţişarea lui, cu ajutorul ocrotitorilor de monumente.

Privirea mea a trecut neatentă pe deasupra clădirii Teatrului Municipal, pe care îl găsisem închis, cînd am venit dinspre Pasajul Arsenalului. Era ca un dulap semănînd, cu cupola lui joasă, al dracului de bine cu o rîşniţă de cafea clasică, mărită exagerat. Ce-i drept, îi lipsea minerul, care ar fi fost necesar pentru a transforma, chiar acolo, în templul muzelor şi al culturii, plin, seară de seară, pînă la refuz, o dramă în cinci acte cu mimi, decoruri, sufleor şi recuzită cu tot, în praf şi pulbere. Mă enerva această clădire, cu geamurile foaierelor flancate de coloane, de care nu voia să se dezlipească nici în ruptul capului un soare de după-amiază scăpătat, folosind roşu în exces.

La ora aceea, la aproximativ treizeci de metri deasupra pieţei de

cărbuni, deasupra tramvaielor şi a salariaţilor fericiţi că au închis birourile, deasupra magazinului de vechituri cu miros dulceag, al lui Markus, deasupra măsuţelor reci de marmură de la cafeneaua Weitzke, cu două ceşti de moca, trecînd peste mama şi Jan Bronski, peste casa noastră, curtea şi celelalte curţi, peste cuierele îndoite şi îndreptate, lăsînd în urmă copiii din vecini cu supa lor de cărămidă cu tot, am devenit eu, care pînă nu de mult strigasem doar în cazuri de forţă majoră, un ins care strigă fără motiv şi nesilit de nimeni. Dacă pînă la escaladarea turnului nu-mi trimiseseră sunetele stăruitoare în structura unui pahar sau în interiorul becurilor sau într-o sticlă goală decît atunci cînd cineva voia să-mi ia toba, acum strigam de sus, din turn, fără ca toba mea să fie în joc.

Nimeni nu voia să-i ia toba lui Oskar, dar el totuşi striga. Nu pentru că vreun porumbel şi-ar fi scăpat găinaţul pe toba lui, ca să-i stîrnească strigătul. În apropiere era, ce-i drept, cocleală destulă pe plăcile de aramă, dar de sticlă, nici vorbă; şi Oskar totuşi striga. Porumbeii aveau ochii roşii, sticloşi, dar în nici un caz ochi de sticlă; şi el totuşi striga, încotro striga, ce distanţă îl atrăgea? Oare trebuia să demonstreze acum, aici, deliberat, ceea ce încercase acolo, în pod, deasupra curţilor, fără nici un plan, după ce se delectase cu supa de cărămidă? Oare la ce sticlă se gîndea Oskar, că numai de sticlă putea fi vorba? Pe ce sticlă voia să-şi facă Oskar experimentele?

Era Teatrul Municipal, rîşniţa dramatică, ţinta care atrăgea sunetele mele de ultimă oră, încercate pentru prima dată în podul nostru, vreau să spun, sunetele mele, la limita manierismului, tocmai teatrul le atrăgea, cu ferestrele lui şiroind de amurg. După cîteva minute de strigăte de intensitate diferită, cu care nu realizasem nimic, am reuşit să scot un sunet aproape neauzit, iar Oskar putu să constate, cu bucurie şi nedisimulată mîndrie, că două geamuri de la fereastra foaierului stîng cedaseră în lumina amurgului şi se vedeau acum ca două pătrate negre, nerăbdătoare să primească geamuri noi.

Dar succesul trebuia confirmat. Procedam întocmai ca un pictor modern care îşi arată stilul, căutat ani în şir şi, în sfîrşit, găsit, dăruindu-i omenirii uluite o serie întreagă de crochiuri de aceeaşi valoare, de aceeaşi îndrăzneală, de acelaşi format, în maniera lui unică.

Am reuşit doar într-un sfert de oră să sparg geamurile la toate ferestrele foaierului şi la o parte din uşi. în faţa teatrului, se adunase, după cum se vedea de sus, o grămadă de oameni scandalizaţi. Totdeauna se găsesc spectatori. Admiratorii artei mele nu mă impresionară prea mult. în orice caz, ei îl determinară pe Oskar să lucreze mai riguros şi mai eficient. Tocmai mă pregăteam pentru un experiment cu totul neobişnuit, prin care să eliberez sîmburele interior al tuturor lucrurilor şi anume, prin foaierul deschis să trimit, prin

gaura cheii unei uşi de lojă, un strigăt special în sala încă învăluită în întuneric, care să lovească mîndria tuturor abonaţilor, candelabrul teatrului, cu toate ornamentaţiile lui lustruite, faţetate, cu oglinjoare în care se răsfrînge lumina. Şi deodată am zărit în mulţimea din faţa teatrului o stofă maro-ruginie: mama se întorsese de la cafeneaua Weitzke unde îşi savurase cafeaua moca şi-l abandonase pe Jan Bronski.

Să admitem însă că Oskar trimisese totuşi un strigăt spre lustra centrală. Dar se pare că nu avusese nici un succes, deoarece ziarele nu pomeniră, ziua următoare, decît despre geamurile de la foaier şi de la uşi, sparte din motive oculte. Cercetări semiştiinţifice şi chiar ştiinţifice, în partea foiletonistă a presei cotidiene, răspîndiră încă, săptămîni în şir, pe şpalturi interminabile, inepţii fantastice. Revista *Neueste Nachrichten* vorbea despre raze cosmice. Cei de la Observatorul Astronomic, aşadar intelectuali ultraspecializaţi, pomeneau de pete solare.

Am găsit repede, atît cît îmi permiteau picioarele mele scurte, drumul în jos, pe scara în spirală, şi m-am pomenit, abia trăgîndu-mi sufletul, în mijlocul mulţimii din faţa teatrului. Costumul de toamnă maro-ruginiu al mamei nu se mai vedea, era probabil în magazinul lui Markus, îi relata, de bună seamă, pagubele pe care le făcuse vocea mea. Iar Markus, căruia aşa-zisa mea întîrziere în dezvoltare şi vocea mea diamantină i se păreau mai mult decît normale, probabil că-şi trecea vîrful limbii peste buzele uscate şi-şi freca mîinile îngălbenite - aşa îşi închipuia Oskar.

La intrarea în magazin, am avut parte să văd o scenă care m-a făcut să uit pe dată toate succesele spărgătoare de geamuri ale cîntecului meu cu efect la distanţă. Sigismund Markus îngenunchease în faţa mamei şi toate animalele din pîslă, urşii, maimuţele, cîinii, pînă şi păpuşile care închideau şi deschideau ochii, la fel şi maşinile de pompieri, căluţii de lemn şi toţi spiriduşii care îi păzeau magazinul, păreau că vor să cadă în genunchi o dată cu el. Dar el îi acoperea mîinile mamei cu mîinile lui, arătîndu-şi petele maronii de pe spatele palmelor şi plîngea.

Şi mama avea o privire gravă, corespunzătoare situaţiei. „Nu, Markus, nu, te rog nu aici în magazin", spunea ea.

Dar Markus nu se putea opri şi cuvintele lui cădeau într-o tonalitate pe care nu o pot uita, imploratoare şi totodată exagerată: „Nu vă mai ţineţi cu Bronski, că e la poştă, care e poloneză, şi nu-i bine, v-o zic eu, că e cu polonezii. Nu mai umblaţi cu polonezii, umblaţi, dacă vă trebuie, cu nemţii, că ei vin la putere, dacă nu azi, atunci mîine. Şi chiar dacă nu s-au ridicat încă, se ridică, şi doamna Agnes tot mai umblă cu Bronski, în loc să umble cu Matzerath, pe care îl are deja, dacă tot e să fie. Sau dacă aţi dori să o faceţi pe faţă cu Markus şi să

veniţi cu Markus unde a fost de curînd botezat. Să mergem la Londra, doamnă Agnes, am oameni acolo şi acte, numai să vreţi să veniţi, ori nu vreţi cu Markus, că-l dispreţuiţi? Că el vă roagă din suflet, dacă vreţi, să nu mai umblaţi cu neisprăvitul de Bronski, care e la poşta poloneză, unde tot sînt pe ducă polonezii, cînd or să vie nemţii!"

Pînă cînd mama, zăpăcită de atîtea posibilităţi şi imposibilităţi, era gata să izbucnească în lacrimi, Markus mă zări în uşa magazinului şi arătă spre mine cu cele cinci degete, lăsînd din mînă mîna mamei: „Poftim, şi pe el o să-l luăm la Londra. Ca un prinţ o să fie, ca un prinţ!"

Acum se uită şi mama la mine şi schiţă un zîmbet. Poate se gîndea la ferestrele foaierului rămase fără geamuri sau perspectiva metropolei londoneze o binedispunea. Spre surprinderea mea, clătină totuşi din cap, ca şi cînd ar fi refuzat un dans, şi spuse în treacăt: „Vă mulţumesc, dragă Markus, dar nu se poate, categoric nu se poate - din cauza lui Bronski".

Luînd numele unchiului meu drept o formulă magică, Markus se ridică îndată, se înclină în faţa mamei şi spuse: „Iertaţi-l pe Markus, trebuia să mă fi gîndit de la început că din cauza lui nu poa' să fie".

Cînd am părăsit magazinul, ieşind în Pasajul Arsenalului, negustorul trase obloanele, deşi nu era încă ora de închidere a magazinelor, şi ne însoţi la staţia liniei cinci. în faţa Teatrului Municipal mai stăteau încă destui trecători şi cîţiva poliţişti. Dar eu nu mă temeam de ei şi aproape că uitasem succesele mele în domeniul geamurilor. Markus se aplecă spre mine şi şopti mai mult pentru sine decît pentru noi: „Ce nu e Oskar în stare să facă, bate toba şi face scandal în faţa teatrului".

Apoi, cu o mişcare de mînă, alungă nesiguranţa care apăru pe chipul mamei din cauza cioburilor şi cînd veni tramvaiul şi ne urcarăm în remorcă, o mai conjură pe mama, încă o dată, în şoaptă, temîndu-se de eventualii curioşi: „Atunci rămîneţi, dacă vreţi, la Matzerath, pe care-l aveţi deja şi aveţi grijă ce faceţi cu Polonia".

Astăzi, cînd Oskar, culcat în patul lui de metal sau şezînd şi bătînd toba în orice poziţie, caută Pasajul Arsenalului, mîzgăliturile de pe zidurile celulelor din turn, turnul însuşi, cu instrumentele lui de tortură unse cu ulei, cele trei ferestre de la foaierul Teatrului Municipal din spatele coloanelor şi din nou Pasajul Arsenalului şi magazinul lui Sigismund Markus, ca să poată reproduce unele amănunte ale unei zile de septembrie, trebuie totodată să caute şi ţara polonezilor. Şi cu ce caută el? Caută cu beţele lui de la tobă. Oare caută ţara polonezilor şi cu sufletul lui ? O caută cu toate organele sale, dar sufletul nu e un organ.

Şi caut ţara polonezilor, care s-a pierdut şi încă nu s-a pierdut. Unii spun: pierdută în curînd, pierdută deja, pierdută din nou. La noi, ţara polonezilor este căutată, mai nou, cu credite, cu Leica, cu compasul,

cu radarul, cu bagheta magică şi cu delegaţi, cu umanism, conducători ai opoziţiei şi costume ale echipelor naţionale roase de molii. în timp ce la noi ţara polonezilor este căutată cu sufletul - pe jumătate cu Chopin, pe jumătate cu revanşa din inimi —, în timp ce se neagă aici, de la prima pînă la a patra împărţire a Poloniei şi se planifică deja o a cincea, în timp ce unii zboară cu Air France la Varşovia şi depun acolo, cu păreri de rău, o coroniţă, acolo unde odinioară fusese ghetoul; în timp ce de aici, ţara polonezilor e căutată cu rachete, eu caut Polonia cu toba mea şi bat în tobă: pierdută, încă nu pierdută, pierdută din nou, pierdută în folosul cui, pierdută în curînd, pierdută deja, Polonia pierdută, totul pierdut, Polonia încă nu e pierdută.

Tribuna

Prin spargerea geamurilor de la foaierul Teatrului nostru Municipal, am încercat şi am reuşit să iau pentru prima oară contact cu arta scenică. Cred că mama a observat, în ciuda emoţiei puternice provocate în acea după-amiază de negustorul de jucării Markus, relaţia mea directă cu teatrul, pentru că, în timpul Crăciunului care a urmat, a cumpărat patru bilete la teatru pentru ea, pentru Stephan şi Marga Bronski şi pentru Oskar şi ne-a luat cu ea pe toţi trei, în ultima duminică de Advent, la o feerie de Crăciun. Aveam loc în stalul al doilea lateral, primul rînd. Candelabrul mare, de deasupra rîndurilor de la parter, se întrecea pe sine. Aşa că m-am bucurat că nu-l prefăcusem în cioburi cu bătăile mele de tobă din turn.

Pe atunci deja erau prea mulţi copii. În staluri vedeam mai mulţi copii decît mame, în timp ce în primele rînduri de la parter, unde şedeau cei mai înstăriţi şi mai prudenţi în a procrea, relaţia mamă-copil era mai echilibrată. Dar copiii n-ar sta liniştiţi pentru nimic în lume! Marga Bronski, care şedea între mine şi cumintele Stephan, alunecă de pe fotoliul ei rabatabil, vru să se urce din nou pe el, dar găsi că e mai agreabil să facă gimnastică pe balustrada fotoliului, se agăţă în mecanismul acestuia, strigă, ce-i drept scurt şi suportabil, în comparaţie cu celelalte gîtlejuri urlătoare din jurul nostru, pentru că mama îndopase, la timp, gura copilului neastîmpărat cu bomboane. Tot sugînd şi obosită, înainte de vreme, de exerciţiile cu fotoliul rabatabil, sora mai mică a lui Stephan adormi îndată după începerea spectacolului, dar trebui să fie trezită la sfîrşitul actelor, pentru aplauze, avusese grijă să ne roage asta.

Se reprezenta Povestea lui Tom Degeţel, care mă captivase de la prima scenă şi, fireşte, mă viza personal. Montarea era foarte abilă, Degeţel nu apărea deloc, doar vocea i se auzea şi personajele de înălţime normală se agitau în jurul eroului nevăzut, dar foarte activ al piesei. Aci se ascundea în urechea calului, aci îl vindea tatăl lui, pe bani grei, la două haimanale, iată că se salvă pe botul pălăriei uneia dintre haimanale, vorbi de acolo, de sus, mai tîrziu se strecură într-o gaură de şoarece, apoi într-o cochilie de melc, se alie cu hoţii, ajunse în fîn şi, o dată cu fînul, în stomacul vacii. Dar vaca fu tăiată, pentru că vorbea cu vocea Degeţelului. Stomacul vacii pribegi pînă se trezi la gunoi cu Tom cu tot şi aici fu înghiţit de un lup. Dar năzdrăvanul cel mic îl atrase pe lup, cu vorbe deştepte, în casa şi cămara tatălui său şi făcu acolo larmă mare cînd lupul vru să fure. Sfîrşitul a fost ca în toate

poveştile. Tatăl îl omorî pe lupul cel rău, mama îi tăie burta şi stomacul cu foarfecele şi afară ieşi Degeţel, adică fu auzit strigînd: „Tată, am fost în gaură de şoarece, în burta unei vaci şi în stomacul unui lup: acum rămîn la voi".

Mă impresionase finalul, iar cînd m-am uitat în sus, la mama, am observat că îşi ascundea nasul în batistă, pentru că şi ea, ca şi mine, confundase acţiunea de pe scenă cu propria ei soartă. Mama se lăsa lesne impresionată, în următoarele săptămîni, cît durară sărbătorile de Crăciun, mă strîngea la pieptul ei, mă săruta şi îl numea pe Oskar, cînd în glumă, cînd trist: Degeţel. Sau: Micul meu Degeţel. Sau: Sărăcuţul, sărăcuţul Degeţel.

Abia în vara anului treizeci şi trei aveam din nou să merg la teatru. Printr-o neînţelegere, chestiunea n-a reuşit cum trebuia, dar m-a impresionat ulterior. În mine mai răsună, în continuare, rumoarea aceea, deoarece s-a întîmplat la Opera din Pădure, la Sopot, unde se prezenta, sub cerul liber al nopţii de vară, în fiecare an, muzică de Wagner în mijlocul naturii.

De fapt, numai mama avea o oarecare înclinaţie pentru operă. Pentru Matzerath, pînă şi operetele erau prea elevate. Jan se lua după mama, făcea caz de unele arii, deşi, în ciuda unei înfăţişări foarte muzicale, era complet imun la sunetele frumoase, în compensaţie, îi cunoştea pe fraţii Formella, foşti colegi cu el la gimnaziul Karthaus, care locuiau la Sopot şi conduceau iluminatul podeţului de pe lac, al fîntînii arteziene din faţa cazinoului şi al administraţiei băilor şi răspundeau totodată de lumini la Festivalul de operă din pădure.

Drumul la Sopot ducea prin Oliva. O dimineaţă în parcul castelului. Peştişori de aur, lebede, mama şi Jan Bronski în renumita Peşteră a şoaptelor. Pe urmă, din nou peştişori de aur şi lebede, care aveau o înţelegere cu un fotograf. În timp ce eram fotografiaţi, Matzerath mă lăsă să-l călăresc pe umeri. Îmi proptisem toba pe cărarea lui din creştetul capului, ceea ce stîrnea rîsul celorlalţi, chiar şi mai tîrziu, cînd fotografia era deja lipită în album. Rămas-bun de la peştişorii de aur, de la lebede, de la Peştera şoaptelor. Nu numai în parcul castelului era duminică, chiar şi în faţa grilajului şi în tramvaiul spre Glettkau şi la Hotelul Băilor, unde am luat masa de prînz, în timp ce Marea Baltică ne invita neobosit să ne scăldăm în ea, de parcă nu ar fi avut nimic mai bun de făcut; peste tot era duminică. De îndată ce promenada ştrandului ne dirijase paşii spre Sopot, ne ieşi duminica în cale şi Matzerath trebui să plătească taxa de cură pentru toată lumea.

Ne-am scăldat în baia de sud pentru că se pare că acolo era mai puţină lume decît în cea de nord. Domnii se dezbrăcară în cabinele pentru domni, mama mă duse într-o cabină a băii pentru doamne şi-mi ceru să mă duc gol în baia pentru familişti, în timp ce ea, care se împlinise şi începuse deja să se reverse, îşi înghesui carnea într-un

costum de baie galben-pai. Ca să nu-mi fac apariţia prea dezbrăcat în baia pentru familişti, mi-am ţinut toba în faţa sexului şi mai tîrziu m-am întins pe nisip cu burta în jos, nu voiam nici să intru în apa îmbietoare a Balticii, preferind să-mi păzesc ruşinea, să fac politica struţului. Matzerath, dar şi Jan Bronski, arătau, cu burţile lor care începuseră să pună osînză pe ele, atît de ridicoli şi aproape demni de compătimit, încît m-am bucurat cînd, tîrziu după-amiază, se duseseră în cabinele lor, unde fiecare şi-a uns pielea arsă de soare cu cremă şi a intrat, aşa mînjit tot cu Nivea, în hainele civile de duminică.

Cafea şi prăjituri la Steaua Mării. Mama avea chef să mănînce o a treia bucată din tortul cu cinci etaje. Matzerath era contra, Jan, şi pentru, şi contra. Mama comandă, îi dădu lui Matzerath o îmbucătură, îl hrăni bine pe Jan, îi mulţumi pe cei doi bărbaţi ai ei, înainte de a-şi îndesa în stomac, linguriţă după linguriţă, boţul acela îngrozitor de dulce.

O, sfîntă cremă de unt, tu, după-amiază de duminică senină spre înnourată, pudrată cu zahăr pudră! Aristocraţi polonezi şedeau în spatele ochelarilor de soare şi al limonadelor concentrate, de care nu se atingeau. Doamnele se jucau cu unghiile lor violete şi, profitînd de briza mării, ne trimiteau mirosul de naftalină al capelor de blană împrumutate pe durata sezonului. Matzerath găsea că se maimuţăresc. Mamei i-ar fi făcut plăcere să împrumute o asemenea capă de blană, măcar pentru o după-amiază. Jan susţinea că plictisul aristocraţiei poloneze a atins momentan o asemenea înflorire, încît, în ciuda datoriilor crescînde, nu se mai vorbeşte franţuzeşte, ci din pur snobism se preferă poloneza obişnuită.

Nu puteam să rămînem lipiţi de scaune la Steaua Mării şi să privim în neştire ochelarii albaştri de soare şi unghiile violete ale aristocraţilor polonezi. Mama mea, umflată cu tort, simţea nevoia de mişcare. Parcul staţiunii ne luă în grija lui. A trebuit să călăresc pe un măgar şi să fac o pauză pentru a fi fotografiat. Peştişori de aur, lebede - cîte nu-i trec naturii prin minte — şi iar peştişori de aur şi lebede, înnobilînd apa dulce. Printre arborii creţi de tisă care, din păcate, nu şopteau, cum se spune îndeobşte, i-am întîlnit pe fraţii Formella, iluminatorii cazinoului, iluminatorii Operei din Pădure. Mezinul Formella trebuia mai întîi să se elibereze de toate bancurile care ajungeau la urechile lui, datorită profesiei sale de responsabil cu luminile. Fratele mai mare, Formella, cunoştea bancurile, dar rîdea totuşi molipsitor, din dragoste fraternă, la momentele cheie, arătîndu-şi, cu această ocazie, un dinte de aur în plus faţa de fratele său care nu avea decît trei. Toata lumea mergea la Springer să bea un rachiu de ienupăr. Mama prefera să mergem la Kurfursten. Pe urmă, continuînd să se delecteze cu bancuri, din rezervele lui interminabile, mai tînărul Formella ne invită la masă, la „Papagalul". Acolo l-am întîlnit pe

Tuschel, iar lui Tuschel îi aparţinea jumătate din Sopot, inclusiv o parte din Opera din Pădure şi cinci cinematografe. În plus, mai era şi patronul fraţilor Formella şi se bucură cum ne bucuram şi noi că ne-a cunoscut, că l-am cunoscut, Tuschel învîrtea neobosit un inel, pe care-l purta în deget, dar nu era un inel vrăjit, pentru că nu se întîmplă nimic, în afară de faptul ca Tuschel începu, la rîndul lui, să povestească bancuri, aceleaşi bancuri spuse de Formella mai înainte, dar, de astă dată, puţin mai încîlcit, pentru că avea mai puţini dinţi de aur. Şi totuşi, rîdea toată masa, pentru că Tuschel era cel care povestea bancurile. Doar eu rămîneam serios şi încercam cu mina mea încremenită să ucid toate poantele. Ah, ce voie bună împrăştiau salvele de rîs, chiar dacă nu erau veritabile, semănînd totuşi cu rotalitul de la ferestrele colţului unde aveam masa. Tuschel se arăta generos, povesti încă un banc, comandă lichior cu fluturaşi aurii, îşi învîrti fericit, plutind în hohote de rîs şi lichior cu fluturaşi aurii, inelul şi iată că se întîmplă totuşi ceva. Tuschel ne invită pe toţi la Opera din Pădure, avînd în vedere că nu-i aparţinea decît o bucăţică din operă, nu putea să ne facă rost, din păcate, de invitaţii speciale, dar ne oferea cu plăcere locurile lui, o lojă cu fotolii, în care copilaşul putea să doarmă dacă obosea; şi scrise, cu un creion rezervor de argint, cîteva cuvinte Tuschel, pe o carte de vizită Tuschel, care, spunea el, o să ne deschidă toate uşile şi aşa a şi fost.

Ce s-a întîmplat se poate povesti în puţine cuvinte: o seară călduţă de vară, Opera din Pădure, plină pînă la refuz de suflare străină. Încă înainte de a începe, au apărut ţînţarii. Dar abia după intrarea în scenă a ultimului ţînţar, care întîrzie totdeauna puţin şi găseşte nobil să-şi anunţe sosirea bîzîind sîngeros, a început spectacolul în toată regula. Se dădea *Olandezul zburător*. Un vapor îşi făcu apariţia, mai mult haiduceşte decît piratereşte, din pădurea aceea de la care îşi trăgea numele Opera din Pădure. Marinarii le cîntau copacilor. Eu adormii pe perna lui Tuschel, iar cînd mă trezii, marinarii cîntau în continuare sau cîntau din nou: „Cîrmaciule, stai de veghe...", dar Oskar aţipi iar, se bucura în somn că mama lui participa atît de intens la *Olandez,* plutea ca pe valuri şi respira wagnerian. Nu observa că Matzerath şi Jan al ei, cu mîinile puse în faţă ca nişte scuturi, sforăiau de parcă ar fi tăiat cu ferăstrăul stînjeni de diferite mărimi şi că şi eu îi scăpăm lui Wagner printre degete; pînă ce Oskar se trezi de-a binelea, pentru că în mijlocul pădurii stătea o femeie părăsită şi ţipa. Avea părul galben şi ţipa, fiindcă un maşinist de la lumini, probabil Formella cel tînăr, îi pusese reflectorul în ochi şi o orbea. „Nu!" strigă ea, „Vai mie!" şi: „Cine mă chinuieşte?" Dar Formella care o chinuia nu muta reflectorul de acolo şi strigătul femeii abandonate, pe care mama a numit-o ulterior solistă, se desfăcea, din cînd în cînd, într-o cascadă argintie înspumată, care, ce-i drept, ofilea copacii pădurii din Sopot înainte de

vreme, dar nu atingea reflectorul lui Formella să-l nimicească. Vocea ei, deşi puternică, cedă. Oskar trebui să intervină pentru a pune la punct sursa aceea de lumină prost crescută; eliberă un strigăt cu efect la distanţă, bătînd insistenţa ţînţarilor, şi asasină reflectorul.

Scurtcircuitul, întunericul, scînteile, incendiul din pădure care fusese, din fericire, înăbuşit la timp, deşi stîrnise panică, nu fuseseră în intenţia mea. De altfel, îi pierdusem în înghesuială nu numai pe mama şi pe cei doi domni, treziţi fără menajamente, ci pînă şi toba mea se rătăci în acea debandadă. Această a treia mea întîlnire cu teatrul i-a dat mamei, care, după seara de operă din pădure, îl găzduise pe Wagner cu uşurinţă în pianul nostru, ideea de a-mi face cunoştinţă în primăvara lui treizeci şi patru cu aerul circului. Oskar nu vrea să-şi bată gura aici vorbind despre doamne argintii la trapez, despre tigrii circului Busch, despre foci agere. Nimeni nu a căzut de sub cupola circului. Nici unui dresor nu i-a fost muşcat vreun organ. Focile au făcut ce-au învăţat; au jonglat cu mingi şi au fost răsplătite cu heringi cruzi. Îi datorez circului spectacolele plăcute pentru copii şi atît de importanta întîlnire cu Bebra, clovnul muzical, care cînta *Jimmy the Uger* pe sticle şi conducea o echipă de liliputani. Ne-am întîlnit pentru prima dată la menajerie. Mama şi cei doi bărbaţi ai ei se lăsau batjocoriţi de maimuţe. Hedwig Bronski, care în mod excepţional făcea parte din grup, le arăta copiilor poneii. După ce un leu căscase la mine, am început, ce-i drept cam uşuratic, să cochetez cu o bufniţă. Am încercat să fixez pasărea, dar, de fapt, mă fixa ea pe mine: Oskar plecă tulburat de acolo, cu urechile vîjîind şi,

rănit în amorul lui propriu, se ghemui printre camioanele alb-albastre, unde locuiau circarii, pentru că acolo, în afară de cîteva capre pitice, legate cu funii, nu erau alte animale. Trecu pe lîngă mine, cu bretelele puse direct pe piele şi cu nişte pantofi scîlciaţi, ducea o găleată cu apă. Privirile ni s-au încrucişat fugitiv. Şi totuşi, ne-am recunoscut imediat. A pus găleata jos, şi-a aplecat într-o parte capul mare, a venit spre mine şi l-am şi măsurat din ochi a fi cu vreo nouă centimetri mai mare decît Oskar.

„Ia te uită!" mormăi invidios. „Azi se pare că de la trei ani puştii nu mai vor să crească." Pentru că nu i-am răspuns, vorbi din nou: „Mă cheamă Bebra, mă trag în linie directă din Prinţul Eugen, al cărui tată a fost Ludovic al paisprezecelea şi n-a fost savoiard, cum se spune". Întrucît continuam să tac, îşi luă din nou avînt: „M-am oprit din crescut cînd am împlinit zece ani. Cam tîrziu, ce-i drept, dar tot e ceva!"

Văzîndu-l atît de deschis faţă de mine, m-am prezentat şi eu, dar fără să-i fîlfîi pe dinainte originea mea; am rostit simplu Oskar. „Ia spuneţi-mi, dragul nostru Oskar, nu-i aşa că aveţi paisprezece, cincisprezece sau chiar şaisprezece ani? Imposibil, ce spuneţi, abia

nouă jumate?" Acum era rîndul meu să ghicesc şi nimerii prea jos.

„Mă linguşiţi, dragă prietene. Treizeci şi cinci a fost odată, în august fac cincizeci şi trei, aş putea să vă fiu bunic!"

Oskar îi spuse cîteva cuvinte drăguţe despre realizările lui acrobatice, găsi că e foarte muzical şi, cuprins el însuşi de un uşor orgoliu, îi făcu una dintre demonstraţiile sale. Trei becuri, dintre cele ce luminau în jurul circului, fură convinse pe dată să cedeze. Domnul Bebra strigă bravo, bravissimo, şi vru să-l angajeze imediat pe Oskar.

Uneori îmi pare şi astăzi rău că am refuzat. M-am destăinuit lui: „Ştiţi, domnule Bebra, îmi place mai mult să mă număr printre spectatori, să-mi desfăşor arta în secret, departe de aplauze, dar asta nu înseamnă că aş fi ultimul care v-ar răsplăti cu aplauze realizările". Domnul Bebra îşi ridică degetul arătător cam zbîrcit şi mă avertiză: „Dragul nostru Oskar, ascultaţi un coleg mai experimentat. Unul ca noi nu are voie niciodată să stea în rîndul spectatorilor. Unul ca noi trebuie să fie pe scenă, în arenă. Unul ca noi trebuie să joace şi să conducă acţiunea, altfel sîntem noi conduşi de ei. Şi ei, cînd joacă, ne joacă urît!"

Aproape vîrîndu-mi-se în ureche, îmi şoptea şi făcea ochii mari: „Îi şi văd venind! Vor ocupa locurile cele mai bune! Vor organiza defilări cu torţe! Vor construi tribune, vor popula tribunele şi de la tribune vor predica declinul nostru. Fiţi atent, tinere prieten, ce se va întîmpla la tribune! Căutaţi să staţi întotdeauna la tribună, niciodată în faţa ei!"

Apoi domnul Bebra îşi luă găleata, pentru că cineva îmi strigase numele. „Vă caută, dragă prietene. O să ne mai vedem. Suntem prea mici să ne putem pierde. Şi Bebra spune mereu: Oamenii mici ca noi găsesc totdeauna, chiar şi în tribunele cele mai pline, un locşor pentru ei. Şi dacă nu la tribună, atunci sub tribună, dar niciodată în faţa tribunei. Asta spune Bebra, scoborînd în linie directă din Prinţul Eugen." Mama, care apăru de după un vagon de locuit strigîndu-l pe Oskar, apucă să vadă cum domnul Bebra mă sărută pe frunte, apoi îşi luă găleata şi dînd din umeri se îndreptă spre unul dintre vagoane.

„Unde credeţi că a fost", li se plînse ea mai tîrziu lui Matzerath şi lui Bronski, „la liliputani. Şi un gnom l-a sărutat pe frunte. Să sperăm că nu e un semn!"

Dar sărutul pe frunte al lui Bebra avea să însemne pentru mine foarte mult. Evenimentele politice ale anilor următori i-au dat dreptate: începu vremea defilărilor cu torţe şi a marşurilor în faţa tribunei.

După cum eu urmasem sfaturile domnului Bebra, tot aşa recunoscu şi mama o parte din avertismentele lui Sigismund Markus din Pasajul Arsenalului, rostite de el, de fiecare dată, cu prilejul vizitelor de joi. Chiar dacă nu plecă la Londra cu Markus - eu nu aş fi avut nimic împotriva acestui transfer -, mama a rămas totuşi cu Matzerath,

continuînd să-l vadă pe Bronski ocazional, adică în Tischlergasse, pe cheltuiala lui Jan, şi la jocul de cărţi în familie, care-l costa tot mai mult pe Jan, fiindcă pierdea întruna. Matzerath însă, pe mîna căruia mergea mama şi în faţa căruia îşi lăsa miza pe masă fără s-o dubleze, a intrat în partid, recunoscînd forţele de ordine, în anul treizeci şi patru, deci destul de devreme, dar nu a ajuns mai sus de comandant de grupă. Datorită acestui eveniment care, ca orice lucru deosebit, adunase familia la masa de joc, Matzerath şi-a rostit, pentru prima data, avertismentele adresate lui Jan, din cauza serviciului acestuia la poşta poloneză, pe un ton sever şi îngrijorat, în rest, nu se întîmplă mare lucru. Deasupra pianului fu luat din cui tabloul cruntului Beethoven, un cadou de la Greff, şi de acelaşi cui fu agăţat la fel de cruntul Hitler. Matzerath, care nu punea preţ pe muzica simfonică, vru chiar să-l surghiunească de tot pe muzicianul aproape surd. Dar mama, care iubea foarte mult pasajele de andante din sonatele lui Beethoven şi exersase chiar două sau trei mai andante decît era indicat, cîntîndu-le din cînd în cînd, insistă ca Beethoven să stea, dacă nu deasupra şezlongului, atunci măcar deasupra bufetului. Aşa s-a ajuns la cea mai cruntă dintre toate confruntările: Hitler şi geniul, faţă în faţă; se uitau unul la altul, se pătrundeau cu privirea şi totuşi nici unul nu se putea bucura de celălalt.

Încet, încet, Matzerath reuşi să-şi cumpere întreaga uniformă. Dacă îmi aduc bine aminte, a început cu cascheta de partid, pe care o purta cu plăcere, chiar şi pe timp frumos, cu cureluşa sub bărbie. Un timp a purtat la această caschetă cămaşă albă cu cravată neagră sau o scurtă cu banderolă pe braţ. Cînd şi-a cumpărat prima cămaşă brună a vrut, o săptămînă mai tîrziu, să-şi îmbrace şi pantalonii kaki de călărie şi să-şi pună cizmele. Dar mama s-a opus şi a durat cîteva săptămâni pînă cînd tata a intrat cu totul în uniformă.

Avea ocazia să-şi pună uniforma de cîteva ori pe săptămînă, dar Matzerath se mulţumi doar cu participarea la demonstraţiile duminicale de pe cîmpul numit Maiwiese, de lîngă hala de sport. Aici se dovedi de neclintit, mergea chiar pe vremea cea mai cumplită, refuzînd pînă şi umbrela cînd era în uniformă. Auzeam tot mai des o expresie care intrase curînd în limbajul curent: „Serviciul e serviciu" spunea Matzerath şi „Rachiul e rachiu!" în fiecare duminică dimineaţa, după ce pregătea friptura pentru prînz, o părăsea pe mama, iar pe mine mă punea într-o situaţie penibilă, pentru că Jan Bronski, care avea un simţ deosebit pentru noua situaţie politică duminicală, o vizita pe mama mea abandonată în felul lui civil direct, în timp ce Matzerath făcea drepţi în front.

Ce puteam face altceva decît să mă evaporez? Nu era în intenţia mea să-i deranjez pe cei doi pe şezlong, cu atît mai puţin să-i spionez. Aşa că, de îndată ce tatăl meu în uniformă dădea colţul şi venirea

civilului pe care îl numeam, încă de pe atunci, prezumtivul meu tată, se apropia, plecam din casă, bătînd în tobă, în direcţia cîmpului numit Maiwiese.

Veţi spune de ce a trebuit să fie neapărat Maiwiese? Vă rog să mă credeţi că duminica, în port, nu se întîmplă nimic, că nu mă puteam decide să mă plimb în pădure, că pe atunci interiorul bisericii Inima lui Iisus nu-mi spunea mare lucru. Ce-i drept, mai rămîneau cercetaşii domnului Greff, dar erotismului aceluia refulat îi preferam, trebuie s-o recunosc, rumoarea de pe Maiwiese; chiar dacă acum ei mă consideră un participant activ.

Acolo vorbeau ori Greiser, ori Gauschulungsleiter[3], Lobsack. Greiser nu mi-a făcut niciodată o impresie deosebită. Era prea prevăzător şi, mai tîrziu, a şi fost schimbat cu mai activul Forster, un tip din Bavaria, care a devenit Gauleiter. De fapt, Lobsack ar fi fost singurul care l-ar fi putut înlocui pe Forster. Dacă Lobsack n-ar fi avut cocoaşă, n-ar mai fi pus omul din Furth piciorul în oraşul portuar. Preţuindu-l la justa valoare pe Lobsack şi văzînd în cocoaşa lui un semn de înaltă inteligenţă, partidul l-a făcut Gauschulungsleiter. Omul ştia meserie, în timp ce Forster striga întruna cu accentul lui bavarez vulgar *casa e ţara,* Lobsack intra mai mult în detalii, vorbea în toate tonalităţile dialectului din Danzig, povestea bancuri cu Bollerman şi Wullsutzki, ştia cum să le vorbească muncitorilor portuari din Schichau, poporului din Ohra, cetăţenilor din Emaus, Schidlitz, Burgerweisen şi Praust. Cînd avea de-a face cu comunişti serioşi, băutori de bere şi cu strigătele întîmplătoare ale cîtorva socialişti, era o încîntare să-l auzi pe acest omuleţ a cărui cocoaşă era accentuată de brunul uniformei.

Lobsack avea umor, îşi trăgea umorul din cocoaşă, îi spunea cocoaşei lui pe nume, căci asta plăcea întotdeauna oamenilor. Lobsack spunea că va trebui să-şi piardă el mai întîi cocoaşa ca să se ridice comunismul. Era de presupus că el nu-şi va pierde cocoaşa, cocoaşa lui nici nu se clintea, în concluzie cocoaşa era cea care ţinea cu străşnicie şi partidul - de unde se poate deduce că o cocoaşă este baza ideală pentru o idee.

Cînd vorbeau Greiser, Lobsack sau mai tîrziu Forster, vorbeau de la tribună. Pesemne de la tribuna de care făcea atîta caz micul domn Bebra. De aceea l-am considerat multă vreme pe vorbitorul de la tribună, Lobsack, aşa cocoşat şi dotat cum apărea acolo, un sol al lui Bebra, care milita de la tribună, în uniforma lui brună, pentru cauza lui şi a mea.

Dar ce-i aceea o tribună? Indiferent pentru cine şi în faţa cui e ridicată o tribună, ea trebuie să fie în orice caz simetrică. Aşa era şi tribuna de pe Maiwiese, de lîngă hala de sport, o tribună pavoazată simetric. De sus în jos: şase drapele cu crucea încîrligată, aşezate unul

lîngă altul; apoi steaguri, fanioane de toate dimensiunile. Apoi un şir de SS-işti negri cu curele sub bărbie. Apoi două şiruri de SA, care ţineau în timpul cîntecelor şi al vorbăriei mîinile pe catarama centurii. Apoi mai multe şiruri de membri de partid în uniforme, în spatele pupitrului oratorului, la fel comandantele organizaţiilor de femei cu feţe de mame, reprezentanţi ai senatului, în civil, oaspeţi din Reich şi preşedintele poliţiei sau locţiitorul său. Soclul tribunei era înconjurat de detaşamentele de tinere vlăstare sau, mai exact, de fanfara regională şi de coloana de gornişti a Tineretului Hitlerist. La unele demonstraţii putea să rostească versuri un cor mixt, aşezat simetric pe două flancuri, drept şi stîng, sau să intoneze mult îndrăgitul cîntec *Vînt din răsărit,* cel mai potrivit dintre toate vuiturile — conform textului - pentru înălţarea pavilionului.

Bebra, care mă sărutase pe frunte, spusese: „Oskar, nu sta niciodată în faţa tribunei; unul ca noi trebuie să stea totdeauna la tribună!"

De cele mai multe ori reuşeam să-mi fac loc pe lîngă comandantele de femei. Din păcate, aceste doamne nu mă puteau mîngîia ca lumea în timpul demonstraţiilor din motive de propagandă. Din cauza tobei mele de tinichea, nu mă puteam amesteca printre timpane, trompete şi tobele de la picioarele tribunei, pentru că toba mea contracara toba mare a fanfarei oficiale. Din păcate, chiar şi o încercare cu Gauschulungsleiter Lobsack îmi eşuase. Acel om m-a decepţionat profund. Nu era nici mesagerul lui Bebra, cum sperasem, şi nici nu avea, în ciuda cocoaşei promiţătoare, vreun fel de înţelegere pentru adevărata mea înălţime.

Cînd i-am ieşit în cale, în faţa pupitrului de la care urma să vorbească, cu prilejul unei duminici cu tribune, şi i-am adresat salutul partidului, l-am privit drept în faţă şi apoi, clipind din ochi, i-am şoptit: „Bebra e comandantul nostru!" Lui Lobsack nu i s-a aprins nici un bec, mă mîngîie doar la fel cu femeile naţional-socialiste şi-l lăsă pe Oskar în faţa tribunei, unde îl luară comandantele organizaţiilor de femei în mijlocul lor — pentru că Lobsack trebuia să-şi ţină cuvîntarea - şi cît dură demonstraţia îl întrebară pe Oskar „de mama şi de tata". Nu e de mirare, aşadar, că partidul începuse să mă decepţioneze încă din treizeci şi patru, dar nu din vina puciului lui Rohm. Cu cît priveam mai îndelung tribuna stînd în faţa ei, cu atît mai suspectă îmi devenea acea simetrie care nu se atenua suficient datorită cocoaşei lui Lobsack. Este de înţeles că critica mea se lovea în primul rînd de toboşarii şi de suflătorii fanfarelor şi, în august treizeci şi cinci, într-o duminică toridă cu demonstraţie, mă amestecai cu instrumentiştii, intrînd în coloana de trompeţi de la piciorul tribunei. Matzerath părăsise încă de pe la nouă locuinţa. Îl ajutasem chiar să-şi lustruiască ghetele brune de piele, ca să plece la timp de acasă. Deşi era foarte devreme, se făcuse insuportabil de cald şi el asuda şi petele i se lăţeau la subsuorile

cămăşii lui de partid, încă înainte de a ajunge în cîmp deschis. Fix la nouă jumate, se înfiinţa Jan Bronski, într-un costum lejer de vară de culoare deschisă, cu pantofi fini, gri cu găurele, purtînd şi o pălărie de pai. Jan se juca puţin cu mine, dar în timpul jocului nu-şi putea lua ochii de la mama, care se spălase pe cap în ajun. Curînd mi-am dat seama că prezenţa mea împiedică discuţia celor doi, îi face să fie crispaţi şi stînjeniţi în mişcări. Fără îndoială că pantalonii lui de vară i se strîmtaseră şi de aceea o luai din loc pe urmele lui Matzerath, fără a vedea în el un model. Prevăzător, am ocolit străzile din direcţia cîmpului Maiwiese, pline cu vajnici purtători de uniformă, şi m-am apropiat mai întîi de cîmpul de demonstraţii din zona terenurilor de tenis, situate lîngă hala de sport. Mulţumită acestui ocol am cunoscut perspectiva din spate a tribunei.

Aţi văzut vreodată o tribună din spate? înainte de a-i aduna pe oameni în faţa tribunelor - vă fac doar o propunere -, toţi ar trebui să fie familiarizaţi mai întîi cu o vedere din spate a acestora. Cine a văzut vreodată o tribună din spate şi a privit-o bine s-a lămurit din acea clipă şi va fi ferit de orice vrăjitorie celebrată aici într-o formă sau alta. Acelaşi lucru se poate spune de vederea din spate a altarelor, dar asta e altă poveste, însă Oskar, care avusese dintotdeauna o înclinaţie spre lucrul bine făcut, nu se mulţumi numai cu privitul schelăriei goale în toată urîţenia ei, îşi aminti de vorbele mentorului său Bebra, aborda estrada, destinată numai vederii din faţă, din perspectiva vulgară a vederii din spate, se strecură împreună cu toba lui, fără de care nu ieşea nicăieri, printre fel de fel de fiare, se lovi de o scîndură desprinsă din acoperiş, îşi tăie genunchiul cu un cui ieşit dintr-o bucată de lemn, auzi deasupra lui cizmele camarazilor de partid, apoi pantofiorii femeiuştilor şi ajunse, în sfîrşit, acolo unde aerul era cel mai apăsător şi cel mai adecvat lunii august: găsi destul loc şi ocrotire în faţa piciorului interior al tribunei, în spatele unei bucăţi transversale de lemn, spre a putea savura în voie farmecul acustic al unei demonstraţii politice, fără să fie deranjat de drapele, fără ca uniformele să-i ofenseze privirea.

Mă ghemuii sub pupitrul oratorului, în stînga, în dreapta şi deasupra mea stăteau, cu picioarele îndepărtate şi cu ochii micşoraţi, orbiţi de soare, toboşarii din detaşamentele de copii şi cei mai mari din Tineretul Hitlerist. Şi pe urmă mulţimea. O miroseam prin crăpăturile scîndurilor tribunei. Era aici, frecîndu-şi coatele şi hainele de duminică; venise pe jos sau cu tramvaiul, parte din ea luase parte la slujba de dimineaţă şi aceasta nu o satisfăcuse; mulţimea venise să se afle în treabă, voia să nu lipsească de undeva unde se făcea istorie, cu riscul de a-şi pierde întreaga dimineaţă.

Nu, îşi zise Oskar, ei nu au făcut drumul degeaba. Şi-şi lipi un ochi de o gaură în peretele de scînduri, observă neliniştea ce se amplifica

dinspre aleea Hindenburg. Veneau! Se auziră comenzi deasupra capului lui, comandantul coloanei de instrumentişti îşi agită bastonul de tambur-major, dădu tonul trompeţilor, suflătorii îşi potriviră muştiucurile în gură şi suflară, în cea mai penibilă manieră de aşa-zişi muzicanţi, în tinichelele lor curăţate cu Sidol, încît pe Oskar îl duru sufletul şi spuse pentru sine: „Sărmane membru SA Brand şi sărmane tînăr hitlerist Quex, aţi căzut degeaba!"

Ca şi cînd ar fi vrut să i se confirme această evocare a victimelor mişcării, în vacarmul făcut de trompete se amestecară bătăile masive în pieile de viţel întinse pe tobe. Poteca ce ducea exact prin mijlocul mulţimii la tribună lăsă să se bănuiască apropierea unor uniforme care înaintau şi Oskar izbucni: „Acum să te ţii, atenţie, lume!".

Toba îmi stătea la-ndemînă, uşor ca un abur făcui să-mi joace beţele în mîini şi presărai, cu încheieturile mlădiate de tandreţe, un ritm de vals vioi pe toba mea, pe care îl amplificam tot mai mult, invocînd Viena şi Dunărea, pînă ce, acolo sus, toba întîi şi cea secundă fură contaminate de valsul meu şi chiar tobele plate ale băieţilor mai vîrstnici îmi preluară, mai mult sau mai puţin abil, exemplul. Printre ei se aflau şi unii incoruptibili care nu aveau deloc ureche muzicală şi continuau să facă bumbum şi bumbumbum, în timp ce eu băteam tactul de vals în trei pătrimi, atît de iubit de masele largi populare. Oskar tocmai era pe punctul de a renunţa, cînd trompetelor li se aprinse brusc beculeţul şi fluierele, vai, sunară tot atît de albastru ca *Dunărea albastră.* Doar dirijorul trompeţilor şi comandantul celorlalţi instrumentişti nu credeau în regele valsului şi-şi strigau întruna comenzile nesuferite, dar eu mi le scosesem deja din cap şi muzica asta, de acum, era muzica mea. În felul ei mulţimea îmi mulţumea. Rîsetele se înteţiră în faţa tribunei, cîţiva începuseră deja să cînte cu mine *Dunărea albastră,* vai, devenise toată piaţa albastră, pînă şi aleea Hindenburg, albastră, şi Steffenspark, albastru, sălta şi ritmul meu, amplificat de microfonul dat la maximum deasupra mea. Şi cînd mă uitai prin gaura din peretele de scînduri afară, în spaţiul liber, continuînd să bat cu zel în tobă, am observat că mulţimea se bucura de valsul meu, ţopăia înfierbîntată, avea muzica în picioare. Nouă perechi şi încă una dansau împerecheate de însuşi regele valsului. Numai lui Lobsack, care fierbea în mijlocul mulţimii, laolaltă cu comandanţii de sector şi cu ceilalţi Sturmbannfuhreri[4], cu Forster, Greiser şi Rauschning, cu întreaga lui coadă brună formată din ştăbime în faţa căreia strada se închidea în dreptul tribunei, numai lui Lobsack, în mod surprinzător, se pare că nu-i plăcea valsul. Era obişnuit să fie proiectat în tribună pe o muzică de marş rectilinie. Şi iată că aceste sunete puţin uşuratice îi zdruncinară credinţa în popor. Prin gaura scîndurii i-am zărit suferinţa. Prin gaură trăgea curentul, şi chiar aşa, cu ochiul aproape congestionat, tot îmi părea rău de el şi

am trecut pe charleston, *Jimmy the tiger,* ritmul pe care îl bătuse clovnul Bebra la circ pe sticle goale de apă minerală. Dar băieţii de la tribună nu înţelegeau charlestonul. Se vede că erau altă generaţie. Normal să nu aibă habar de charleston şi de *Jimmy the tiger.* Ăştia tăiau lemne, în trompetele lor suflau Sodoma şi Gomora şi fluierele nu ştiau decît să ţopăie şi să tropăie. Şi dirijorul trompetelor înjura de Tanda şi Manda. Şi totuşi, băieţii din fanfară băteau din tobe, suflau în fluiere şi în trompete, de sculau şi morţii din groapă, iar Jimmy era o minune în miezul lui august, fierbinte ca un ochi de tigru, pînă cînd camarazii din popor, înghesuiţi în faţa tribunei cîtă frunză, cîtă iarbă, au înţeles, în sfîrşit, că *Jimmy the tiger* e cel ce ridică poporul la charleston!

Şi cine nu dansa încă pe Maiwiese punea nuna, pînă nu era prea tîrziu, pe ultimele doamne care mai puteau fi procurate. Doar Lobsack fu nevoit să danseze cu propria lui cocoaşă, pentru că în apropierea lui toată suflarea care purta fustă era deja ocupată, iar acele doamne de la organizaţiile de femei, care ar fi putut să-i sară în ajutor, alunecaseră prea departe de solitarul Lobsack, pe băncile tari de lemn ale tribunei. El însă — aşa îi dicta cocoaşa — dansa totuşi, voia să facă mină bună la muzica rea a lui Jimmy şi să salveze astfel ce mai era de salvat.

Dar nimic nu mai era de salvat. Mulţimea dansă ce dansă pe Maiwiese, lăsînd cîmpul călcat în picioare, dar oricum verde şi gol. Mulţimea se pierdu cu *Jimmy the tiger* pe terenurile întinse din vecinătatea Steffanspark-ului. Acolo, jungla promisă de Jimmy se oferea oricui, tigrii se furişau pe labe de catifea, surogat de pădure virgină pentru poporul care tocmai se îmbulzea pe cîmp. Legea se duse să sufle din fluier, la fel şi spiritul de ordine. Dar cine iubea mai mult cultura putea acolo, pe promenadele largi şi bine întreţinute ale aleii Hindenburg, care fusese plantată cu plante ornamentale pentru prima dată în secolul optsprezece, apoi, în o mie opt sute şapte, în timpul ocupaţiei napoleoniene, fusese podită cu scînduri, ca în o mie opt sute zece să fie din nou plantată, putea deci, adică toţi dansatorii puteau să-mi audă muzica pe Hindenburg, pe pămînt istoric, pentru că deasupra mea microfonul nu fusese deconectat, pentru că eram auzit pînă la Poarta Oliva şi nu m-am lăsat pînă ce n-am reuşit, împreună cu bravii băieţi de la piciorul tribunei, să curăţăm cu dezlănţuitul tigru a lui Jimmy cîmpul Maiwiese, pînă la ultima floricică de păpădie.

Chiar şi cînd eram gata să-i acord tobei mele binemeritata, odihnă, băieţii de la tobe nu voiau încă să pună punct. A fost nevoie de timp pînă ce influenţa mea muzicală s-a temperat.

Rămîne să mai spunem că Oskar nu a părăsit imediat interiorul tribunei, deoarece au apărut nişte oameni de ordine de la SS şi SA care au lovit o oră întreagă cu cizmele în scînduri şi au tăiat găuri în

chestiile alea brune şi negre, părînd a căuta ceva în corpul tribunei: probabil vreun Sozi sau vreun reprezentant turbulent al comunei. Nevrînd să ţină cont de fentele şi manevrele de amăgire ale lui Oskar, putem constata aici că de fapt nu l-au găsit pe Oskar, pentru că nu erau pe măsura lui.

În sfirşit, se făcu linişte în labirintul de lemn care avea mărimea aproximativă a acelei balene în care şezuse Iona pînă ce rîncezi şi lîncezi de tot. Nu, nu, Oskar nu era profet, îi era foame! Dar nu era nici un Domn pe acolo să-i spună: „Ridică-te şi mergi în cetatea Ninive şi predică împotriva ei!" Şi eu n-aveam nevoie ca Domnul să pună să crească un arbore de ricin care pe urmă, la porunca aceluiaşi Domn, să adăpostească un vierme. Nu plîngeam eu nici după acel ricin biblic, nici după Ninive, chiar dacă se numea Danzig. Toba mea, care nu era biblică, o ascunsesem sub pulover, îmi făcusem destul de cap; fără să mă lovesc sau să-mi rup unghiile, îmi făcui loc afară din măruntaiele unei tribune pentru demonstraţii de orice fel, care avea doar din întîmplare proporţiile balenei înghiţitoare de profeţi.

Cine lua seama la băieţelul acela micuţ care mărşăluia cît putea cu paşi de trei ani, fluierînd la marginea cîmpului Maiwiese, în direcţia halei de sport? în spatele terenurilor de tenis, săltau băieţii mei de la piciorul tribunei, cu tobele lor de toate felurile, cu fluiere şi trîmbiţe. Am constatat că executau exerciţii punitive şi i-am compătimit doar cu măsură pe cei ce săltau de zor după fluierul comandantului lor. Ţinîndu-se deoparte de suita îngrămădită toată la un loc, Lobsack umbla cu cocoaşa lui solitară de colo pînă colo. La semnalele de întoarcere care marcau traseul lui consecvent, făcea stînga-mprejur pe tocuri, reuşind astfel să facă una cu pămîntul toată iarba şi florile de păpădie.

Cînd Oskar veni acasă, mîncarea de prînz aburea deja în farfurii. Iepure cu cartofi fierţi, varză roşie şi ca desert budincă de ciocolată cu sos vanilat. Matzerath nu scotea o vorbă. Mama lui Oskar fusese tot timpul mesei cu gîndurile aiurea. În compensaţie, după-amiaza a avut loc un scandal de familie din motive de gelozie şi de poştă poloneză. Spre seară, o furtună înviorătoare, cu rupere de nori şi grindină, ce bătea grozav darabana, ne oferi un spectacol destul de lung. Toba istovită a lui Oskar avea tot dreptul să se odihnească în voie şi să asculte.

Vitrina

Multă vreme, mai precis, pînă în noiembrie treizeci şi opt, am reuşit, cu mult mai mult sau mai puţin succes, ghemuit pe sub tribune cu toba mea, să fac să explodeze demonstraţiile, să se bîlbîie vorbitorii, muzica de marş şi corurile să se transforme în valsuri şi foxtroturi.

Astăzi, ca pacient particular al unui spital de boli nervoase, cînd toate astea au devenit istorie, cînd sînt încă dezbătute cu zel, dar fierul e rece, am distanţa necesară faţă de bătutul meu în tobă, pe sub tribune. Nimic nu e mai departe de gîndul meu, decît să mă consider, datorită celor şase sau şapte demonstraţii compromise, celor trei, patru marşuri scoase din ritm, un disident. Cuvîntul este azi foarte la modă. Se vorbeşte de spiritul disidenţei, de cercuri disidente. Se spune că disidenţa poate fi chiar interiorizată şi atunci se numeşte: exil interior. Ca să nu mai vorbim de acei bărbaţi vajnici, care în timpul războiului au primit o amendă din partea apărării antiaeriene pentru camuflarea neglijentă al dormitoarelor şi acum îşi zic disidenţi, bărbaţi ai disidenţei.

Dar să mai aruncăm o dată o privire sub tribunele lui Oskar. Nu le-a dat el ălora un recital să-l ţină minte? N-a acaparat el, la sfatul preceptorului său Bebra, întreaga acţiune, făcînd poporul din faţa tribunei să danseze? Nu i-a încurcat el Gauschulungsleiter-ului Lobsack, celui atît de abil şi uns cu toate alifiile, Weltanschauung-ul? Şi într-o duminică de august, cu un singur fel de mîncare la masă, prin anul treizeci şi cinci, n-a spulberat el pentru prima dată, şi încă de cîteva ori, demonstraţii brune cu o tobă alb cu roşu, care nu era nici măcar poloneză?

Trebuie să recunoaşteţi că le-am făcut pe toate. Şi pentru asta să fiu eu, clientul unui spital de boli nervoase, un disident? Aici, trebuie să vă contrazic şi vă rog şi pe dumneavoastră, care nu sînteţi pacienţii unui spital de boli nervoase, să nu vedeţi în mine altceva decît un ins cam individualist, care din motive particulare şi, în parte, estetice, urmînd şi sfaturile preceptorului său Bebra, a refuzat culoarea şi linia uniformelor, tactul şi intensitatea muzicii de la tribună, bătîndu-şi pe o tobă simplă de jucărie protestul.

Pe atunci se mai putea ajunge la inima oamenilor din faţa tribunelor şi din tribune cu o nenorocită de tobă şi trebuie să recunosc că mi-am exersat trucurile scenice ca şi spargerea geamurilor cu efect la distanţă pînă la perfecţiune. Nu băteam toba doar împotriva adunărilor brune.

Oskar şedea sub tribuna roşilor şi negrilor, a cercetaşilor şi a cămăşilor de culoarea spanacului din PX, a Martorilor lui Iehova, a frăţiei Kyffhauser, a vegetarienilor şi a tinerilor polonezi din Mişcarea Ozonului. Orice ar fi avut ei de cîntat, de suflat, de închinat şi de aruncat: toba mea ştia mai bine.

Aşadar, opera mea era una distructivă. Şi ce nu reuşeam să zdrobesc cu toba, ucideam cu vocea. Pe lîngă acţiunile la lumina zilei, îndreptate împotriva simetriei tribunelor, îmi începeam îndeletnicirea nocturnă: în iarna lui treizeci şi şase, treizeci şi şapte, făceam pe ademenitorul. Primele noţiuni în materie de ademenirea semenilor le-am primit de la bunica mea Koljaiczek, care îşi deschisese, în acea iarnă cruntă, o tarabă la tîrgul săptămînal din Langfuhr, cu alte cuvinte: stătea ghemuită în cele patru fuste ale ei, în spatele tarabei şi-şi oferea marfa pentru sărbători cu voce plîngăreaţă: „Ia ouşoare, ia ouşoare şi unt ca mierea, uite gîsca, nu-i nici grasă, nu-i nici slabă, gîsca!" În fiecare marţi era zi de tîrg. Venea cu decovilul de la Viereck, îşi scotea, cu puţin înainte de Langfuhr, botforii de pîslă pentru drumul cu trenul şi-şi lua în picioare nişte galoşi fără nici o formă, îşi agăţa de braţe cele două papornIţe şi-şi căuta taraba, pe care atîrna o firmă mică: Anna Koljaiczek, Bissau, în strada gării. Ce ieftine erau pe atunci ouăle! O migdală costa un gulden şi untul kaşub era mai ieftin decît margarina. Bunica stătea între două femei cu peşte, care strigau: „Ia plătica, ia plătica şi carasul!" Gerul făcea untul ca piatra, păstra ouăle proaspete, ascuţea solzii ca pe lamele de ras extrafine şi-i dădea de lucru unui bărbat, pe nume Schwerdtfeger, care era chior şi încingea deasupra unui foc de cărbuni cărămizi, ca să le dea pe bani femeilor din piaţă.

Bunica convenise cu Schwerdtfeger să-i vîre cu regularitate, la fiecare oră, o cărămidă încinsă sub cele patru fuste. Schwerdtfeger se executa prompt cu un vătrai. Vîra un pacheţel aburind sub fustele ridicate uşor, o mişcare de descărcare şi apoi, cu una de încărcare, cărămida răcită ieşea pe vătraiul lui Schwerdtfeger de sub fustele bunicii.

Cît am invidiat eu aceste cărămizi dogorind din hîrtia de ziar! Şi astăzi îmi mai doresc să fac schimb cu o asemenea cărămidă fierbinte, ca să pot sta sub fustele bunicii mele. Vă veţi întreba: ce îl atrage pe Oskar sub fustele bunicii sale? Vrea să-l imite pe bunicul lui, Koljaiczek, şi să păcătuiască cu femeia aceea bătrînă? Caută uitarea, patria, Nirvana nemărginită?

Oskar răspunde: Africa am căutat-o sub fustele acelea, poate Napoli care, se ştie, trebuie să fie văzut cu orice preţ. Acolo se întîlneau fluviile la cumpăna apelor, băteau vînturi ciudate, dar putea să fie şi linişte totală sau să fremete ploaia, acolo şedeai la căldură, la loc uscat, unde acostau vapoarele şi se înfigeau ancorele, unde lîngă

Oskar se aciuia bunul Dumnezeu, care trage totdeauna la căldură, unde dracul îşi curăţă luneta şi îngerii se joacă de-a baba-oarba; sub fustele bunicii mele era totdeauna soare, chiar cînd ardea pomul de Crăciun sau cînd căutam ouă de Paşti sau serbam Rusaliile. Nicăieri nu puteam să trăiesc mai liniştit după calendar decît sub fustele bunicii mele.

Dar ea nu mă lăsa la tîrgul săptămînal şi doar rareori mă lua cu ea. Şedeam ghemuit pe o lădiţă, primeam un surogat de căldură de la braţul ei, mă uitam cum cărămizile vin şi se duc şi învăţam de la bunica trucul cu ademenirea. Arunca portmoneul vechi al lui Vinzent Bronski, legat cu un şnur, pe zăpada bătătorită a caldarîmului, atît de murdar de nisipul presărat, încît numai eu şi bunica vedeam firul de care se ţinea portmoneul.

Gospodinele veneau şi plecau, nu voiau să cumpere nimic, deşi totul era ieftin, poate aşteptau să li se dea de pomană sau chiar ceva pe deasupra, fiindcă o doamnă se aplecă după portmoneul lui Vinzent, atinsese deja pielea cu degetele, cînd bunica trase înspre ea undiţa şi mîna distinsei doamne, puţin jenate, ademenind foarte prietenoasă peştele acela bine îmbrăcat la taraba ei! „Aşa, coniţă, să vă dăm puţintel unt cum îi mierea sau ouşoare, poate migdale, numa' c-un gulden?"

În felul acesta îşi vindea Anna Koljaiczek produsele naturale. Dar eu am înţeles atunci magia ademenirii, nu acea ademenire care-i împingea pe hăndrălăii de paişpe ani cu Susi Kater în pivniţă, ca să se joace acolo de-a doctorul şi pacientul. Aşa ceva nu mă ademenea, evitam chiar astfel de jocuri, după ce nătărăii care locuiau în aceeaşi casă cu mine, Axei Mischke şi Nuchi Eyke, prefăcuţi în donatori de sînge, şi Susi Kater în doctoriţă, mă făcuseră pacient şi-mi dădeau să înghit doctorii, nu chiar la fel de zgrunţuroase ca supa de cărămidă, dar lăsînd în gură un gust de peşte stricat. Ademenirea mea se dovedi lipsită de materialitate şi-şi ţinea partenerii la distanţă.

Tîrziu, după lăsarea întunericului, la o oră sau două după închiderea magazinelor, reuşeam să scap de sub supravegherea mamei şi a lui Matzerath. În nopţile de iarnă, mai ales, o porneam pe străzi tăcute şi pustii şi din firidele intrărilor adăpostite de vînt observam vitrinele de vizavi ale magazinelor de delicatese, de mărunţişuri, ale tuturor dughenelor care ofereau privirilor pantofi, ceasuri, bijuterii, obiecte materiale menite a fi rîvnite. Nu toate vitrinele erau luminate. Preferam chiar acele magazine lăturalnice care îşi prezentau mărfurile în semiîntuneric, pentru că lumina îi atrage pe toţi, chiar şi pe cei mai obişnuiţi, în schimb întunericul numai pe cei aleşi.

Nu mă interesau acei oameni care aruncă o privire în treacăt în vitrinele orbitoare, oprindu-se mai mult asupra preţurilor decît asupra mărfii, pe oamenii care constată în vitrină dacă pălăria le stă dreaptă

pe cap. Clienţii pe care îi aşteptam eu, pe un ger uscat şi încremenit, sub fulgii mari şi liniştiţi de zăpadă, sau în mijlocul viscolului, sau sub luna care creştea o dată cu îngheţul, aceşti clienţi se opreau în faţa vitrinelor ca la un semnal, nu căutau prea mult pe etajerele de expunere, ci-şi lăsau privirea să se oprească aproape imediat asupra unui singur obiect.

Planul meu semăna cu cel al unui vînător. Avea nevoie de răbdare, de sînge rece şi de un ochi ager şi sigur. Abia după ce aceste premise erau îndeplinite, venea rîndul vocii mele să înfrîngă vînatul, să-l ademenească. Cu ce scop?

Pentru furt: deoarece tăiam în vitrine, cu strigătul meu cel mai puţin sonor, exact la înălţimea etajerelor de jos şi, pe cît posibil, în dreptul obiectului rîvnit, cercuri rotunde de sticlă, pe care, ridicînd vocea, le împingeam spre interiorul vitrinei, aşa încît se auzea un zornăit ce se stingea repede — altfel decît zornăitul de pahare sparte - pe care eu nici nu-l auzeam, pentru că Oskar stătea la distanţă; dar femeia aceea tînără, cu blana de iepure la gulerul paltonului maro, care fusese cu siguranţă întors o dată, ea auzi bucata de sticlă rotundă decupată, tresări pînă în gulerul de iepure, vru să fugă de acolo prin zăpadă, dar rămase totuşi, poate pentru că ningea şi pentru că pe ninsoare, cînd e abundentă, totul poate fi permis. Şi, totuşi se uită în jur şi suspectă fulgii de zăpadă, se uită în jur, de parcă în spatele fulgilor n-ar fi fost alţi fulgi şi continuă să se uite în jur, cînd mîna ei dreaptă alunecă din manşonul garnisit de asemenea cu blană de iepure! Şi pe urmă nu se mai uită în jur, ci îşi întinse mîna în cercul decupat, împinse mai întîi la o parte bucata de geam care se oprise în etajera cu obiectul rîvnit, scoase din gaură unul, apoi celălalt pantof negru mat, fără să strice tocurile şi fără să se rănească cu marginile tăioase. Pantofii dispărură în buzunarul cel drept şi cel stîng al paltonului. Preţ de o clipă, cît cinci fulgi de zăpadă, Oskar zări un profil drăgălaş, neexprimînd nimic, se şi gîndi, probabil un manechin de la magazinul Sternfeld, în chip miraculos se spulberă în vîrtejul de zăpadă şi sub lumina galbenă a felinarului următor reapăru din nou clar, ca să dispară apoi ieşind din cercul luminos; o femeie tînără, proaspăt căsătorită sau un manechin ultraemancipat.

După ce mi-am făcut treaba - şi aşteptarea, pînda, interdicţia de a bătea în tobă şi, în cele din urmă, spargerea prin propria-mi voce a geamului îngheţat era treabă, nu glumă -, nu-mi mai rămînea nimic altceva de făcut decît să plec la fel ca hoaţa, dar fără pradă şi cu cine mai ştie cîte inimi încinse şi răcite.

N-am reuşit de fiecare dată, ca în cazul manechinului, să transform atît de simplu arta ademenirii într-un succes. Ambiţia mea merse pînă acolo încît am vrut să fac dintr-o pereche de îndrăgostiţi o pereche de hoţi. Dar fie că nici unul, nici altul nu se lăsau ademeniţi, fie că el

întinse deja mîna şi ea i-o trase înapoi, sau ea era destul de îndrăzneaţă, iar el se tîra în genunchi şi o implora pînă cînd ea îl ascultă, ca apoi să-l dispreţuiască. Şi, o dată, am ademenit aşa, în vijelia de zăpadă, o pereche de îndrăgostiţi, aproape copii, în faţa unei parfumerii. El făcu pe eroul şi fură o sticlă de colonie. Ea se văicări şi jură că va renunţa la toate parfumurile. El însă voia tare mult ca ea să miroasă frumos şi-şi făcu cheful pînă la felinarul următor. Dar acolo, în chip demonstrativ, de parcă puştoaica aceea ar fi vrut să mă necăjească, l-a sărutat ridicîndu-se pe vîrful picioarelor, pînă ce băiatul o luă brusc la fugă pe propriile lui urme şi duse înapoi colonia furată. Cam la fel mi-a mers uneori şi cu domnii în vîrstă, de la care mă aşteptam la mai mult decît promitea pasul lor ferm în noaptea de iarnă. Stăteau pătrunşi în faţa vitrinelor unui magazin de ţigări de foi, erau cu gîndurile în Havana, în Brazilia sau în insulele Brissago şi cînd vocea mea făcea tăietura corespunzătoare, decuparea în dreptul unei cutii de *înţelepciune neagră,* un briceag se închidea automat în inima domnilor. Atunci făceau stînga-mprejur, traversau vîslind cu bastonul prin zăpadă, zăboveau lîngă mine, fără să mă observe, sau lîngă intrarea casei mele şi nu-i îngăduiau lui Oskar să zîmbească privindu-le chipul bătrîn, devastat şi parcă răvăşit de diavol - un zîmbet care ascundea în el şi îngrijorare, pentru că domnii erau în majoritate fumători înrăiţi de trabucuri, transpirau rece şi fierbinte şi se expuneau deci, mai ales la schimbarea vremii, primejdiei unei răceli.

Societăţile de asigurări au trebuit să plătească în iarna aceea magazinelor de la periferia noastră, asigurate împotriva furturilor, despăgubiri considerabile. Şi chiar dacă aveam grijă să nu se ajungă la spargeri mari şi măsuram în aşa fel cercurile decupate din vitrine, ca să nu poată fi furate mai mult de două obiecte, cazurile cotate drept spargeri se înmulţiră atît de mult, încît poliţia judiciară abia de făcea faţă şi totuşi era calificată de presă drept incapabilă. Din noiembrie treizeci şi şase pînă în martie treizeci şi şapte, cînd colonelul Koc a creat un guvern al Frontului Naţional la Varşovia, s-au înregistrat şaizeci şi patru de încercări de spargeri şi douăzeci şi opt de spargeri efectuate. Ce-i drept, unei părţi din femeile acestea în vîrstă, vînzătoare, servitoare şi profesoare pensionare, care nu erau toate hoaţe pătimaşe, putea să li se ia prada de către funcţionarii poliţiei judiciare; spărgătorilor de vitrine amatori li se năzărea în ziua următoare, după ce obiectul dorinţelor lor le provocase o noapte de insomnie, să meargă la poliţie şi să declare: „Ah, vă rog să mă scuzaţi. N-o să se mai repete. Deodată s-a făcut o gaură în vitrină şi, cînd mi-am revenit oarecum din spaimă şi vitrina spartă se afla deja la trei întretăieri de străzi în urma mea, am observat că o pereche de mănuşi bărbăteşti de piele, cu siguranţă scumpe, poate chiar imposibil de plătit, se aflau, în mod ilegal, în buzunarul stîng al paltonului meu".

Dar întrucît poliţia nu crede în minuni, toţi cei ce fuseseră prinşi, toţi cei ce se deferiseră singuri poliţiei, au trebuit să facă puşcărie de la patru săptămîni la două luni.

Eu însumi eram pedepsit din cînd în cînd cu arest la domiciliu, fiindcă mama bănuia, fireşte, chiar dacă proceda inteligent şi nu se apuca să mărturisească poliţiei, că vocea mea, care venea de hac geamurilor, era cu siguranţă amestecată în jocul acesta.

Faţă de Matzerath, care voia cu orice preţ să impună respect supunîndu-ne unui interogatoriu, am refuzat orice declaraţie şi m-am ascuns cu deosebită abilitate în spatele tobei mele de tinichea şi a înălţimii stabile şi definitive a copilului de trei ani. După asemenea interogatorii, mama ţipa mereu: „Numai liliputanul ăla e de vină că l-a sărutat pe Oskarchen pe frunte! Imediat am simţit că e ceva necurat la mijloc, că Oskar nu era aşa înainte".

Recunosc că domnul Bebra m-a influenţat uşor şi durabil. Nici arestul la domiciliu nu mă putea reţine să-mi procur, cu puţin noroc, un mic concediu care îmi dădea ocazia să produc, într-un magazin de mărunţişuri, mult hulita gaură din vitrină şi să-l fac pe un tînăr, plin de speranţe şi atras irezistibil de mărfurile expuse, posesorul unei cravate de mătase naturală, de culoarea vinului roşu.

Dacă mă întrebaţi: Oare duhul rău a fost cel care l-a împins pe Oskar să mărească printr-o spărtură de un lat de palmă tentaţia unei vitrine perfect spălate şi lustruite, trebuie să răspund: Da, a fost duhul rău. Fie şi numai pentru că mă ascundeam în firidele întunecoase ale intrărilor. Deoarece, după cum se ştie, intrările caselor sînt locul cel mai iubit al duhului rău. Pe de altă parte, fără să vreau să atenuez duhul rău din ademenirile mele, azi, cînd nu mai am nici o ocazie şi nici un chef de seducţii, trebuie să-mi spun mie însumi şi îngrijitorului meu Bruno: Oskar, tu nu ai îndeplinit numai dorinţele mici şi mijlocii ale hoinarilor din nopţile de iarnă, îndrăgostiţi de obiectele rîvnite, tu le-ai şi ajutat celor opriţi în faţa vitrinelor să se cunoască pe sine. Niciodată vreo doamnă elegantă, vreun unchi sobru, vreo fată bătrînă, rămasă proaspătă în dragostea ei pentru religie, nu ar fi descoperit în sinea lor natura hoţului, de nu-i ademenea vocea ta la furt, ba mai mult, ai transformat chiar şi burghezi onorabili, care mai înainte vedeau în fiecare pungaş prăpădit un tîlhar blestemat şi primejdios.

După ce l-am pîndit seară de seară şi mi-a refuzat de trei ori prilejul de a fura, dr. Erwin Scholtis care, înainte de a muşca din momeală şi fără să fi fost prins niciodată de poliţie, fusese un procuror sever şi temut la Curtea Supremă de Justiţie, se pare că a devenit un jurist blînd, înţelegător şi aproape uman în sentinţele date, doar pentru că a ascultat îndemnul meu, al micului semizeu al hoţilor, şi a furat un pămătuf de bărbierit din păr de viezure.

În ianuarie treizeci şi şapte, am stat multă vreme tremurînd în faţa

unui magazin de bijuterii care, în ciuda poziţiei retrase într-o alee mărginaşă, străjuită de arţari, avea un renume bun. Se apropia ceva vînat de vitrina cu bijuterii şi ceasuri, în care aş fi tras fără să stau mult pe gînduri, dacă ar fi fost vorba de vitrine cu ciorapi de damă, pălării de velur, sticle de lichior.

Dar bijuteriile au un statut special: devii selectiv, lent, te conformezi lanţurilor şi colierelor nesfîrşite, nu mai masori timpul în minute, ci în ani-perlă, plecînd de la faptul că perla supravieţuieşte gîtului, că încheietura mîinii nu îngustează brăţara, că s-au găsit inele în morminte, cărora degetele nu le-au rezistat; pe scurt, pe un privitor de vitrină îl numeşti prea fudul, pe altul prea meschin pentru a se putea împodobi cu bijuterii.

Vitrina bijutierului Bansemer nu era prea încărcată. Cîteva ceasuri de calitate, marcă elveţiană, un sortiment de cercei pe catifea albastru-deschis şi, în mijlocul vitrinei, poate şase sau şapte piese deosebit de preţioase: un şarpe răsucit de trei ori, din aur de nuanţe diferite, al cărui cap fin cizelat era împodobit cu un topaz şi două diamante, iar în loc de ochi avea două safire care-i măreau valoarea. Mie nu-mi place în alte ocazii catifeaua neagră, dar, sub şarpele bijutierului Bansemer, era foarte adecvată, la fel şi catifeaua gri, răspîndind echilibru şi linişte sub filigranele de argint de o simplitate deconcertantă, seducătoare prin armonia lor. Un inel cu o gemă atît de delicată, încît dădea impresia că, dacă ar împodobi mîinile unei femei la fel de delicate, ar deveni, pînă la urmă, atît de rafinat încît ar atinge gradul de nemurire, propriu numai bijuteriilor. Lănţişoare pe care nu le purtai nepedepsit, lanţuri care oboseau şi, în sfîrşit, pe pernuţa gălbuie de catifea, imitînd baza unui gît, un colier graţios. Cu articulaţii fine, cu montura suplă, o ţesătură ajurată. Ce păianjen o fi secretat acest aur ca să prindă în plasa lui şase rubine mici şi unul mai mare? Şi unde era acest păianjen, şi ce aştepta? Cu siguranţă nu alte rubine, mai curînd pe cineva pe care rubinele căzute în plasă îl chemau ca picăturile de sînge de o formă cu ele, ţintuindu-i privirea – cu alte cuvinte: cui să-i fi dăruit eu acest colier, în sensul văzut de mine sau în cel al păianjenului făurar de aur?

La optsprezece ianuarie treizeci şi şapte, pe o zăpadă bătătorită, scîrţîitoare, într-o noapte care mirosea a mai multă zăpadă, a zăpadă atît de multă, cît îşi poate dori doar cineva dispus să lase totul în seama zăpezii, l-am văzut pe Jan Bronski traversînd strada în dreptul postului meu de observaţie şi trecînd pe lîngă magazinul de bijuterii fără să-şi ridice privirea, ca apoi să ezite şi să se oprească brusc, ca la un semnal; s-a întors sau a fost întors - şi iată-l în faţa vitrinei, între arţarii tăcuţi, albi, copleşiţi de zăpadă.

Firavul, mereu suferindul, la serviciu ascultătorul, în dragoste ambiţiosul, în egală măsură prostul şi obsedatul de frumos, Jan

Bronski, Jan care trăia din carnea mamei mele, care mă concepuse - aşa cum cred încă şi azi fără nici o certitudine - în numele lui Matzerath, stătea în paltonul lui elegant, lucrat parcă de un croitor varşovian, ca un monument al propriei sale alcătuiri, atît de împietrit, un simbol în faţa vitrinei, cu o privire ca a lui Parsifal stînd în zăpadă şi văzînd sîngele pe zăpadă, la fel avea şi el ochii aţintiţi pe rubinele colierului de aur.

Aş fi putut să-l întorc din drum, cu bătăi de tobă să-l întorc din drum, doar aveam toba la mine. O simţeam sub palton. Nu trebuia decît să-mi deschei un nasture şi ar fi ieşit singură în gerul de afară. Doar să-mi fi vîrît mîna în buzunarele paltonului şi dădeam de beţele mele. Nici vînătorul Hubertus nu a împuşcat cînd i-a apărut în cătare cerbul acela neobişnuit. Din Saul s-a făcut Paul. Attila s-a întors din drum cînd Papa Leon a ridicat degetul cu inelul. Eu însă am tras, nu m-am preschimbat în altceva, nu m-am întors din drum, am rămas vînător, Oskar, cel ce trebuia să-şi atingă ţinta, nu m-am descheiat la palton, nu mi-am scos toba în ger, nu mi-am încrucişat beţele pe toba albă ca zăpada, nu am făcut din noaptea de iarnă o noapte de bătut toba, ci am strigat fără să scot un sunet, am strigat cum strigă o stea sau un peşte la mare adîncime, am strigat în platoşa gerului ca să cada ninsoarea nouă, am strigat în geamul compact, în geamul scump, în geamul ieftin, în geamul transparent, în geamul despărţitor, în geamul dintre lumi, în geamul virgin, mistic, în geamul vitrinei dintre Jan Bronski şi colierul de rubine, am strigat o gaură de mărimea mănuşii lui Jan, atît de bine cunoscută mie, am făcut să se deschidă geamul ca un chepeng, ca poarta cerului şi poarta iadului; şi Jan nu tresări, îşi lăsă mîna de piele fină să-i crească din buzunarul paltonului şi să intre în cer şi mănuşa părăsi iadul, îi smulse cerului sau iadului un colier ale cărui rubine li s-ar potrivi tuturor îngerilor, chiar şi celor căzuţi - şi lăsă pumnul plin de rubine şi aur să se întoarcă în buzunar şi mai rămase în faţa geamului descoperit, deşi era primejdios, deşi rubinele nu mai sîngerau ca să forţeze privirea lui sau privirea lui Parsifal într-o direcţie de neclintit.

O, Tată, Fiule şi Sfîntule Duh! Trebuia să se întîmple ceva în duh, adică în spirit, dacă nu se întîmpla nimic cu Jan, tatăl. Oskar, fiul, îşi descheie paltonul, îşi scoase iute beţele de la tobă şi strigă bătînd în tinichea: Tată, tată! pînă cînd Jan Bronski se întoarse încet, traversă strada mult prea încet şi mă găsi pe mine, Oskar, la intrare.

Ce frumos că, în clipa cînd Jan continua să mă privească, tot fără nici o expresie, dar cu puţin înainte de topirea zăpezii, începu să ningă, îmi întinse o mînă, nu mănuşa care atinsese rubinele, şi mă însoţi tăcut, dar nu întristat, acasă, unde mama îşi făcea griji din cauza mea şi Matzerath ameninţa, în stilul lui accentuat sever, dar de neluat în serios, cu poliţia. Jan nu dădu nici o explicaţie, nu rămase

mult la noi, refuza să joace cărţi, deşi Matzerath îl invită, punînd şi bere pe masă. Cînd plecă, îl mîngîie pe Oskar, iar acesta nu ştia dacă Jan îi cerea tăcerea sau prietenia. La scurt timp după aceea, Jan Bronski îi dărui mamei colierul. Nu l-a purtat decît în absenţa lui Matzerath, care ştia cu sigurantă de provenienţa lui; nu l-a purtat decît pentru ea sau pentru Jan Bronski, poate şi pentru mine. La scurt timp după război, am schimbat colierul pe piaţa neagră din Dusseldorf pe douăsprezece cartuşe americane de ţigări Lucky Strike şi un portvizit de piele.

Nici o minune

Azi, în patul meu de la spitalul de boli nervoase, îmi lipseşte adesea forţa aceea de care dispuneam atunci, forţa care topea în noapte şi ger florile de gheaţă, spărgea vitrinele şi lua hoţul de mînă.

Ce poftă aş avea, de pildă, să las fără geam vizorul din partea de sus a uşii camerei mele, ca Bruno, îngrijitorul meu, să mă poată observa direct!

Cît am suferit în anul dinaintea internării în spital, din cauza vocii mele care a devenit neputincioasă! Dacă scoteam, pe străzile înnoptate, strigătul invocînd succesul şi nu aveam succes, se mai întîmpla ca eu, un adversar convins al violenţei, să pun mîna pe o piatră şi să-mi iau drept ţintă fereastra unei bucătării de pe o stradă prăpădită de periferie din Dusseldorf. În special lui Vittlar, decoratorul, mi-ar fi plăcut să-i fac figura. Cînd, după miezul nopţii, ferit în partea de sus de o perdea, l-aş fi recunoscut după şosetele lui de lînă verde cu roşu, în spatele unei vitrine a magazinului de modă pentru domni din Konigsallee sau a unei parfumerii din apropierea fostei săli de concerte, i-aş fi spart cu plăcere geamul celui care e discipolul meu sau ar putea să fie, pentru că tot nu ştiu dacă să-l numesc Iuda sau Ioan.

Vittlar e nobil şi se numeşte pe numele mic Gottfried. Cînd, după ruşinoasa încercare zadarnică de a sparge geamul cîntînd, i-am atras atenţia decoratorului asupra mea prin bătăi uşoare în tobă la vitrina intactă şi cînd a venit pentru un sfert de oră în stradă şi a vorbit cu mine, bătîndu-şi joc de meşteşugul lui de decorator, a trebuit să-l numesc Gottfried, pentru că vocea mea nu făcuse acea minune care mi-ar fi îngăduit să-l numesc Ioan sau Iuda.

Era cazul ca acel cîntec din faţa magazinului de bijuterii, care a făcut din Jan Bronski un hoţ şi din mama posesoarea unui colier de rubine, să pună capăt vocalizelor din dreptul vitrinelor cu mărfuri atractive. Mama deveni evlavioasă. Ce o făcuse să ia calea bisericii? Relaţia cu Jan Bronski, colierul furat, dulcea căinţă a unei vieţi de femeie adulteră o făcură evlavioasă şi ahtiată după sfintele taine. Cît de bine se lasă organizat păcatul! Joia se întîlneau în oraş, micul Oskar rămânea la Markus, dacă în Tischlergasse se depuneau eforturi, de cele mai multe ori cu efect satisfăcător, la cafeneaua Weitzke urma înviorarea cu moca şi prăjituri, apoi băieţaşul era luat de la evreu, de la care mama accepta cu plăcere cîteva complimente şi un pacheţel cu aţă de mătase, obţinută aproape pe gratis, lua tramvaiul cinci, se

bucura cu gîndurile aiurea de călătoria pe lîngă Poarta Oliva, prin Hindenburgallee, nici nu observa cîmpul Maiwiese, de lîngă hala de sport, unde îşi petrecea Matzerath dimineţile de duminică, se lăsa legănată la curba de la hala de sport - ce oribil putea să fie dulapul ăsta, cînd venea după ceva frumos —, încă o curbă la stînga şi, în spatele copacilor prăfuiţi, Conradinum, elevii lui cu şepcuţe roşii, ce drăguţ l-ar prinde şi pe Oskarchen o asemenea şepcuţă roşie cu iniţiala aurită C: ar avea doisprezece ani, ar fi într-a patra, acum ar începe latina şi s-ar purta ca un conradinian veritabil, mic, sîrguincios, dar şi puţin obraznic şi trufaş, în spatele pasajului feroviar, în direcţia Reichskolonie şi şcoala Helene Lange, gîndurile doamnei Agnes Matzerath la Conradinum se pierdeau în posibilităţile ratate ale fiului său Oskar. Încă o curbă la stînga, pe lîngă biserica Christus, cu turla în formă de ceapă, şi prin Piaţa Max Halbe, prin faţa magazinului de cafea Kaiser. Coboram, mai aruncam o privire în vitrinele concurenţei şi ne tîram pe Labesweg ca pe Drumul Crucii: lehamitea care începea, copilul handicapat ţinut de mînă, conştiinţa încărcată şi dorinţa de repetare; cu insuficient şi cu prea mult, cu abjecţie şi cu binevoitoare afecţiune pentru Matzerath, mama se opintea cu mine, cu toba cea nouă, cu pacheţelul în care era mătasea pentru cusut, luată aproape pe gratis, se tîra pe Labesweg pînă la prăvălie, la fulgii de ovăz, de lîngă borcanul cu heringi, la stafide, migdale şi mirodenii pentru turta dulce, la praful de copt Dr. Oetker, la Persil de Persil, la Urbin – am găsit!, la Maggi şi Knorr, la Kathreiner şi Kaffe-Hag, la Vitello şi Palmin, la oţetul Kuhne şi marmelada din patru fructe; mama mă duse la cele două hîrtii de muşte zumzăind pe voci diferite, care atîrnau dulci ca mierea deasupra tejghelei noastre şi vara trebuiau să fie schimbate la două zile, în timp ce mama atrăgea, cu sufletul ei la fel de dulce, în fiecare sîmbătă, fie vară, fie iarnă, păcatele, zumzăind subţire sau gros, mergea la biserica Inima lui Iisus şi i se spovedea înaltpreasfinţitului Wiehnke.

Aşa cum mă lua mama joia în oraş şi mă făcea, cum s-ar spune, complicele ei, mă lua şi sîmbătă cu ea prin portal, pe dalele reci de piatră catolică, îmi îndesa toba sub pulover sau sub paltonaş, că eu fără tobă nu puteam, iar fără tinicheaua aceea pe burtă nu aş fi făcut niciodată crucea catolică atingîndu-mi fruntea, pieptul şi umerii, îndoind genunchiul ca la încălţatul pantofilor pe duşumeaua strălucind de curăţenie a bisericii, cu agheasmă uscîndu-mi-se încet la rădăcina nasului.

Îmi amintesc de biserica Inima lui Iisus încă de la botez. Au existat unele greutăţi din cauza numelui profan, dar toţi au insistat să mă cheme Oskar, şi Jan, care îmi era naş, a spus la fel în portalul bisericii. Atunci Preasfinţitul Wiehnke mi-a suflat de trei ori în obraz ca să-l îndepărteze pe Satana de la mine, pe urmă s-a făcut semnul crucii, s-a

presărat sare şi s-a mai întreprins ceva împotriva Satanei, în biserică au fost mai multe opriri înaintea capelei pentru botez propriu-zise. Eu am stat liniştit, în timp ce mi s-au rostit Tatăl Nostru şi Crezul. După aceea Preasfinţitul Wiehnke găsi de cuviinţă să-l mai izgonească o dată pe Satana şi îmi arătă toată încrederea mie, care am ştiut întotdeauna să-mi deschid simţurile, atingînd nasul şi urechile lui Oskar. Apoi vru să mai audă o dată clar şi răspicat şi întrebă: „Te lepezi de Satana? Şi de toate lucrările lui? Şi de toate ispitirile lui?"

Dar înainte de a putea eu să clatin din cap — pentru că nu aveam de gînd să mă lepăd -, Jan spuse de trei ori în locul meu: „Mă lepăd".

Fără ca eu să fi rupt relaţiile cu Satana, Preasfinţitul Wiehnke mă unse cu mir pe piept şi între umeri, în faţa cristelniţei, din nou Crezul şi, în sfîrşit, de trei ori apă, ungerea cu Sfîntul mir, pe pielea capului, o rochie albă, numai bună de făcut pete pe ea, lumînarea pentru zile negre şi eliberarea - Matzerath a plătit - şi cînd Jan m-a dus în faţa portalului bisericii Inima lui Iisus, unde ne aştepta un taxi, sub un cer senin spre potrivit, l-am întrebat pe Satana, cel din mine: „Ai scăpat cu bine?"

Satana începu să ţopăie şi-mi şopti: „Ai văzut ferestrele bisericii, Oskar? Totul e numai sticlă, numai sticlă!"

Biserica Inima lui Iisus a fost clădită în anii marilor investiţii şi de aceea, din punct de vedere stilistic, aparţinea goticului tîrziu. Şi, întrucît cărămida din care fusese construită se înnegrea repede şi cupola turnului îmbrăcată în aramă ajungea iute la cocleala tradiţională, deosebirile dintre bisericile de cărămidă ale goticului timpuriu şi cele ale goticului tîrziu nu mai erau vizibile decît pentru cunoscători şi, în acelaşi timp, penibile. La fel ca Preasfinţitul Wiehnke îşi ţineau şi alţi Preasfinţiţi sîmbătă, după închiderea birourilor şi a prăvăliilor, urechea păroasă aţintită la grilajul întunecat, stînd în jilţul sfintei spovedanii şi comunitatea credincioşilor încerca să întindă prin plasa de sîrmă pînă la urechea preotului acel şirag de păcate, înşirate perlă cu perlă într-o podoabă ieftină.

În timp ce mama, urmînd cu sfinţenie chestionarul spovedaniei, le comunica, prin canalul auditiv al Preasfinţitului Wiehnke, instanţelor superioare ale bisericii atotmîntuitoare ce făcuse şi ce nu făcuse, tot ce săvîrşise cu gîndul, cu cuvîntul sau cu fapta, eu, care nu aveam de ce să mă spovedesc, părăseam acel dulap de lemn prea neted şi sfînt şi mă opream pe dalele de piatră.

Recunosc că dalele de piatră din bisericile catolice, că mirosul bisericilor catolice, că întreg catolicismul mă captivează şi azi în mod inexplicabil ca o fată cu păr roşu, deşi eu aş vrea să decolorez părul roşu, iar catolicismul îmi revelează viciile care trădează mereu faptul că sînt definitiv, dar inutil, botezat catolic. Uneori mă surprind în

timpul celor mai banale procese, fie la spălarea dinţilor, fie în timpul dejecţiei, făcînd reflecţii asupra, de pildă: în sfînta mesă se retrăieşte vărsarea sîngelui Mîntuitorului ca să curgă întru purificarea ta, acesta e potirul cu sîngele său, iar vinul devine real şi adevărat ori de cîte ori este vărsat sîngele lui Hristos, iar sîngele adevărat al lui Hristos este prezent în imaginea sîngelui sfînt, sufletul este pulverizat cu sîngele lui Hristos, sîngele nepreţuit spălat cu sînge, la Schimbarea la Faţă curge sîngele, trupescul pătat cu sînge, vocea sîngelui lui Hristos străpunge toate cerurile, sîngele lui Hristos răspîndeşte o mireasmă plăcută în faţa lui Dumnezeu.

Trebuie să recunoaşteţi că mi-am păstrat o amprentă catolică specifică. Mai demult nu puteam să aştept tramvaiele fără să mă gîndesc totodată la Fecioara Maria. O numeam iubitoare, Preafericită, Binecuvîntată, Fecioară între fecioare, Mamă a îndurării, Tu, pururea curată, Născătoare de Dumnezeu, Dulce Mamă, Mamă Virgină, Fecioară plină de glorie, îngăduie-mi să gust dulceaţa numelui Iisus, cum ai gustat-o Tu în inima Ta de mamă, că acesta cu adevărat demn şi drept este, cuvenit şi tămăduitor, Regină binecuvîntată, binecuvîntată...

Acest cuvinţel „binecuvîntată" m-a otrăvit şi m-a îndulcit într-un asemenea hal, pe vremea cînd mama şi eu mergeam la biserica Inima lui Iisus în fiecare sîmbătă, încît i-am mulţumit Satanei că a supravieţuit în mine botezului şi mi-a procurat un antidot care mă făcea, ce-i drept, să păşesc puţin copleşit, dar totuşi cu capul sus, pe dalele de piatră ale bisericii Inima lui Iisus.

Iisus, după a cărui inimă a fost numită biserica, apărea, în afară de Sfintele Taine, pictat de mai multe ori în imaginile colorate reprezentînd Drumul Crucii, de trei ori ca statuetă, colorat şi în diverse poziţii.

Şi iată-l acum pe cel din ghips pictat. Stătea cu pletele lui lungi, în mantia de un albastru de Prusia, pe tronul lui de aur, iar în picioare purta sandale, îşi deschisese veşmîntul la piept şi-şi arăta, în mijlocul cutiei toracice, făcîndu-i în ciudă naturii, o inimă roşie cum e roşia, însîngerată stilistic şi glorificată, ca biserica să poată fi numită după acest organ.

Încă de la prima vedere a lui Iisus, cel cu inima descoperită, mi-am dat seama ce penibil de perfect semăna Mîntuitorul cu naşul, unchiul şi prezumtivul meu tată, Jan Bronski. Aceşti ochi albaştri de visător naiv, sigur de sine! Această gură înflorită a sărut, pusă mereu pe plîns! Această durere bărbătească arcuită în sprâncene, obraji plini, bine irigaţi de sînge, numai buni de a fi biciuiţi. Amîndoi aveau acel obraz care cerea palme şi le smulgea femeilor mîngîieri, iar mîinile lui erau leneşe ca de curtezană, mîini îngrijite, speriate de muncă, arătîndu-şi stigmatele asemenea capodoperelor unui bijutier, destinate palatelor.

Mă indispuneau ochii lui Iisus, pictaţi cu pensula pe obraz, ochii lui Bronski, paternitatea lor fals înţeleasă. Doar şi eu aveam aceeaşi privire albastră ce nu poate decît să farmece, nu să convingă.

Oskar se întoarse de la inima lui Iisus în nava dreaptă a bisericii, se opri în faţa primului popas din Drumul Crucii, cînd Iisus ia crucea asupra sa pînă la al şaptelea popas, cînd cade pentru a doua oară sub povara ei. Apoi se îndreaptă spre marele altar, deasupra căruia atîrnă următorul Iisus, modelat de asemenea din ghips. Acesta ţinea ochii închişi, fie din cauza oboselii, fie pentru că se putea concentra mai bine. Ce fel de muşchi va fi avut acel bărbat! Atletul, care mă făcea să uit pe dată inima lui Iisus-Bronski, mă aducea, ori de cîte ori mama i se spovedea, cuvioasă, Preasfinţitului Wiehnke, în faţa marelui altar, cucernic şi cu privirea aţintită asupra gimnastului. Credeţi că mă rugam? Pe dulcele meu model la gimnastică îl numeam sportivul sportivilor, învingător la proba de atîrnare pe cruce cu ajutorul piroanelor uriaşe. Şi el nici nu tresărea! Lumina veşnică a candelei tresărea, dar el atingea la disciplină cel mai înalt punctaj. Cronometrele ticăiau. I se măsura timpul în sacristie, cîteva degete murare curăţau deja medalia cuvenită. Dar Iisus nu făcea sport de dragul onorurilor. Deodată mă gîndii la credinţă, îngenuncheai atît cît îmi îngăduia genunchiul, făcui cruce pe toba mea şi încercai să leg cuvinte ca binecuvîntat şi atoaterăbdător de Jesse Owens şi Rudolf Harbig, de Olimpiada de anul trecut de la Berlin, ceea ce nu-mi prea reuşi, pentru că în comparaţie cu tîlharii ăia trebuia să spun despre Iisus că nu era *fair*. Aşa l-am descalificat şi mi-am întors capul spre stînga şi am zărit acolo, reînnodîndu-mi speranţa, a treia reprezentare plastică a gimnastului celest din interiorul bisericii Inima lui Iisus.

„Lasă-mă să mă rog, abia după ce te-am văzut de trei ori", bîiguii eu şi, găsind din nou dalele cu talpa pantofilor, am folosit modelul de şah pentru a ajunge la altarul lateral; la fiecare pas simţeam: El se uită după tine, sfinţii la fel, Petru, pe care l-au crucificat cu capul în jos, Andrei răstignit pe o cruce oblică - de unde vine şi numele de Crucea Sfîntul Andrei. În afară de acestea, mai există o cruce grecească, pe lîngă cea latină, numită şi Crucea Patimilor. Tot felul de cruci, cruci cu cîrje, cruci în trepte, reproduse pe stofe, pe icoane, în cărţi. Am văzut crucea palmei, crucea ancorei, crucea trifoiului în imagini plastice. Frumoasă e crucea spadă, rîvnita crucea malteză, interzisa crucea încîrligată, crucea lui De Gaulle, crucea de Lorena. La luptele pe mare crucea lui Antoniu este numită: Crossing the T. La lănţişoare crucea cu agăţătoare, urîtă e crucea tîlharului, papistaşă crucea papală, iar crucii ruseşti i se spune Crucea lui Lazăr. Apoi mai e şi Crucea Roşie. Albastră, fără alcool, este crucea albastră. Crucea galbenă te otrăveşte. Crucişătoarele se scufundă. Cruciadele m-au convertit. Păianjenii cu cruce atacă. La încrucişări traversezi, cruciş te

uiţi, te cruceşti, spade încrucişate, cuvintele încrucişate îţi spun: Dezleagă-ne! Mut ca o cruce am plecat, am lăsat crucea în urmă şi i-am întors spatele gimnastului de pe cruce, cu tot pericolul de a-mi pune cruce, deoarece mă apropiasem de Fecioara Maria care-l ţinea pe Pruncul Iisus pe genunchiul ei drept.

Oskar stătea în faţa altarului lateral stîng al navei stîngi a bisericii. Maria avea expresia pe care trebuie să o fi avut mama lui, cînd, la şaptesprezece ani, ucenică la magazinul din Troyl, neajungîndu-i banii să meargă la film, privea în compensaţie, plină de emoţie, afişele cu Asta Nielsen.

Maria nu-şi dăruia privirile lui Iisus, ci se uita la celălalt băiat, lipit de genunchiul ei drept, pe care îl numesc, pentru a evita orice neînţelegere, Ioan Botezătorul. Amîndoi băieţii erau cam de mărimea mea. Lui Iisus, ca să fiu mai exact, i-aş fi dat doi centimetri în plus, deşi, după textele sfinte, era mai mic decît Botezătorul-prunc. Sculptorul a avut chef să-l reprezinte pe Mîntuitorul de trei ani, golaş şi trandafiriu. Ioan, în schimb, purta, pentru că mai tîrziu urma să plece în pustie, o piele de animal de culoarea ciocolatei, care-i acoperea jumătate de piept, burta mică şi stropitoarea.

Oskar ar fi făcut mai bine să rămînă în faţa marelui altar sau lîngă jilţul de spovedanie decît în apropierea acestor doi băieţi cu minte de bătrîni, care îl priveau înfricoşător de asemănători. Fireşte că aveau ochi albaştri şi părul castaniu ca al lui. Ce mai lipsea era ca sculptorul frizer să le fi făcut celor doi tunsori perie cum avea Oskar, tăindu-le buclişoarele în formă de tirbuşon.

Nu vreau să zăbovesc prea mult la Botezătorul-prunc, care ţinea arătătorul stîng îndreptat spre Pruncul Iisus, de parcă tocmai ar fi vrut să-l numere: „En ten tina saura ca tina..."

Fără să mă las prins de mirajul jocurilor cu numărătoare, îl i numesc pe Iisus pe nume şi constat că sîntem ovipari! Chiar ar fi putut să-mi fie frate geamăn. Era de statura mea, avea stropitoarea mea, folosită pe atunci doar ca stropitoare. Privea lumea cu ochii mei de Bronski, albaştri-cobalt, şi făcea, ceea ce îmi displăcea la el cel mai mult, gesturile mele.

Copia mea îşi ridica braţele, îşi făcea mîinile pumni, încît oricine ar fi putut să-i vîre ceva în ei, de pildă beţele mele de toboşar; şi dacă sculptorul ar fi făcut asta şi i-ar fi modelat în ghips, deasupra coapsei roze, toba mea de tinichea roşu cu alb, eu aş fi fost cel mai perfect Oskar aşezat aici pe genunchiul Fecioarei şi aş fi bătut toba pentru toată comunitatea. Există lucruri pe lumea asta pe care n-ai voie să le laşi în voia Domnului, oricît ar fi ele de sfinte.

Trei trepte, care trăgeau un covor pe ele, duceau la Fecioara înveşmîntată în verde-argintiu, la blana de animal de culoarea ciocolatei ce-l acoperea pe Ioan şi la Pruncul Iisus, de culoarea şuncii

fierte. Acolo se afla şi un altar al Mariei cu lumînări clorotice şi flori de toate preţurile. Fecioarei verzi, lui Ioan cel ciocolatiu şi lui Iisus cel rozaliu, le erau înfipte în ceafă aure sfinte, late cît farfuria. Folii de aur ridicau preţul acestor farfurii.

Dacă n-ar fi fost treptele din faţa altarului, nu aş fi ajuns niciodată pînă acolo. Scările, clanţele şi vitrinele îl ispiteau pe Oskar în vremea aceea şi nici pînă în ziua de azi, cînd patul lui de la spital ar trebui să-i fie de ajuns, nu rămîne indiferent faţă de ele. Se lăsă sedus de la o treaptă la alta şi rămase, cu toate acestea, pe acelaşi covor; în jurul micului altar al Mariei treptele erau foarte aproape, aşa încît lui Oskar i-a fost uşor să ciocane cu degetul, pe de-o parte timid, pe de alta plin de respect, în grupul celor trei. Unghiile lui şi-au permis chiar o uşoară răzuire, care făcea să se vadă desluşit ghipsul de sub culoare. Distribuţia faldurilor de la haina Fecioarei se succeda cu ocolişuri pînă la vîrful picioarelor pe platforma de nori. Gamba Fecioarei, bine conturată, te lăsa să deduci că sculptorul pusese mai întîi carnea, ca pe urmă s-o inunde cu cascada aceea de falduri. Cînd Oskar pipăi stropitoarea copilului Iisus, care dintr-o eroare nu era tăiată împrejur, cînd o mîngîie şi o apăsă cu grijă, vrînd parcă să o mişte, îşi simţi, în acelaşi timp, plăcut şi tulburător, propria lui stropitoare; atunci o lăsă în pace pe a lui Iisus, pentru ca şi a lui să-l lase în pace pe el.

Tăiat împrejur sau nu, mi-am scos toba de sub pulover, mi-am dat-o jos de pe gît şi am agăţat-o de gîtul lui Iisus, fără să-i sparg aura. La înălţimea mea, m-a costat ceva efort. A trebuit să mă caţăr pe sculptură ca să pot, de pe platforma de nori care înlocuia postamentul, să-l instrumentez pe Iisus.

Oskar nu a făcut toate astea, cu prilejul primei lui intrări în biserică, după botez, în ianuarie treizeci şi şapte, ci în Săptămîna Patimilor din acelaşi an. Mama lui se străduise toata iarna să compenseze cumva, prin spovedanie, relaţia ei cu Jan Bronski. Aşa că Oskar găsise timp suficient şi sîmbete destule să-şi gîndească în amănunţime planul, să-l conteste, să-l justifice, să-l reia, să-l întoarcă pe toate feţele ca, în sfîrşit, respingînd toate proiectele anterioare, să-l pună în aplicare, simplu şi direct, cu ajutorul rugăciunii pe trepte, în lunea Patimilor.

Şi pentru că mama ceruse spovedania, încă înainte de pulsul maxim al pieţei cu ocazia Paştilor, m-a luat în seara dinainte de lunea Patimilor de mînă şi m-a dus pe Labesweg, colţ cu Piaţa Nouă, pe Elsenstrafie, pe Marienstraße, pe lîngă măcelăria *Buna dispoziţie,* cotind la Kleinhammerpark la stînga, prin pasajul căii ferate, unde picura tot timpul, gălbui şi puturos, pînă la biserica Inima lui Iisus, vizavi de terasament.

Am ajuns tîrziu. în faţa confesionalului nu mai aşteptau decît două femei bătrîne şi un tînăr handicapat. în vreme ce mama se afla la ora de verificare a conştiinţei – răsfoia chestionarul spovedaniei ca pe un

registru de afaceri, umezindu-şi degetul, găsind o circumstanţă atenuantă —, eu mă strecurai afară din construcţia aceea de stejar, căutînd altarul lateral stîng, fără să mă las văzut de inima lui Iisus şi de gimnastul ţintuit pe cruce.

Deşi trebuia să mă grăbesc, nu procedam fără o introducere prealabilă. Trei trepte: *Introibo ad altare Dei.* Către Dumnezeu carele m-a fericit din pruncie. Jos toba de la gît, Kyrie, îndură-te, Doamne, m-am întins pe platforma de nori, fără să zăbovesc la stropitoare şi, puţin înainte de *Gloria,* am atîrnat toba de gîtul lui Iisus, cu mare atenţie la aura sfîntă, apoi jos de pe platforma de nori, absolvire, înţelegere, iertare, dar mai înainte beţele în mîinile lui Iisus făcute pumn, una, două, trei trepte, în sfîrşit, dalele de piatră şi un taburet de rugăciune pentru Oskar care îngenunche pe pernuţă şi-şi împreună mîinile de toboşar în faţa obrazului — *Gloria in excelsis Deo* - privind pe lîngă mîinile împreunate înspre Iisus şi înspre toba lui şi aşteptînd miracolul: oare o să bată toba sau nu ştie? Poate n-are voie; ori bate toba, ori nu este un Iisus adevărat, dacă n-o să bată totuşi toba, mai degrabă e Oskar un Iisus mai adevărat decît acela.

Cînd vrei să se întîmple un miracol trebuie să ştii să aştepţi, şi eu am aşteptat. La început am făcut-o cu răbdare, poate nu îndeajuns de răbdător, deoarece, cu cît repetam mai mult textul „Toţi ochii, Doamne, spre tine se îndreaptă" şi înlocuiam cuvîntul ochi cu urechi, cu atît mai decepţionat era Oskar pe taburetul de rugăciune. E drept că-i oferise Domnului o mulţime de şanse, îşi închisese ochii, pentru ca acela, nefiind observat, să se hotărască mai uşor să înceapă, poate mai neîndemînatic, dar, în cele din urmă, după al treilea Crez, după Tatăl, Creatorul tuturor celor văzute şi nevăzute şi al Fiului, carele din Tatăl cel adevărat s-a născut iar nu făcut, carele este de o fiinţă cu Tatăl, şi pentru noi şi a noastră mîntuire s-a coborît şi s-a întrupat şi a pătimit şi s-a îngropat şi apoi a înviat şi s-a suit la Ceruri şi şade de-a dreapta Tatălui, să judece viii şi morţii de-a pururi, cred şi mărturisesc, cred în sfînta credinţă catolică şi...

Nu, aici mirosea numai a catolicism. De credinţă nu putea fi vorba. Nici pe miros nu dădeam doi bani, aveam nevoie de altceva; voiam să-mi aud toba, Iisus trebuia să-mi ofere ceva mai bun, un miracol semisonor! Nu neapărat cu surle şi fanfare, cu vicarul Rasczeia, repezindu-se ca ieşit din minţi, şi cu Preasfinţitul Wiehnke tîrîndu-şi din greu osînza în faţa miracolului, cu protocoluri la scaunul episcopal din Oliva şi cu confirmări episcopale cu destinaţia Roma. Nu, în privinţa asta nu aveam nici o ambiţie, Oskar nu voia să fie un sfînt. Voia doar un miracoluţ acolo, mic şi particular, ca să poată vedea şi auzi, ca să se stabilească, o dată pentru totdeauna, dacă Oskar trebuia să bată toba pentru sau contra, ca să se afle cine dintre cei doi cu ochi albaştri avea dreptul să se numească în viitor Iisus.

Stăteam şi aşteptam. Între timp, mama va fi în confesional şi probabil va rosti cea de-a şasea poruncă, îmi făceam eu griji. Bătrînul care se clatină pe picioare prin biserici, se clătină prin dreptul altarului principal, apoi şi pe lîngă altarul lateral stîng, o salută pe Fecioara cu cei doi băieţi, poate văzuse toba, dar nu pricepu ce căuta acolo, îşi tîrşîi paşii mai departe şi parcă mai îmbătrîni un pic îndepărtîndu-se.

Vremea trecea, aşa mi se păru, dar Iisus nu lovi în tobă. Am auzit voci coborînd din cor. Sper să nu înceapă nimeni să cînte la orgă, mă temui. Asta ar mai lipsi, să repete pentru Paşti şi să acopere cu vacarmul lor sunetul de început, uşor ca un abur, al Pruncului Iisus.

Dar nu cântară la orgă şi Iisus nu bătu în tobă. Nu se întîmplă nici o minune şi eu mă ridicai de pe pernă, făcîndu-mi genunchii să pocnească, păşii abătut şi ursuz pe covor, mă opintii treaptă cu treaptă, renunţînd la toate rugăciunile treptelor cunoscute mie, urcai pe norul de ghips, răsturnai vazele cu flori la preţuri modice şi vrui să-i iau nătăfleţului gol puşcă toba mea.

O spun şi o repet: a fost o greşeală că am vrut să-l învăţ. Cine mi-a poruncit să-i iau mai întîi beţele şi să-i las toba, să-i bat, la început încet, apoi ca un învăţător nerăbdător, lui Iisus cel fals ceva spre exemplificare, apoi să-i pun din nou beţele în mîini, ca să poată demonstra ce învăţase de la Oskar?

Înainte să-i fi putut lua celui mai încuiat dintre toţi elevii beţele şi toba, fără să ţin seama de aura sfîntă, a şi apărut Preasfinţitul Wiehnke în spatele meu - bătăile tobei mele sculaseră în picioare toată biserica —, şi vicarul Rasczeia era după mine şi mama după mine şi bătrînul după mine, vicarul mă trase de acolo, Preasfinţitul mă bruftului, mama se porni pe plîns şi Preasfinţitul pe întrebări şi vicarul merse în genunchi pînă sus şi îi luă lui Iisus beţele şi merse din nou în genunchi, de astă dată cu beţele pînă la tobă, îi luă toba de după gît, îndoi puţin aura sfîntă, îi atinse stropitoarea, rupse o bucată de nor şi căzu pe trepte într-un genunchi, apoi în celălalt, înapoi, nu voia să-mi mai dea toba, mă înfurie şi mai rău, mă sili să-l calc pe Preasfinţitul, s-o ruşinez pe mama, care se ruşina, la rîndul ei, pentru că tocmai o călcasem, muşcasem, zgîriasem; mă smulsei apoi îndată din mîinile Preasfinţitului, ale vicarului, ale bătrînului, ale mamei şi mă şi aflam în faţa marelui altar, îl simţii pe Satana în mine ţopăind şi-l auzii ca la botez: „Oskar", îmi şoptea Satana, „ia priveşte în jurul tău, numai ferestre, cît vezi cu ochii numai sticlă, numai sticlă!"

Şi dincolo de gimnastul de pe cruce, care nu tresărea, doar tăcea, mi-am fixat cîntecul pe cele trei ferestre ale absidei, care-i reprezentau în culori roşii, galbene şi verzi pe fond albastru pe cei doisprezece apostoli. Nu-l ochisem nici pe Marcu, nici pe Matei. Ţintisem porumbelul de deasupra lor, care le stătea pe creştet şi celebra

Rusaliile, pe Duhul Sfînt îl ţintisem, provocasem o vibraţie, luptam cu diamantele mele împotriva păsării şi: Să fi fost din cauza mea? Să fi fost de vină gimnastul, pentru că, netresărind, ridica obiecţii? Ăsta să fi fost miracolul şi nimeni nu-l înţelegea? Mă văzură tremurînd şi fără de grai, năpustindu-mi glasul mut asupra absidei, interpretară gestul meu, în afară de mama, ca pe-o rugăciune, în vreme ce eu voiam cioburi; dar Oskar renunţă, vremea lui nu venise. Mă lăsai să cad pe dale şi plînsei amarnic, pentru că Iisus abandonase, pentru că Oskar abandonase, pentru că Preasfinţitul şi Rasczeia mă înţeleseseră greşit, deşi erau cuprinşi de căinţă. Numai mama nu abandonă. Ea îmi înţelegea lacrimile, deşi trebuia să fie bucuroasă că nu existaseră cioburi.

Atunci mama mă luă în braţe, îi ceru vicarului toba şi beţele înapoi, îi promise Preasfinţitului că achită paguba, obţinu de la el retroactiv şi absolvirea de pedeapsă pentru că întrerupsesem spovedania; şi Oskar îşi primi binecuvîntarea, dar asta nu-mi spunea mare lucru.

În vreme ce mama mă scotea în braţe din biserica Inima lui Iisus, număram pe degete: azi e luni, mîine e Marţea Patimilor, miercuri, Joia Verde şi Vinerea Mare şi... s-a terminat cu el, care nu ştie nici măcar să bată la tobă, care nu-mi îngăduie cîteva cioburi, care seamănă cu mine şi totuşi e fals, care o să intre în mormînt, iar eu o să bat mai departe la tobă, o să bat la tobă, dar n-am să mai aştept nici o minune.

Postul de Vinerea Mare

Contradictoriu ar fi cuvântul potrivit pentru a numi sentimentul meu dintre Lunea şi Vinerea Patimilor. Pe de-o parte, m-am supărat pe Pruncul Iisus din ghips care nu a vrut să bată la toba mea, pe de altă parte, toba îmi rămînea în acest fel în exclusivitate. Dacă, pe de-o parte, vocea mea capitulase în faţa vitraliilor bisericii, Oskar îşi găsise, pe de altă parte, datorită geamurilor colorate intacte, restul de credinţă catolică, ce avea să-i reveleze încă multe poveri copleşitoare.

Dar să rămînem la acel contradictoriu: dacă am reuşit, pe de-o parte, în drum spre casă, venind de la biserica Inima lui Iisus, să sparg cu cîntecul meu, doar ca simplu exerciţiu, o fereastră de mansardă, pe de altă parte, succesul vocii mele în faţa profanilor mă făcea atent la ratările mele în sectorul sacru. Cum spun, contradictoriu. Această ruptură a rămas, nu s-a lăsat vindecată şi se cască încă şi azi, pentru că eu nu sînt acasă, nici în sacru, nici în profan şi locuiesc, în schimb, undeva la margine, într-un spital de boli nervoase.

Mama plăti stricăciunea pricinuită altarului lateral stîng. Vînzarea mergea bine cu ocazia Paştilor, deşi Matzerath, care era protestant, îşi exprimă dorinţa ca prăvălia să fie închisă în Vinerea Mare. Mama, care îşi impunea de fiecare dată voinţa ei, ceda întotdeauna cînd era vorba de Vinerea Mare, închidea prăvălia şi îşi lua, în schimb, dreptul de a ţine prăvălia închisă, din motive catolice, în Joia Verde, cînd schimba în vitrină ambalajele de Persil şi de Caffee-Hag cu o icoană a Sfintei Fecioare, luminată electric, şi participa la procesiunea din Oliva.

Exista un carton pe care scria, pe o parte: închis pentru Vinerea Mare, pe cealaltă parte: închis pentru Joia Verde, în acea Vinere Mare, care urmase unei Luni la fel de Mari, mută şi fără bătăi de tobă, Matzerath şi-a agăţat cartonul cu „închis pentru Vinerea Mare" în vitrină şi am plecat, imediat după micul dejun, cu tramvaiul la Brosen. Dar să revenim la cuvîntul contradictoriu: contradictorie era însăşi strada Labesweg. Protestanţii mergeau la biserică, catolicii spălau geamurile şi băteau în curţile dosnice tot ce semăna a covor, cu atîta putere şi rezonanţă, încît credeai că slugi biblice băteau concomitent în cuie, în toate curţile caselor de raport, un Mîntuitor multiplicat pe cruci multiplicate.

Dar noi lăsarăm în urma noastră calvarul bătutului covoarelor şi ne aşezarăm în tramvaiul nouă, într-o ordine dinainte stabilită: mama, Matzerath, Jan Bronski şi Oskar, şi călătorirăm prin Brosener Weg, pe

lîngă aeroport şi noul teren de exerciţii, aşteptarăm la macaz, lîngă cimitirul Saspe, tramvaiul venind din direcţie opusă, de la Neufahrwasser-Brbsen. Mama considera micul popas un prilej pentru consideraţii rostite zîmbind şi totuşi obosite de viaţă. Micul ogor al Domnului pe care creşteau, strîmbe şi acoperite de vegetaţie, pietre funerare din ultimul veac, pitite sub pini, îl numea drăguţ, romantic, fermecător.

„Tare mi-ar plăcea să m-odihnesc aici cîndva, dac-o să mai funcţioneze", glumi mama melancolic. Dar Matzerath găsi că solul era prea nisipos, critică mărăcinii care năpădiseră totul şi ovăzul sălbatic. Jan Bronski fu de părere că zgomotul de la aeroport şi de la tramvaiele de lîngă cimitir ar putea deranja pacea acestui locşor, altfel atît de idilic.

Tramvaiul din direcţie opusă ne luă cu el, conductorul sună de două ori şi, lăsînd Saspe şi cimitirul în urma noastră, pornirăm spre Brosen, o staţiune balneară care, în această perioadă, la sfîrşitul lui martie, arăta destul de prăpădită şi pustie. Chioşcurile de răcoritoare bătute în cuie, cazinoul închis, cărarea spre mare fără steguleţe, în ştrandul propriu-zis se înşirau două sute cincizeci de cabine goale. Pe tabla care anunţa vremea, urme de cretă din anul trecut: aerul: douăzeci; apa: şaptesprezece; vîntul: NE; alte prognoze: senin spre înnorat.

La început toţi voiam să mergem pe jos la Glettkau, dar pe urmă ne hotărîrăm, fără să ne fi consultat în prealabil, pentru drumul în direcţie opusă, spre dig. Marea Baltică lingea leneş ştrandul. Pînă în rada portului, între farul alb şi digul cu semnul mării, nici ţipenie de om. O ploaie căzută în ajun îi impregnase nisipului desenul ei uniform, care te îmbia să-l strici, lăsînd pe el ştampilele tălpilor goale. Matzerath făcea să salte bucăţi şlefuite de cărămidă de mărimea unui gulden pe apa verzuie şi dovedea multă ambiţie în această îndeletnicire. Jan Bronski, mai puţin îndemînatic, căuta, în pauzele dintre două aruncări cu piatra, chihlimbar, găsi chiar unele cioburi şi o bucată de mărimea unui sîmbure de cireaşă pe care i-o dărui mamei, care alerga desculţă ca şi mine şi privea mereu în jur, de parcă era îndrăgostită de propriile ei urme. Soarele strălucea prudent. Era rece, nu bătea vîntul, văzduhul foarte limpede; se putea desluşi dunga orizontului care însemna, de fapt, Peninsula Hela, două, trei dîre de fum volatile şi contururile cabinelor de pe puntea superioară a unui vas comercial, profilate în zare.

Unul după altul şi la intervale diferite, am ajuns la primele blocuri de granit ale digului. Mama şi cu mine ne puserăm iar ciorapii şi pantofii. Ea mă ajută să-mi leg şireturile, în timp ce Matzerath şi Jan săltau deja pe cărarea bolovănoasă a digului din piatră în piatră. Bărbi ude de alge creşteau dezordonat din rosturile fundamentului. Lui Oskar i-ar fi plăcut să le pieptene. Dar mama mă luă de mînă şi-i

urmarăm pe bărbaţi, care se comportau în faţa noastră ca doi şcolari sturlubatici. La fiecare pas toba mi se lovea de genunchi. Eu însumi nu voiam să mi-o dau jos aici. Mama purta un pardesiu albastru-deschis cu garnituri de culoarea zmeurei. Blocurile de granit le dădeau de furcă tocurilor ei. Eu eram vîrît, ca în fiecare duminică sau sărbătoare, în paltonul meu marinar cu nasturi aurii cu ancore. O bandă veche de satin, din colecţia de amintiri a lui Gretchen Scheffler, cu eticheta SMS Seydlitz, borda bereta mea de marinar; dacă ar fi bătut vîntul, ar fi fluturat. Matzerath îşi încheia nasturii la paltonul maro. Jan, aristocrat ca întotdeauna, în ulster cu guler lucios de catifea. Sărirăm, din piatră în piatră, pînă la semnul marin de la capătul digului. Sub semnul acela şedea un bărbat mai vîrstnic, cu şapcă de încărcător şi cu o scurtă vătuită. Alături de el zăcea un sac de cartofi, în care sălta ceva şi se mişca întruna. Bărbatul, care locuia probabil în Brosen sau Neufahrwasser, ţinea capătul unei funii de rufe. Scămoşată şi plină de iarbă de mare, frînghia dispărea în Mottlau, tulbure încă la vărsarea în marea deschisă care se lovea de pietrele digului.

Voiam să ştim de ce omul acela cu şapcă de încărcător pescuia cu o frînghie ordinară de rufe şi evident fără plută. Mama îl întrebă cu o amabilitate ironică şi-l numi „Onkel". Acest „Onkel" neobişnuit rînji, îşi arătă cioturile de dinţi brune de tutun şi scuipă, fără să ne explice, o flegmă întinsă, cleioasă, care se depuse în cloaca stătută, între cocoaşele de granit, mînjite de ulei şi gudron. Flegma se clătină acolo, veni un pescăruş în zbor şi, desprinzînd-o abil de pe pietre, o luă cu el, trăgînd pe urma lui şi alţi pescăruşi gălăgioşi.

Tocmai voiam să plecăm pentru că se făcuse frig pe dig şi soarele nu ajuta, cînd omul cu şapca de încărcător începu să tragă funia cu opintiri repetate. Mama insista totuşi să mergem. Dar Matzerath nu se lăsa urnit din loc. Pînă şi Jan, care nu-i refuza mamei niciodată nimic, nu voi s-o asculte de astă dată. Lui Oskar îi era indiferent dacă rămîneam sau nu. Dar dacă tot am rămas, m-am uitat şi eu la ce se întîmpla. În timp ce omul, trăgînd uniform, dădea jos, de cîte ori apuca de funie, iarba de mare şi strînse astfel între picioarele lui ditamai frînghia, am constatat că vasul comercial care, cu o jumătate de oră mai înainte, ajungea cu cabinele de pe puntea superioară deasupra liniei orizontului, şi acum părea bine intrat în apă, îşi schimbase cursul şi se îndrepta în direcţia portului. Dacă era atît de mult cufundat, trebuie să fi fost un vas suedez cu minereu.

Mi-am luat gîndul de la suedez, cînd omul acela se ridică destul de greoi. „Numa' oleacă şi-i vedea acuşica ce dihonie s-o prins." Aşa îi spuse el lui Matzerath, care nu înţelegea mai nimic şi totuşi aprobă. „Îi vedea acuşica ce dihonie..." şi „Numa' oleacă", repetînd întruna, omul trăgea tot mai mult de funie şi tot mai greu trebuia să coboare pe pietroaie pînă la capătul funiei cînd, în sfîrşit, prinse - mama nu

apucase să-şi întoarcă la timp capul - cu braţele larg desfăcute ceva, prinse din nou mai cu nădejde, trase şi aruncă, strigînd să facem loc, ceva greu şi mustind de apă, o halcă vie făcînd clăbuci la picioarele noastre: un cap de cal, unul proaspăt, un adevărat cap de cal, capul unui cal negru, un cap de murg cu coamă neagră, care ieri şi alaltăieri încă mai nechezase, deoarece capul nu era putrezit, nu puţea, cel mult a apă din Mottlau, dar tot digul mirosea aşa.

Omul cu şapca de încărcător - căzută acum pe ceafa – sta deja cu picioarele larg desfăcute deasupra halcii ăleia de cal, din care ţîşneau ca turbaţi ţipari mici şi verzi. Omul se chinuia să-i prindă; pentru că ţiparii se mişcă repede şi sprinteni pe pietrele netede şi pe deasupra şi ude. Pe dată am fost asediaţi de pescăruşi şi de ţipetele lor. Se îmbulzeau, prindeau din joacă şi cîte trei-patru un ţipar mic sau mijlociu şi nu se lăsau alungaţi de acolo; digul le aparţinea. Cu toate acestea, omul cu şapca de încărcător, care lovea în dreapta şi în stînga în pescăruşi, reuşi să vîre cam două duzini de ţipari mici în sacul pe care Matzerath, amabil ca de obicei, i-l ţinea. De aceea nici nu a văzut că mama s-a făcut albă ca brînza în obraz şi şi-a pus mai întîi mîna, apoi capul pe umărul şi pe gulerul de catifea al lui Jan.

Dar cînd ţiparii mici şi mijlocii erau deja în sac şi omul, căruia îi alunecase şapca de pe cap de atîta agitaţie, începu să smulgă şi să sugrume ţiparii negri din hoitul acela, mama trebui să se aşeze şi Jan vru să-i întoarcă faţa în altă parte, dar ea nu se lăsă şi privi neclintită, cu ochi holbaţi de vacă, cum smulgea omul viermii ăia uriaşi.

„Numa' oleacă!" mormăia din cînd în cînd. „Îţi vedea acuşica!" Desfăcu botul calului, ajutîndu-se cu cizma de cauciuc, îi împinse o măciucă între maxilare, încît lăsa impresia că întreaga căpăţînă de cal rîde cu toţii dinţii ei galbeni. Şi cînd omul - abia acum se vedea că era chel şi avea un cap ca un ou - îşi vîrî ambele mîini în gîtlejul calului şi trase afară doi deodată, groşi şi lungi cît braţul, mama îşi căscă brusc gura: dete afară întreaga masă de dimineaţă, cocoloaşe de albuş şi gălbenuş vîscos, întinzînd aţe lipicioase între dumicaţi de franzelă şi zaţ de cafea cu lapte peste pietrele digului şi încă mai vomita, dar nu mai ieşea nimic, pentru că nu mîncase atît de mult; era supraponderală şi voia neapărat să slăbească, de aceea încerca tot felul de regimuri, pe care rareori reuşea să le ţină - mînca pe furiş - şi numai la orele de gimnastică de marţi, de la Asociaţia femeilor nu renunţa, chiar dacă Jan şi Matzerath rîdeau de ea, cînd se ducea cu sacul de gimnastică la fandositele alea ridicole să facă exerciţii ritmice cu măciuci, îmbrăcată în costum albastru strălucitor şi tot nu slăbea.

Şi atunci mama a vomat cel mult o jumătate de pfund pe pietre, dar putea ea să verse cît voia, că mai mult nu putea să dea jos de pe ea. Nu venea nimic decît nişte bale verzi - şi pescăruşii îşi şi făcură apariţia. Apărură încă de cînd începuse să scuipe, se rotiră mai jos, se

lăsară în picaj, graşi şi netezi, se luară la bătaie pe masa de dimineaţă a mamei, lor nu le era teamă că se îngraşă, nu puteau fi alungaţi cu nimic - şi de cine? - dacă Jan Bronski se temea de pescăruşi şi-şi ţinea mîinile în faţa frumoşilor lui ochi albaştri.

Dar ei nu ascultau nici de Oskar, care-şi pornise toba contra pescăruşilor şi bătea cu beţele pe lacul alb împotriva albului penelor lor. Dar asta nu ajuta la nimic, cel mult făcea pescăruşii mai albi. Cît îl priveşte pe Matzerath, el nu se sinchisea deloc de mama. Rîdea şi-l imita pe omul acela, făcea pe viteazul cu nervii tari, şi cînd cel cu ţiparii aproape îşi terminase numărul şi, în final, trase din urechea calului un tipar uriaş, lăsînd, o dată cu ţiparul, să se scurgă din ţeasta animalului tot terciul creierului, i se făcu, ce-i drept, şi lui Matzerath obrazul ca brînza, dar tot nu se lăsă şi cumpără de la omul acela pe nimic doi ţipari mijlocii şi doi mari, ba vru chiar să se tocmească.

Atunci l-am lăudat în sinea mea pe Jan Bronski. Acesta arăta de parcă i-ar fi venit să plîngă şi totuşi o ajută pe mama să se ţină pe picioare, îi petrecu un braţ pe la spate şi altul în faţă, ceea ce părea destul de comic, pentru că mama călca strîmb în pantofiorii ei cu tocuri înalte pe pietrele digului, în direcţia ştrandului, îşi îndoia genunchii la fiecare pas şi totuşi nu-şi luxa gleznele.

Oskar rămase lîngă Matzerath şi omul cu ţiparii, pentru că acesta îşi pusese, din nou, şapca pe cap şi ne explica de ce sacul acela de cartofi era pe jumătate plin cu sare grunjoasă. În sac era sare, pentru ca ţiparii să moară mai repede, iar sarea să le absoarbă toate balele de pe ei şi din interiorul lor. Pentru că ţiparii, cînd sînt în sare, nu se mai opresc din mişcare şi aleargă pînă mor şi îşi lasă toate balele în sare. Aşa se face cînd vrei să afumi ţiparii. Acest procedeu este interzis de poliţie şi de societatea pentru ocrotirea animalelor, dar ţiparii trebuie totuşi să alerge. Cum am putea altfel să dăm jos balele de pe ţipari şi să le scoatem cu totul din ei? Pe urmă ţiparii morţi se freacă cu turbă uscată, pînă se curăţă bine, şi se agaţă la afumat la fum din lemn de fag.

Matzerath găsi normal că ţiparii erau lăsaţi să alerge în sare. În definitiv, ăştia aleargă şi în capetelor cailor, spuse el. Şi în cadavrele oamenilor umblă, spuse omul cu ţiparii. În special după lupta navală de la Skagerrak se pare că ţiparii se făcuseră cumplit de graşi. Şi mie mi-a povestit acum cîteva zile un doctor de la spital despre o femeie căsătorită care voise să se satisfacă cu un ţipar viu, dar peştele a muşcat-o atît de tare, încît a trebuit să fie internată şi din cauza asta n-a mai putut să aibă copii.

Omul legă la gură sacul cu ţiparii în sare şi şi-l aruncă, aşa mişcător cum era, pe umăr. Frînghia de rufe strînsă şi-o atîrnă pe după gît şi o luă la picior în direcţia Neufahrwasser, în timp ce vasul comercial tocmai acosta. Vaporul avea aproximativ o mie opt sute de tone şi nu

era suedez, ci finlandez, nici încărcat cu minereu, ci cu lemn. Omul cu sacul cunoştea desigur nişte marinari pe vasul finlandez, pentru că le făcu semn cu mîna unora din nava ruginită şi le strigă ceva. Cei de pe vas îi răspunseră, strigînd la rîndul lor. Dar de ce făcea Matzerath cu mîna şi răcnea o asemenea tîmpenie ca „Vapor, ahoi!" rămînea o enigmă. Deoarece, ca renan, el nu pricepea o iotă despre marină, cît despre finlandezi, nu cunoştea nici unul. Dar ăsta era doar aşa un obicei, să faci mereu cu mîna cînd fac alţii, să strigi, să rîzi şi să aplauzi cînd alţii strigă, rîd sau aplaudă. De aceea a intrat destul de devreme în partid, cînd aşa ceva nu era absolut necesar, nu aducea nici un avantaj şi nu-ţi solicita decît dimineţile de duminică.

Oskar mergea încet pe urmele lui Matzerath, ale omului din Neufahrwasser şi ale vasului finlandez supraaglomerat. Din cînd în cînd mă uitam în urmă, pentru că omul cu sacul lăsase capul de cal să zacă acolo sub seninul mării. Dar din cap nu se mai zărea nimic, îl năpădiseră pescăruşii. O gaură albă extrem de uşoară în marea verde ca sticla. Un nor proaspăt spălat ce se putea oricînd ridica pur în văzduh ţipînd strident, învăluind un cap de cal care nu necheza, ţipa. Cînd m-am săturat, am fugit de lîngă Matzerath şi de lîngă pescăruşi; în timp ce săream, băteam toba cu pumnul, îl întrecusem pe omul cu sacul care fuma acum o pipă scurtă şi i-am ajuns pe Jan Bronski şi pe mama la începutul digului. Jan o ţinea pe mama ca mai înainte, dar mîna lui dispărea în paltonul ei. Că şi mama avea o mînă în buzunarul pantalonului lui Jan nu putea să vadă Matzerath, pentru că el era încă departe, în urma noastră, şi tocmai înfăşură cei patru ţipari, pe care omul acela îi ameţise cu o lovitură de piatră, într-un ziar citit între bolovanii digului.

Cînd Matzerath ne ajunse din urmă, îşi agita legătura de ţipari şi striga: „Unu juma' a vrut ăla pe ei, da' eu i-am dat numa' un gulden şi basta".

Mama arăta iar ceva mai bine la faţă şi avea din nou ambele mîini la locul lor: „Doar nu-ţi închipui că mă ating de ţipării ăia! Să nu văd peşte cît oi trăi, iar ţipari nici atît!" Matzerath rîse: „Las-o mai moale, fetiţo! Doar ştiai că ţiparii trag la mortăciune şi ai mîncat mereu pe săturate, chiar şi cruzi. Mai vorbim noi cînd i-oi pregăti cum ştiu eu cu de toate şi niţică verdeaţă pe deasupra".

Jan Bronski, care-şi retrăsese la timp mîna din paltonul mamei, nu spuse nimic. Eu băteam la tobă, ca să nu înceapă iar povestea cu ţiparii pînă ajungeam la Brosen.

Şi în staţia de tramvai şi în remorcă i-am oprit astfel pe cei trei să vorbească. Ţiparii păreau deocamdată liniştiţi. La Saspe n-am făcut nici o oprire, pentru că tramvaiul din sens opus se şi afla deja acolo. Puţin după aeroport, Matzerath începu, în ciuda bătăilor mele în tobă, să pomenească de foamea lui uriaşă. Mama nu reacţiona şi se uită pe

rînd la noi toţi, pînă cînd Jan îi oferi o ţigară Regatta din tabachera lui. Cînd vru să i-o aprindă şi ea îşi potrivi muştiucul auriu între buze, îi zîmbi lui Matzerath, pentru că ştia că lui nu-i plăcea cînd ea fuma în public.

În Piaţa Max Halbe am coborît, iar mama s-a agăţat de braţul lui Matzerath, nu de cel al lui Jan, cum m-am aşteptat. Jan mergea alături de mine, mă ţinea de mînă şi fuma ţigara mamei pînă la capăt.

Pe Labesweg gospodinele catolice încă mai băteau covoarele, în timp ce Matzerath descuia locuinţa, am văzut-o pe scară pe doamna Kater, care locuia la etajul patru, alături de trompetistul Meyn. Ţinea pe umărul drept, cu braţele ei vînjoase, roşii-albăstrii, un covor maroniu făcut sul. La subsuori i se învolbura părul blond încîlcit şi sărat de sudoare. Covorul se legăna cînd în faţă, cînd în spate. Ar fi putut la fel de bine să poarte pe umăr un bărbat beat; dar soţul ei nu mai trăia. Cînd îşi purtă osînza strînsă într-o fustă neagră lucioasă prin dreptul meu, mă izbi un iz de ţipirig, de castraveţi şi carbid — probabil că îşi avea zilele ei.

Curînd după aceea, am auzit bătutul uniform al covoarelor, care mă goni prin locuinţă şi se ţinu după mine, încît doar în şifonierul din dormitorul nostru am scăpat de el, pentru că paltoanele atîrnate acolo absorbeau zgomotele cele mai neplăcute dinaintea Paştilor.

Dar nu doar doamna Kater, care bătea covoarele, mă alungă în şifonier. Mama, Jan şi Matzerath nu-şi scoseseră încă paltoanele, că scandalul privind masa de Vinerea Mare şi începu. Dar nu se opri la ţipari şi eu a trebuit să fiu din nou adus în discuţie, vestita mea cădere de pe scara pivniţei: „Tu eşti de vină, numai tu, lasă că fac eu supa de ţipari, nu mai face atîtea nazuri, fă ce vrei, numai fără ţipari, avem destule conserve în beci, adu bureţi galbeni, dar închide chepengul să nu se mai întîmple cine ştie ce, şi mai termină odată cu predica asta, avem ţipari şi basta, cu lapte, muştar, pătrunjel şi cartofi fierţi cu sare şi mai adăugăm şi puţin dafin şi cuişoare, nu, dar renunţă şi tu Alfred, dacă vezi că nu vrea, tu să nu te amesteci, că n-am luat ţiparii de pomană, doar se curăţă şi se spală bine, lasă, o să vedem noi cînd or fi pe farfurie, vedem noi cine mănîncă şi cine nu".

Matzerath trînti uşa salonului şi dispăru în bucătărie, îl auzirăm trebăluind pe acolo, voit mai tare ca de obicei. Omora ţiparii cu o tăietură în cruce, în spatele capului, şi mama, care avea o imaginaţie bogată, simţi nevoia să se întindă pe şezlong, ceea ce se grăbi să facă şi Jan Bronski şi iată că se şi luară de mînă şi începură să-şi şoptească în graiul kaşub.

Cînd cei trei oameni mari îşi împărţiră astfel spaţiul locativ, nu mă aflam încă în şifonier, ci eram tot în salon. Lîngă soba de teracotă exista un scăunel de copil. Acolo dădeam din picioare, mă lăsam fixat de Jan şi îmi dădeam perfect seama cît de tare îi împiedicam, deşi

mare lucru tot nu puteau face, deoarece Matzerath ameninţa din spatele peretelui, ce-i drept invizibil, dar totuşi destul de elocvent, cu ţiparii pe jumătate morţi, pe care îi învîrtea în aer ca pe un bici. Aşa că îşi schimbau mîinile între ei, apăsau şi trăgeau de douăzeci de degete, îşi pocneau încheieturile şi mă blagosloveau pe mine cu restul de zgomote. Oare nu-mi ajungea bătutul covoarelor lui alde Kater, care mă asaltau din curte? Nu trecea prin toţi pereţii venind tot mai aproape, deşi nu-şi mărea intensitatea sonoră?

Oskar se lăsă să alunece de pe scăunel, se ghemui o clipă lîngă sobă să nu-şi facă plecarea prea ostentativă şi se strecură apoi, cu tobă cu tot, păşind peste prag, în dormitor.

Ca să evit orice zgomot, am lăsat uşa dormitorului întredeschisă şi am constatat cu satisfacţie că nu mă chema nimeni înapoi. Încă eram în dubiu, dacă Oskar să se ascundă sub pat sau în şifonier. Am optat pentru şifonier, pentru că sub pat mi-aş fi murdărit costumul meu dificil, bleumarin de marinar. Puteam ajunge la cheia şifonierului, o răsucii o dată, deschisei uşile cu oglinzi într-o parte şi în alta, împinsei cu beţele tobei umeraşele încărcate de paltoane şi haine de iarnă, înşirate pe-o bară. Ca să ajung la stofele grele şi să le pot mişca, a trebuit să mă urc pe toba mea. De fapt, scorbura formată în mijlocul şifonierului nu era, ce-i drept, prea mare, dar destul de încăpătoare pentru a oferi adăpost unui Oskar ghemuit acolo. Reuşisem chiar să trag cu oarecare efort uşile cu oglinzi şi să prind un şal găsit în şifonier de încuietoarea interioară, în aşa fel, încît rămînea o crăpătură lată de un deget care permitea o oarecare vizibilitate şi aerisire, în caz de forţă majoră. Mi-am pus toba pe genunchi, dar nu băteam în ea, nici măcar încet, ci mă lăsai, fără să opun nici o rezistenţă, în voia emanaţiilor acelor paltoane care mă cotropiseră cu totul.

Ce bine că existau şifonierul şi acele stofe grele, abia respirabile, care îmi permiteau să-mi adun gîndurile, să le leg unele de altele şi să formez cu ele o imagine visată, destul de bogată pentru a primi acest dar cu o bucurie reţinută, abia sesizabilă!

Ca de fiecare dată cînd mă concentram şi-mi trăiam viaţa, după cît îmi permiteau resursele mele interioare, mă transpuneam în cabinetul doctorului Hollatz, în Brunshoferweg, şi savuram acea parte a vizitelor săptămînale de miercuri, care mă interesa în mod deosebit. Din acest punct de vedere, doctorul îmi atrăgea mult mai puţin gîndurile în jurul lui, cît sora Inge, asistenta sa. Ea avea voie să mă dezbrace şi să mă îmbrace, numai ei îi era îngăduit să mă măsoare, să mă cîntărească, să mă testeze; pe scurt, toate experimentele pe care le întreprindea dr. Hollatz cu mine, sora Inge le executa corect, doar puţin bosumflată şi anunţa de fiecare dată, nu fără o uşoară ironie, insuccesele, pe care dr. Hollatz le numea succese parţiale. Rareori o

priveam pe sora Inge în faţă. Privirea şi inima mea de toboşar, din cînd în cînd uşor tulburată, se odihneau pe albul imaculat, apretat, al uniformei ei de soră, pe plăsmuirea imponderabilă pe care o purta drept scufie, pe o broşa simplă ornată cu crucea roşie. Ce bine era să fii tot timpul atent la noile schimbări ale pliurilor la uniforma ei de serviciu! Oare avea un trup pe sub stofă? Obrazul ei care devenea tot mai bătrîn şi mîinile care se făceau osoase şi aspre, în ciuda tuturor îngrijirilor, îmi stîrneau bănuiala că sora Inge era totuşi femeie, în orice caz, mirosuri care ar fi putut dovedi o natură corporală asemănătoare, aşa cum demonstra mama, ori de cîte ori o dezveleau Jan sau Matzerath, o asemenea boare nu emana de la sora Inge. Ea mirosea a săpun şi a medicamente care făceau somn. Ce des mi se întîmplase să mă biruie somnul, cînd îmi asculta trupul mic şi pasămite bolnav, după cum credeau ei: un somn uşor, născut din mănunchiul de pliuri ale pînzelor albe, un somn învăluit în acid fenic, somn fără vise; se făcea că broşa ei îndepărtîndu-se se mărea, pînă ajungea ce ştiu eu: o mare de steaguri, un jăratic de amurg în Alpi, un cîmp de maci gata de răscoală, împotriva cui, nu ştiu: împotriva indienilor, a cireşilor, a sîngelui din nas, a crestei cocoşilor, globule roşii în coloniile lor, pînă ce un roşu invadînd întreaga viziune forma fundalul unei pasiuni, care atunci, ca şi acum, îmi este absolut de înţeles, dar nu şi de numit, pentru că acest cuvînt roşu nu spune nimic şi nici sîngele din nas nu face nimic şi pînza steagului se poate decolora, iar dacă totuşi spun roşu, roşu nu mă vrea şi schimbă macazul: negru, Bucătăreasa Neagră a venit, mă sperie galben, mă înşală albastru, albastru nu cred, nu-mi turnaţi minciuni, nu mă înverziţi, verde sicriul în care înierbesc, verde mă acoperă, verde îmi sînt alb: şi mă botez negru, negru mă sperie galben, galben mă înşală albastru, albastru nu-l cred verde, verde-mi înfloreşte roşu, roşu ca broşa sorei Inge, o cruce roşie purta, mai exact, la gulerul apretat al uniformei ei de soră; dar rămînea rareori aşa, nici în şifonier nu, cu toată închipuirea cea mai monocoloră din toate închipuirile. O larmă colorată năvăli din salon lovindu-se de uşile şifonierului, mă trezi tocmai din semisomnul abia început, dedicat sorei Inge. Şedeam treaz şi cu limba grea, ţinîndu-mi toba pe genunchi, între paltoanele de diferite modele, miroseam uniforma de partid a lui Matzerath, aveam acolo, lîngă mine, centura, cureaua de umăr cu locul de ţinut carabina, toate din piele, nu mai găseam nimic din mănunchiul de pliuri albe ale uniformei de soră medicală: aici atîrna lînă, acolo bumbac, cordul se învălmăşea cu flanelul şi deasupra mea moda pălăriilor din ultimii patru ani, la picioarele mele pantofi, pantofiori, cizme lustruite, tocuri bătute în cuie şi tocuri nebătute în cuie, un fascicul de raze venea de afară şi identifica totul; Oskar regreta că lăsase o crăpătură între uşile cu oglinzi. Ce aveau să-mi ofere cei din

salon? Poate că Matzerath îi surprinsese pe canapea, ceea ce nu era cu putinţă, pentru că Jan îşi păstra totdeauna un rest de prudenţă, numai la jocul de cărţi, nu. Probabil, şi chiar aşa era, Matzerath pusese ţiparii omorîţi, clătiţi, strecuraţi, fierţi, condimentaţi şi gustaţi, ca supă de ţipari cu cartofi, turnată în castronul cel mare, gata să fie servită pe masa din salon, şi îndrăznise, pentru că nimeni nu voia să se aşeze la masă, să-şi laude mîncarea, enumerînd toate ingredientele şi ataşînd la serviciu şi o reţetă. Mama strigă, strigă în dialect kaşub. Matzerath nu putea nici să înţeleagă, nici să sufere acest dialect şi era totuşi obligat să-l asculte şi chiar pricepea vag ce voia mama să spună. Nu putea fi vorba decît despre ţipari şi, ca întotdeauna cînd mama striga, despre căderea mea pe scara beciului. Matzerath îi răspunse, îşi cunoşteau doar rolurile. Jan dădea replicile. Fără el nu exista teatru, în sfîrşit, actul doi: capacul pianului pocni, fără note, după ureche, picioarele pe ambele pedale după, înainte sau concomitent răsunînd corul vînătorilor din *Freischutz:* Nu este plăcere mai mare pe lume... Şi, în mijlocul melodiei, capacul pianului pocnind, jos picioarele de pe pedale, taburetul pianului răsturnat, mama venind, deja în dormitor, încă o privire în uşile cu oglinzi ale şifonierului şi ea se aruncă, o vedeam prin crăpătura uşilor, se aruncă de-a curmezişul peste patul conjugal, sub baldachinul albastru, plîngea şi-şi freca mîinile cu nenumărate degete, cum făcea reproducerea color a Magdalenei cea pocăită la căpătîiul redutei matrimoniale.

Multă vreme nu am auzit decît scîncetele mamei, uşorul scîrţîit al patului, murmure înăbuşite venind din salon. Jan îl linişte pe Matzerath, Matzerath îl ruga pe Jan s-o liniştească pe mama. Murmurul slăbi. Jan intră în dormitor. Actul trei: sta în faţa patului, o privea cu schimbul pe mama şi pe Magdalena cea pocăită, se aşeză cu grijă pe marginea patului, mîngîie spatele şi şezutul mamei culcate pe burtă, îi vorbi, ca s-o linguşească, în graiul kaşub şi pentru că vorbele nu ajutau, îi vîrî, în cele din urmă, mîna sub fustă pînă ce termină cu scîncetele şi Jan putu să-şi ia ochii de la Magdalena cea cu nenumărate degete. Trebuia să fi văzut scena, cum Jan, după ce şi-a îndeplinit obligaţia, s-a ridicat, şi-a şters degetele cu batista, pe urmă i s-a adresat mamei tare şi în dialectul kaşub, ca să poată înţelege şi Matzerath din salon sau din bucătărie, accentuînd fiecare cuvînt: „Hai, Agnes, fii cuminte, acum o să uităm tot. Alfred a dus de mult ţiparii afară şi i-a aruncat în closet. Acum ne apucăm să învîrtim cărţile, din partea mea, putem juca la un sfert de pfenig şi cînd necazul a trecut şi lucrurile s-au împăcat, ne face Alfred ciuperci cu jumări de ouă şi cartofi prăjiţi".

Mama nu mai spuse nimic, se ridică din pat, netezi cuvertura galbenă, îşi scutură pieptănătura în faţa uşilor cu oglinzi ale şifonierului şi părăsi dormitorul în spatele lui Jan. Mi-am luat ochii de

la şliţul prin care vedeam şi am auzit curînd cum amestecau cărţile. Rîsete scurte, prudente. Matzerath tăie cărţile, Jan le împărţi şi licitară. Cred că Jan îl licită pe Matzerath. Acela pasă deja la douăzeci şi trei. După care mama îl licită pe Jan pînă la treizeci şi şase, şi atunci trebui să meargă şi el, şi mama făcu un grand, pe care îl pierdu la mustaţă. Următorul joc îl cîştigă simplu Jan, prea sigur pe sine, în timp ce mama cîştigă al treilea joc cu o suită de cupă fără doi, tot la mustaţă, dar banii îi intrară în casă.

Convins că acest joc de cărţi în familie, întrerupt scurt de jumări de ouă, ciuperci şi cartofi prăjiţi, avea să dureze pînă noaptea tîrziu, abia de am mai ascultat următoarele jocuri, mai curînd am încercat să mă întorc la sora Inge şi la uniforma ei de serviciu, albă, adormitoare. Dar, ca un făcut, popasul meu în cabinetul doctorului Hollatz trebuia să-mi fie tulburat Nu numai că verdele, albastrul, galbenul şi negrul se amestecau mereu în textul roşu al broşei cu crucea roşie, dar şi evenimentele de dinainte de masă se învălmăşeau acolo: ori de cîte ori se deschidea uşa camerei de audienţe, unde se afla sora Inge, nu mi se oferea priveliştea uşoară şi pură a uniformelor surorilor medicale, ci omul acela de pe digul din Neufahrwasser scotea acolo, sub semnul mării, tipării din capul de cal şiroind de apă şi ceea ce era alb şi voiam să-i atribui sorei Inge erau aripile pescăruşilor, care pentru moment acopereau, înşelînd, hoitul şi ţiparii din hoit, pînă ce buba se spărgea din nou, fără să sîngereze şi să

emane roşu, ci, în imagine, negru era murgul, verde ca sticla marea, puţină rugină adusese finlandezul care încărcase lemn şi pescăruşii - să nu-mi vină mie nimeni să-mi spună despre porumbei — aceştia îşi înnouraseră victima cu totul şi-şi înmuiaseră vîrfurile aripilor în ea şi-i aruncaseră ţiparul sorei Inge, care îl prinse, i se închină şi deveni un pescăruş, căpătă corporalitate, nu de porumbel, şi dacă tot era să fie Duh Sfînt, atunci mai bine în întruchiparea unui pescăruş care se aşază ca un nor pe carne şi sărbătoreşte Rusaliile. Fără multe eforturi am deschis atunci şifonierul, am împins uşile cu oglinzi în lături, am ieşit din dulap. Mă regăsii aproape neschimbat în faţa oglinzilor, dar oricum vesel că doamna Kater nu mai bătea covoare. E adevărat că Vinerea Mare se încheiase pentru Oskar, dar vremea calvarului avea să înceapă abia după Paşti.

ÎNGUSTAREA DE LA VÎRFUL PICIOARELOR

Dar şi pentru mama avea să înceapă după această Vinere Mare a capului de cal viermuind de ţipari, abia după sărbătorile Paştilor, pe care le petrecuserăm împreună cu alde Bronski la ţară, la Bissau, la bunica şi la unchiul Vinzent, un adevărat calvar, căruia nu-i putea pune capăt nici măcar aerul încîntător al lunii mai.

Nu e adevărat că Matzerath o silise pe mama să mănînce din nou peşte. Din proprie iniţiativă şi stăpînită de o voinţă misterioasă, se apucă să înfulece, fix la două săptămîni după Paşti, peşte, în asemenea cantităţi şi fără să ţină seamă de silueta ei, încît Matzerath îi spuse: „Nu mai băga atîta peşte în tine, de parcă te-ar sili cineva".

Dar ea începea cu sardine în ulei la micul dejun, peste două ore se năpustea, dacă nu avea clienţi în prăvălie, la dulăpiorul cu conserve de sprot Bohnsack, la prînz cerea cambulă sau batog în sos de muştar, după-amiaza avea din nou deschizătorul de conserve în mînă; ţipari în aspic, rulouri de scrumbie marinată, heringi afumaţi în sos marinat şi, dacă Matzerath refuza să prăjească sau să fiarbă pentru cină din nou peşte, atunci nu scotea o vorbă, nu ocăra, se ridica doar de la masă şi venea cu o bucată de ţipar afumat din prăvălie, încît ne pierea pofta de mîncare pentru că răzuia cu cuţitul de pe pielea tiparului, pe dinăuntru şi pe din afară, ultimul rest de grăsime şi, în general, nu mai mînca decît peşte cu cuţitul, în cursul zilei trebuia să cedeze de mai multe ori poftei ei nestăvilite. Matzerath era îngrijorat şi nu mai ştia ce să facă, o întreba: „Oi fi rămas gravidă sau ce-o fi cu tine?"

„Prostii, de unde ai mai scos-o şi pe asta?", spunea mama, dacă răspundea, şi cînd, într-o duminică cu ţipari, înotînd în unt galben şi cartofi fierţi, garnisiţi cu verdeaţă, bunica Koljaiczek lovi cu palma în masă printre farfurii şi spuse:

„Ia zi, Agnes, zi odată, ce-ţi făleşte? De ce mănînci peşte dacă nu-ţi cade bine la stomac şi nici nu spui care-i baiu' şi faci aşa pă niznaiu!" Mama clătină doar din cap, împinse cartofii la o parte, întinse bucata de ţipar în untul topit şi mîncă netulburată de parcă ar fi avut o misiune importantă de îndeplinit. Jan Bronski nu spuse nimic. Cînd i-am surprins o dată pe şezlong, se ţineau, ce-i drept, de mînă, ca de obicei, şi aveau hainele sucite şi sumese pe ei, dar mă izbiră ochii plînşi ai lui Jan şi apatia mamei care se transformă pe dată în reversul ei. Sări de pe şezlong, mă cuprinse cu braţele, mă ridică, mă strînse la piept, îmi arătă o prăpastie care nu putea fi umplută cu nimic, nici chiar cu cantităţi enorme de peşte prăjit, fiert, marinat, afumat.

Cîteva zile mai tîrziu, în bucătărie, am văzut că nu se mai mulţumi să se arunce doar asupra blestematelor de conserve obişnuite de sardine, ci turnă şi uleiul în mai multe cutii de conserve vechi, pe care le păstrase, într-o tigaie mică, încălzi zeama aceea pe flacăra de gaz şi o bău, în timp ce mie, care mă aflam în uşa bucătăriei, îmi căzură mîinile de pe tobă.

Încă în aceeaşi seară mama trebui să fie internată de urgenţă la Spitalul Municipal. Matzerath plîngea şi se văita înainte de sosirea Salvării: „De ce nu vrei copilul? Ce-are a face al cui e! Sau e tot de la capul ăla de cal tîmpit? Că mai bine nu mai mergeam! Dar uită odată, pentru Dumnezeu, Agnes! Că n-am făcut-o înadins!"

Salvarea sosi. Mama fu dusă afară. Copii şi adulţi se adunară pe stradă. Au transportat-o la spital şi s-a dovedit că mama nu uitase nici digul, nici capul de cal şi că luase cu ea amintirea acelei gloabe - care s-o fi numit Fritz sau Hans -, organele ei îşi aminteau cu o claritate supraomenească de acea plimbare de Vinerea Mare şi, de groaza unei repetări a acelei plimbări, au făcut ca mama, care era de aceeaşi părere cu organele ei, să moară.

Dr. Hollatz spunea ceva de gălbinare şi intoxicaţie cu peşte. La spital s-a constatat că mama era însărcinată în luna a treia.

I se dădu o rezervă şi ea ne-a arătat celor ce aveam voie s-o vizităm, vreme de patru zile, faţa ei îngreţoşată, zîmbindu-mi uneori, devastată de spasme, din toată greaţa aceea.

Cînd se silea să le facă vizitatorilor mici bucurii, cum mă silesc eu azi să le fac prietenilor, în zilele de vizită, binedispus, nu putea totuşi să-şi împiedice o senzaţie de vomă care revenea mereu, crispînd corpul ei din ce în ce mai excedat, deşi nu mai avea ce scoate din el decît, în sfîrşit, în a patra zi a agoniei ei chinuitoare, acel pic de răsuflare pe care oricine trebuie să-l dea afară ca să capete aerul morţilor.

Am respirat cu toţii uşuraţi cînd mama n-a mai avut motiv să simtă nevoia aceea de vomă care-i desfigura frumuseţea. De cum a fost spălată şi îmbrăcată în cămaşa de moarte, ne-a arătat iar chipul ei rotund şi familiar, naiv şi puţin şiret totodată. Sora-şefă i-a închis ochii mamei, pentru că Matzerath şi Jan Bronski erau orbi de atîta plîns.

Eu nu puteam să plîng deoarece toţi ceilalţi, bărbaţii şi bunica, Hedwig Bronski şi Stephan, care făcea în curînd paisprezece ani, plîngeau. Moartea mamei abia dacă mă surprinsese. Parcă Oskar nu observase, cînd o însoţea în fiecare joi, în oraşul vechi şi sîmbăta, la biserica Inima lui Iisus, că ea căuta încă de ani de zile insistent o cale de ieşire din acel triunghi şi că Matzerath, pe care probabil îl ura, purta vina morţii ei şi că Jan Bronski, Jan al ei, putea să-şi continue serviciul la poşta poloneză, cu gîndul: A murit pentru mine, n-a vrut să-mi stea în cale, s-a sacrificat.

Cu toate calculele de care erau în stare mama şi Jan ca să-şi procure un pat sigur pentru dragostea lor, se dovedeau amîndoi la fel de înclinaţi spre romantism, în ei îi poţi recunoaşte, dacă vrei, pe Romeo şi Julieta sau pe cei doi copii de rege care nu puteau ajunge unul la celălalt pentru că apa era prea adîncă. În timp ce mama îşi primise Sfînta împărtăşanie la timp şi zăcea rece sub rugăciunile preotului, nemaiputînd fi mişcată de nimic, eu mi-am găsit momentul potrivit să observ surorile medicale care erau în majoritate de rit protestant. Ele împreunau altfel mîinile decît catolicii, aş spune, mai sigure pe sine, rosteau Tatăl Nostru diferit de textul catolic original şi nu-şi făceau semnul crucii cum făceau bunica Koljaiczek, alde Bronski şi eu. Tatăl meu Matzerath - îl numesc astfel, chiar dacă nu m-a procreat decît prezumtiv -, el, protestantul, se deosebea cînd se ruga de ceilalţi protestanţi, pentru că nu-şi unea mîinile în faţa pieptului, ci îşi înnoda degetele undeva jos, la înălţimea sexului, trecea de la o religie la alta şi se pare că îi era ruşine să se roage. Bunica îngenunche alături de fratele ei Vinzent în faţa catafalcului, se ruga tare şi fără complexe în dialect kaşub, în timp ce Vinzent nu-şi mişca decît buzele, probabil în poloneză, în schimb îşi mărea ochii sub imperiul unor trăiri spirituale.

Aş fi avut chef să bat la tobă. În definitiv, mamei îi datoram toate tinichelele mele roşu cu alb. Ea îmi făcuse, încă din leagăn, în contradicţie cu dorinţele lui Matzerath, promisiunea maternă a unei tobe de tinichea, iar frumuseţea mamei ar fi putut să-mi servească uneori, mai ales cînd era încă zveltă şi nu trebuia să facă gimnastică, drept model pentru toba mea. În cele din urmă nu m-am mai putut abţine; am făcut să se întruchipeze, încă o dată, în camera mortuară a mamei, imaginea ideală a frumuseţii ei cu ochi cenuşii pe tinicheaua tobei mele, şi m-am mirat că Matzerath a fost cel ce a domolit protestul prompt al sorei-şefe, luîndu-mi apărarea: „Lăsaţi-l, soră, vă rog, erau aşa de legaţi".

Mama, putea să fie foarte veselă. Putea să fie şi foarte fricoasă. Mama putea să uite repede. Mama avea totuşi memorie bună. Mama îşi vărsa năduful pe mine, dar mă spăla totuşi în cada ei. Pe mama o pierdeam uneori, dar îşi lua totdeauna găsitorul cu ea. Cînd spărgeam geamul cîntînd, mama avea totdeauna chitul la-ndemînă. Uneori se aşeza pe partea nedreaptă, deşi existau scaune de jur împrejur. Chiar şi cînd se încheia la nasturi, mama îmi rămînea deschisă ca o carte. Mama se temea de curent şi totuşi stîrnea valuri. Trăia pe speze şi nu-i plăcea să-şi plătească impozitele. Eu eram reversul foiţei care o învelea. Cînd mama trăgea la culoare de cupă, cîştiga mereu. Cînd mama muri, flăcările roşii păliră pe rama tobei mele, dar lacul alb se făcu mai alb, atît de orbitor, încît pînă şi Oskar trebui să închidă ochii orbit.

Biata mea mamă, nu a fost înmormîntată în cimitirul Saspe, cum îşi

dorise uneori, ci în micul cimitir liniştit Brentau. Acolo se odihnea şi tatăl ei vitreg, mort de gripă în anul şaptesprezece, meşterul de la pulberărie Gregor Koljaiczek. Cortegiul funerar era mare, de altfel de înţeles la înmormântarea unei negustoresc de coloniale atît de iubite, în el nu apăreau doar feţele clientelei obişnuite, ci şi reprezentanţii comerciali ai diverselor firme, pînă şi cei din concurenţă, ca negustorul de coloniale Wienreich şi doamna Probst, cu magazinul alimentar din Hertastrafie. În capela cimitirului din Brentau nu putea încăpea toată lumea. Mirosea a flori şi a haine negre scoase de la naftalină. În sicriul deschis, biata mama avea un obraz galben, supt. În timpul ceremoniei solemne nu puteam scăpa de sentimentul că deodată capul ei se va ridica şi ea va mai trebui să icnească încă o dată, pentru că mai avea ceva în ea nerăbdător să iasă; nu numai embrionul de trei luni care, la fel ca mine, nu ştie cărui tată îşi datorează existenţa, nu numai el vrea afară, să-şi ceară întocmai ca Oskar toba de tinichea, acolo mai era niscai peşte, precis că nu sardine în ulei, nu vreau să vorbesc de cambule, mă gîndesc mai curînd la o bucată de ţipar, la cîteva fibre verzi de carne de ţipar, ţipar de la lupta navală din Skagerrak, ţipar de la digul din Neufahrwasser, ţipar de Vinerea Mare, ţipar din capul calului născut, iar nu făcut, pasămite ţipar din tatăl ei Joseph Koljaiczek, care nimerise sub plută şi le căzu pradă ţiparilor, ţipar din ţipar, ţipar adevărat din ţipar adevărat...

Dar nu apăru nici un rictus de vomă; ea şi-l păstră în ea, îl luă cu ea, avea de gînd să-şi ducă ţiparul sub pămînt ca să fie, în sfîrşit, linişte.

Cînd bărbaţii au ridicat capacul sicriului şi au vrut să acopere obrazul, pe cît de hotărît, pe atît de îngreţoşat, al mamei, Anna Koljaiczek le căzu bărbaţilor în braţe şi se aruncă apoi, călcînd în picioare florile din faţa sicriului, asupra fiicei ei şi plînse, sfîşie dantela albă ce garnisea sicriul şi urlă, cît o ţinea gura, în dialect kaşub.

Mulţi spuneau după aceea că îl blestemase pe prezumtivul meu tată Matzerath, numindu-l ucigaşul fiicei ei. Că ar fi pomenit şi de căderea mea de pe scara pivniţei. Preluase povestea de la mama şi nu-i îngăduia lui Matzerath nici o clipă să uite vina lui prezumtivă pentru prezumtiva mea nenorocire. L-a acuzat mereu şi mereu, deşi Matzerath, în ciuda oricărei politici, o respecta, împotriva voinţei lui, şi o aprovizionase în anii războiului cu zahăr şi miere sintetică, cu cafea şi cu gaz.

Negustorul de legume Greff şi Jan Bronski, care plîngea într-un registru de sopran, atingînd note foarte înalte, o luară pe bunica de lîngă sicriu. Bărbaţii putură acum să închidă capacul şi să-şi compună acele feţe pe care le au toţi cei ce poartă morţi pe umeri cînd stau sub sicriu, în cimitirul semirural Brentau, cu cele două cîmpuri arate, de-o parte şi de alta a aleii străjuite de ulmi, cu capela arătînd ca o construcţie din carton lipit pentru jocurile de Crăciun, cu fîntîna lui cu

lanţ, cu păsăretul acela vioi şi cîntător, pe aleea curată, proaspăt greblată a cimitirului, stînd, chiar în spatele lui Matzerath, în fruntea procesiunii, mi-a plăcut pentru prima oară forma sicriului. Mai tîrziu am avut de multe ori ocazia să-mi las privirile să lunece peste lemnul folosit în scopuri ultime, negru sau maroniu. Sicriul bietei mele mame era negru. El parcă devenea mai zvelt, întinerea într-un chip nefiresc de armonios, cu cît se apropia de vîrful picioarelor. Oare mai există pe lumea asta o formă similară care să corespundă proporţiilor umane într-o asemenea măsură?

De-ar avea paturile această îngustare spre capătul picioarelor! Toate poziţiile noastre obişnuite sau ocazionale, cînd sîntem culcaţi, ar deveni la capătul picioarelor mai zvelte, ar întineri. Deoarece, oricît de mult ne-am întinde, în cele din urmă numai această bază îngustă le revine picioarelor noastre; pornind de la fastuozitatea capului, a umerilor şi a trunchiului spre vîrful picioarelor, e ceva ce le întinereşte.

Matzerath mergea chiar în spatele sicriului, îşi ducea jobenul în mînă şi-şi dădea silinţa mergînd încet să-şi întindă genunchii, în ciuda durerilor ascuţite. De cîte ori îi vedeam ceafa, îmi făcea milă: spatele capului proeminent şi cele două pîlnii ale fricii care-i creşteau din guler, ţinînd piept desişului de păr.

De ce mă luase mama Truczinski de mînă şi nu Gretchen Scheffler sau Hedwig Bronski? Locuia la etajul doi al casei noastre, pesemne că nu avea prenume, pentru că toţi îi ziceau mama Truczinski.

În faţa sicriului mergeau Preasfinţitul Wiehnke cu paracliserul şi cu cădelniţa de tămîie. Privirea mea aluneca de pe ceafa lui Matzerath pe cefele brăzdate ale purtătorilor sicriului. O dorinţă nebunească trebuia înfrînată. Oskar voia să se suie pe sicriu. Voia să stea acolo sus şi să bată toba. Dar nu în tinicheaua lui voia să bată, ci în capacul sicriului. În timp ce purtau sicriul legănîndu-l, lui Oskar îi veni poftă să-l călărească. În timp ce preasfintele feţe se rugau, Oskar voia să le acompanieze la tobă. În timp ce aşezară sicriul deasupra gropii pe scînduri şi frînghii, Oskar voia să se urce pe el şi să-i menţină echilibrul. În timpul predicii, cînd clopoţelul suna punctînd momentele slujbei, în timpul tămîiei şi al aghesmei, voia să-şi bată latina lui pe lemn şi să-şi tragă acolo sufletul, în timp ce lăsau coşciugul pe frînghii în groapă. Oskar voia să intre în groapă cu mama şi cu embrionul. Să rămînă acolo jos, în timp ce oamenii rămaşi sus aruncau cu mîna ţărînă peste sicriu; Oskar nu voia să vină sus, voia să rămînă acolo, la vîrful picioarelor, îngustat, zvelt şi întinerit, voia să stea să bată toba, sub pămînt să bată toba, pînă ce beţele lui din mîini, lemnul sub beţe, pînă ce mama lui, pînă ce el, pînă ce unul de dragul celuilalt putrezea, îşi dădea carnea pămîntului şi locuitorilor săi; chiar şi cu oscioarele degetelor ar fi bătut Oskar toba pentru gingaşul

noduleţ al embrionului, dacă ar fi fost îngăduit şi posibil.

Nimeni nu şedea pe sicriu. A dispărut definitiv sub ulmii şi sălciile plîngătoare din cimitirul Brentau. Găinile bălţate ale paracliserului ciugulind viermi printre morminte, nesădind nimic şi totuşi culegînd. Apoi printre mesteceni. Eu în spatele lui Matzerath, de mîna mamei Truczinski, imediat în spatele meu bunica - Greff şi Jan o duceau -, Vinzent Bronski la braţul lui Hedwig, mica Marga şi Stephan, mînă în mînă, în faţa Schefflerilor. Ceasornicarul Laubschad, bătrînul domn Heilandt, Meyn, trompetistul, dar fără instrumentul lui şi, în oarecare măsură, treaz.

Abia cînd totul se terminase şi oamenii începură să-şi spună condoleanţe, l-am zărit pe Sigismund Markus. Negru şi încurcat, se alătură celor ce dîndu-ne mîna, lui Matzerath, mie, bunicii şi celor doi Bronski, încercau să bolborosească ceva. La început n-am înţeles ce voia Alexander Scheffler de la Markus. Abia se cunoşteau, dacă se cunoşteau, în cele din urmă vorbi şi muzicantul Meyn cu negustorul de jucării. Stăteau în spatele unui tufiş de înălţime mijlocie din soiul celor care, dacă le freci frunzele între degete, pătează şi au gust amar. Doamna Kater cu fata ei Susi, care crescuse prea repede şi se smiorcăia în batistă, tocmai îi spuneau condoleanţe lui Matzerath şi nu se putură abţine să nu mă mîngîie tandru pe creştet. în spatele tufişului vocile deveniră mai sonore, dar de neînţeles. Trompetistul Meyn îl bătu pe Markus cu degetul arătător pe costumul negru, îl împinse şi-l luă de braţul stîng, în timp ce Scheffler se agăţă de braţul lui drept. Şi amîndoi avură grijă ca Markus, care mergea cu spatele, să nu se împiedice de morminte, îl tîrîră pînă în aleea principală şi-i arătară unde era poarta cimitirului. Acela păru să le mulţumească că l-au condus şi se îndreptă spre ieşire, îşi puse jobenul pe cap şi nu mai privi în jur, deşi Meyn şi brutarul continuară să se uite după el.

Nici Matzerath, nici mama Truczinski nu observară că m-am sustras de la condoleanţe. Prefacîndu-se că trebuie să-şi facă nevoile, Oskar se piti pe după gropari şi ceilalţi muncitori, o luă apoi la fugă, fără să ocolească iedera, şi ajunse la ulmi şi la Sigismund Markus, încă înainte de ieşirea din cimitir.

„Oh, Oskarchen!" se miră Markus, „ce zici ce i-au făcut lui Markus? Şi ce le-a făcut el lor, ca să se poarte aşa?"

Nu ştiam ce făcuse Markus, l-am luat de mîna umedă de năduşeală, l-am însoţit pînă dincolo de poarta de fier deschisă a cimitirului şi noi doi, proteguitorul tobei mele şi eu, toboşarul, poate chiar toboşarul lui, ne-am întîlnit cu Schugger Leo care credea ca şi noi în paradis.

Markus îl cunoştea pe Leo, pentru că Leo era o persoană cunoscută în oraş. Auzisem despre Schugger Leo, ştiam că pentru el, cînd era încă la Seminarul teologic, într-o frumoasă zi, Sfintele Taine, spovedaniile, cerul şi iadul, viaţa şi moartea se învălmăşiseră aşa de

rău, încît de atunci imaginea lumii lui Leo, deşi complet tulburată, era totuşi strălucitoare şi desăvîrşită.

Profesia lui Schugger Leo era aceea de a apărea după toate înmormîntările - şi el se pricepea foarte bine să mulţumească — în haine negre care atîrnau pe el şi cu mănuşi albe, să-i aştepte pe participanţii la funeralii. Markus şi cu mine ne-am dat seama imediat că el se afla aici, în faţa porţii de fier a cimitirului Brentau, datorită profesiei, cu mănuşa expertă în condoleanţe, rotindu-şi ochii transparenţi ca apa şi cu gura veşnic mustind de salivă, îi stropea pe cei din cortegiul funebru.

Miezul lunii mai: o zi senină, însorită. Tufişuri şi copaci asaltaţi de păsări. Găini cotcodăcind care simbolizau prin ouăle lor nemurirea. Zumzet în aer. Verde proaspăt vopsit, fără praf. Schugger Leo îşi purta jobenul ponosit în mîna stingă înmănuşată, veni uşor, cu mişcări dansante, pentru că era cu adevărat înzestrat, în întîmpinarea mea şi a lui Markus, cu cinci degete de mănuşă mucegăită întinse, se opri apoi uşor înclinat în faţa noastră, de parcă-l bătea vîntul, deşi nu era nici o adiere, îşi aplecă puţin capul într-o parte şi începu să vorbească în dodii, cînd Markus, mai întîi ezitînd, apoi hotărît, îşi puse mîna desmănuşată în mîna lui întinsă de stofă: „Ce zi frumoasă! Acum a poposit deja pe meleagurile unde totul e ieftin. Nu l-aţi văzut pe Domnul? Habemus ad Dominum. Tocmai a trecut pe aici şi se grăbea. Amin".

Spuserăm şi noi amin şi Markus îi confirmă lui Leo că era o zi frumoasă, ba spuse chiar că îl văzuse pe Domnul.

În spatele nostru auzeam rumoarea participanţilor la înmormîntare apropiindu-se. Markus lăsă să-i cadă mîna din mănuşa lui Leo, mai găsi timp pentru un bacşiş, mie îmi aruncă o privire â la Markus şi se îndreptă grăbit spre taxiul care-l aştepta în faţa poştei din Brentau.

Mai priveam încă norul de praf care-l înghiţise pe Markus, cînd mama Truczinski mă luă de mînă. Veneau în grupuri şi grupuleţe. Schugger Leo le spunea tuturor condoleanţe, le atrăgea atenţia asupra zilei frumoase, îi întreba pe fiecare dacă-l văzuse pe Domnul şi primea, conform obiceiului, bacşişuri mai mari, mai mici sau deloc. Matzerath şi Jan Bronski au plătit hamalii, groparii, paracliserul şi pe Preasfinţitul Wiehnke care îşi lăsa mîna, încurcat şi suspinînd, sărutată şi tot cu mîna, gata sărutată, trimitea gesturi de binecuvîntare pe urmele celor veniţi la înmormîntare.

Noi însă, bunica, fratele ei Vinzent, alde Bronski cu copiii, Greff fără soţie şi Gretchen Scheffler, am luat loc în două cupeuri cu atelaje simple. Am fost purtaţi pe lîngă Goldkrug prin pădure, peste graniţa poloneză, pînă la Bissau-Abataj, la praznicul mortului.

Curtea lui Vinzent Bronski se afla într-o văioagă. În faţa ei creşteau plopi; erau sădiţi acolo ca să abată trăsnetele. Ridicară uşa şurei, o

scoaseră din ţîţîni, o aşezară pe capre de lemn, întinseră feţe de masă deasupra. Mai veniră şi alţi oameni din vecini. Mîncarea îşi avea şi ea timpul ei. Mîncară în şură. Gretchen Scheffler mă ţinu pe genunchi, mîncarea era grasă, pe urmă dulce, din nou grasă, rachiu de cartofi, bere, o gîscă, un purcel de lapte, cozonac eu cîrnat, castraveciori în oţet şi zahăr, păsat de porumb cu smîntînă, către seară o pală de vînt în şura deschisă, şoarecii foşneau ca şi copiii familiei Bronski, care luaseră curtea cu asalt împreună cu puştanii din vecini.

O dată cu lampa de petrol apărură şi cărţile de skat pe masă. Rachiul de cartofi rămase acolo. Mai era şi lichior de ou făcut în casă. Acela te înveselea. Iar Greff, care nu bea, cînta. Şi kaşubii cîntau, iar Matzerath împărţi primul cărţile. Jan era mîna a doua şi şeful de echipă de la cărămidărie mîna a treia. Abia acum am observat că biata mama lipsea. S-a jucat pînă noaptea tîrziu, dar nici unul dintre bărbaţi nu mai reuşi să facă o suită de cupă. Cînd Jan Bronski pierdu o suită de cupă fără patru la mustaţă, îl auzi spunîndu-i lui Matzerath aproape în şoaptă: „Agnes ar fi cîştigat cu siguranţă".

Am coborît din braţele lui Gretchen Scheffler şi i-am găsit acasă pe bunica şi pe fratele ei Vinzent. Şedeau pe o oişte de căruţă, Vinzent rostea cu glas scăzut numele stelelor în limba poloneză. Bunica nu mai putea să plîngă, dar mă lăsă să intru sub fustele ei.

Cine mă mai ia acum sub fustele ei? Cine îmi mai stinge lumina zilei şi a nopţii? Cine îmi mai dă mirosul acelui unt galben înmuiat uşor şi rînced, pe care bunica mi-l strecura pe felii de pîine sub fuste, mi-l dădea acolo la adăpost, ca să-mi priască, să-mi placă?

Am adormit sub cele patru fuste, eram foarte aproape de începuturile bietei mele mame şi aveam parte de o linişte asemănătoare, dacă nu chiar lipsită de respiraţie ca a ei în sicriul zvelt şi întinerit la vîrful picioarelor.

Spinarea lui Herbert Truczinski

Nimic nu poate să înlocuiască o mamă, se spune. Curînd după înmormîntarea ei aveam să mă învăţ cu absenţa mamei. Nu mai erau vizitele de joi la Sigismund Markus, nimeni nu mă mai ducea la uniforma albă a sorei Inge şi, mai ales, sîmbetele îmi făceau şi mai pregnantă moartea mamei: ea nu mai mergea la sfînta spovedanie.

Aşadar îmi rămîneau departe oraşul vechi, cabinetul doctorului Hollatz, biserica Inima lui Iisus. Pierdusem cheful manifestaţiilor. Cum aş fi putut atrage trecătorii în faţa vitrinelor, cînd însăşi profesia de ademenitor a lui Oskar devenise fadă şi lipsită de farmec? Nu mai exista mama care să mă ducă la Teatrul Municipal, la feerii de Crăciun, la circul Krone sau Busch. Îmi urmam singur, dar punctual şi destul de morocănos, studiile, mă pierdeam pe străzile drepte ale periferiei pînă în Kleinhammerweg, o vizitam pe Gretchen Scheffler care îmi povestea de călătoriile ei în ţara soarelui de la miezul nopţii, în timp ce eu îi comparam imperturbabil pe Goethe cu Rasputin, negăsind nici o soluţie la această comparaţie şi sustrăgîndu-mă, de cele mai multe ori, prin studii istorice, acestui cerc închis. *Bătălia pentru Roma, Istoria oraşului Danzig* de Keyser şi *Calendarul flotei* de Kohler, cărţile mele de căpătîi, îmi ofereau un semidoctism foarte cuprinzător. Şi astăzi sînt încă în stare să vă dau date exacte despre rezistenţa tancurilor, dotarea cu tunuri, lansarea unei nave, atribuţiile echipajului de pe diversele ambarcaţiuni care participaseră la lupta navală din Skagerrak, fuseseră avariate sau se scufundaseră.

În curînd împlineam paisprezece ani, iubeam singurătatea şi făceam numeroase plimbări. Toba mea mergea cu mine, dar mă arătam destul de zgîrcit cu ea, pentru că după dispariţia mamei, procurarea promptă a unei tobe noi era discutabilă.

Să fi fost în toamna lui treizeci şi şapte sau în primăvara lui treizeci şi opt? În orice caz, mă grăbeam în sus pe Hindenburgallee, în direcţia centrului, tocmai mă aflam în dreptul cafenelei *Patru anotimpuri,* frunzele cădeau sau plesneau mugurii, în orice caz ceva se petrecea în natură, cînd l-am întîlnit pe prietenul şi mentorul meu Bebra, care se trăgea în linie dreaptă din prinţul Eugen, deci din Ludovic al paisprezecelea.

Nu ne văzuserăm de trei ani şi totuşi ne-am recunoscut de la o distanţă de douăzeci de paşi. Bebra nu era singur, de braţul lui se ţinea graţios, meridional, poate cu doi centimetri mai mică decît el şi cu trei degete mai înaltă decît mine, o frumuseţe pe care mi-o

prezentă drept Roswitha Raguna, cea mai renumită somnambulă a Italiei.

Bebra mă invită la o ceaşcă de moca la cafeneaua Patru anotimpuri. Ne aşezarăm lîngă acvariu şi ţaţele cafenelei începură să şuşotească: „Pst, uite liliputanii, Lisbeth, i-ai văzut? Or fi de la Krone? Te pomeneşti că sînt de acolo".

Bebra îmi zîmbi şi-mi arătă mii de riduri fine, abia vizibile. Chelnerul care ne adusese cafeaua era foarte înalt. Cînd doamna Roswitha îi comandă o felie de tort, îl privi pe omul în frac cum ai privi un turn.

Bebra mă cercetă din ochi: „Parcă i s-au înecat corăbiile spintecătorului de geamuri. Unde-i buba, prietene? Nu mai vrea geamul sau glasul nu mai poate?"

Tînăr şi necopt cum era, Oskar vru să facă îndată o demonstraţie a artei lui, încă în plină vigoare. Privi în jur căutînd; tocmai îmi fixasem ochii pe placa mare de geam din faţa peştişorilor ornamentali şi a plantelor subacvatice din acvariu, cînd Bebra îmi spuse, înainte de a începe să cînt: „Nu faceţi asta, prietene! Vă credem şi aşa. Fără distrugeri, vă rog, fără inundaţii, fără peşti morţi!"

Ruşinat, mi-am cerut mii de scuze signorei Roswitha, care îşi scosese un evantai în miniatură şi îşi făcea vînt tulburată.

„Mi-a murit mama", am încercat să mă justific. „N-ar fi trebuit să facă una ca asta. N-a fost frumos din partea ei. Oamenii spun mereu că o mamă observă tot, simte tot, o mamă iartă tot. Vorbe de spus la ziua mamei! În mine ea a văzut un gnom. Ar fi înlăturat gnomul dacă ar fi putut. Dar n-a putut să mă înlăture pentru că toţi copiii, pînă şi gnomii sînt înregistraţi în acte şi nu pot fi aşa uşor înlăturaţi. Şi, în plus, eram gnomul ei, dacă m-ar fi înlăturat, s-ar fi înlăturat şi distrus pe ea însăşi. Ori eu, ori gnomul, şi-a spus şi a pus punct. A mîncat numai peşte şi nici măcar peşte proaspăt, şi-a luat adio de la iubiţii ei şi acum, că zace la Brentau, toţi spun, şi iubiţii, şi clienţii: «Gnomul cu toba lui a băgat-o în mormînt. Din cauza lui Oskarchen n-a mai vrut să trăiască, el a omorît-o!»"

Exageram mult, voiam s-o impresionez pe signora Roswitha. Majoritatea oamenilor dădeau de fapt vina pentru moartea mamei pe Matzerath şi mai ales pe Jan Bronski. Bebra îmi citea gîndurile.

„Exageraţi, dragul meu. Cîrtiţi împotriva mamei voastre moarte din pură gelozie. Pentru că nu a intrat în groapă din cauza voastră, ci a iubiţilor care o solicitau prea mult, vă simţiţi minimalizat. Sunteţi rău şi orgolios, cum se cuvine să fie un geniu!"

Apoi, după un oftat şi o privire lăturalnică, adresată signorei Roswitha: „Nu e uşor la înălţimea noastră să rabzi şi să înduri, să rămîi uman, fără creşterea exterioară necesară, ce sarcină, ce profesie!"

Roswitha Raguna, somnambula napolitană, cu pielea în egală măsură netedă şi zbîrcită, ea căreia îi dădusem optsprezece primăveri şi chiar în secunda următoare o credeam o babă de optzeci, nouăzeci de ani, signora Roswitha mîngîie costumul elegant, de o impecabilă croială englezească al domnului Bebra, apoi îmi trimise mie privirea ochilor ei meridionali, de culoarea cireşelor negre; avea o voce întunecată promiţînd fructe exotice, care mă mişcă atît de tare, încît încremenii: „Carissimo Oskarnello! Ce bine vă înţeleg durerea! Andiamo, haideţi cu noi: Milano, Parigi, Toledo, Guatemala!"

Aproape mă cuprinse ameţeala. Apucai mîna atît de fragilă şi totodată îngrozitor de bătrînă a doamnei Raguna. Mediterana se lovea de ţărmurile mele, măslinii îmi şopteau la ureche: „Roswitha va fi ca propria dumneavoastră mamă, Roswitha o să vă înţeleagă, ea, marea somnambulă care citeşte în oameni ca-n cărţi, doar pe ea însăşi nu se cunoaşte, mamma mia, doar pe ea însăşi nu, Dio!"

Absolut inexplicabil, Raguna îşi retrase brusc şi speriată mîna din mîna mea, cînd tocmai începuse să-mi citească gîndurile şi să mă pătrundă cu privirea ei de somnambulă. Oare inima mea flămîndă de paisprezece ani o îngrozise? Îşi dăduse seama că Roswitha, fie că era o fetiţă sau o baborniţă, pentru mine însemna doar Roswitha? Şoptea în napolitană, tremura, se închina întruna, de parcă spaimele pe care le desluşea în mine nu se mai sfîrşeau şi dispăru, în cele din urmă, în spatele evantaiului ei.

Contrariat, cerui o explicaţie, îl rugai pe domnul Bebra să spună ceva. Dar însuşi Bebra se pierduse cu firea, în ciuda descendenţei lui directe din prinţul Eugen, se bîlbîi şi în cele din urmă înţelesesem: „Geniul dumitale, tinere prieten, divinul din el, dar şi demonicul, evident, au tulburat-o pe buna noastră Roswitha şi eu însumi trebuie să recunosc că impulsivitatea dumneavoastră neînfrînată îmi e străină, dacă nu complet de neînţeles. Dar indiferent", Bebra reuşi să depăşească impasul, „de temperamentul dumneavoastră, veniţi cu noi, daţi-ne concursul în spectacolul-miracol al lui Bebra. Cu oarecare autodisciplină şi cumpătare, s-ar putea să reuşiţi să vă găsiţi un public, chiar şi în contextul politic actual".

Am înţeles imediat. Bebra, care mă sfătuise să stau întotdeauna la tribună şi niciodată în faţa tribunei, intrase el însuşi în pleava societăţii, chiar dacă evolua în continuare în arena circului. De aceea, nici nu fu decepţionat, cînd i-am refuzat politicos oferta. Şi signora Roswitha respira şuierător în spatele evantaiului şi-mi arătă iar ochii ei meridionali.

Am mai discutat o oră, i-am cerut chelnerului să-mi aducă un pahar gol, am cîntat în pahar tăind conturul unei inimi, am cîntat gravînd în scriere rondă dedesubt: „Oskar pentru Roswitha", i-am dăruit paharul făcîndu-i multă plăcere şi Bebra a plătit, lăsînd un bacşiş gras înainte

să plecăm.

Cei doi m-au condus pînă la hala de sport. Am arătat cu băţul tobei spre tribuna goală din celălalt capăt al cîmpului Maiwiese şi - acum îmi amintesc bine, era în primăvara lui treizeci şi opt — i-am povestit mentorului meu Bebra cum mi-am desfăşurat cariera mea de toboşar sub tribune.

Bebra zîmbi uşor încurcat, Raguna făcu o mină severă. Şi cînd signora se îndepărtă cîţiva paşi, Bebra îmi şopti la ureche, în timp ce-şi lua rămas-bun: „Am renunţat, dragă prietene, cum aş putea să continuu să vă fiu magistru? Oh, politica asta murdară!"

Pe urmă mă sărută pe frunte, cum o făcuse şi cu ani în urmă, cînd îl întîlnisem printre vagoanele de circ, doamna Roswitha îmi întinse o mînă de porţelan şi eu mă aplecai manierat, aproape prea rutinat pentru un puşti de paisprezece ani, deasupra degetelor somnambulei.

„O să ne revedem, fiule!", îl asigură domnul Bebra, „depinde şi de cum vor fi vremurile, oameni ca noi nu se pierd".

„Iertaţi-i pe taţii dumneavoastră!" mă povăţui signora, „obişnuiţi-vă cu propria dumneavoastră existenţă, ca inima să-şi găsească pacea spre nemulţumirea Satanei!"

Mă simţeam de parcă signora m-ar fi botezat a doua oară, dar în zadar „Piei, Satană!" că Satana nu pierea.

Am continuat să-i urmăresc pe cei doi cu privirea, eram trist, aveam inima goală, le-am făcut cu mîna cînd s-au urcat în taxi şi au dispărut definitiv; deoarece Fordul era construit pentru oameni mari, părea gol şi în căutare de clienţi, cînd a luat-o din loc cu prietenii mei.

Am încercat eu să-l înduplec pe Matzerath să mergem o dată la circul Krone, dar Matzerath era de neclintit, lăsîndu-se cu totul pradă doliului după biata mama care, de fapt, nu-i aparţinuse niciodată total. Dar cui îi aparţinuse mama total? Nici măcar lui Jan Bronski, cu atît mai puţin mie, deoarece Oskar suferea cel mai mult de absenţa ei, care-i întuneca existenţa zilnică, i-o punea chiar sub semnul îndoielii. Mama mă trăsese pe sfoară. Din partea taţilor mei nu aveam ce aştepta. Magistrul meu Bebra îşi aflase şi el mentorul în ministrul propagandei, Goebbels. Gretchen Scheffler era acaparată total de colecta ajutoarelor de iarnă. Nimeni să nu flămînzească, nimeni să nu îngheţe, aşa suna lozinca. Eu mă ţineam de toba mea, cu bătăile tot mai stinse pe tinicheaua cîndva albă, părăsit de toţi. Seara stăteam faţă în faţă cu Matzerath. El răsfoia prin cărţile lui de bucate, eu scoteam sunete jalnice din instrumentul meu. Uneori Matzerath plîngea şi-şi ascundea capul în cărţile acelea. Jan Bronski venea tot mai rar pe la noi. În privinţa politicii, amîndoi bărbaţii erau de părere că e bine să fii prudent, pentru că nu ştii niciodată dincotro bate vîntul. Se organizau partide de skat din ce în ce mai rar, a treia mînă fiind de fiecare dată altcineva; se juca totdeauna la ore tîrzii, în

salonul nostru, sub lampa cu abajur, evitîndu-se orice discuţie despre politică. Bunica mea Anna părea că nu mai ştia drumul pînă la noi, în Labesweg. Îl învinuia pe Matzerath, poate şi pe mine, doar am auzit-o spunînd: „Agnes a mea s-a dus, că nu poţi să rabzi să-ţi bată toba în cap toată ziua".

Chiar şi vinovat de moartea bietei mele mame, mă agăţam şi mai mult de toba mea proscrisă, pentru că ea nu murea cum moare o mamă, pe ea o puteai cumpăra din nou, bătrînul Heilandt sau ceasornicarul Laubschad o puteau repara, ea mă înţelegea, îmi dădea mereu răspunsul potrivit, depindea de mine cum depindeam eu de ea.

Cînd locuinţa îmi devenea prea strîmtă, străzile prea scurte sau prea lungi pentru cei paisprezece ani ai mei, cînd peste zi nu apărea nici o ocazie să fac pe ademenitorul în faţa vitrinelor, iar seara ispita nu voia să fie atît de puternică încît, ascuns prin gangurile caselor, să pot deveni un ademenitor credibil, urcam, ţinînd ritmul, cele patru etaje, număram o sută şaisprezece trepte, mă opream la toate palierele şi adulmecam mirosurile care emanau din cele cinci uşi de la fiecare etaj, pentru că şi mirosurilor, ca şi mie, locuinţele de două camere le deveniseră prea strimte.

La început mai aveam cînd şi cînd noroc cu trompetistul Meyn. Beat şi zăcînd în pod, printre cearşafurile puse la uscat, putea să sufle surprinzător de muzical în trompetă, spre deliciul tobei mele. în mai treizeci şi opt, renunţă la rachiul de ienupăr şi le spuse tuturor: „De-acum încep o viaţă nouă!" Deveni membru în orchestra cavaleriştilor SA. Încălţat în cizme şi cu şezutul îmbrăcat în piele, treaz de-a binelea, îl vedeam urcînd scările şi sărind cîte cinci trepte deodată. Îşi păstrase cele patru pisici, dintre care pe una o chema Bismarck, deoarece, după cum se putea presupune, rachiul de ienupăr tot mai avea uneori cîştig de cauză, iar în asemenea ocazii Meyn devenea muzical.

Rareori băteam la ceasornicarul Laubschad, un om tăcut între o mie de ceasuri care ticăiau pe diferite voci. Îmi puteam permite o dată pe lună o asemenea uzură a timpului.

Bătrînul Heilandt îşi mai avea cocioaba în curtea casei noastre. Tot mai îndrepta cuiele strîmbe cu ciocanul. Erau şi iepuri, şi iepuri din iepuri, ca-n vremurile de odinioară. Dar puştanii din curte nu mai erau aceiaşi. Purtau acum uniforme şi cravate negre, nu mai fierbeau supe din făină de cărămizi. Pe cei ce creşteau acum depăşindu-mă nu-i ştiam pe nume. Ăştia erau altă generaţie. Generaţia mea terminase şcoala şi-şi făcea ucenicia: Nuchi Eyke deveni frizer, Axei Mischke voia să se facă sudor la Schichau, Susi Kater intrase ucenică vînzătoare la magazinul Sternfeld şi avea deja un prieten stabil. Cum se pot schimba toate în trei-patru ani! E adevărat că vechea stinghie de bătut covoare era tot acolo şi pe regulamentul de ordine al blocului scria şi acum: Marţea şi vinerea se bat covoarele, dar bătăile nu mai răsunau

decît cu zgîrcenie şi cu sfială în cele două zile ale săptămînii. De cînd preluase Hitler puterea, existau tot mai multe aspiratoare în gospodării, stinghiile pentru bătutul covoarelor erau tot mai părăsite şi nu le mai erau de folos decît vrăbiilor.

Mie nu-mi rămîneau deci decît casa scărilor şi podul. Sub ţiglele acoperişului îmi făceam lectura preferată, în casa scărilor băteam, cînd mă apuca dorul de oameni, la prima uşă de la etajul doi, din stînga. Îmi deschidea totdeauna mama Truczinski. De cînd mă ţinuse de mînă la cimitirul din Brentau şi mă însoţise la mormîntul bietei mele mame, deschidea totdeauna cînd Oskar se ivea în cadrul uşii, cu beţele şi cu toba lui.

„Ia-o şi tu mai domol, Oskarchen, că Herbert mai trage un pui de somn, că iar a făcut-o lată azi-noapte, de l-au adus cu maşina."

Pe urmă mă trăgea în casă, îmi dădea cafea de malţ cu lapte şi o bucată de zahăr maroniu candel, prins de o aţă ca să-l moi în cafea şi să-l sug. Beam, sugeam candelul şi lăsam toba să se odihnească în pace.

Mama Truczinski avea un cap mic şi rotund pe care părul rar şi cenuşiu şedea aşa de întins, încît printre şuviţe aproape că strălucea pielea roză. Firele sărace se îndreptau toate spre punctul cel mai proeminent din spatele capului ei şi făceau acolo un coc care, în ciuda dimensiunilor lui derizorii — era mai mic decît o bilă de biliard -, putea fi văzut din toate părţile, dacă se întorcea sau se răsucea. Cocul era prins cu andrele. Mama Truczinski, îşi freca în fiecare dimineaţă pometţii ei rotunzi care, atunci cînd rîdea, păreau adăugaţi la obraji, cu hîrtie de la ambalajele de cicoare, o hîrtie roşie care colora. Avea o privire de şoarece. Cei patru copii ai ei se numeau: Herbert, Guste, Fritz şi Maria.

Maria era de vîrsta mea, tocmai terminase şcoala elementară, locuia şi învăţa gospodăria la o familie de funcţionari în Schidlitz. Pe Fritz, care lucra la fabrica de vagoane, îl vedeam rar. Avea două-trei fete care îi făceau patul cu schimbul şi cu care mergea la Ohra, la hipodrom, să danseze. Creştea iepuri şi cobai în curtea casei, de care trebuia să se îngrijească mama Truczinski pentru că Fritz nu mai pridideа cu prietenele. Guste, o persoană liniştită, în jur de treizeci de ani, era cameristă la hotelul Eden, la gara principală. Era încă necăsătorită şi locuia, ca întreg personalul hotelului de clasa I, la ultimul etaj al blocului Eden. În sfîrşit, Herbert, cel mai mare, singurul care locuia la maică-sa — dacă facem abstracţie de ocazionalele nopţi petrecute acasă de sudorul Fritz -, era chelner la periferia portului Neufahrwasser. Despre el va fi vorba aici. Fiindcă Herbert Truczinski a constituit, după moartea bietei mele mame, pentru o scurtă şi fericită perioadă de timp, ţinta tuturor strădaniilor mele; şi azi îl mai numesc prietenul meu.

Herbert era chelner la Starbusch. Aşa îl chema pe patronul căruia îi aparţinea circiuma *La suedezi.* Locanda aceasta se găsea vizavi de biserica protestantă a marinarilor, iar muşteriii ei erau — nu-i greu de ghicit după numele firmei — îndeobşte scandinavi. Dar veneau şi ruşi, polonezi din portul liber, încărcători din Holm şi marinari de pe vasele de război venite în vizită, care tocmai acostaseră. Nu era lipsit de riscuri să serveşti în această circiumă cu adevărat europeană. Doar experienţele adunate la Ohra, la hipodrom - Herbert fusese chelner în localul acela de dans de mîna a treia, înainte de a pleca la Fahrwasser —, îl ajutară să domine cu germana lui plată de periferie, presărată cu puţină engleză şi poloneză, babilonia de limbi de la *La suedezi.* Şi cu toate acestea, o dată sau de două ori pe lună, îl aducea acasă gratis, împotriva voinţei lui, o maşină a Salvării.

Herbert trebuia atunci să stea culcat pe burtă, să respire greu — depăşea suta de chile — şi să-şi împovăreze patul peste măsură. În asemenea zile, mama Truczinski nu mai contenea cu ocările, în timp ce îl îngrijea fără întrerupere, îşi scotea de fiecare dată o andrea din coc, după ce refăcea legătura ca să nu se desfacă şi bătea de cîteva ori cu andreaua în geamul unei fotografii aşezate în faţa patului. Fotografia reprezenta un bărbat serios cu privirea severă şi cu o mustaţă care semăna leit cu mustăţile de pe primele pagini ale albumului meu de fotografii.

Acel domn pe care îl apostrofa andreaua mamei Truczinski nu era un membru oarecare al familiei, ci tatăl lui Herbert, Guste, Fritz şi Maria.

„O s-o sfîrşeşti la fel ca tac'tu", îi şuiera în ureche lui Herbert, care abia mai respira şi gemea. Dar niciodată nu spunea unde şi cum îşi găsise sfîrşitul acel bărbat, fotografiat şi retuşat, în rama lui neagră lăcuită, un sfîrşit, se vede treaba, căutat cu lumînarea.

„Şi-acu' cum fu?" vru să afle şoarecele cu păr cenuşiu, privindu-l pe deasupra braţelor încrucişate.

„Suedejii şi norvegienii, ca de obicei", se suci Herbert şi patul scîrţîi.

„Ca de obicei, ca de obicei! Faci aşa, de parcă numa' ăştia ar fi. Ultima oară fură de la nava-şcoală, cum îi zice, spune odată, «Schlageter», ce-ţi spusei, şi tu o ţii întruna cu suedejii şi cu ăia din nord!"

Urechea lui Herbert — nu-i vedeam obrazul — se roşi pînă dincolo de margini: „Neisprăviţii ăştia, cărora nu le tace fleanca nicidecum şi se iau de ditamai omu'!"

„Lasă puştii ăia în pace şi vezi-ţi de treaba ta. Că-n oraş, cînd îi vezi cum se plimbă, zici că-s la locul lor. Bag seama că le-oi fi zis iar ideile tale cu Lenin ori te-i fi amestecat în războiul ţivil spaniol?"

Herbert nu-i mai răspunse şi mama Truczinski se duse la bucătărie la cafeaua ei de malţ.

De îndată ce spinarea lui Herbert s-a vindecat, mi s-a dat voie s-o văd. Atunci şedea pe scaunul de la bucătărie şi-şi lăsa bretelele să-i alunece peste şoldurile pătate cu albastru, îşi scotea cămaşa de lînă cu mişcări încete, de parcă gînduri grele i-ar fi condus mîinile.

Spinarea era rotundă, elastică. Muşchii i se mişcau neobosiţi. Un peisaj rozaliu presărat cu pistrui. De sub omoplaţi năpădea un păr roşcat de-o parte şi de alta a coloanei vertebrale îngropate în grăsime. Şi mai jos se încreţea, pînă dispărea în izmenele pe care Herbert le purta şi vara. De la elasticul izmenelor în sus şi pînă la muşchii gîtului, îi acopereau spinarea semne de diferite culori, de la negru-albăstriu pînă la alb-verzui, semne îngroşate, întrerupînd podoaba capilară, ştergîndu-i pistruii, semne ce produceau mîncărimi la schimbarea vremii. Mi se dădea voie să ating aceste semne. Mă întreb eu, care zac în pat şi privesc pe fereastră de luni de zile cu toată atenţia clădirea administraţiei spitalului şi pădurea Oberrath din spatele ei, ce mi-am permis eu să ating pînă azi şi să fie la fel de tare, de sensibil şi tulburător ca cicatricele de pe spinarea lui Herbert Truczinski? Erau acolo părţi de femei şi de fete, propriul meu membru, stropitoarea de ghips a Pruncului Iisus şi acel deget inelar pe care mi-l adusese, în urmă cu doi ani, cîinele din cîmpul de secară; mi se dăduse voie să-l păstrez. L-am avut încă acum un an într-un borcan închis ermetic, dar arătînd atît de real şi de intact, că şi azi mai simt fiecare articulaţie a degetului, putînd chiar să-l număr alături de celelalte degete, cînd puneam mîna pe beţele tobei. Ori de cîte ori voiam să-mi amintesc de cicatricele de pe spinarea lui Herbert Truczinski, mă apucam să bat în tobă în faţa borcanului cu degetul inelar, ca astfel să-mi ajut memoria. Ori de cîte ori cercetam corpul unei femei, ceea ce se întîmpla destul de rar, îmi inventam — părţile femeilor asemănătoare acelor semne fiind prea puţin convingătoare — cicatricele lui Herbert Truczinski. Dar la fel de bine puteam spune: primele atingeri ale nervurilor de pe spinarea lată a prietenului meu m-au făcut, încă de pe atunci, să cunosc acele întăriri trecătoare pe care le prezintă femeile cînd vor să facă dragoste. Semnele de pe spinarea lui Herbert îmi mai promiteau de asemenea, încă de pe atunci, degetul inelar şi, mai înainte de a fi ajuns la promisiunile cicatricelor lui Herbert, au fost beţele tobei care îmi promiseseră, încă de la a treia mea aniversare, cicatricele, organele de reproducere şi, în cele din urmă, degetul inelar. Dar trebuie să mă întorc şi mai mult în timp. Încă din faza de embrion, pe cînd Oskar nu se numea încă Oskar, joaca mea cu cordonul ombilical, pe urmă beţele tobei, cicatricele lui Herbert, craterele eruptive ale femeilor mai tinere sau mai bătrîne, în sfîrşit, degetul inelar şi iar şi iar stropitoarea Pruncului Iisus mi-au vestit propriul meu sex pe care îl port neclintit asupra mea ca pe un monument capricios al neputinţei şi al posibilităţilor mele

limitate.

Azi am ajuns din nou la beţele mele. De cicatrice, de părţi moi, de propriul meu armament, întărit doar rareori, nu-mi amintesc decît luînd-o pe căile ocolite pe care toba mea mi le indică. Trebuie să fac treizeci de ani ca să pot să-mi serbez cea de-a treia aniversare. Probabil că aţi ghicit: ţelul lui Oskar este întoarcerea la cordonul ombilical; numai datorită acestui fapt se face tot tapajul ăsta şi se insistă atît asupra cicatricelor lui Truczinski.

Dar înainte de a descrie şi explica spinarea prietenului meu, precizez în prealabil că, în afară de o muşcătură pe care i-o făcuse o prostituată din Ohra la fluierul piciorului, pe partea anterioară a corpului său uriaş, greu de apărat, fiind o ţintă prea vizibilă prin suprafaţa lui mare, nu se găsea nici o cicatrice. Nu-l puteau ataca decît din spate. Nu putea fi atins decît în partea dorsală, numai spinarea i-o desenau cuţitele finlandeze şi poloneze, muşcăturile de cleşte ale încărcătorilor din Speicherinsel, şişurile cadeţilor de pe navele-şcoală.

După ce Herbert îşi lua prînzul - de trei ori pe săptămînă avea la masă cartofi pai, pe care nimeni nu-i reuşea atît de subţiri, de lipsiţi de grăsime şi totuşi crocanţi, ca mama Truczinski - aşadar cînd Herbert îşi dădea farfuria la o parte, îi întindeam ziarul *Neueste Nachrichten.* Îşi lăsa în jos bretelele, îşi scotea cămaşa şi, cît citea, mă lăsa să-i interoghez spinarea. În timpul acestor interogaţii tactile stătea de obicei şi mama Truczinski la masă, deşira ciorapi vechi de lînă, făcea observaţii aprobatoare sau dezaprobatoare şi nu scăpa ocazia să pomenească — cum era de aşteptat —, din cînd în cînd, de moartea îngrozitoare a acelui bărbat care atîrna, fotografiat şi retuşat, sub sticlă, pe peretele de vizavi al patului lui Herbert.

Interogatoriul începea cînd puneam degetul pe una dintre cicatrice. Uneori apăsam şi cu unul dintre beţele mele de la tobă.

„Apasă mai tare, băiete. Nu ştiu pe care ţii degetul. Aia cred că doarme." Pe urmă apăsam mai vîrtos.

„A, asta! E de la un ucrainean. Să luă dă unu' din Goingen. Mai întîi s-avură ca fraţii şi p-ormă zise ăl din Goingen: Ruski. Ucraineanu', pasămite, nu înghiţi vorba asta. Că mai bine să-i fi zis ce-ţi venea la gură, numa' Ruski nu. Coborîse pe Vistula-n jos cu lemne şi mai biruise şi alte ape şi avea bani gîrlă la ciorap şi şi-ar fi lăsat juma' din ei la Starbusch, dacă nu zicea ăla, Ruski, şi io sării să-i despart, domol cum mi-i felul. Şi Herbert mai avea o grămadă dă treabă şi numa' ce-l aude pă ucrainean că-i zice: leş dă baltă ce ieşti, şi leşu', care ridicase toată ziua cu macaraua imală puturoasă, îmi mai atîrnă şi el o vorbă dă suna ca Nazi. Ei bine, Oskarchen, îl ştii doar pe Herbert Truczinski! Ăla cu macaraua, un sfrijit fără sînge în iel, zăcea lat şi zdrucit în faţa garderobei. Şi taman cînd vrui să-i zic ucraineanului care-i diferenţa între un leş dă baltă şi unul din Danzig, numa' ce mă ciupi dă la spate

şi — asta-i cicatricea."

Cînd Herbert spunea „asta-i cicatricea", răsfoia în acelaşi timp ziarul, ca să-şi întărească spusele, şi sorbea o înghiţitură din cafeaua de malţ, înainte de a avea voie să apăs o dată, de două ori, pe următoarea cicatrice.

„A, asta! Asta îi una modestă. D-acu' doi ani, cînd flotila de torpiloare din Pillau a acostat aici şi se dete mare; au cîntat *Blaue Jungs* şi puicuţele bolînziră după ei. Cum de-a nimerit macheala asta la marină nu m-am lămurit nici pînă azi. Ăla venea din Dresda, îţi dai seama, Oskarchen, din Dresda! Dar tu n-ai idee ce va să zică un marinar din Dresda."

Ca să abat simţurile lui Herbert, care îşi făceau stăruitor de cap în frumosul oraş de pe Elba, şi să le aduc înapoi în Neufahrwasser, mai apăsai o dată pe cicatricea aceea modestă, cum o numea el.

„Da, da, spuse în sfîrşit. Ăsta era timonier pe torpilor şi pus pe fapte mari. Voia să-l ia p-un scoţian, de zăcea cu barca lui în doc uscat, pe vas. Pe motiv de Chamberlain şi de umbrelă şi de-al d-astea. Îl povăţuii cu calm, cum mi-i felul, s-o lase baltă, că scoţianul tot nu pricepea o iotă şi mînjea numa' masa cu răchie. Şi tomna cînd îi ziceam: Lasă băiatu', că doară nu ieşti la voi, ci la Liga Naţiunilor, numa' ce-mi spune mucosu' ăla de pe torpilor: captură nemţească ce ieşti, ceea ce în gura saxonilor pricepi cum devine - şi i-am cîrpit îndată vreo două, de l-am potolit. Ca după vreo două ceasuri, tomna mă aplecasem după un gulden alunecat sub masă şi nu vedeam că ierea întunerec şi numa' ce-şi ia saxonul baioneta şi harşt, mă şi crestează!"

Herbert răsfoia rîzînd ziarul *Neueste Nachrichten* şi adăugă: „Asta-i cicatricea", îi împinse apoi ziarul mamei Truczinski, care bombănea şi dădea de înţeles că ar vrea să se ridice. Imediat, înainte ca Herbert să se fi dus la closet - se vedea pe faţa lui unde voia să meargă -, cînd tocmai se opintise de marginea mesei şi se ridică, eu îi atinsei o cicatrice cusută, violetă aproape neagră, lată cît lungimea unei cărţi de skat.

„Herbert trebuie să meargă la closet, băieţică. P'ormă o să-ţi spun." Dar eu îl apăsai iar, începui să dau din picioare, făceam ca la trei ani, asta ajuta întotdeauna.

„Hai, fie, ca s-avem linişte. Da-ţi spun pă scurt." Herbert se aşeză din nou. „Era de Crăciun, în anii treizeci. În port nici o mişcare, încărcătorii tăiau frunze la cîini şi scuipau cît puteau ei dă departe. După masa dă la miezu' nopţii — tomna gătaseră punciu' —, veniră curaţi şi frezaţi în haine albastre şi încălţări dă lac suedejii şi finlandejii din biserica marinarilor dă peste drum. Nu-mi mirosea a bine, stau în uşă, mă uit la feţele alea prea cuminţi şi-mi zic: ce joacă ei acolo somnoroşi, pă bumbi cu ancore, c-acuş începe circu'. Lungi îs

cuţitele, scurtă-i noaptea! Ce să-i faci, finlandejii şi suedejii au avut mereu ceva de-mpărţit. Dar ce-o fi avut Herbert Truczinski cu ei, dracu' ştie. Că Herbert nu poate lipsi ca martie din post. Îndată o zbugheşte pă uşă afar' şi Starbusch strigă încă după el: Ai grijă, Herbert! Dar el are o misie, vrea să-i sară-n ajutor preotului, unu' tînăr, abia venit din Malmo, de la seminar, şi n-a făcut încă nici un Crăciun cu finlandejii şi cu suedejii în aceeaşi biserică, lui vrea să-i vie în ajutor, să-l prinză de subsuori ca să ajungă teafăr acasă şi uite că de-abia ajung să pun mîna pă poala preotului, că am deja chestia aia înfiptă-n spate şi-mi spun «La mulţi ani», deşi e seara de Crăciun. Şi cînd îmi vin în fire, zac la noi pă tejghea şi bunătate de sînge îmi curge în halbele dă bere pă gratis şi Starbusch aduce cutia cu plasturi dă la Crucea roşie şi vrea să-mi dea aşa-zisu' prim-ajutor".

„Şi tu te bagi unde nu-ţi fierbe oala", se necăji mama Truczinski şi-şi scoase andreaua din coc. „Şi unde mai pui că nu calci deloc în biserică. Ba faci chiar într-adins!"

Herbert făcu un gest de lehamite cu mîna, merse fluturîndu-şi cămaşa şi dîndu-şi jos bretelele la closet. Se duse posomorît şi spuse la fel de posomorît: „Asta-i cicatricea", trase aici linia, de parcă ar fi vrut să se distanţeze o dată pentru totdeauna de biserică şi de împunsăturile de cuţite legate de aceasta, ca şi cînd closetul ar fi fost locul unde devii sau rămîi liber-cugetător.

După cîteva săptămîni îl găsii pe Herbert fără grai şi fără chef pentru ora de interogaţii. Îmi părea amărît şi nu avea obişnuitul pansament pe spinare. Ba mai mult, îl găsii complet normal, zăcînd pe spate, pe canapeaua din salon. Nu zăcea ca un rănit în patul lui şi totuşi părea destul de greu rănit. L-am auzit suspinînd, invocîndu-i pe Dumnezeu, pe Marx şi pe Engels şi blestemîndu-i. Din cînd în cînd scutura pumnul în aerul încăperii, apoi se lovea în piept, se ajuta şi cu celălalt pumn şi astfel se autotortura ca un catolic care strigă *mea culpa, mea maxima culpa.*

Herbert ucisese un căpitan leton. Tribunalul îl achită - acţionase, după cum se întîmplă des în meseria lui, în legitimă apărare. Dar letonul rămase totuşi, în ciuda achitării lui Herbert, un leton mort şi-l apăsa pe chelner ca o chintală, deşi despre căpitan se spunea că era firav şi, pe deasupra, şi un omuleţ bolnav de stomac.

Herbert nu mai mergea la lucru. Îşi anunţase demisia. Patronul Starbusch venea des, se aşeza lîngă Herbert, alături de canapea, sau lîngă mama Truczinski, la masa de bucătărie, scotea din servieta lui pentru Herbert o sticlă de rachiu de ienupăr garantat şi pentru mama Truczinski o jumătate de pfund de cafea neprăjită, procurată din porto-franco. Ori încerca să-l convingă pe Herbert, ori o convingea pe mama Truczinski să-l convingă pe Herbert. Dar Herbert rămînea tare sau moale - cum vreţi s-o luaţi -, nu mai voia să fie chelner şi în nici

un caz în Neufahrwasser, vizavi de biserica marinarilor. Nu mai voia, în general, să fie chelner, pentru că cine-i chelner e împuns şi cine-i împuns ucide într-o bună zi un mic căpitan leton, numai pentru ca să-şi ţină căpitanul la distanţă, numai pentru că nu vrea să permită unui cuţit leton ca, alături de cicatricele finlandeze, suedeze, poloneze, ale oraşelor libere sau germane, să mai apară pe spinarea brăzdată în lung şi-n lat a unui Herbert Truczinski şi o cicatrice letonă.

„Mai bine mă duc la vamă, decît să mai fiu chelner în Fahrwasser", spuse Herbert. Dar nu se duse la vamă.

Niobe

În anul treizeci şi opt vămile crescuseră, graniţa dintre Polonia şi Statul liber fu închisă. Bunica nu mai putea să vină cu decovilul la tîrgul săptămînal de la Langfuhr, fu nevoită să-şi închidă taraba. Rămase, ca să zic aşa, pe ouă, fără nici un chef de a cloci. În port heringii duhneau pînă la cer, marfa se aduna în stive, oamenii de stat se întîlneau, cădeau de acord; doar prietenul meu Herbert zăcea învrăjbit cu sine şi fără nici o ocupaţie pe canapea şi scormonea în interiorul lui ca un adevărat cugetător.

Vama oferea leafă şi pîine. Oferea uniforme verzi şi o graniţă verde, demnă să fie străjuită. Herbert nu mergea la vamă, nu mai voia să chelnerească pe nimeni, voia doar să zacă pe canapea şi să scormonească înăuntrul lui.

Dar omul trebuie să aibă o ocupaţie. Nu numai mama Truczinski gîndea aşa. Deşi refuza să-l povăţuiască, la îndemnul cîrciumarului Starbusch, pe fiul ei Herbert să-şi reia meseria de chelner la Fahrwasser, era totuşi hotărîtă să-l smulgă pe Herbert de pe canapea. Şi el se sătură curînd de locuinţa lui de două camere, nu mai scormonea decît în exterior şi începu într-o bună zi să consulte anunţurile cu oferte de serviciu din *Neueste Nachrichten* şi, fără nici o tragere de inimă, pe cele din *Vorposten,* pentru a găsi ceva de lucru în port.

L-aş fi ajutat cu plăcere. Avea nevoie un bărbat ca Herbert să-şi caute, în afară de ocupaţia lui propriu-zisă la periferia portului, şi alte surse de venit ajutătoare? Ocupaţii ocazionale, salahoreală în docuri, un fel de a arde gazul. Nu mi-l puteam imagina pe Herbert în Mottlaubrucken, scuipînd după pescăruşi şi mestecînd mahorcă. Mi-a venit ideea că aş putea să înfiinţez, împreună cu el, o întreprindere prin asociere: două ore de lucru susţinut o dată pe săptămînă sau chiar pe lună şi am fi fost nişte oameni făcuţi. Datorită unei experienţe îndelungate în acest domeniu, Oskar ar fi decupat şi ar fi făcut pe supraveghetorul, în timp ce Herbert ar fi fost, cum se spune, cel iute de mînă. Doar nu aveam nevoie de lampă de sudură, de şperaclu, de lădiţă cu unelte. Ne descurcam fără box, fără pumnal. *Minna cea verde,* cum i se zicea dubei poliţiei, şi noi eram două lumi care nu trebuiau să se atingă. Şi Mercur, zeul hoţilor şi al comerţului, ne proteja, pentru că eu, născut în zodia Fecioarei, purtam semnul lui, pe care îl imprimam ocazional pe obiectele palpabile.

N-ar avea sens să ignorăm acest episod. Pe scurt, trebuie amintit,

fără a face mărturisiri complete: Herbert şi cu mine ne-am permis, în timpul în care n-avea slujbă, două spargeri în prăvălii de delicatese şi o spargere substanţială într-o blănărie: trei vulpi albastre, un urs de mare, un manşon persan şi un palton de mînz drăguţ, dar nu deosebit de valoros, pe care biata mea mamă l-ar fi purtat precis cu plăcere, constituiau captura.

Ceea ce ne-a determinat să renunţăm la furturi nu era atît sentimentul de vinovăţie, total nerecomandabil, care ajungea totuşi din cînd în cînd apăsător, cît greutăţile crescînde întîmpinate în plasarea capturii. Ca să poată scăpa avantajos de lucrurile acelea, Herbert trebuia să plece din nou la Neufahrwasser, deoarece numai la periferia portului se găseau intermediarii de care aveai atîta nevoie. Dar întrucît locul acela îi amintea mereu de firavul căpitan leton bolnav de stomac, încerca să plaseze lucrurile pe unde se nimerea, de-a lungul străzii Schichau, la Hakelwerk, pe Burgerwiese, numai în Fahrwasser nu, unde blănurile s-ar fi dat ca untul. Întreprinderea noastră lîncezea într-atît că, în cele din urmă, marfa din prăvăliile de delicatese ajunse în bucătăria mamei Truczinski şi chiar şi manşonul persan i-l dăruii tot ei sau, mai exact, Herbert încercă să i-l dăruiască.

Cînd mama Truczinski văzu manşonul, îşi dete seama că nu era lucru curat. Alimentele le acceptase tacit, gîndindu-se probabil la un furt neînsemnat, pentru consumul imediat, să zicem admisibil. Aşa gîndea mama Truczinski, simplu şi just, făcea ochi de şoarece, îşi scotea andreaua din coc şi spunea arătînd cu vîrful ei spre fotografie: „O s-o sfîrşeşti cum a sfîrşit-o şi tac'tu" şi-i împingea lui Herbert ziarul *Neueste Nachrichten* sau *Vorposten,* ceea ce însemna: „Acum ori îţi cauţi o slujbă ca lumea, nu de încărcător în port, ori nu mai pupi să-ţi fac mîncare".

Herbert mai zăcu o săptămînă pe canapeaua lui de cugetător; era ursuz şi de neabordat, atît pentru o partidă de interogare a cicatricelor, cît şi pentru vizitarea unor vitrine promiţătoare. Aveam toată înţelegerea pentru prietenul meu, îl lăsai să-şi savureze ultima rămăşiţă de suferinţă, îmi pierdeam timpul la ceasornicarul Laubschad şi la ceasurile lui, încercam să reiau legătura cu muzicantul Meyn, dar ăsta nu-şi mai îngăduia nici măcar un păhărel de rachiu, îşi mînuia trompeta numai după notele orchestrei cavaleriştilor SA, făcea pe îngrijitul şi pedantul, în timp ce toate cele patru pisici ale sale, relicve ale unor vremuri cam beţive, dar profund muzicale, ajunseseră să tragă mîţa de coadă, de nemîncate ce erau. În schimb, pe Matzerath care, pe cînd trăia încă mama, nu bea decît în societate, îl găseam de multe ori stînd pînă noaptea tîrziu, cu priviri sticloase, în faţa unui păhărel de rachiu. Răsfoia albumul de fotografii, încerca, aşa cum fac eu acum, s-o reînvie pe biata mama în pozele mici, mai mult sau mai puţin retuşate, către miezul nopţii îl apuca o dispoziţie de plîns, atunci

li se adresa lui Hitler sau lui Beethoven, care atîrnau tot încruntaţi şi tot faţă în faţă, folosind prenumele familiar tu, şi se pare că primea răspuns numai de la geniu, deşi acesta era surd, în timp ce Fuhrerul abstinent tăcea, pentru că Matzerath, un şef de grupă acolo, mic şi beat, nu merita atenţia lui.

Într-o marţi — îmi amintesc exact cu ajutorul tobei — sosi clipa cea mare. Herbert intră în priză, adică îi ceru mamei Truczinski să-i perie cu cafea rece pantalonii albaştri, largi jos şi strînşi sus, se căzni să intre într-o piele străină, îşi trase pe el jacheta cu nasturi cu ancoră, îşi stropi şalul alb de mătase, procurat din portul liber, cu colonie, provenind tot din gunoiul scutit de vamă al portului liber, şi iată-l, stînd ţanţoş şi pătrăţos sub şapca albastră.

„Ies puţin, poate-oi găsi ceva de lucru în port", spuse Herbert, cu un bobîrnac îşi mută şapca *Prinţ Heinrich* niţel spre stînga, să-i dea un aer mai îndrăzneţ şi mama Truczinski lăsă să-i cadă ziarul din mînă.

Ziua următoare Herbert avea şi post, şi uniformă. Acum purta gri-închis, nu verde-vamal; era paznic de muzeu la Muzeul Marinei.

Ca toate valorile demne de a fi conservate ale acestui oraş, el însuşi demn de a fi conservat, comorile Muzeului Marinei umpleau o casă veche de patricieni, şi ea piesă de muzeu, care îşi păstra în exterior estrada de piatră şi o ornamentaţie a faţadei uşor jucăuşă, cu toate că destul de opulentă, iar în interior era sculptată în lemn de stejar de culoare închisă, şi avea şi o scară în spirală. Muzeul înfăţişa istoria, catalogată cu grijă, a oraşului portuar, al cărui ţel glorios a fost totdeauna să devină şi să rămînă putred de bogat printre numeroşi vecini puternici, dar şi mai numeroşii săraci. Aceste privilegii cumpărate de la suveranii ordinului, de la regii Poloniei şi confirmate solemn prin acte! Aceste gravuri colorate ale diferitelor asedii ale redutei maritime de la vărsarea Vistulei! Aici, între zidurile oraşului, rămîne nefericitul Stanislas Leszczynski, în fuga lui din faţa regelui saxon vrăjmaş. Pe tabloul în ulei se vede foarte clar cît îi este de frică. Şi mai marele Potocki şi solul francez de Monti se tem foarte tare, pentru că ruşii, sub conducerea generalului Lascy, asediază oraşul. Toate acestea au etichete exacte şi pînă şi numele navelor franceze, aflate sub drapelul crinului în radă, sînt scrise citeţ. O săgeată indică: Cu această corabie a fugit regele Stanislas Leszczynski în Lorena, cînd oraşul a trebuit să se predea celui de-al treilea August. Marea majoritate a rarităţilor expuse o formau trofeele luate în războaiele cîştigate, deoarece războaiele pierdute nu oferă decît rar sau niciodată trofee muzeelor.

Mîndria colecţiei o reprezintă figura galionului unei mari galere florentine, care îşi avea portul de baştină la Brugge, deşi aparţinea neguţătorilor florentini Portinari şi Tani. Piraţii şi căpitanii oraşului Danzig, Paul Beneke şi Martin Bardewiek reuşiseră să o captureze în

aprilie una mie patru sute şaptezeci şi trei, navigînd de-a lungul coastei, în faţa portului Sluys. Îndată după capturarea galerei dădură ordin să fie trecut prin sabie tot echipamentul împreună cu ofiţerii şi căpitanul. Corabia şi tot avutul ei fură aduse la Danzig. *Judecata de Apoi,* tripticul pliabil al pictorului Memling şi o cristelniţă de aur - amîndouă executate la comanda florentinului Tani pentru o biserică din Florenţa — au fost expuse în biserica Sf. Maria; *Judecata de Apoi,* după cîte ştiu, bucură astăzi ochii catolici ai Poloniei. Ce s-a făcut după război cu figura galionului a rămas neelucidat. Pe vremea aceea se păstra la Muzeul Marinei.

O femeie opulentă de lemn, goală şi verde, care privea drept înainte din ochii ei adînciţi de chihlimbar, pe sub braţele ridicate, ţinîndu-şi mîinile împreunate cu toate degetele la vedere, privea drept înainte deasupra sînilor ei ambiţioşi. Această femeie, figura galionului, aducea nenorocire. Neguţătorul Portinari comandă sculptura după măsurile unei fete flamande, cu care era foarte intim, unui sculptor în lemn, renumit în executarea figurilor de galioane. De cum fu fixată figura cea verde sub bompresul figurilor de galioane, fetei i se intenta proces de vrăjitorie, după obiceiurile de atunci, înainte de a arde ca o torţă, fata i-a învinuit, în timpul anchetei, pe protectorul ei, neguţătorul florentin, şi totodată pe sculptorul care îi luase atît de bine măsura. Se spune că Portinari s-ar fi spînzurat pentru că avea frică de foc. Sculptorului i-au fost retezate cele două mîini atît de înzestrate, ca pe viitor să nu mai facă din vrăjitoare figuri de galioane, încă pe cînd procesele din Brugge erau în toi şi stîrneau multă vîlvă, pentru că Portinari era un om bogat, corabia cu figura galionului căzu în mîinile piratereşti ale lui Paul Beneke. Signore Tani, cel de-al doilea neguţător, nimeri sub un topor de abordaj, Paul Beneke i-a urmat. Cîţiva ani mai tîrziu nu mai găsi protecţie la patricienii din oraşul său natal şi fu înecat în curtea turnului cu etaje. Corăbiile, cărora li se monta, după moartea lui Beneke, la proră figura galionului, ardeau încă din port, îndată după montare, incendiind şi alte nave. Totul se prefăcea în cenuşă, doar figura galionului care era imună la foc nu ardea şi, datorită formelor ei armonioase, îşi găsea mereu adoratori printre proprietarii de vase. Dar de cum îşi ocupa femeia aceea locul la proră, cum se decimau în spatele ei, pradă răzvrătirilor, echipajele celor mai paşnice corăbii. Călătoria lipsită de succes a flotei din Danzig împotriva Danemarcei, sub domnia prea iscusitului Eberhard Ferber, în anul una mie cinci sute douăzeci şi doi, a dus la căderea lui Ferber şi la răzmeriţe sîngeroase în oraş. E adevărat că istoria povesteşte de conflicte religioase — în anul douăzeci şi trei, pastorul protestant Hegge a condus mulţimea la iconoclastie în şapte biserici parohiale din oraş -, dar noi vom da vina pentru această nenorocire, cu efect tîrziu, pe figura galionului: ea împodobea prova corăbiei lui

Ferber.

Cînd, după cincizeci de ani, Ştefan Bathory asedie în zadar oraşul, Kaspar Jeschke, stareţul mînăstirii Oliva, a dat vina, prin predici de pocăire, pe figura galionului. Regele Poloniei o primise în dar din partea oraşului, o luă cu el în tabăra lui de campanie şi se lăsă prost povăţuit de ea. În ce măsură influenţase doamna de lemn campaniile suedeze împotriva oraşului, încarcerarea pe mulţi ani a fanaticului religios Dr. Agidius Strauch, care conspirase cu suedezii, şi incendierea femeii verzi, care ajunsese din nou în oraş, nu putem şti. O sursă destul de obscură susţine că un poet din Silezia, pe nume Opitz, a găsit pentru cîţiva ani refugiu în oraş, dar a murit prea devreme, deoarece descoperise sculptura blestemată într-o şură şi încercase s-o cînte în versurile lui.

Abia spre sfîrşitul secolului al optsprezecelea, pe vremea împărţirii Poloniei, prusacii, care au trebuit să-şi impună cu forţa stăpînirea asupra oraşului, au emis o interdicţie regală prusacă împotriva „Figurii de lemn, Niobe". Era atestată pentru prima oară nominal în documente şi evacuată, sau mai bine-zis încarcerată, în acel turn cu etaje, în a cărui curte fusese înecat Paul Beneke; de pe galeria acestui turn îmi exersasem eu pentru prima oară cu succes cîntecul meu cu efect la distanţă. Fusese astfel pedepsită pentru ca faţă în faţă cu produsele cele mai ingenioase ale fanteziei omeneşti, instrumentele de tortură adică, să rămînă liniştită tot secolul al nouăsprezecelea.

Cînd m-am urcat în turn, în anul treizeci şi doi, şi am atentat cu vocea mea la ferestrele foaierului Teatrului Municipal, Niobe — pe numele ei popular „Mariţa cea verde" sau „Măruca cea verde" - fusese scoasă deja de ani de zile, slavă Domnului, din camera de tortură. Cine ştie dacă altfel mi-ar fi reuşit atentatul asupra construcţiei clasice?

Poate că un director de muzeu neştiutor, sau venit din altă parte, a scos-o pe Niobe din camera de tortură, care o mai ţinea în frîu, şi a mutat-o, la scurtă vreme după întemeierea Statului liber, în nou amenajatul Muzeu al Marinei. La puţin timp după aceea, muri de o infecţie a sîngelui, pe care prea zelosul bărbat şi-o provocase la consolidarea unei plăcuţe metalice, unde se putea citi că deasupra inscripţiei este expusă o figură de galion răspunzînd la numele de Niobe. Urmaşul său, un cunoscător atent al istoriei oraşului, a vrut s-o îndepărteze din nou pe Niobe. S-a gîndit s-o dăruiască oraşului Lubeck pe fata cea periculoasă de lemn şi numai fiindcă cei din Lubeck au refuzat acest dar, orăşelul de pe Trave a supravieţuit, cu excepţia bisericilor din cărămidă, bombardamentelor din timpul războiului.

Niobe sau „Măruca cea verde" a rămas deci la Muzeul Marinei şi a provocat în interval de paisprezece ani de istorie a muzeului moartea a doi directori - nu a directorului prudent, acela s-a lăsat substituit -,

decesul unui prelat mai vîrstnic mort la picioarele ei, morţile violente ale unui student de la Şcoala tehnică, a doi boboci de la Şcoala superioară Petri, care tocmai îşi luaseră bacalaureatul, şi sfirşitul a patru paznici de nădejde ai muzeului, toţi căsătoriţi.

Toţi fuseseră găsiţi, chiar şi studentul de la Şcoala tehnică, cu obrazul transfigurat, cu obiecte ascuţite în piept, de tipul celor aflate numai la Muzeul Marinei: cuţite de corabie, căngi, harpoane, vîrfuri de lance fin cizelate, de pe Coasta de Aur, ace de cusut pentru cei ce fac pînze de corăbii şi numai cel de-al doilea boboc a trebuit să recurgă mai întîi la briceagul lui şi apoi la compasul de şcoală deoarece, cu puţin înaintea morţii sale, toate obiectele ascuţite din muzeu fuseseră fie legate cu lanţuri, fie păstrate sub sticlă.

Deşi criminaliştii din comisiile pentru crime vorbeau la fiecare deces de o sinucidere tragică, în oraş şi chiar prin ziare bîntuia un zvon care spunea: „Măruca cea verde le-a făcut seama cu mîna ei". Niobe fu bănuită foarte serios că ar fi dus la moarte bărbaţi şi băieţi. Se discuta peste tot, în ziare se iniţiase un colţ special cu cazul Niobe pentru expunerea liberă a punctului de vedere personal. Se pomenea de întîmplări fatale. Administraţia oraşului vorbea de superstiţii depăşite: nu care cumva să-i treacă vreunuia prin cap să ia măsuri violente, înainte de a se fi dovedit că asemenea blestemăţii s-au petrecut aievea.

Aşa se face că lemnul cel verde rămase în continuare piesa cea mai preţioasă a Muzeului Marinei, pentru că Muzeul landului Oliva, Muzeul orăşenesc din Fleischergasse şi conducerea Curţii lui Arthur refuzau să adăpostească persoana aceea turbată după bărbaţi.

Era lipsă de paznici de muzeu. Şi nu doar aceştia refuzau să se acomodeze cu fecioara de lemn. Chiar şi vizitatorii ocoleau sala celei cu ochi de chihlimbar. În spatele ferestrelor Renaissance, care luminau din profil sculptura, liniştea domni multă vreme. Praful se depozita în voie. Femeile de serviciu nu mai veneau. Fotografii, altădată atît de insistenţi, dintre care unul murise la puţin timp după fotografierea figurii galionului, ce-i drept, de moarte naturală, dar totuşi surprinzătoare, avînd în vedere că era legată de fotografie, nu mai alimentau presa Statului liber, a Poloniei, a Reichului, chiar şi a Franţei, cu instantanee ale lucrării plastice asasine, ci distruseseră portretele lui Niobe din arhivele lor şi nu mai fotografiară decît sosirile şi plecările diverşilor preşedinţi, conducători de state şi regi în exil, trăiau sub semnul demonstraţiilor aflate întîmplător în programe: expoziţii de găini, congrese de partid, curse de automobilism şi inundaţii de primăvară.

Aşa a rămas pînă ce Herbert Truczinski, care nu mai voia să fie chelner şi în nici un caz vameş, a luat loc, în uniforma de paznic de muzeu, gri ca şoarecele, pe scaunul de piele lîngă uşa acelei săli, căreia în popor i se spunea *Odaia bună a Mărucăi.*

Încă din prima zi de lucru l-am urmat pe Herbert în staţia de tramvai din Piaţa Max Halbe. Îmi făceam griji pentru el. „Meri acas', Oskarchen, n-ai voie să vii cu mine!" Dar eu mă băgăm, cu tobă şi beţe cu tot, atît de insistent în sufletul marelui meu prieten, că Herbert spuse: „Hai, vino pîn' la Poarta înaltă şi p'ormă meri-napoi şi şezi cuminte!" La Poarta înaltă nu am vrut să mă întorc înapoi cu tramvaiul cinci. Herbert mă luă cu el în Heiligen-Geist-Gasse, încercă încă o dată să scape de mine, chiar acolo pe scara muzeului, şi cumpără oftînd un bilet de copil de la casă. E adevărat că aveam deja paisprezece ani şi ar fi trebuit să plătesc preţul întreg, dar ce-i interesa asta pe ei!

Am avut o zi plăcută, liniştită. Nu tu vizitatori, nu tu control. Din cînd în cînd băteam în tobă cîte o jumătate de oră, din cînd în cînd Herbert dormea o oră încheiată. Niobe privea cu ochii ei de chihlimbar drept înainte şi se-ndrepta cu cei doi sîni ai ei spre o ţintă care nu era a noastră. Nici nu se sinchisea de ea. „Asta oricum nu-i jenu' meu", făcu Herbert un gest de respingere cu mîna. „Uită-te numa' la cutele ei dă osînză şi la guşa aia mare."

Herbert îşi plecă într-o parte capul şi-şi lăsă închipuirea slobodă: „Şi-n şale îi lată cît un dulap, să-ncapă doi bărbaţi în el. Lui Herbert îi plac mai mult damele alea gingaşe, mărunţele, una d'aia mică, mică, întocmai ca o păpuşică".

Ascultam cum îşi descrie Herbert pe-ndelete Jenu' în materie de femei şi vedeam cum schiţa cu mîinile lui uriaşe ca două lopeţi contururile unei persoane graţioase de sex feminin care a rămas multă vreme, pînă-n ziua de azi, idealul meu de femeie, chiar şi în uniformă de soră medicală.

Încă din a treia zi petrecută de noi la muzeu, îndrăznirăm să ne părăsim locul de pe scaunul de lîngă uşă. Sub pretextul curăţeniei — în sală arăta într-adevăr jalnic —, ştergînd praful, măturînd pînzele de păianjen şi carii din lambriurile de stejar şi făcînd încăperea să arate, cu adevărat, ca *Odaia cea bună a Mărucăi,* ne apropiarăm de trupul verde de lemn, luminat şi răspînditor de umbre. Lucrurile nu stăteau de fapt chiar aşa, că Niobe ne-ar fi lăsat complet rece. Ea îşi purta cît se poate de evident frumuseţea, ce-i drept cam opulentă, dar nu lipsită de formă. Numai că noi nu îi savuram înfăţişarea cu ochii celor care vor să ia ceva în posesie. Mai degrabă ne exersam în felul de a privi al experţilor obiectivi, obişnuiţi să taxeze orice. Herbert şi cu mine, doi esteţi care ştiau să-şi păstreze sîngele rece şi urmăreau în salturile degetului mare proporţiile feminine, văzînd în măsura clasică de opt capete un etalon căruia Niobe i se potrivea pînă la coapsele prea scurte, în schimb tot ce ţinea de lăţime, şolduri, umeri, torace, cerea, de fapt, mai curînd o proporţie olandeză, decît una grecească. Herbert îşi lăsă degetul mare în jos: „Asta-i prea activă la pat. Herbert ştie

trînta de la Ohra şi Fahrwasser. Nu-mi trebe mie femeie pentru aşa ceva". Herbert era un copil păţit. „Da' ia să fie colo o mînă de muieruşcă, una pirpirie, cu care să te porţi ca şi c-un ou, din motive de talie, eh, atunci Herbert n-ar mai zice nimic."

Fireşte că, la o adică, noi n-am fi avut nimic nici împotriva lui Niobe şi a naturii ei războinice; Herbert ştia foarte bine că pasivitatea sau activitatea, dorite sau nedorite de el la femeile goale sau pe jumătate goale, sînt îndeobşte tăinuite, atît de cele subţiri şi graţioase, cît şi de cele pline sau chiar obeze; există fete gingaşe care nu pot sta culcate fără să se smucească şi femei cît cinci zdrahoni care, asemenea unei ape stătute, abia îşi arată curgerea. Voit simplificam lucrurile, aduceam totul la doi numitori şi o insultam pe Niobe intenţionat şi fără scuză. Herbert mă luă în braţe, ca să-i bat femeii aceleia cu beţele mele pe sîni, pînă ce stîrneam nori caraghioşi de făină de lemn din nenumăratele găurele de cari, cu toate că erau stropite cu substanţe chimice şi nelocuite, în timp ce băteam cu beţele, ne uitam în ochii ei înşelători de chihlimbar. Nimic nu se clintea, nu clipea, nu lăcrima, nu dădea pe-afară. Nimic nu se îngusta într-atît de ameninţător, încît şliţurile înşelătoare ale ochilor să împrăştie ură. Chiar dacă erau convecşi, aceşti doi stropi lustruiţi, mai mult galbeni decît roşii, reflectau inventarul spaţiului expoziţional şi o parte din ferestrele înroşite. Chihlimbarul înşală, cine nu ştia asta! Şi noi ştiam de trucurile perfide ale acestui produs răşinos ridicat la rang de giuvaier. Şi încă împărţind în maniera limitată, specifică bărbaţilor, tot ce este de natură feminină exclusiv în activ şi pasiv, am apreciat evidenta lipsă de participare a lui Niobe în favoarea noastră. Ne simţeam stăpîni pe situaţie. Herbert îi bătu chiar, rîgîind batjocoritor, un cui în genunchi. Pe mine mă durea genunchiul la fiecare lovitură, ea nici măcar nu-şi ridica sprînceana. Făceam tot felul de trăsnăi în faţa lemnului verde umflat: Herbert intră în mantaua unui amiral englez, se înarma cu un ochean, se aşeză sub o pălărie de amiral asortată. Eu, gătit cu o vestuţă roşie şi o perucă potrivită, mă transformai în pajul amiralului. Ne-am jucat de-a Trafalgar, am atacat Copenhaga, am împrăştiat flota lui Napoleon la Abukir, am înconjurat cu corăbiile cutare sau cutare cap, pozam istoric sau contemporan în faţa figurii galionului de dimensiunile unei vrăjitoare olandeze care, după cum credeam noi, privea totul cu bunăvoinţă sau nici măcar nu observa.

Astăzi ştiu că totul are ochi, că nu rămîne nimic neobservat, că înseşi tapetele au o memorie mai bună decît oamenii. Nu Dumnezeu este cel ce vede totul! Un scaun de bucătărie, o maşină de călcat, o scrumieră pe jumătate plină şi reproducerea în lemn a unei femei numite Niobe ajung să poată oferi fiecare faptă martorilor ce nu uită.

Am făcut serviciul la Muzeul Marinei vreme de paisprezece zile sau chiar mai mult. Herbert mi-a dăruit o tobă şi i-a adus mamei

Truczinski acasă, pentru a doua oară, leafă pe o săptămînă, mărită pentru riscuri suplimentare. Într-o marţi, fiindcă luni muzeul fusese închis, la casă mi se refuză biletul de copil şi nu fui lăsat să intru. Herbert vru să ştie de ce. Omul de la casă spuse ceva, cam ursuz, dar nu lipsit de bunăvoinţă, despre dispoziţia care fusese dată, ca acum copiii să nu mai poată intra. Tatăl băiatului poate să se supere, el n-ar avea nimic de obiectat dacă aş rămîne la casă, deoarece un om de afaceri şi văduv nu avea timp să supravegheze tot, dar în sală - în *Odaia cea bună a Mărucăi* - nu mai avea voie, pentru că nimeni nu-şi asumă răspunderea.

Herbert era pe punctul de a renunţa; eu l-am împins, l-am înţepat şi el îi dădea, pe de-o parte, dreptate casierului, pe de alta mă numea talismanul său, înger păzitor, vorbi de nevinovăţia copilărească ce l-ar fi putut apăra, pe scurt: Herbert se pare că se împrieteni cu cel de la casă şi-l înduplecă să mă lase pentru ultima oară în Muzeul Marinei, curn spunea casierul.

Aşa se face că am urcat încă o dată, de mînă cu marele meu prieten, scara în spirală, proaspăt unsă cu ulei, pînă la etajul doi, unde locuia Niobe. A fost o dimineaţă liniştită şi o după-amiază şi mai liniştită. Şedea cu ochii pe jumătate închişi pe scaunul de piele cu ţinte galbene. Eu mă ghemuisem la picioarele lui. Toba mea era mută. Ne holbam în sus la fregate, corvete, la corăbiile cu cinci catarge, la galere şi şalupe, la velierele de coastă şi la velierele mari care, atîrnate sub lambriurile de stejar, aşteptau un vînt prielnic în pînze. Măsurăm flota-model, aşteptam împreună cu ea briza proaspătă, ne temeam de liniştea suspectă din odaia cea bună şi făceam toate astea pentru a nu trebui s-o măsurăm şi să ne temem de Niobe. Ce n-am fi dat să auzim zgomotul făcut de săpăturile carilor, care ne-ar fi dovedit că interiorul lemnului verde se supunea, ce-i drept, încet, dar sigur, ciuruirii şi scobirii, că Niobe era perisabilă! Dar nu se mişca nici un vierme, cel ce conservase trupul de lemn îl făcuse imun la viermi şi nemuritor. Aşa că nu ne rămăsese decît flota-model, speranţa nebună că vîntul va sufla în pînze, un joc ce se înteţea, un joc de-a frica de Niobe, frică pe care ne-o economiseam, făceam eforturi s-o trecem cu vederea şi pe care poate chiar am fi uitat-o, dacă soarele de după-amiază n-ar fi izbit în plin ochiul ei stîng de chihlimbar, incendiindu-l.

Această combustie nici n-ar fi trebuit să ne surprindă. Cunoşteam doar după-amiezile însorite de la al doilea etaj al Muzeului Marinei, ştiam ce oră bătuse sau avea să bată cînd lumina cădea din cornişe şi inunda cogele. Şi bisericile din Rechtstadt, Altstadt Pfefferstadt, îşi găseau treaba, marcînd curgerea luminii solare ce răscolea praful cu orele ceasului şi aşteptînd-o cu zvonul de clopote al colecţiei noastre istorice. Ce minune cînd însuşi soarele ni se părea istoric, bun de expus şi suspect de a fi complotat cu ochii de chihlimbar ai Niobei!

În acea după-amiază totuşi, neavînd curaj şi nici chef de vreo joacă sau prostie inventată, privirea luminoasă a lemnului, de obicei opac, ne izbi pe amîndoi. Încordaţi, aşteptarăm o jumătate de oră pe care mai trebuia s-o suportăm. La ora cinci fix muzeul se închidea.

Ziua următoare Herbert s-a dus singur la serviciu; l-am însoţit pînă la muzeu, n-am mai vrut să aştept la casă şi mi-am căutat un locşor, vizavi de clădirea aceea de patricieni. Şedeam cu toba mea pe o sferă de granit din care ieşea o coadă folosită de oamenii mari drept balustradă. De prisos să mai spun că cealaltă parte a scării era străjuită de o sferă identică, prevăzută, la fel, cu o coadă de fier forjat. Băteam doar din cînd în cînd în tobă, dar atunci îngrozitor de puternic şi protestînd împotriva femeilor care treceau pe acolo, şi simţeam o plăcere ciudată să se oprească în dreptul meu, să întrebe cum mă cheamă, să mîngîie cu mîinile asudate părul meu, pe atunci deja frumos, ce-i drept scurt, dar buclat. Dimineaţa trecu. La capătul străzii Heiligen-Geist-Gasse clocea înfoiată în negru, roşu şi verde, sub turnul umflat, găina de teracotă a bisericii Sfînta Maria. Porumbeii ţîşneau mereu din despicăturile zidurilor, aterizau în apropierea mea, bolboroseau în legea lor şi nu ştiu cît timp va mai dura vremea clocitului şi ce era aici de clocit şi dacă acest clocit secular nu ajunsese pînă la urmă un scop în sine.

La prînz apăru şi Herbert pe stradă. Îmi dădu două felii de pîine cu untură şi între ele o bucată de sîngerete groasă de un deget, pe care le scoase din cutia lui cu merinde, umplută de mama Truczinski pînă la refuz. Dădu mecanic din cap să mă îndemne, fiindcă nu voiam să mănînc. Pînă la urmă mîncai, iar Herbert, care nu puse gura pe nimic, fuma o ţigară. Înainte de a se întoarce la muzeu dispăru într-o circiumă de pe Brotbankengasse să ia două, trei păhărele de rachiu de ienupăr. Mă uitam la el cum dădea pe gît paharele şi cum îi juca mărul lui Adam. Nu-mi plăcea deloc cum turna rachiul în el. Cînd urcase de-acum de mult scara în spirală a muzeului şi eu şedeam iar pe sfera mea de granit, Oskar avea încă în ochi mărul acela al lui Adam care se opintea la fiecare înghiţitură.

După-amiaza se tîrî peste faţada muzeului colorată pastelat. Săltă din cerc în cerc, călări nimfe şi cornuri ale abundenţei, devoră îngeri întinzînd mîinile după flori, făcu strugurii pictaţi în culori saturate să devină suprasaturaţi, explodă în mijlocul unei serbări cîmpeneşti, se juca de-a baba-oarba, se caţără pe un leagăn de trandafiri, înnobila cetăţeni în pantaloni bufanţi care făceau comerţ, prinse un cerb urmărit de cîini şi ajunse, în sfîrşit, la acea fereastră de la etajul doi, care-i îngăduise soarelui să lumineze scurt şi totuşi pentru totdeauna un ochi de chihlimbar.

Mă lăsai să alunec încet de pe sfera mea de granit. Toba se lovi cu zgomot de piatra tare. Lacul alb al suprafeţei de tinichea şi cîteva

aşchii din flăcările lăcuite de pe margini săriră şi se împrăştiară, albe şi roşii, în faţa scării.

Poate că spuneam ceva pe dinafară, poate că mă rugam pe dinăuntru, poate scădeam sau adăugam ceva. Curînd după aceea, în faţa portarului muzeului, opri maşina salvării. Pietonii blocară intrarea. Oskar reuşi să se strecoare în clădire cu oamenii de la salvare. Eu ajunsei mai repede sus pe scări decît ei care, oricum, ar fi trebuit să cunoască încăperile muzeului de la accidentele anterioare.

Cum de nu mi-a venit să rîd cînd l-am văzut pe Herbert! Atîrna deasupra lui Niobe, parcă ar fi vrut să sară pe ea. Capul lui acoperea capul ei, braţele lui îmbrăţişau braţele ei ridicate şi împreunate. Nu avea cămaşa pe el. Fu găsită mai tîrziu, curată şi împăturită ordonat, pe scaunul de piele de lîngă uşă. Spinarea lui îşi etala toate cicatricele. Citeam acest scris, îi număram literele. Nu lipsea nici una. Dar nici, ivirea vreunui desen nou nu se făcea observată.

Oamenii de la salvare, năvăliţi în sală la scurt timp după mine, se chinuiau să-l elibereze pe Herbert de Niobe. Înnebunit de dorinţă, smulsese din lanţul de siguranţă o toporişcă scurtă de corabie cu două tăişuri şi înfipsese unul dintre tăişuri în trupul de lemn al lui Niobe, iar celălalt îi pătrunse lui însuşi în carne, cînd se năpustise asupra femeii. Pe cît de bine îi reuşise sus contopirea, jos, unde pantalonii îi erau descheiaţi şi încă se mai avînta ceva afară, ţeapăn şi fără nici o noimă, nu aflase un teren propice pentru ancora lui.

Cînd întinseră peste Herbert pătura cu inscripţia „Serviciul municipal de urgenţă", Oskar se întoarse la toba lui, cum făcea totdeauna cînd pierdea ceva. Încă mai bătea cu pumnii în tablă, cînd muncitorii de la muzeu îl traseră afară din *Odaia cea bună a Mărucăi,* îl tîrîră pe scări în jos şi, în cele din urmă, îl duseră cu o maşină a poliţiei acasă.

Chiar şi acum, cînd caută să-şi rememoreze încercarea unei iubiri între lemn şi carne, trebuie să lucreze cu pumnii ca să poată rătăci încă o dată prin labirintul de cicatrice dur şi sensibil de pe spinarea îngroşată a lui Herbert Truczinski, ce depăşeşte în duritate şi sensibilitate orice premoniţie şi anticipaţie.

Abia acum, cînd l-au luat pe Herbert de la sculptura lui lipsită de iubire, iată că vine Bruno, îngrijitorul meu, cu capul lui disperat de pară. Îmi ia cu grijă mîinile de pe tobă, îmi atîrnă tinicheaua de drugul stîng al patului de fier şi-mi netezeşte pătura.

„Dar domnule Matzerath, îmi atrage atenţia, dacă mai continuaţi să bateţi toba atît de tare, se va auzi în altă parte că aici se face prea multă gălăgie. Nu aţi vrea să luaţi o scurtă pauză sau să bateţi în tobă mai încet?"

Bine, Bruno, am să încerc să-i dictez tobei mele un capitol mai tăcut, deşi tocmai acea temă cere o orchestră flămîndă care răcneşte.

CREDINŢĂ, SPERANŢĂ, DRAGOSTE

A fost odată un muzicant pe care îl chema Meyn şi ştia să cînte minunat la trompetă. Locuia la etajul patru, chiar sub acoperişul unei case cu apartamente de închiriat, ţinea patru pisici, dintre care pe una o chema Bismarck, şi bea de dimineaţa pînă seara dintr-o sticlă de rachiu de ienupăr. Asta a durat pînă într-o zi, cînd nenorocirea l-a trezit.

Oskar n-ar vrea să creadă încă în semne premonitorii. Şi totuşi, pe atunci existau destule semne ce prevesteau o nenorocire, care îmbrăcau cizme tot mai mari; o dată cu cizmele tot mai mari, făceau şi paşi tot mai mari, căutînd să ducă nenorocirea peste tot. Atunci a murit prietenul meu Herbert Truczinski în urma unei răni în piept pe care i-o făcuse o femeie de lemn. Femeia nu muri, ci fu sigilată şi păstrată în beciul muzeului, pesemne pentru lucrări de restaurare. Dar nenorocirea nu poate fi închisă în beci. Prin apele reziduale ajunge în canalizare, este comunicată reţelei de gaze, distribuită în fiecare gospodărie şi nimeni din cei ce-şi pun oala de supă pe flacără nu bănuieşte că aici nenorocirea este cea care face mîncarea să fiarbă.

Cînd Herbert a fost îngropat în cimitirul Langfuhr, l-am văzut pentru a doua oară pe Schugger Leo, pe care îl cunoscusem în cimitirul Brentau. Nouă tuturor, mamei Truczinski, Gustei, lui Fritz şi Mariei Truczinski, doamnei Kater cea grasă, bătrînului Heilandt, care sacrificase de sărbători iepurele lui Fritz pentru mama Truczinski, prezumtivului meu tată, Matzerath, care, galanton cum îi plăcea să se arate, îi plătise jumătate din înmormîntare şi lui Jan Bronski, pe care Herbert abia îl cunoştea şi care venise doar ca să ne vadă, pe Matzerath şi pe mine, pe terenul neutru al cimitirului - nouă tuturor ne spuse Schugger Leo, cu gura îmbăloşată şi întinzîndu-ne mănuşile tremurînde, albe, mucegăite, condoleanţele lui confuze, oscilînd între bucurie şi durere.

Cînd mănuşile lui Schugger Leo îi fluturară în semn de salut muzicantului Meyn, care venise îmbrăcat jumătate în civil, jumătate în uniformă SA, se produse un al doilea semn al nenorocirii viitoare.

Mănuşa palidă a lui Leo se aruncă speriată în aer şi-l trase pe Leo după ea peste morminte. Fu auzit strigînd, dar nu erau condoleanţe zdrenţele de cuvinte care rămaseră atîrnate deasupra cimitirului.

Nimeni nu se urni de lîngă muzicantul Meyn. Dar el stătea totuşi singuratic printre cei veniţi la înmormîntare, recunoscut şi semnalat de Schugger Leo, şi-şi făcea de lucru puţin fîstîcit cu trompeta lui,

adusă anume cu el. Cîntase cu ea mai înainte, minunat, deasupra mormîntului lui Herbert. Minunat, pentru că Meyn băuse rachiu de ienupăr, ceea ce nu mai făcuse de mult, iar moartea lui Herbert, care era de vîrsta lui, îl afectase foarte tare, în timp ce pe mine şi pe toba mea moartea aceasta ne lăsară muţi.

A fost odată un muzicant pe care îl chema Meyn şi ştia să cînte minunat la trompetă. Locuia la etajul patru, chiar sub acoperişul unei case cu apartamente închiriate, ţinea patru pisici, dintre care pe una o chema Bismarck, şi bea de dimineaţa pînă seara dintr-o sticlă de rachiu de ienupăr, pînă cînd, cred, pe la sfîrşitul lui treizeci şi şase sau începutul lui treizeci şi şapte, a intrat în rîndurile cavaleriştilor SA, unde, ce-i drept, a cîntat ca trompetist în fanfară mult mai corect, dar nu atît de minunat, pentru că, odată intrat în pantalonii de călărie cu bazon de piele, a trebuit să renunţe la sticla de rachiu de ienupăr şi, de aceea, nu mai sufla în tinicheaua sa decît treaz şi foarte tare.

Cînd lui Meyn, omului de la SA, i-a murit prietenul din tinereţe, Herbert Truczinski, cu care în anii douăzeci plătise, mai întîi unei grupe de tinere comuniste, apoi Vulturului Roşu, cotizaţia de membru şi cînd acela tocmai trebuia să fie coborît sub pămînt, Meyn îşi luă trompeta şi-şi scoase în acelaşi timp sticla de rachiu de ienupăr. Voia să cînte minunat de frumos la trompetă, nu să fie treaz; chiar şi călărind pe calul brun, tot îşi păstrase urechea muzicală şi, de aceea, luă şi la cimitir o înghiţitură şi-şi păstră, în timp ce sufla la trompetă, paltonul de civil peste uniformă, deşi îşi propusese ca pe pămîntul cimitirului să sufle în trompetă îmbrăcat în uniforma brună, fie şi cu capul descoperit.

A fost odată un membru SA care şi-a păstrat paltonul peste uniforma de cavalerist SA, cînd a cîntat minunat, trezit de limpiditatea rachiului de ienupăr, la mormîntul prietenului său de tinereţe.

Şi în clipa în care Schugger Leo - cum se află atîţia în toate cimitirele - voia să le spună condoleanţe celor veniţi la înmormîntare, avură toţi parte de condoleanţele lui Schugger Leo. Doar omul acela din SA nu avu voie să atingă mănuşa albă a lui Leo, pentru că acesta îl recunoscuse pe cel din SA, se temu de el şi-şi retrase strigînd mănuşa şi condoleanţele. Omul din SA se duse fără condoleanţe şi cu trompeta rece acasă, unde îşi găsi în locuinţa lui, sub acoperişul casei cu apartamente închiriate, cele patru pisici ale sale.

A fost odată un om din SA pe care îl chema Meyn. Din vremurile cînd bea zilnic rachiu de ienupăr şi cînta minunat la trompetă, îşi păstrase Meyn în locuinţa lui, patru pisici, dintre care pe una o chema Bismarck. Cînd într-o zi omul din SA se întoarse de la înmormîntarea prietenului său de tinereţe, Herbert Truczinski, şi era trist şi din nou treaz, pentru că cineva îi refuzase condoleanţele, se găsi deodată singur în locuinţa sa cu cele patru pisici. Pisicile se frecau de cizmele

lui de călărie şi Meyn le dădu o hîrtie de ziar plină cu capete de heringi, ceea ce le smulse pe pisici de lîngă cizmele sale. În cele două zile, în locuinţa lui, mirosi foarte tare de la cele patru pisici care erau motani şi unul se numea Bismarck şi mergea negru pe lăbuţe albe. Dar Meyn nu avea strop de rachiu de ienupăr în locuinţă. De aceea mirosea tot mai mult a pisici şi a motani. Poate că şi-ar fi cumpărat ceva rachiu din prăvălia noastră de coloniale, dacă nu locuia la etajul patru chiar sub acoperiş. Dar aşa se temea de trepte şi de vecini, în faţa cărora s-a şi jurat, destul de des, că buzele lui de muzicant nu vor mai atinge nici un strop de rachiu de ienupăr, că va începe o viaţă timidă, dar nouă, pe care avea să-o dedice ordinii şi nu freamătului unei tinereţi risipite aiurea şi lipsite de echilibru.

A fost odată un bărbat pe care-l chema Meyn. într-o zi, pe cînd era singur în locuinţa sa de sub acoperiş, cu cei patru motani ai săi, dintre care unul se numea Bismarck, îi displăcu în mod deosebit mirosul de cotoi, pentru că înainte de masă i se întîmplase ceva neplăcut şi pentru că nu avea în casă rachiu de ienupăr. Şi întrucît necazul şi setea se înteţiră, accentuînd mirosul de motan, Meyn, care era de profesie muzicant şi membru al orchestrei cavaleriştilor SA, puse mîna pe vătraiul de lîngă soba rece şi lovi în motani pînă cînd putu constata că toţi patru, şi cel cu numele de Bismarck, erau morţi şi terminaţi definitiv, chiar dacă mirosul de motan din încăpere nu-şi pierduse nimic din intensitate.

A fost odată un cearsornicar pe care îl chema Laubschad şi locuia la etajul întîi al casei noastre cu apartamente închiriate, într-un apartament de două camere, ale cărui ferestre dădeau în curte. Ceasornicarul Laubschad era necăsătorit, membru al Casei de ajutor social naţional-socialist şi al Asociaţiei pentru ocrotirea animalelor. Laubschad avea suflet bun şi punea pe picioare toţi oamenii obosiţi, toate animalele bolnave, toate ceasurile defecte. într-o după-amiază, cînd ceasornicarul stătea la geam, gîndindu-se la înmormîntarea unui vecin, la care participase înainte de masă, a văzut cum muzicantul Meyn, locatarul de la etajul patru al aceleiaşi case cu apartamente închiriate, a dus în curte un sac de cartofi pe jumătate plin, care părea ud la fund şi chiar picura şi l-a aruncat în una din cele două pubele. Dar pentru că pubela era pe trei sferturi plină, muzicantul nu a reuşit să închidă capacul decît cu efort.

Au fost odată patru motani, dintre care pe unul îl chema Bismarck. Aceşti motani erau ai unui muzicant pe nume Meyn. Deoarece motanii, care nu erau castraţi, miroseau iute şi înţepător şi pentru că mirosul acesta îi era deosebit de antipatic, din diverse motive, muzicantul îi omorî într-o zi pe cei patru motani cu un vătrai, puse hoiturile într-un sac de cartofi, duse sacul coborînd cele patru rînduri de scări pînă jos şi se grăbi să arunce traista aceea în pubela din curte,

de lîngă stinghia de bătut covoare, pentru că pînza de sac era permeabilă şi începuse să picure, încă de la etajul doi. Dar pubela fiind destul de plină, muzicantul trebui să apese gunoiul cu sacul ca să poată închide capacul. Abia părăsise casa - pentru că în locuinţa aceea mirosind a pisici, dar lipsită de pisici, nu voia să se întoarcă —, cînd gunoiul apăsat începu din nou să se înfoaie, ridică sacul şi o dată cu sacul, capacul pubelei.

A fost odată un muzicant, care şi-a omorît cele patru pisici, le-a îngropat într-o pubelă, a părăsit casa şi şi-a căutat prietenii.

A fost odată un ceasornicar care observă, în vreme ce stătea gînditor la fereastră, cum muzicantul Meyn îndesă un sac pe jumătate plin în pubelă şi apoi părăsi curtea şi văzu cum capacul pubelei se ridică, la cîteva momente după plecarea lui Meyn, şi continuă să se mai ridice un pic.

Au fost odată patru motani care într-o zi anume au fost omorîţi în bătaie, pentru că miroseau deosebit de puternic, au fost înghesuiţi într-un sac şi îngropaţi în pubelă. Pisicile însă, dintre care una se numea Bismarck, nu erau încă moarte de tot, ci îndărătnice, ca toate pisicile. Se agăţau de sac, puseseră în mişcare capacul pubelei şi îl întrebară pe ceasornicarul Laubschad, care încă mai stătea gînditor la fereastră: Ghici, ce se află în sacul pe care l-a vîrît muzicantul Meyn în pubelă?

A fost odată un ceasornicar care nu putea să privească liniştit cum se mişca ceva în pubelă. Aşa că îşi părăsi locuinţa de la etajul întîi al casei cu apartamente închiriate, se duse în curte, deschise capacul pubelei şi sacul, luă cu el cele patru pisici zdrobite, dar încă în viaţă, ca să le îngrijească. Pisicile muriră încă în noaptea următoare sub degetele ceasornicarului şi nu-i mai rămăsese altceva de făcut decît să reclame la Asociaţia pentru ocrotirea animalelor, al cărui membru era, şi să înştiinţeze şi conducerea grupelor locale de torturarea animalelor, care dăuna reputaţiei partidului.

A fost odată un membru SA care omorîse patru motani, fusese trădat de motani care nu muriseră de tot şi denunţat de un ceasornicar. S-a ajuns la un proces şi cel din SA a trebuit să plătească amendă. Dar şi la SA s-a vorbit despre această ispravă, iar omul în cauză urmă să fie exclus din SA pentru comportare nedemnă. Nici cînd acel om din SA se arătă deosebit de curajos în noaptea de nouă spre zece noiembrie, numită mai tîrziu Noaptea de cristal, incendiind sinagoga din Langfurhr de pe strada Michaelisweg şi altele, participînd cu zel şi în dimineaţa următoare, cînd fuseseră devastate mai multe magazine semnalate dinainte, toată strădania lui nu putu împiedica excluderea sa din rîndul trupelor de cavalerie SA. A fost degradat pentru torturarea inumană a animalelor şi şters de pe lista membrilor. Abia un an mai tîrziu reuşi să fie primit în gărzile civile care au fost

preluate mai tîrziu de Waffen-SS.

A fost odată un negustor de coloniale care şi-a încuiat într-o zi de noiembrie prăvălia, pentru că în oraş se întîmplase ceva, l-a luat pe fiul său, Oskar, de mînă şi a mers cu tramvaiul cinci pînă la Poarta Langgasse pentru că acolo ardea sinagoga, ca şi în Sopot şi Langfuhr. Sinagoga era aproape mistuită de flăcări şi pompierii păzeau ca focul să nu se întindă şi la alte case. Bărbaţi în uniformă şi civili cărau în faţa ruinelor cărţi, obiecte de cult şi materiale ciudate. Tot muntele de obiecte fu aprins şi negustorul de coloniale profită de ocazie să-şi încălzească degetele şi simţurile la focul acela public. Fiul său Oskar, văzîndu-şi tatăl atît de ocupat şi înfierbîntat, se strecură neobservat în direcţia Pasajului Arsenalului, deoarece se temea pentru toba lui de tinichea lăcuită cu flăcări albe şi roşii.

A fost odată un negustor de jucării pe care îl chema Sigismund Markus; el vindea printre altele şi tobe lăcuite în alb şi roşu. Oskar, despre care tocmai veni vorba, principalul cumpărător al acestor tobe, în calitate de toboşar de profesie, nu putea şi nici nu voia să trăiască fără tobe de tinichea. De aceea se grăbi să se îndrepte de la sinagoga în flăcări spre, Pasajul Arsenalului, deoarece acolo locuia păzitorul tobelor lui; dar îl găsi într-o stare care de-acum înainte făcea imposibilă vînzarea de tobe pe lumea asta.

Ei, aceiaşi incendiatori, de care eu, Oskar, credeam că fugisem, îl vizitaseră încă înaintea mea pe Markus, mînuiseră pensula în vopsea şi-i scriseseră de-a curmezişul vitrinei cu scriere rondă cuvintele porc de jidan, pe urmă, probabil nemulţumiţi de propria lor scriere de mînă, au călcat în picioare cu tocurile cizmelor geamul vitrinei, aşa încît titlul pe care i-l puseseră lui Markus nu se mai putea decît ghici. Nesocotind uşa, au pătruns prin vitrina spartă în magazin şi au început să se joace acolo, în felul lor, cu jucăriile pentru copii.

I-am găsit încă jucîndu-se, cînd am intrat de asemenea prin vitrină în magazin. Unii îşi dăduseră pantalonii jos şi depuseseră cîrnaţi maro, în care se puteau recunoaşte boabe de mazăre nedigerată, pe corăbioare, maimuţe cîntînd la vioară şi bineînţeles pe tobele mele. Toţi arătau ca muzicantul Meyn, purtau uniforma SA a lui Meyn, dar Meyn nu era printre ei; aşa cum ăştia, care erau aici, nu erau în altă parte. Unul dintre ei şi-a scos baioneta. Spinteca păpuşi şi părea de fiecare dată decepţionat că din trupuri şi membre nu curgea decît rumeguş.

Eu aveam grijă de tobele mele. Acestea nu le plăceau incendiatorilor. Tinicheaua mea nu putea suporta turbarea lor, dar trebui să se abţină şi să îngenuncheze. Markus însă reuşise să le scape. Cînd voiră să-i vorbească la el în birou, nu bătură la uşă, deşi nu era încuiată. Negustorul de jucării se afla în spatele mesei de scris. Purta, ca de obicei, mînecuţe peste halatul lui gri-închis, de fiecare zi.

Mătreaţa de pe umeri îi trăda boala de păr. Unul cu o marionetă trasă pe degete îl înjură de mama marionetelor, dar pe Markus nu-l mai ajungea nici o vorbă şi nici o insultă. Pe birou, în faţa lui, se afla un pahar cu apă, care, tocmai în momentul cînd geamul vitrinei de la magazinul său a sărit în ţăndări, i-a uscat cerul gurii, dictîndu-i o sete nebunească să golească paharul pînă la fund.

A fost odată un toboşar pe care-l chema Oskar. Cînd i-au luat negustorul de jucării şi au devastat magazinul negustorului, presimţi că pentru toboşarii pitici, cum era el, se anunţau vremuri grele. Aşa că, înainte de a părăsi magazinul, îşi culese dintre ruine o tobă intactă şi două mai puţin deteriorate şi cu ele atîrnate de gît plecă din Pasajul Arsenalului spre piaţa de cărbuni să-şi caute tatăl, care îl căuta pesemne, la rîndul său. Afară era o dimineaţă tîrzie de noiembrie. Lîngă Teatrul Municipal, în apropierea staţiei, stăteau femei evlavioase şi fete urîte, înfrigurate, care împărţeau reviste religioase, colectau bani în cutii şi ţineau la vedere o lozincă pe care Oskar putu citi cuvintele din prima Epistolă către Corinteni, capitolul treisprezece: *Credinţă — Speranţă - Dragoste* - şi-i veni să se joace cu ele ca un jongler cu sticlele: credul, esperando, elixirul dragostei, capul bunei speranţe, dragoslavele. Crezi că mîine o să plouă? Un întreg popor credul credea în Moş Crăciun. Dar Moş Crăciun era în realitate Moş Găzarul. Cred că miroase a nuci şi a migdale. Dar mirosea a gaz. În curînd vine primul Advent, se spunea. Şi aşa fură deschise primul şi al doilea pînă la al patrulea Advent, deschise ca robinetele de gaz ca să miroase credibil a nuci şi a migdale, ca toţi cleştii de nuci şi migdale să creadă: Vine! Vine! Şi cine venea? Moş Crăciun, Pruncul Iisus, Mîntuitorul? Sau venea Moş Găzarul ceresc cu ceasul de gaz sub braţ, ceasul care face întruna tic-tac? Şi spunea:

Eu sînt Mîntuitorul acestei lumi, fără mine nu puteţi găti. Şi acceptă să stea de vorbă cu toţi, fixă un tarif avantajos, deschise robinetele de gaz proaspăt curăţate şi dădu drumul Duhului Sfint ca oamenii să poată fierbe porumbul. Şi împărţi nuci şi migdale care fură sparte prompt şi degajară în acelaşi timp Duh şi gaz, încît credulilor le veni uşor să vadă în aerul acela încărcat şi albastru, în toţi Moş Găzarii din faţa prăvăliilor, Moşi Crăciuni şi Prunci Iisuşi la toate preţurile mai mari sau mai mici. Şi aşa au crezut în unica întreprindere de gaz care te face fericit, care simbolizează destinul cu gazometre ce urcau şi coborau şi organizau la preţuri normale perioada Adventului, în al cărei Crăciun previzibil credeau, ce-i drept mulţi, dar sărbătorilor obositoare nu le supravieţuiau decît aceia cărora nu le ajungea provizia de migdale şi nuci — deşi toţi crezuseră că au suficient.

Dar după ce credinţa în Moş Crăciun s-a dovedit a fi credinţa în Moş Găzarul, s-a încercat cu dragostea, fără a se ţine seama de ordinea cronologică a Epistolelor către Corinteni. Se spunea: Te iubesc, oh, te

iubesc. Mă iubeşti şi tu? Mă iubeşti, spune, mă iubeşti, spune, mă iubeşti cu adevărat? Şi eu mă iubesc. Şi din prea mare dragoste se numeau unii pe alţii ridichioara mea, iubeau ridichile, se muşcau între ei, o ridichioară muşca cealaltă ridichioară, din dragoste. Şi-şi povesteau exemple de iubire minunată, celestă, dar şi terestră între ridichioare şi şopteau înainte de a muşca, proaspeţi, flămînzi şi iuţi: Ridichioara, spune-mi, mă iubeşti? Şi eu mă iubesc.

Dar, după ce de atîta dragoste şi-au muşcat de tot ridichile şi credinţa în Moş Găzarul a fost declarată religie de stat, a rămas, după credinţă şi dragoste anticipată, doar al treilea paznic de prăvălie din Epistola către Corinteni: Speranţa. Şi în timp ce mai aveau de ronţăit la ridichi, nuci şi migdale, sperau deja că în curînd se va termina, ca să poată s-o ia de la capăt sau să continue, sperînd ca după acordul final sau în timpul acordului final să vină sfîrşitul sfîrşitului. Şi tot nu ştiau sfîrşitul cui avea să vină. Sperau doar că sfîrşitul vine curînd, se sfîrşeşte chiar mîine, sperînd totuşi să nu se sfîrşească astăzi, pentru că, de fapt, ce să fi făcut cu un sfîrşit atît de brusc. Şi cînd chiar s-a sfîrşit, au făcut repede din sfîrşit un început plin de speranţe; pentru că în această ţară sfîrşitul este totdeauna început şi speranţă în orice, chiar şi în sfîrşitul cel mai definitiv. Aşa stă şi scris: Atîta timp cît speră, omul va începe din nou să sfîrşească plin de speranţe. Eu însă nu ştiu. Nu ştiu, de pildă, cine se ascunde azi sub bărbile Moş Crăciunilor, nu ştiu ce are sluga Ruprecht în traistă, nu ştiu cum se închide robinetul de gaz şi se gîtuie; pentru că din nou curge Adventul sau continuă să curgă, nu ştiu dacă e doar de probă, nu ştiu pentru cine se probează, nu ştiu dacă pot crede că vor curăţa cu dragoste, vreau să sper, cocoşul robinetului, ca să cînte cucurigu, nu ştiu în ce dimineaţă, în ce seară, nu ştiu dacă ţine de orele zilei; pentru că dragostea nu cunoaşte orele zilei şi speranţa n-are sfîrşit şi dragostea nu are margini, doar cunoaşterea sau necunoaşterea sînt legate de timp şi de limite şi sfîrşesc, de cele mai multe ori, prea timpuriu, încă de la bărbi şi saci şi spărgătoare de migdale, încît iar trebuie să spun: Nu ştiu, oh, nu ştiu cu ce umplu ei, de pildă, maţele, al cui maţ e necesar să fie umplut, nu ştiu cu ce, şi chiar dacă preţurile pentru fiecare umplere sînt scrise citeţ, mai fin sau mai grosolan, tot nu ştiu ce este inclus în preţ, nu ştiu din ce dicţionare şi-au cules nume pentru umplutură, nu ştiu cu ce umplu ei dicţionarele, ca şi maţele, nu ştiu a cui carne, nu ştiu a cui limbă o reprezintă cuvintele, o fac măcelarii, eu tai felii, tu deschizi cărţile, eu citesc ce gust, tu nu ştii ce guşti, felii de salam sau citate din maţe şi cărţi - şi niciodată nu vom afla cine a trebuit să tacă, să amuţească, pentru ca maţele să fie umplute, cărţile să prindă glas, să fie îndopate, îndesate, scrise des de tot, nu ştiu, bănuiesc: sînt aceiaşi măcelari, care umplu dicţionarele şi maţele cu limbă şi cîrnaţi, nu există Paul, pe omul acela îl cheamă Saul şi era un

Saul şi ca Saul le povestea Corintenilor ceva despre mulţimea de cîrnaţi preţioşi pe care îi numea credinţă, speranţă şi dragoste, lăudîndu-i ca foarte uşor digerabili, şi pe care şi azi încă îi mai oferă oamenilor, sub înfăţişarea mereu schimbătoare a lui Saul.

Dar mie mi-au luat negustorul de jucării, au vrut să alunge din lume, o dată cu el, şi jucăriile.

A fost odată un muzicant pe care-l chema Meyn şi cînta fermecător de frumos la trompetă.

A fost odată un negustor de jucării pe care-l chema Markus şi vindea tobe de tinichea lăcuite în alb şi roşu.

A fost odată un muzicant pe care-l chema Meyn şi avea patru pisici, dintre care una se numea Bismarck.

A fost odată un toboşar pe care-l chema Oskar şi depindea de negustorul de jucării.

A fost odată un muzicant pe care-l chema Meyn şi şi-a omorît cele patru pisici cu vătraiul.

A fost odată un ceasornicar pe care-l chema Laubschad şi era membru în Asociaţia pentru ocrotirea animalelor.

A fost odată un toboşar pe care-l chema Oskar şi i-au luat negustorul de jucării.

A fost odată un negustor de jucării pe care-l chema Markus şi a luat cu el toate jucăriile din lume.

A fost odată un muzicant pe care-l chema Meyn şi dacă n-a murit mai trăieşte şi azi şi cîntă din nou la trompetă nespus de frumos.

Cartea a doua

FIARE VECHI

Zi de vizită: Maria mi-a adus o tobă nouă. Cînd a vrut să-mi întindă peste tăblia patului de fier, o dată cu toba, chitanţa de la magazinul de jucării, am făcut un gest de refuz, am apăsat pe soneria de la capătul patului pînă ce Bruno, îngrijitorul meu, intră pe uşă şi făcu ceea ce obişnuieşte să facă mereu, cînd Maria îmi aduce o tobă nouă, împachetată în hîrtie albastră. Deznodă sfoara pachetului, lăsă hîrtia să se desfacă, pentru a o împături cu grijă, după scoaterea solemnă a tobei. Abia atunci se îndreptă Bruno - şi dacă spun se îndreptă, mă gîndesc la a merge drept înainte — spre chiuvetă, se îndreptă cu toba cea nouă, lăsă apa caldă să curgă şi desfăcu atent eticheta cu preţul de pe marginea tobei fără să trebuiască să zgîrie lacul roşu şi alb.

Cînd, după o vizită scurtă, nu tocmai obositoare, voi să plece, Maria luă cu ea toba veche, pe care o spărsesem în timpul descrierii spinării truczinskiene, a figurii de lemn de pe galion şi a comentării, poate puţin cam încăpăţînate, a primei Epistole către Corinteni, pentru a o pune în pivniţa noastră, alături de tobele folosite, care îmi serviseră în scopuri profesionale sau private.

Înainte de a pleca, Maria spuse: „Prea mult loc nu mai e în pivniţă. Vreau numai să ştiu unde o să-mi mai pun cartofii".

Zîmbind, m-am făcut că n-aud reproşul gospodinei care vorbea în Maria şi am rugat-o să numeroteze, conform rînduielilor, cu cerneală neagră, toba uzată şi să treacă datele despre viaţa tobei, notate de mine pe un bilet, în acel inventar care atîrnă de ani de zile pe partea interioară a uşii de la bucătărie şi ştie totul despre tobele mele, începînd cu anul o mie nouă sute patruzeci şi nouă.

Maria încuviinţă din cap supusă şi-şi luă rămas-bun, cu un sărut, de la mine. Spiritul meu de ordine rămîne în continuare de neînţeles pentru ea şi puţin ciudat. Oskar îşi poate explica nedumerirea Mariei, el însuşi nu ştie, de fapt, de ce o asemenea pedanterie face din el un colecţionar de tobe ciobite sau sparte. Unde mai pui că dorinţa lui este în continuare aceea de a nu trebui să revadă niciodată grămada de fier vechi în pivniţa de cartofi a locuinţei din Bilker. Doar ştie din propria-i experienţă că întotdeauna copiii dispreţuiesc colecţiile taţilor, aşa că fiul său, Kurt, va fluiera cel mult, într-o bună zi, cînd mă va moşteni, pe toate tobele astea nenorocite.

Atunci ce mă face pe mine să-mi exprim dorinţele Mariei, din trei în trei săptămîni, dorinţe care, de-ar fi respectate regulat, ar umple într-o zi pivniţa noastră transformată în depozit, luînd locul cartofilor?

Ideea fixă care îmi scapără rar, tot mai rar, că odată şi odată se va găsi un muzeu interesat de instrumentele mele invalide, mi-a venit abia cînd în pivniţă zăceau peste cîteva duzini de tobe. Explicaţia pasiunii mele de colecţionar nu poate fi căutată aici. Dacă mă gîndesc bine, temeiul acestei pasiuni de colecţionar are la bază mai degrabă un complex, simplu: s-ar putea ca într-o zi să se termine tobele, să devină rarităţi, să fie puse sub interdicţie, să cadă pradă distrugerii, într-o bună zi, Oskar s-ar putea vedea silit să dea unui tinichigiu la reparat tobele mai puţin sparte, ca acela să mă ajute să supravieţuiesc întocmai ca veteranele mele peticite unor vremuri îngrozitoare şi fără tobe.

Cam la fel, deşi folosind alte expresii, s-au pronunţat şi doctorii spitalului despre motivaţia instinctului meu de colecţionar. Domnişoara doctor Hornstetter voia chiar să cunoască data exactă a zilei de naştere a complexului meu. Puteam să-i spun exact: zece noiembrie treizeci şi opt, pentru că în acea zi l-am pierdut pe Sigismund Markus, gestionarul magazinului de tobe. Dacă încă de la moartea bietei mele mame devenise complicat să intru la timp în posesia unei tobe noi, deoarece vizitele de joi în Pasajul Arsenalului încetaseră prin forţa împrejurărilor, Matzerath se sinchisea acum prea puţin de instrumentele mele, Jan Bronski venea tot mai rar pe la noi, cu atît mai deznădăjduită deveni starea mea, cînd magazinul negustorului de jucării fusese devastat şi imaginea lui Markus stînd la biroul lui golit de hîrtii m-a convins: Markus nu-ţi mai dăruieşte nici o tobă, Markus nu mai vinde jucării, Markus a rupt-o pentru totdeauna cu firma aceea care pînă de curînd fabrica tobele lăcuite în roşu şi alb şi ţi le oferea ţie.

Cu toate acestea, nu voiam să cred pe atunci că, o dată cu sfîrşitul negustorului de jucării, îşi găsise sfîrşitul şi acea epocă de joacă mai veche şi, păstrînd proporţiile, mai senină; mi-am cules din magazinul lui Markus, transformat acum într-un morman de ruine, o tobă intactă şi două uşor îndoite pe margini, mi-am dus prada acasă, cu sentimentul că îmi luasem măsuri de precauţie.

Umblam cu grijă cu noile mele achiziţii, băteam în ele rar, doar la nevoie, renunţam la după-amiezi întregi de bătut toba şi, cu destulă lehamite, la micul dejun cu acompaniament de tobă, care-mi făcea ziua mai suportabilă. Oskar practică asceza, slăbi, fu dus la dr. Hollatz şi la asistenta Inge, care devenise pe zi ce trece mai ciolănoasă. Îmi dădeau medicamente dulci, acre, amare şi lipsite de gust, dădeau vina pe glandele mele care, după părerea doctorului Hollatz, îmi afectau cu schimbul sănătatea, fie că erau hiper sau hipo.

Ca să scape de Hollatz, Oskar practică mai cu măsură asceza, se îngraşă, în vara lui treizeci şi nouă era aproape de greutatea lui Oskar la trei ani, şi îşi plăti recuperarea fălcuţelor prin spargerea definitivă a

ultimei tobe provenite din magazinul lui Markus. Tinicheaua crăpă, scoase un sunet dogit, renunţă la lacul alb şi roşu şi rugini atîrnîndu-mi, cu zornăitul ei urît, deasupra burţii.

Ar fi fost inutil să cer ajutorul lui Matzerath, deşi el era generos din fire şi chiar plin de bunăvoinţă. De la moartea mamei, însă, nu se mai gîndea decît la chestiile legate de partid, se distra numai discutînd cu altă şefă de grupă sau se întreţinea în gura mare şi cît se poate de familiar, pe la miezul nopţii, după un consum apreciabil de alcool, în salonul nostru cu tablourile lui Hitler şi Beethoven în rame negre, cerea explicaţii geniului, cu privire la destin, şi Fuhrerului, cu privire la anticipaţii, şi vedea în colecta pentru ajutoarele de iarnă, cînd era treaz, propriul lui destin anticipat.

Îmi amintesc cu neplăcere de aceste duminici de colectă. Şi totuşi, într-o astfel de zi, am făcut încercarea disperată de a intra în posesia unei tobe noi. Matzerath, care fusese cu colecta înainte de masă pe strada principală în faţa cinematografelor şi în faţa magazinului Sternfeld, a venit la prînz acasă, a încălzit pentru el şi pentru mine perişoarele de Konigsberg. După mâncarea aceea care fusese gustoasă, după cum mi-aduc aminte — chiar şi ca văduv Matzerath gătea singur şi o făcea excelent şi cu o plăcere nebună —, obosit de colectă, se întinse pe şezlong să tragă un pui de somn. Dar de cum respiră mai adînc, ca atunci cînd dormi, am şi luat cutia de colectă, pe jumătate plină de pe pian, şi am dispărut cu obiectul în formă de cutie de conservă în prăvălie, sub tejghea, făcîndu-mi de lucru cu cea mai caraghioasă dintre toate cutiile de tinichea. Să nu credeţi că m-aş fi putut îmbogăţi cu monedele acelea de cîţiva groşi! Un gînd prostesc îmi porunci să probez obiectul cu pricina ca tobă. Dar de cum am bătut şi mi-am schimbat beţele între ele, nu-mi dădea decît unul şi acelaşi răspuns: O mică danie pentru ajutorul de iarnă! Nimeni să nu flămânzească, nimeni să nu îngheţe! O mică danie pentru ajutorul de iarnă!

După o jumătate de oră mă consolai, pescuii din sertarul casei cinci pfenigi de gulden, îi dăruii drept ajutor de iarnă şi adusei cutia pentru colectă, astfel îmbogăţită, înapoi pe pian, ca s-o găsească Matzerath şi să-şi poată pierde restul duminicii zornăindu-şi cutia.

Această încercare nereuşită mă lecui pentru totdeauna. Niciodată nu am mai încercat la modul serios să folosesc drept tobă o cutie de conservă, o găleată pusă cu fundul în sus sau suprafaţa exterioară a unui lighean. Şi dacă am făcut-o totuşi, îmi dau silinţa să uit aceste episoade care nu-mi fac cinste şi nu le acord nici un spaţiu pe această hîrtie sau cît mai puţin posibil. O cutie de conserve nu este o tobă de tinichea, o găleată este o găleată şi în lighean ne spălăm pe noi sau ne spălam ciorapii. Aşa cum acum nu există înlocuitor, nu exista nici atunci, o tobă de tinichea alb cu roşu vorbeşte pentru sine, nu are

nevoie să vorbească altcineva pentru ea.

Oskar era singur, trădat şi vîndut. Cum ar fi putut să-şi păstreze de-a lungul timpului obrazul lui de trei ani, dacă îi lipsea cel mai necesar lucru, toba lui? Toate acele încercări de înşelare prelungite ani de zile, ca udatul patului din cînd în pînd, bîiguiala copilărească a rugăciunii seară de seară, frica de Moş Crăciun, pe care-l chema, de fapt, Greff, neobositele întrebări nostime, tipice pentru trei ani ca: De ce maşinile au roţi? — tot acest efort pe care oamenii mari îl aşteptau de la mine, a trebuit să-l fac fără toba mea, ajunsesem în pragul renunţării şi l-am căutat de aceea disperat pe acela care nu era tatăl meu, dar care mă procrease, după toate probabilităţile, Oskar îl aştepta în apropierea cartierului polonezilor, pe Ringstraße, pe Jan Bronski.

Moartea bietei mele mame rupsese relaţia, la un moment dat cordială, dintre Matzerath şi unchiul meu, avansat între timp în funcţia de secretar de poştă. Şi chiar dacă n-o rupsese brusc, ci treptat, pe măsură ce se ascuţea situaţia politică, o făcuse cu atît mai definitiv, în ciuda celor mai frumoase amintiri comune. O dată cu destrămarea sufletului suplu şi a trupului durduliu al mamei mele, se destramă şi prietenia a doi bărbaţi care se oglindiseră amîndoi în acel suflet, amîndoi se hrăniseră din acea carne şi acum, cînd această hrană şi această oglindă convexă dispăruseră, nu mai găsiră altceva decît adunările de bărbaţi cu vederi politice opuse, dar care fumau acelaşi tutun. O poştă poloneză şi nişte conversaţii între şefii de grupă nu pot înlocui însă o femeie frumoasă şi afectuoasă chiar şi cînd e adulteră. Cu toate precauţiile - Matzerath trebuia să ţină seama de clienţi şi de partid, Jan de conducerea poştei - în răstimpul dintre moartea bietei mele mame şi sfîrşitul lui Sigismund Markus, cei doi prezumtivi taţi ai mei au ajuns totuşi să se întîlnească.

Pe la miezul nopţii se auzeau, de două-trei ori pe lună, degetele lui Jan bătînd în geamurile salonului nostru. Cînd Matzerath dădea la o parte perdeaua şi crăpa un pic fereastra, amîndoi se priveau încurcaţi, pînă ce unul sau altul găsea cuvîntul salvator, propunînd un skat la ora aceea tîrzie. Pe Greff îl luau din dugheana lui de legume şi dacă nu voia să vină, din cauza lui Jan nu voia, nu voia pentru că el, care fusese comandant de cercetaşi pe vremuri — între timp îşi dizolvase grupa -, trebuia să fie prudent şi, de altfel, juca şi prost şi fără plăcere skat, de aceea, de cele mai multe ori, era brutarul Alexander Scheffler a treia mînă. De fapt, nici brutarul nu era încîntat să stea la aceeaşi masă cu unchiul Jan, dar o anumită simpatie pentru biata mea mamă, transferată asupra lui Matzerath, şi faptul că Scheffler era de principiul că negustorii cu amănuntul trebuie să ţină unii cu alţii îl făceau pe brutarul cu picioarele scurte să se grăbească la chemarea lui Matzerath, să vină din Kleinhammerweg, să ia loc la masa noastră din salon, să amestece cărţile cu degetele lui de făină ca nişte viermi groşi

şi să le împartă cum împărţi chifle poporului flămînd.

Deoarece aceste jocuri interzise începeau de obicei abia după miezul nopţii şi la ora trei dimineaţa, cînd Scheffler trebuia să intre în încăperea unde-şi avea cuptorul, se întrerupeau, reuşeam foarte rar să mă strecor din pat, în cămaşa de noapte, evitînd orice zgomot şi, neobservat şi fără tobă, să ajung în colţul cel mai întunecos de sub masă.

După cum poate aţi observat deja, sub masă nu ţi se oferea cel mai comod mijloc de a privi: făceam comparaţii. Dar cît de mult s-a schimbat totul de la moartea bietei mele mame! Nici un Bronski nu mai încerca acum, prudent sus, şi totuşi pierzînd joc după joc, iar jos, plin de îndrăzneală, să-i facă mamei cu ciorapul fără pantof semne discrete între coapse. Sub masa de skat a acelor ani nu mai exista erotism, ca să nu mai vorbesc de iubire. Şase craci de pantaloni ţineau în frîu — arătîndu-şi modelele variate în os de peşte ale stofei — şase gambe bărbăteşti mai mult sau mai puţin păroase, dezgolite sau în izmene. Gambe care îşi dădeau cîteşişase silinţa să evite vreo atingere întîmplătoare, care sus, simplificate şi prelungite în trunchiuri, capete şi braţe, se consacrau unui joc ce ar fi trebuit să fie interzis din motive politice, şi totuşi lăsau, în orice caz, pe seama jocului pierdut sau cîştigat, scuza, dar şi triumful. Polonia a pierdut un grand: oraşul liber Danzig a cîştigat pentru Reichul imun la bombe o suită de caro ca şi făcută.

Ziua putea fi prevăzută, deoarece aceste jocuri de manevră aveau să-şi afle finalul - aşa cum toate manevrele vor sfîrşi într-o bună zi, extinse la un caz grav, şi se vor transforma în fapte pure.

În vara timpurie a lui treizeci şi nouă, s-a dovedit că Matzerath îşi găsi la discuţiile săptămînale dintre şefii de grupă fraţi de skat mai inofensivi decît funcţionarii de poştă polonezi şi foştii comandanţi de cercetaşi. Jan Bronski îşi aminti, forţat de împrejurări, de refugiul destinat lui, se agăţă de oamenii poştei ca, de pildă, de portarul invalid Kobyella care se sprijinea, încă din timpul serviciului militar în legiunea legendară a lui Marszalek Pilsudski, pe un picior cu cîţiva centimetri prea scurt. În ciuda acestui picior vătămat, Kobyella era un portar priceput şi un om îndemînatic în treburi tehnice, a cărui bunăvoinţă mă făcea să sper că-mi va repara toba mea bolnavă. Dar pentru că drumul pînă la Kobyella trecea pe la Jan Bronski, mă postam aproape în fiecare după-amiază către ora şase, chiar şi pe cea mai apăsătoare caniculă de august, în apropierea cartierului polonez şi-l aşteptam pe Jan, care se întorcea acasă, de obicei punctual, după terminarea serviciului. Dar nu venea. Fără să-mi pun întrebarea: ce învîrteşte prezumtivul tău tată după terminarea serviciului, aşteptam adesea pînă la şapte, şapte jumătate. Dar nu venea. Aş fi putut să mă duc la Tante Hedwig. Probabil că Jan era bolnav, poate avea febră sau

îşi pusese piciorul în ghips. Oskar nu se mişcă din loc şi se mulţumi să fixeze din cînd în cînd ferestrele şi perdelele locuinţei secretarului de poştă. O timiditate ciudată îl reţinu s-o caute pe Tante Hedwig, a cărei privire izvorîtă din ochii calzi şi materni de vacă îl făceau trist. Dar nici copiii din căsnicia lui Bronski, care se pare că erau pe jumătate fraţii lui, nu-i plăceau. Se purtau cu el cum te porţi cu o păpuşă. Voiau să se joace cu el, adică să-l folosească drept jucărie. Cu ce drept îl trata Stephan, care avea cincisprezece ani şi erau aproape de o vîrstă, pe Oskar mereu de sus ca un părinte gata să-ţi dea poveţe? Şi Marga, fetiţa de zece ani cu codiţe şi un obraz în care răsărea permanent luna plină şi grasă: Vedea ea în Oskar doar o păpuşă de-a ei, lipsită de voinţă, bună doar de îmbrăcat ore în şir, de pieptănat, de periat, de scărmănat şi de educat? Fireşte, cei doi vedeau în mine copilul pitic, anormal şi vrednic de compătimire, ei înşişi considerîndu-se sănătoşi şi foarte promiţători; erau doar preferaţii bunicii Koljaiczek, căreia pare-se că îi tăiaseră pofta de a vedea în mine un preferat. De mine nu te puteai apropia cu poveşti sau cărţi cu poze. Ce aşteptam eu de la bunica, ce pînă şi azi îmi imaginez amănunţit şi cu multă plăcere, era extrem de simplu şi de aceea doar rareori de atins; Oskar voia, ori de cîte ori o vedea, să facă ce a făcut bunicul Koljaiczek, să se strecoare la adăpostul fustelor ei şi, dacă s-ar fi putut, să nu mai trebuiască să respire niciodată în afara spaţiului aceluia ferit.

Ce n-am făcut ca să ajung sub fustele bunicii mele! N-aş putea spune că nu-i plăcea cînd Oskar se furişa acolo, dedesubt. Doar că ezita, de cele mai multe ori mă respingea, i-ar fi oferit adăpost oricui ar fi semănat cît de cît cu Koljaiczek, numai că eu, care nu aveam nici înfăţişarea şi nici chibritul incendiatorului, trebuia să inventez cai troieni ca să pot pătrunde în redută.

Oskar se închipuie un adevărat ţînc de trei ani jucîndu-se cu o minge, observă cum acel Oscar lasă întîmplător mingea să se rostogolească sub fuste, apoi se duce după pretextul acela rotund, înainte ca bunica lui să descopere şmecheria şi să-i dea mingea înapoi. Cînd erau oameni mari de faţă, bunica nu mă răbda să-i stau sub fuste. Oamenii mari rîdeau de ea, îi aminteau adesea cu aluzii răutăcioase vremea nunţii ei în toamna aceea pe ogorul de cartofi, o făceau pe bunica, care nu era palidă de felul ei, să roşească zdravăn, ceea ce nu-i şedea rău sexagenarei sub părul ei aproape alb.

Cînd bunica Anna era singură - se întîmpla rareori, o vedeam tot mai rar de la moartea bietei mele mame şi aproape deloc de cînd a trebuit să renunţe la taraba ei de la tîrgul săptămînal din Langfuhr - mă suporta mai uşor, cu mai multă bunăvoinţă şi pentru mai mult timp sub fustele de culoarea cartofului. Nu mai era nevoie nici de trucul tîmpit cu mingea aia de gumă şi mai tîmpită, ca să găsesc intrarea. Alunecînd cu toba mea pe duşumea, strîngînd un picior sub

mine, împingîndu-mă cu celălalt în mobilă, mă tîram în direcţia muntelui bunicii, ajuns la poalele lui ridicam cu beţele tobei cele patru învelişuri, eram deja dedesubt, lăsam perdeaua să cadă de patru ori, simultan, rămîneam o clipă liniştit şi mă dăruiam total, respiram prin toţi porii mirosul aspru, uşor rînced, de unt, care domnea tot timpul sub cele patru fuste, neinfluenţat de nici un anotimp. Abia atunci începea Oskar să bată în tobă. Doar ştia ce-i place bunicii şi bătea zgomotele ploii de octombrie asemănătoare acelora pe care trebuia să le fi auzit bunica în spatele focului de buruieni unde cocea cartofi, cînd Koljaiczek a adulmecat-o de jos cu mirosul unui incendiator amărît. Lăsam să cadă pe tinichea o ploaie fină, pînă ce deasupra mea prindeau glas oftaturi şi nume sfinte şi rămîne să recunoaşteţi dumneavoastră acele oftaturi şi prenume sfinte, care se făcuseră auzite atunci, în anul opt sute nouăzeci şi nouă, cînd bunica şedea în ploaie şi Koljaiczek la adăpost.

Cînd îl aşteptam, în august treizeci şi nouă, vizavi de cartierul polonezilor, pe Jan Bronski, m-am gîndit adesea la bunica. S-ar fi putut să fi fost în vizită la Tante Hedwig. Oricît de ispititor era gîndul de a sta sub fuste şi de a respira mirosul de unt rînced, tot nu am urcat cele două scări, nu am sunat la uşa cu numele Jan Bronski. Ce i-ar fi putut oferi Oskar bunicii sale? Toba lui era dogită şi nu mai scotea nici un sunet ca lumea. Toba lui uitase cum sună ploaia care cade fin şi oblic pe un foc de buruieni, unde se coc cartofi. Şi deoarece bunica lui Oskar nu putea fi înduplecată decît cu zgomotele de culise ale ploii de toamnă, rămase pe Rongstraße privind cum vin şi se duc tramvaiele care sunau din clopoţel, în sus şi-n jos, traversînd Piaţa Heeresanger şi purtau toate numărul cinci.

Îl mai aşteptam pe Jan? Oare nu renunţasem deja şi stăteam în acel loc numai pentru că nu găsisem o formulă acceptabilă de a renunţa? O aşteptare prelungită îl poate face pe cel ce aşteaptă să-şi imagineze scena mult aşteptată a întîlnirii pînă în cele mai mici detalii, aşa încît celui aşteptat îi este luată orice şansă de surpriză reuşită. Şi totuşi, Jan m-a surprins. Stăpînit de ambiţia de a-l vedea primul pe el cel nepregătit, ca să-i pot bate toba, de fapt ce mai rămăsese din tinicheaua mea, stam pe loc încordat cu braţele pregătite. Fără să trebuiască să-i explic îndelung, voiam să-l fac să înţeleagă cu mare tam-tam, la propriu, situaţia mea disperată, îmi spuneam: încă cinci tramvaie, încă trei, doar ăsta, îmi imaginam toate relele, că alde Bronski ar fi transferaţi, la cererea lui Jan, la Modlin sau la Varşovia, îl şi vedeam diriginte la Bromberg sau Thorn, aşteptam, încălcîndu-mi toate jurămintele, încă un tramvai, şi iată că tocmai plecam în direcţia casei noastre, cînd Oskar fu prins de la spate; un om mare îi acoperea ochii cu palmele.

Simţeam mîini moi de bărbat mirosind a săpun fin; îl simţeam pe

Jan Bronski.

Cînd mi-a dat drumul şi rîzînd zgomotos m-a întors spre el, era prea tîrziu să-mi mai pot demonstra situaţia disperată pe tinicheaua mea. Beţele tobei mi le-am vîrît de aceea sub bretelele pantalonilor trei sferturi, pe atunci murdari şi destrămaţi la buzunare, pentru că nimeni nu avea grijă de mine. Cu mîinile libere am ridicat toba atîrnată de o sfoară jalnică, am ridicat-o sus acuzator, sus, mai sus de înălţimea ochilor, la fel de sus cum ridica Preasfinţitul Wiehnke ostia în timpul mesei, aş fi putut chiar spune: Luaţi, mîncaţi, acestea sînt trupul şi sîngele meu, dar n-am spus nici o vorbă, am ridicat doar metalul acela dogit, nici nu voiam o transformare esenţială, miraculoasă; ceream doar repararea tobei mele, încolo nimic.

Jan şi-a întrerupt de îndată rîsul lui nepotrivit, care, după cum mi-am putut da seama, era rezultatul unei tensiuni nervoase. Observă ceea ce nu putea fi evitat, toba mea, îşi luă privirea de pe tinicheaua turtită, îmi căută ochii limpezi, ochii arătînd întocmai ca la trei ani, mai întîi nu văzu în ei altceva decît acelaşi iris albastru de două ori, care nu exprima nimic, cum ar fi să zicem scînteieri ori oglindiri, tot ce i se atribuie ochiului ca expresie, şi după ce constată că privirea mea nu se deosebea prin nimic de o băltoacă oarecare, dispusă să te reflecte, îşi adună toată bunăvoinţa şi tot ce era încă palpabil în memoria lui şi se forţă să regăsească, în perechea mea de ochi, o privire care i-a oglindit, orice s-ar spune, cîţiva ani frumoşi de duioşie pînă la pasiune. Dar poate că îl uimise şi reflectarea lui însuşi, ceea ce nu însemna neapărat că Jan era tatăl meu, mai exact spus, procreatorul meu. Deoarece ochii lui, ai mamei ca şi ai mei se caracterizau prin aceeaşi frumuseţe naiv vicleană şi strălucind a prostie, pe care o întîlneai la mai toţi cei din neamul Bronski şi la Stephan, mai puţin la Marga Bronski, dar cu atît mai mult la bunica şi la fratele ei Vinzent. La mine nu se putea tăgădui, cu tot albastrul ochilor conturat de gene negre, un strop de sînge de incendiator - să ne gîndim doar la spartul geamurilor cu propria-mi voce -, în schimb, ar fi fost nevoie de mult efort, ca să mi se poată atribui trăsături renane matzerathiene.

Jan însuşi, căruia îi plăcea să se eschiveze, dacă ar fi fost întrebat în acel moment, cînd am ridicat toba şi le-am dat ochilor putinţa să vorbească, ar fi trebuit să recunoască: Mă priveşte mama lui. Poate eu însumi mă privesc. Mama lui şi cu mine aveam foarte multe în comun. S-ar putea să mă privească unchiul Koljaiczek, care se află în America sau pe fundul mării. Numai Matzerath nu mă priveşte şi asta e bine.

Jan îmi luă toba, o suci, o învîrti, o ciocăni. El, omul cel mai nepractic, care nu ştia să ascută un creion ca lumea, proceda aşa de parcă s-ar fi priceput la reparatul unei tobe de tinichea, era evident că luase o hotărîre, lucru rar la el, mă apucă de mînă - ceea ce mă

surprinse, pentru că nu era aşa urgent -, traversă împreună cu mine Ringstraße, ajunse, ţinîndu-mă în continuare de mînă, la refugiul staţiei de tramvai Heeresanger şi, cînd veni tramvaiul cinci, urcă, trăgîndu-mă după el, în remorca pentru fumători.

Oskar bănui; mergeam în oraş, Piaţa Hevelius, la poşta poloneză, la portarul Kobyella, numai el poseda acea ştiinţă şi pricepere după care tînjea toba lui Oskar de săptămîni de zile.

Această călătorie cu tramvaiul ar fi putut deveni o călătorie de agrement, dacă nu ar fi fost în ajun de întîi septembrie, treizeci şi nouă, cînd tramvaiul cinci cu remorcă mergea, sunîndu-şi clopoţelul, de la Piaţa Max Halbe spre centrul oraşului, plin pînă la refuz de o mulţime obosită, dar gălăgioasă, venind de la ştrandul Brosen. Ce seară de vară tîrzie ne-ar fi îmbiat, după ce dădeam toba la reparat, pe terasa cafenelei Weitzke, cu o limonada şi un pai în faţă, dacă în rada portului, vizavi de Westerplatte, cele două vapoare de linie ancorate, *Schlesien* şi *Schleswig-Holstein,* nu şi-ar fi dezvăluit zidului de cărămidă cu depozitul de muniţie din spatele lui, scheletul de oţel, turnurile duble rotative şi tunurile cazematelor! Ce minunat ar fi fost să fi putut să sunăm la locuinţa portarului de la poşta poloneză şi să-i dăm la reparat portarului Kobyella o tobă inofensivă de copil, dacă interiorul poştei nu ar fi fost, încă de luni de zile, prevăzut cu plăci de blindaj în stare de apărare şi personalul, paşnic pînă nu de mult, funcţionari, poştaşi, aflat la instructajul de sfîrşit de săptămînă la Goingen sau Oxhoft, nu ar fi fost transformat într-o armată de ocupaţie!

Ne apropiam de Poarta Oliva, Jan Bronski transpira, privea fix verdele prăfos al copacilor de pe aleea Hindenburg şi fuma mai mult decît i-ar fi permis cumpărarea, din ţigările lui cu muştiuc auriu. Oskar nu-şi mai văzuse prezumtivul tată transpirînd atît de tare, în afară de două sau trei ori, cînd îl privise stînd cu mama pe şezlong.

Dar biata mea mamă era moartă de mult. Atunci, de ce transpira Jan Bronski? Abia după ce am observat, cu puţin înainte de a ajunge în fiecare staţie, că îi venea să coboare, că de fiecare dată devenea conştient de prezenţa mea abia cînd voia să coboare, că numai eu şi toba mea îl determinam să se aşeze din nou pe scaun, mi-am dat seama că transpira din cauza poştei poloneze pe care, ca funcţionar de stat, avea datoria s-o apere. Doar mai dezertase o dată, atunci mă descoperise cu toba mea, demnă de fiare vechi, pe Ringstraße, colţ cu Heeresanger, atunci hotărîse să se întoarcă la datoria lui de funcţionar, m-a cărat şi pe mine după el, care nu eram funcţionar, nici apt să apăr clădirea poştei, şi transpira şi fuma întruna. De ce n-a mai coborît o dată? Eu nu l-aş fi împiedicat în nici un caz. Era încă în floarea vîrstei, nu împlinise patruzeci şi cinci de ani. Ochii îi erau albaştri, părul castaniu, mîinile îi tremurau îngrijite, de n-ar fi transpirat atît de înduioşător; să fi fost apă de colonie şi nu sudoare

rece ceea ce trebuia să miroasă Oskar, stînd lîngă prezumtivul lui tată.

Am coborît la Holzmarkt şi am luat-o pe Graben în jos prin oraşul vechi. O seară de vară tîrzie fără pic de vînt. Clopotele oraşului vechi bronzau cerul ca întotdeauna către ora opt. Zvon de clopote, ce făcea porumbeii să se-nvolbureze în văzduh: „Să te-nsoţească cinstea şi credinţa pînă la groapă". Vorbele astea sunau frumos şi-ţi venea să plîngi. Dar pretutindeni se rîdea. Femei cu copii bronzaţi, cu halate de baie flauşate, cu mingi colorate de ştrand şi cu iole coborau din tramvaiele care aduceau mii de proaspăt îmbăiaţi de la băile marine din Glettkau şi Heubude. Fete tinere lingeau cu limbi neastîmpărate pe sub privirile somnolente îngheţată de zmeură. O puştoaică de cincisprezece ani scăpă pe jos cornetul de îngheţată, vru să se aplece, să ridice mizeria aceea, dar ezită, lăsînd în voia trotuarului şi a tălpilor viitorilor pietoni răcoritoarea aproape lichidă; în curînd va intra în rîndul oamenilor mari şi nu va mai linge îngheţată pe stradă.

O cotirăm la stînga, pe Schneidemühlengasse. Piaţa Hevelius, unde ducea strada, era blocată de grupuri din armata SS: băieţi foarte tineri, taţi de familie cu banderole la mînă şi carabinieri din poliţia de pază. Ar fi fost uşor să evităm acest baraj, făcînd un ocol, şi să ajungem la poştă dinspre Rähm. Jan Bronski însă merse direct la cei din SS. Intenţia lui era clară: voia să fie oprit sub ochii superiorilor săi, care ordonaseră precis observarea Pieţei Hevelius din clădirea poştei, şi trimis înapoi, pentru ca, în felul acesta, facînd aproape o figură glorioasă, ca un adevărat erou respins, să poată pleca acasă cu acelaşi tramvai cinci, care îl adusese aici.

Militarii ne lăsară să trecem, probabil că nu se gîndiseră deloc că acel domn bine îmbrăcat de mînă cu un băieţel de trei ani s-ar fi gîndit să intre în clădirea poştei. Fiţi atenţi, ne sfătuiră politicoşi şi strigară: Stai! Abia cînd trecuserăm deja de portalul de fier forjat şi ne aflam în faţa porţii principale, Jan întoarse capul nesigur. Poarta grea se întredeschise puţin şi furăm traşi înăuntru: ne aflam în penumbra sălii răcoroase a ghişeelor, la poşta poloneză.

Jan Bronski nu fu salutat tocmai prieteneşte de oamenii lui. Aceştia îl suspectau, renunţaseră deja la el, declaraseră chiar deschis că bănuiau că secretarul de poştă Bronski ar fi încercat să o şteargă. Jan făcea eforturi să respingă acuzaţiile. Nici nu-l ascultau, îl împinseră într-un rînd care îndeplinea misiunea de a căra saci cu nisip din pivniţă în spatele ferestrelor frontale ale sălii ghişeelor. Aceşti saci şi alte tîmpenii asemănătoare se stivuiau în faţa ferestrelor; mobile grele ca dulapurile cu acte erau împinse în apropierea porţii principale pentru a o putea baricada, în caz de forţă majoră, cît mai repede pe toată lăţimea ei.

Cineva voia să ştie cine sînt, dar nu avu timp să aştepte răspunsul lui Jan. Oamenii erau nervoşi, vorbeau cînd tare, cînd excesiv de încet

şi de prudent. Toba mea şi urgenţele ei se pare că fuseseră uitate. Portarul Kobyella, pe care mă bizuiam că va pune din nou în valoare grămăjoara aia de fier vechi de pe burta mea, rămînea nevăzut şi probabil că stivuia saci îndesaţi de nisip, garantaţi contra gloanţelor, la primul sau la al doilea etaj al clădirii poştei, la fel de zeloşi ca poştaşii şi funcţionarii de la ghişee care trebăluiau în sală. Prezenţa lui Oskar îl deranja pe Bronski. Aşa că m-am evaporat, de îndată ce Jan primi instrucţiuni de la un bărbat pe care ceilalţi îl numeau dr. Michon. După ce am căutat puţin, ocolindu-l atent pe acel domn Michon, care purta o cască de oţel poloneză şi cu siguranţă că era directorul poştei, am găsit scara ce ducea la etajul întîi şi acolo, aproximativ la capătul gangului, o încăpere de mărime mijlocie, fără ferestre, în care nu erau bărbaţi care să care lăzi cu muniţie sau să stivuieească saci de nisip.

Pe podea se aflau înghesuite coşuri de rufe care se puteau rostogoli, pline cu scrisori francate, în multe culori. Camera era scundă, tapetul ocru. Mirosea uşor a gumă. Un bec ardea golaş. Oskar era prea obosit să caute comutatorul. Din depărtare clopotele de la Sfînta Maria, Sfînta Katharina, Sfîntul Ioan, Sfînta Brigitta, Sfînta Barbara, Sfînta Treime şi Sfîntul Trup Neînsufleţit anunţau: E ora nouă, Oskar, trebuie să mergi la culcare! — Şi aşa m-am retras într-un coş cu scrisori, mi-am culcat şi toba la fel de obosită lîngă mine şi am adormit.

Poşta poloneză

Am adormit într-un coş de rufe plin cu scrisori care mergeau la Lodz, Lublin, Lwov, Torun, Cracovia, Czestochowa şi veneau de la Lodz, Lublin, Lemberg, Thorn, Krakau şi Tschenstochau. Dar n-am visat-o nici pe Matka Boska Czestochowska, nici pe Madona neagră, n-am ronţăit în vis nici din inima lui Marszalek Pilsudski, păstrată la Cracovia, nici din acea turtă care a dus faima oraşului Thorn. N-am visat nici măcar toba mea încă nereparată. Zăcînd fără vise pe scrisori, în coşul de rufe, Oskar nu auzi nimic din acea rumoare, şuşoteală, clevetire, din acele indiscreţii, care pare-se că se fac auzite, cînd mai multe scrisori formează un maldăr. Mie scrisorile nu-mi spuneau nici un cuvinţel. Nu aveam de aşteptat nici o veste, nimeni nu putea vedea în mine un destinatar sau un expeditor. Suveran, dormeam cu antenele retrase pe un munte de scrisori, care după numărul ştirilor ar fi putut reprezenta lumea.

În consecinţă, nu m-a trezit, cum era de aşteptat, acea scrisoare pe care i-a scris-o un oarecare Pan Lech Milewczyk din Varşovia nepoatei sale în Danzig-Schidlitz, o scrisoare deci destul de alarmantă pentru a trezi o broască ţestoasă bătrînă de o mie de ani; pe mine m-au trezit ori zgomotele apropiate ale mitralierelor, ori salvele îndepărtate, cu bubuituri întîrziate, ale tunurilor duble de la navele de linie din portul liber.

Ce uşor poţi spune: mitraliere, tunuri duble. De ce nu ar fi putut să fie doar o ploaie torenţială, o grindină, izbucnirea unei furtuni de vară tîrzie ca aceea de la naşterea mea? Eram prea adormit şi incapabil de asemenea speculaţii şi, avînd încă zgomotele în urechi, am conchis ca toţi somnoroşii, spunînd lucrurilor direct pe nume: Acum trag!

Abia ieşit din coşul de rufe şi stînd încă nesigur în sandale, Oskar se îngriji de soarta tobei lui sensibile. Făcu o gaură cu ambele mîini în acel coş care-i adăpostise somnul, o gaură în maldărul de scrisori stivuite lejer, dar încîlcit, nu procedase brutal, rupînd, mototolind, chiar distrugînd; nu, desfăcusem cu atenţie scrisorile lipite între ele, avusesem grijă de fiecare plic, în special dacă era violet şi purta ştampila cu „Poczta Polska", dar şi de cărţile poştale, fusesem atent să nu se deschidă vreun plic, deoarece indiferent de evenimentele în continuă transformare, secretul corespondenţei trebuia păstrat întotdeauna.

Pe măsură ce ropotul mitralierelor creştea, pîlnia din acel coş de rufe, plin cu scrisori, se lărgea. în sfîrşit, am socotit că e destul, mi-am

culcat toba bolnavă de moarte în culcuşul proaspăt făcut, am acoperit-o bine, nu numai de trei ori, nu, de zece, de douăzeci de ori, înconjurînd-o de plicuri, la fel cum pun zidarii cărămizile, cînd vor să clădească un zid stabil.

Abia terminasem cu această măsură de siguranţă de la care speram o pază sigură pentru toba mea contra cioburilor şi gloanţelor cînd la faţada clădirii Poştei dinspre Piaţa Hevelius, cam la înălţimea sălii ghişeelor, detonase deja prima grenadă.

Poşta poloneză, o clădire masivă de cărămidă, putea să primească liniştită o mulţime de asemenea lovituri, fără să se teamă că militarii SS vor reuşi să-şi facă jocul scurt, să deschidă repede o breşă destul de largă pentru un atac frontal, des exersat.

Am părăsit spaţiul de depozitare pentru expediţii scrisori de la etajul întîi, acea încăpere sigură, fără geamuri, înconjurată de trei birouri şi un coridor, ca să mă uit după Jan Bronski. Şi dacă îl căutam pe prezumtivul meu tată Jan, atunci fireşte că-l căutam şi pe portarul Kobyella cu o dorinţă şi mai arzătoare. Doar venisem cu puţin înainte de lăsarea serii în oraş, renunţînd la cină, ajunsesem în Piaţa Hevelius şi intrasem în clădirea poştei - total indiferentă mie în altă situaţie — ca să-mi dau toba la reparat. Dacă nu-l găseam la timp pe portar, adică înainte de izbucnirea mai mult ca sigură a asediului, trebuia să-mi iau gîndul de la reparaţia capitală a tinichelei mele care abia se mai ţinea.

Aşadar Oskar îl căuta pe Jan şi se gîndea la Kobyella. Măsură cu mîinile încrucişate pe piept coridorul lung, podit, dar rămase singur, numai cu paşii lui. E adevărat că deosebea acele împuşcături, izolate, trase precis din clădirea poştei, de risipa continuă de muniţie a armatei SS, dar trăgătorii zgîrciţi trebuie să-şi fi schimbat în birourile lor ştampilele poştei pe alte instrumente, de asemenea bune de ştampilat. Pe coridor nu era, nu se vedea, nu se făcea nici o pregătire pentru un eventual contraatac. Acolo nu patrula decît Oskar, lipsit de apărare şi de tobă, expus introducerii în istorie a unei ore prea matinale care, în orice caz, avea, în loc de aur, plumb în gură.

Nici în birourile dinspre curtea poştei nu am zărit picior de om. Am şi tras concluzia — superficialitate. Clădirea ar fi trebuit asigurată şi în direcţia străzii Schneidemühlengasse. Circumscripţia de poliţie aflată acolo, despărţită de curtea şi de rampa pentru colete doar printr-un gard de scînduri, reprezenta o poziţie de atac atît de favorabilă, cum numai în cărţi se mai poate întîlni. Am deschis birourile, încăperea pentru expediţii înregistrate, încăperea poştaşilor pentru mandate, casa de plăţi, ghişeul pentru primiri de telegrame: iată-l. Erau întinşi în spatele blindajelor şi a sacilor de nisip, după mobile de birou răsturnate, aşteptînd, trăgînd cu zgîrcenie.

În majoritatea încăperilor cîteva geamuri făcuseră deja cunoştinţă cu

mitralierele armatei SS. Am privit în treacăt paguba, comparînd-o cu acel geam care se spărsese sub acţiunea vocii mele diamantine, în vremuri liniştite de pace.

Aşadar, dacă mi s-ar fi cerut contribuţia la apărarea poştei poloneze, dacă firavul dr. Michon, subţirel ca un fir de sîrmă, m-ar fi abordat, nu în calitate de director poştal, ci de director, militar al poştei, ca să mă coopteze în serviciul Poloniei, vocea mea ar fi fost indispensabilă. Pentru Polonia şi economia Poloniei înflorind haotic şi totuşi mereu dătătoare de roade, aş fi fost gata să transform, în cîteva minute, în găuri negre, geamurile tuturor caselor de vizavi, din Piaţa Hevelius, ferestrele clădirilor din Rähm, tot ce era de sticlă în Schneidemühlengasse, inclusiv la circumscripţia de poliţie, cu un efect la şi mai mare distanţă decît pînă acum, la fel şi geamurile strălucind de curăţenie din oraşul vechi de pe Graben şi Rittergasse. Asta ar fi semănat confuzie printre cei din SS, chiar şi printre cetăţenii care căscau gura. Ar fi înlocuit efectul unui număr mare de mitraliere, ar fi dat impresia că încă de la începutul războiului se folosesc arme miraculoase şi totuşi nu ar fi salvat poşta poloneză.

Oskar nu a apucat să intre în acţiune. Acel dr. Michon cu casca poloneză de oţel pe capul lui de director nu m-a învestit cu asemenea prerogative, în schimb mi-a dat o palmă zdravănă cînd, coborînd pe scări în sala ghişeelor, m-am încurcat între picioarele lui; îndată după aceea, înjurînd în limba poloneză, şi-a văzut în continuare de problemele de apărare. Mie nu-mi rămînea decît să-mi încasez lovitura fără să crîcnesc. Oamenii aceia, printre care şi dr. Michon, care purta în fond întreaga răspundere, erau emoţionaţi, ceea ce îi făcea scuzabili.

Ceasul din sala ghişeelor arăta ora patru şi douăzeci. La patru şi douăzeci şi unu am putut constata că primele lupte nu-i pricinuiseră ceasului nici o stricăciune. Mergea, şi nu ştiam dacă trebuia să privesc această indiferenţă a timpului ca pe un semn bun sau rău.

Oricum, la început am rămas în sala ghişeelor, i-am căutat pe Jan şi pe Kobyella, l-am ocolit pe dr. Michon, nu i-am găsit nici pe unchiul meu, nici pe portar, am constatat stricăciuni la geamurile sălii ghişeelor, dar şi spărturi şi crăpături urîte în tencuiala de lîngă poarta principală, şi am fost lăsat să asist cînd au fost aduşi primii doi răniţi. Unul, un domn mai în vîrstă cu păr cărunt, pieptănat îngrijit cu cărare, vorbea întruna foarte agitat, în timp ce i se pansa rana împuşcată de la braţul drept. Abia îi fusese bandajată plaga uşoară, că şi vru să se ridice să-şi ia puşca şi să se arunce în spatele sacilor de nisip, nu tocmai garantaţi împotriva gloanţelor. Noroc că o slăbiciune uşoară, datorată pierderii de sînge, l-a pus din nou la podea, ordonîndu-i acea linişte fără de care un domn mai în vîrstă nu-şi vine în puteri după ce a fost lovit. Aşa se face că micuţul şi nervosul

cincantenar, care purta o cască de oţel, dar căruia i se ivea din buzunarul de la piept triunghiul unei batiste de cavaler, acest domn cu mişcările mobile ale unui gentleman de profesie, care era doctor şi se numea Michon, chiar acela care îl apostrofase sever, cu o seară înainte, pe Jan Bronski, i-a ordonat domnului în vîrstă, rănit, să stea liniştit în numele Poloniei.

Cel de-al doilea rănit zăcea respirînd greu pe un sac de paie şi nu dădea semne că ar fi simţit vreo atracţie pentru sacii de nisip. Ţipa la intervale regulate strident şi fără să se ruşineze, pentru că era împuşcat în burtă.

Oskar tocmai voia să mai inspecteze o dată şirul de bărbaţi din spatele sacilor de nisip, ca să-i găsească pe ai lui, cînd două grenade, explodate în acelaşi timp, făcură să zornăie sala ghişeelor lîngă poarta principală. Dulapurile împinse în faţa porţii săriră în aer şi eliberară vrafuri întregi de acte prinse între ele, care îşi luară zborul în toate direcţiile, pierzîndu-şi ordinea, spre a ateriza pe dale, atingînd şi acoperind fişe pe care nu ar fi avut voie, conform unei contabilităţi corecte, să le cunoască niciodată. Inutil să mai spun că restul geamurilor se spărseseră, că suprafeţe mai mari sau mai mici de tencuială căzură de pe pereţi şi tavan. Un alt rănit fu tîrît prin nori de ghips şi de var în mijlocul încăperii şi apoi, la ordinul căştii de oţel, dr. Michon, dus pe scări, la etajul întîi.

Oskar mergea în urma bărbaţilor care-l duceau pe funcţionarul poştal; acesta gemea din treaptă în treaptă. Dar nimeni nu-l chemă pe Oskar înapoi, nu-i ceru socoteală, cum găsise de cuviinţă Michon, mai înainte, cînd îi dăduse o palmă zdravănă. În orice caz, şi el se strădui să nu li se mai încurce oamenilor mari printre picioarele de apărători ai poştei.

Cînd am ajuns la etajul întîi, mergînd în spatele bărbaţilor ce luau scara în piept, presimţirea mea se adeveri: îl aduseseră pe rănit în acel spaţiu de depozitare pentru expediţii, lipsit de ferestre şi de aceea mai sigur, pe care îl rezervasem, de fapt, pentru mine. Se gîndiră de asemenea ca în lipsa saltelelor să folosească plicurile moi din coşurile de scrisori drept aşternut pentru răniţi. Regretam deja că mi-am cazat toba într-unul din aceste coşuri rulante, pline de scrisori cu destinatar necunoscut. Oare sîngele acelor poştaşi şi funcţionari găuriţi de la ghişee nu va străbate prin cele zece, douăzeci de straturi de hîrtie ca să-i dea tinichelei mele o culoare pe care pînă acum nu o cunoscuse decît ca vopsea lăcuită? Ce avea în comun toba mea cu sîngele Poloniei? N-aveau decît să-şi vopsească actele şi sugativele cu zeama aceea! N-aveau decît să-şi deşerte albastrul din călimările lor şi să şi le umple cu roşu! N-aveau decît să roşească batistele şi cămăşile albe apretate a mai bine de jumătate din polonezi! În definitiv, era vorba de Polonia, nu de toba mea! Dacă le păsa atît de mult ca Polonia —

presupunînd că avea să dispară — să dispară neapărat în roşu şi alb, trebuia oare neapărat ca toba mea - destul de suspectă prin colorile ei — să dispară şi ea?

Încet, încet, în mine prinse rădăcini gîndul: dar nici nu e vorba aici de Polonia, e vorba de tinicheaua ascunsă în coş.

Jan mă atrăsese în poştă ca să le dea funcţionarilor prin toba mea semnalul, deoarece pentru ei Polonia nu era un far călăuzitor destul de eficient. Noaptea, pe cînd dormeam în coşul rulant de scrisori, dar nici nu mă rostogoleam, nici nu visam, funcţionarii poştei care făceau de strajă şi-au şoptit între ei ca o parolă: o tobă de copil muribundă a căutat adăpost la noi. Sîntem polonezi, trebuie s-o apărăm, mai ales că Anglia şi Franţa au încheiat un tratat de garanţie cu noi.

În timp ce asemenea reflecţii abstracte şi inutile, făcute în faţa uşii întredeschise a spaţiului de depozitare pentru expediţii, îmi limitau libertatea de acţiune, mitraliera se auzi pentru prima dată chiar în curtea poştei. De parcă aş fi prevăzut, militarii SS au pornit atacul din circumscripţia de poliţie de pe Schneidemühlengasse. Ca la un semnal, eram toţi în picioare. Cei din armata SS reuşiseră să arunce în aer uşa de la depozitul mesageriei de deasupra rampei de descărcare a maşinilor poştei. Imediat după aceea, se aflau deja în depozitul mesageriei, apoi la primirea coletelor; uşa dinspre coridor care dădea în sala ghişeelor era deschisă.

Bărbaţii care îl căraseră pe cel rănit şi-i făcuseră culcuş în coşul de scrisori în care-mi ascundeam toba o luară la fugă, alţii îi urmară. După zgomot, am tras concluzia că luptele se dădeau pe coridorul parterului, apoi la compartimentul de primire a coletelor. Cei din SS trebuiră să se retragă.

Mai întîi ezitînd, apoi mai sigur pe sine, Oskar păşi în spaţiul de depozitare pentru scrisori. Rănitul avea un obraz gri-galben, îşi arăta dinţii şi-şi făcea de lucru cu globii ochilor sub pleoapele închise. Scuipa fire de sînge. Întrucît capul îi atîrna peste marginea coşului cu scrisori, nu era nici un pericol să mînjească de sînge expediţiile poştale. Oskar trebui să se ridice pe vîrfuri ca să poată ajunge la coş. Şezutul bărbatului se lăfăia tocmai acolo unde era îngropată toba. Mai întîi cu atenţie, avînd grijă de bărbatul rănit şi de scrisori, apoi trăgînd mai cu nădejde şi, în cele din urmă, rupînd şi ferfeniţînd hîrtiile, Oskar reuşi să scoată zeci de plicuri de sub omul care gemea.

Azi aş putea să jur că simţeam deja marginea tobei mele, cînd bărbaţii năvăleau în sus pe scări de-a lungul coridorului. Se întorceau, reuşiseră să-i alunge pe SS-işti de la mesagerie, deocamdată erau învingători; îi auzeam rîzînd.

Ascuns după unul dintre coşurile cu scrisori, am aşteptat în apropierea uşii cît timp bărbaţii aceia au stat cu rănitul. L-au bandajat mai întîi vorbind tare şi gesticulînd, apoi înjurînd încet.

La înălţimea sălii ghişeelor nimeriră două grenade anti- tanc — apoi încă două, pe urmă linişte. Salvele vaselor de linie din portul liber, vizavi de Westerplatte, se rostogoleau în depărtare, huruind binevoitor şi uniform — ne obişnuiserăm cu ele.

Fără să fiu observat de bărbaţii din preajma rănitului, m-am strecurat afară din spaţiul de depozitare al expediţiilor, mi-am lăsat toba de izbelişte şi am pornit în căutarea lui Jan, prezumtivul meu tată şi unchi, şi a portarului Kobyella.

La etajul doi se afla locuinţa de serviciu a dirigintelui principal Naczalnik care se pare că-şi trimisese familia din timp la Bromberg sau Varşovia. Mai întîi am căutat în cîteva magazii ce dădeau în curtea poştei şi, în cele din urmă, i-am găsit pe Jan şi pe Kobyella în camera copiilor din locuinţa de serviciu a lui Naczalnik.

O încăpere prietenoasă, luminoasă, cu tapetul, din păcate, deteriorat în unele locuri de gloanţele rătăcite. În vremuri de pace ai fi putut să savurezi ocazia de a contempla, din spatele celor două ferestre, Piaţa Hevelius. Un căluţ de lemn balansor încă neatins, diverse mingi, o redută cu o grămadă de soldaţi de plumb, pe jos sau călare, o cutie de carton desfăcută plină cu şine de tren, cu camioane în miniatură, păpuşi mai mult sau mai puţin mototolite, camere de păpuşi în care domnea dezordinea, pe scurt, această inflaţie de jucării trăda faptul că dirigintele principal Naczalnik era tatăl a doi copii foarte răsfăţaţi, un băiat şi o fetiţă. Ce bine că puştii fuseseră evacuaţi în Varşovia şi că astfel am fost scutit de întîlnirea cu o pereche, frate şi soră, cum mai cunoscusem eu unii la alde Bronski! Bucurîndu-mă de paguba altora, îmi imaginam ce rău i-o fi părut plodului dirigintelui că a trebuit să-şi ia adio de la paradisul cu soldaţi de plumb. Poate că-şi vîrîse cîţiva ulani în buzunarul pantalonilor ca, mai tîrziu, să poată aduce întăriri de cavalerie la laptele pentru reduta Modlin.

Oskar vorbeşte prea mult despre soldaţii de plumb şi nu se poate totuşi abţine să facă o mărturisire: pe poliţa de sus a unei etajere pentru jucării, cărţi cu poze şi jocuri de societate, se înşirau instrumente muzicale de mărime mică. O trompetă galbenă ca mierea stătea mută lîngă un joc cu clopote care, foarte sensibile la manevrele de luptă, zornăiau la fiecare grenadă explodată. În dreapta se desfăcea oblic, în lungime, o armonică viu colorată. Părinţii făcuseră pe dracu-n patru să le dăruiască moştenitorilor lor o mică vioară veritabilă, cu patru corzi adevărate. Lîngă vioară se afla, arătîndu-şi rotunjimea albă, neatinsă, blocată de un cub de lemn ca să nu se rostogolească — să nu-ţi vină a crede — o tobă de tinichea alb cu roşu.

La început nici nu am încercat să dau jos, cu propriile-mi puteri, toba de pe etajeră. Oskar era conştient de distanţa limitată la care putea ajunge şi-şi permitea, atunci cînd statura lui de gnom se dovedea neputincioasă, să apeleze la bunăvoinţa celor mari.

Jan Bronski şi Kobyella erau întinşi în spatele sacilor de nisip, care umpleau treimea de jos a unei ferestre ce ajungea pînă la podea. Lui Jan îi aparţinea partea stîngă. Kobyella îşi avea locul în dreapta. Îndată am înţeles că portarul nu prea avea timp acum să-mi scoată şi să-mi repare toba, ascunsă sub rănitul care scuipa sînge şi o turtea cu siguranţă tot mai mult sub el; Kobyella era ocupat pînă peste cap: trăgea la intervale regulate cu puşca lui, printr-o gaură făcută în zidul de saci cu nisip, asupra Pieţei Hevelius, în direcţia colţului străzii Schneidemühlengasse, unde se instalase o poziţie de artilerie.

Jan zăcea încovoiat, îşi ţinea capul ascuns şi tremura. Nu l-am recunoscut decît după costumul lui elegant, gri-închis, murdar acum de var şi de nisip. Şiretul de la pantoful lui drept, de asemenea gri ca şi costumul, i se dezlegase. M-am aplecat şi i l-am legat într-o fundă. Cînd am făcut nodul, Jan tresări, îşi trecu ochii lui prea albaştri peste mîneca stîngă şi mă pironi cu o privire nefiresc de albastră şi de apoasă. Deşi nu era rănit, după cum se convinsese Oskar, cercetîndu-l în treacăt, plîngea fără glas. Lui Jan Bronski îi era frică. Ignorînd plînsul lui, i-am arătat toba de tinichea a evacuatului fiu al lui Naczalnik şi l-am provocat pe Jan, cu gesturi foarte explicite, să se apropie de etajeră cu multă grijă şi folosind colţul ferit al camerei copiilor şi să-mi dea jos toba. Unchiul meu nu mă înţelegea. Prezumtivul meu tată nu mă înţelegea. Iubitul bietei mele mame era atît de preocupat şi acaparat de frica lui, încît gesturile mele care-i implorau ajutorul parcă erau hărăzite să-i sporească frica. Oskar ar fi vrut să strige la el, dar se temea să nu fie descoperit de Kobyella, care părea a nu asculta decît de puşca lui.

Aşa că mă culcai în stînga lui Jan, în spatele sacilor cu nisip, mă lipii de el, ca să-i transmit nefericitului unchi şi prezumtivului tată o parte din calmul meu obişnuit. Puţin după aceea avea şi el să pară mai liniştit.

Prin respiraţia mea uniformă, am reuşit să impun pulsului său o oarecare regularitate. Dar, pe urmă, cînd l-am făcut pentru a doua oară atent pe Jan asupra tobei lui Naczalnik junior — recunosc, prea devreme —, încercînd să-i întorc capul, încet şi delicat, exact în direcţia etajerei încărcate cu jucării, acesta tot nu a priceput. Era stăpînit de frică din creştet pînă-n tălpi, îl invada de sus în jos şi înapoi, jos găsea, poate din cauza tălpilor de la pantofii cu branţuri, o rezistenţă atît de mare, încît frica voia să se facă aer, dar se năpustea îndoit, presînd peste stomac, splină şi ficat în sărmanul cap, unde se cuibărea atît de temeinic, că ochii albaştri îi ieşeau din orbite şi-şi arătau vinişoarele în globii albi, pe care Oskar nu avusese ocazia să le observe mai înainte la prezumtivul său tată.

M-a costat ceva timp şi destule eforturi ca să pun la loc ochii unchiului meu şi să-i redau mîinii lui un oarecare echilibru. Dar toată

rîvna mea în slujba esteticii s-a dovedit zadarnică atunci cînd cei din SS au pus în funcţiune obuzierul de cîmp din mijloc şi în foc direct, ochind prin lunetă, au culcat la pămînt gardul de fier din faţa clădirii poştei; loveau stîlpii de cărămidă unul după altul, în genunchi, cu o precizie uimitoare, demonstrînd un nivel înalt de pregătire, ca, în cele din urmă, să silească tot grilajul de fier să îngenuncheze. Sărmanul meu unchi trăia fiecare prăbuşire a celor cincisprezece pînă la douăzeci de stîlpi cu o participare atît de intensă, ca şi cum nu doar soclurile ar fi fost făcute pulbere, ci o dată cu ele s-ar fi prăbuşit şi idolii imaginari, fără de care unchiul meu nu putea trăi.

Doar aşa se explică faptul că Jan sublinia fiecare lovitură de obuz cu un strigăt care, dacă ar fi fost mai conştient şi mai orientat spre un scop anume, ar fi avut, asemenea strigătului meu spintecător de geamuri, virtuţile unui diamant.

Ce-i drept, Jan striga cu ardoare, dar fără nici un plan, şi nu reuşi decît să-l facă pe Kobyella să se arunce asupra noastră cu tot trupul lui de portar invalid şi ciolănos, să-şi ridice capul de pasăre fără gene şi să-şi mişte pupilele cenuşii şi apoase peste starea noastră de urgenţă. Îl scutură pe Jan. Jan se văicărea. Îi descheie cămaşa, examina cu atenţie corpul lui Jan ca nu cumva să fie rănit — mie îmi venea să rîd —, apoi, negăsind nici cea mai mică zgîrietură, îl întoarse pe spate, îi apucă maxilarul inferior, îl făcu să trosnească, sili ochii albaştri ai lui Jan să reziste flăcărilor cenuşii din privirile lui Kobyella, îl înjură în poloneză, stropindu-l cu salivă în obraz, şi-i zvîrli puşca, pe care Jan o lăsa să zacă nefolosită în crenelul rezervat anume pentru el; deoarece puşca nu avea nici măcar piedica trasă. Patul puştii îl lovi sec la genunchiul stîng. Durerea trupească, scurtă, după toate acele dureri sufleteşti, se pare că-i priise, pentru că puse mîna pe puşcă, fu cît pe-aci să se sperie cînd simţi răceala metalului în degete şi apoi în sînge, deşi după aceea se tîrî de lîngă Kobyella, pe jumătate înjurînd, pe jumătate aprobîndu-l înflăcărat, la crenelul său.

Prezumtivul meu tată avea, cu toată fantezia lui debordantă, o imagine realistă atît de exactă a războiului, încît îi era foarte greu, aproape imposibil, să fie curajos din lipsă de imaginaţie. Fără să-şi fi fixat cîmpul de bătaie prin crenelul pe care şi-l alesese şi fără să fi dibuit o ţintă rentabilă, trăgea cu puşca aşezată strîmb şi departe de el peste acoperişurile caselor din Piaţa Hevelius, descărcîndu-şi repede şi orbeşte muniţia, ca să se ascundă apoi cu mîinile goale în spatele sacilor de nisip. Acea privire implorînd înţelegere, pe care Jan i-o arunca portarului din ascunzătoarea lui, semăna cu felul încurcat de a-şi recunoaşte vinovăţia a unui elev care nu şi-a făcut lecţiile. Kobyella clămpăni de cîteva ori din maxilarul inferior, apoi rîse zgomotos, de parcă nu s-ar mai fi putut opri, brusc îşi întrerupse rîsul şi-l lovi de trei-patru ori peste fluierul piciorului pe Bronski, care, în calitate de

secretar de poştă, era superiorul lui, se repezi să-i tragă lui Jan un şut în coaste cu gheata informă, dar lăsă jos gheata ortopedică cînd focul mitralierelor spulberă ultimele geamuri de sus de la camera copiilor şi jupui tavanul, se aruncă în spatele puştii sale şi trase supărat şi îndîrjit, de parcă voia să recupereze timpul pierdut cu Jan, glonţ după glonţ - o cantitate ce poate fi adăugată la consumul de muniţie în cel de-al doilea război mondial.

Să nu mă fi observat portarul? El, care de obicei este atît de sever şi de inabordabil, cum numai invalizii de război îşi permit să fie, impunînd o respectuoasă rezervă, mă lăsase în această maghernıţă bătută de vînt, al cărei aer era încărcat de plumb. Să-şi fi spus Kobyella: Asta e o cameră de copii, în consecinţă Oskar poate să rămînă aici şi să se joace în pauzele dintre atacuri?

Nu ştiu cît am zăcut aşa, eu între Jan şi peretele stîng al odăii, noi doi în spatele sacilor de nisip, Kobyella în spatele puştii lui, trăgînd pentru doi. Cam pe la zece, focul începu să se domolească. Era atîta linişte că auzeam muştele bîzîind, desluşeam voci şi comenzi din Piaţa Hevelius şi huruitul înfundat al vapoarelor de linie din rada portului îmi răzbătea cînd şi cînd în ureche. Era o zi de septembrie cu cer senin spre înnorat, soarele picta cu aur vechi totul, subţire ca un abur sensibil şi totuşi surd. Peste cîteva zile aveam să împlinesc cincisprezece ani. Şi eu îmi doream, ca în fiecare an, în septembrie, o tobă de tinichea, nimic altceva decît o tobă de tinichea; renunţînd la toate comorile acestei lumi, dorinţa mea se îndrepta, fermă şi de nezdruncinat, numai spre o tobă de tinichea lăcuită în alb şi roşu.

Jan nu se mişca. Kobyella fornăia atît de regulat, încît Oskar se gîndi că doarme şi-şi foloseşte pauza dintre atacuri ca să tragă un pui de somn, pentru că în definitiv toţi oamenii, chiar şi eroii, au nevoie, din cînd în cînd, de un pui de somn înviorător. Doar eu eram cum nu se poate mai treaz şi tînjeam, cu toată neînduplecarea vîrstei mele, numai la tobă. Nu care cumva să credeţi că toba tînărului Naczalnik mi-a venit în minte abia acum, în liniştea crescîndă şi bîzîitul muribund al unei muşte istovite de vară. Oskar n-o pierduse din ochi nici în timpul canonadei, înconjurat de zgomotul luptei. Acum însă venise momentul, îmi surîdea ocazia pe care nu aveam voie s-o ratez.

Oskar se ridică încet; se mişca abia auzit, ocolind cioburile, îndreptîndu-se totuşi hotărît spre etajera cu jucării, îşi construi în gînd, dintr-un scăunel de copii şi o lădiţă de cuburi pusă deasupra, un postament, care ar fi fost destul de înalt şi de sigur pentru a-l face posesorul unei tobe nou-nouţe. Deodată însă mă opri vocea lui Kobyella şi îndată după aceea mîna lui vînjoasă. Deznădăjduit, am arătat înspre toba care era atît de aproape. Kobyella mă smulse înapoi. Imploram cu amîndouă mîinile să mi se dea toba. Invalidul începu deja să se moaie, voia chiar să se întindă la raft, să mă facă fericit,

cînd în camera copiilor izbucni focul de mitralieră, în faţa porţii detonară grenadele antitanc; Kobyella mă azvîrli în colţ la Jan Bronski, se aruncă din nou în spatele puştii lui şi-şi încercă deja pentru a doua oară arma, cînd eu încă mai eram cu ochii la toba de tinichea.

Şi iată-l pe Oskar zăcînd acolo, iar Jan Bronski, dulcele meu unchi cu ochi albaştri, nici măcar nu-şi ridicase nasul cînd capul de pasăre, cu piciorul strîmb şi privirea apoasă şi fără gene, mă aruncase, la un pas de ţintă, în acel colţ, în spatele sacilor cu nisip. Să nu credeţi că Oskar plîngea! Furia creştea în mine. Viermi graşi, alb-albaştri fără ochi, se multiplicau, căutau un cadavru pe cinste: Ce-mi pasă mie de Polonia! Ce era aia, Polonia? Doar aveau cavaleria lor! N-aveau decît să călărească! Sărutau mîinile doamnelor şi observau mereu prea tîrziu că nu sărutaseră degetele obosite ale unei doamne, ci gura nefardată a unui obuzier. Şi iată că fecioara din stirpea Krupp se şi descărca şi cum mai plescăia din buze. Imita prost, dar aievea, zgomotele de luptă, aşa cum pot fi auzite la emisiunea de actualităţi, scuipa bomboane pocnitoare spre poarta principală a poştei, voia să facă o breşă şi o făcu, şi mai voia să muşte din casa scării prin sala vraişte a ghişeelor, ca nimeni să nu mai poată urca sau coborî. Şi alaiul ei din spatele mitralierelor şi cu cei din frumoasele tanchete, care aveau nume atît de drăguţe ca *Ostmark* sau *Sudetenland* pictate pe ele, nu puteau obţine destul, huruiau blindate încoace şi încolo prin faţa poştei aşteptînd: două doamne tinere, avide de cultură, care voiau să viziteze un castel, dar castelul era încă închis. Acest lucru făcu să crească nerăbdarea frumoaselor răsfăţate, dornice să intre, şi le sili să arunce priviri de plumb, priviri sfredelitoare de acelaşi calibru, în toate încăperile vizibile ale castelului, încît pe castelani îi luă cu cald, cu frig, şi nu mai ştiau încotro s-o apuce.

Una dintre tanchete — cred că era *Ostmark* — tocmai se îndrepta, venind din Rittergasse, din nou, spre poştă, cînd Jan, unchiul meu ce părea de o bucată de timp neînsufleţit, îşi ridică piciorul drept în faţa crenelului în speranţa că-l va vedea lunetistul şi-l va împuşca; sau că un glonţ rătăcit s-ar fi îndurat să-i atingă în treacăt pulpa sau călcîiul şi i-ar fi dăruit astfel acea rană care îi permite soldatului exagerata retragere şchioapă.

Se pare că poziţia asta a piciorului, prelungită atît de mult, devenise obositoare pentru Jan Bronski. Din timp în timp trebuia să renunţe la ea. Abia cînd se întoarse pe spate şi-şi sprijini piciorul, ţinîndu-şi cu ambele mîini genunchiul, găsi forţa necesară să-şi expună pulpa şi călcîiul mai îndelung şi cu mai mult succes împuşcăturilor în rafale bine ţintite.

Oricît de mare ar fi fost înţelegerea mea pentru Jan, şi mai e şi acum, aprobam totuşi furia lui Kobyella, văzîndu-l pe acel superior al său, pe secretarul de poştă, Bronski, într-o stare atît de jalnică şi de

disperată. Portarul făcu un salt, fu în picioare, la al doilea salt fu la noi, peste noi, îl şi apucă pe Jan, îl prinse de stofă, ridică balotul, îl azvîrli înapoi, iar mîna sfîşie stofa, lovi în stînga, îl ţinu în dreapta, ridică mîna dreaptă, lăsă să cadă stînga, trimise o dreaptă din zbor şi voi să-l facă cu stînga şi dreapta simultan knock-out şi să-l trimită la podea pe Jan Bronski, unchiul meu, prezumtivul tată al lui Oskar — şi deodată zornăi totul, cum zornăie doar îngerii din cer spre slava lui Dumnezeu, şi deodată cîntă totul cum cîntă la radio eterul, şi deodată, nu Bronski fu cel atins, ci Kobyella, şi deodată o grenadă îşi permise o glumă uriaşă, şi cărămizile rîseră pînă se făcură cioburi, cioburile praf, tencuiala făină, lemnul îşi află securea, şi deodată toată camera aia caraghioasă de copii ţopăia într-un picior, păpuşile plesneau, căluţul-balansoar o luă razna şi tare i-ar fi plăcut să aibă un călăreţ pe care să-l răstoarne, brusc se iviră avarii în cutia cu cuburi de construcţie, ulanii polonezi, brusc se iviră avarii în cutia cu cuburi de construcţie, ulanii polonezi ocupară simultan toate cele patru odăiţe şi deodată — în sfîrşit — se răsturnă etajera cu jucării şi jocul cu clopoţei anunţă Pastele, armonica se pomeni ţipînd, se pare că şi trompeta a suflat ceva în legea ei, totul răsuna în acelaşi timp, o orchestră care îşi acorda instrumentele; ţipa, crăpa, necheza, suna, se spărgea, exploda, scrîşnea, striga, ţiuia sus de tot şi totuşi săpa în adînc temeliile. Mie însă, care în momentul exploziei grenadei mă aflam în colţul ferit al camerei copiilor, chiar sub fereastră, lucru normal pentru un copil de trei ani cum arătam eu, mie deci mi-a picat tinicheaua, mi-a picat toba din cer — şi avea doar cîteva crăpături în lac şi nici o gaură, toba cea nouă a lui Oskar.

Cînd mi-am ridicat privirea de la proaspăta mea achiziţie — să vezi şi să nu crezi —, aterizată direct la picioarele mele, m-am văzut silit să-l ajut pe Jan Bronski. Nu reuşea să dea jos de pe el corpul greu al portarului. La început am crezut că şi Jan fusese atins: deoarece se văita, natural. În sfîrşit, cînd l-am rostogolit într-o parte pe Kobyella, care gemea, la fel de natural, vătămarea corporală a lui Jan se vădi neînsemnată. Cioburile de sticlă îi zgîriaseră obrazul drept şi dosul palmei. La o comparaţie fugară, am putut constata că prezumtivul meu tată avea sîngele mai deschis la culoare decît portarul ai cărui pantaloni musteau la înălţimea coapsei şi aveau o culoare întunecată.

Dar cine îi sfîşiase lui Jan şi-i întorsese pe jos jacheta gri, elegantă, nu s-a mai putut afla. Să fi fost Kobyella sau grenada? De pe umeri îi atîrnau zdrenţele, căptuşeala era complet descusută, nasturii rupţi, cusăturile crăpate şi buzunarele arătau ca vai de ele.

Cer indulgenţă pentru bietul meu Jan Bronski, care a cules, înainte de a-l căra cu ajutorul meu pe Kobyella afară din camera copiilor, tot ce-i smulsese stihia din buzunare. Îşi găsise pieptenele, fotografiile celor dragi - era acolo şi o poză a bietei mele mame — portmoneul lui

nici măcar nu se deschisese. Destul de greu i-a venit să adune cărţile de joc împrăştiate prin toată casa, unde mai pui că era şi primejdios, pentru că sacii cu nisip fuseseră, în mare parte, măturaţi de acolo. Voia să aibă toate cele treizeci şi două de cărţi şi, negăsind-o pe a treizeci şi doua, era nenorocit, iar cînd Oskar o găsi în cele din urmă, între două păpuşi răvăşite, şi i-o întinse, zîmbi, deşi era şeptarul de pică.

După ce l-am tîrît pe Kobyella din camera copiilor şi l-am văzut, în sfîrşit, pe coridor, portarul găsi puterea să-i spună lui Jan Bronski cîteva cuvinte inteligente. „Mai e totul la purtător?" întrebă îngrijorat invalidul. Jan îi băgă mîna în pantaloni, între coapsele de bărbat bătrîn, şi şi-o simţi plină. Dădu aprobator din cap spre Kobyella.

Ce fericiţi eram toţi trei: Kobyella îşi păstrase demnitatea, Jan Bronski îşi găsise toate cele treizeci şi două de cărţi de joc, inclusiv şeptarul de pică, Oskar avea o tobă nouă, care îl lovea la fiecare pas peste genunchi, în timp ce portarul, slăbit din cauza sîngelui pierdut, fu transportat de Jan şi de unul căruia Jan îi spunea Viktor, cu un etaj mai jos, în spaţiul de depozitare a expediţiilor.

CASA DIN CĂRŢI DE JOC

Viktor Weluhn ne-a ajutat să-l transportăm pe portarul care, în ciuda pierderii tot mai abundente de sînge, se făcea tot mai greu. Viktor era foarte miop, pe vremea aceea avea încă ochelarii pe nas şi nu se împiedica de treptele de piatră în casa scărilor. De necrezut pentru un miop, Viktor era de profesie factor de mandate poştale. Azi, cînd vorbesc despre el, îl numesc bietul Viktor. La fel cum mama devenise, în urma unei plimbări cu familia pe digul portului, biata mama, factorul de mandate poştale Viktor devenise, prin pierderea ochelarilor - mai erau şi alte motive în joc -, bietul Viktor.

„L-ai mai văzut pe bietul Viktor?" îl întreb pe amicul meu Vittlar în zilele de vizită. Şi totuşi, de la acea călătorie cu tramvaiul de la Flingern la Gerresheim - despre aceasta va mai fi vorba - l-am pierdut pe Viktor Weluhn. Nu ne rămîne decît să sperăm că şi-a găsit ochelarii sau nişte ochelari pe măsură şi că, la fel ca odinioară, chiar dacă nu mai este în serviciul poştei poloneze, îi face pe oameni fericiţi cu bancnote colorate sau monede grele, în calitate de factor de mandate al poştei federale, miop, cu ochelarii pe nas.

„Nu-i aşa că-i îngrozitor?" se lamenta Jan, care îl apucase pe Kobyella cu braţul stîng.

„Şi cum o să se sfîrşească dacă englezii şi francezii nu vin?" îşi făcea griji Viktor, ducînd povara portarului pe dreapta.

„Dar vor veni! Rydz-Smigly a spus chiar ieri la radio: „«Avem toate garanţiile: dacă începe, întreaga Franţă va fi în picioare ca un singur om!»" Jan făcea eforturi să-şi păstreze siguranţa pînă la sfîrşitul frazei, deoarece vederea propriului sînge în zgîrieturile de pe dosul palmei, ce-i drept, nu punea în discuţie tratatul de garanţie polono-francez, dar lăsa loc temerii că Jan ar putea să-şi piardă tot sîngele, înainte ca Franţa să se ridice în picioare ca un singur om şi, credincioasă garanţiilor date, să treacă zidul vestic de apărare.

„Cu siguranţă că se află deja pe drum şi flota Angliei brăzdează deja Baltica!" Viktor Weluhn se dădea în vînt după expresii tari, care aveau rezonanţă; se opri pe scară, cu dreapta sprijinea capul împuşcat al portarului, cu stînga ridicată ca la teatru şi făcîndu-şi toate cele cinci degete să vorbească, declama: „Veniţi odată, falnici briţi!"

În timp ce cîntăreau fără încetare relaţiile polono-franco- engleze, cei doi îl duseră pe Kobyella la punctul de prim-ajutor; Oskar răsfoia în gînd cărţile lui Gretchen Scheffler, oprindu-se la următoarele pasaje: *Istoria oraşului Danzig* de Keyser: „În timpul războiului

germano-francez anno şaptezeci-şaptezeci şi unu, în după-amiaza de douăzeci şi unu august, o mie opt sute şaptezeci, patru vase de război franceze au intrat în golful Danzig şi s-au învîrtit în lung şi-n lat în radă; tocmai îşi îndreptaseră ţevile tunurilor împotriva portului şi a oraşului şi iată că atunci corveta *Nymphe,* sub conducerea căpitanului Weichmann, a reuşit să forţeze retragerea formaţiei de nave ancorate în golful liniştit".

Cu puţin înainte de a fi păşit în spaţiul de depozitare pentru expediţii scrisori, au ajuns la concluzia confirmată mai tîrziu: în timp ce poşta poloneză şi întreaga Polonie fuseseră asaltate, Home Fleet se afla mai mult sau mai puţin bine păzită într-un fiord oarecare al Scoţiei de Nord; marea armată a Franţei întîrzia încă la masa de prînz şi credea că şi-a îndeplinit tratatul de garanţie polono-francez prin acţiunile cîtorva patrule de recunoaştere în zona de operaţii a liniei Maginot.

În faţa spaţiului de depozitare şi a punctului de prim-ajutor m-a oprit dr. Michon, care încă mai purta casca de oţel şi batistuţa de cavaler în buzunarul de la piept şi era însoţit de delegatul din Varşovia, un anume Konrad. Spaima lui Jan Bronski îşi făcu apariţia în toate stilurile actoriceşti posibile, simulînd cele mai grave răni. În timp ce Viktor Weluhn, care nu era rănit şi, înarmat cu ochelarii lui, putea să reprezinte un puşcaş util, trebui să coboare în sala ghişeelor, nouă ni s-a dat voie în încăperea fără ferestre, luminată cu luminări de seu, să asigurăm cu curent electric poşta poloneză, pentru că uzina electrică a oraşului Danzig nu mai era dispusă s-o facă.

Dr. Michon, care nu se lăsa convins de rănile lui Jan şi nu punea nici un preţ pe el ca vajnic apărător al poştei, îi dădu secretarului său de poştă ordin să supravegheze, ca sanitar, răniţii şi să fie cu ochii pe mine, pe care mă mîngîie în treacăt, aşa, mi s-a părut, mă mîngîie disperat, ca nu cumva copilul să ajungă în focul bătăliei.

Un atac în plin al obuzierului asupra sălii ghişeelor ne împrăştie ca pe zaruri. Casca lui Michon, delegatul din Varşovia, Konrad, şi poştaşul de mandate Weluhn se năpustiră la posturile lor. Jan şi cu mine ne găseam, laolaltă cu şapte, opt răniţi, într-o încăpere închisă care amortiza zgomotele luptei. Nici măcar lumînările nu pîlpîiau mai deosebit cînd afară obuzierul se punea serios pe treabă. Era linişte, în ciuda celor ce se văitau sau tocmai din cauza lor. Jan înfăşură plin de zel şi neîndemânatic coapsa lui Kobyella cu fîşii rupte din cearşafuri, apoi vru să se îngrijească şi pe el; dar obrazul şi dosul palmei unchiului nu mai sîngerau. Tăieturile prinseseră crustă şi tăceau, puteau totuşi să doară şi să hrănească frica lui Jan, care nu avea scăpare în încăperea aceea joasă şi înăbuşitoare. Distrat, se căută în buzunare, găsi cărţile de joc intacte: skat! Am jucat skat împreună pînă la distrugerea apărării!

Treizeci şi două de cărţi fură amestecate, tăiate, împărţite, jucate. Deoarece toate coşurile cu scrisori erau ocupate de răniţi, pe Kobyella îl rezemarăm în cele din urmă de un coş, pentru că, din timp în timp, era gata să se răstoarne, îl legarăm cu bretelele unui alt rănit, aducîndu-l într-un oarecare echilibru. I-am interzis să-şi lase cărţile să-i cadă din mînă; aveam mare nevoie de Kobyella. Ce-am fi putut face fără a treia mînă, indispensabilă la skat? Ălora din coşurile cu scrisori le venea greu să deosebească negru de roşu, şi nu mai voiau să joace skat. De fapt, nici Kobyella nu mai voia să joace skat. Voia să se întindă. Fie ce-o fi, portarul era gata să lase totul în plata Domnului. Cu mîini de portar lipsite de ocupaţie, închizîndu-şi pleoapele fără gene, voia să asiste la ultimele acţiuni de demolare. Dar noi nu suportam acest fatalism, îl legarăm fedeleş, îl silirăm să fie a treia mînă, în timp ce Oskar era mîna a doua - şi nimeni nu se mira că omuleţul înalt cît trei tărtăcuţe puse una peste alta ştia să joace skat.

Da, cînd mi-am acordat pentru prima oară vocea la limba oamenilor mari şi am rostit „optsprezece!" Jan mă privi scurt şi nespus de albastru, ridicîndu-şi ochii de pe cărţile lui şi dădu din cap aprobator, continuai: „Douăzeci?"

Jan fără să ezite: „Încă". Eu: „Doi! Şi trei? Douăzeci şi patru?" Jan regretă: „Passe". Iar Kobyella, în ciuda bretelelor, sta gata să cadă. Dar l-am ridicat, am aşteptat să treacă zgomotul unei grenade explodate departe de odaia în care jucam noi cărţi, pînă ce Jan putu să şoptească, în liniştea care se instalase: „Douăzeci şi patru, Kobyella! N-auzi ce a licitat băiatul?"

Nu ştiu unde, din ce adîncuri a ieşit portarul la suprafaţă. Parcă i-ar fi trebuit cricuri să-şi ridice pleoapele. În sfîrşit, privirea lui rătăci apoasă peste cele zece cărţi, pe care Jan i le pusese în mînă mai înainte, discret şi fără nici o intenţie de a-l supăra.

„Passe", spuse Kobyella. Mai bine-zis asta se putuse citi pe buzele lui, prea uscate pentru a vorbi.

Am jucat simplu o treflă. Ca să poată să facă primele levate, Jan, care contrase, trebui să se răstească la Kobyella, să-i dea cu milă un ghiont în coaste, ca să se adune şi să nu uite să servească, deoarece eu nu numai că le-am luat toate atuurile, am sacrificat riga de treflă pe care Jan mi-a bătut-o cu valetul de pică, dar am reintrat în joc deoarece aveam caro curat cu care am bătut asul de caro al lui Jan; cînd mi-a venit din nou rîndul, i-am luat cu valetul de cupă decarul - Kobyella a anunţat nouarul de caro şi iată-mă imun la bombe cu suita mea de cupă: cuunjocdoicontratreitaiedepatruoricucupafacpatruzecişioptsaudoisprezecefer
Abia cînd la jocul următor — încercasem un grand mai mult decît riscant — Kobyella, care avea, în schimb, ambii valeţi, dar nu mersese decît pînă la treizeci şi trei, îmi luă valetul de caro cu cel de cupă,

jocul parcă se mai animă. După ce bătuse la levată, portarul era ca bătut de noroc, veni cu asul de caro, eu trebuia să servesc, Jan a aruncat decarul în joc, Kobyella a tras riga, ar fi trebuit să bat, dar n-am făcut-o, am aruncat optarul de treflă, Jan juca ce putea, a intrat chiar cu decarul de pică, atunci am tăiat şi, fir-ar să fie, Kobyella cu valetul de pică peste mine, pe ăsta îl uitasem sau credeam că-l are Jan, dar portarul avea acum, bineînţeles, tot pică, tăie din nou şi rîse în hohote, am fost nevoit să arunc cărţile, Jan juca ce putea, atunci îmi serviră, în sfîrşit, dar nu îmi mai foloseau la nimic; am numărat cincizeci şi doi: fărădouăjocuridetreiorigrandeşaize-cipierduteosutădouăzecisautreizecidepfenigi. Jan mă împrumută cu doi guldeni numai mărunţiş, am plătit, dar Kobyella se prăbuşise din nou ca un sac şi, deşi cîştigase jocul, nu vru să ia banii şi pînă şi grenada antitanc, explodată în secunda aceea pentru prima oară în casa scărilor, unde de ani de zile nu mai pridideа să cureţe şi să lustruiască, nu l-a mişcat cîtuşi de puţin.

Pe Jan îl apucă frica din nou, cînd uşa de la încăperea pentru expediţii scrisori s-a zgîlţîit şi flăcările lumînărilor de seu nu ştiau ce era cu ele şi-n ce direcţie să se aplece. Chiar şi cînd o oarecare linişte se instaurase în casa scărilor şi următoarea grenadă detona la faţada exterioară din partea opusă, Jan Bronski parcă îşi pierduse minţile la amestecatul cărţilor, se servi de două ori, dar n-am zis nimic. Atîta timp cît se trăgea, cu Jan nu te mai puteai înţelege, îl copleşea emoţia, servea aiurea, uita chiar să pună jos cartea şi pîndea mereu cu una din urechile lui mici şi armonios formate, cărnoase şi senzuale, în vreme ce noi aşteptam, plini de nerăbdare, ca să reintre în ritmul jocului. Cu cît Jan participa tot mai absent la jocul de skat, cu atît Kobyella era mai prezent, bineînţeles dacă nu se prăbuşea ca un sac şi avea nevoie de un ghiont în coaste. Nici nu juca aşa de prost, judecînd după cum îi mergea. Nu se prăbuşea ca un sac decît dacă-şi cîştiga jocul şi contrînd ne strica mie sau lui Jan un grand. Pe el nu-l mai interesa dacă era în cîştig sau în pierdere. El nu trăia decît pentru jocul în sine. Şi cînd noi socoteam şi iar socoteam, atunci atîrna strîmb în bretelele împrumutate şi nu-şi lăsa decît mărul lui Adam, care sălta înspăimîntător, să dea semne că portarul Kobyella trăieşte. Acest skat în trei îl obosi şi pe Oskar. Nu că zgomotele şi surpările, legate de asediul şi apărarea poştei, mi-ar fi solicitat nervii la maximum. Cu mult mai mult era această lepădare a oricărei măşti, intervenită brusc şi limitată temporar, după cum îmi propusesem. Dacă pînă în ziua aceea nu mă arătasem fără machiaj decît maestrului Bebra şi doamnei sale somnambule, Roswitha, acum mă arătam unchiului şi prezumtivului meu tată, ba chiar şi unui portar invalid, deci unor oameni care mai tîrziu n-ar fi intrat în discuţie ca martori, în nici un caz, ca un adolescent de cincisprezece ani, atestat în actul de naştere,

jucînd poate puţin cam prea îndrăzneţ, dar nu lipsit de îndemînare, skat. Aceste eforturi, care nu erau nici pe departe pe măsura mea de gnom, îmi provocară, după o oră de skat, cumplite dureri de cap şi de membre.

Oskar ar fi renunţat cu dragă inimă, i s-ar fi ivit prilejuri destule să o şteargă după exploziile de grenade care cutremuraseră clădirea, repetate la scurt timp una după alta, dacă un sentiment de responsabilitate, necunoscut pînă acum, nu i-ar fi poruncit să reziste şi să preîntîmpine frica tatălui său prezumtiv, cu singurul mijloc eficient, jocul de skat.

Jucarăm deci, interzicîndu-i lui Kobyella să moară. Pur şi simplu nu avea timp pentru aşa ceva. Mă îngrijeam de permanenta mişcare a cărţilor. Şi cînd lumînările de seu căzură, în urma unei detonări produse în casa scărilor şi flăcările se stinseră, eu am fost cel care, conştient şi lucid, a luat primele măsuri, cel care a scos chibritul din buzunarul lui Jan, trăgînd şi pachetul de ţigări cu muştiuc auriu, încît pe pămînt se făcu iar lumină, Jan îşi aprinse o liniştitoare ţigară Regatta şi în bezna aceea se iscă flăcăruie după flăcăruie, înainte ca portarul Kobyella să o poată şterge, profitînd de întuneric.

Oskar lipi două lumînări pe toba lui cea nouă, îşi puse ţigările la-ndemînă, dar refuză să fumeze, îi oferi, în sfîrşit, lui Jan ţigară după ţigară, îi vîrî şi lui Kobyella una în gura lui strîmbă şi treaba mergea deja mai bine, jocul se animă, tutunul consola, calma, dar nu putea să-l împiedice pe Jan să piardă joc după joc. Transpira şi-şi gîdila buza de sus cu vîrful limbii, ca întotdeauna cînd era complet acaparat de o problemă. Se ambalase într-un asemenea hal, încît în zelul lui mă numea pe mine Alfred şi Matzerath, iar în Kobyella o vedea pe biata mama ca partener de joc. Şi cînd cineva strigă pe coridor: „L-au nimerit pe Konrad!" mă privi plin de reproş şi-mi spuse: „Te rog, Alfred, închide odată radioul. Aici nu-ţi mai înţelegi nici propriile cuvinte!"

Bietul Jan deveni cu adevărat penibil, cînd uşa de la încăperea scrisorilor fu smulsă şi Konrad cel fercheş fu cărat înăuntru.

„Închideţi odată uşa, e curent!" protestă el. Trăgea într-adevăr. Lumînările pîlpîiau şi se liniştiră abia cînd bărbaţii îl înghesuiră pe Konrad în colţ şi închiseră uşa după ei. Noi trei păream destul de aventurieri. De jos ne bătea lumina lumînărilor, făcîndu-ne să arătăm ca nişte vrăjitori în stare de orice. Şi cînd Kobyella îşi licită propria lui inimă de cupă fără doi şi spuse, ba nu, horeai, douăzeci şi şapte, treizeci, rotindu-şi în timpul ăsta ochii încolo şi-ncoace şi avînd parcă ceva în umărul drept, ceva ce trebuia neapărat să iasă de acolo, zvîcnea atît de absurd de viu, pînă ce tăcu, în sfîrşit, şi cînd Kobyella căzu în faţă, rostogolind coşul de rufe plin cu scrisori împreună cu mortul fără bretele, cînd Jan îl făcu dintr-o lovitură trasă în plin pe

Kobyella să se ridice cu coş cu tot, cînd Kobyella, împiedicat din nou să plece, zbieră în sfîrşit „Hand de cupă" şi Jan şuieră printre dinţi „Contra", iar Kobyella mai scoase un „Re", Oskar înţelese că apărarea poştei poloneze reuşise, că asediatorii pierduseră deja războiul abia început chiar dacă ar fi fost în stare să ocupe, pe parcursul războiului, Alaska şi Tibetul, Insula Paştelui şi Ierusalimul. Destul de trist însă că Jan nu a putut să-şi joace pînă la capăt grand-ul imun la bombe, pe care şi-l anunţase cu pompă, începu cu culoare de treflă, acum îmi spunea Agnes, în Kobyella îl vedea pe prietenul Matzerath, trase apoi, făcînd pe naivul, valetul de caro - eu preferam să mă prefac în faţa lui mai degrabă că sînt biata mama, decît Matzerath -, apoi valetul de cupă - cu Matzerath n-aş fi vrut cu nici un chip să fiu confundat -, Jan aşteptă nerăbdător pînă ce acel Matzerath, pe care-l chema Kobyella şi era în realitate invalid şi portar, puse o carte jos; se scurse un timp pînă ce asul de cupă al lui Jan plesni podeaua şi nu putu, nu vru să înţeleagă, n-a fost în stare niciodată să înţeleagă cu adevărat, pentru că întotdeauna fusese doar cel cu ochi albaştri, şi mirosise a colonie şi a rămas şi acum cu gura căscată, nepricepînd de ce Kobyella a lăsat tam-nisam cărţile să cadă şi a înclinat imediat după aceea coşul de rufe plin cu scrisori şi cu mort cu tot, pînă ce s-au răsturnat mai întîi mortul, apoi un maldăr uriaş de scrisori şi, în sfîrşit întregul coş împletit şi gol ca-n palmă. Ne-a împresurat o avalanşă de scrisori, de parcă noi am fi fost destinatarii şi nouă ne revenea misiunea să dăm cărţile de joc la o parte şi să citim epistole sau să colecţionăm timbre. Dar Jan nu voia nici să citească, nici să colecţioneze, colecţionase prea mult cînd era copil, acum avea chef să joace, să-şi joace grand-ul pînă la capăt, să cîştige voia Jan, să învingă. Şi-l ridică pe Kobyella, aşeză coşul pe roţi, dar pe mort îl lăsă acolo să zacă, nici nu puse toate scrisorile la loc, umplu coşul doar pe jumătate şi păru totuşi surprins cînd Kobyella, atîrnînd de coşul destul de mobil, nu putu să stea locului şi se înclină tot mai mult pînă ce Jan se răsti la el: „Alfred, pentru Dumnezeu, nu-mi strica jocul, m-auzi? Numai jocul ăsta şi gata, pe urmă mergem acasă, înţelege odată!"

Oskar se ridică obosit, biruindu-şi amorţeala tot mai accentuată a membrelor şi durerile de cap, îi puse lui Jan Bronski mîinile lui tenace de toboşar pe umeri şi făcu efortul să vorbească în şoaptă şi totuşi convingător: „Lasă-l, tată. E mort şi nu mai poate. Dacă vrei, putem să jucăm şaizeci şi şase".

Jan, pe care tocmai îl numisem tată, lăsă din mînă carnea portarului, mă pironi cu privirea albastră, inundîndu-mă albastru şi plînse nunununununu... L-am mîngîiat, dar continua să spună nu. L-am sărutat cu tîlc, dar nu se gîndea decît la grand-ul lui pe care nu-l jucase pînă la capăt.

„L-aş fi cîştigat, îţi dai seama, Agnes. Cu siguranţă, veneam acasă cu

el." Aşa mi se văita mie în locul bietei mele mame şi eu - fiul său - mă regăseam în acest rol, eram de acord cu el, mă juram că ar fi cîştigat, că de fapt chiar cîştigase, trebuia numai să creadă cu putere şi s-o asculte pe Agnes. Dar Jan nu credea nici în mine, nici în mama, plînse mai întîi, jelindu-se cu glas tare şi înalt, apoi stins, pierzîndu-se într-un lălăit dezarticulat, strînse cu unghiile cărţile de skat de sub muntele Kobyella, care se răcise de tot, răscolea cu palmele lavina aceea de scrisori dintre picioarele lui şi nu-şi află liniştea pînă ce nu adună iar toate cele treizeci şi două de cărţi. Le curăţă de zeama lipicioasă, care se scurgea din pantalonii lui Kobyella, le frecă bine pe fiecare în parte şi le amestecă, vrînd să împartă din nou cărţile; înţelese, în sfîrşit, sub fruntea lui armonioasă, nici măcar îngustă, dar poate un pic prea netedă, că pe lumea asta nu se mai afla nici o a treia mînă pentru skat.

Apoi se lăsă o linişte mare peste depozitul de expediţii scrisori şi pînă şi cei de afară îşi luară un răgaz păstrînd un lung minut de reculegere pentru ultimul confrate şi totodată pentru cea de-a treia mînă la skat. Lui Oskar i s-a părut că uşa s-a deschis încet. Şi privind peste umăr, în aşteptarea unui semn supranatural, a zărit chipul bizar al lui Viktor Weluhn; era orb şi pustiit. „Mi-am pierdut ochelarii, Jan. Mai eşti aici? Ar trebui să fugim. Francezii nu mai vin, sau vin prea tîrziu! Hai cu mine, Jan. Călăuzeşte-mă, mi-am pierdut ochelarii!" Poate că bietul Viktor gîndea că s-a rătăcit în încăperea aceea. Deoarece, neprimind nici răspunsul, nici braţul gata de fugă al lui Jan, îşi retrase obrazul fără ochelari, închise uşa şi, preţ de cîţiva paşi, se mai auzi cum, pipăind şi străpungînd ceaţa, Viktor o şi luase din loc.

Ce-o fi fost în căpşorul lui Jan, că izbucni mai întîi încet, avînd încă lacrimi în ochi, într-un rîs sonor şi voios, îşi lăsă limba lui proaspătă, roz, potrivită pentru toate genurile de tandreţe, să se joace în voie, îşi aruncă în sus cărţile de skat, le prinse şi, în sfîrşit, cînd în odaia cu bărbaţi muţi şi scrisori vîntul încetă şi atmosfera deveni duminicală, începu, ţinîndu-şi respiraţia şi cu mişcări prudente, măsurate, să construiască o casă din cărţi de joc extrem de fragilă. Fundamentul era format din şeptarul de pică şi dama de treflă. Pe amîndouă le acoperea riga de caro. Apoi construi din nouarul de cupă şi asul de pică, avînd drept acoperiş asul de treflă, al doilea fundament, aşezat lîngă primul. Uni cele două fundamente cu alte cărţi, decari şi valeţi, aşezate vertical şi cu dame şi aşi, aşezate orizontal, în aşa fel că toate cărţile se sprijineau unele de altele. Atunci se hotărî să ridice peste etajul al doilea un al treilea etaj şi execută această operaţie cu mîini de îndrăgostit pe care biata mama trebuie să le fi cunoscut de cînd săvîrşeau alte ceremonii asemănătoare. Şi cînd a rezemat dama de cupă de regele cu inimă roşie, clădirea nu se prăbuşi; nu, rămase în picioare, aproape aeriană, fragilă, respirînd uşor în acea încăpere plină de morţi lipsiţi de respiraţie şi de vii care-şi ţineau respiraţia,

îngăduindu-ne să ne împreunăm mîinile; îl făcu pe scepticul Oskar care, absorbit de construcţia casei din cărţi de joc, o cerceta după toate regulile, să uite de fumul de pucioasă şi de duhoarea aceea care se strecura subţire şi unduioasă prin crăpăturile uşii de la încăperea scrisorilor, dînd impresia că odăiţa cu casa din cărţi de joc se învecinează uşă în uşă cu iadul.

Au pus la bătaie aruncătoarele de flăcări şi vrînd să evite atacul frontal au hotărît să afume toţi apărătorii pînă la unul. L-au adus pe dr. Michon într-un asemenea hal, încît şi-a scos casca de oţel, a pus mîna pe un cearşaf şi, cum nu-i ajungea, şi-a scos şi batista de cavaler de la piept şi, agitîndu-le pe amîndouă, a anunţat predarea poştei poloneze.

Şi vreo treizeci de oameni pe jumătate orbi, pîrjoliţi, cu braţele ridicate şi mîinile la ceafă, părăsiră clădirea poştei prin ieşirea laterală stîngă, se aşezară în faţa zidului curţii şi îi aşteptară pe cei din SS care înaintau încet. Mai tîrziu se vorbea că, în timpul scurtului răgaz în care apărătorii se aliniaseră în curte şi asediatorii nu-şi făcuseră încă apariţia şi se aflau doar pe drum, ar fi fugit trei sau patru prin garajul poştei, în garajul poliţiei învecinate, şi de-acolo în casele goale din Rähm. Se spunea că ar fi găsit haine, chiar şi cu sigla partidului, că s-ar fi spălat, s-ar fi gătit de plimbare, şi apoi ar fi întins-o uşurel unul cîte unul. Despre unul se zvonise că a căutat în oraşul vechi, pe Graben, un magazin de instrumente optice şi şi-a comandat o pereche de ochelari, pentru că pe cei vechi şi-i pierduse în timpul bătăliei din clădirea poştei. Cu ochelarii cei noi pe nas, Viktor Weluhn, pentru că despre el este vorba, şi-ar fi permis chiar să bea o bere în piaţa de lemne şi încă una, fiindcă i se făcuse sete de la aruncătoarele de flăcări şi că ar fi luat drumul bejeniei, care mai durează şi azi; atît de tenace sînt urmăritorii săi.

Ceilalţi însă — şi eu spun că erau vreo treizeci, care nu se hotărîseră să fugă — stăteau deja la zid, vizavi de poarta laterală, cînd Jan tocmai îşi rezemase dama de cupă de riga de cupă şi-şi retrase fericit mîinile. Ce să mai spun? Ne-au găsit. Au deschis furioşi uşa, au răcnit „Afară!", au făcut curent, au dărîmat casa din cărţi de joc. Le lipsea rafinamentul pentru o astfel de arhitectură. Erau adepţii betonului. Construiau pentru eternităţi. Nici nu observară faţa jignită şi revoltată a secretarului de poştă Bronski. Şi cînd l-au scos, n-au văzut că Jan a mai pus o dată mîna pe cărţi şi a luat ceva cu el, că eu, Oskar, mi-am curăţat mucurile de lumînări de pe toba mea nouă-nouţă, am convins-o să vină cu mine, am renunţat la lumînări, pentru că prea multe lanterne ne luminau, fără să observe că ne orbeau şi abia puteam găsi uşa. Ei strigau din spatele lanternelor şi al carabinelor în poziţie de tragere: „Afară!" Şi încă mai strigau „Afară!" cînd Jan şi cu mine ne aflam deja pe coridor. Acel „Afară!" al lor îl adresau lui Kobyella şi lui

Konrad din Varşovia şi lui Bobek şi pirpiriului Wischnewski care, pe cînd mai trăia, lucrase la telegrame-primiri. S-au cam speriat că ăştia nu voiau să-i asculte. Şi abia cînd cei din SS au înţeles că se făcuseră de rîs în faţa mea şi a lui Jan, deoarece eu rîdeam în hohote, cînd urlau „Afară!", au încetat să mai urle, au spus doar „Aşa deci" şi ne-au însoţit la cei treizeci din curtea poştei, care ţineau braţele ridicate şi mîinile la ceafă, mureau de sete şi erau filmaţi pentru jurnalul sonor. Abia ne-au scos pe o poartă laterală şi cei de la jurnalul sonor îşi mişcară camera amplasată pe un automobil şi filmară acel film scurt cu noi care a rulat mai tîrziu la toate cinematografele.

Am fost despărţit de grămada înghesuită la zid. Oskar îşi aminti de statura lui de gnom, de înfăţişarea lui de trei ani care scuza totul, îl apucară din nou durerile de cap şi greutatea din membre, se lăsă să cadă cu tobă cu tot, se zbătu, pe jumătate suportînd un atac, pe jumătate simulîndu-l, dar nici în timpul atacului nu-şi lăsă toba din mînă. Şi cînd îl apucară zdravăn şi-l băgară într-o maşină SS, şi cînd maşina porni să-l ducă la Spitalul Municipal, Oskar a văzut că Jan, bietul Jan, îi zîmbea idiot şi fericit, ţinea în mîinile ridicate cîteva cărţi de joc şi îi flutura fiului său Oskar cartea din mîna stîngă — cred că era dama de cupă — în semn de despărţire.

El se odihneşte la Saspe

Tocmai am citit încă o dată ultimul alineat pe care l-am scris şi, deşi nu sînt mulţumit, recunosc în el cu atît mai mult pana lui Oskar pentru că a reuşit, scurt şi cuprinzător, pe alocuri chiar în spiritul unei acţiuni deliberat scurte şi cuprinzătoare, să exagereze, dacă nu chiar să mintă.

Dar vreau totuşi să rămînă în limitele adevărului, să demasc pana lui Oskar şi să fac rectificarea necesară, şi anume, că ultimul joc al lui Jan, pe care, din nefericire, nu l-a putut juca pînă la capăt şi nici cîştiga, nu a fost un grand, ci o suită de caro fără doi şi că Oskar a luat cu el, cînd a părăsit încăperea cu scrisori, nu numai toba cea nouă, ci şi pe cea prăpădită, rostogolită o dată cu mortul fără bretele şi cu scrisorile din coşul cu rufe. În rest nu mai rămîne de adăugat decît că de-abia părăsiserăm, Jan şi cu mine, încăperea cu scrisori, fiindcă cei din SS ne făcuseră să ieşim de acolo cu strigătele lor, cu lanternele şi carabinele, că Oskar se şi vîrî, chipurile căutînd ocrotire, între doi SS-işti cu înfăţişare de unchiuleţi binevoitori, simula un plîns sfîşietor şi arătă spre Jan, tatăl lui, cu gesturi acuzatoare, care făceau din nenorocitul acela un om rău, fiindcă tîrîse un copil nevinovat la poşta poloneză pentru a-l folosi, în felul lor polonez inuman, drept ţintă pentru gloanţe.

Oskar aştepta de pe urma acestui joc de Iudă o recompensă pentru toba lui intactă şi pentru cea deteriorată şi de aceea trebuia să şi ţină cont de faptul că SS-iştii l-au călcat pe Jan în picioare, l-au lovit cu patul puştii, dar mie mi-au lăsat ambele tobe şi unul dintre ei, un militar SS-ist mai în vîrstă, cu riduri adînci de tată de familie în jurul nasului şi al gurii, m-a mîngîiat pe obraz, în timp ce altul, un individ blond albinos, cu ochii abia crăpaţi ca nişte şliţuri fiindcă rîdea tot timpul, m-a luat în braţe, ceea ce pe Oskar l-a impresionat neplăcut.

Azi, deoarece am momente cînd mă ruşinez de atitudinea mea nedemnă, spun mereu: Jan nu a observat asta, el era absorbit de cărţile lui de joc, a rămas şi mai tîrziu la cărţile lui, pe el nimic nu-l mai putea smulge de la ele, nici chiar cea mai trăsnită sau diabolică idee venită din partea SS-iştilor. În timp ce Jan se afla deja în împărăţia veşnică a caselor din cărţi de joc, noi, SS-iştii şi cu mine - pentru că Oskar aparţinea deja SS-iştilor -, stăteam între zidurile de cărămidă, pe coridoarele podite, sub tavanele cu stucatură, îmbucate în pereţii marginali şi transversali în asemenea fel încît puteai să te aştepţi la ce e mai rău, deoarece toată lucrătura asta de lipituri,

numită arhitectură, avea să renunţe la legăturile acelea fragile, ascultînd de cutare sau cutare împrejurare.

Bineînţeles că pe mine nu mă scuză această recunoaştere tîrzie, mai ales pe mine — care la vederea armăturii unei clădiri mă gîndesc întotdeauna la surpări — mie nu-mi putea fi străină credinţa că singurele construcţii demne de a fi locuite de oameni ar fi casele din cărţi de joc. La aceasta se mai adaugă şi vina faţă de familie. În acea după-amiază am fost convins că am în Jan Bronski nu numai un unchi, ci şi un tată adevărat, nu doar unul prezumtiv. Un avantaj care îl deosebeşte definitiv de Matzerath: deoarece Matzerath, dacă nu era tatăl meu, nu era nimic.

De la întîi septembrie treizeci şi nouă - şi presupun că şi dumneavoastră aţi recunoscut în acea după-amiază nefericită în fericitul Jan Bronski, care se juca făcînd case din cărţi de joc, pe tatăl meu — din acea zi data a doua mea mare vină.

Nu pot să nu-mi spun, chiar dacă vocea îmi este gîtuită de durere: toba mea, nu, eu însumi, toboşarul Oskar, a băgat-o în groapă mai întîi pe biata mama, pe urmă pe Jan Bronski, unchiul şi tatăl meu.

Dar ca orice om, în zilele în care sentimentul culpabilităţii mă apasă ţintuindu-mă în odaie, în patul meu de spital, îmi găsesc o scuză în inocenţa mea, pe atunci foarte la modă, dar prinzîndu-mă de minune uneori şi azi.

Pe Oskar, inocentul viclean, îl aduseseră cu febră mare şi nervii încinşi la maximum, ca victimă nevinovată a barbariei poloneze, la Spitalul Municipal. Matzerath fu anunţat. El reclamase dispariţia mea încă din seara precedentă, deşi nimic nu atesta că eram proprietatea lui.

Însă cei treizeci de bărbaţi, printre care se numărase şi Jan, bărbaţii cu braţele ridicate şi mîinile împreunate la ceafă, au fost duşi, după ce fuseseră filmaţi pentru jurnalul de actualităţi, mai întîi la şcoala Viktoria, acum evacuată, apoi la închisoarea Schießstange şi, în cele din urmă, pe la începutul lui octombrie, în nisipul afînat din spatele zidului care împrejmuia cimitirul părăginit, Saspe.

De unde ştie Oskar toate astea? Le ştiu de la Schugger Leo. Deoarece oficial nu se anunţase, fireşte, pe ce nisip, în faţa cărui zid, fuseseră împuşcaţi cei treizeci şi unu de bărbaţi, în ce nisip îi îngropaseră pe toţi cei treizeci şi unu.

Hedwig Bronski a primit mai întîi un ordin de evacuare pentru locuinţa din Ringstraße, unde se mută familia unui ofiţer superior de aviaţie. În timp ce îşi împacheta lucrurile, ajutată de Stephan, pregătindu-se să plece la Ramkau - avea acolo cîteva hectare de teren arabil şi de pădure, la care se adăuga şi locuinţa arendaşului -, văduva primi o înştiinţare ce a făcut ca ochii ei, care oglindeau durerea acestei lumi fără s-o înţeleagă, să desluşească, în sfîrşit, cu ajutorul

fiului ei Stephan, negru pe alb, temeiul văduviei sale.
Acolo scria:
Biroul Tribunalului Grupei Eberhardt St.L. 41/39.
Sopot, 6 oct. 1939

Doamnă Hedwig Bronski, potrivit dispoziţiilor, vă aducem la cunoştinţă că Bronski Jan a fost condamnat la moarte şi executat prin sentinţa Curţii Marţiale pentru delictul de a fi participat la mişcările de partizani.
Zelewski (Inspector al justiţiei de război)

Vedeţi aşadar, despre Saspe nici o vorbuliţă. S-au gîndit la membrii familiei, au vrut să-i scutească de cheltuielile pentru întreţinerea unei gropi comune prea spaţioase şi mari consumatoare de flori, se ocupară singuri de îngrijirea locului şi de eventuala schimbare a mormîntului, netezind ca-n palmă terenul nisipos al cimitirului Saspe şi strîngînd de pe jos tuburile cartuşelor pînă la unul - totdeauna rămîne unul neobservat - deoarece tuburile cartuşelor împrăştiate pe nisip strică aspectul oricărui cimitir respectabil, chiar dacă nu mai este folosit.
Acest tub de cartuş care rămîne totdeauna neobservat a fost găsit de Schugger Leo, căruia nu-i putea scăpa nici o înmormîntare, oricît de secretă. El, care mă cunoştea de la înmormîntarea bietei mele mame, de la înmormîntarea prietenului Herbert Truczinski, cel plin de cicatrice, Schugger Leo, care ştia precis şi unde îl mătrăşiseră pe Sigismund Markus - dar eu nu l-am întrebat niciodată - era nebun de fericire şi aproape că dădea pe afară bucuria din el cînd, într-un noiembrie tîrziu - tocmai mă eliberasem din spital -, mi-a putut dărui tubul cartuşului trădător.
Dar înainte de a vă călăuzi, urmîndu-l pe Schugger Leo, cu acea carcasă uşor oxidată care probabil că adăpostise tocmai sîmburele de plumb destinat lui Jan la cimitirul Saspe, am să vă rog să comparaţi patul de metal al Spitalului Municipal Danzig, secţia copii, cu patul de metal al acestui spital de boli nervoase. Ambele paturi sînt date cu lac alb şi totuşi se deosebesc între ele. Patul din secţia de copii este mai mic, dacă avem în vedere lungimea, dar mai înalt, dacă măsurăm vergelele cu un metru pliant. Deşi îi dau întîietate adăpostului aceluia cu gratii, scurt şi înalt, din anul treizeci şi nouă, liniştea mea lipsită de pretenţii mi-am aflat-o în actualul meu pat de compromis, pentru adulţi, şi las la latitudinea conducerii aşezămîntului să aprobe sau să respingă cererea mea, înaintată de luni de zile, pentru un grilaj de pat mai înalt, tot de metal lăcuit.
În timp ce azi mă aflu la discreţia vizitatorilor mei, lipsit de orice apărare, în zilele de vizită la secţia de copii un gard înalt mă despărţea de vizitatorul Matzerath, de perechile de vizitatori Greff şi Scheffler şi,

spre sfîrşitul şederii mele în spital, grilajul meu împărţea în fragmente îndurerate, abia respirînde, muntele acela din patru fuste suprapuse care purta numele bunicii mele Anna Koljaiczek. Venea, ofta, din cînd în cînd îşi ridica mîinile ei mari, multiplicate, îşi arăta palmele roze şi crăpate, apoi îşi lăsa în jos mîinile cu palme cu tot, se plesnea peste şolduri, încît sunetul ăsta mi-a rămas în urechi pînă-n ziua de azi, deşi nu-l pot reda decît aproximativ pe toba mea.

Încă de la prima vizită îl adusese cu ea pe Vinzent Bronski care, prinzîndu-se cu mîinile de vergelele patului, povestea sau cînta sau povestea cîntînd, încet, dar cu foc şi neîntrerupt, despre regina Poloniei, Fecioara Maria. Oskar era bucuros dacă, împreună cu ei, se mai afla şi o soră medicală prin apropiere. Mă învinovăţeau totuşi. Îmi arătau ochii lor senini de Bronski, aşteptau de la mine, care făceam eforturi să depăşesc urmările jocului de cărţi de la poşta poloneză şi febra nervoasă, un semn, un cuvînt de compătimire, o relatare plină de menajamente despre ultimele ore trăite de Jan, între frică şi cărţile de skat. Voiau o mărturisire, o dezvinovăţire a lui Jan; ca şi cum eu aş fi putut să-l dezvinovăţesc, ca şi cum mărturia mea ar fi avut greutate şi putere de convingere.

Ce i-ar fi spus acest raport Tribunalului Grupei Eberhardt: Eu, Oskar Matzerath, recunosc că l-am pîndit pe Jan Bronski, în ajunul zilei de întîi septembrie, seara, cînd mergea spre casă şi l-am atras, cu o tobă ce necesita reparaţii capitale, în acea poştă poloneză pe care Jan Bronski o părăsise pentru că nu voia s-o apere.

Oskar nu depusese această declaraţie, nu-l dezvinovăţi pe prezumtivul lui tată, dar, de îndată ce se decise să facă mărturisiri în viu grai, fu cuprins de dureri atît de cumplite, încît la cererea sorei-şefe, orele de vizită îi fură restrînse, iar vizitele bunicii mele Anna şi ale prezumtivului bunic Vinzent, interzise cu desăvîrşire.

Cînd cei doi bătrînei — veniseră pe jos de la Bissau şi-mi aduseseră mere — au părăsit salonul secţiei pentru copii, exagerat de prudenţi şi de neajutoraţi cum sînt mai toţi oamenii de la ţară, pe măsură ce toate cele patru fuste mişcătoare ale bunicii şi costumul negru de duminică, mirosind a bălegar, al fratelui ei se depărtau, creştea în mine nemăsurată vina, vina mea uriaşă.

Atît de multe evenimente se petrec concomitent. În timp ce în faţa patului meu se înghesuiau Matzerath, alde Greff, Schefflerii, cu fructe şi prăjituri, în timp ce toţi veneau de la Bissau, trecînd peste Goldkrug şi Brentau pe jos, pentru că linia de cale ferată de la Karthaus la Langfuhr nu fusese încă eliberată, în timp ce surorile medicale, albe şi ameţitoare, pălăvrăgeau vrute şi nevrute despre spital şi înlocuiau îngerii în salonul copiilor, Polonia nu era încă pierdută, apoi, la scurt timp, aproape pierdută şi, în sfîrşit, după cele optsprezece zile vestite, Polonia era pierdută, chiar dacă imediat după aceea se dovedi că de

fapt Polonia tot nu era pierdută; aşa cum şi azi, în ciuda asociaţiilor patriotice studenţeşti sileziene şi prusace, Polonia nu este încă pierdută.

O, cavalerie dementă! - Pe cai înnebuniţi după afine. Cu lănci împodobite cu steaguri alb-roşii. Escadroane de melancolie şi tradiţie. Atacuri din cărţi cu poze. Peste cîmpiile de la Lodz şi Kutno. Inspăimîntînd fortăreaţa Modlin. O, ce galop neîntrecut! Totdeauna aşteptînd amurgul. Cavaleria atacă cînd prim-planul şi fundalul tabloului sînt superbe, pentru că bătălia e picturală, moartea un model pentru pictor, stînd pe un picior de sprijin şi pe un picior mobil, apoi năvălind, smulgînd în goană afinele, măceşele se rostogolesc şi plesnesc, provoacă o senzaţie de mîncărime, fără de care cavaleria nici nu se avîntă. Ulanii mai au încă mîncărimi acolo unde sînt stoguri de fîn — şi asta evocă un tablou —, îşi întorc caii şi se adună în spatele unuia, în Spania i se spune Don Quijote, dar, de fapt, numele lui e Pan Kiehot, un polonez get-beget, cu o figură tristă şi nobilă, care i-a învăţat pe toţi ulanii lui stînd pe cal să sărute mîna, aşa că aceştia sărută de fiecare dată, cum se cuvine, mîna morţii — de parcă ar fi o doamnă —, dar mai înainte îşi adună amurgul în spate — pentru că rezerva lor înseamnă atmosferă -, tancurile germane în faţă, armăsarii din hergheliile Krupp von Bohlen şi Halbach, ceva mai nobil n-a fost nicicînd călărit. Dar cavalerul acela pe jumătate spaniol, pe jumătate polonez, avîntat în moarte - atît de înzestrat, Pan Kiehot, prea înzestrat! —, înclină lancea împodobită cu steagul alb-roşu, vă invită să sărutaţi mîna şi strigă că amurgul alb-roşu clămpăne din pliscuri de berze pe acoperişuri şi cireşele îşi scuipă sîmburii afară, îi strigă cavaleriei: „Pe cai, nobili polonezi, astea nu sînt tancuri de oţel, sînt mori de vînt sau oi, vă invit la sărutatul mîinii!"

Şi aşa călăriră escadroanele în flancul gri al oţelului dens şi-i adăugară amurgului un licăr de roşu mai intens. - Ar trebui să-l iertăm pe Oskar pentru această rimă finală, ca şi pentru stilul poetic al acestei descrieri de luptă. Poate ar fi fost mai corect dacă aş fi prezentat aici numărul pagubelor înregistrate de cavaleria poloneză şi aş fi dat o statistică seacă şi pătrunzătoare privind aşa-numita campanie poloneză. La cerere, însă, aş putea să fac un asterisc, să pun o notă de subsol şi să las totuşi poemul la locul lui.

Cam pe la douăzeci septembrie am auzit din patul meu salvele puştilor de la bateriile amplasate pe înălţimile acoperite de pădurile Jäschkental şi Oliva. Apoi s-a predat şi ultimul cuib de rezistenţă, peninsula Hela. Oraşul liber hanseatic Danzig putea să serbeze anexarea goticului său de cărămidă la Reich şi să-l primească în ovaţii pe Fuhrerul şi cancelarul Reichului Adolf Hitler stînd încontinuu vertical şi salutînd în Mercedesul lui negru, să privească în ochii aceia albaştri, care aveau ceva în comun cu ochii albaştri ai lui Jan: succesul

la femei.

La mijlocul lui octombrie, Oskar a fost externat din Spitalul Municipal. Despărţirea de surorile medicale a suportat-o greu. Şi cînd una dintre surori - cred că o chema Berni sau Erni —, cînd sora Berni sau Erni mi-a întins cele două tobe, pe cea bună de dat la fier vechi, din cauza căreia mă făcusem vinovat, şi pe cea intactă, pe care mi-o cucerisem în timpul apărării poştei poloneze, am avut revelaţia că pentru mine pe lumea asta mai exista şi altceva în afară de tobe de tinichea: surori medicale !

Dotat cu un instrument nou şi cu o nouă certitudine, am părăsit Spitalul Municipal de mînă cu Matzerath spre a mă preda - stînd încă puţin nesigur pe picioarele unui copil care s-a oprit la trei ani - casei din Labesweg, traiului zilnic, plictiselii zilnice şi duminicilor şi mai plictisitoare din primii ani de război.

Într-o marţi, tîrziu, prin noiembrie — după săptămîni întregi de restricţii, păşeam pentru prima oară din nou pe stradă —, Oskar, care bătea în tobă morocănos, fără să ţină cont de vremea urîtă şi rece de afară, îl întîlni, în colţul Pieţei Max Halbe cu Brosener Weg, pe fostul seminarist Schugger Leo.

Am stat o vreme faţă-n faţă zîmbindu-ne încurcaţi şi, abia cînd Leo şi-a scos mănuşile glace din buzunarele redingotei sale şi şi-a tras pe degete tecile albe-gălbui de culoarea pielii, am înţeles pe cine întîlnisem şi ce avea să-mi aducă această întîlnire — şi lui Oskar i se făcu frică.

Încă mai priveam vitrinele prăvăliei de cafea Kaiser, ne uitam după tramvaiele cinci şi nouă, care se încrucişau la Piaţa Max Halbe, urmam şirul caselor uniforme din Brosener Weg, înconjurarăm de mai multe ori stîlpul cu afişe, studiarăm un anunţ despre schimbul valutar între guldenul din Danzig şi marca germană, zgîriarăm o reclamă de Persil şi dedesubt apăru ceva alb, albastru şi puţin roşu, ne declararăm mulţumiţi, tocmai voiam să ne întoarcem în piaţă, cînd Schugger Leo îl împinse pe Oskar într-un gang, se pipăi cu mîna stîngă înmănuşată, mai întîi la spate, apoi sub pulpanele redingotei, se scotoci în buzunarul pantalonului, îl scutură, găsi ceva, examina obiectul încă din buzunar şi găsindu-l bun scoase mîna făcută pumn, lăsă din nou să-i cadă pulpanele redingotei, întinse încet în faţă pumnul înmănuşat, îl întinse mai mult, îl înghesui pe Oskar la peretele gangului, avea un braţ lung - şi peretele nu ceda -, deschise mai întîi pielea aceea cu cinci degete, tocmai cînd începeam să cred: acuşi îi sare braţul din încheietură, acuşi devine independent şi mă loveşte în piept, pătrunde înăuntru, între omoplaţi, reuşeşte să iasă şi intră în peretele mucegăit al casei scărilor - şi Oskar nu va vedea niciodată ce avea Leo în pumn, nu va reţine decît textul regulamentului de ordine al casei din Brosener Weg, care nu se deosebea, în părţile esenţiale, de

regulamentul de ordine al casei din Labesweg.

Cu puţin înainte de a ajunge la pardesiul meu de marinar şi apăsînd deja pe un nasture cu ancoră, Leo îşi deschise mănuşa atît de repede încît i-am auzit falangele degetelor trosnind: pe stofa lucioasă care-i ocrotea palma se afla tubul de glonţ.

Cînd Leo strînse din nou pumnul, eram gata să-l urmez. Bucăţica aceea de metal mă convinsese. Mergeam alături, Oskar la stînga lui Leo, în jos pe Brosener Weg, nu ne opream la nici o vitrină, la nici un stîlp cu afişe, traversarăm strada Magdeburg, lăsarăm în spatele nostru cele două case ca nişte dulapuri care încheiau calea Brosener Weg pe care ardeau noaptea luminile de avertizare pentru avioanele care decolau sau aterizau, merserăm mai întîi pe marginea aerodromului împrejmuit cu un gard, apoi traversarăm totuşi pe partea mai uscată a străzii asfaltate şi o luarăm de-a lungul şinelor de tramvai ale liniei nouă.

Nu rostirăm nici un cuvînt, dar Leo ţinea încă în mănuşă tubul de glonţ. Cînd ezitam şi voiam să mă-ntorc din cauza frigului şi a umezelii, deschidea pumnul şi făcea să-i joace bucăţica de metal în palmă, aşa mă ispitea să fac încă o sută de paşi şi-şi arătă chiar talentele muzicale, cînd, cu puţin înainte de patrimoniul comunal Saspe, m-am hotărît categoric să bat în retragere. Pe loc schimbă tactica, ţinînd tubul glonţului cu partea deschisă în sus, îşi apăsă marginea găurii cu muştiucul unui fluier pe buza lui inferioară, salivînd din belşug, şi amestecă un sunet gîjîit, cînd strident, cînd înceţo- şat, în ploaia tot mai deasă. Lui Oskar îi era frig: nu numai muzica din tubul de glonţ îl făcea să tremure, dar şi vremea aceea mizerabilă, parcă anume comandată, contribuia la starea mea, încît nici nu-mi mai dădeam osteneala să-mi ascund tremurul jalnic.

Ce mă atrăgea de fapt la Brosen? Bine, să zicem că acel prinzător de şobolani, numit Leo Schugger, care fluiera dintr-un tub de glonţ. Dar pentru Oskar fluieratul nu se oprea aici. Dinspre Reede şi Neufahrwasser, învăluite într-o ceaţă densă de noiembrie ca într-o spălătorie, sirenele vapoarelor şi urletul flămînd al unui torpedou care venea sau pleca, ajungea pînă la noi trecînd prin Scoţia, Schellmuhl şi colonia Reichului, aşa încît fluieratul uşor al lui Leo asociat cu ceaţa, cu sirenele şi cu fluierul tubului de glonţ nu putea decît să tragă după el un Oskar înfrigurat.

Cam la înălţimea gardului de sîrmă care făcea o cotitură în interior, despărţind aerodromul de noul teren de exerciţii şi de gropile înconjurătoare, Schugger Leo se opri, privind o vreme cu capul înclinat într-o parte, pe deasupra tubului de glonţ, gata să-şi ia zborul. Sugea tubul, îl ţinea cu buza inferioară şi deodată, urmînd parcă un impuls, îşi scoase, dînd sălbatic din braţe, redingota cu coadă şi-mi aruncă peste cap şi umeri stofa aceea grea, mirosind a pămînt jilav. O

luarăm iar din loc. Nu ştiu dacă Oskar tremura mai puţin. Uneori Leo se avînta cu cinci paşi înainte, se oprea, în cămaşa lui înfricoşător de albă, dar plină de încreţituri, care ar fi putut descinde printr-o aventură din temniţe medievale, poate chiar din turnul cu etaje, în cămaşa aceea ţipător de albă care dădea tonul unei mode a nebuniei. De cum îl vedea pe Oskar clătinîndu-se în redingotă, Leo izbucnea într-un rîs pe care îl încheia mereu fluturîndu-şi aripile ca un corb croncănitor. De fapt, poate că semănăm cu o pasăre caraghioasă, dacă nu chiar cu un corb, atunci măcar cu o cioară, mai ales că pulpanele redingotei îmi atîrnau la spate, măturînd ca o trenă asfaltul. Lăsam o urmă maiestuoasă care îl făcea pe Oskar să se simtă mîndru de cum îşi arunca a doua privire peste umăr sugerînd, dacă nu chiar simbolizînd, un tragism încă nedus pînă la capăt, care mocnea în el.

Încă din Piaţa Max Halbe mi-am închipuit că Leo nu se gîndea să mă ducă la Brosen sau Neufahrwasser. Din capul locului nu puteau intra în discuţie ca ţinte ale acestui marş forţat decît cimitirul Saspe şi gropile înconjurătoare, în a căror apropiere se afla un loc de execuţie modern al jandarmeriei.

De la sfîrşitul lui septembrie pînă la sfîrşitul lui aprilie, toate tramvaiele de pe traseul băilor nu circulau decît din treizeci şi cinci în treizeci şi cinci de minute. După ce am lăsat în urma noastră ultimele case ale periferiei Langfuhr, ne apăru în faţă un tramvai fără remorcă. Curînd acel tramvai, care trebuise să aştepte macazul din dreptul străzii Magdeburg tramvaiul venind din direcţie opusă, ne depăşi. Cu puţin înainte de cimitirul Saspe, unde fusese instalat un al doilea macaz, auzirăm mai întîi clopoţelul, apoi apăru un tramvai pe care îl văzusem de mult aşteptînd în ceaţă, pentru că din cauza lipsei de vizibilitate avea în frunte o steluţă galbenă ştearsă.

Avînd în faţa ochilor chipul morocănos al conductorului, Oskar fu dus de Schugger Leo de pe strada asfaltată prin nisipul afînat, care prevestea plaja vălurită a mării. Un zid împrejmuia cimitirul formînd un pătrat perfect. În partea dinspre sud, o portiţă plină de rugină, sugerînd doar că ar fi fost închisă, ne îngădui să intrăm. Leo nu-mi lăsă nici un răgaz să privesc mai cu atenţie pietrele funerare într-o rînă, gata să se prăbuşească sau chiar căzute la pămînt, cele mai multe fiind în spate şi pe margini din piatră brută şi în faţă din granit suedez negru şlefuit. Cinci sau şase pini de ţărm prăpădiţi, crescuţi pe ocolite, înlocuiau podoaba de arbori a cimitirului. Cînd mai trăia mama, de cîte ori treceam cu tramvaiul pe aici, găsea că acest colţ părăginit este cel mai frumos din toate locurile liniştite pe care le cunoştea. Acum se odihnea la Brentau. Acolo solul era mai gras; creşteau ulmi şi arţari.

Printr-o portiţă deschisă şi fără grilaj, care se afla în zidul dinspre nord, Leo mă scoase din cimitir, înainte de a mă fi putut acomoda cu ruina aceea plină de atmosferă. Imediat în spatele zidului ne-am

pomenit pe un teren plat, nisipos. Tufe de grozamă, pîlcuri de pini pitici şi de măceşi înaintau înspre marginea ţărmului, într-o zeamă aburindă. Privind spre cimitir, am observat imediat că o bucată din zidul de nord era proaspăt văruită.

În faţa zidului acela care dădea o impresie de nou, ţipător pînă la durere, ca şi cămaşa lui mototolită, Leo se arătă foarte aferat. Se străduia să facă paşi foarte mari, părea chiar că şi-i numără, număra cu glas tare şi, după cum susţine Oskar încă şi azi, în limba latină. Ba chiar şi cînta textul acela, cum învăţase la Seminarul teologic. Aproximativ la zece centimetri distanţă de zid, Leo făcu un semn, aşeză o bucată de lemn în faţa tencuielii proaspăt văruite şi, după cum mi-am putut închipui, chiar şi cîrpite, toate acestea le făcea cu mîna stîngă, deoarece în dreapta ţinea tubul de glonţ şi, în sfîrşit, după îndelungate căutări şi măsurători, aşeză foarte aproape de bucata de lemn acel metal pe dinăuntru şi puţin mai îngustat la vîrf, care adăpostise un sîmbure de plumb, pînă cînd cineva cu arătătorul îndoit a căutat punctul unde se apasă, anunţîndu-i plumbului noua destinaţie şi poruncindu-i mutarea aducătoare de moarte.

Am stat acolo multă vreme. Schugger Leo îşi lăsa saliva să-i şiroiască în voie întinzînd în colţurile gurii fire subţiri, îşi înnodă mănuşile una într-alta, mai scoase cîteva sunete în latină, apoi tăcu, pentru că nimeni care să fi ştiut replica liturgică nu se afla acolo. Leo se agita întruna, îşi arunca ochii enervat şi nerăbdător peste zid, către Brosener Landstraße, îşi întorcea capul în direcţia aceea, cînd tramvaiele, mai totdeauna goale, opreau la macaz, apoi sunînd din clopoţel se despărţeau unul de altul, îndepărtîndu-se. Poate că Leo aştepta oameni îndoliaţi. Dar nu se arăta nici unul, nici venind pe jos, nici cu tramvaiul, căruia să-i poată spune, întinzîndu-i mănuşa, condoleanţe.

La un moment dat, deasupra noastră au huruit avioane, gata de aterizare. Nu ne-am ridicat privirile în sus, am suportat zgomotul motoarelor şi nu am vrut să ne lăsăm convinşi că trei avioane tip Ju 52, cu luminiţe aprinse la vîrfurile aripilor, tocmai voiau să aterizeze.

La scurt timp după ce motoarele ne-au părăsit - tăcerea era la fel de chinuitoare ca şi zidul din faţa noastră -, Schugger Leo, vîrîndu-şi mîna în cămaşă, scoase ceva de acolo, veni imediat lîngă mine, smulse haina lui de corb de pe umerii lui Oskar, făcu un salt în direcţia tufelor de grozamă, a pîlcurilor de pini şi de măceşi, o luă la fugă spre ţărm şi lăsă, cu gesturi ostentative, să-i cadă, din goană, ceva, mizînd pe un găsitor.

Abia după ce Leo dispăru definitiv - mai rătăcise pe cîmp pînă cînd fuioarele de ceaţă lăptoasă lipite de pămînt îl înghiţiră - abia cînd mă pomenii complet singur cu ploaia, ridicai bucata de carton înfiptă în nisip: era o carte de joc, şaptele de pică.

La cîteva zile după întîmplarea de la cimitirul Saspe, Oskar o întîlni pe bunica Anna Koljaiczek la tîrgul din Langfuhr. De cînd la Bissau nu mai exista nici vamă, nici graniţă, puteau din nou să vină la tîrg cu ouă, unt, varză şi mere de iarnă. Oamenii cumpărau mult şi cu tragere de inimă, pentru că aprovizionarea cu alimente era în toi şi toţi îşi făceau rezerve pentru la iarnă. În momentul în care Oskar o zări pe bunica lui, ghemuită în spatele mărfurilor, simţi cartea de joc lipită de piele sub pardesiu, pulover şi pieptăraş. Mai întîi am vrut să rup şaptele de pică, atunci cînd am călătorit cu tramvaiul de la Saspe înapoi la Piaţa Max Halbe şi taxatorul m-a lăsat să nu mai scot bilet.

Oskar nu rupse cartea de joc. I-o dărui bunicii sale. Ea se sperie cînd îl văzu în spatele verzelor. Poate că îşi spusese că Oskar nu prevesteşte nimic bun. Apoi îi făcu semn omuleţului de trei ani, ascuns după coşurile de peşte, să se apropie.

Oskar se codea, se uită mai întîi la un batog viu care zăcea pe un strat umed de iarbă de mare şi măsura aproape un metru, vru să vadă racii din lacul Ottomin care, chiar şi înghesuiţi cu zecile într-un coşuleţ, exersau zeloşi mersul racilor; Oskar însuşi exersa acest stil de mişcare, se apropie cu spatele pardesiului lui de marinar de taraba bunicii sale şi-i arătă mai întîi nasturii aurii cu ancore, cînd se lovi de una dintre caprele de lemn ale tarabei, răsturnîndu-i merele.

Schwerdtfeger veni cu cărămizile fierbinţi, înfăşurate în hîrtie de ziar, le împinse sub fustele bunicii, scoase ca şi odinioară cărămizile reci, trase o linie pe tăbliţa de ardezie, atîrnată de gîtul lui, se duse la taraba următoare şi bunica îi dărui un măr strălucitor.

Ce-ar fi putut să-i dăruiască Oskar în schimbul unui măr? Îi dărui mai întîi cartea de joc şi apoi tubul de glonţ, pe care nu a vrut să-l lase la Saspe. Anna Koljaiczek privi îndelung, nedumerită, cele două obiecte atît de diferite. Atunci gura lui Oskar se apropie de urechea ei încreţită de femeie bătrînă, acoperită de basma, şi am murmurat, lăsînd la o parte orice prudenţă, cu gîndul la urechea lui Jan roză, mică şi cărnoasă, cu lobul alungit şi conturat armonios: „El se odihneşte la Saspe", şopti Oskar şi o rupse la fugă, răsturnînd un coş cu verze.

Maria

În timp ce istoria, strigîndu-şi în gura mare ştirile speciale, străbătea străzile, căile maritime şi aeriene ale Europei, inunda şi cucerea totul din zbor, afacerile mele, limitate doar la bătutul tobelor de jucărie lăcuite, mergeau prost, lîncezeau, nu mai mişcau deloc. În timp ce alţii risipeau atît metal preţios, tinicheaua mea era din nou terminată. E adevărat că Oskar reuşise să salveze din poşta poloneză un instrument nou-nouţ, fără nici o zgîrietură, dînd astfel un sens apărării poştei, dar ce însemna pentru mine, care aveam nevoie, în cele mai bune vremuri ale mele, de opt săptămîni ca să dau gata o tobă de tinichea, ce însemna pentru mine toba domnului Naczalnik junior?

Curînd după eliberarea mea din Spitalul Municipal, suferind de lipsa surorilor medicale, am început să lucrez zbîrnîind şi să zbîrnîi lucrînd. După-amiaza ploioasă de la cimitirul Saspe nu mă lăsa să-mi fac liniştit meseria, dimpotrivă, Oskar îşi dublă eforturile să-şi adune toate forţele în opera de distrugere a ultimului martor al dezonoarei lui legată de SS-işti, toba.

Dar aceasta îmi ţinea piept, îmi răspundea, bătea cînd băteam în ea, acuzîndu-mă. În chip ciudat, în timpul acestor bătăi care nu urmăreau decît să şteargă o parte anume, limitată în timp, a trecutului meu, îmi venea mereu în minte poştaşul care aducea mandate, Viktor Weluhn, deşi acesta, miop fiind, n-ar fi avut ce mărturie să depună împotriva mea. Dar nu reuşise el să fugă, deşi era miop? Oare lucrurile se petrec în realitate astfel încît miopii văd mai mult, încît Weluhn, pe care-l numesc, de cele mai multe ori, bietul Weluhn, mi-a citit gesturile ca pe nişte siluete desenate în alb-negru, mi-a recunoscut fapta de Iudă, ducînd cu el în bejenie secretul şi ruşinea lui Oskar în lumea largă?

Abia pe la jumătatea lui decembrie învinuirile conştiinţei mele lăcuite, încinsă de flăcări roşii, îşi pierdură puterea de convingere: lacul prezenta crăpături subţiri ca firul de păr, se cojea. Tinicheaua se făcuse sfărîmicioasă, subţire şi se sparse, înainte de a fi devenit transparentă. Ca de obicei, cînd cineva suferă apropiindu-se de un sfîrşit în chinuri, martorul la durerea celui condamnat vrea să-i curme suferinţa, să-i grăbească sfîrşitul. Oskar se grăbi deci, în timpul ultimelor săptămîni de Advent, munci pe rupte, încît vecinii şi Matzerath se luau cu mîinile de cap, voia să-şi realizeze planul pînă în seara de Ajun, pentru că spera să primească de la Moş Crăciun o tobă nouă, neatinsă de remuşcări.

Am reuşit. Pe data de douăzeci şi patru decembrie am putut să-mi

iau de pe piept şi de pe suflet ceva crîmpoţit, descleiat, ruginit, ceva ce amintea de o maşină peste care a trecut un tanc; în sfîrşit şi pentru mine - aşa speram - apărarea poştei poloneze era de acuma un capitol încheiat.

Niciodată un om - dacă sînteţi dispuşi să mă consideraţi om - nu a trăit un Crăciun mai dezolant decît Oskar, pe care îl aştepta, sub bradul împodobit, o grămadă de cadouri; din atîtea daruri nu lipsea decît o tobă de tinichea.

Acolo se afla o cutie cu cuburi de construit, pe care n-am deschis-o niciodată. O lebădă-balansoar trecea drept un cadou deosebit, putînd să mă transforme într-un adevărat Lohengrin. Şi ca supărarea mea să fie deplină, mi-au pus pe masa cu daruri trei, patru cărţi cu poze. Singurele lucruri utile erau o pereche de mănuşi, cizme cu şireturi şi un pulover roşu împletit de Gretchen Scheffler. Oskar îşi plimba consternat privirea de la cutia cu cuburi la lebădă, şi-o aţintea apoi pe ursuleţii, consideraţi nostimi, din cărţile cu poze, care ţineau în labele lor tot felul de instrumente. Şi iată că una dintre fiarele astea drăgălaşe ţinea o tobă pe piept, arăta de parcă ar fi ştiut să bată în ea, de parcă ar fi bătut chiar primele măsuri, de parcă s-ar fi aflat deja în toiul bătăilor; şi eu aveam o lebădă, nu o tobă, probabil că aveam peste o sută de cuburi de lemn, dar nici o tobă, aveam mănuşi cu un deget pentru nopţile lungi de iarnă cu geruri năprasnice, dar nimic în acele mîini înmănuşate, nimic rotund, neted, rece ca gheaţa, lăcuit şi de tinichea, pe care să-l pot duce afară, ca gerul să audă un alb nesfîrşit răsunînd.

Oskar îşi spuse: Matzerath ţine toba încă ascunsă. Sau poate că Gretchen Scheffler, care venise cu brutarul ei să dea gata bunătate de gîscă de Crăciun, şade chiar pe tobă. Ei vor fireşte să savureze mai întîi bucuria mea pentru lebădă, pentru cutia cu cuburi şi cărţile cu poze, înainte de a pune pe masă adevărata comoară. Le-am făcut pe plac, am răsfoit ca un nebun cărţile cu poze, m-am aruncat în spatele lebedei şi m-am legănat cel puţin o jumătate de oră, simţind numai repulsie. Pe urmă m-am lăsat îmbrăcat cu puloverul, în ciuda camerei supraîncălzite, m-am vîrît în cizmele cu şireturi, între timp au apărut şi alde Greff, pentru că gîsca fusese planificată pentru şase persoane — şi după ce au dat gata la cină gîsca pregătită magistral de Matzerath şi umplută cu poame uscate —, ţinînd disperat pe genunchi o carte cu poze pe care Greff o adăugase la celelalte patru cărţi cu poze, după supă, gîscă, varză roşie, cartofi fierţi, corcoduşe şi pere, încins de o sobă de teracotă care nu se lăsa de fel, cîntarăm cu toţii - şi Oskar cîntă şi el - un cîntec de Crăciun şi încă o strofă, lăudaţi şi cîntaţi şi obradfrumosobradfrumoscucetina-totverdecîndsanăscutdomnulsfîntziureldeziuăcîntaţişivăbucuraţi şi voiam să primesc în sfîrşit - afară se porniseră deja clopotele -, toba

mea, fanfara beată din care făcuse parte pe vremuri şi muzicantul Meyn sufla în instrumente, încît florile de gheaţă de pe geamuri... dar eu voiam s-o am şi ei nu-mi dădeau, n-o scoteau din ascunzătoare, Oskar: „Da!" şi ei: „Ba!" — şi atunci am ţipat, demult nu mai ţipasem şi mi-am ascuţit, după o pauză atît de lungă, din nou vocea, prefăcînd-o într-un instrument tăios care zgîrie geamul, dar de data asta nu spintecă vazele, paharele cu bere, becurile, nu despică nici o vitrină, nu lipsi de vedere nici un ochelarist - vocea mea avea ceva împotriva a tot ce atîrna de Obradfrumos şi crea o atmosferă sărbătorească clinclanc şi clincclinc, vocea mea prefăcu în praf şi pulbere podoaba pomului de Crăciun. Fără nici un rost se desprinseră atîtea ace de brad, care ar fi putut umple cîteva făraşe. Lumînările însă ardeau încet şi cucernic în continuare şi Oskar tot nu primi nici o tobă de tinichea.

Matzerath nu înţelegea nimic. Nu ştia dacă voia să mă educe sau pur şi simplu nu se gîndise să mă aprovizioneze la timp şi în cantităţi suficiente cu tobe. Totul ducea la catastrofă: şi numai împrejurarea că o dată cu declinul meu ameninţător şi în prăvălia de coloniale domnea o harababură din ce în ce mai mare făcu — aşa cum se întîmplă de obicei în vremuri de restrişte - să ne vină ajutorul din cer, atît pentru mine, cît şi pentru prăvălie.

Cum Oskar nu avea înălţimea necesară şi nici nu simţea nici o chemare să stea în dosul tejghelei şi să vîndă pîine de secară prăjită, margarina şi miere sintetică, Matzerath, pe care îl numeam doar tatăl meu, din comoditate, a luat-o pe Maria Truczinski, sora cea mică a bietului meu prieten Herbert, în prăvălie.

Nu numai că o chema Maria, dar era o adevărată Mărie. Lăsînd la o parte faptul că reuşise în cîteva săptămîni să aducă prăvălia noastră la reputaţia dinainte, pe lîngă felul ei de a administra amabil şi totuşi energic magazinul — căruia Matzerath i se supunea fără să crîcnească —, arăta multă înţelegere faţă de situaţia mea.

Încă înainte ca Maria să-şi fi luat locul în spatele tejghelei, cînd urcam şi coboram cele o sută de trepte, tunînd şi fulgerînd pe fierul vechi care atîrna pe burta mea, mi-a dat de mai multe ori un lighean paradit drept înlocuitor. Dar Oskar nu avea nevoie de înlocuitor.

Refuza cu încăpăţînare să bată toba pe spatele unui lighean. De cum a pus Maria piciorul în prăvălie, a ştiut să se impună în faţa lui Matzerath în privinţa respectării dorinţelor mele. În orice caz, Oskar nu putu fi convins să scotocească împreună cu ea prin magazinele de jucării. Interiorul viu colorat şi supraîncărcat al acestora m-ar fi împins la comparaţii dureroase cu magazinul devastat al lui Sigismund Markus. Blîndă şi supusă, Maria mă lăsa să aştept afară sau făcea singură cumpărăturile, îmi aducea, după nevoi, la fiecare patru, cinci săptămîni o tobă nouă. În timpul ultimilor ani de război, cînd pînă şi la tobe se făcea economie, trebuia să le ofere negustorilor zahăr sau

cincizeci de grame de cafea boabe ca să-mi primesc toba pusă deoparte, ca marfă „de sub tejghea". Toate astea le făcea fără să ofteze şi să dea ochii peste cap, ci mai degrabă cu acea seriozitate atentă şi naturaleţe cu care mă îmbrăca zilnic cu pantalonii peticiţi îngrijit, cu ciorapii şi cu şorţuleţul de joacă. Şi chiar dacă relaţiile dintre Maria şi mine au cunoscut o permanentă schimbare, fără să se fi clarificat în anii următori şi nici în ziua de azi, felul în care îmi întinde toba a rămas acelaşi, deşi preţul tobelor pentru copii este sensibil mai ridicat decît în o mie nouă sute patruzeci.

Maria este azi abonată la un jurnal de modă. De la o vizită la alta e tot mai elegantă. Şi atunci?

Era Maria frumoasă? Avea un obraz rotund, proaspăt spălat, privea răcoros, dar nu rece, cu ochii ei gri puţin exoftalmici, umbriţi de gene scurte, dar dese, sub sprîncenele groase şi întunecate unite la rădăcina nasului. Pometii conturaţi proeminent, cu pielea întinsă şi vineţie, crăpînd dureros cînd era ger, dădeau obrazului ei o netezime egală şi calmă, abia întreruptă de nasul minuscul, dar nu lipsit de farmec, bine modelat în toată fragilitatea lui. Fruntea ei aproape rotundă era destul de îngustă şi brăzdată, încă de timpuriu, la rădăcina nasului, de riduri verticale caracteristice firilor meditative. Părul castaniu, care mai păstrează şi azi strălucirea umedă a trunchiurilor de copaci, încreţit uşor în jurul tîmplelor, era strîns sever la spate ca o cască pe craniul acela micuţ ca al mamei Truczinski, abia sugerînd un cap adevărat. Cînd Maria îşi punea halatul alb şi se aşeza după tejgheaua prăvăliei noastre, mai purta cozi în spatele urechilor bine irigate de sînge, trădînd o sănătate vulgară. Lobii urechilor nu atîrnau ca de obicei, ci creşteau destul de degeneraţi direct din carnea de deasupra maxilarului inferior, formînd o cută nu tocmai lipsită de farmec, care spunea ceva despre caracterul Mariei. Mai tîrziu, Matzerath a convins-o să-şi facă permanent; de atunci i-au rămas urechile ascunse. Astăzi, sub părul tuns scurt şi încreţit, foarte la modă, Maria nu-şi mai arăta decît lobii lipiţi ai urechilor, mascîndu-şi micile neajunsuri estetice cu clipsuri mari de un gust îndoielnic.

Aşa cum capul cît pumnul avea obraji plini, pometi proeminenţi, ochi croiţi generos, de-o parte şi de alta a nasului aproape neobservat, corpul ei, mai mult mic decît mijlociu, fusese înzestrat cu umeri prea largi, cu sîni împliniţi, ţîşnind chiar de la sub braţ, şi cu un şezut bogat, pe măsura bazinului, sprijinit pe nişte picioare prea subţiri, dar puternice, oferind mai jos de perii pubisului o privelişte promiţătoare.

Poate că pe atunci Maria avea picioarele uşor în X. Şi mîinile întotdeauna roşii îmi păreau copilăreşti, în comparaţie cu figura ei finisată şi definitiv proporţionată, iar degetele îmi sugerau nişte cîrnăciori. Nu a putut să scape nici pînă în ziua de azi de aceste mîini de copil care se bălăceşte, în schimb picioarele ei chinuite pe vremea

aceea în pantofii grosolani, buni de marşuri, se străduiau, nu peste multă vreme, să facă faţă pantofiorilor de o eleganţă demodată ai bietei mele mame, care abia o încăpeau, şi, în ciuda încălţămintei nesănătoase, la mîna a doua, îşi pierdură treptat roşeaţa copilărească şi hazul, acomodîndu-se rapid modelelor moderne de pantofi din Germania Occidentală şi chiar din Italia.

Maria nu vorbea mult, dar îi plăcea să cînte cînd spăla vasele sau cînd umplea pungile albastre de un pfund sau de o jumătate de pfund cu zahăr. După închiderea magazinului, cînd Matzerath făcea casa, iar duminica şi ori de cîte ori îşi rupea o jumătate de oră de linişte, Maria îşi lua muzicuţa pe care i-o dăruise fratele ei Fritz la recrutare, cînd plecase la Groß-Boschpol.

Maria cînta aproape orice la muzicuţa ei. Cîntece de drumeţie, învăţate în serile de la cămin, melodii din opere şi şlagăre, auzite la radio sau de la fratele ei Fritz, care venise de Paşti, în o mie nouă sute patruzeci, într-o călătorie în interes de serviciu, pentru cîteva zile la Danzig. Oskar îşi aminteşte că Maria cînta *Regentropfen,* articulîndu-şi limba ca un veritabil suflător, şi reuşea să scoată din muzicuţă şi *Der Wind hat mir ein Lied erzählt,* fără s-o imite pe Zarah Leander. Dar Maria nu se atingea niciodată de Hohner-ul ei în timpul serviciului. Chiar şi cînd nu avea clienţi, se abţinea de la muzică şi scria litere rotunde copilăreşti, etichete de preţuri şi lista de mărfuri.

Chiar dacă nu se putea trece cu vederea că ea conducea prăvălia, că reuşise să recîştige şi să-şi consolideze o parte din clientelă, care trecuse la concurenţă după moartea bietei mele mame, faţă de Matzerath păstra o supuşenie vecină cu respectul, ceea ce nu-l deranja deloc pe Matzerath, care avusese întotdeauna o părere bună după sine.

„În definitiv, eu am adus fata în prăvălie şi am învăţat-o meserie", folosea el acest argument cînd negustorul de legume Greff şi Scheffler voiau să-l înţepe. Atît de simple erau raţionamentele acestui bărbat, care de fapt nu devenea mai altfel, mai sensibil şi mai demn de atenţie, decît în timpul ocupaţiei lui preferate: gătitul. Pentru că Oskar trebuie să recunoască: cotletele á la Kassler cu varză acră, rinichii lui de purcel în sos de muştar, şniţelele lui vieneze şi, mai presus de toate, crapul lui, pregătit cu smîntînă şi ridichi, erau neîntrecute. Dacă nu avea ce s-o înveţe pe Maria în prăvălie, în primul rînd pentru că fata poseda un simţ înnăscut pentru comerţul cu amănuntul, în al doilea rînd pentru că Matzerath nu se pricepea mai deloc la rafinamentele negustoriei la tejghea şi oricum era mai indicat în comerţul cu ridicata, o iniţie totuşi pe Maria în tainele fiertului, ale prăjitului şi ale coptului. Fata, deşi slujise doi ani în familia unui funcţionar din Schidlitz, nu ştia nici să fiarbă apă cînd a venit la noi.

În curînd Matzerath putea să-şi reia traiul obişnuit, întocmai ca

atunci cînd mai trăia biata mama. El domnea în bucătărie, se întrecea de la o friptură de duminică la alta, putea să-şi piardă timpul, ore în şir, fericit şi satisfăcut cu spălatul vaselor, se ocupa între timp şi de cumpărăturile, comenzile şi decontările, tot mai complicate în timpul războiului, atît la firmele de pe piaţa en gros, cît şi la serviciul de aprovizionare, asigura corespondenţa cu secţia financiară, decora, nu fără oarecare îndemînare, din două în două săptămîni, vitrina, dovedind mult mai multă fantezie şi gust decît s-ar fi putut bănui, îşi îndeplinea conştiincios treburile de partid şi, deoarece Maria stătea neclintită după tejghea, Matzerath era ocupat pînă peste cap.

Veţi întreba: Ce-ar putea însemna aceste pregătiri, această insistenţă pe oasele bazinului, pe sprîncene, pe lobii urechilor, pe mîinile şi picioarele unei fete? Fiind întru totul de părerea dumneavoastră, condamn şi eu acest stil de descriere a unei persoane. Oskar era totuşi convins că pînă acum a reuşit să deformeze imaginea Mariei, dacă nu s-o consemneze pentru eternitate. De aceea, o ultimă şi sper lămuritoare frază: Maria a fost, dacă fac abstracţie de toate surorile medicale anonime, prima iubire a lui Oskar.

Această stare mi s-a revelat cînd, într-o bună zi, mi-am ascultat toba, ceea ce făceam destul de rar, şi am observat cît de nou, de intens şi totuşi cu cîtă grijă îşi încredinţa Oskar sentimentele tobei mele. Acest fel nou de a bate toba suna bine. Cu toate astea, nu-mi plăcea cînd Maria îşi lua muzicuţa şi-şi încreţea urît fruntea deasupra drîmbei aceleia, crezînd că trebuie neapărat să mă acompanieze. Adesea cînd ţesea ciorapi sau umplea pungile cu zahăr, îşi lăsa mîinile în jos, mă privea serioasă şi atentă cu obrazul ei liniştit, printre beţele tobei şi, înainte de a ţese mai departe ciorapul, îmi trecea mîna într-o mişcare moale, somnolentă, peste părul tuns perie.

Oskar, care nu putea suporta de obicei asemenea atingeri tandre, răbda mîna Mariei, era robit de această mîngîiere într-un asemenea hal, încît bătea la tobă, uneori ore în şir, în mod deliberat, ritmurile care chemau mîngîierile, pînă cînd, în sfîrşit, mîna Mariei îl asculta, făcîndu-l fericit.

Aşa se întîmpla că Maria mă ducea la culcare în fiecare seară. Mă dezbrăca, mă spăla, mă ajuta să-mi pun pijamaua, îmi spunea să-mi mai golesc o dată vezica înainte de culcare, îşi făcea rugăciunea împreună cu mine, deşi era protestantă: Tatălnostru, Binecuvîntatăeştitu şi uneori şi Doamnedoamne- ceresctată şi, în cele din urmă, mă învelea cu un obraz prietenos şi obosit.

Oricît de frumoase ar fi fost aceste ultime minute înainte de stingerea luminii - încet, încet, înlocuind Tatălnostru şi Doamne-doamneceresctată am început să cînt *Meersternichdichgrufle* şi *Mariazulieben* - pregătirile de culcare din fiecare seară îmi deveniseră penibile, aproape că îmi subminau stăpînirea de sine provocîndu-mi,

mie, care ştiam să-mi păstrez obrazul neschimbat, acea roşeaţă trădătoare a adolescenţilor şi tinerilor chinuiţi. Oskar recunoaşte: De fiecare dată cînd mă dezbrăca Maria cu propriile ei mîini, mă punea în vana de zinc, mă săpunea şi îmi dădea jos de pe piele cu o cîrpă, cu perie şi săpun, praful unei zile de toboşar, aşadar de fiecare dată cînd realizam că eu, un băiat de aproape şaisprezece ani, stăm în faţa unei fete care împlinea în curînd şaptesprezece, gol, şi, mai mult decît evident, mă înroşeam cumplit, dogoarea aceea persistîndu-mi încă vreme îndelungată în obraji.

Dar Maria nu părea să ia seama la schimbarea de culoare a pielii mele. Oare îşi imagina că peria şi cîrpa de spălat mă înfierbîntau? Poate îşi spunea că igiena l-o fi încins pe Oskar atît de rău? Sau Maria era destul de ruşinoasă şi de plină de bun-simţ ca să-mi vadă roşeaţa şi s-o treacă totuşi cu vederea?

Pînă în ziua de azi am căzut mereu pradă acestei schimbări de tapet care dura uneori vreo cinci minute, dacă nu mai mult. Ca şi bunicului meu, incendiatorul Koljaiczek, care se făcea roşu ca focul doar la auzul vorbuliţei chibrit, mi se ridica şi mie sîngele în cap, de cum pomenea cineva în preajma mea de copilaşi spălaţi seară de seară cu peria şi cîrpuliţa în vană. Oskar arăta atunci ca un indian, cei din preajma mea spun că sînt ciudat, ba chiar pe dos: în definitiv, ce le pasă semenilor mei cînd prichindeii sînt săpuniţi şi frecaţi şi vizitaţi de o cîrpuliţa udă în cele mai ascunse unghere.

Dar Maria, ca un adevărat copil al naturii, îşi permitea în prezenţa mea cele mai îndrăzneţe gesturi, fără să se jeneze. De fiecare dată, înainte de a spăla podelele în salon şi dormitor, îşi trăgea în jos de pe pulpe ciorapii dăruiţi de Matzerath, pe care voia să şi-i cruţe. Într-o sîmbătă, după închiderea prăvăliei — Matzerath avusese treabă la serviciul grupei locale, eram singur cu ea -, Maria şi-a lăsat fusta şi bluza să-i alunece de pe trup şi a rămas numai într-o cămăşuţă ponosită, dar curată, acolo lîngă mine, la masa mea din camera de zi, şi a început să-şi frece cu benzină petele de pe fustă şi bluza de mătase sintetică. Dar prin ce întîmplare, nu ştiu, de îndată ce Maria şi-a scos hainele, mirosul de benzină a dispărut şi a început să se simtă o aromă de vanilie plăcută şi naiv ameţitoare. Oare îşi freca pielea cu asemenea mirodenii? Să fi existat un parfum ieftin care aducea cu acest miros? Sau mireasma asta îi era proprie, aşa cum doamna Kater emana un iz de amoniac şi fustele bunicii Koljaiczek miroseau uşor a unt rînced? Oskar, cu spiritul lui scormonitor, vrînd să afle temeiul oricărui lucru, îi dădu şi vaniliei de cap: Maria nu se freca pe corp cu vanilie. Maria aşa mirosea. Sînt convins şi azi că nu era conştientă de mirosul ei atît de stăruitor; cînd sîmbăta, la noi pe masă, după friptura de viţel cu cartofi piure şi conopidă înăbuşită în unt rumenit, tremura o budincă de vanilie, pentru că eu loveam cu cizma în piciorul mesei,

Maria, care se dădea în vînt după păsat, nu mînca din budincă decît puţin şi în silă, în vreme ce Oskar este pînă şi azi, pur şi simplu, îndrăgostit de acest desert, poate cel mai modest şi mai banal dintre toate.

În iulie patruzeci, la scurt timp după ştirile speciale cu privire la desfăşurarea plină de succes a campaniei din Franţa, începu sezonul băilor la Marea Baltică. În timp ce Fritz, fratele Mariei, îi trimitea primele vederi din Paris, Matzerath şi Maria hotărîseră că Oskar ar trebui să meargă la mare, aerul marin fiind foarte indicat pentru sănătatea lui. Maria urma să meargă cu mine, în timpul pauzei de prînz - prăvălia rămînea închisă de la unu la trei - la ştrandul Brosen şi, dacă întîrzia pînă la patru, spunea Matzerath, tot nu era nici o pagubă pentru că lui îi plăcea să stea din cînd în cînd în spatele tejghelei şi să se prezinte muşteriilor.

Pentru Oskar fu cumpărat un costum de baie albastru cu o ancoră cusută pe el. Maria avea deja unul verde cu margini roşii, pe care i-l dăruise sora ei Guste, la confirmare. Într-o geantă de plajă de pe vremea mamei, au înghesuit un halat de baie flauşat, moştenit tot de la mama, apoi nimicuri inutile, o găletuşă, o lopăţică şi diverse forme pentru prăjituri din nisip. Maria ducea geanta, toba o duceam eu.

Lui Oskar îi era frică de călătoria cu tramvaiul prin dreptul cimitirului Saspe. Nu era firesc să se teamă că vederea acelui loc atît de tăcut şi totuşi grăitor i-ar fi stricat neînfrînata lui dispoziţie de baie? Oare cum se va comporta spiritul lui Jan Bronski, se întreba Oskar, cînd ucigaşul lui, în haine uşoare de vară, va trece clinchetind cu tramvaiul atît de aproape de mormîntul său?

Tramvaiul nouă opri. Controlorul strigă: Staţia Saspe! Eu priveam ţintă de lîngă Maria în direcţia Brosen, de unde se tîra spre noi, din sens opus, celălalt tramvai, mărindu-se treptat. Nu care cumva să-şi întoarcă privirea. Şi ce-ar fi văzut acolo? Pini de plajă piperniciţi, un grilaj ruginit, o harababură de pietre funerare căzute într-o rînă, ale căror inscripţii nu puteau fi citite decît de ciulini şi de ovăzul sălbatic.

Mai bine să-mi las privirea să zboare liberă, pe fereastră afară: ia te uită cum huruie rotofeiele de Ju 52, numai avioanele cu trei motoare sînt în stare să huruie aşa sau muştele foarte grase pe un cer de iulie fără nori.

Călătoream clinchetind şi tramvaiul din sens opus ne închidea perspectiva. Îndată, în spatele remorcii, priveliştea mi-a întors capul: mi s-a arătat atunci întregul cimitir căzut în paragină, o parte din zidul nordic a cărui latură albă, proaspăt văruită, deşi în umbră, era totuşi deosebit de penibilă.

Pe urmă locul acela dispăru, ne apropiam de Brosen şi am privit-o din nou pe Maria. Purta o rochie înflorată, uşoară, de vară. În jurul gîtului ei rotund, neted şi lucios, pe sternul acoperit de un strat de

carne pufoasă, atîrna un şirag de cireşe roşii din lemn, toate la fel de mari şi părînd a fi gata să plesnească de atîta sevă. Să mi se fi părut doar sau era aievea? Oskar se aplecă uşor — Maria îşi luase cu ea la Marea Baltică mirosul de vanilie —, inspiră adînc aroma şi uită într-o clipită de Jan Bronski care putrezea. Apărarea poştei poloneze devenise istorică, înainte ca apărătorilor ei să li se fi desprins carnea de pe oase. Lui Oskar, supravieţuitorul, îi treceau cu totul alte mirosuri pe la nas decît cele pe care le va fi avut acum suculentul lui tată prezumtiv, atît de elegant odinioară.

Maria cumpără în Brosen un pfund de cireşe, mă luă de mînă - ştia că Oskar nu-i îngăduia decît ei un asemenea gest -, şi ne călăuzi prin păduricea de pini a ţărmului, la stabilimentul băilor. În ciuda celor aproape şaisprezece ani ai mei — supraveghetorul băilor nu avea pic de fler în privinţa asta —, mi s-a îngăduit să intru în sectorul doamnelor. Apa: optsprezece; aerul: douăzeci şi şase; vîntul: din răsărit; senin în continuare, se putea citi pe tabla neagră, alături de anunţul societăţii de salvare care dădea indicaţii de reanimare, alături de cîteva desene stîngace, demodate. Toţi înecaţii purtau costume de baie vărgate, toţi salvatorii aveau mustăţi, pălării de paie, înotau pe ape perfide şi primejdioase.

Băieşiţa desculţă mergea înaintea noastră ca o pocăită, era încinsă peste mijloc cu o funie de care atîrna o cheie uriaşă, descuia cu ea toate cabinele. Estrade înguste mărginite de balustrade. Un preş aspru în faţa tuturor cabinelor. Avea cabina 53: lemnul cabinei era cald, uscat, de o culoare naturală alb-albăstrie, pe care aş numi-o oarbă. Lîngă fereastră, o oglindă care ea însăşi nu se mai lua în serios.

Mai întîi trebui să se dezbrace Oskar. Am făcut acest lucru cu faţa la perete şi nu m-am lăsat ajutat decît protestînd. Pe urmă Maria mă întoarse spre ea cu mîini îndemînatice, îmi întinse costumul cel nou de baie şi mă sili, fără să ţină seama de nimic, să intru în lîna aceea mulată pe corp. Abia îmi încheiase nasturii de la bretele şi mă ridică pe banca de lemn de la peretele din spate al cabinei, îmi apăsă toba şi beţele de şold şi începu să se dezbrace cu mişcări puternice şi rapide.

Mai întîi am bătut un pic toba, am numărat găurile din lemnul podelelor. Pe urmă am renunţat să mai număr şi să bat în tobă. Ce nu înţelegeam era de ce fluiera Maria cu buzele ţuguiate caraghios, privind ţintă în faţa ei, în timp ce ieşea din pantofi. Fluiera două note sus, apoi jos, îşi scotea şosetele, fluiera ca un birjar, îşi dădea jos stamba înflorată de pe ea, fluierînd îşi agăţa juponul peste rochie, îşi lăsa sutienul să-i alunece şi fluiera în continuare negăsind o melodie, cînd îşi trase în jos dresul — de fapt pantalonii de gimnastică - pînă la genunchi, îi lăsă să-i alunece la glezne, păşi afară din dresul răsucit şi cu piciorul stîng împinse ghemotocul acela într-un colţ.

Maria îl sperie pe Oskar cu triunghiul ei împăroşat. El ştia de la

biata lui mamă că femeile nu erau chele jos, dar Maria nu era pentru el o femeie, în acel fel în care biata lui mamă le dovedise lui Matzerath şi lui Bronski că e femeie.

Acum o descoperisem. Furia, revolta, ruşinea, decepţia şi o întărire pe jumătate comică, pe jumătate dureroasă, a stropitoarei mele sub costumul de baie m-au făcut să-mi uit de toba şi de beţe de dragul băţului meu crescut pe neaşteptate.

Oskar sări în sus, se aruncă asupra Mariei. Ea îl prinse în năvodul părului ei. Îşi lăsă obrazul înghiţit de păr, ceva creştea acolo între buze. Maria rîdea şi voia să-l tragă jos de pe ea. Dar eu o trăgeam tot mai mult în mine, dădusem chiar de urma mirosului de vanilie. Maria continua să rîdă, chiar mă lăsă să umblu la vanilia ei, asta părea să-i placă, pentru că nu înceta să rîdă. Abia cînd mi-au alunecat picioarele şi alunecarea mea îi provocă dureri — fiindcă nu dădeam drumul părului din mînă sau el nu-mi dădea mie drumul —, abia cînd mi-a stors lacrimi, cînd am simţit deja gust de scrumbie sau de altceva picant, numai de vanilie nu, cînd acest miros de pămînt pe care Maria îl ascundea în spatele vaniliei mi-l bătu în frunte pe Jan Bronski cel putred şi mă îmbibă pe vecie cu gustul deşertăciunii, i-am dat drumul.

Oskar alunecă pe podelele albe, oarbe, ale cabinei şi încă mai plîngea cînd îl ridică Maria, care rîdea din nou; îl luă în braţe, îl mîngîie şi-l strînse la pieptul ei, strivindu-l de şiragul de cireşe din lemn, singurul acoperămînt pe care şi-l păstrase pe ea.

Clătinînd din cap, îşi culese părul de pe buzele mele, mirîndu-se: „Ce figură-mi eşti! Îţi bagi nasu-acolo şi nu ştii ce-i şi p-ormă plîngi".

PRAFUL EFERVESCENT

Vă spune ceva acest produs? Pe vremuri se găsea pe orice anotimp, ambalat în pliculeţe plate. Mama vindea în prăvălia noastră pliculeţe, de un verde care-ţi întorcea stomacul pe dos, cu praf efervescent Waldmeister. Un pliculeţ care avea culoarea portocalelor nu tocmai coapte se numea: praf efervescent de portocale. Apoi mai exista şi praful efervescent de zmeură şi praful efervescent care susura, se-nspuma, se agita cînd turnai apă de la cişmea pe el. Cînd îl beai, încă înainte de a se potoli, simţeai de la distanţă gustul de lămîie, la fel ca şi culoarea din pahar, dar parcă şi mai şi: ziceai că-i otravă galbenul acela artificial.

Ce mai scria pe pliculeţ? Iată textul: Produs natural - garantat — a se feri de umezeală — şi sub linia punctată: Rupeţi aici.

Unde se mai putea cumpăra praful efervescent? Nu numai în prăvălia mamei, ci în fiecare magazin de coloniale, numai la cafeneaua Kaiser şi în magazinele de desfacere nu se găsea praful de mai sus. La noi în prăvălie, şi la toate centrele de răcoritoare, un pliculeţ de praf efervescent costa trei pfenigi de gulden.

Maria şi cu mine ne luam pe gratis praful efervescent. Doar cînd nu puteam răbda pînă ajungeam acasă trebuia să plătim la magazinele de coloniale sau la centrele de răcoritoare trei, poate chiar şase pfenigi, pentru că nu ne săturam cu un plic şi ceream două.

Cine a început cu praful efervescent? Eterna problemă a îndrăgostiţilor. Eu zic că Maria a început. Maria nu a afirmat niciodată că Oskar ar fi început. Lăsa problema deschisă, iar dacă ar fi fost pusă într-o situaţie penibilă, ar fi răspuns cu siguranţă: „Praful efervescent a început".

Fireşte că oricine îi va da dreptate Mariei. Numai Oskar nu se putea mulţumi cu această învinuire. Niciodată n-aş fi putut să susţin că un pliculeţ de praf efervescent de trei pfenigi ar fi fost în stare să-l ademenească pe Oskar. Pe atunci aveam şaisprezece ani şi puneam preţ pe asumarea întregii vinovăţii sau, mă rog, puteam să dau vina pe Maria, dar în nici un caz nu pe un praf efervescent ce trebuia ferit de umezeală. Totul a început la scurt timp după aniversarea mea. Sezonul băilor era pe sfîrşite, după calendar. Dar vremea nici nu voia să ştie de septembrie. După un august ploios, vara ne-a arătat ce poate; performanţele ei ulterioare se puteau citi pe tabla neagră, bătută în cuie pe cabina şefului băilor, lîngă anunţul societăţii de salvare: aerul 29 - apa 20 - direcţia vîntului sud-est — în general senin.

În timp ce Fritz Truczinski trimitea, în calitate de caporal de aviaţie, vederi din Paris, Copenhaga, Oslo şi Bruxelles - tipul era tot timpul în călătorii de serviciu - Maria şi cu mine începuserăm să ne bronzăm bine. În iulie aveam locul nostru, în faţa peretelui protector la baia familiştilor. Dar întrucît acolo Maria nu avea linişte, din cauza glumelor nesărate ale elevilor în slipuri roşii de la Conradinum şi ale declaraţiilor plicticoase de dragoste pe care i le făcea un student de la Şcoala superioară Petri, renunţarăm pe la mijlocul lui august la baia familiştilor şi ne găsirăm la baia pentru doamne un locşor mult mai liniştit, aproape de apă, unde se bălăceau în valuri, pînă la genunchii asaltaţi de varice, doamne grase cu respiraţia scurtă şi fornăitoare ca valurile precipitate ale Balticii, unde copilaşi goi şi prost crescuţi se luptau cu destinul, adică făceau castele de nisip care se prăbuşeau mereu.

Baia doamnelor. Cînd femeile sînt între ele şi se cred neobservate, un tînăr, cum era cel pe care îl ascundea Oskar în el, ar trebui să deschidă ochii şi să nu accepte să fie martor involuntar la atîta feminitate necontrolată.

Zăceam întinşi pe nisip. Maria în costumul de baie verde, brodat cu roşu, eu îmi pusesem slipul albastru. Nisipul dormea, marea dormea, scoicile erau strivite şi nu auzeam. Chihlimbarul, care se spune că ne ţine treaz, se afla în altă parte, vîntul din sud-est, după cum indica tăbliţa starea vremii, adormea treptat, cerul întreg suprasolicitat nu mai înceta să caşte; pînă şi noi, Maria şi cu mine, eram puţin obosiţi. Intrasem deja în apă, mîncasem ceva după baie, nu înainte. Cireşele zăceau acum pe nisipul plajei în chip de sîmburi umezi lîngă sîmburii de cireşe de anul trecut, uşori, albi şi uscaţi.

În faţa unei asemenea deşertăciuni, Oskar lăsă să i se scurgă printre degete, pe tobă, nisipul cu sîmburii de cireşe de acum un an, de mii de ani şi cu cei abia iviţi, ca dinţii de lapte. Se transformase în clepsidră şi încerca să interpreteze rolul morţii jucîndu-se cu oasele. Sub carnea caldă şi adormită a Mariei, mi-am imaginat părţi ale scheletului ei treaz, am savurat priveliştea dintre cot şi antebraţ, am plimbat pe claviatura vertebrelor ei, în sus şi în jos, jocuri în care se numără, am pătruns în ambele orificii ale oaselor iliace şi m-am amuzat de apofiza caraghioasă a sternului.

În ciuda distracţiei pe care o savuram în rolul morţii cu clepsidra de nisip, Maria se mişcă. Îşi vîrî mîna orbeşte, bizuindu-se doar pe degetele ei, în geanta de plajă şi căuta acolo ceva, în timp ce eu presarăm pe toba aproape îngropată nisipul cu ultimii sîmburi de cireşe. Şi fiindcă Maria nu găsea ce căuta, probabil muzicuţa, răsturnă geanta: îndată apăru pe cearşaful de baie, în locul muzicuţei, un pliculeţ cu praf efervescent Waldmeister.

Maria se prefăcu surprinsă. Poate chiar era. Eu m-am mirat într-

adevăr, întrebîndu-mă cum mă întreb şi azi: de unde a ajuns praful efervescent, fleacul ăsta ieftin, pe care nu şi-l cumpărau decît copiii şomerilor şi ai muncitorilor portuari, pentru că nu aveau bani pentru o limonada ca lumea, de unde s-a pripăşit rahatul ăsta în geanta noastră de plajă?

În timp ce Oskar reflecta încă, Mariei i se făcu sete. Împotriva voinţei mele, a trebuit să recunosc şi eu, întrerupîndu-mi reflecţiile, că mă apucase o sete cumplită. Nu aveam pahar, iar pînă la apa de băut trebuia să faci cel puţin treizeci şi cinci de paşi de-ai Mariei sau cincizeci de-ai mei. Dacă îţi propuneai să împrumuţi de la şeful băilor un pahar şi să răsuceşti robinetul de lîngă cabina lui, însemna să suporţi cel mai fierbinte nisip, trecînd printre munţii de carne, întinşi pe spate sau pe burtă, şi strălucind de ulei Nivea.

Amîndoi evitam să facem drumul acela şi lăsarăm pliculeţul pe cearşaf. În cele din urmă, l-am luat eu, înainte să-l ia Maria. Dar Oskar îl puse la loc pe cearşaf, ca să-l ia. Maria nu-l luă. Atunci am pus eu mîna pe el şi i l-am dat Mariei. Maria i l-a dat înapoi lui Oskar. I-am mulţumit şi i l-am dăruit. Dar ea nu voia să primească daruri de la Oskar. Am fost nevoit să-l pun iarăşi pe cearşaf. A zăcut acolo, multă vreme, nemişcat.

Oskar susţinuse că Maria a fost cea care a luat pliculeţul după o pauză apăsătoare. Şi nu numai atît: a rupt o fişie tocmai deasupra liniei punctate: Rupeţi aici! Pe urmă mi-a întins pliculeţul. Acum fu rîndul lui Oskar să refuze, după ce-i mulţumi. Maria se simţi de data asta ofensată. Puse hotărîtă pliculeţul deschis pe cearşaf. Ce-mi rămînea de făcut decît să iau, la rîndul meu, pliculeţul, înainte de a intra nisip în el, şi să i-l ofer Mariei?

Oskar susţine că Maria a fost cea care a vîrît un deget în deschizătura pliculeţului şi l-a scos pe urmă ţinîndu-l vertical la vedere: pe buricul degetului se vedea ceva alb-albăstrui, era praful efervescent. Îmi întinse ademenitorul deget. Fireşte că l-am luat. Deşi praful mi-a intrat pe nas, obrazul meu a reuşit, pînă la urmă, să reflecte gustul plăcut. Acum îşi deschise Maria palma goală. Şi Oskar nu avu încotro şi-i turnă puţin praf efervescent în căuşul roz. Nu ştia ce să facă cu grămăjoara aceea. Moviliţa din palma ei era prea nouă şi prea neaşteptată pentru ea. Atunci m-am aplecat în faţă, mi-am adunat toată saliva şi am deşertat-o peste praful efervescent, apoi am repetat figura şi nu m-am lăsat decît cînd n-am mai avut nici un pic de salivă.

În palma Mariei începu să susure şi să spumege. Waldmeister erupse ca un vulcan. Nu ştiu furia verzuie a cărui popor fierbea acolo. Se întîmpla ceva ce Maria nu mai văzuse şi nu mai simţise vreodată, pentru că mîna îi zvîcnea, îi tremura, voia să-i zboare afară din trup, pentru că Waldmeister o muşca, pentru că Waldmeister trecea prin

pielea ei, pentru că Waldmeister o excita, şi îi dădea o sen- zaţie, o senzaţie, o senzaţie...

Cu cît creştea verdele în palma ei, cu atît se înroşea Maria; îşi duse palma la gură, îşi linse palma cu o limbă lungă, repetă gestul de mai multe ori şi cu atîta disperare, încît Oskar fu înclinat să creadă că limba nu ştergea excitanta senzaţie waldmeisteriană, ci dimpotrivă, o amplifica pînă la acel punct, poate chiar dincolo de acel punct în care culminează fiecare senzaţie.

Apoi senzaţia începu să diminueze. Maria chicoti, se uită împrejur, dacă nu cumva existau nişte martori la Waldmeister şi cînd văzu vacile băilor răsuflînd indiferente şi bronzate cu Nivea, în costumele lor de baie, se lăsă iar să cadă pe cearşaful de plajă; pe suprafaţa aceea albă îi dispăru şi roşeaţa ruşinii. Poate că vremea toridă de plajă a acelei ore de amiază ar fi reuşit pînă la urmă să-l îmbie pe Oskar la somn, dacă Maria nu s-ar fi ridicat brusc, după o jumătate de oră, şi nu ar fi întins mîna după pliculeţul cu praf efervescent încă pe jumătate plin. Nu ştiu dacă se dăduse o luptă în interiorul ei înainte de a-şi fi turnat restul de praf în palma goală, pentru care efectul Waldmeister nu mai era străin. A ţinut pliculeţul în stînga şi căuşul roz al palmei în dreapta, ca două oşti nemişcate faţă-n faţă, cam cît îi trebuie cuiva să-şi şteargă ochelarii. Să nu credeţi că şi-a aţintit privirea asupra pliculeţului sau a palmei goale, că şi-a lăsat privirea să-i alerge de pe jumătate plin la gol; Maria privea direct pe mijloc, între pliculeţ şi mînă, cu ochi întunecaţi şi severi. În curînd, însă, avea să se arate cu cît mai slabă era privirea severă decît pliculeţul pe jumătate plin. Pliculeţul se apropia de palma goală, aceasta venea în întîmpinarea pliculeţului, privirea îşi pierdea severitatea umbrită de o undă de melancolie, devenea curioasă şi lacomă. Maria îşi turnă, mimînd un aer de indiferenţă, restul de praf efervescent Waldmeister în palma goală, căptuşită bine cu pernuţe de carne şi totuşi uscată, în ciuda arşiţei, lăsă să-i cadă pliculeţul şi indiferenţa, o sprijini cu mîna rămasă liberă pe cea plină, mai zăbovi o clipă cu ochii ei gri aţintiţi asupra prafului şi apoi mă privi pe mine, mă privi gri, ochii gri îmi porunceau ceva, voia să-i dau saliva mea, de ce nu şi-o folosea pe-a ei, lui Oskar aproape că nu-i mai rămăsese nici un strop, ea avea cu siguranţă mai multă, doar se ştie, saliva nu se reface atît de repede, să facă bine să şi-o ia pe-a ei, era precis la fel de bună, dacă nu şi mai şi, în orice caz ea trebuia să aibă mai multă decît mine, pentru că eu nu puteam să fac atît de repede una nouă şi, în afară de asta, era şi mai mare decît Oskar. Maria voia saliva mea. Din capul locului era stabilit că numai saliva mea intra în discuţie. Ea nu-şi lua privirea poruncitoare de la mine şi eu dădeam vina pe lobul urechii ei - care nu atîrna depărtat de maxilar, ci dimpotrivă, părea lipit acolo — pentru această cumplită intoleranţă. Aşa că Oskar înghiţea, îşi imagina

lucruri care făceau să-i lase gura apă, dar, nu ştiu, din cauza aerului marin, din cauza aerului salin, din cauza aerului salin-marin, glandele mele salivare cedară, n-aveau încotro, provocat de privirea Mariei a trebuit să mă ridic şi s-o iau din loc. Trebuia să merg înapoi peste cincizeci de paşi prin nisipul fierbinte, fără să mă uit în dreapta şi-n stînga, să urc treptele şi mai fierbinţi ale cabinei şefului băilor, să deschid robinetul, să ţin, răsucindu-mi capul, gura deschisă sub jetul de apă, să beau, să-mi clătesc gura, să înghit, ca Oskar să producă din nou salivă.

După ce am depăşit cu bine încercarea temerară de a parcurge distanţa dintre cabina şefului băilor şi cearşaful nostru, cu tot drumul nesfîrşit şi priveliştea oribilă, am găsit-o pe Maria întinsă pe burtă. Îşi ascunsese capul între braţele încrucişate. Cozile îi şedeau leneşe pe spatele rotund.

Îi dăruii un ghiont uşor, pentru că Oskar avea acum salivă. Maria nu se clinti. Mai încercai o dată. Dar nu voia. I-am deschis binişor mîna stînga. M-a lăsat. Mîna ei era goală, de parcă n-ar fi văzut în viaţa ei un Waldmeister. I-am întins degetele de la mîna dreaptă: în palma roză, fierbinte şi goală, liniile păreau umede.

Oare îşi produsese Maria propria salivă? Nu mai putuse să aştepte? Sau suflase praful efervescent din palma ei, înăbuşise simţămîntul înainte de a simţi, îşi frecase palma de cearşaf pînă cînd apăru iar mîna de copil care se bălăceşte, mîna Mariei cu muntele Lunii uşor superstiţios, cu Mercur cel grăsuţ şi cu muntele Venerei ca o pernuţă pufoasă.

Atunci ne-am dus imediat acasă şi Oskar nu va şti niciodată dacă Maria a făcut în ziua aceea praful efervescent să spumege a doua oară sau dacă amestecul prafului efervescent cu saliva mea a devenit, abia după cîteva zile, atît pentru ea, cît şi pentru mine, prin repetare, un viciu.

Întîmplarea, sau mai curînd o întîmplare chemată de dorinţa noastră, a făcut ca Matzerath să ne comunice, Mariei şi mie, chiar în seara zilei de plajă, descrisă înainte - tocmai mîncasem supa de afine şi pe urmă cartofi piure -, că devenise membrul unui club mic de skat, în cadrul grupului local, şi că se va întîlni de două ori pe săptămînă, seara, cu camarazii lui de skat, toţi şefi de grupă, la cîrciuma Springer, venea şi Selke, noul comandant al grupului local un motiv în plus care-l obliga să se ducă acolo şi să ne lase singuri. Soluţia cea mai bună ar fi fost ca Oskar să doarmă în serile de skat la mama Truczinski.

Mama Truczinski era de acord cu această alternativă, mai ales că ultima soluţie îi convenea mai mult decît propunerea pe care i-o făcuse Matzerath, în ajun, fără ca Maria să ştie. Ar fi vrut ca nu eu să dorm la mama Truczinski, ci ca Maria să-şi facă de două ori pe

săptămînă patul la noi, pe şezlong. Maria dormise înainte în patul larg, în care pe vremuri îşi odihnea spinarea plină de cicatrice prietenul meu Herbert. Mobila grea, solidă, se afla în odaia mai mică din dos. Patul mamei Truczinski era în camera de zi. Guste Truczinski, care servea în continuare aperitive la hotelul Eden, locuia chiar acolo, dar în zilele ei libere rămînea uneori să doarmă acasă, pe canapea. Dacă venea în concediu de pe front, cu cadouri din ţări îndepărtate, Fritz Truczinski, atunci cel ce venea în concediu de pe front sau în călătorie în interes de serviciu dormea în patul lui Herbert, Maria în patul mamei Truczinski, iar bătrîna îşi aşeza aşternutul pe sofa.

Această ordine fu tulburată de pretenţiile mele. Mai întîi urma să dorm pe canapea. Această sugestie am respins-o din capul locului categoric. Pe urmă mama Truczinski s-a oferit să-mi cedeze patul ei de femeie bătrînă şi să doarmă ea pe canapea. Era rîndul Mariei să ridice obiecţii, nici nu voia să audă ca odihna mamei ei să fie tulburată de aceste tracasări, se oferi chiar, fără multă vorbă, să împartă cu mine fostul pat al chelnerului Herbert. Vorbele ei sunară cam aşa: „De ce n-ar merge într-un pat cu Oskarchen, el şi-aşa nu-i decît un sfert de porţie de bărbat".

Începînd cu săptămînă următoare, Maria căra, de două ori în şapte zile, aşternutul meu din locuinţa noastră de la parter la etajul doi şi făcea patul pentru mine şi toba mea în stînga ei. În prima zi de skat a lui Matzerath nu se întîmplă nimic. Patul lui Herbert îmi părea enorm. Eu m-am culcat primul. Maria veni pe urmă. Se spălase la bucătărie şi apăru în dormitor într-o cămaşă de noapte apretată, caraghios de lungă şi demodată. Oskar o aşteptase goală şi păroasă, la început a fost decepţionat, pe urmă totuşi mulţumit, pentru că pînza din sertarul bunicii îi amintea prin legături tainice, foarte plăcute, de cutele albe ale uniformei surorilor medicale.

Stînd în faţa comodei, Maria îşi despletea cozile şi fluiera. Ori de cîte ori Maria se îmbrăca sau dezbrăca, îşi împletea sau îşi despletea părul, fluiera. Chiar şi cînd se pieptăna, elibera neobosită două sunete printre buzele ţuguiate şi nu reuşea nicidecum să închege o melodie.

De îndată ce Maria puse pieptenele deoparte, se întrerupse şi fluieratul. Îşi întoarse capul, îşi mai scutură o dată părul, din cîteva mişcări făcu ordine pe comodă, ordinea o binedispuse: îi trimise o bezea tatălui ei mustăcios, fotografiat şi retuşat în rama neagră de abanos, apoi sări cu un elan exagerat în pat, îşi frămîntă de mai multe ori pilota ca s-o aranjeze, o trase înapoi înspre ea şi pe urmă dispăru sub muntele acela alb pînă la bărbie, nu mă atinse deloc - eu aveam pilota proprie —, îşi mai scoase o dată de sub pilotă braţul rotund, de pe care mîneca alunecase în sus, căută deasupra capului ei şnurul de unde se stingea lumina, îl găsi, apăsă pe buton şi abia pe întuneric îmi spuse, cu o voce prea sonoră, „Noapte bună!".

Respiraţia Mariei deveni în curînd regulată. Probabil că nu se prefăcea, adormise cu adevărat foarte repede; la atîta treabă cîtă făcea ea zilnic, nu putea decît să aibă un somn pe măsură.

În schimb, lui Oskar i se arătară încă multă vreme fel de fel de imagini interesante care-i alungau somnul. Cu toată bezna dintre pereţi şi hîrtia de camuflaj de la ferestre, deasupra spinării cu cicatrice a lui Herbert se aplecau surori blonde medicale, din cămaşă mototolită a lui Schugger Leo se făcea, atît de aproape, un pescăruş şi zbura, zbura, pînă descojea de tencuială zidul unui cimitir, părînd, imediat după aceea, proaspăt văruit şi tot aşa, tot aşa. Abia cînd un miros ameţitor de vanilie făcu filmul mai întîi să tremure, apoi să se rupă, Oskar îşi găsi respiraţia egală şi liniştită, pe care Maria şi-o aflase de mult.

O reprezentaţie asemănătoare a pregătirii de culcare mi-a oferit Maria peste trei zile. A venit în cămaşă de noapte, a fluierat cînd şi-a despletit cozile, a continuat să fluiere şi cînd s-a pieptănat, şi-a pus pieptenele deoparte, n-a mai fluierat, a făcut ordine pe comodă, i-a trimis o bezea fotografiei, a făcut un salt exagerat, a frămîntat pilota, a tras de marginea de sus şi a observat - eu îi priveam spatele -, a observat un pliculeţ — îi admiram părul lung şi frumos —, a descoperit pe pilotă ceva verde — am închis ochii, vrînd să aştept pînă se va obişnui cu vederea pliculeţului cu praf efervescent. Deodată arcurile scîrţîiră sub o Mărie care se aruncase pe spate şi iată că se auzi butonul de la capătul şnurului şi, deschizînd ochii, Oskar a putut să constate ceea ce ştia de fapt: Maria stinsese lumina, respira neregulat în întuneric, nu se putuse obişnui cu vederea pliculeţului de praf efervescent, dar era îndoielnic dacă nu cumva întunericul comandat intensifica existenţa prafului efervescent, dacă nu-l făcea pe Waldmeister să jubileze şi nu-i ordona nopţii să scoată o spumă din băşicuţe de bicarbonat.

Aproape că-mi vine să cred că întunericul era de partea lui Oskar. Deoarece, la numai cîteva minute — dacă se poate vorbi de minute într-o beznă totală -, am interceptat o mişcare la capul patului; Maria pipăia după şnur, şnurul se lăsa ademenit şi deodată am putut să admir minunatul păr căzut pe cămaşa ei de noapte. Ce galben şi uniform lumina dormitorul becul de sub mătasea plisată a abajurului! La piciorul patului stătea încă, umflată din cale-afară şi neatinsă, pilota. Pliculeţul de pe muntele acela n-a îndrăznit să se clintească în întuneric. Cămaşa de noapte de bunică a Mariei foşni, o mînecă se ridică împreună cu mîna roşie de copil care se bălăceşte şi Oskar adună salivă în gură.

În săptămînile următoare am golit împreună, în acelaşi fel, peste o duzină de pliculeţe de praf efervescent, majoritatea cu gust Waldmeister, pînă cînd Waldmeister s-a terminat, şi cu gust de lămîie

sau de zmeură; l-am făcut să spumege cu ajutorul salivei mele şi am trezit o senzaţie pe care Maria începuse s-o aprecieze tot mai mult. Căpătasem oarecare experienţă în producerea salivei, foloseam nişte trucuri care făceau să-mi vină la comandă apă din belşug în gură şi în curînd ajunsesem în stare cu conţinutul unui singur pliculeţ cu praf efervescent să-i stîrnesc Mariei senzaţia aceea mult rîvnită. Maria era mulţumită cu Oskar, uneori îl strîngea la pieptul ei, ba după ce consuma praful efervescent, îl săruta chiar de două, trei ori pe obraz şi adormea repede, în timp ce Oskar o mai auzea chicotind scurt pe întuneric.

Eu adormeam tot mai greu. Aveam şaisprezece ani, un spirit scormonitor şi simţeam o nevoie, care îmi alunga somnul, de a găsi şi alte posibilităţi să-i arăt Mariei dragostea, decît cele ce sălăşluiau în praful efervescent şi, stîrnite de saliva mea, provocau mereu aceeaşi senzaţie.

Gîndurile lui Oskar nu se limitau doar la timpul petrecut după stingerea luminii. Peste zi cloceam în spatele tobei, răsfoiam extrasele mele răscitite din Rasputin, îmi aminteam de orgiile educative dintre mama şi Gretchen Scheffler, îl consultam şi pe Goethe, pe care-l aveam, ca şi pe Rasputin, în extrase din *Afinităţi elective*; mi-am însuşit deci fervoarea celui ce găseşte leac prin rugăciune, am netezit toate asperităţile cu simţul natural al prinţului poeţilor, i-am atribuit Mariei cînd chipul ţarinei, cînd trăsăturile marii principese Anastasia, am ales doamne excentrice din suita lui Rasputin, ca s-o regăsesc pe Maria — respinsă de acel erotism exagerat — în puritatea celestă a unei Otilii sau în pasiunea bine strunită a Charlottei. Pe el însuşi Oskar se vedea, cu schimbul, cînd în chip de Rasputin, apoi ca ucigaş al acestuia, foarte des în persoana căpitanului, rar ca soţ labil al Charlottei şi o dată — trebuie să recunosc — ca geniu plutind deasupra Mariei sub înfăţişarea binecunoscută a lui Goethe.

În mod ciudat, aşteptam mai multe imbolduri de la literatură decît de la viaţa reală, palpabilă. Aşa că Jan Bronski, pe care îl văzusem destul de des prelucrînd carnea bietei mele mame, nu m-a învăţat nimic. Deşi ştiam că acest ghemotoc mereu schimbător, format din mama şi Jan sau din război şi mama, acest ghemotoc care suspina, se încorda, răsufla, şi în cele din urmă, istovit, se destrăma deşirîndu-şi firele, însemna iubire, Oskar tot nu voia să creadă că iubirea era iubire şi căuta din iubire altă iubire şi mereu se întorcea la iubirea-ghemotoc şi ura această iubire înainte de a o fi exersat ca iubire şi se vedea obligat să se apere de ea ca singură iubire adevărată şi posibilă.

Maria luă praful efervescent stînd culcată. Deoarece de îndată ce praful începea să fiarbă, obişnuia să zvîcnească şi să dea din picioare, cămaşa de noapte îi aluneca de multe ori, încă de la primul fior, în sus pînă la coapse. La următoarea fierbere a prafului, cămaşa reuşea,

căţărîndu-se pe burta ei, să se răsucească pînă deasupra sînilor. Absolut instinctiv, fără să mă fi gîndit pînă atunci la această posibilitate, cînd îi citeam pe Rasputin şi Goethe, i-am turnat Mariei - după ce îi umplusem, săptămîni în şir, numai palma stîngă — restul de praf efervescent de zmeură în căuşul buricului şi-mi lăsai saliva să curgă deasupra, înainte ca ea să fi apucat să protesteze; cînd începu să fiarbă în crater, Maria nu mai avu nici un argument de împotrivire: buricul care spumega şi fierbea întrecea cu mult palma goală. Ce-i drept, era acelaşi praf efervescent, saliva mea era saliva mea, nici senzaţia aceea nu era alta, doar mai intensă, mult mai intensă. Atît de intensă la maximum era senzaţia, încît Maria abia o mai putea suporta. Se aplecă, voia să culeagă cu limba zmeura spumegîndă din ulcica buricului, aşa cum îl ucidea altădată pe Waldmeister în palmă, după ce săvîrşise păcatul, dar limba ei nu ajungea pînă acolo; buricul îi era mai departe decît Africa sau Ţara de Foc. Mie, în schimb, îmi stătea la-ndemînă buricul Mariei. Mi-am adîncit limba în el, am căutat zmeura şi am găsit din ce în ce mai multă, m-am pierdut tot culegînd şi am nimerit în regiuni unde nu-şi avea sălaşul nici un pădurar care să-mi ceară autorizaţia pentru cules. Mă simţeam dator fiecărei boabe de zmeură, nu mai aveam ochi decît pentru zmeură, nici simţ, nici inimă, nici auz. Nu miroseam decît zmeură, eram nebun după zmeură, încît Oskar făcu doar în treacăt remarca: Maria e mulţumită de rîvna ta de culegător. De aceea a stins lumina. De aceea s-a lăsat încrezătoare în voia somnului şi ţi-a îngăduit să cauţi mai departe; pentru că Maria era bogată-n zmeură. Şi cînd n-am mai găsit zmeură, am dat în alte locuri de bureţi. Şi pentru că aceştia creşteau ascunşi sub muşchi, limba mea renunţă şi eu făcui să-mi crească un al unsprezecelea deget, deoarece şi cele zece renunţaseră. Şi aşa ajunse Oskar să aibă un al treilea băţ la tobă - era destul de mare pentru aşa ceva. Şi nu mai băteam la tobă, ci la muşchi. Şi nici nu mai ştiam, eram eu cel ce bătea la tobă? Era Maria? Era muşchiul meu sau al ei? Cui altuia îi aparţineau muşchiul şi cel de-al unsprezecelea deget şi bureţii, numai mie? Şi domnul ăsta de jos are propriul lui cap, propria voinţă? Cine l-a procreat pe Oskar, eu sau el?

Şi Maria, care sus dormea şi jos participa, care avea o vanilie nevinovată şi sub muşchi bureţi aspri, care se topea după praful efervescent, dar nu-l voia cu nici un chip pe acela pe care nu-l voiam nici eu, cel ce devenise independent şi dovedea că are un cap propriu şi făcea lucruri pe care nu-l îndemnasem eu să le facă şi se scula cînd eu mă culcam şi visa altceva decît mine, acela care nu ştia nici să citească, nici să scrie, dar care semna totuşi pentru mine, cel ce are azi propriul lui drum, care s-a despărţit de mine încă din ziua aceea cînd am luat act de el pentru prima oară, duşmanul meu cu care mereu trebuie să mă aliez, cel ce mă trădează şi mă lasă în pană, pe care aş

vrea să-l trădez şi să-l vînd, care mă face să-mi fie ruşine cu el, cel sătul de mine, pe care îl spăl şi care mă murdăreşte, care nu vede nimic şi adulmecă totul, tot atît de străin de mine, încît i-aş vorbi cu dumneavoastră, el, care are cu totul altă memorie decît Oskar. Pentru că, dacă Maria intră azi în camera mea şi Bruno iese discret pe culoar, el n-o recunoaşte pe Maria, nu vrea, nu poate, trîndăveşte flegmatic, în timp ce inima lui Oskar emoţionată îmi face gura să bîlbîie: „Ascultă, Maria, propuneri tandre: aş putea să cumpăr un compas şi să trasez un cerc în jurul nostru, aş putea cu acest compas să măsor unghiul de înclinare al gîtului tău în timp ce citeşti, coşi sau învîrteşti, ca acum, butonul radioului meu portabil. Lasă odată radioul, propuneri tandre: aş putea să-mi vaccinez ochii, să-mi regăsesc lacrimile. La cel mai apropiat măcelar Oskar şi-ar da inima la tranşat dacă şi tu ai face la fel. Am putea să ne cumpărăm şi un animal de pluş ca să facem pace între noi. Dacă m-aş decide pentru viermi şi tu pentru răbdare: am putea merge la pescuit, poate am fi mai fericiţi. Sau praful efervescent de odinioară, îţi aminteşti? Îmi spui Waldmeister, încep să fierb, tu vrei mai mult, îţi dau restul - Maria, praf efervescent, propuneri tandre!

De ce învîrteşti butoanele aparatului de radio, nu mai asculţi decît aparatul de radio, de parcă ai fi posedată de o dorinţă sălbatică de comunicate speciale?"

Comunicate speciale

Pe rotundul alb al tobei mele e greu să faci experimente. Ar fi trebuit să ştiu. Tinicheaua mea cere permanent acelaşi lemn. Vrea să fie consultată cînd se bate în ea, vrea să dea răspunsuri bătute pe muchie, convingătoare, sau, pălăvrăgind nesilită în vîrtejul zgomotului, să lase frîu liber întrebării şi răspunsului. Aşadar, toba mea nu e nici un cuptor încălzit artificial care sperie carnea crudă, nici un ring de dans pentru perechi ce nu ştiu dacă sînt compatibile. De aceea, Oskar nici nu şi-a presărat vreodată, nici măcar în cele mai solitare ore ale sale, praf efervescent pe tobă, nu l-a amestecat cu saliva lui şi n-a dat acea reprezentaţie pe care n-o mai văzuse de ani de zile şi căreia îi ducea lipsă. Ce-i drept, Oskar nu putea să-şi ia gîndul de tot de la o experienţă cu praful respectiv, dar procedă mai direct, scoase toba din joc; în acest fel m-am demascat, deoarece fără toba mea sînt întotdeauna demascat.

La început a fost greu să găsesc praf efervescent. L-am trimis pe Bruno în toate magazinele de coloniale din Grafenberg, cerîndu-i să călătorească pînă la Gerresheim cu tramvaiul. L-am rugat să încerce în oraş, dar Bruno n-a găsit praf efervescent nici la chioşcurile de răcoritoare, de felul celor ce se află la capătul liniilor de tramvaie. Vînzătoarele mai tinere nici n-auziseră de aşa ceva, iar proprietarii de chioşcuri mai bătrîni îşi aminteau cu lux de amănunte, îşi frecau - după cum relata Bruno - frunţile şi spuneau: „Şi matale ce doriţi? Praf efervescent? E ceva timp de cînd nu se mai vede pe nicăieri. Sub Wilhelm şi, la început de tot, sub Adolf, se mai găsea în comerţ. Ce vremuri au fost alea! Poate doriţi o limonada sau o Cola?"

Aşadar, îngrijitorul meu bea pe cheltuiala mea cîteva sticle de limonada şi de Coca Cola fără să-mi fi procurat ce-mi doream, şi totuşi lui Oskar i se putea veni în ajutor. Bruno nu se dădu bătut: ieri mi-a adus o pungă albă pe care nu scria nimic; laboranta spitalului, o anumită domnişoară Klein, se arătase dispusă să-şi deschidă cutiile, sertarele şi cărţile de specialitate, să ia cîteva grame de ici, cîteva de colo, şi să le combine, după mai multe încercări, într-un praf efervescent pe care Bruno ştia să-l recomande. Putea să spumege, să înţepe, să se facă verde şi să semene la gust cu Waldmeister.

Şi azi era zi de vizită. A venit Maria. Dar mai înainte a venit Klepp. Am rîs împreună, preţ de trei sferturi de oră, despre ceva lipsit de importanţă. L-am menajat pe Klepp şi sentimentele lui leniniste, n-am adus vorba despre actualitate, n-am pomenit deci de acel comunicat

special care mă anunţase, din micul meu aparat de radio portabil, dăruit de Maria cu cîteva săptămîni în urmă, despre moartea lui Stalin. Dar Klepp probabil că era perfect informat, deoarece pe mîneca paltonului său în carouri maro era vizibilă o banderolă de doliu, cusută nepotrivit. Pe urmă Klepp se ridică şi Vittlar îl salută pe Klepp rîzînd şi făcînd cu degetele coarne de drac: „Am avut surpriza morţii lui Stalin azi-dimineaţă cînd mă bărbieream!" spuse el batjocoritor şi-i ţinu paltonul lui Klepp. Cu pietatea strălucind de grăsime pe faţa lui lată, Klepp arătă şuviţa de stofă neagră de pe mîneca lui. „De aceea port doliu", oftă el şi intona, imitînd trompeta lui Armstrong, primele măsuri ale înmormîntării din New Orleans Function: trrrah trahdada traah dada dadada — pe urmă dispăru pe uşă.

Vittlar însă rămase, nu voia să se aşeze, se fîţîi un pic în faţa oglinzii şi ne zîmbirăm unul altuia plini de înţelegere, preţ de un sfert de oră, fără să ne gîndim la Stalin.

Nu mai ştiu dacă am vrut să mi-l fac părtaş sau dacă aveam intenţia să-l alung pe Vittlar. I-am făcut semn cu mîna să vină lîngă pat, să-şi apropie urechea de gura mea şi am şoptit în lingura aceea cărnoasă cu lobul mare: „Praf efervescent. Îţi spune ceva, Gottfried?"

Într-un salt disperat, Vittlar se depărta de patul meu cu vergele, apelînd la patos şi la un teatralism de duzină, îşi îndreptă arătătorul înspre mine şi şuieră: „De ce, Satană, vrei să mă ispiteşti cu praful tău efervescent? N-ai învăţat pînă acum că sînt un înger?"

Şi Vittlar dispăru dînd din aripi asemeni unui înger, nu fără să fi consultat, încă o dată, oglinda de deasupra chiuvetei. Tinerii din afara spitalului sînt cu adevărat ciudaţi şi înclinaţi spre afectare.

Şi apoi a venit Maria. Îşi făcuse un costum nou de primăvară, purta o pălărie elegantă gri-şoarece, cu o garnitură rafinată galben-pai, pe care nu şi-a scos-o nici în odaia mea. M-a salutat în treacăt, mi-a atins obrazul, a pus imediat radioul acela portabil, pe care mi-l dăruise, ce-i drept, mie, dar se pare că-i era destinat uzului propriu, pentru că lada aceea oribilă din material plastic trebuia să înlocuiască o parte din discuţiile noastre în timpul zilelor de vizită. „Ai prins comunicatul de azi-dimineaţă? Nu-i nemaipomenit? Sau nu?" „Ba da, Maria", i-am răspuns răbdător. „Nici mie n-au vrut să-mi tăinuiască moartea lui Stalin, dar, te rog, închide radioul."

Maria se execută fără o vorbă, se aşeză, păstrîndu-şi în continuare pălăria pe cap, şi discutarăm, ca de obicei, despre Kurtchen.

„Închipuie-ţi, Oskar, puşlamaua nu mai vrea ciorapi lungi şi sîntem abia în martie şi o să fie şi mai frig, au zis la radio." Mie îmi scăpase ştirea de la radio, dar i-am luat apărarea lui Kurt în chestiunea ciorapilor lungi. „Ce vrei, Maria, băiatul are doişpe ani, îi e ruşine de colegii lui să umble cu ciorapi de lînă."

„Ba s-avem iertare, mie mi-e mai scumpă sănătatea lui; să facă bine

şi să poarte ciorapii pînă la Paşti."

Termenul acesta fusese exprimat atît de categoric, încît am încercat să protestez cu prudenţă: „Atunci să-i cumperi pantaloni de schi, ciorapii lungi de lînă sînt oribili. Gîndeşte-te în urmă, cînd erai de vîrsta lui. În curtea noastră din Labesweg. Ce i-au făcut lui Brînzişoară, care trebuia să poarte ciorapi lungi pînă la Paşti? Nu ştii ce i-au făcut lui Nuchi Eyke, care a rămas în Creta, Axei Mischke, care a zbughit-o, cu puţin înainte de terminare, în Olanda şi Harry Schlager? I-au mînjit ciorapii lungi de lînă cu catran de i s-au lipit de piele şi Brînzişoară a trebuit să fie internat în spital".

„Aici tartorul a fost Susi Kater, ea e vinovată, nu ciorapii!" Maria spusese aceasta cu năduf. Deşi Susi Kater intrase încă de la începutul războiului în rîndul telegrafistelor şi mai tîrziu se pare că se măritase în Bavaria, Maria îi purta o pică atît de statornică lui Susi, care era cu cîţiva ani mai mare, cum numai femeile ştiu să-şi cultive antipatiile din tinereţe pînă cînd ajung bunice. Şi totuşi, aluzia la ciorapii mînjiţi cu catran ai lui Brînzişoară avu unele efecte. Maria promisese să-i cumpere lui Kurtchen pantaloni de schi. Puteam să dăm altă întorsătură discuţiei. Erau multe lucruri de toată lauda cu privire la Kurtchen. Profesorul Konemann se exprimase la ultima şedinţă cu părinţii, recunoscîndu-i meritele. „Închipuie-ţi, e al doilea din clasă. Şi mă ajută şi-n prăvălie, nu-ţi mai spun cum."

Dădui din cap aprobativ şi-i cerui Mariei să-mi descrie ultimele achiziţii pentru magazinul de delicatese. O încurajai să deschidă o filială în Oberkassel. Vremea era bună, conjunctura se menţinea favorabilă — astea la aflasem de la radio şi pe urmă am găsit că venise vremea să-l sun pe Bruno. Acesta veni şi-mi întinse pliculeţul alb cu praf efervescent.

Planul lui Oskar era stabilit dinainte. Fără nici o explicaţie, i-am cerut Mariei mîna stîngă. Mai întîi, a vrut să-mi dea mîna dreaptă, dar se corectă şi-mi întinse dosul mîinii stîngi, clătinînd din cap şi rîzînd, probabil că se aştepta să-i sărut mîna. Se arătă mirată abia cînd i-am întors mîna cu palma în sus şi i-am turnat între muntele Lunii şi muntele Venerei praful din pliculeţ. Îmi îngădui aceasta şi nu se sperie, decît în clipa în care Oskar se aplecă asupra palmei ei şi scuipă în ea salivă din belşug peste praful efervescent.

„Termină cu tîmpeniile, Oskar!" se înfurie ea, sări în sus, se distanţă, privind înnebunită praful efervescent verde şi spumegător. Maria roşi de la frunte în jos. Tocmai cînd eram gata să-mi fac iluzii, ajunse din trei paşi lîngă chiuvetă, lăsă să curgă apă, apă chioară, mai întîi rece, apoi caldă peste praful nostru efervescent şi se spălă pe mîini cu săpunul meu.

„Cîteodată chiar eşti odios, Oskar! Ce-ar putea să creadă domnul Mxinsterberg despre noi?" Cerînd indulgenţă pentru mine, îl privi pe

Bruno, care în timpul încercării mele se postase la picioarele patului. Ca Maria să nu se mai jeneze, l-am trimis pe îngrijitorul meu afară din cameră şi, de îndată ce a închis uşa, am rugat-o pe Maria să vină din nou lîngă pat: „Îţi aminteşti? Te rog, aminteşte-ţi. Praful efervescent. Un pliculeţ costa trei pfenigi! Gîndeşte-te o clipă în trecut: Waldmeister, zmeură, ce frumos spumega şi fierbea şi senzaţia aceea, Maria, senzaţia!"

Maria nu-şi amintea. O cuprinse o frică nebună de mine, tremura uşor, îşi ascunse mîna stîngă, căută cu disperare alt subiect de discuţie, îmi povesti iar de succesele lui Kurtchen la şcoală, de moartea lui Stalin, de frigiderul cel nou din magazinele de delicatese Matzerath, de plănuita înfiinţare a filialei din Oberkassel. Eu, în schimb, o ţineam întruna cu praful efervescent, spuneam praf efervescent şi ea se ridica, imploram praf efervescent şi ea îşi lua rămas-bun mînioasă, îşi tot aranja pălăria, nu ştia dacă să plece, răsucea butoanele radioului care huruia; eu îl acoperii cu vocea mea: „Praf efervescent, Maria, adu-ţi aminte!"

Ajunsese la uşă, plîngea, clătina din cap, mă lăsase singur cu radioul portabil care huruia şi ţiuia în timp ce ea închidea uşa cu grijă, de parcă ar fi părăsit un mort.

Aşadar Maria nu-şi mai poate aminti de praful efervescent. Pentru mine, în schimb, praful efervescent nu va înceta să spumege cît timp voi respira şi voi bate din tobă. Pentru că saliva mea a fost cea care, în vara tîrzie a anului o mie nouă sute patruzeci, le-a dat viaţă lui Waldmeister şi zmeurei şi a trezit senzaţii, mi-a pus carnea să caute, m-a instruit să devin culegător de bureţi, hribi şi alte ciuperci necunoscute mie, dar la fel de comestibile, şi m-a făcut tată, da, da, tată, un tată aproape copil, de la salivă la tată, trezind senzaţii, tată care culegea şi procrea; deoarece la începutul lui noiembrie, nu mai era nici un dubiu, Maria era în luna a doua şi eu, Oskar, fericitul tată.

Nici în ziua de azi nu mi-a ieşit asta din cap, deoarece povestea cu Matzerath s-a întîmplat mult mai tîrziu; la două săptămîni, ba nu, la zece zile, după ce o lăsasem însărcinată pe Maria, adormită în patul fratelui ei Herbert, cel plin de cicatrice, şi în prezenţa vederilor de pe front ale fratelui mai tînăr, caporalul, în odaia întunecată, între pereţi şi hîrtie de camuflaj, am găsit-o pe Maria, care nu mai dormea şi trăgea foarte tare aer în piept, pe şezlongul nostru; era culcată sub Matzerath şi Matzerath zăcea peste ea.

Oskar a apărut cu toba lui în cameră, venind din pod, unde meditase puţin. Cei doi nu mă observară. Erau culcaţi cu capetele în direcţia sobei de teracotă. Nici măcar nu se dezbrăcaseră de-a binelea. Lui Matzerath îi atîrnau izmenele peste genunchi. Pantalonii formau o grămăjoară pe covor. Rochia şi combinezonul Mariei se ridicaseră deasupra sutienului pînă la subsuori. Chiloţii i se răsuciseră pe

piciorul drept care atîrna strîmb şi urît pe şezlong. Piciorul stîng era ghemuit, ca şi cînd n-ar fi participat, pe pernă, între picioarele lui Matzerath. Cu mîna dreaptă Matzerath îi întoarse capul Mariei, cu cealaltă îi lărgea deschizătura să-şi facă loc. Maria se holba, printre degetele larg desfăcute ale lui Matzerath, lateral pe covor părea să urmărească desenul geometric pînă sub masă. El muşca o pernă îmbrăcată în catifea şi nu dădea drumul catifelei decît atunci cînd vorbeau. Pentru că, din timp în timp, vorbeau fără să-şi întrerupă lucrul. Numai cînd ceasul bătu de trei sferturi, făcură o pauză cît ţinură bătăile şi el îi spuse, reluîndu-şi lucrul ca şi mai înainte de a bate ceasul: „E fără un sfert". Apoi vru să afle de la ea dacă era mulţumită. Ea îl asigură de mai multe ori că da şi-l rugă să fie atent. El îi promise categoric că o să fie atent. Îi porunci, îl conjură să aibă grijă, în special de data asta. Apoi el vru să ştie dacă ea era pe terminate. Şi ea îi spuse: Termin acuşica. Tocmai atunci i se puse un cîrcel la piciorul acela care-i atîrna de pe şezlong; îi ţîşni brusc în sus, în aerul din cameră, cu chilotul agăţat pe gleznă. El muşcă din nou colţul pernei de catifea şi ea ţipă: pleacă odată, asta voia şi el, dar nu mai putea, pentru că eu îi băteam toba pe şale, pentru că nu mai puteam să aud acele cuvinte: pleacă şi pleacă odată, pentru că toba mea era mai sonoră decît „pleacă" ăla al ei, pentru că nu suportam să plece exact cum pleca şi Jan Bronski totdeauna de la mama: fiindcă şi mama le spunea mereu pleacă, lui Jan şi pleacă, lui Matzerath. Şi atunci se desprindeau şi-şi lăsau balele alea să plescăie pe unde apucau, poate într-o cîrpă extra pentru aşa ceva sau, dacă nu o aveau la-ndemînă, direct pe şezlong, poate pe covor. Dar eu nu puteam să văd una ca asta. În definitiv, nici eu nu plecasem. Şi eu fusesem primul care nu plecase, de aceea eu sînt tatăl şi nu acel Matzerath care a crezut întotdeauna, pînă la sfîrşit, că el e tatăl meu. Şi, de fapt, era Jan Bronski. Şi eu l-am moştenit pe Jan, de aceea nu am plecat înainte de Matzerath şi am rămas înăuntru şi mi-am dat drumul înăuntru; şi ce-a ieşit afară era fiul meu, nu al lui!

El nu avea nici un fiu! Nu era nici un tată adevărat! Chiar dacă ar fi luat-o de nevastă de zece ori pe biata mama şi la fel pe Maria, pentru că era gravidă. Şi se gîndea că lumea din casă şi de pe stradă se gîndeşte cu siguranţă la asta. Fireşte că se gîndea că Matzerath o umflase pe Maria şi acum o lua de nevastă, ea avînd doar şaptesprezece ani jumate şi el patruzeci şi cinci. Dar ea e destoinică pentru vîrsta ei, iar, în ce-l priveşte pe micul Oskar, nu poate decît să se bucure de mama lui vitregă, pentru că Maria nu este o mama vitregă pentru bietul copil, ci întocmai ca una adevărată, deşi Oskarchen nu are mintea destul de limpede şi, de fapt, locul lui e la Silberhammer sau la Tapiau, la spitalul de boli nervoase.

Matzerath s-a decis, la îndemnul lui Gretchen Scheffler, s-o ia de

nevastă pe iubita mea. Cînd îi spun aşadar prezumtivului meu tată, tată, trebuie să constat că: tatăl meu s-a însurat cu viitoarea mea soţie, l-a numit mai tîrziu pe fiul meu, Kurt, fiul lui, Kurt, mi-a cerut deci să-l recunosc în nepotul lui pe fratele meu vitreg şi pe iubita mea cu miros de vanilie, Maria, s-o suport în patul lui duhnind a lapţi de peşte. Cînd mi-am spus însă: Matzerath nu este nici măcar prezumtivul tău tată, e un om complet străin, nici simpatic, nici demn de respingerea ta, unul care ştie să gătească bine, care gătind bine te-a îngrijit prost pînă acum, pe post de tată, pentru că biata mamă ţi l-a lăsat moştenire, unul care faţă de toată lumea îţi suflă cea mai bună soţie, te face martor la o cununie şi, cinci luni mai tîrziu, la un botez, te face oaspete la două sărbători în familie, care normal ar fi fost să-ţi revină mai curînd ţie, pentru că tu trebuia s-o conduci pe Maria la Ofiţerul stării civile, tu trebuia să stabileşti naşii, cînd am văzut rolurile principale ale acestei tragedii şi am constatat că în piesa respectivă erau distribuite personaje principale false, mi-am pierdut orice încredere în teatru: pentru că lui Oskar, adevăratului interpret de caracter, i se atribuie un rol de figurant, care putea la fel de bine să lipsească cu desăvîrşire.

Înainte de a-i da fiului meu numele Kurt, înainte de a-l numi aşa cum ar fi trebuit să se numească de fapt — pentru că eu l-aş fi numit pe băiat după bunicul lui adevărat Vinzent Bronski -, înainte de a mă obişnui cu Kurt, Oskar nu poate să treacă sub tăcere cum s-a apărat el, în timpul sarcinei Mariei, de naşterea irevocabilă.

Încă din seara acelei zile, cînd i-am surprins pe cei doi pe şezlong şi m-am cocoţat bătînd toba pe spinarea transpirată a lui Matzerath, împiedicîndu-l să fie atent, cum îi ceruse Maria, am făcut o încercare disperată de a-mi recîştiga iubita. Matzerath reuşi să se scuture şi să mă dea jos de pe el, din păcate, prea tîrziu. De aceea mă bătu. Maria îi luă apărarea lui Oskar şi îi făcu lui Matzerath reproşuri că nu reuşise să fie atent. Matzerath se apără ca un bătrîn. Îşi vărsă năduful pe Maria, spunea că ea era de vină, că ar fi trebuit să se mulţumească de prima dată, că nu-i mai ajunge. La care Maria se puse pe plîns şi spuse că la ea nu merge aşa cu una cu două, împinge, scoate, şi gata, mai bine să-şi caute pe altcineva, e drept că nu avea experienţă, dar sora ei, Guste, care lucra la Eden, ştia foarte bine şi i-a spus că treburile astea nu merg aşa la fix şi Maria să fie atentă, că sînt bărbaţi care nu vor decît să scape de balele alea şi Matzerath probabil era unul din ei, dar de data asta i-a ajuns, aşa ceva nu se face, ea vrea să termine în acelaşi timp, ca acum, tocmai de-aceea ar fi trebuit să fie atent, era dator s-o menajeze. Apoi plînse mult şi rămase un timp pe şezlong. Iar Matzerath striga în izmene că nu mai poate suporta urletele ei; pe urmă îi păru rău de ieşirea lui şi se agăţă iar de Maria, încercă s-o mîngîie sub fustă, unde era încă goală-goluţă, ceea ce o făcu pe Maria

să turbeze.

Oskar nu o văzuse niciodată aşa. Avea pete roşii pe obraz şi ochii ei gri se făcură tot mai negri. Îl numi pe Matzerath scîrnăvie şi acesta îşi luă imediat pantalonii, intră în ei şi se încheie la nasturi. N-are decît s-o întindă la şefii lui de grupă, nişte ăia de stropeau înainte să înceapă, ca şi el. Şi Matzerath îşi luă haina, apoi apăsă pe clanţă, asigurînd-o că de-acum încolo va întoarce foaia, că s-a săturat de toane muiereşti; dacă e aşa ahtiată, să-şi pescuiască un imigrant, pe franţuzul care aduce berea, ăla se pricepe cu siguranţă mai bine. El, Matzerath, înţelege prin iubire şi altceva decît numai porcării; acum o să meargă să facă un skat, acolo cel puţin ştie la ce să se aştepte.

Am rămas singur cu Maria în camera de locuit. Nu mai plîngea; îşi îmbrăca gînditoare chiloţii şi fluiera. Îşi netezi o bucată de vreme rochia care avusese de suferit pe şezlong. Apoi deschise radioul, se sili să asculte transmisiunea cotelor Vistulei şi ale Nogatului. Cînd, după anunţarea nivelului de creştere pe Mottlaul inferior, a urmat o selecţiune de valsuri, Maria îşi scoase brusc din nou chiloţii, merse la bucătărie, trînti un lighean, lăsă apa să curgă; am auzit gazul pufăind şi m-am gîndit: Maria s-a decis să facă o baie de şezut.

Ca să scape de această imagine penibilă, Oskar se concentra asupra valsurilor. Dacă-mi amintesc bine, bătu chiar unele măsuri din Strauß la tobă şi asta îi făcu plăcere. Apoi valsurile fură întrerupte chiar de cei de la radio, ca să anunţe un comunicat special. Oskar auzi fugitiv o ştire din Atlantic. Nu se înşelase. Mai multe submarine reuşiseră să scufunde în vestul Irlandei şapte sau opt vapoare cu zeci de mii de tone registru brut. În afară de aceasta, alte submarine au reuşit să îngroape pe fundul oceanului o cantitate identică de tone registru brut. S-a remarcat, în special, un submarin aflat sub comanda căpitanului Schepke —, dar se poate să fi fost şi căpitanul Kretschmer — în orice caz, unul dintre cei doi sau poate un al treilea căpitan renumit scufundase cele mai multe tone registru brut şi încă pe deasupra, ori mai mult decît atît, şi un distrugător englezesc din categoria XY.

În timp ce încercam să bat la toba mea tactul cîntecului englezesc care urmase după comunicatul special, transformîndu-l aproape într-un vals, Maria intră în cameră cu un prosop sub braţ. Spuse cu glas scăzut: „Auzişi, Oskarchen, încă un comunicat! Dacă o ţin tot aşa..."

Fără să dea în vileag ce s-ar întîmpla dacă o ţin tot aşa, se aşeză pe un scaun, pe a cărui spetează Matzerath obişnuia să-şi atîrne sacoul. Maria răsuci prosopul umed, în formă de cîrnat, şi fluieră destul de tare şi corect cîntecul englezesc. Repetă încă o dată finalul, cînd cei de la radio terminaseră deja, închise apoi aparatul de pe bufet, de îndată ce se auziră iar neîncetatele valsuri. Prosopul-cîrnat îl lăsă pe masă, se aşeză şi-şi puse mîinile roşii de copil care se bălăceşte pe coapse.

În cameră se făcu linişte, doar pendula vorbea tot mai tare şi Maria părea să reflecteze dacă n-ar fi mai bine să deschidă din nou radioul. Pe urmă, însă, luă altă hotărîre. Îşi sprijini capul pe prosopul-cîrnat de pe masă, îşi lăsă braţele să-i atîrne în voie pe lîngă genunchi, deasupra covorului, şi plînse uniform şi fără glas.

Oskar se întrebă dacă Maria nu cumva se ruşinase pentru că am surprins-o într-o situaţie atît de penibilă. M-am hotărît s-o binedispun, m-am strecurat afară din camera de locuit şi în prăvălia întunecoasă am găsit, lîngă pacheţelele cu praf de budincă şi foi pentru gelatină, un pliculeţ care părea, în semiîntunericul coridorului, a fi praf efervescent Waldmeister. Oskar se bucură de descoperirea lui, deoarece, pentru moment, mi se părea că Maria îl prefera pe Waldmeister tuturor celorlalte înclinaţii ale gustului ei.

Cînd am revenit în camera de locuit, obrazul drept al Mariei se mai odihnea încă pe prosopul răsucit în formă de cîrnat. Şi braţele îi atîrnau încă, bălăbănindu-se neajutorate între coapse. Oskar se apropie din stînga şi fu decepţionat cînd îi văzu ochii închişi şi fără nici o lacrimă. Am aşteptat răbdător pînă cînd şi-a ridicat pleoapele cu gene cam lipite, i-am întins pliculeţul, dar nici nu-l observă pe Waldmeister, părea că priveşte prin pliculeţ şi prin Oskar.

Probabil că orbise de atîtea lacrimi, o scuzam pe Maria şi, după o scurtă consolare interioară, mă hotărîi să atac chestiunea direct. Oskar se vîrî pe jumătate sub masă, se ghemui la picioarele Mariei, întoarse uşor cu vîrfurile spre interior, îi apucă mîna stîngă, ale cărei degete aproape că atingeau covorul, o răsuci pînă am reuşit să-i văd bine palma, am rupt cu dinţii colţul pliculeţului, am presărat jumătate din conţinut în ulcica aceea lăsată în voia mea, mi-am deşertat saliva peste praful efervescent, am apucat să văd cum spumegă şi am primit brusc un picior usturător de la Maria, direct în coşul pieptului, care l-a proiectat pe Oskar pînă în centrul covorului, cu totul sub masă.

În ciuda durerii, m-am ridicat şi am ieşit de acolo. Şi Maria era în picioare. Ne aflam faţă-n faţă respirînd sacadat, Maria apucă prosopul şi-şi şterse mîna stîngă. Îmi aruncă la picioare cîrpa aceea scîrboasă şi mă numi porc spurcat, pitic găunos, gnom cretin bun de dus la balamuc. Pe urmă mă apucă şi-mi trase cîteva după ceafă, o ocărî pe biata mama că a adus pe lume o scîrnăvie ca mine şi, cînd am vrut să ţip ca să termin cu toată sticlăria din casă şi din lumea întreagă, mi-a înfundat gura cu prosopul ăla, care, cînd mi-am înfipt dinţii în el, era mai aţos decît carnea de vită.

Abia cînd Oskar începu să-şi schimbe culoarea din roşu în albastru mă eliberă. Acum aş fi putut să sparg fără nici un efort toată sticlăria, geamurile şi capacul de sticlă de pe cadranul pendulei. Dar n-am ţipat şi m-am lăsat cuprins de o ură atît de statornică, pe care o simt chiar şi azi, cu un prosop între dinţi, cînd Maria îmi calcă pragul casei.

Capricioasă cum era, Mariei îi trecu repede supărarea, rîse cu blîndeţe, deschise, cît ai clipi, din nou aparatul, veni spre mine fluierînd valsul transmis la radio, ca să-mi facă pe plac şi să mă mîngîie pe păr, în semn de împăcare.

Oskar o lăsă să se apropie şi o lovi cu pumnii, de jos în sus, tocmai acolo unde îl lăsase ea pe Matzerath să intre. Şi cînd îmi imobiliza braţele, înainte de următoarea lovitură, mi-am înfipt dinţii în acelaşi loc blestemat şi am căzut, nedînd drumul la pradă, împreună cu ea pe şezlong; e drept că am auzit un al doilea comunicat la radio, dar Oskar n-avea timp de aşa ceva; de aceea nu vă spune cine, ce şi cît a scufundat, pentru că un acces cumplit de plîns mi-a descleştat dinţii şi am zăcut nemişcat peste Maria care plîngea de durere, în timp ce Oskar plîngea de ură şi de iubire, transformate acum într-o neputinţă de plumb, nefiind totuşi în stare să se oprească.

A-ŢI ADUCE NEPUTINŢA LA DOAMNA GREFF

Pe el, pe Greff, nu-l înghiţeam. El, Greff, nu mă înghiţea. Nici mai tîrziu, cînd Greff mi-a construit maşina-tambur, nul-am înghiţit. Chiar şi azi, cînd Oskar abia mai are energia necesară pentru asemenea antipatii statornice, nu-l înghit pe Greff, în ciuda faptului că nu mai este.

Greff era negustor de legume. Dar să nu vă lăsaţi înşelaţi! El nu punea preţ nici pe cartofi, nici pe varza creaţă şi totuşi avea cunoştinţe temeinice despre cultura legumelor, îi plăcea să se dea grădinar, prieten al naturii, vegetarian. Dar tocmai pentru că Greff nu mînca deloc carne, nu era un autentic negustor de legume. Îi era imposibil să vorbească de roadele cîmpului. „Priviţi, vă rog, aceşti cartofi extraordinari", îl auzeam adesea spunîndu-le clienţilor. „Această carne vegetală, atît de umflată, atît de opulentă, dînd la iveală mereu forme noi şi totuşi atît de castă. Iubesc cartoful pentru că îmi vorbeşte!" Fireşte, un negustor de legume n-ar trebui să vorbească niciodată aşa, pentru că îşi derutează clienţii. Bunicii mele Anna Koljaiczek, care a îmbătrînit între tarlalele de cartofi, nu i-a ieşit din gură, nici în anii cei mai bogaţi în cartofi, decît o biată propoziţiune ca asta: „Anu' aista barabulele-s mai mari decît mai an". Şi Anna Koljaiczek, ca şi fratele ei Vinzent Bronski, era mult mai legată de cartofi decît negustorul de legume Greff, pe care un an bogat în prune îl despăgubea pentru unul sărac în cartofi.

La Greff totul era exagerat. Chiar trebuia neapărat să poarte în prăvălie un şorţ verde? Ce impertinenţă să-şi numească, plin de importanţă, în faţa clienţilor baveţica aceea verde ca spanacul, „şorţul verde de grădinar al bunului Dumnezeu!" La aceasta se mai adăuga şi faptul că nu putea să renunţe la cercetăşie. Deşi trebuise să dizolve Uniunea încă din o mie nouă sute treizeci şi opt - puştilor li s-au dat cămăşi brune şi uniforme negre de iarnă -, foştii desţelenitori de poteci veneau totuşi destul de des, cu regularitate, în civil sau în noile uniforme, la fostul lor cercetaş-şef ca să cînte împreună cu el, care gîdila corzile unei chitare atîrnate peste şorţul de grădinar al bunului Dumnezeu, cîntece de dimineaţă, cîntece de seară, cîntece de drumeţie, cîntece de pedestraşi, cîntece de cules, cîntecele Mariei, cîntece populare indigene şi străine. întrucît Greff devenise la timp membru al NSKK şi, începînd din o mie nouă sute patruzeci şi unu, nu se mai numea negustor de legume, ci şi responsabil cu apărarea antiaeriană, iar, în afară de aceasta, putea să se bizuie pe doi foşti

cercetaşi care se remarcaseră între timp în rîndurile tineretului - unul devenise stegar, celălalt şef de cuib -, serile de cîntece din pivniţa de cartofi a lui Greff aveau aprobarea conducerii raionale a Tineretului Hitlerist. Lui Greff i s-a cerut chiar din partea Gauschulungsleiterului Lobsack să organizeze, în timpul cursurilor raionale de instrucţie, seri de cîntece la Gauschulungsburg Jenkau. La începutul anului o mie nouă sute patruzeci, Greff primi, împreună cu un institutor de şcoală elementară, misiunea de a alcătui o carte de cîntece de tineret pentru Reichsgau Danzig-Prusia Vestică, cu motoul: *Cîntă cu noi!* Cartea fu o reuşită. Negustorul de legume primi o scrisoare din Berlin, semnată de comandantul de tineret al Reichului şi fu invitat la o întîlnire cu conducătorii de coruri.

Greff ajunsese cineva. Nu numai că ştia pe de rost toate strofele tuturor cîntecelor, putea să monteze corturi, să aprindă şi să stingă focuri de tabără, fără să producă incendii, mărşăluia drept la ţintă după busolă, ştia toate stelele vizibile pe numele mic, depăna istorioare vesele şi pline de peripeţii, cunoştea legendele ţării Vistulei, organiza seri cu titlul *Danzig şi Hansa,* îi enumera pe toţi marii maeştri ai Ordinului Cavalerilor, cu toate datele respective, dar nu se mulţumea cu atît, ci ştia o groază de lucruri referitoare la misiunea germanilor în ţara ordinului şi numai foarte rar scăpa cîte un slogan, preluat din cercetăşie, în conferinţele sale.

Greff iubea tineretul. Iubea mai mult băieţii decît fetele. De fapt, nu iubea deloc fetele, iubea doar băieţii. Uneori îi iubea pe băieţi mai mult chiar decît îi permiteau cîntecele să exprime. S-ar putea ca nevasta lui, alde madam Greff, o şleampătă cu sutienul unsuros şi chiloţii găuriţi, să-l fi împins să-şi caute printre băieţii vînjoşi şi sclipind de curăţenie o dimensiune mai imaculată a iubirii. Dar s-ar putea ca acel copac, pe ale cărui crengi înfloreau în fiecare anotimp rufele îngălate ale doamnei Greff, să fi avut şi altă rădăcină. Mă gîndesc că alde madam Greff se deşălase aşa şi fiindcă negustorul de legume şi responsabilul cu apărarea antiaeriană nu mai avea ochi pentru osînza ei nepăsătoare şi stupidă.

Lui Greff îi plăceau vîna, muşchii, aerul călit. Cînd spunea natură se gîndea totodată la asceză. Cînd spunea asceză, se gîndea la o formă specială de îngrijire a corpului. Greff era foarte priceput în ce priveşte propriul corp. Şi-l îngrijea după caz, şi-l expunea la arşiţă, dar mai ales se dovedea ingenios în găsirea formelor de expunere la frig. În timp ce Oskar spărgea geamurile cu propriul lui glas obţinînd efecte la apropiere şi distanţă, făcînd ocazional să se topească florile de gheaţă de pe sticlă şi ţurţurii să se desprindă zornăind, negustorul de legume era un bărbat care îi venea de hac gheţii prin munca braţelor sale.

Greff spărgea copci în gheaţă. În decembrie, ianuarie şi februarie, făcea găuri în gheaţă cu o bardă. Îşi scotea devreme, încă pe întuneric,

bicicleta din pivniţă, barda şi-o înfăşură într-un sac de ceapă, trecea peste Saspe spre Brosen pe faleza acoperită de ninsoare, în direcţia Glettkau, cobora între Brosen şi Glettkau şi-şi împingea bicicleta, cu barda înfăşurată în sacul de ceapă, peste nisipul sticlos, pe urmă vreo două, trei sute de metri pe Baltica îngheţată. Acolo domneau ceţurile. Nimeni nu ar fi putut să vadă de pe ţărm cum îşi culca Greff bicicleta, cum îşi desfăcea barda din sacul de ceapă, cum stătea cîteva clipe liniştit şi aproape evlavios, ascultînd sirenele cargoboturilor îngheţate în radă, apoi, cum îşi lăsa scurta să-i cadă de pe umeri, făcea puţină gimnastică şi începea, în sfîrşit, lovind cu putere şi uniform, să taie o copcă rotundă în Marea Baltică.

Lui Greff i-au trebuit trei sferturi de oră bune pentru copca lui. Vă rog să nu mă întrebaţi de unde ştiu. Pe atunci Oskar ştia cam tot ce se întîmplă. Aşa că şi eu ştiam cît îi trebuia lui Greff ca să facă o gaură în suprafaţa de gheaţă. Transpira şi sudoarea îi sărea sărată, de pe fruntea înaltă şi bombată, în zăpadă. Lucra cu îndemânare, tăia urma în formă de cerc, pînă cînd aceasta îşi întîlnea începutul, şi apoi ridica fără mănuşi capacul acela gros cam de douăzeci de centimetri din întinderea de gheaţă care ajungea, după aprecierea mea, pînă la Hela sau chiar în Suedia. În copcă apa era cenuşie şi încremenită acolo parcă din timpuri imemoriale. Scotea aburi, deşi nu era un izvor termal. Copca atrăgea peştii. Se spune chiar că faci găuri în gheaţă ca să stîrneşti peştii. Greff ar fi putut să pescuiască acum nişte mreană sau o peştoaică de douăzeci de pfunzi. Dar nu pescuia, începea să se dezbrace, să se dezbrace la piele; fiindcă Greff, cînd se dezbrăca, nu se lăsa pînă nu rămînea gol-goluţ.

Oskar nu vrea să provoace un fior de gheaţă pe şira spinării. Pe scurt: negustorul de legume făcea, în timpul lunilor de iarnă, de două ori pe săptămînă baie în Marea Baltică. Miercurea se scula singur cu noaptea în cap, o pornea pe la şase, la şase jumate era aici, spărgea gheaţa pînă la şapte şi un sfert, îşi smulgea hainele de pe trup cu mişcări iuţi, exagerate, sărea în copcă, după ce se frecase înainte cu zăpadă, striga de acolo, ba uneori l-am auzit chiar cîntînd *Wildgänse rauschen durch die Nacht* sau *Wir lieben die Stürme,* cînta, se scălda, striga cel mult trei minute, dintr-un salt devenea foarte concret pe suprafaţa gheţii: o carne aburindă, roşie ca racul, care ţopăia în jurul copcii, încă mai striga, încă mai dogorea pînă cînd reintra curînd în hainele lui şi încăleca pe bicicletă. Cu puţin înainte de opt, Greff era din nou în Labesweg şi-şi deschidea punctual prăvălia de legume.

A doua baie o lua duminica, însoţit de mai mulţi băieţi. Oskar n-ar fi vrut nici în ruptul capului să vadă spectacolul şi nici nu l-a văzut. Lumea vorbea însă. Muzicantul Meyn ştia o mulţime de istorioare despre negustorul de legume şi-şi lăsă trompeta slobodă în tot cartierul şi una dintre istorioarele lui de trompetist suna aşa: în fiecare

duminică, în timpul celor mai năprasnice luni de iarnă, Greff se scălda însoţit de mai mulţi băieţi. Dar nici măcar Meyn nu spunea că negustorul de legume i-ar fi silit pe băieţi să sară despuiaţi ca el în copcă. Era mulţumit numai dacă-i vedea cum se hârjoneau pe jumătate goi sau aproape goi pe gheaţă, vînjoşi şi elastici, cum se frecau unul pe altul cu zăpadă. Atîta bucurie îi făceau lui Greff băieţii tăvălindu-se în zăpadă, încît înainte sau după baie se hîrjonea adesea cu ei, lua parte la bătaia cu zăpadă şi uneori îi îngăduia întregii hoarde să-l frece pe el; aşa susţine muzicantul Meyn că l-a văzut de pe faleza din Glettkau, în ciuda ceţii de pe ţărm, cum Greff, în pielea goală, cîntînd şi strigînd groaznic, a apucat doi discipoli de-ai săi complet goi, i-a ridicat şi, gol încălecat de goi, a pornit dezlănţuit ca o troică peste întinderea de gheaţă a Mării Baltice.

Nu e greu să ne închipuim că Greff nu era fiu de pescar, deşi în Brosen şi Neufahrwasser erau mulţi pescari care se numeau Greff. Greff, negustorul de legume, venea din Tiegenhof, dar Lina Greff, născută Bartsch, îl cunoscuse pe bărbatul ei în Praust. Îi ajuta acolo unui vicar tînăr foarte întreprinzător la îndrumarea unei asociaţii de calfe, iar Lina mergea, tot pentru vicarul acela, în fiecare sîmbătă la Casa Comunală. După cum arată într-o poză pe care trebuie să mi-o fi dat alde madam Greff, pentru că şi azi mai e lipită în albumul meu, Lina, care avea pe atunci douăzeci de ani, era puternică, rotofeie, veselă, binevoitoare, uşurică şi proastă. Tatăl ei avea o grădină mare în Sankt Albrecht. Ea s-a căsătorit la douăzeci şi doi de ani cu Greff, după cum povestea mereu mai tîrziu, complet neştiutoare, la îndemnul vicarului, şi a deschis cu banii tatălui ei prăvălia de legume din Langfuhr. Întrucît o bună parte din marfă - mai ales fructe - şi-o scoteau din grădina părintească, prăvălia mergea bine, aproape de la sine, şi Greff nu prea avea ce distruge.

Dacă negustorul de legume nu ar fi avut o înclinaţie copilărească spre lucrul manual, nu ar fi fost greu să faci din prăvălie, amplasată extrem de favorabil, departe de orice concurenţă, o mină de aur. Dar cînd funcţionarul de la Oficiul de verificare pentru mărfuri şi greutăţi apăru a treia oară să controleze cîntarul, îi confiscă greutăţile şi-i puse cîntarul sub lacăt, dîndu-i lui Greff amenzi mai mari sau mai mici, o parte din clientela permanentă îl părăsi pentru a cumpăra de la tîrg, spuneau: Ce-i drept, marfa lui Greff e a-ntîia şi nici nu-i scumpă, dar acolo e ceva necurat, cei de la Oficiul de verificare au venit iar.

De fapt, sînt sigur că Greff nu a vrut să înşele. S-a întîmplat că, după ce negustorul de legume a făcut unele modificări, cîntarul mare pentru cartofi a început să cîntărească în defavoarea lui Greff. Atunci, cu puţin înainte de începutul războiului, a construit el acel cîntar cu un mecanism cu clopoţei, care cînta un cîntecel după cantitatea cartofilor cîntăriţi. La douăzeci de pfunzi de cartofi, clienţii primeau ca

supliment *Pe ţărmul Saarului,* pentru cincizeci de pfunzi de cartofi *Păstrează-ţi cinstea şi credinţa,* o sută de pfunzi de cartofi pentru iarnă îi smulgea mecanismului cu clopoţei sunetele tulburător-naive ale cîntecelului *Domnişoara von Tharau.*

Chiar dacă îmi dădeam seama că Oficiul de verificare pentru măsurători şi greutăţi nu aprecia aceste glume muzicale, Oskar însuşi avea o oarecare înţelegere pentru marotele negustorului de legume. Şi Lina îi trecea bărbatului ei cu vederea aceste ciudăţenii. Aşa că se poate spune că menajul soţilor Greff era unul bun. Negustorul de legume nu-şi bătea nevasta, n-o înşela niciodată cu alte femei, nu era nici beţiv, nici desfrînat, mai curînd vesel, îmbrăcat cuviincios, iubit pentru natura lui deschisă şi generoasă nu numai de tineret, ci şi de acea parte a clienţilor care-şi lua o dată cu cartofii şi porţia de muzică.

Aşa că Greff privea liniştit şi cu înţelegere cum Lina lui devenea pe zi ce trece o şleampătă tot mai greu mirositoare, îl vedeam zîmbind cînd persoane bine intenţionate o numeau pe şleau o şleampătă. Frecîndu-şi mîinile îngrijite, în ciuda cartofilor, îl auzeam uneori spunîndu-i lui Matzerath, care o critica pe doamna Greff: „Bineînţeles, ai perfectă dreptate, Alfred. E puţin neglijentă, buna mea Lina. Dar ce, parcă tu şi cu mine sîntem fără păcate?" Dacă Matzerath nu ceda, Greff punea punct acestor discuţii, păstrînd totuşi un ton amabil: „S-ar putea să nu greşeşti, cu toate astea are inimă bună. Doar îmi cunosc marfa".

S-ar putea s-o fi cunoscut. Ea însă nu-l prea cunoştea. La fel ca şi vecinii şi clienţii, nu putea să vadă în relaţiile lui Greff cu acei băieţi adolescenţi, care-l vizitau destul de des pe negustor, nimic altceva decît entuziasmul tinerilor pentru acest pasionat prieten şi educator al tineretului, ce-i drept mai mult amator.

Pe mine Greff nu putea nici să mă entuziasmeze, nici să mă educe. Nici Oskar nu era genul lui. Dacă m-aş fi decis să cresc, poate aş fi devenit genul lui, deoarece fiul meu Kurt, care numără acum treisprezece ani, întruchipează cu silueta lui ciolănoasă exact genul lui Greff, chiar dacă e leit Maria, avînd puţin şi din mine, dar din Matzerath absolut nimic.

Împreună cu Fritz Truczinski, abia venit acasă în concediu, Greff a fost martor la căsătoria Mariei Truczinski cu Alfred Matzerath. Întrucît Maria era, ca şi soţul ei, de religie protestantă, n-au mers decît la Ofiţerul stării civile. Asta se întîmpla pe la jumătatea lui decembrie. Matzerath şi-a pronunţat da-ul în uniformă de partid. Maria era în luna a treia.

Cu cît iubita mea se îngraşă, cu atît creştea ura lui Oskar. De fapt, nu aveam nimic de obiectat împotriva sarcinii. Numai faptul că rodul sădit de mine avea să poarte într-o bună zi numele Matzerath îmi lua toată bucuria pentru mult aşteptatul continuator al neamului. Aşa se

face că, pe cînd Maria se afla în luna a cincea, am încercat, fireşte, mult prea tîrziu, să-i provoc un avort. Asta se întîmpla cam în vremea carnavalului. Maria voia să fixeze pe bara de alamă, de deasupra mesei din prăvălie, de care atîrnau cîrnaţi şi slănină, cîteva serpentine de hîrtie şi două măşti de clovn cu nasuri caraghioase. Scara, care de obicei se sprijinea cum trebuie în rafturi, stătea acum într-o rînă, rezemată de masă. Maria, acolo sus, cu mîinile printre serpentinele de hîrtie, Oskar, jos la picioarele scării. Folosind beţele tobei în chip de pîrghie şi ajutîndu-mă cu umărul, după un plan fără cusur, am ridicat un pic piciorul scării împingînd într-o parte. Între serpentinele de hîrtie şi măşti de clovni, Maria scoase un strigăt stins şi înspăimîntat cînd scara se clătină. Oskar sări într-o parte şi Maria căzu lîngă ea, trăgînd după ea hîrtia colorată, cîrnaţii şi măştile.

Arăta mai rău decît era de fapt. Nu-şi scrîntise decît piciorul, trebuia să stea în pat şi să se menajeze, încolo nu i se întîmplase nimic, se făcea în continuare tot mai diformă şi nici măcar nu-i povestise lui Matzerath cine o ajutase să-şi scrîntească piciorul.

Abia în mai, anul următor, cam cu trei săptămîni înainte de naşterea mult aşteptată, cînd am făcut a doua tentativă de avort, a vorbit, fără să spună întregul adevăr, cu soţul ei Matzerath. În prezenţa mea, la masă, a spus: „De la o vreme Oskarchen e tare rău cînd se joacă şi mă loveşte-n burtă. Io zic să-l ducem pîn' după ce-oi naşte la mămica, c-acolo e loc destul".

Astea-s cuvintele pe care le-a auzit Matzerath şi le-a şi crezut. În realitate, însă, un acces criminal m-a împins într-o cu totul altă împrejurare cu Maria.

În timpul pauzei de prînz, se lungise puţin pe şezlong. Matzerath se afla în prăvălie şi decora vitrina, după ce spălase vasele. În cameră era linişte. Poate o muscă, ceasul, ca de obicei, la radio un comunicat despre succesele paraşutiştilor din Creta, dat mai încet. Mi-am ascuţit urechile doar cînd a vorbit celebrul boxer Max Schmeling. Din cîte am înţeles, îşi luxase, la lansarea cu paraşuta şi la aterizarea pe solul stîncos al Cretei, piciorul lui de campion mondial; acum trebuia să stea în pat şi să se menajeze, la fel ca Maria care, după căderea de pe scară, n-a avut voie să părăsească patul. Schmeling a vorbit liniştit şi simplu, apoi au vorbit paraşutiştii mai puţin celebri şi Oskar n-a mai ascultat. Linişte, poate o muscă, ceasul, ca de obicei, încet de tot radioul.

Şedeam în faţa geamului pe bancheta mea şi observam pe şezlong burta Mariei. Respira greu şi ţinea ochii închişi. Din cînd în cînd, băteam ursuz în toba mea. Dar nu se mişca şi mă obliga totuşi să respir în aceeaşi cameră cu burta ei. Fireşte că aici erau şi ceasul, musca, între geam şi perdea, şi radioul, cu stîncoasa insulă Creta în fundal. Dar toate acestea dispăruseră foarte curînd pentru mine; nu

mai vedeam decît burta, nu mai ştiam nici în care cameră se rotunjea, nici cui îi aparţinea şi nici cine o umflase în halul ăsta. Nu aveam decît o singură dorinţă: să dispară! Ea, burta, era o eroare care-ţi închidea orice perspectivă, trebuie să te ridici şi să acţionezi! Aşa că m-am ridicat. Trebuie să vezi ce se poate face. Aşa că m-am dus spre burtă şi în drum am luat ceva cu mine. Trebuie să laşi să iasă aerul, aici e vorba de o umflătură rea. Am ridicat ce luasem cu mine, mi-am căutat un loc între mîinile roşii de copil care se bălăceşte, aşezate cuminţi pe burta Mariei. Acum e momentul să te decizi, Oskar, altfel Maria o să deschidă ochii. Atunci m-am simţit şi eu observat, dar am fixat mai departe mîna stîngă a Mariei tremurînd uşor, am văzut că îşi retrage mîna dreaptă, că mîna dreaptă avea ceva de gînd şi nici nu m-am mirat prea tare cînd Maria a smuls cu mîna dreaptă foarfecele din pumnul lui Oskar. Poate că am rămas cîteva secunde cu palma goală ridicată în aer, am auzit ceasul, musca, vocea crainicului de la radio, care anunţa finalul reportajului din Creta, apoi am făcut stînga-mprejur şi am părăsit, înainte să înceapă noua emisiune - melodii vesele de la două la trei - locuinţa noastră, care devenise prea strîmtă din cauza unei burţi ce ocupa totul.

Peste două zile, Maria a avut grijă să-mi cumpere o tobă nouă şi să mă ducă la locuinţa mamei Truczinski de la etajul doi, care mirosea a surogat de cafea şi a cartofi prăjiţi. La început, am dormit pe canapea, deoarece Oskar refuză să doarmă în fostul pat al lui Herbert, pentru că mă temeam că în el mai stăruia încă mirosul de vanilie al Mariei. După o săptămînă, bătrînul Heilandt cară, sus pe scări, pătuţul meu de lemn. Le-am dat voie să-l pună alături de culcuşul acela care sub mine, Maria şi praful nostru efervescent comun, a ştiut să păstreze discreţia.

La mama Truczinski, Oskar a devenit mai liniştit sau mai indiferent. Mai ales că acum nu mai vedeam burta, pentru că Maria evita să urce scările. La rîndul meu, evitam locuinţa de la parter, prăvălia, strada, chiar şi curtea casei cu camere închiriate, unde se creşteau din nou iepuri, din cauza asigurării tot mai dificile a hranei.

Oskar zăbovea cel mai des în faţa cărţilor poştale trimise sau aduse de subofiţerul Fritz Truczinski din Paris. Îmi imaginam ba una, ba alta, în legătură cu Parisul şi, cînd mama Truczinski îmi întinse o vedere cu Turnul Eiffel, aprofundînd construcţia metalică a îndrăzneţului edificiu, am început să bat la tobă o musetă, fără să fi auzit vreodată pînă atunci o musetă.

Pe doisprezece iunie, după socoteala mea, cu paisprezece zile mai devreme în semnul Gemenilor — şi nu cum calculasem eu iniţial, constelaţia Racului -, s-a născut fiul meu Kurt. Tatăl într-un an jupiterian, Mama, într-un an venusian. Tatăl, dominat de Mercur în Fecioară, era sceptic şi ingenios; fiul, de asemenea dominat de Mercur, dar în semnul Gemenilor, înzestrat cu o minte rece, ambiţioasă. Ceea

ce atenua la mine Venus, sub semnul Balanţei, în casa ascendentului, înrăutăţea Berbecul în aceeaşi casă a fiului meu: aveam să simt pe pielea mea acel Marte al lui.

Mama Truczinski îmi împărtăşi vestea emoţionată şi făcînd mutriţa ei de şoarece: „Ce zici d-asta, Oskarchen, îţi aduce barza un frăţior! Mi-am zis io, numai' să nu fie o Mărioară, că-i năcazu' pă noi cît capra!" Nici nu m-am întrerupt din bătutul tobei în faţa pozei cu Turnul Eiffel şi a vederii cu Arcul de Triumf, care se adăugase între timp. Se pare că mama Truczinski nu avea ce felicitări să aştepte de la mine, nici ca bunică. Deşi nu era duminică, se hotărî să-şi pună puţin roşu în obraji, rupse un colţ din hîrtia de la cafeaua de cicoare, îşi frecă bine cu el pometţii, părăsi, proaspăt vopsită, locuinţa, ca să-i ţină tovărăşie jos, la parter, prezumtivului tată, Matzerath.

Cum spuneam, era iunie. O lună înşelătoare. Succese pe toate fronturile, dacă succesele în Balcani se pot numi succese, în schimb, ne aflam în faţa unor succese şi mai mari în Răsărit. Acolo înainta o armată uriaşă. Trenul avea mult de lucru. Chiar şi Fritz Truczinski, care pînă acum se distrase atît de bine la Paris, a trebuit să facă o călătorie în Răsărit; o călătorie nu tocmai scurtă, care nici nu putea fi confundată cu o permisie de pe front. Dar Oskar îşi vedea liniştit de treabă în faţa vederilor, hălăduia prin blînda vară timpurie a Parisului, bătea în tobă într-o doară *Trois jeunes tambours,* nu avea de-a face cu armata de ocupaţie germană şi nu trebuia să se teamă de partizanii care ar fi avut de gînd să-l arunce de pe podul Senei. Nu, îmbrăcat în civil, am urcat cu toba mea în Turnul Eiffel, am savurat de sus, cum se cuvine, perspectiva largă, mă simţeam atît de bine şi, în ciuda înălţimii ademenitoare, eliberat de dulci-amarele gînduri de sinucidere, încît abia după ce am coborît şi stăm cu înălţimea mea de nouăzeci şi patru de centimetri la poalele Turnului Eiffel, naşterea fiului meu mi-a devenit conştientă.

Voilâ, un fiu! îmi spuneam. Cînd va împlini trei ani, va primi o tobă de tinichea. O să vedem noi atunci cine e tatăl - acel domn Matzerath sau Oskar Bronski?

În caniculara lună august — cred că din nou se anunţase încheierea cu succes a unei bătălii în încercuire, aceea de la Smolensk - a fost botezat, fiul meu Kurt. Dar cum se face că bunica mea Anna Koljaiczek şi fratele ei Vinzent Bronski au fost invitaţi la botez? Dacă mă hotărăsc din nou pentru varianta după care Jan Bronski e tatăl meu şi tăcutul şi tot mai bizarul Vinzent, bunicul meu din partea tatălui, ar fi destule motive să fie invitaţi. În definitiv, bunicii mei erau străbunicii fiului meu Kurt.

Bineînţeles că această înlănţuire de motive nu-i trecuse niciodată prin minte lui Matzerath, care făcuse invitaţia. El însuşi se vedea în momentele cele mai disperate, de pildă cînd pierdea mult la skat,

drept un dublu procreator, tată şi întreţinător totodată. Oskar îşi revedea bunicii din cu totul alte motive. Cei doi bătrîni fuseseră germanizaţi. Nu mai erau polonezi şi nu mai visau decît în limba kaşubă. Erau numiţi germani din afara graniţelor ţării, grup etnic trei. Pe deasupra, se întîmplă ca Hedwig Bronski, văduva lui Jan, să se mărite cu un german baltic, şef al Organizaţiei săteşti locale din Ramkau. Deja se înaintaseră cereri, după aprobarea cărora Marga şi Stephan Bronski aveau să-şi însuşească numele tatălui lor vitreg, Ehlers. Stephan, care avea acum şaptesprezece ani, se prezentă voluntar. Se afla la baza de instrucţie militară de la Groß-Boschpol, la infanterie, şi avea toate perspectivele să viziteze zonele de operaţii militare ale Europei, în timp ce Oskar, care împlinea de asemenea, în curînd, vîrsta milităriei, trebuia să aştepte în spatele tobei lui pînă cînd în armată, la marină sau eventual la aviaţie, s-ar fi ivit posibilitatea de utilizare a unui toboşar de trei ani. Şeful Organizaţiei săteşti locale Ehlers a făcut începutul. Cu paisprezece zile înainte de botez a pornit-o, aşezat pe capră cu Hedwig alături, spre Labesweg. Avea picioarele în O, suferea de stomac şi nu putea fi comparat cu Jan Bronski. Şedea la masă lîngă Hedwig, cea cu ochi de vacă, mai mic cu un cap decît ea. Apariţia lui îl mirase chiar şi pe Matzerath. Nu se lega nici un dialog. S-a vorbit despre vreme, s-a constatat că în Răsărit se întîmplă fel de fel de lucruri, că se înaintează vîrtos, mult mai cu spor decît în nouă sute cincisprezece. Toţi se străduiau să nu pomenească de Bronski, pînă cînd le-am tras eu linia sub socoteală şi cu gura strîmbată copilăreşte l-am strigat de cîteva ori tare pe Jan. Matzerath se porni atunci să turuie cuvinte cît mai calde şi cu miez despre prietenul şi concurentul de odinioară. Ehlers fu imediat de aceeaşi părere, deşi nu-şi văzuse niciodată precursorul. Atunci Hedwig găsi chiar cîteva lacrimi adevărate, ce se rostogoleau lent, şi cuvîntul de încheiere la tema Jan: „A fost tare bun, nu ierea în stare să s-atingă de-o muscă. Cin' să fi gîndit c-o s-o sfîrşească aşa, că ierea fricos din fire şi să speria din nimica toată".

După aceste cuvinte, Matzerath o rugă pe Maria, care stătea în spatele lui, să aducă bere şi-l întrebă pe Ehlers dacă ştia să joace skat. Ehlers nu ştia; îi părea rău, dar Matzerath era destul de generos ca să-i treacă şefului Organizaţiei săteşti locale cu vederea acest mic defect. L-a bătut chiar pe umăr şi l-a asigurat, cînd berea era de-acum în pahare, că n-avea nici o importanţă că nu ştia să joace skat; chiar şi aşa puteau să rămînă buni prieteni.

Aşa se face că Hedwig Bronski, de astă dată ca Hedwig Ehlers, a găsit din nou drum spre casa noastră şi la botezul fiului meu, Kurt, i-a adus cu ea, în afară de şeful Organizaţiei săteşti locale, şi pe fostul ei socru, Vinzent Bronski, împreună cu sora acestuia, Anna. Matzerath se pare că ştia dinainte; îi salută pe cei doi bătrînei cu toată căldura,

chiar în stradă, sub ferestrele vecinilor, şi-i spuse bunicii în salon, cînd aceasta scoase de sub cele patru fuste cadoul de botez, o gîscă îndopată: „Da' nu era nevoie, mămică. Mă bucuram io şi fără s-aduci nimic, numa să vii". Asta nu prea i-a venit la socoteală bunicii, care voia neapărat să ştie cît valora gîsca ei. Bătu cu palma pasărea grasă peste pieptul îndesat şi protestă: „Aiasta nu-i de ici, de colo, Alfrädchen. Nu-i o gîscă kaşubă, îi una nemţească, şi de-o guşti, bagi seamă că-i taman ca-nainte de război!"

Cu aceasta toate problemele naţionale fură rezolvate şi numai înainte de botez s-au mai ivit unele complicaţii, cînd Oskar a refuzat să pună piciorul în biserica protestantă. Chiar şi cînd au luat toba mea din taxi şi m-au momit cu tinicheaua aceea, asigurîndu-mă că în bisericile protestante poţi să-ţi iei chiar şi toba cu tine, am rămas în continuare cel mai ortodox dintre catolici şi m-aş fi hotărît mai curînd pentru o spovedanie scurtă şi cuprinzătoare la urechea preoţească a Preasfinţitului Wiehnke, decît să asist la o slujbă de botez protestantă. Matzerath cedă. Probabil că se temea de vocea mea şi de costul pagubelor ce ar fi decurs din ea. Aşa că, în timp ce în biserică avea loc botezul, am rămas în taxi, privind ceafa şoferului. Cercetam în acelaşi timp şi chipul lui Oskar în oglinda retrovizoare, mă gîndeam la propriul meu botez, cu ani în urmă, şi la toate încercările Preasfinţitului Wiehnke de a-l izgoni pe Satana din pruncul Oskar.

După botez s-a mîncat. Două mese au fost puse cap la cap şi s-a început cu supă de broască ţestoasă. Lingura şi strachina. Cei de la ţară sorbeau cu zgomot. Greff îşi ţinea degetul mic drept ca o lumînare. Gretchen Scheffler muşca supa. Guste zîmbea larg deasupra lingurii. Ehlers vorbea peste lingură. Vinzent căuta tremurînd pe lîngă lingură. Numai femeile bătrîne, mama Truczinski şi bunica Anna, se dăruiau cu trup şi suflet lingurilor, iar Oskar căzu, ca să zic aşa, din lingură şi se făcu nevăzut, în timp ce toţi ceilalţi încă mai lingureau. Căută în dormitor leagănul fiului său, pentru că voia să reflecteze la urmaşul lui, în timp ce toţi ceilalţi se înşurubau în scaune, tot mai goi în gînduri, tot mai goi în linguri, chiar dacă îşi turnau în ei lingura cu supă. Un baldachin bleu deasupra coşuleţului pe rotiţe. Marginea fiind prea înaltă, nu am zărit la început decît ceva roşu-vineţiu şi zbîrcit. Mi-am pus toba sub mine şi am putut să-mi privesc în linişte fiul adormit, care tresărea nervos în somn. O, mîndrie de tată, veşnic în căutare de vorbe mari! Dar fiindcă nu mi-a venit ceva mai de Doamne ajută cu privire la sugar, decît propoziţiunea scurtă: cînd va împlini trei ani, va primi o tobă - fiindcă fiul meu nu mi-a dezvăluit nimic din universul lui de gîndire, fiindcă nu puteam decît sa sperăm că se va număra, la fel cu mine, printre sugarii cu auzul treaz, i-am promis, încă o dată şi ori de cîte ori se ivea prilejul, toba de tinichea la a treia aniversare a lui, apoi am coborît de pe tinicheaua mea şi am savurat

din nou compania adulţilor din salon.

Acolo tocmai terminaseră cu supa de ţestoasă. Maria aduse mazărea verde, fină şi dulce, din conservă, pregătită cu unt. Matzerath, responsabilul cu friptura de purcel, a servit la masă cu mîna lui; lăsînd să-i cadă sacoul de pe umeri, a tăiat, doar în cămaşă, felie după felie; făcea o faţă atît de duios-destinsă deasupra cărnii fragede şi zemoase, încît a trebuit să-mi iau ochii de la el.

Pentru negustorul de legume Greff s-a servit mîncare specială: sparanghel din conservă, ouă fierte tari şi smîntînă cu ridichi, pentru că vegetarienii nu consumă carne. Totuşi a luat, ca toţi ceilalţi, o lingură de cartofi piure, dar nu a turnat pe ea sos de la friptură, ci unt rumenit, pe care Maria, grijulie, l-a adus într-o tigăiţă, sfîrîind de la bucătărie, în timp ce toată lumea bea bere, Greff avea în pahar un must îndulcit. Se vorbi de bătălia de încercuire de la Kiev, numărul prizonierilor fu socotit pe degete. Ehlers se arătă foarte amabil la treaba asta; la fiecare o sută de mii îşi ridica un deget, iar cînd ambele lui mîini cu degetele răşchirate făceau un milion, decapita, numărînd mai departe un deget după altul. După ce au epuizat tema prizonierilor de război ruşi, care prin înmulţirea lor vertiginoasă deveneau tot mai lipsiţi de valoare şi tot mai neinteresanţi, Scheffier povesti despre submarinele din Gotenhafen şi Matzerath îi şopti bunicii mele Anna la ureche că la Schichau ar fi trebuit să se lanseze în fiecare săptămînă două submarine. Referitor la asta, negustorul de legume Greff le explică tuturor oaspeţilor la botez de ce submarinele se lansează cu partea lată, şi nu cu pupa. Voia să prezinte lucrurile cît mai plastic, avea pentru toate gesturi adecvate, pe care o parte din oaspeţi, fascinaţi de submarine, le imitau atenţi şi neîndemînatic. Vinzent Bronski şi-a răsturnat paharul cu bere, cînd mîna lui stîngă încerca să semene cu un submarin care se lasă la fund. Bunica fu gata să-l certe pentru asta, dar Maria o linişti, îi spuse, nu face nimic, mîine tot le băgăm la spălat, cine a mai pomenit botez fără pete. Chiar atunci apăru şi mama Truczinski cu o cîrpă, tampona bine bălţită de bere, iar în mîna stîngă avea castronul mare de cristal, plin cu budincă de ciocolată cu bucăţi de migdale pisate.

O, dac-ar fi fost alt sos la budincă sau mai bine nici un fel de sos! Dar era sos de vanilie. Gros, galben: sos de vanilie. Un sos atît de banal, de obişnuit, şi totuşi unic. Desigur, nu exista nimic mai îmbucurător, dar şi nimic mai trist decît un sos de vanilie. Vanilia mirosea blînd şi mă împresura din toate părţile cu Maria, încît n-am mai putut s-o privesc şi s-o suport pe ea, care era exponenta întregii vanilii din lume, stînd alături de Matzerath şi ţinîndu-i acestuia mîna într-a ei.

Oskar alunecă jos de pe scăunelul lui de copil, ţinîndu-se bine de fusta lui alde madam Greff, se opri la picioarele ei — aceasta înfuleca

sus de zor — şi savura, pentru prima dată, emanaţia proprie a Linei Greff, care depăşea, aneantiza, ucidea orice vanilie.

Oricît de acru era aerul care mă invadase, zăbovii totuşi în direcţia mirosului acela, pînă cînd toate amintirile legate de vanilie păreau să fi amorţit. Lent, surd şi imperceptibil, mă cuprinse o senzaţie de vomă eliberatoare. În timp ce dam afară supa de ţestoasă cu bucăţi de friptură de porc, boabele de mazăre aproape nedigerate şi cele cîteva linguriţe de budincă de ciocolată cu sos de vanilie mi-am înţeles neputinţa, înotam în neputinţa mea, neputinţa lui Oskar se lăţea la picioarele Linei Greff - şi eu m-am hotărît, începînd de azi, să-mi duc zilnic neputinţa la doamna Greff.

ŞAPTEZECI ŞI CINCI DE KILOGRAME

Viazma şi Briansk. Apoi a început perioada noroiului. Şi Oskar a început pe la jumătatea lui octombrie, o mie nouă sute patruzeci şi unu, să rînească zdravăn în noroi, treacă-mi-se cu vederea că îndrăznesc să compar succesele noroioase ale părţii centrale a armatei cu succesele mele în la fel de noroiosul teren neumblat al doamnei Lina Greff. Aşa cum acolo tancurile şi camioanele se înnămoliseră, cu puţin înainte de Moscova, m-am înnămolit şi eu; e adevărat că acolo roţile încă se învîrteau şi răscoleau noroiul, dar nici eu nu mă lăsam mai prejos — am reuşit chiar la propriu să bat spumă în noroiul doamnei Greff —, dar despre cîştigarea terenului nu putea fi vorba nici cu puţin înainte de Moscova, nici în dormitorul locuinţei Greffilor.

Tot nu-mi vine să renunţ la această comparaţie: aşa cum viitorii strategi aveau să tragă învăţăminte din operaţiunile noroioase, am tras şi eu concluziile mele din lupta cu fenomenul greffian. N-ar trebui să subestimăm operaţiunile de front ale ultimului război mondial. Oskar avea atunci şaptesprezece ani şi devenise bărbat, în ciuda fragedei sale tinereţi, în vicleanul teren de instrucţie al Linei Greff. Renunţînd la comparaţiile militare, măsor acum progresele lui Oskar în noţiuni artistice, spun aşadar: dacă Maria în ceaţa de vanilie naiv-ameţitoare m-a făcut să înţeleg forma mică, m-a fami- liarizat cu lirisme ca praful efervescent şi culesul ciupercilor, în cercul foarte acru de vapori diverşi ce se întrepătrund al doamnei Greff am atins acea respiraţie epică largă care azi îmi permite să definesc în aceeaşi frază succesele de front cu succesele de pat. Muzică! De la muzicuţa copilăresc-sentimentală şi totuşi dulce a Mariei, direct la pupitrul dirijoral; deoarece Maria Greff îmi oferea o orchestră, atît de perfect articulată, cum nu poţi găsi decît la Bayreuth sau Salzburg.

Aici am învăţat suflatul, zdrăngănitul, gîfîitul, ciupitul, scîrţîitul, fie că era contrabas sau contrapunct, dodecafonic sau polifonic, pregătirea pentru scherzo, tempoul de andante, patosul meu, aci secat, aci dezlănţuit ca o viitură; Oskar scoase din alde madam Greff tot ce se putea şi rămase cu toate astea nemulţumit, dacă nu nesatisfăcut, cum îi şade bine unui artist adevărat.

De la prăvălia noastră de coloniale la magazinul de legume al lui Greff nu erau mai mult de douăzeci de paşi mititei. Magazinul se afla aşezat puţin pieziş, vizavi, avea o poziţie avantajoasă, mult mai avantajoasă decît locuinţa brutarului Alexander Scheffler din Kleinhammerweg. Fără îndoială că datorită acestei poziţii mai

favorabile am ajuns eu mult mai departe în studiul anatomiei feminine decît în studiul maeştrilor mei Goethe şi Rasputin. Poate că această mare diferenţă de instruire care dăinuie pînă în ziua de azi se explică, ba chiar se scuză, prin diferenţa mare dintre cele două învăţătoare, în timp ce Lina Greff nu voia deloc să mă înveţe, ci îmi punea la dispoziţie, simplu şi pasiv, bogăţia ei de material intuitiv şi experimental, Gretchen Scheffler îşi lua meseria de învăţătoare prea în serios. Voia să vadă succesele, voia să mă audă citind cu glas tare, voia să-mi privească degetele caligrafice de toboşar, voia să mă împrietenească cu drăgălaşa de gramatică şi să profite totodată ea însăşi de această prietenie. Cînd Oskar îi refuză toate aceste semne concrete ale succesului, Gretchen Scheffler îşi pierdu răbdarea, se întoarse, la puţin timp după moartea bietei mele mame, oricum, după şapte ani de învăţămînt, la lucrul ei de mînă, şi, întrucît căsnicia brutarului rămînea în continuare fără urmaş, mă fericea doar cînd şi cînd, în special la marile sărbători, cu pulovere, ciorapi şi mănuşi cu un deget, împletite de mîna ei. Între noi nu mai venea vorba de Goethe şi Rasputin, iar lui Oskar nu-i mai rămînea decît să mulţumească extraselor din operele celor doi maeştri, pe care le mai frecventam, din cînd în cînd, în podul casei cu locuinţe închiriate, fiindcă numai datorită lor această parte a studiilor sale nu rămăsese de izbelişte; m-am cultivat singur şi am ajuns la o judecată proprie.

Bolnăvicioasa Lina Greff era legată de pat, nu putea să-mi scape, să mă părăsească, deoarece boala ei, deşi de lungă durată, nu era atît de serioasă încît moartea să mi-o fi luat pe învăţătoarea Lina prematur. Dar, întrucît pe această stea nimic nu durează, Oskar a fost cel care a părăsit-o pe cea legată de pat în clipa în care şi-a considerat studiul încheiat. Veţi spune: în ce lume limitată a fost obligat să se formeze bietul tînăr! Între o prăvălia de coloniale, o brutărie şi un magazin de legume a trebuit să-şi pregătească armele pentru viaţa ulterioară de bărbat. Dacă trebuie să accept că Oskar şi-a cules atîtea impresii importante într-un cadru strîmt, mic-burghez, a existat totuşi şi un al treilea învăţător. Lui i-a revenit rolul de a-i deschide lui Oskar lumea şi de a-l face să devină ceea ce e azi, o persoană, căreia, în lipsă de o denumire mai potrivită, îi vor da titlul nesatisfăcător de cosmopolit. Vorbesc, după cum cei mai atenţi dintre dumneavoastră probabil că au observat, despre învăţătorul şi magistrul meu Bebra, despre urmaşul direct al prinţului Eugen, despre vlăstarul din trunchiul lui Ludovic al paisprezecelea, despre liliputanul şi clovnul muzical Bebra. Şi cînd rostesc Bebra, mă refer, fireşte, şi la doamna care-i stă alături, la marea somnambulă Roswitha Raguna, frumoasa fără vîrstă, la care m-am gândit adesea, încă de pe vremea acelor ani întunecaţi, cînd Matzerath mi-a luat-o pe Maria. Oare ce vîrstă va fi avînd signora? mă întrebam. E oare o fată de douăzeci de ani înfloritoare, poate doar de

nouăsprezece? Sau e bătrîna aceea firavă de nouăzeci şi nouă de ani, care şi peste o sută de ani va mai întruchipa inepuizabilă tinereţea veşnică în format mic? Dacă îmi amintesc bine, i-am întîlnit pe cei doi oameni atît de cunoscuţi mie, după moartea bietei mele mame. Am băut împreună o cafea moca la cafeneaua *Patru anotimpuri,* apoi drumurile noastre s-au despărţit. Existau diferenţe politice uşoare, oricum nu de nedepăşit; Bebra era de partea Ministerului Propagandei Reichului, avea acces, după cum am putut deduce din aluziile lui, la locuinţele particulare ale domnilor Goebbels şi Goring şi încerca să-mi explice şi să-mi justifice această deviere. Îmi povestea despre poziţia influentă a bufonilor de curte în Evul Mediu, îmi arăta reproduceri după tablourile pictorilor spanioli, care înfăţişau vreun Filip sau vreun Carol cu suita; şi în mijlocul acestei societăţi ţepene se puteau recunoaşte cîţiva bufoni îmbrăcaţi în costume încreţite, ascuţite sau umflate, întrucîtva de proporţiile lui Bebra, poate şi ale mele, adică ale lui Oskar. Tocmai pentru că mi-au plăcut aceste poze - pentru că azi mă pot numi un admirator fervent al genialului pictor Diego Velâzquez -, nu voiam să-l las pe Bebra să scape aşa de ieftin. După aceea, a renunţat şi el să mai compare statutul liliputanilor la curtea lui Filip al patrulea cu propria lui poziţie pe lîngă arivistul renan Joseph Goebbels. Vorbea de timpuri grele, de cei slabi care trebuie să se dea la o parte pentru o vreme, despre rezistenţa înflorind în ascunzători, pe scurt, atunci s-a rostit expresia „exil interior" şi de aceea drumurile lui Oskar şi ale lui Bebra s-au despărţit.

Nu că i-aş fi purtat pică lui Bebra. Pe toţi stîlpii de afişaj am căutat, în anii următori, anunţurile varieteurilor şi ale circurilor, numele lui Bebra, l-am găsit doar de două ori împreună cu cel al signorei Raguna, dar nu am întreprins nimic ca să mă pot întîlni cu prietenii.

Am lăsat totul la voia întîmplării, dar întîmplarea nu s-a arătat, pentru că dacă drumurile lui Bebra şi ale mele s-ar fi încrucişat în toamna lui patruzeci şi doi, şi nu abia în anul următor, Oskar nu ar fi devenit niciodată învăţăcelul Linei Greff, ci învăţăcelul maestrului Bebra. Aşa stînd lucrurile, traversam zilnic, de multe ori chiar dis-de-dimineaţă, strada Labesweg, intram în magazinul de legume, mă aţineam de formă vreo jumătate de oră pe lîngă negustorul transformat tot mai mult într-un inventator ad-hoc, priveam cum îşi construia maşinile capricioase, clinchetitoare, urlătoare, scîrţîitoare şi îl înghionteam cînd un client intra în magazin; pentru că Greff, pe vremea aceea, abia de mai avea ochi pentru lumea din jur. Ce se întîmplase? Ce-l făcuse pe grădinarul şi prietenul tineretului, altădată totdeauna pus pe glume, atît de tăcut, ce-l determinase să se însingureze şi să devină un individ ciudat, un bărbat trecut şi destul de neîngrijit?

Tinerii nu mai veneau. Cei care se ridicau acum nu-l cunoşteau.

Suita lui din vremea cercetăşiei fusese azvîrlită de război pe toate cîmpurile de luptă. Soseau scrisori de pe front, apoi doar cărţi poştale şi, într-o zi, Greff primi pe căi ocolite vestea că favoritul lui, Horst Donath, mai întîi cercetaş, apoi stegar în organizaţia de tineret, a căzut ca locotenent la Doneţ.

Din ziua aceea Greff îmbătrîni brusc, nu mai dădea nimic pe aspectul său exterior, căzu în patima invenţiilor, astfel încît în prăvălia de legume se vedeau mai mult maşini care clincheteau şi mecanisme urlătoare decît cartofi şi varză. Fireşte, şi aprovizionarea avea de suferit; marfa venea rar şi neregulat, iar Greff nu era Matzerath, ca să-şi folosească relaţiile pe piaţa en gros şi să treacă drept un cumpărător bun.

Prăvălia arăta jalnic şi, de fapt, ar fi trebuit să ne bucurăm că aparatele zgomotoase şi ridicole ale lui Greff umpleau şi împodobeau încăperea într-un mod, ce-i drept, cam caraghios, dar oricum decorativ. Mie îmi plăceau produsele care ţîşneau din creierul tot mai încîlcit de inventator al lui Greff. Azi, cînd privesc arătările din sfori şi noduri, zămislite de îngrijitorul meu Bruno, îmi aduc aminte de expoziţia lui Greff. Şi întocmai cum Bruno savurează interesul meu amuzat sau serios pentru jucăriile lui artistice, la fel se bucura şi Greff, în felul său distrat, cînd observa că îmi plăcea o maşină muzicală sau alta. El, care nu se sinchisise de mine ani în şir, părea decepţionat cînd, după o jumătate de oră, părăseam magazinul lui transformat în atelier, ca s-o caut pe doamna Lina Greff.

Ce să vă povestesc de acele vizite la femeia legată de pat, care durau de obicei două pînă la două ore jumate? De cum intra Oskar pe uşă, ea îi făcea semn din pat: „Ah, tu eşti, Oskarchen. Hai şi vin' un picuţ mai aproape, vîră-te sub pilotă, că-i tare frig în odaie, că Greff nu ştie-ncălzi cum se cade!" Aşa că mă vîram sub pilota ei, îmi lăsam toba şi cele două beţe, pe care le folosisem pînă atunci, în faţa patului şi nu-i permiteam decît celui de-al treilea, cam uzat şi cam smotocit, să-i facă împreună cu mine o vizită Linei.

Să nu credeţi că mă dezbrăcăm înainte de a mă urca în patul Linei. În lînă, catifea şi pantofi de piele mă suiam în pat şi după oarecare timp ieşeam de sub pilota răvăşită, îmbrăcat intact, în ciuda muncii istovitoare care mă încingea.

De la o vreme, după ce îl vizitasem de cîteva ori pe negustorul de legume, cînd părăseam patul Linei, acoperit încă de efluviile nevestei lui, se stabili un obicei, la care am consimţit cu plăcere. Cînd mă aflam încă în pat cu Lina Greff şi practicam ultimele exerciţii, negustorul de legume intra în dormitor cu un lighean cu apă caldă, îl aşeza pe un scăunel, punea alături un prosop şi un săpun şi părăsea încăperea fără să scoată o vorbă, fără să deranjeze patul acela nici măcar cu o privire.

Oskar se smulgea de obicei repede din căldura cuibului oferit cu generozitate, se repezea la lighean şi se spăla temeinic pe sine şi băţul lui de toboşar, atît de eficient mai adineauri în acel pat; puteam să înţeleg că lui Greff mirosul nevestei sale îi era insuportabil, chiar şi cînd îi venea la mîna a doua.

Dar aşa, proaspăt spălat, eram binevenit pentru inventator, îmi prezenta toate maşinile cu zgomotele lor diferite şi mă mir încă şi azi că între Oskar şi Greff nu s-a ajuns niciodată la o prietenie, în ciuda acestei familiarităţi tîrzii, că Greff îmi rămăsese străin şi nu-mi trezea decît compătimire, dar niciodată simpatie.

În septembrie patruzeci şi doi - tocmai venise şi trecuse, fără surle şi fanfare, cea de-a optsprezecea aniversare a mea, la radio a şasea armată cucerise Stalingradul -, cam în acele zile Greff construi maşina-tambur. Pe un eşafodaj de lemn agăţase două talgere cu cartofi, aduse în echilibru, apoi luă un cartof din talgerul stîng: balanţa lovi cu zgomot, înlăturînd un obstacol care declanşa mecanismul de tobă instalat pe eşafodaj: vibra, bubuia, huruia, scrîşnea, lighene se loveau, gongul tuna şi totul se asambla într-un final zornăitor cu accente tragice.

Mie îmi plăcea maşina. Îl rugam pe Greff mereu să mi-o pună. Oskar chiar credea că negustorul de legume inventator o inventase şi o construise anume pentru el. Dar în curînd eroarea mea deveni evidentă. Poate că Greff primise de la mine unele impulsuri, dar maşina îi era destinată în întregime; deoarece finalul ei a fost şi finalul lui.

Era o dimineaţă timpurie şi curată de octombrie, aşa cum numai vîntul de nord-est ştie să ţi-o livreze gratuit în faţa casei. Părăsisem devreme locuinţa mamei Truczinski, păşii în stradă tocmai cînd Matzerath ridica oblonul de la uşa prăvăliei. Mă oprii lîngă el cînd şipcile vopsite în verde săriră în sus ca un arc. Mai întîi mă învălui un nor cu miros de coloniale ce emanase toată noaptea în interiorul prăvăliei, apoi primii sărutul de dimineaţă al lui Matzerath. Încă înainte ca Maria să se fi arătat, am traversat strada Labesweg, aruncînd spre vest o umbră lungă pe trotuar; deoarece, la dreapta, la răsărit, deasupra Pieţei Max Halbe, soarele se trase cu propriile-i forţe în sus, folosind acelaşi truc la care a recurs baronul Münchhausen, cînd se smulse din mlaştină, trăgîndu-se de propria-i coadă de păr.

Cine-l cunoştea pe negustorul de legume Greff la fel de bine ca mine ar fi fost tot atît de mirat găsind la ora aceea vitrina şi uşa magazinului său cu obloanele trase şi zăvorîte. E adevărat că ultimii ani făcuseră din Greff un Greff din ce în ce mai curios. Cu toate acestea n-a existat să nu-şi respecte cu punctualitate orarul magazinului. Poate e bolnav, se gîndi Oskar, dar renunţă imediat la acest gînd. Cum ar fi putut Greff, care încă în iarna trecută, ce-i drept,

nu atît de regulat ca în ceilalţi ani, spărgea copci în gheaţa Mării Baltice să facă o baie totală cum ar fi putut acest om al naturii, în ciuda unor semne de îmbătrînire, să se îmbolnăvească de pe o zi pe alta? Prioritatea asupra patului îi revenea aproape exclusiv doamnei Greff; mai ştiam şi că Greff dispreţuia paturile moi, că prefera să doarmă în paturi de campanie sau pe priciuri tari. Nu putea să existe o boală care să-l fi ţintuit la pat pe negustorul de legume.

Mă postai în faţa magazinului închis şi privii înapoi spre prăvălia noastră. Am observat imediat că Matzerath se afla înăuntru; abia atunci scosei cu prudenţă cîteva tacturi din toba mea, punîndu-mi speranţele în urechea sensibilă a doamnei Greff. Nu trebui să fac prea mult zgomot că a doua fereastră din dreapta, de lîngă uşa magazinului, se şi deschise. Alde madam Greff, în cămaşă de noapte, cu părul plin de bigudiuri şi ţinînd în faţa pieptului o pernă de pat, se arătă deasupra lăzilor cu flori de gheaţă. „Da, hai odată înăuntru, Oskarchen! Ce-aştepţi afară pe frigu' ăsta?!"

Încercînd să-i explic, am lovit cu băţul tobei ruloul de tablă din faţa vitrinei.

„Albrecht!" strigă ea, „Albrecht, unde ieşti, ce-ai de nu răspunzi?" Continuînd să-şi strige bărbatul, părăsi fereastra. Se trîntiră uşile, o auzii alergînd prin magazin şi, îndată după aceea, începu să strige. Striga în pivniţă, dar nu puteam să văd de ce striga, pentru că deschizătura pivniţei, pe unde erau deşertaţi în zilele de livrare cartofii deveniţi în anii războiului din ce în ce mai rari, era de asemenea închisă. Cînd mi-am apropiat ochii de grinzile gudronate ale deschizăturii, am văzut că în pivniţă ardea lumina. Am putut desluşi şi partea superioară a scării de la pivniţă, pe care zăcea ceva alb, probabil perna doamnei Greff.

Pesemne că pierduse perna pe scară, deoarece nu se mai afla în pivniţă şi striga din nou în magazin şi imediat după aceea în dormitor. Ridică receptorul, strigă şi formă numărul, apoi strigă în aparat; dar Oskar nu înţelegea despre ce era vorba, nu reţinu decît accident şi adresa; Labesweg 24, repetă ea de mai multe ori şi puse strigînd telefonul în furcă, pe urmă umplu din nou, strigînd, fereastra, aşa cum era, în cămaşă de noapte şi fără pernă, dar cu bigudiurile în păr, se revărsă, cu toată provizia ei atît de binecunoscută mie, peste lăzile cu flori de gheaţă, îşi înfipse ambele mîini în florile cărnoase de un roşu-palid şi strigă atît de tare, încît strada se îngustă şi Oskar se şi gîndi că acuşi începe şi alde madam Greff să spargă geamuri cu vocea ei; dar nu sări nici un ciob. Ferestrele fură deschise, bărbaţii din casele situate mai încolo se repeziră în stradă, ceasornicarul Laubschad, cu braţele doar pe jumătate vîrîte-n sacou, bătrînul Heilandt, domnul Reißberg, croitorul Libischewski, pînă şi Probst, nu frizerul, ci lucrătorul de la cărbunărie, împreună cu fiul său. Matzerath alergă cu

halatul fluturîndu-i pe el, în timp ce Maria, cu Kurtchen în braţe, rămase în uşa prăvăliei de coloniale.

Mi-a fost destul de uşor să mă topesc în mulţimea aceea de oameni mari şi să scap de Matzerath. El şi ceasornicarul Laubschad au fost primii care au acţionat. Încercau să ajungă pe fereastră în locuinţă. Dar doamna Greff nu lăsa pe nimeni sus, cu atît mai puţin înăuntru. Zgîriind, lovind şi muşcînd în acelaşi timp, îşi găsi totuşi răgazul să strige din ce în ce mai tare şi într-o oarecare măsură chiar inteligibil. Mai întîi urma să vină Salvarea, telefonase deja de mult acolo, aşa că nimeni nu mai trebuia să se deranjeze, ştia ea foarte bine ce avea de făcut în asemenea cazuri. Mai bine să-şi vadă de prăvăliile lor. E destul de trist ce s-a întîmplat. Nu mai pot de curiozitate, toţi mor de curiozitate, e limpede unde sînt prietenii cînd vine nenorocirea. Şi în mijlocul acestui lamento probabil că mă descoperise în mulţimea din faţa geamului ei, pentru că m-a strigat şi mi-a întins braţele - între timp scăpase de bărbaţii care asaltaseră fereastra - şi cineva - Oskar crede pînă-n ziua de azi că a fost ceasornicarul Laubschad - m-a ridicat, voia chiar să mă ajute să intru împotriva voinţei lui Matzerath, iar acesta fu cît pe-aci să mă prindă înainte de-a ajunge la lădiţa cu flori de gheaţă, dar Lina şi puse mîna pe mine, mă strînse în cămaşa ei caldă şi nu mai striga, plîngea doar sughiţînd şi sughiţînd respira.

Aşa cum strigătul doamnei Greff a stîrnit vecinii la gesturi necontrolate şi lipsite de ruşine, vaietele ei înalte au reuşit să transforme adunătura de sub florile de gheaţă într-o masă mută, confuză, care abia mai îndrăznea să privească plînsul în faţă şi era totodată gata să întîmpine maşina Salvării cu toată curiozitatea şi participarea de care era capabilă.

Nici lui Oskar nu-i plăceau vaietele doamnei Greff. Am încercat să alunec puţin mai jos, ca să nu trebuiască să fiu atît de aproape de sunetele ei îndurerate. Am reuşit chiar să renunţ să mă ţin de gîtul ei şi eram mai-mai să mă aşez pe lădiţa cu flori. Oskar se simţea prea insistent observat, pentru că Maria cu pruncul în braţe şedea în uşa prăvăliei. Atunci renunţai şi la locul acela, realizam penibilul situaţiei mele, dar nu mă gîndeam decît la Maria - vecinii îmi erau complet indiferenţi -, mă desprinsei de ţărmul greffian, care se zguduia prea rău şi-mi aducea aminte de pat.

Lina Greff nu observase evadarea mea, sau nu mai avusese puterea necesară să reţină corpul acela mic, care îi oferise cea mai mare parte din timp un înlocuitor atât de zelos. Poate că Lina bănuia că Oskar îi scăpase pentru totdeauna, că o dată cu strigătul ei venise pe lume un zgomot care, pe de-o parte, înălţase un zid sonor între femeia legată de pat şi toboşar, pe de altă parte, surpase zidul existent între Maria şi mine.

Stăteam în dormitorul familiei Greff. Toba îmi atîrna la gît, strîmbă

şi nesigură. Oskar cunoştea bine camera, ar fi putut să descrie pe de rost tapetul verde ca spanacul, în lung şi-n lat. Pe scăunel se afla încă ligheanul cu apă înspumată şi cenuşie din ajun. Toate îşi aveau locul lor şi totuşi mobilele pătate de mîini, uzate de toţi cei ce s-au aşezat, de toţi cei ce s-au culcat pe ele, mobilele lovite se sileau totuşi să pară noi sau cel puţin înnoite, de parcă toate obiectele ce stăteau pe patru picioare lîngă pereţi ar fi avut nevoie mai întîi de strigătul şi apoi de vaietul înalt al Linei Greff ca să-şi recapete luciul nou şi înspăimîntător de rece.

Uşa spre magazin era deschisă. Oskar nu voia, dar se lăsă totuşi atras de încăperea aceea mirosind a pămînt uscat şi a ceapă, împărţită de lumina zilei strecurată prin crăpăturile obloanelor în fascicule tremurătoare de praf. Aşa se face că majoritatea maşinilor producătoare de zgomot şi de muzică ale lui Greff, rămînea în semiîntuneric; lumina contura doar unele detalii, un clopoţel, o bîrnă, partea inferioară a maşinii-tambur, şi dădea la iveală cartofii aşteptînd în echilibru.

Chepengul care acoperea, ca şi în prăvălia noastră, în spatele tejghelei, pivniţa, era deschis. Nimic nu sprijinea capacul pe care doamna Greff probabil că-l smulsese în rîvna ei sonoră; dar cîrligul nu îl vîrîse în inelul fixat în tejghea. Oskar ar fi putut cu un brînci uşor să facă să cadă capacul şi să închidă pivniţa.

Stăteam încremenit în spatele grinzilor ce respirau miros de praf şi de mucegai, fixam pătratul acela luminat puternic, care încadra o parte a scării şi o bucată de duşumea din beton, în acest pătrat se înscria în sus, din dreapta, o parte dintr-o estradă în trepte, care probabil că era noua creaţie a lui Greff, deoarece, la vizitele mele ocazionale în pivniţă, nu o văzusem niciodată. Dar Oskar nu era să-şi ţină privirea aţintită atîta vreme asupra pivniţei numai datorită unei estrade, dacă în colţul de sus, din dreapta, al tabloului, nu s-ar fi arătat, scurtaţi ciudat, doi ciorapi umpluţi, în ghete cu şireturi. Chiar dacă n-am putut vedea şi tălpile ghetelor, am recunoscut imediat încălţămintea de drumeţie a lui Greff. Dar ăsta nu poate fi Greff, care stă acolo gata de drum, îmi spuneam, pentru că ghetele nu stau, de fapt, ci mai mult plutesc deasupra estradei; aşa că vîrfurile lor înclinate reuşesc abia, abia, să atingă scîndurile. Pentru cîteva secunde mi-am imaginat un Greff stînd în vîrfurile picioarelor, deoarece pe el, gimnastul, un om al naturii în toată puterea cuvîntului, puteai să-l crezi în stare de aceste exerciţii comice, atît de obositoare.

Ca să mă conving de veridicitatea viziunii mele şi, în acest caz, să-mi rîd chiar de negustorul de legume, am coborît cu atenţie treptele abrupte bătînd în tobă, dacă-mi amintesc bine, cîntecelul în acelaşi timp aducător şi risipitor de spaimă: *Bucătăreasa neagră a venit, da, da, da!*

Abia cînd se văzu pe duşumeaua de beton, Oskar îşi lăsă privirea să-i alunece, pe căi ocolite, peste saci goi de ceapă, peste lăzi goale de fructe, pînă cînd, frecîndu-se de estrada de lemn pe care n-o văzuse înainte, s-a apropiat de acel loc unde atîrnau sau stăteau pe vîrfuri ghetele lui Greff. Fireşte că ştiam că Greff atîrna acolo. Ghetele atîrnau, împreună cu ele atîrnau şi ciorapii verde-închis, împletiţi grosolan. Genunchii despuiaţi de bărbat, peste marginile ciorapilor, coapse păroase pînă la marginea pantalonilor; şi deodată se porni o furnicătură dinspre părţile mele sexuale, urmînd rotunjimea şezutului şi urcînd pe spinarea amorţită, căţărîndu-se de-a lungul vertebrelor pînă în ceafă, mă lovi fierbinte şi rece, mă atacă de-acolo din nou între picioare, făcînd să mi se strîngă săculeţul, îmi şedea iar în ceafă, trecînd peste spinarea mea încovoiată, se chirci acolo — îl înţeapă şi-l sugrumă pe Oskar pînă şi în clipa de faţă, cînd cineva pomeneşte de spînzuraţi în prezenţa lui, fie şi numai despre rufele spînzurate pe frînghie; că doar nu spînzurau numai ghetele lui Greff, ciorapii de lînă, genunchii şi pantalonii scurţi, întregul Greff spînzura de gît şi făcea o faţă încordată în ştreang, nu lipsită de oarecare poză teatrală.

Surprinzător de repede furnicătura aceea se domoli. Imaginea lui Greff începu să mi se pară normală. Fiindcă, de fapt, poziţia corpului unui bărbat spînzurat este la fel de normală şi de naturală ca şi imaginea unui bărbat care merge în mîini, a unui bărbat care stă în cap, a unui bărbat care face o mină nenorocită cînd încalecă un armăsar cu patru picioare ca să călărească.

La toate acestea se adăuga decorul. Abia acum pricepu Oskar luxul pe care şi-l îngăduise Greff cu propria lui persoană. Cadrul, decorul în care spînzura Greff, avea ceva căutat, aproape extravagant. Negustorul de legume îşi căutase o formă de moarte pe măsură, îşi aflase o moarte echilibrată. El, care în timpul vieţii avusese neplăceri repetate şi schimburi de scrisori cu funcţionarii de la Oficiul pentru verificarea greutăţilor şi măsurătorilor, el, căruia îi ridicaseră, în cîteva rînduri, cîntarul şi greutăţile, el, care din cauza cîntăririi incorecte a fructelor şi a legumelor trebuise să plătească amendă, el se cîntări pe sine, pînă la gram, cu cartofi.

Funia lucind mat, probabil unsă cu săpun, aluneca pe nişte role peste două grinzi pe care le montase special pentru ziua lui cea de pe urmă. Construise un eşafod care nu avea alt scop decît acela de a fi ultima lui invenţie. Nu puteam să nu observ că nu se zgîrcise, ba mai mult, îşi permisese luxul celui mai bun lemn de construcţii. Trebuie că fusese destul de greu să procuri în acele vremuri de război, sărace în materiale de construcţii, grinzile şi scîndurile. Pesemne că Greff făcuse în ultima vreme troc; dădea fructe pe lemne. Eşafodului aceluia nu-i lipseau nici unele detalii decorativ inutile. Estrada formată din trei părţi, construită în trepte — un colţ din ea îl zărise Oskar încă din

magazin — dădea întregii construcţii un aer aproape grandios.

La fel ca la maşina-tambur, pe care inventatorul probabil că o folosise drept model, Greff şi contragreutatea sa atîrnau în interiorul acelui eşafodaj. În dreapta, opusă celor patru grinzi văruite care formau colţurile, se afla o scăriţă verde, delicată, aşezată între el şi cantitatea de cartofi, de asemenea suspendată în aer. Coşul cu cartofi îl prinsese cu ajutorul unui nod ingenios, cum fac de obicei cercetaşii, de funia principală. Şi pentru că interiorul eşafodajului era luminat de patru becuri văruite şi totuşi foarte luminoase, Oskar putu să citească, fără să fie nevoit să păşească şi să inaugureze estrada solemnă, inscripţia de pe bucata de carton prinsă cu sîrmă de nodul cercetăşesc deasupra coşului de cartofi: şaptezeci şi cinci de kilograme (fără o sută de grame).

Greff atîrna spînzurat în uniforma lui de cercetaş. În ultima lui zi de viaţă îşi îmbrăcase din nou uniforma de dinainte de război. Îi rămăsese strîmtă. N-a putut să-şi încheie cei doi nasturi de sus şi cordonul, ceea ce dădea un aer penibil înfăţişării lui altădată fără cusur. Îşi pusese cruciş două degete de la mîna stîngă, după regula cercetăşească. Spînzuratul îşi legase de încheietura mîinii drepte, înainte de a se spînzura, pălăria de cercetaş. A trebuit să renunţe la cravata tradiţională. Deoarece nu reuşise să se încheie nici la pantalonii scurţi, nici la nasturii gulerului, i se vedea părul negru şi aspru de pe piept.

Pe treptele estradei zăceau cîteva flori de ochiul-boului şi fire de pătrunjel complet nepotrivite acolo. Pesemne că florile i se terminaseră, pentru că folosise majoritatea firelor de ochiul-boului chiar şi cîţiva trandafiri, la pavoazarea celor patru poze atîrnate de cele patru grinzi principale ale eşafodului.

În stînga, sus, atîrna sub geam, Sir Baden-Powell, întemeietorul cercetăşiei. În stînga, în spate, neînrămat, Sfîntul Gheorghe. În dreapta, în spate, fără geam, capul lui David de Michelangelo. Înrămată zîmbea de sub geam, pe stîlpul drept din faţă, poza unui băiat chipeş, cam de vreo şaisprezece ani. O poză mai veche a favoritului său, Horst Donath, căzut la datorie, ca locotenent la Doneţ.

Poate e cazul să amintesc şi de cele patru bucăţi de hîrtie de pe treptele estradei, împrăştiate între ochiul-boului şi pătrunjel. Erau aşezate în aşa fel încît puteau fi citite fără efort. Oskar făcu acest lucru şi descifră o citaţie în faţa instanţei, ştampilată în cîteva locuri cu ştampila poliţiei de moravuri.

Ce-mi mai rămîne de relatat ar fi faptul că sirena de alarmă a maşinii salvării m-a trezit atunci din reflecţiile mele asupra morţii negustorului de legume. Îndată după aceea coborîră în goană scara, urcară pe estradă şi puseră mîna pe Greff cel spînzurat. Dar de-abia îl înhăţară pe mort, că brusc sacul de cartofi, care forma

contragreutatea, se prăbuşi. La fel ca la maşina-tambur, se declanşa un mecanism infernal, pe care Greff îl mascase îndemînatic deasupra eşafodului cu placaj. În timp ce jos cartofii loveau, sărind pe estradă, pe duşumeaua de beton, sus se porniseră loviturile în tablă, lemn, bronz, sticlă, sus duduia o orchestră de tobe dezlănţuită, marele final al lui Albrecht Greff.

Printre cele mai dificile încercări ale lui Oskar se numără şi azi aceea de a face să răsune pe tinicheaua lui zgomotele lavinei de cartofi — cu care se procopsiseră cîţiva sanitari —, larma organizată a maşinii-tambur invadate de Greff. Deoarece toba mea a influenţat hotărîtor desfăşurarea morţii lui, uneori îmi reuşeşte să pun pe toba lui Oskar o piesă muzicală rotundă care redă această moarte. Întrebat de prieteni şi de îngrijitorul Bruno ce titlu are bucata respectivă, răspund: Şaptezeci şi cinci de kilograme.

Teatrul de campanie al lui Bebra

La mijlocul lui iunie patruzeci şi doi, fiul meu, Kurt, a împlinit un an. Oskar, tatăl, a întîmpinat acest eveniment destul de detaşat. Şi-a spus atunci: încă doi anişori. În octombrie patruzeci şi doi, negustorul de legume Greff s-a spînzurat de o spînzurătoare atît de perfect concepută, încît eu, Oskar, am socotit de atunci sinuciderea drept una dintre cele mai grandioase forme ale morţii. În ianuarie patruzeci şi trei s-a vorbit mult despre oraşul Stalingrad. Întrucît Matzerath pronunţa numele acestui oraş cu aceeaşi importanţă cu care pronunţase înainte Pearl Harbor, Tobruk sau Dunkerque, personal nu am acordat evenimentelor din acel oraş îndepărtat mai multă atenţie decît altor oraşe pe care le-am cunoscut din comunicatele speciale; pentru Oskar comunicatele Wehrmachtului şi cele speciale erau un fel de lecţii de geografie. Cum altfel aş fi putut să aflu unde sînt rîurile Kuban, Mius şi Don, cine ar fi putut să-mi explice mai bine poziţia insulelor Attu, Kiska şi Adak, decît comunicatele detaliate de la radio despre evenimentele din Orientul îndepărtat? Aşa am aflat în ianuarie patruzeci şi trei că oraşul Stalingrad se afla pe Volga, dar îmi făceam mai puţine griji pentru Armata a şasea decît pentru Maria care pe vremea aceea avea o gripă uşoară.

În timp ce gripa Mariei trecu, cei de la radio îşi continuară lecţiile de geografie: Rzev şi Demiansk sînt azi pentru Oskar localităţi noi pe care le găseşte imediat, cu ochii închişi, pe orice hartă a Uniunii Sovietice. Abia se vindecă Maria, că fiul meu, Kurt, făcu tuse convulsivă. Pe cînd încercam să memorez cele mai dificile nume ale unor oaze foarte disputate din Tunisia, o dată cu corpul de Armată din Africa îşi găsi sfîrşitul şi tuşea convulsivă a lui Kurtchen.

O, mirifică lună mai: Maria, Matzerath şi Gretchen Scheffler pregăteau cea de-a doua aniversare a lui Kurtchen. Chiar şi Oskar îi acordă acestei sărbători o însemnătate mai mare; deoarece, începînd din doisprezece iunie patruzeci şi trei, nu mai avea de aşteptat decît un anişor. Deci, dacă aş fi fost prezent la cea de-a doua aniversare a lui Kurtchen, nu-mi rămînea decît să-i şoptesc la ureche, parafrazîndu-l pe Goethe: „Curînd, curînd vei bate la tobă şi tu". Se întîmplă însă că la doisprezece iunie patruzeci şi trei, Oskar să nu se afle în Danzig-Langfuhr, ci în vechiul oraş roman, Metz. Absenţa lui se prelungi atît de mult, încît trebui să facă un efort ca să ajungă la timp, pe doisprezece iunie patruzeci şi patru, în oraşul său natal, încă avariat de bombe, pentru a sărbători a treia aniversare a lui Kurtchen.

Ce afaceri mă mînaseră acolo? Voi povesti aici totul fără nici un înconjur: l-am întîlnit în faţa şcolii Pestalozzi, transformată într-o cazarmă pentru aviaţie, pe magistrul meu Bebra. Dar Bebra singur n-ar fi putut să mă convingă să fac o călătorie. La braţul lui Bebra se afla Raguna, signora Roswitha, marea somnambulă.

Oskar venea din Kleinhammerweg. Tocmai o vizitase pe Gretchen Scheffler, răsfoise puţin prin *Bătălie pentru Roma,* descoperise că, încă de pe atunci, în vremea lui Belizarie, lucrurile erau schimbătoare, că şi pe atunci, pe o arie geografică mai extinsă, se serbau sau se plîngeau victorii şi înfrîngeri la trecerea rîurilor sau în oraşe.

Am traversat maidanul Frobelwiese, unde s-a construit în ultimii ani o tabără de barăci; eram cu gîndul la Taginae - în anul cinci sute cincizeci şi doi, Narses l-a învins acolo pe Totila —, dar nu din cauza victoriei zăboveau gîndurile mele la marele armean Narses, de fapt, eram tulburat mai mult de figura comandantului de oşti; pirpiriu şi cocoşat era Narses, mic era Narses, un pitic, un gnom, un liliputan era Narses. Poate că Narses era doar cu un cap mai mare decît Oskar, îmi spuneam şi stăteam în faţa şcolii Pestalozzi, mă uitam, prin comparaţie, la decoraţiile unor ofiţeri de aviaţie care crescuseră prea repede şi-mi spuneam, cu siguranţă că Narses nu purta decoraţii, el nu avea nevoie de aşa ceva, şi iată-l pe marele conducător de oşti în persoană, în faţa intrării principale a şcolii la braţ cu o doamnă - şi adică de ce să nu fi fost Narses la braţ cu o doamnă? — minusculi îmi păreau amîndoi pe lîngă urmaşii aviatori şi totuşi ei erau în centrul atenţiei, înconjuraţi de istorie, vechi de cînd lumea între aceşti eroi aviatici proaspăt scoşi din cuptor — ce însemna toată cazarma asta plină de alde Totila şi Teja, plină de ostrogoţi cît copacii de lungi, pe lîngă un singur pitic armean, pe numele de Narses? - şi Narses se apropia, pas cu pas, de Oskar, îi făcu semn cu mîna, iar doamna de la braţul lui făcu acelaşi lucru: Bebra şi signora Roswitha Roguna mă salutară — aviaţia ne ocoli, plină de respect —, eu îmi apropiai gura de urechea lui Bebra şi şoptii: „Dragă maestre, te-am confundat cu marele comandant de oşti Narses, pe care îl preţuiesc cu mult mai mult decît pe fanfaronul de Belizarie".

Bebra dădu modest din mînă, semn că nu era de acord cu cele spuse de mine. Dar Ragunei i-a plăcut comparaţia mea. Şi cît de frumos ştia să-şi mişte gura cînd vorbea: „Hai să fim serioşi, Bebra, oare n-are dreptate tînărul nostru amico? Nu curge în vinele tale sîngele prinţului Eugen? Şi Lodovico quattordicesimo? Nu e străbunul tău?"

Bebra mă apucă de braţ şi mă trase de-o parte deoarece aviaţia ne admira fără întrerupere, fixîndu-ne într-un mod enervant. În sfîrşit, cînd un locotenent şi după aceea doi subofiţeri luară poziţie de drepţi în faţa lui Bebra - maestrul purta la uniformă gradul de căpitan şi la braţ o banderolă cu inscripţia: compania de propagandă -, cînd băieţii

decoraţi îi cerură Rogunei autografe şi le primiră, Bebra făcu semn să vină maşina lui de serviciu, ne urcarăm şi la plecare furăm nevoiţi să ne mai bucurăm o dată de aplauzele furtunoase. Am mers pe Pestalozzistrafie, pe Magdeburgerstraße, pe Heeresanger. Bebra şedea lîngă şofer. Încă din Magdeburgerstraße, Raguna socoti că toba mea e un bun prilej de vorbă. „Tot îi mai sînteţi fidel tobei dumneavoastră, prietene dragă?" îmi şopti ea cu o voce mediteraneană pe care nu o mai auzisem demult. „Dar în rest cum staţi cu fidelitatea?" Oskar îi rămase dator cu răspunsul, o scuti de poveştile lui interminabile despre femei şi-i îngădui, zîmbind, somnambulei să-i mîngîie, din ce în ce mai meridional, mai întîi toba, apoi mîinile care strîngeau, un pic cam crispate, tinicheaua.

Cînd am dat colţul în Heeresanger, luînd-o pe linia tramvaiului cinci, i-am răspuns, adică i-am mîngîiat cu stînga stînga ei, în timp ce dreapta ei devenise tandră cu dreapta mea. Tocmai trecusem de Piaţa Max Halbe. Oskar nu mai putea să coboare, cînd în oglinda retrovizoare a automobilului am zărit ochii inteligenţi, căprui-deschis, ochii străvechi ai lui Bebra, care urmăreau mîngîierile noastre. Dar Raguna îmi ţinea mîinile, pe care voiam să le retrag, ca să-l menajez pe prietenul şi magistrul meu. Bebra zîmbi în oglinda retrovizoare, apoi îşi luă privirile de la noi, începu o discuţie cu şoferul, în timp ce Roswitha, mîngîindu-mi şi strîngîndu-mi mîinile, începu, la rîndu-i, cu gura ei meridională, o discuţie care mă privea dulce şi direct pe mine, şoptindu-i lui Oskar la ureche, apoi deveni iar raţională şi obiectivă, pentru a opri după aceea cu atît mai dulce toate gîndurile şi încercările mele de a evada. Călătoream în direcţia Coloniei Reichului, în direcţia Clinicii de femei, şi Raguna îi mărturisi lui Oskar că se gîndise mereu la el în toţi aceşti ani, că încă mai păstra paharul din cafeneaua *Patru anotimpuri,* pe care-l decupasem, în chip de dedicaţie, cu glasul meu, că Bebra era, ce-i drept, un prieten extraordinar şi un coleg admirabil, dar de o căsătorie nici nu putea fi vorba; Bebra era sortit să rămînă singur, răspunse Raguna la o întrebare de-a mea, ea îi lăsa toată libertatea şi el a înţeles în cursul anilor — deşi este din cale-afară de gelos de la natură - că Raguna nu poate fi încătuşată; pe de altă parte, bunul Bebra, ca şef al teatrului de campanie, abia şi-ar fi găsit timp pentru eventualele îndatoriri conjugale, în schimb teatrul de campanie e de clasa întîi, cu un asemenea program am putea în vremuri de pace să ne vedem la Grădina de iarnă sau la Scala, dacă Oskar, cu un astfel de har divin ca al meu, n-ar fi cumva tentat, doar eram destul de mare pentru aşa ceva, ar fi putut garanta pentru mine un an de probă sau Oskar are desigur alte îndatoriri, nu? Cu atît mai bine, azi e plecarea, deci e ultima reprezentaţie de după-amiază, în sectorul Danzig-Prusia Occidentală, pe urmă se merge în Lorena, apoi în Franţa, de frontul răsăritean nici vorbă deocamdată, eu, Oskar, ar

trebui să mă consider norocos că estul e *passe* şi că se merge la Paris, sigur se merge la Paris, oare Oskar a mai avut vreodată ocazia să meargă la Paris? Deci, *amico,* dacă Raguna nu e în stare să seducă inima dumneavoastră oţelită de toboşar, atunci lăsaţi-vă sedus de Paris, *andiamo*!

La ultimul cuvînt rostit de marea somnambulă, maşina se opri. Copacii verzi, prusaci, de pe Hindenburgallee, aliniaţi la distanţe egale. Am coborît, Bebra îl lăsă pe şofer să aştepte, eu nu voiam să intru în cafeneaua *Patru anotimpuri,* deoarece capul meu uşor ameţit avea nevoie de aer curat. Aşa că ne-am întreţinut în Steffenspark: Bebra în stînga mea, Roswitha în dreapta mea. Bebra îmi explică sensul şi scopul companiei de propagandă. Roswitha îmi povesti mici anecdote din viaţa de zi cu zi a acestei companii. Bebra se pricepea să discute despre pictorii de război, despre comunicatele speciale şi despre teatrul lui de campanie. Roswitha lăsă să-i scape gurii ei mediteraneene numele unor oraşe îndepărtate, despre care auzisem la radio, cînd se transmiteau comunicate speciale. Bebra spuse Copenhaga. Roswitha şopti Palermo. Bebra cu glas încîntător, Belgrad. Roswitha văitîndu-se ca o tragediană: Atena. Însă amîndoi la un loc invocau mereu Parisul, promiteau că acel Paris ar putea să întreacă toate celelalte oraşe pomenite mai înainte, în cele din urmă, Bebra îmi făcu oferta, aş spune, de serviciu, atît în calitatea lui de conducător, cît şi de căpitan al unui teatru de campanie: „Veniţi la noi, tinere, spargeţi paharele de bere şi becurile electrice cu cîntecul şi bătăile dumneavoastră în tobă! Armata germană de ocupaţie din frumoasa Franţă şi din veşnic tînărul Paris vă va mulţumi aclamîndu-vă".

Oskar ceru timp de gîndire, doar de formă. Preţ de o jumătate de oră am mers, puţin mai departe de Raguna şi de prietenul şi maestrul Bebra, printre tufişuri verzi de mai, mă prefăceam apăsat de gînduri şi chinuit, îmi frecam fruntea, ascultam, ceea ce nu mai făcusem niciodată pînă acum, ciripitul păsărelelor din pădure, lăsam impresia că aşteptam poveţe de la vreun măcăleandru şi, cînd în desişul verde se auzi un sunet deosebit de puternic şi strident, am spus: „Natura cea bună şi înţeleaptă m-a povăţuit să urmez sfatul dumnea- voastră, stimate maestre. De acum încolo puteţi să mă consideraţi un membru al teatrului dumneavoastră de campanie!" Pe urmă am mers totuşi la cafeneaua *Patru anotimpuri,* am băut o cafea moca anemică şi am discutat amănuntele fugii mele, pe care însă nu o numeam fugă, ci plecare.

În faţa cafenelei am mai repetat o dată toate amănuntele escapadei plănuite. Apoi mă despărţii de Raguna şi de căpitanul companiei de propagandă, Bebra, şi el insistă să-mi pună la dispoziţie maşina lui de serviciu. În timp ce prietenii mei făcură o plimbare pe jos, pe Hindenburgallee în sus, în direcţia oraşului, şoferul căpitanului, un

caporal nu tocmai tînăr, mă duse înapoi la Langfuhr, pînă în Piaţa Max Halbe, pentru că nu voiam şi nu puteam să intru pe Labesweg: un Oskar călătorind într-un automobil de serviciu al Wehrmachtului ar fi stîrnit prea multă vîlvă.

Nu mai aveam prea mult timp. O vizită de despărţire la Matzerath şi la Maria. Am stat o vreme lîngă ţarcul pe rotile al fiului meu Kurt şi, dacă mă gîndesc bine, mi-am surprins chiar unele gînduri părinteşti, am încercat, de pildă, să-l mîngîi pe ştrengarul meu blond, dar Kurtchen nu voia, în schimb voia Maria, care privea cam uimită gingăşiile mele mult prea zgîrcite faţă de ea în ultimii ani şi încerca să le răspundă cu bunăvoinţă. Despărţirea de Matzerath fu, culmea, cea mai grea. Omul era la bucătărie şi gătea ridichi în sos de muştar, arăta de parcă se născuse cu lingura în mînă şi radia de fericire, aşa că n-am îndrăznit să-l deranjez. Abia cînd l-am văzut că pipăie cu mîna oarbă, în spate, căutînd ceva pe masa din bucătărie, Oskar veni în faţa lui, luă tocătorul cu pătrunjelul tăiat mărunt şi i-l întinse - şi eu cred şi azi că Matzerath trebuie să mai fi ţinut multă vreme uimit tocătorul în mînă, chiar şi după ce părăsisem bucătăria; deoarece Oskar nu-i oferise, nu-i întinsese şi nici nu-i ridicase lui Matzerath nimic pînă atunci.

Am mîncat la mama Truczinski, am lăsat-o să mă spele şi să mă culce, am aşteptat să adoarmă şi s-o aud cum sforăie şi fluieră în acelaşi timp, şi atunci mi-am luat pantofii şi hainele, am bîjbîit prin odaia în care şoricelul cu păr cărunt fluiera de zor, sforăia şi se făcea tot mai bătrîn. Pe coridor am avut puţină bătaie de cap cu cheia, dar, pînă la urmă, tot am reuşit să scot zăvorul din teaca lui, am făcut ceva gimnastică, urcînd în cămaşă de noapte şi desculţ, cu legăturica mea de haine, la pod, unde mi-am găsit ascunzătoarea în dosul unei grămezi de olane şi de pachete de ziare vechi, depozitate acolo, în ciuda instrucţiunilor de apărare antiaeriană, m-am împiedicat de movila de nisip şi de găleata pentru apărarea antiaeriană şi am dat, în sfîrşit, peste o tobă nouă-nouţă, pe care mi-o pusesem bine fără să ştie Maria, şi peste Rasputin şi Goethe legaţi laolaltă în acelaşi volum. Nu ştiam dacă să-i iau sau nu cu mine pe autorii mei preferaţi. În timp ce Oskar îşi punea hainele şi pantofii, îşi agăţa toba de gît şi-şi vîra beţele sub bretele, ducea tratative simultan cu zeii săi Dionysos şi Apollo. În timp ce zeul beţiei iraţionale mă sfătuia să nu iau cu mine nimic de citit, şi dacă totuşi, atunci în orice caz numai un teanc din Rasputin, vicleanul şi ultraraţionalul Apollo voia să-mi scoată Franţa cu totul din cap, dar cînd văzu că Oskar era ferm hotărît să plece, insistă ca din bagajul meu să nu lipsească nici un căscat cuviincios schiţat de Goethe cu secole în urmă. Dar eu l-am luat cu mine, în duşmănie, mai ales pentru că ştiam că *Afinităţile elective* nu erau în stare să rezolve toate problemele sexuale, şi pe Rasputin cu toată suita lui de femei goale şi

totuşi cu ciorapi negri în picioare. Dacă Apollo năzuia către armonie şi Dionysos către beţie şi haos, Oskar era un mic semizeu care armoniza haosul şi punea raţiune în stările de beţie, deosebindu-se de zeii adevăraţi, stabiliţi de cînd lumea, nu numai prin faptul că era muritor, dar şi pentru că putea să citească tot ce-i plăcea; zeii se cenzurează singuri.

Cum te mai obişnuieşti într-o casă cu locuinţe închiriate cu mirosul de bucătărie de la cele nouăsprezece apartamente! Mi-am luat rămas-bun de la fiecare treaptă, de la fiecare etaj, de la fiecare uşă prevăzută cu o plăcuţă pe care era scris un nume. O, muzicantul Meyn, pe care l-au concediat ca necorespunzător în serviciu, care cînta din nou la trompetă, bea din nou lichior de ienupăr şi aştepta ca ei să-l cheme din nou — şi pînă la urmă l-au şi chemat, numai trompeta nu l-au mai lăsat s-o ia cu el! O, diforma doamnă Kater, a cărei fiică, Susi, devenise telegrafistă. O, Axel Mischke, pe ce ţi-ai schimbat biciul? Domnul şi doamna Woiwuth, care mîncau tot timpul gulii. Domnul Heinert suferea de stomac şi de-aceea era la Schichau şi nu la infanterie. Iar alături părinţii lui Heinert, care se numeau încă Heimowski. O, mamă Truczinski, ce duios dormea şoricelul în dosul uşii! Urechea mea lipită de lemn o auzea fluierînd. Brînzişoară, pe care, de fapt, îl chema Retzel, ajunsese locotenent, deşi de copil trebuise să poarte mereu ciorapi lungi de lînă. Fiul lui Schlager era mort, fiul lui Eike era mort, fiul lui Kollin era mort. Dar ceasornicarul Laubschad mai trăia şi încă mai trezea la viaţă ceasuri moarte. Şi bătrînul Heilandt mai trăia şi încă mai bătea cuie strîmbe ca să le îndrepte. Şi doamna Schwerwinski era bolnavă, iar domnul Schwerwinski era sănătos şi cu toate astea a murit înaintea ei. Şi vizavi, la parter, cine locuia oare? Acolo locuiau Alfred şi Maria şi un ştrengar de doi anişori, numit Kurt. Şi cine părăsea în ceas de noapte casa mare respirînd anevoios în somn? Era Oskar, tatăl lui Kurtchen. Ce ducea el pe strada întunecată? Îşi ducea toba şi o carte groasă după care învăţa. Şi de ce se opri, dintre toate casele camuflate care credeau cu sfinţenie în apărarea antiaeriană, în faţa unei singure case camuflate care credea cu sfinţenie în apărarea antiaeriană? Pentru că acolo locuia văduva Greff, căreia nu-i datora, ce-i drept, cultura, ci cîteva sensibile îndemînări manuale. De ce îşi scoase bereta în faţa casei negre? Pentru că se gîndi la negustorul de legume Greff, care avea părul creţ şi nas vulturesc, doar ochii căprui, de obicei aşezaţi cuminţi în orbite, acum îi ieşeau afară de prea multă încordare. De ce îşi puse Oskar din nou bereta de marinar cu bentiţele fluturătoare pe cap şi o luă repede din loc? Pentru că avea o întîlnire la gara de mărfuri Langfuhr. A ajuns punctual la locul întîlnirii? Da, a ajuns.

Vreau să spun că în ultimul minut am zărit terasamentul de cale ferată de lîngă pasajul Brunshoferweg. Nu pentru că m-aş fi oprit în

faţa cabinetului, la dr. Hollatz. E adevărat că în gînd mi-am luat rămas-bun de la sora Inge, că mi-am trimis salutările la locuinţa brutarului, în Kleinhammerweg, dar toate acestea le-am făcut din mers şi numai portalul bisericii Inima lui Iisus mi-a smuls acel răgaz care era cît pe ce să mă facă să întîrzii. Portalul era închis. Şi totuşi, mi l-am imaginat pînă în cele mai mici amănunte pe Pruncul Iisus stînd roz şi gol pe coapsa stîngă a fecioarei Maria. Şi parcă o văd pe biata mama. Stătea în genunchi în confesional şi umplea urechea Preasfinţitului Wiehnke cu toate păcatele ei de negustoreasă de coloniale, cum obişnuia să umple cu zahăr pungile albastre de un pfund sau de o jumătate de pfund. Iar Oskar îngenunche în faţa altarului lateral stîng, voia să-l înveţe pe Pruncul Iisus să bată în tobă şi ştrengarul nu bătea, nu făcea nici o minune. Oskar jură în clipa aceea şi jură şi a doua oară în faţa portalului zăvorit al bisericii: Las' că-l fac eu să bată în tobă! Dacă nu azi, atunci mîine!

Dar deoarece o lungă călătorie îmi stătea în faţă, m-am jurat pentru poimîine, i-am întors portalului bisericii spatele meu de toboşar, eram sigur că Iisus nu-mi scăpase, m-am căţărat pe lîngă pasaj, sus, pe terasamentul de cale ferată, am pierdut cu această ocazie un pic de Goethe şi de Rasputin, am adus totuşi cu bine cea mai mare parte a materialului meu educativ pe terasament, între şine, m-am mai opintit, cam cît o zvîrlitură de piatră, peste traverse şi pietriş şi, în fuga mea, aproape că-l dărîmai pe Bebra care mă aştepta, atît era de întuneric.

„În sfirşit, a venit toboşarul nostru virtuos!", strigă căpitanul şi clovnul muzical. Pe urmă devenirăm foarte atenţi unul cu celălalt, bîjbîirăm peste peroane, ne rătăcirăm printre vagoane de marfă şi găsirăm, în sfîrşit, trenul cu militari veniţi în concediu de pe front, la care se ataşase şi un compartiment special pentru teatrul de campanie a lui Bebra.

Oskar făcuse deja destule călătorii cu tramvaiul, iar acum urma să călătorească şi cu trenul. Cînd Bebra mă împinse în compartiment, Raguna îşi ridică ochii de pe un lucru de mînă, îmi zîmbi şi mă sărută zîmbitoare pe obraz. Zîmbind în continuare, fără să lase din mînă lucrul, îmi prezentă ceilalţi membri ai ansamblului teatrului de campanie: acrobaţii Felix şi Kitty. Cu pielea ei galbenă ca mierea, uşor cenuşie, Kitty nu era lipsită de nuri şi avea cam înălţimea signorei. Dialectul ei uşor saxon îi mărea şi mai mult farmecul. Acrobatul Felix era cu siguranţă cel mai înalt din trupa de teatru. Număra fără îndoială un metru şi treizeci şi opt de centimetri bătuţi pe muchie. Bietul de el, suferea cumplit din cauza înălţimii lui exagerate. Apariţia celor nouăzeci şi patru de centimetri îi accentuară şi mai mult complexul. În plus, profilul acrobatului avea ceva de cal de rasă, de aceea Raguna îl numea în glumă „Cavallo" sau „Felix Cavallo". La fel

cu Bebra, acrobatul purta uniforma gri de front cu gradul de caporal. Şi doamnele purtau costume de voiaj, gri ca uniformele de front, care le veneau destul de prost. Lucrul de mînă, la care cosea Raguna, se dovedi a fi de asemenea o bucată de stofă gri de front: ea avea să fie mai tîrziu uniforma mea. Le-o dădură Felix şi Bebra, iar Roswitha şi Kitty lucrau cu schimbul la ea şi tot strîmtau griul acela de front, pînă cînd haina, pantalonul şi boneta îmi veniră ca turnate. Numai încălţăminte potrivită pentru Oskar nu se putea găsi în nici o magazie de efecte militare a Wehrmachtului. A trebuit să mă mulţumesc cu ghetele mele civile cu şireturi şi n-am primit nici un fel de încălţări de la ei.

Actele mi-au fost falsificate. Acrobatul Felix se dovedi foarte iscusit la această treabă atît de delicată. Nu puteam să protestez, fie şi numai din politeţe; marea somnambulă mă declarase fratele ei mai mare, cu specificaţia: Oskarnello Raguna, născut la douăzeci şi unu octombrie, o mie nouă sute doisprezece la Neapole. Pînă în ziua de azi am avut fel de fel de nume. Oskarnello Raguna era unul dintre ele şi cu siguranţă nu suna chiar rău.

Şi apoi o luarăm din loc, cum se spune. Am călătorit prin Stolp, Stettin, Berlin, Hanovra, Koln, pînă la Metz. Din Berlin nu am mai văzut nimic. N-am mai făcut decît un popas de cinci ore. Bineînţeles a fost alarmă aeriană. A trebuit să coborîm în Thomaskeller. Soldaţii aflaţi în concediu de pe front erau striviţi prin unghere ca sardelele. Ieşea cu scandal dacă cineva voia să ne ia la întrebări. Unii infanterişti veniţi de pe frontul de est îl cunoşteau pe Bebra şi pe oamenii lui de la turneele precedente ale teatrului de campanie; se aplauda, se fluiera, Raguna făcea bezele. Ne cerură să jucăm, în cîteva minute a fost improvizată o scenă la capătul fostei pivniţe de bere. Bebra nu putu să refuze, mai ales că un ofiţer superior de aviaţie îl rugă, cu o cordialitate exagerată, să le ofere oamenilor ceva de calitate.

Oskar trebuia să apară pentru prima oară într-un adevărat spectacol de teatru. Deşi nu am urcat pe scenă complet nepregătit - în timpul călătoriei, Bebra repetase cu mine numărul meu de mai multe ori -, m-a apucat tracul şi Raguna găsi prilejul să mă liniştească mîngîindu-mă.

Abia ne căraseră bagajele de artişti - infanteriştii erau plini de zel - că Felix şi Kitty îşi şi începură acrobaţiile. Amîndoi erau nişte oameni de gumă, se înnodau, îşi făceau drum unul prin celălalt, ieşeau unul din altul, se-ncolăceau, se deznodau, se adăugau unul celuilalt, îşi schimbau membrele între ei şi le transmiteau infanteriştilor, care se holbau la ei, dureri la încheieturi şi febră musculară. În timp ce Felix şi Kitty încă se mai înnodau şi deznodau, apăru Bebra pe scenă în chip de clovn muzical. Execută pe sticle - de la cele pline pînă la cele goale — şlagărele la modă în anii războiului, *Erika* şi *Mamatschi, dă-mi un căluţ,* făcu să răsune şi să răsară din gîtul sticlelor *Patrie, stelele tale,* şi

văzînd că nu strălucesc cît ar fi trebuit, recurse la piesa lui de succes: *Jimmy the Tiger* făcu ravagii printre sticle. Nu numai cei în concediu erau încîntaţi, ci şi urechea învăţată a lui Oskar; şi cînd Bebra anunţă, după cîteva demonstraţii de prestidigitaţie naive, dar pline de succes, pe marea somnambulă Raguna şi pe Oskarnello Raguna, toboşarul care spintecă sticla, spectatorii erau bine încălziţi: Raguna şi Oskarnello nu puteau avea decît succes. Mi-am început reprezentaţia cu o vibraţie uşoară, pregătind punctele culminante cu un crescendo sensibil, iar după încheierea numărului, am smuls ropote de aplauze cu o lovitură de mare clasă. Raguna şi-a ales din mulţimea de spectatori un infanterist oarecare, un ofiţer pe care l-a chemat la ea, i-a rugat pe caporalii mai tăbăciţi şi pe cadeţii obraznici de prea multă timiditate să ia loc, le citi unuia sau altuia direct în inimă — la aşa ceva se pricepea de minune —, dezvăluind publicului, în afară de datele din carnetul militar, şi unele intimităţi din viaţa personală a caporalilor şi cadeţilor. Proceda cu subtilitate, demonstra mult umor în dezvăluirile ei, îi dărui unui asemenea dezvăluit, cum îl considerau spectatorii, la despărţire o sticla de bere, îl rugă pe cel cadorisit să ridice sticla cît mai sus şi la vedere şi apoi îmi dădu mie, adică lui Oskarnello, semnalul: un duruit de tobă în crescendo, o joacă pentru vocea făcută pentru isprăvi mult mai importante, transformă în cioburi sticla de bere. Din scena aceea nu rămase decît obrazul prostit, stropit de bere, al unui caporal spălat cu toate apele sau al unui cadet cu caşul la gură - şi pe urmă se porniră aplauzele, aplauzele prelungite în care se amestecau şi zgomotele unui atac aerian greu asupra capitalei Reichului.

Fireşte, ceea ce oferiserăm noi publicului nu era un spectacol de clasă mondială, dar distrase oamenii, îi făcuse să uite pentru o clipă de front şi de permisie, le descătuşa rîsul, un rîs fără oprelişti, pentru că, în timp ce deasupra noastră cădeau bombele, zgîlţîind şi răsturnînd pivniţa cu conţinut cu tot, stingînd lumina obişnuită şi cea de alarmă, cînd totul era răvăşit, tot se mai auzeau rîsete în coşciugul acela negru ca smoala. „Bebra!" strigau, „Îl vrem pe Bebra!" şi bunul şi neobositul Bebra se conforma, făcînd în întuneric pe clovnul, provocîndu-i masei îngropate salve de rîs şi, cînd fură chemaţi Raguna şi Oskarnello, răspunse tot Bebra, cîntînd la trompetă: „Signora Raguna e fefefefefe obosită, dragi soldăţei de plumb. Şi micul Oskarnello mai trage un pui de somn pentru marrele Reich şi pentru victoria finală!"

Însă Roswitha se afla cu mine şi tremura de frică. Dar Oskar nu tremura, deşi se afla cu Raguna. Frica ei şi curajul meu ne uniră mîinile. Eu căutam să-i dau jos frica de pe ea, ea căuta să-mi dea jos curajul de pe mine. În cele din urmă, eu am devenit ceva mai fricos, iar ea a căpătat puţin curaj. Şi cînd i-am alungat pentru prima oară frica şi i-am făcut curaj, curajul meu bărbătesc se ridicase deja pentru

a doua oară. În timp ce curajul meu număra optsprezece primăveri, ea, stabilită în nu ştiu al cîtelea an de viaţă, cădea, nu ştiu pentru a cîta oară, pradă fricii ei, menită să-mi dea curaj. Pentru că, întocmai ca obrazul, nici corpul ei, măsurat cu zgîrcenie şi totuşi numărînd ani din belşug, nu avea nimic din urmele timpului devorator. Cu un curaj şi totodată cu o frică atemporale mi s-a dezvăluit Raguna. Şi nimeni nu va afla vreodată, dacă această liliputană, care în pivniţa devastată numită Thomaskeller, îşi pierduse frica sub curajul meu, în timpul unui atac aerian greu asupra capitalei Reichului, pînă cînd cei de la apărarea antiaeriană ne-au dat afară, număra nouăsprezece sau nouăzeci şi nouă de ani; pentru că lui Oskar îi vine cu atît mai uşor să tacă, neştiind el însuşi dacă prima îmbrăţişare adevărată, potrivită dimensiunilor lui corporale, îi fusese acordată de o bătrînă curajoasă sau de o fată gata să se dăruiască din frică.

Am jucat seară de seară, trei săptămîni la rînd, în străvechile şi prea veneratele cazemate ale garnizoanei şi totodată ale oraşului roman Metz. Acelaşi program l-am prezentat vreme de două săptămîni şi la Nancy. Châlons-sur-Marne ne-a găzduit cu multă afecţiune o săptămînă întreagă. Oskar începu chiar să rupă cîteva cuvinte franţuzeşti. La Reims se puteau încă admira pagubele pe care le pricinuise primul război mondial. Menajeria de piatră a celebrei catedrale, îngreţoşată de atîta omenire, scuipa fără oprire apă pe dalele de piatră ale pavajului, ceea ce vrea să însemne că la Reims a plouat zilnic, chiar şi noaptea. În compensaţie, am avut la Paris un septembrie blînd şi strălucitor. Puteam să mă plimb pe chei la braţul Roswithei şi să-mi serbez a nouăsprezecea zi de naştere. Deşi cunoşteam metropola din vederile subofiţerului Fritz Truczinski, Parisul nu mă decepţiona cîtuşi de puţin. Cînd stăteam pentru prima oară la picioarele Turnului Eiffel şi ne uitam în sus — eu măsurînd nouăzeci şi patru, ea nouăzeci şi nouă de centimetri —, cum eram braţ la braţ, am devenit pentru prima oară conştienţi de singularitatea şi măreţia noastră. Ne-am sărutat în plină stradă, ceea ce la Paris nu era mare lucru.

O, superb dialog cu arta şi istoria! Cînd am vizitat Domul Invalizilor, tot la braţ cu Roswitha, şi m-am gîndit la marele, dar micul de stat şi de aceea nouă atît de familiarul, împărat, l-am citat pe Napoleon. Cum rostise el la mormîntul lui Friedrich al doilea, care de asemenea nu fusese un uriaş, următoarele cuvinte: „Dacă el ar mai trăi, noi nu am fi aici!", i-am şoptit şi eu Roswithei la ureche: „Dacă ar mai trăi corsicanul, noi n-am sta aici, nu ne-am săruta pe chei şi pe trotuarele Parisului".

În cadrul acestui program uriaş, am dat reprezentaţii la Salle Pleyel şi la Theâtre Sarah Bernhardt. Oskar se obişnui repede cu scenele marilor oraşe, îşi rafina repertoriul, se adapta gustului răsfăţat al trupelor de ocupaţie din Paris: nu mai spărgeam cu vocea mea sticle ordinare de bere germane, nu, spărgeam şi prefăceam în cioburi vaze şi fructiere rare, provenite din castelele franceze graţioase şi diafane ca un abur. Îmi organizam programul după criterii cultural-istorice, începeam cu pahare din timpul lui Louis XIV, apoi prefăceam în praf şi pulbere produse de sticlă din epoca Louis XV. Potrivit perioadei revoluţionare, loveam cu vehemenţă pocalele nefericitului Louis XVI şi ale nevestei lui fără cap, adăugam un pic din Louis Philippe şi în

încheiere mă confruntam cu fanteziile din sticlă ale stilului Art Nouveau.

Chiar dacă masa gri a uniformelor de front, plasată în fotolii de orchestră şi staluri, nu putea urmări procesul istoric al reprezentaţiilor mele şi aplauda cioburile doar ca cioburi obişnuite, se iveau, cînd şi cînd, şi ofiţeri de stat-major sau jurnalişti din Reich, care admirau, în afară de cioburi, şi cunoştinţele mele în domeniul istoriei. Un tip erudit în uniformă mi-a spus lucruri foarte măgulitoare despre arta mea, cînd i-am fost prezentat după un spectacol de gală pentru comandament. Oskar se arătă extrem de îndatorat corespondentului unui ziar important din Reich, care locuia la Paris şi, în calitate de specialist în probleme franceze, îmi atrase discret atenţia asupra unor erori mărunte de stil din programul meu.

Am rămas în timpul iernii la Paris. Am fost cazaţi în hoteluri de prim rang şi nu mă feresc s-o spun că Roswitha a probat şi a dovedit în compania mea, cît fu iarna de lungă, avantajele paturilor franţuzeşti. A fost Oskar fericit la Paris ? Îi uitase el oare pe cei dragi de acasă, pe Maria, pe Matzerath, pe Gretchen şi pe Alexander Scheffler, pe fiul său, Kurt, pe bunica Anna Koljaiczek?

Chiar dacă nu-i uitasem, nici unul dintre ai mei nu-mi lipsea. De aceea, nici n-am trimis vreo carte poştală de front acasă, nu le-am dat nici un semn de viaţă, ba mai mult, le-am oferit posibilitatea să trăiască un an întreg fără mine; deoarece, încă de la plecare, am stabilit că o întoarcere ar fi prezentat interes pentru mine; eram curios să ştiu cum se aranjează treburile în familie în absenţa mea. Pe stradă, chiar şi în timpul reprezentaţiilor, căutam uneori pe feţele soldaţilor trăsături cunoscute. Poate că Fritz Truczinski sau Axel Mischke fuseseră mutaţi de pe frontul de răsărit la Paris, gîndea Oskar, i se păruse chiar o dată sau de două ori că l-a recunoscut pe abilul frate al Mariei într-o hoardă de infanterişti; dar nu era el: griul de front înşală!

Unicul şi singurul care-mi trezea dorul de casă era Turnul Eiffel. Să nu credeţi că l-am urcat şi că sedus de zarea îndepărtată am simţit vreun impuls în direcţia patriei. Oskar escaladase atît de des turnul în gînd şi pe cărţile poştale, încît un urcuş adevărat nu i-ar fi putut provoca decît o coborîre decepţionată. La picioarele Turnului Eiffel, fără Roswitha, stînd singur sau chiar şezînd sub începutul avîntat îndrăzneţ al construcţiei metalice, acea boltă care-mi mărea perspectiva, rămînînd totuşi închisă, devenea deodată clopotul bunicii mele ce acoperea totul. Cînd stăteam sub Turnul Eiffel, stăteam totodată sub cele patru fuste ale ei, cîmpul lui Marte devenea ogorul kaşub de cartofi, o ploaie pariziană de octombrie cădea oblic şi neobosit între Bissau şi Ramkau, întreg Parisul, pînă şi metroul, îmi mirosea, în asemenea zile, a unt uşor rînced, deveneam tăcut şi gînditor, Roswitha se purta grijulie cu mine, dădea atenţie durerii

mele; pentru că era o fire simţitoare.

În aprilie patruzeci şi patru - de pe toate fronturile veneau anunţuri-fulger - a trebuit să ne facem bagajele noastre de artişti, să părăsim Parisul şi să blagoslovim ţărmul Atlanticului cu teatrul de campanie a lui Bebra. Ne începurăm turneul în Le Havre. Bebra îmi părea zgîrcit la vorbă şi distrat. Chiar dacă nu capitula nici în timpul reprezentaţiilor şi avea rîsul mereu de partea lui, de îndată ce cortina cădea, se împietrea, recăpătîndu-şi chipul străvechi al lui Narses. La început, am crezut că descopăr în el un gelos, ba şi mai rău, pe unul care ceda în faţa forţei tinereţii mele. Roswitha mă lămuri în şoaptă, e drept că nu ştia mare lucru, dar îmi şuşotea despre nişte ofiţeri care îl cercetau pe Bebra după spectacol, cu uşile închise. Se pare că maestrul îşi abandonase exilul interior şi plănuia ceva direct, că în el pulsa sîngele străbunului său, prinţul Eugen. Planurile lui îl îndepărtaseră atît de mult de noi, îl purtaseră într-un sistem de relaţii atît de complex, încît raportul intim al lui Oskar cu fosta lui amantă, Roswitha, nu-i mai stîrnea decît cel mult un zîmbet obosit pe obrazul plin de riduri. Cînd ne-a surprins strîns înlănţuiţi pe covorul garderobei noastre comune - era la Trouville, locuiam la hotelul băilor -, ne-a făcut semn să nu ne deranjăm, cînd am vrut să ne desprindem unul de altul, şi ne-a spus din oglinda lui de machiaj: „Aveţi-vă, copii, sărutaţi-vă, că mîine vizionăm betonul şi poimîine o să-l simţiţi scrîşnindu-vă între dinţi, bucuraţi-vă de sărutări!"

Asta se întîmpla în iunie patruzeci şi patru. Între timp, am bătut ţărmul Atlanticului din Biscaya şi pînă în Olanda, am rămas totuşi mai mult în spatele frontului, nu am văzut mare lucru din legendarele buncăre şi abia la Trouville am jucat prima oară direct pe coastă. Ni se oferise o vizită pe ţărmul Atlanticului. Bebra fusese de acord. Ultima reprezentaţie la Trouville. Peste noapte, am fost găzduiţi în sătucul Bavent, foarte aproape de Caen, la patru kilometri în spatele plajei. Am fost încartiruiţi la ţărani. Păşuni multe, tufişuri, meri. Acolo se distilează rachiul de mere, Calvados. Am băut şi noi şi am dormit bine după aceea. Pe fereastră intra aerul tare, un cor de broaşte orăcăi pînă la ziuă. Există broaşte care scot sunete de parcă ar bate toba. Le-am auzit în somn şi mi-am spus: Oskar, trebuie să te duci acasă, în curînd fiul tău face trei ani şi i-ai promis o tobă ! Cînd Oskar, atenţionat astfel din oră în oră, s-a trezit ca un tată chinuit, pipăi lîngă el, se convinse că Roswitha se afla acolo, îi simţi mirosul: Raguna mirosea uşor a scorţişoară, cuişoare pisate şi nucşoară; mirosea ca în ajunul Crăciunului a mirodenii şi-şi păstra mirosul chiar şi vara.

O dată cu dimineaţa, în faţa gospodăriei se opri un automobil blindat. Toţi tremuram un pic acolo, în poartă. Era devreme, răcoare, pălăvrăgeam cu faţa împotriva vîntului ce bătea dinspre mare, ne urcarăm în maşină: Bebra, Raguna, Felix şi Kitty, Oskar şi acel

locotenent Herzog care ne conducea la bateria lui, la vest de Cabourg.

Cînd spun că Normandia e verde, trec sub tăcere vitele pătate cu alb şi maro care îşi exercitau profesia de rumegătoare, de-a stînga şi de-a dreapta şoselei, pe păşunile ude de rouă şi uşor încețoşate; vitele întîmpinau vehiculul nostru cu o asemenea indiferență, că dacă nu ar fi fost vopsit în culoare de camuflaj, carcasa i s-ar fi făcut roşie de ruşine.

Plopi, arbuşti, tufişuri şerpuitoare, primele hoteluri de plajă goale şi cu obloane batante la ferestre. Am cotit-o pe promenadă, am coborît şi am luat-o la picior printre dune, împotriva vîntului plin de nisip şi de zgomotele valurilor izbite de stînci, după locotenentul care-i arăta lui Bebra un respect puţin exagerat, dar foarte ţeapăn.

Aceasta nu era blînda Mare Baltică care mă aştepta verde ca sticla şi suspinînd feciorelnic. Acum Atlanticul îşi proba manevra lui veche de cînd lumea; se umfla şi se retrăgea la reflux.

Şi iată şi betonul! Puteam să-l admirăm şi să-l mîngîiem. El stătea liniştit. „Atenţie!" strigă cineva dinăuntrul betonului, se aruncă, lung cît un copac, afară din buncărul acela care avea forma unei ţestoase aplatizate între două dune, se numea „Dora şapte" şi privea cu creneluri, vizoare şi părţi metalice de calibru mic la schimbările de flux şi reflux. Pe omul acela îl chema caporal Lankes; ieşise la raport în faţa locotenentului Herzog şi a căpitanului nostru Bebra.

LANKES *(salutînd)*: Dora şapte, un caporal, patru oameni. Nimic special de semnalat!

HERZOG: Mulţumesc! Pe loc repaus, caporal Lankes. Aţi auzit, domnule căpitan, nimic special de semnalat!

BEBRA: Oricum, avem flux şi reflux. Spectacolele naturii!

HERZOG: Tocmai asta le dă de lucru oamenilor noştri. De aceea construiesc buncăr lîngă buncăr. Aproape că ajungem să ne stăm unul altuia în bătaia puştii. Trebuie să aruncăm în aer cîteva buncăre ca să facem loc pentru alt beton.

BEBRA (bătînd în beton, cei din Teatrul de campanie îl imită): Şi domnul locotenent crede în beton?

HERZOG: Nu ăsta ar fi cuvîntul potrivit. Noi aici nu prea credem în nimic. Nu-i aşa, Lankes?

LANKES: Aşa-i domnule locotenent, în nimic!

BEBRA: Dar văd că amestecaţi şi turnaţi!

HERZOG: Chiar aşa. Căpătăm experienţă. Înainte n-aveam habar de construcţii, doar un pic de studiu acolo şi gata, şi îi dădeam drumul. Sper să-mi pot folosi cunoştinţele în prelucrarea cimentului, după război. Doar trebuie să reconstruim totul în ţară. Uitaţi-vă la betonul ăsta, priviţi-l de aproape. *(Bebra şi oamenii lui cu nasul lipit de beton.)* Ce vedeţi? Pietre, scoici, nisip, ciment... Ce să vă spun, domnule

căpitan! Dumneavoastră, ca artist şi actor, veţi înţelege toate astea. Lankes! Ia ziceţi-i domnului căpitan ce zidim în buncăr.

OAMENII LUI BEBRA: Un căţeluş!

LANKES : În curînd, din Caen pînă în Le Havre, n-o să mai existe nici picior de căţel.

OAMENII LUI BEBRA: Nici picior de căţeluş!

LANKES: Atît de vrednici sîntem.

OAMENII LUI BEBRA: Atît de vrednici!

LANKES: În curînd va trebui să luăm pui de mîţă.

OAMENII LUI BEBRA: Miau!

LANKES: Dar mîţele nu sînt atît de valabile ca puii de cîine. De aceea sperăm să-i dăm drumul cît de curînd.

OAMENII LUI BEBRA: Reprezentaţia de gală! *(Aplauze)*.

LANKES: Doar am repetat destul. Şi dacă ni se termină căţeii...

OAMENII LUI BEBRA: Vai!

LANKES : ... n-o să putem să construim buncăre, pentru că mîţele nu aduc nimic bun.

OAMENII LUI BEBRA: Miau, miau!

LANKES: Dar dacă domnul căpitan ar dori să ştie de ce am optat pentru căţei...

OAMENII LUI BEBRA: Căţeluşii!

LANKES: Nu pot decît să spun că nu cred în asta!

OAMENII LUI BEBRA: Pfui!

LANKES: Dar camarazii de aici vin mai toţi de la ţară. Şi pînă în ziua de azi s-a păstrat obiceiul că, atunci cînd se face o casă sau o şură sau o biserică de ţară, trebuie să zideşti ceva înăuntru, ceva viu şi...

HERZOG: Bine, bine, Lankes. Pe loc repaus. - După cum aţi văzut, domnule căpitan, aici, la ţărmul Atlanticului se păstrează, cum s-ar zice, superstiţiile. La fel ca şi la dumneavoastră în teatru, unde n-ai voie să fluieri înaintea premierei, unde actorii, înainte de a intra în scenă, scuipă peste umăr...

OAMENII LUI BEBRA: Toitoitoi! (Îşi scuipă reciproc peste umăr.)

HERZOG: Dar destul cu gluma. Trebuie să lăsăm oamenii să se distreze. Li se tolerează, sub ordin, pînă şi faptul că în ultima vreme au început să execute la ieşirile din buncăr mozaicuri cu scoici şi ornamente din beton. Oamenii vor să aibă o preocupare. Şi de aceea îi spun mereu şefului nostru, pe care zorzoanele din beton îl deranjează: mai bine zorzoane în beton decît zorzoane în creier. Nouă, germanilor, ne place să meşterim. N-aveţi ce face.

BEBRA: Acum contribuim şi noi la asta, am venit să distrăm armata care aşteaptă pe ţărmul Atlanticului.

OAMENII LUI BEBRA: Teatrul de campanie al lui Bebra cîntă pentru voi, joacă pentru voi, vă ajută să cuceriţi victoria finală!

HERZOG: Vedeţi foarte just lucrurile. Dar teatrul singur nu poate

face nimic. De cele mai multe ori ne bazăm pe noi înşine cum putem. Ce zici, Lankes?

LANKES: Da, domnule locotenent! Ne bazăm cum putem!

HERZOG: Auziţi ? - Acum v-aş ruga să mă scuzaţi. Trebuie să mai dau o raită pe la Dora patru şi Dora cinci. Priviţi în linişte betonul, merită. Lankes vă va arăta tot...

LANKES: Voi arăta tot, domnule locotenent! (Herzog şi Bebra se salută milităreşte. Herzog o ia la dreapta. Raguna, Oskar, Felix şi Kitty, care au stat pînă acum în spatele lui Bebra, sar în faţă. Oskar îşi ţine toba de tinichea. Raguna are un coş cu provizii, Felix şi Kitty se caţără pe acoperişul de beton al buncărului şi-şi încep acolo acrobaţiile. Oskar şi Roswitha se joacă lîngă buncăr în nisip cu găletuşa şi lopăţica, se arată îndrăgostiţi, chiuie şi-i tachinează pe Felix şi pe Kitty.)

BEBRA *(detaşat, după ce a măsurat buncărul pe toate feţele)*: Ia spuneţi-mi, caporal Lankes, ce profesie aveţi, de fapt ?

LANKES: Pictor, domnule căpitan. Dar asta a fost demult.

BEBRA: Vreţi să spuneţi, vopsitor de suprafeţe.

LANKES: Şi de suprafeţe, domnule căpitan, dar mai mult de artă.

BEBRA: Ce spuneţi, asta înseamnă că păşiţi, după cum văd, pe urmele lui Rembrandt şi ale lui Velâzquez!

LANKES: Cam pe undeva între ei.

BEBRA: Dar, pentru Dumnezeu! La ce vă trebuie atunci să amestecaţi şi să turnaţi betonul, să păziţi betonul? Locul dumneavoastră este în compania de propagandă. Sînteţi pictor de război, avem nevoie de aşa ceva!

LANKES : Da, dar eu nu simt în mine chestia asta, domnule căpitan. Eu sînt prea şui pentru ce se cere azi. - Dar dacă domnul căpitan i-ar da o ţigară caporalului? *(Bebra îi oferă o ţigară)*.

BEBRA: Vreţi să spuneţi prea modern?

LANKES: Ce înseamnă modern? Înainte de a veni ăştia cu betonul, şui a însemnat multă vreme modern.

BEBRA: Aşa?

LANKES: Păi da.

BEBRA: Pictaţi cu pastă şi cu şpaclu?

LANKES: Şi. Mai bag şi deştu', întrucît pot, asta merge automat, lipesc şi cuie, şi nasturi şi, înainte de treizeci şi trei, a fost o vreme cînd am lipit şi sîrmă ghimpată pe cinabru. Am avut presă bună. Acum atîrnă pe pereţii unui colecţionar particular din Elveţia, fabricant de săpun.

BEBRA: Războiul ăsta, războiul ăsta păcătos! Şi azi turnaţi beton? Vă puneţi geniul în slujba fortificaţiilor. Fireşte, la timpul lor, au făcut asta şi Leonardo şi Michelangelo. Cînd nu aveau comandată nici o madonă, au proiectat maşini de luptă şi au construit bastioane.

LANKES: Vedeţi! Întotdeauna există o ieşire pe undeva. Artistul adevărat trebuie să se exprime. Uitaţi aici, dacă domnul căpitan vrea să vadă ornamentele de la intrarea buncărului, eu le-am făcut.

BEBRA *(după ce a studiat amănunţit lucrarea)*: Uimitor! Ce bogăţie formală, ce expresie riguroasă!

LANKES: Am putea numi acest stil - formaţiuni structurale.

BEBRA: Şi creaţia dumneavoastră, relieful sau imaginea, au şi un titlu?

LANKES: V-am spus doar: formaţiuni, din partea mea şi formaţiuni şuie. E un stil nou de artă. Nimeni n-a mai făcut aşa ceva pînă acum.

BEBRA: Tocmai de aceea şi pentru că dumneavoastră sînteţi creatorul, ar trebui să-i daţi operei un titlu inconfundabil...

LANKES: Titlu, ce contează titlurile? Titlurile se pun doar pentru că există cataloage de expoziţii.

BEBRA: Vă pripiţi, Lankes. Încercaţi să vedeţi în mine artistul, nu căpitanul. O ţigară? *(Lankes se serveşte.)*Deci?

LANKES: Păi, dacă-mi veniţi cu de-astea! - Deci, ce şi-a zis Lankes: cînd se va termina în sfîrşit tărăşenia, că, odată şi odată, tot se va termina într-un fel sau altul, atunci buncărele rămîn pe loc, pentru că buncărele rămîn totdeauna pe loc, chiar dacă nu mai rămîne nimic altceva. Şi atunci le vine vremea! Vin secolele, vreau să spun - *(aruncă ultima ţigară)*. Dacă domnul căpitan ar mai avea o ţigară? Mulţam frumos! - Şi secolele vin şi se duc ca nimic. Dar buncărele rămîn aşa cum au rămas şi piramidele. Şi-atunci, într-o bună zi, vine un aşa-zis cercetător al Antichităţii şi îşi spune: Ce vremuri sărace în cultură au fost astea, pe atunci, între primul şi al şaptelea război mondial! Beton tocit, gri, ici, colo, zorzoane stîngace, diletantistice, în stil naţional, deasupra intrărilor în buncăre — şi deodată dă peste Dora patru, Dora cinci, şase, Dora şapte, vede formaţiunile mele structurale şuie: Ia te uită! Interesant. Mai că-ţi vine a spune magic, ameninţător şi totuşi de o spiritualitate pregnantă. Aici şi-a spus cuvîntul, clar şi fără nici un dubiu, sfidînd timpurile, un geniu, poate singurul geniu al secolului douăzeci. — Oare opera aceasta are un nume? Există o semnătură care să trădeze maestrul? — Şi dacă domnul căpitan s-ar uita cu atenţie şi ar ţine capul mai într-o parte, atunci între formaţiunile şuie ar...

BEBRA: Ochelarii mei. Ajutaţi-mă, Lankes.

LANKES: Ei? Acolo stă scris: Herbert Lankes, anno una mie nouă sute patruzeci şi patru. Titlul: PLICTISIT, MISTIC, BARBAR.

BEBRA: Cu aceasta se pare că aţi numit de fapt secolul nostru.

LANKES: Vedeţi!

BEBRA: S-ar putea ca la lucrările de restaurare, după cinci sute sau o mie de ani, să se găsească în beton cîteva oscioare de căţel.

LANKES: Ceea ce n-ar face decît să întărească titlul meu.

BEBRA *(dezlănţuit)*: Ce este timpul şi ce sîntem noi, dragă prietene,

dacă nu propriile noastre opere... dar uitaţi-vă la Felix şi Kitty, acrobaţii mei. Ei fac gimnastică pe beton.

KITTY (o hîrtie este trecută mai multă vreme de la Roswitha la Oskar, de la Felix la Kitty şi pe ea se scrie ceva. Kitty într-un dialect uşor saxon): Ia priviţi, don Bebra! Că pă beton să poate face dă toate!

FELIX: Dar *salto mortale* nu s-a mai văzut pe beton. *(Face 0 tumbă)*.

KITTY: Bine ar fi d-am avea aşa o scenă d-adevăratelea!

FELIX: Numai că-i cam vînt aicea sus.

KITTY: Da, da nu-i aşa cald şi nu pute ca la cinema. *(Îşi face trupul covrig.)*

FELIX: Şi aici sus noi am făcut şi o poezie.

KITTY: Care noi? Oskarnello a făcut şi cu signora Roswitha.

FELIX: Da' unde nu a rimat, am mai ajutat-o şi noi.

KITTY: Numa' o vorbă mai lipseşte şi-i gata.

FELIX: Oskarnello vrea să ştie cum se numesc tijele astea de plajă.

KITTY: Că trebuie să le puie-n poezie.

FELIX: Altfel lipseşte ce-i mai important.

KITTY: Zău, ziceţi, don' soldat, cum le spune la tijele alea?

FELIX: Poate n-are voie, ca să nu-l audă duşmanul.

KITTY: Da' noi nu zicem la nimenea.

FELIX: Nu de alta, da' fără nu se leagă arta.

KITTY: Şi Oskarnello, săracu', ce să mai sili!

FELIX: Şi ce fain le scrie cu litere Sxitterlin!

KITTY: Pă unde-o fi învăţat, tare aş vrea să ştiu.

FELIX: Numai cum se numesc tijele nu ştie.

LANKES: Dacă-mi permite domnul căpitan?

BEBRA: Dacă nu e vorba de un secret decisiv pentru soarta războiului ?

FELIX: Dacă Oskarnello vrea cu orice preţ să ştie.

KITTY: Dacă altfel nici nu funcţionează poezia.

ROSWITHA: Dacă toţi sîntem atît de curioşi.

BEBRA: Dacă vă dau acuma ordin!

LANKES: Păi, le-am făcut pentru eventualele tancuri şi vase de debarcare. Şi fiindcă seamănă cu nişte fire de sparanghel, le numim Sparanghelul lui Rommel.

FELIX: Sparanghelul...

KITTY: ... lui Rommel? Să potriveşte, Oskarnello?

OSKAR: Se potriveşte! (Scrie cuvîntul pe hîrtie, îi întinde poezia lui Kitty, sus, pe buncăr. Ea se încovrigă şi mai mult şi spune versurile următoare ca pe-o poezie învăţată la şcoală.)

KITTY. LA ŢĂRMUL ATLANTICULUI

Tot înarmaţi turnăm beton,
sădim sparanghelul lui Rommel
în drum spre ţară în pantofi,

duminica avem cartofi, vinerea peşte - fum în aer,
ne-apropiem de Biedermeier!

Ni-s leagăn sîrmele ghimpate
şi în closete punem mine,
visăm gradine suspendate, popicarii şi colombine
şi frigidere - perle-n aer,
ne-apropiem de Biedermeier!

Şi cîte unul muşcă iarba
şi rupe inima de mamă,
cu paraşuta vine moartea şi ca volanul se destramă,
sar fulgi de cocostîrc prin aer,
ne-apropiem de Biedermeier!

(Toţi aplaudă, şi Lankes.)

LANKES: Acum e refluxul.

ROSWITHA: Atunci e timpul să ne luăm micul dejun! (Îşi ridică în aer coşul mare, încărcat cu merinde şi împodobit cu funde şi flori de mătase.)

KITTY: O, da, un picnic la iarbă verde!

FELIX: Numai natura ne stimulează pofta de mîncare!

ROSWITHA: O, sfînt act al mîncatului, care uneşte popoarele atîta timp cît se serveşte micul dejun!

BEBRA: Să luăm masa pe beton. Acesta ne oferă o bază solidă. (Toţi se caţără pe buncăr, în afară de Lankes. Roswitha întinde o faţă de masă înflorată, în culori vii. Scoate din coşul inepuizabil perne mici cu ciucuri şi franjuri. E deschisă o umbrelă de soare roz cu vernil, se dă drumul la un gramofon cu amplificator. Se împart farfurioare, linguriţe, cuţitaşe, păhărele de ouă, şerveţele.)

FELIX: Aş gusta puţin pate de ficat!

KITTY: V-a mai rămas ceva din caviarul salvat la Stalingrad?

OSKAR: Să nu ungi aşa de gros untul danez pe pîine!

BEBRA: Frumos din partea ta, fiule, că ai grijă de silueta ei!

ROSWITHA: Dacă îmi place, şi-mi şi prieşte! O, cînd mă gîndesc la tortul de frişca pe care ni l-au servit la Copenhaga, la aviaţie!

BEBRA: Ciocolata olandeză s-a păstrat caldă în termos.

KITTY: Nu-ş ce-am, sînt moartă după pesmeţii americani din cutie.

ROSWITHA: Dar numai unşi cu marmeladă de ghimber sud-africană.

OSKAR: Te rog nu întrece măsura, Roswitha! Parcă te văd cum iei felii groase cît degetul din scîrbosul ăla de *corned beef* englezesc!

BEBRA: E, soldat? O feliuţă subţire de pîine cu stafide unsă cu dulceaţă de corcoduşe!

LANKES: Dacă n-aş fi de serviciu, domnule căpitan...

ROSWITHA: Dă-i comanda, ce mai aştepţi!
BEBRA: Vă ordon deci, caporal Lankes, să serviţi pîine cu stafide unsă cu dulceaţă de corcoduşe, un ou danez, fiert moale, caviar sovietic şi o ceşcuţă de ciocolată olandeză veritabilă.
LANKES: Am înţeles, să trăiţi, domnule comandant. Să servesc. *(Se aşază îndată pe buncăr.)*
BEBRA: Oare nu mai sînt perne pentru domnul soldat?
OSKAR: Poate s-o ia fără grijă pe-a mea. Eu mă aşez pe tobă.
ROSWITHA: Nu cumva să răceşti, iubitule! Betonul e viclean şi tu nu eşti obişnuit.
KITTY: Poate s-o ia şi pe a mea. M-am deznodat puţin, să alunece mai bine chiflele cu miere.
FELIX: Dar încearcă să rămîi pe faţa de masă, ca nu cumva să pătezi cu miere tot betonul. Asta chiar că ar fi o acţiune de demoralizare a trupei! *(Toţi rîd.)*
BEBRA: Ah, ce bine ne face aerul marin!
ROSWITHA: Chiar că da!
BEBRA: Ne umflă pieptul.
ROSWITHA: Chiar că da!
BEBRA: Ne întăreşte inima.
ROSWITHA: Chiar că da!
BEBRA: Sufletul se dezvăluie.
ROSWITHA: Ce frumoşi ne facem cînd marea ne priveşte!
BEBRA: Privirea devine liberă, zboară.
ROSWITHA: Zboară...
BEBRA: Flutură peste mare, marea infinită... Ia spuneţi-mi, caporal Lankes, văd pe plajă ceva negru, de cinci ori.
KITTY: Şi eu. Cu cinci umbrele!
FELIX: Şase.
KITTY: Cinci! un, doi, trei, patru, cinci!
LANKES: Sînt maicile din Lisieux. Pe astea le-au evacuat împreună cu grădiniţa şi le-au adus aici.
KITTY: Da' un' sînt copilaşii, că văd numai cinci umbrele?
LANKES: Puştii îi lasă în sat, în Bavent, şi vin la reflux uneori să culeagă scoici şi crabi agăţaţi de sparanghelul lui Rommel.
KITTY: Sărăcuţele!
ROSWITHA: N-am putea să le dăm nişte *corned beef* şi cîţiva pesmeţi din cutie?
OSKAR: Oskar propune chifle cu stafide şi dulceaţă de corcoduşe, pentru că azi e vineri şi maicile n-au voie să mănînce *corned beef*.
KITTY: Ia te uită cum fug, zici că le mînă vîntul umbrelele!
LANKES: Totdeauna fac aşa cînd au cules destul. Atunci se pun pe joacă. Mai ales novicea, Agneta, una tare mică, nici nu ştie care-i dreapta şi care-i stînga - dacă domnul căpitan ar mai avea o ţigară

pentru un caporal? Mulţam frumos! — Şi aia din spate, grasă, care nu le-ajunge din urmă, e sora şefă, Scolastica. Ea nu vrea să audă de joacă, pentru că se pare că asta ar încălca ordinele. *(În fundal aleargă maici cu umbrele. Roswitha pune gramofonul: Se aude săniuşul petersburghez. Maicile dansează şi chiuie.)*

AGNETA: Cucu! Soră Scolastica!

SCOLASTICA: Agneta, soră Agneta!

AGNETA: Daa, soră Scolastica!

SCOLASTICA: Întoarceţi-vă, copila mea! Soră Agneta!

AGNETA: Nu pot. Mă duce vîntul!

SCOLASTICA: Atunci rugaţi-vă, soră, pentru întoarcere!

AGNETA: Pentru una dureroasă?

SCOLASTICA: Pentru una îndurătoare !

AGNETA: Pentru una voioasă?

SCOLASTICA: Rugaţi-vă, soră Agneta!

AGNETA: Mă rog tot timpul, dar mă duce mereu mai departe.

SCOLASTICA *(mai încet)*: Agneta, soră Agneta!

AGNETA: Cucu! Soră Scolastica!

(Maicile dispar. Doar cînd şi cînd, în fundal, apar umbrelele lor. Placa de gramofon se opreşte. Lîngă intrarea în buncăr sună telefonul. Lankes sare pe acoperiş, ridică receptorul, ceilalţi mănîncă.)

ROSWITHA: De ce trebuie pînă şi aici, în mijlocul naturii nemărginite, să existe telefon?

LANKES: Aici Dora şapte. Caporal Lankes.

HERZOG *(vine cu receptorul şi cablul, încet din dreapta, se opreşte şi vorbeşte în aparat):* Dormiţi, caporal Lankes? Ce-i cu mişcarea aia în faţa lui Dora şapte? Doar se vede limpede!

LANKES: Sînt maici, domnule locotenent.

HERZOG: Ce înţelegeţi prin maici? Şi dacă nu-s maici?

LANKES: Dar sînt! Se vede limpede.

HERZOG: N-aţi auzit încă de deghizare, nu? De coloana a cincea, ei? Englezii fac asta de secole. Vin cu Biblia şi deodată se-aude detunătura.

LANKES: Dar astea culeg crabi, domnule locotenent...

HERZOG: Strîngeţi imediat tot de pe plajă!

LANKES: Da, domnule locotenent. Dar ele nu culeg decît crabi.

HERZOG: Ia să faceţi bine să vă vedeţi de mitraliera dumneavoastră, caporal Lankes!

LANKES: Dar dacă nu caută decît crabi, că e reflux şi pentru că vor pentru grădiniţă...

HERZOG: Vă ordon...

LANKES: Să trăiţi domnule locotenent! Lankes dispare în buncăr. Herzog iese cu telefonul prin dreapta.

OSKAR: Roswitha, acoperă-ţi urechile, acuşi o să tragă mai ceva ca

la jurnalul sonor.
KITTY: O, groaznic, mă înnod tot mai mult!
BEBRA: Mai că-mi vine şi mie să cred că vom auzi ceva.
FELIX: Ar trebui să punem gramofonul. Asta atenuează tensiunea! (Pune gramofonul: The Platters cîntă The Great Pretender. Adecvate muzicii lente, tragice, tărăgănate, răpăie mitralierele. Roswitha îşi acoperă urechile. Felix stă în cap, în fundal zboară cinci maici cu umbrele la cer. Placa de gramofon se blochează, se repetă, pe urmă se face linişte. Felix nu mai stă în cap. Kitty se deznoadă. Roswitha strînge faţa de masă cu resturile de la micul dejun în coşul de merinde. Oskar şi Bebra o ajută. Toţi părăsesc acoperişul de beton. Lankes apare la intrarea buncărului.)
LANKES: Dacă domnul căpitan ar mai avea o ţigară pentru un caporal...
BEBRA (speriaţi, oamenii lui se ascund după el): Domnul soldat fumează prea mult.
OAMENII LUI BEBRA: Fumează prea mult!
LANKES: Din cauza betonului, domnule căpitan.
BEBRA: Şi dacă într-o bună zi n-o să mai existe beton?
OAMENII LUI BEBRA: N-o să mai existe beton.
LANKES: Dar e nemuritor, domnule căpitan! Numai noi şi ţigările noastre...
BEBRA: Ştiu, ştiu, cu fumul ne volatilizăm şi noi.
OAMENII LUI BEBRA *(ieşind încet):* Cu fumul!
BEBRA: Fără îndoială că betonul îl vom putea vizita încă o mie de ani.
OAMENII LUI BEBRA: O mie de ani!
BEBRA: Vor găsi oase de cîine!
OAMENII LUI BEBRA: Oscioare de căţel.
BEBRA: Şi formaţiunile lor şuie în beton.
OAMENII LUI BEBRA: PLICTISIT, MISTIC, BARBAR!
(Lankes fumînd singur.)

Chiar dacă Oskar a vorbit puţin în timpul micului dejun pe beton, sau abia dacă a avut prilejul să vorbească, nu a putut să nu-şi fixeze în minte acest dialog la ţărmul Atlanticului, că doar asemenea vorbe se găseau, la tot pasul, în ajunul invaziei; şi îl vom întîlni din nou şi pe acel caporal şi pictor de beton, Lankes, cînd se va celebra, pe o altă pagină a perioadei postbelice, Biedermeierul nostru astăzi la modă.
Pe faleză ne aştepta automobilul blindat. Locotenentul Herzog veni într-un suflet la cei pe care-i avea în grijă. Abia ţinîndu-şi răsuflarea, îi ceru scuze lui Bebra pentru micul incident. „O zonă interzisă e o zonă interzisă!", spuse el, le ajută pe doamne să urce în maşină, îi dădu cîteva indicaţii şoferului şi o pornirăm înapoi la Bavent. A trebuit să

ne grăbim, nu ne-a mai rămas timp nici pentru masa de prînz; pentru că la ora două aveam anunţată o reprezentaţie în sala cavalerilor dintr-un graţios castel normand, ascuns în spatele plopilor, la ieşirea din sat.

Nu ne mai rămăsese decît o jumătate de oră pentru proba de lumini, pe urmă Oskar trebui să tragă imediat cortina bătînd din tobă. Am jucat pentru subofiţeri şi ostaşi. Rîsul izbucnea prea des şi vulgar. Îngroşam gluma, forţam nota. Eu am spart cu glasul meu o oală de noapte din sticlă în care se aflau doi cîrnăciori vienezi cu muştar. Mînjit din gros cu farduri, Bebra a plîns cu lacrimi de crocodil deasupra oliţei sparte, şi-a cules cîrnăciorii dintre cioburi, i-a întins în muştar şi i-a mîncat, ceea ce a stîrnit voioşia uniformelor gri de front. Kitty şi Felix îşi făcură apariţia în pantaloni scurţi de piele cu pălăriuţe tiroleze, ceea ce dădea numerelor lor acrobatice o notă deosebită. Roswitha, într-o rochie de lame argintiu, mulată pe corp, purta mitene, sandale aurii, numărul cel mai mic din cîte există, îşi ţinea genele uşor albăstrii lăsate şi-şi demonstra, cu vocea ei somnambulă şi meridională, demonia ei obişnuită. V-am spus oare că Oskar nu avea nevoie de costum? Purtam bereta mea cea veche cu inscripţia brodată „SMS Seydlitz", cămaşa bleumarin, deasupra jacheta cu nasturi aurii, în formă de ancore, dedesubt aveam pantaloni pînă la genunchi, ciorapi trei sferturi în ghetele mele uzate cu şireturi şi acea tobă de tinichea, din care mai aveam ca rezervă cinci exemplare identice, în bagajul artiştilor.

Seara am reluat reprezentaţia pentru ofiţeri şi telegrafistele unui serviciu de ştiri din Cabourg. Roswitha era puţin nervoasă, e drept că nu făcuse nici o greşeală, dar în mijlocul numărului ei şi-a pus ochelarii de soare cu rame albastre, a abordat un ton mai neobişnuit, a devenit mai directă în prezicerile ei, i-a spus, de pildă, unei telegrafiste palide, obraznice din cauza fîstîcelii, că ar avea relaţii intime cu superiorul ei. O dezvăluire penibilă, după părerea mea, dar care a stîrnit în sală hohote de rîs, deoarece superiorul stătea chiar lîngă telegrafistă.

După reprezentaţie, ofiţerii superiori ai regimentului, care îşi aveau reşedinţa în castel, mai făcură o trataţie. În timp ce Bebra, Kitty şi Felix se deciseră să rămînă, Raguna şi Oskar se despărţiră discret şi se retraseră la culcare; după ziua aceea plină de peripeţii, adormiră imediat şi fură treziţi abia la ora cinci dimineaţa, o dată cu începutul invaziei.

Ce aş putea să vă spun despre asta? În sectorul nostru, în apropiere de vărsarea Ornei, aterizară canadienii. Bavent trebuia eliberat. Ne şi predaserăm bagajele. Trebuia să fim trimişi acasă, împreună cu comandantul regimentului. În curtea castelului se afla o bucătărie de campanie motorizată care scotea aburi. Roswitha mă rugă să-i aduc un

pahar cu cafea, deoarece nu-şi luase micul dejun. Puţin nervos şi îngrijorat că puteam să pierd camionul, am refuzat-o cu brutalitate. Atunci a sărit ea singură din maşină, a fugit în pantofii ei cu tocuri, ţinînd în mînă o ceaşcă, în direcţia bucătăriei de campanie, şi a ajuns la cafeaua fierbinte o dată cu o grenadă ce explodă chiar atunci.

O, Roswitha, nu ştiu cîţi ani aveai, ştiu doar că măsurai nouăzeci şi patru de centimetri, că în tine vorbea Marea Mediterană, că miroseai a scorţişoară şi a nucşoară, că ştiai să le citeşti oamenilor în inimă, numai în inima ta n-ai citit, altfel ai fi rămas la mine şi nu ţi-ai fi luat cafea mult prea fierbinte!

La Lisieux, Bebra a reuşit să obţină pentru noi un ordin de plecare la Berlin. Cînd ne întîlnirăm în faţa comandamentului, vorbi pentru întîia oară de la moartea Roswithei: „Noi, pitici şi măscărici ce sîntem, n-ar trebui să dansăm pe un beton turnat şi consolidat pentru uriaşi. Să fi rămas sub tribune, unde nimeni n-ar fi avut habar de noi".

La Berlin m-am despărţit de Bebra. „Ce-o să faci în toate adăposturile antiaeriene fără Roswitha ta!" zîmbi el subţire ca pînza de păianjen, mă sărută pe frunte, îi puse pe Kitty şi pe Felix, asiguraţi cu foi de călătorie de serviciu, să mă însoţească pînă la gara principală Danzig, îmi dărui şi restul de cinci tobe din bagajul artiştilor şi, încărcat şi cu cartea mea pe deasupra, am ajuns la unsprezece iunie, cu o zi înainte de cea de-a treia aniversare a fiului meu, în oraşul natal, care, încă teafăr şi medieval, continua să bată cu diferitele lui clopote, mai mari sau mai mici, din diferitele lui turnuri de biserici mai mari sau mai mici.

Succesorul lui Hristos

Aşadar, întoarcerea acasă! La ora douăzeci şi patru minute, trenul cu soldaţi veniţi în permisie de pe front intra în gara principală Danzig. Felix şi Kitty mă însoţiră pînă în Piaţa Max Halbe, îşi luară rămas-bun; pe Kitty o podidiră lacrimile, apoi îşi căutară comandamentul din Hochstrieß şi Oskar străbătu, cu puţin înainte de ora nouă, cu bagajul lui, strada Labesweg.

Întoarcerea acasă. Un obicei prost, foarte răspîndit, îl transformă azi pe orice tînăr care a făcut o mică escrocherie şi de aceea a ajuns în Legiunea Străină, iar apoi, după cîţiva anişori, se întoarce puţin maturizat acasă şi-şi povesteşte peripeţiile, într-un Odiseu modern. Cîte unul se urcă distrat într-un tren greşit, călătoreşte la Oberhausen în loc de Frankfurt, i se întîmplă ceva pe drum - cum să nu i se întîmple - şi abia întors acasă face risipă de nume ca Circe, Penelopa şi Telemah.

Oskar nu putea să fie un Odiseu, în primul rînd că la întoarcerea sa a găsit totul neschimbat. Iubita lui, Maria, pe care, în calitate de Odiseu, ar fi trebuit s-o numească Penelopa, nu era înconjurată de peţitori grăbiţi; ea îl avea tot pe Matzerath al ei, pentru care se hotărîse deja cu mult înainte de plecarea lui Oskar. Sper ca celor mai cultivaţi dintre dumneavoastră să nu cumva să vă treacă prin minte să vedeţi în biata mea Roswitha, din cauza profesiei ei ciudate de somnambulă, o Circe care le ia bărbaţilor minţile. În fine, în ce-l priveşte pe fiul meu Kurt, acesta nu a mişcat un deget pentru taică-su, nici gînd să fie un Telemah, chiar dacă nu-l recunoscuse pe Oskar.

Şi dacă e să comparăm - mărturisesc că unul care se întoarce acasă trebuie să se împace cu comparaţiile -, atunci prefer să fiu pentru dumneavoastră fiul rătăcitor; pentru că Matzerath mi-a deschis uşa şi m-a primit ca un tată şi nu ca un tată prezumtiv. Da, a ştiut chiar să se bucure sincer de întoarcerea lui Oskar, să verse pînă şi lacrimi adevărate, mute, încît din acea zi nu m-am numit exclusiv Oskar Bronski, ci şi Oskar Matzerath.

Maria mă primi mai detaşată, dar nu fără prietenie. Stătea la masă şi lipea etichete pentru prăvălie, iar pe măsuţa de fumat erau deja cîteva cadouri frumos ambalate pentru Kurtchen. Cum era practică din fire, s-a gîndit mai întîi să mă facă să mă simt bine; m-a dezbrăcat, m-a îmbăiat ca în vremurile de altădată, trecînd cu vederea roşeaţa mea din obraji, şi m-a pus la masă în pijama, unde Matzerath mi-a servit ochiuri şi cartofi prăjiţi. Am băut şi lapte şi, în timp ce mîncam şi

beam, au început să curgă întrebările: „Pe unde umblaşi, că te cătarăm peste tot, şi cu poliţia, ca nebunii, şi la tribunal ne-am dus să depunem jurămînt că nu ţi-am făcut de petrecanie. Şi-acu, iată-te! Da' ne daşi destulă bătaie de cap şi ni-i mai da, că iar trebuie să te anunţăm. Numa' de nu te-or băga la azil, c-aşa ţi-ar trebui! Auzi, să fugi aşa fără să zici o vorbuliţă!"

Maria dovedea multă intuiţie. Fără îndoială le dădusem bătaie de cap şi lucrurile nu se terminaseră încă. A venit un funcţionar de la Ministerului Sănătăţii, a vorbit confidenţial cu Matzerath, dar Matzerath a strigat cît îl ţinea gura, ca să audă toată lumea: „Nici vorbă de aşa ceva, i-am promis nevesti-mii pe patul de moarte, doar sînt tatăl lui, nu poliţia sanitară!" Aşadar, n-am ajuns la azil. Dar din acea zi sosea cu regularitate, din două în două săptămîni, o scrisorică oficială care-l convoca pe Matzerath pentru o mică semnătură; dar Matzerath nu voia să semneze şi pe faţa lui se înmulţeau cutele amărăciunii.

Oskar însă a preîntîmpinat toate relele; trebuia să netezească din nou obrazul lui Matzerath, pentru că în seara sosirii mele strălucea, îşi făcea mai puţine gînduri decît Maria, ba punea chiar mai puţine întrebări, se mulţumea cu faptul că venisem teafăr acasă, se comporta întocmai ca un adevărat tată şi cînd mă duseră la culcare, la mama Truczinski, care era cam contrariată, spuse: „Ce-o să se mai bucure Kurtchen că are din nou un frăţior! Şi unde mai pui că mîine serbăm a treia lui aniversare!"

Fiul meu, Kurt, găsi pe masa sărbătorească, în afară de tortul cu cele trei lumînări, un pulover roşu ca vinul de la Gretchen Scheffler, lucrat de mîna ei, căruia nu-i dădu nici o atenţie. O minge oribilă, galbenă, de gumă, pe care se aşeză imediat s-o călărească şi, în cele din urmă, o împunse cu un cuţit de bucătărie. Apoi se apucă să sugă din rana de cauciuc apa aceea scîrboasă, dulceagă, care se depune pe pereţii tuturor mingilor umplute cu aer. Abia îşi căpătase mingea plaga de nelecuit şi Kurtchen începu să demonteze corabia cu pînze şi s-o transforme într-o epavă. Sfîrleaza şi biciul, atît de uşor de mînuit, rămaseră neatinse.

Oskar, pe care aniversarea fiului său îl preocupa de multă vreme, făcîndu-l să fugă din mijlocul celor mai turbate evenimente spre est, ca nu cumva să piardă cea de-a treia aniversare a descendentului său, stătea deoparte, contempla opera de distrugere, îl admira pe băiatul acela de nădejde, îşi compara dimensiunile fizice cu cele ale fiului său, făcîndu-mă să recunosc îngrijorat: în timpul absenţei tale, Kurtchen a ajuns să te depăşească binişor în înălţime, cei nouăzeci şi patru de centimetri pe care ai ştiut să ţi-i păstrezi intacţi aproape şaptesprezece ani, cîţi s-au scurs de la a treia ta aniversare, puştiul i-a depăşit cu doi, trei, centimetri; a venit momentul să-l faci toboşar şi să-i spui „Pînă

aici!" acelei creşteri excesiv de grăbite.

Am luat din bagajul meu de artist, pe care îl pusesem bine, laolaltă cu marea carte a instruirii mele, în pod, în dosul olanelor, o tobă nouă-nouţă, care lucea de-ţi lua ochii; voiam să-i ofer fiului meu — deoarece oamenii mari nu catadicseau s-o facă — aceeaşi şansă pe care biata mea mamă, ţinîndu-şi promisiunea, mi-a oferit-o cînd am împlinit trei ani.

Aveam suficiente motive să presupun că Matzerath, care odinioară se gîndise la mine ca să-i preiau prăvălia, vedea acum, cînd eu nu mai intram în discuţie, în Kurtchen viitorul negustor de coloniale. Dacă spun azi: Aşa ceva nu trebuie să se întîmple! Vă rog să nu vedeţi în Oskar un duşman declarat al comerţului cu amănuntul. Dacă eu sau fiul meu am fi avut în perspectivă un concern sau un regat cu coloniile aferente, aş fi procedat la fel. Oskar nu voia să preia nimic la mîna a doua, de aceea intenţiona să-l împingă pe fiul lui să facă ce a făcut şi el — şi în asta consta greşeala mea esenţială -, adică să devină toboşarul unei vîrste permanente de trei ani, de parcă pentru un om tînăr şi plin de speranţă preluarea unei tobe de tinichea nu ar fi fost la fel de respingătoare ca şi preluarea unei prăvălii de coloniale.

Aşa gîndeşte azi Oskar. Dar pe atunci, pentru el nu exista decît o singură dorinţă: să pună un toboşar-fiu alături de un toboşar-tată şi, bătînd în tobă, în variantă dublă, sa-i privească de jos în sus pe cei mari, să întemeieze o dinastie fecundă de toboşari; pentru că opera mea trebuia să fie de tinichea şi să se transmită din generaţie în generaţie, lăcuită în alb şi roşu.

Ce viaţă ne aştepta! Am fi putut să stăm unul lîngă altul, dar şi în camere separate, umăr lîngă umăr, dar şi el în Labesweg, eu în Luisenstrafie, el în pivniţă, eu în pod, Kurtchen în bucătărie, Oskar la closet, tatăl şi fiul ar fi putut cînd şi cînd să se strecoare, cu un prilej favorabil, amîndoi, sub fustele bunicii mele şi ale străbunicii lui, Anna Koljaiczek, să locuiască acolo, să bată la tobă, să respire mirosul de unt uşor rînced. Şi în faţa portiţei ei, i-aş fi spus lui Kurtchen: „Ia priveşte înăuntru, fiule! De acolo venim. Şi dacă eşti cuminte, o să putem să vizităm pentru o oră sau ceva mai mult societatea care aşteaptă acolo".

Şi Kurtchen s-ar fi aplecat în faţă, ar fi riscat o privire şi întrebîndu-mă politicos pe mine, tatăl lui, mi-ar fi cerut lămuriri. „Doamna aceea frumoasă", ar fi şoptit Oskar, „cea care stă în mijloc şi se joacă cu mîinile ei frumoase şi are un oval aşa de blînd, încît îţi vine să plîngi, este biata mama, bunica ta cea bună care a murit dintr-o supă de ţipari sau de propria ei inimă prea dulce".

„Mai departe, papa, spune mai departe!" l-ar fi îndemnat Kurtchen. „Cine e domnul cu mustaţă?"

Aş fi coborît atunci complice glasul: „Aici e străbunicul tău, Joseph

Koljaiczek. Fii atent la ochii aprinşi de incendiator, la îngîmfarea suverană poloneză şi la kaşuba lui perfidie practică, ce i se citesc la rădăcina nasului. Observă membrana pentru înot dintre degetele de la picioare. În anul treisprezece, cînd *Colombus* a fost lansat la apă, el a nimerit sub o plută, a trebuit să înoate mult pînă a ajuns în America şi acolo a devenit milionar. Dar uneori intră din nou în apă, înoată înapoi, acostează aici unde a aflat pentru prima oară adăpost ca incendiator şi şi-a dăruit mamei mele partea lui".

„Dar acel domn frumos, ascuns pînă acum în spatele doamnei care e bunica mea, uite-l că se aşază lîngă ea şi-i mîngîie mîinile cu mîinile lui? Are ochii la fel de albaştri ca tine, papa!"

Atunci ar fi trebuit să-mi fac curaj pentru a-i putea răspunde bunului meu fiu, ca un fiu rău şi trădător ce sînt: „Ăştia care te privesc aici pe tine, Kurtchen, sînt ochii superbi albaştri ai celor din neamul Bronski. Ce-i drept, privirea ta e gri. Ai moştenit-o de la mama ta. Totuşi, eşti la fel ca acel Jan, care-i sărută mîna bietei mele mame, ca Vinzent, tatăl lui, care, deşi kaşub, era un Bronski din cap pînă-n picioare, într-o bună zi o să ne întoarcem şi noi acolo, chemaţi de izvorul care emană un vag miros de unt rînced. Bucură-te!"

Abia înlăuntrul bunicii Koljaiczek sau, cum spuneam eu în glumă, în vasul cu unt al bunicii, s-ar fi putut realiza, conform teoriilor mele, o adevărată viaţă de familie. Chiar şi azi cînd ajunge să întind un deget că şi ating, ba chiar îi depăşesc pe Dumnezeu Tatăl, pe Fiul moştenitor şi, ceea ce e şi mai important, Spiritul, în modul cel mai personal, simţindu-mă fără chef îndatorat succesiunii lui Hristos, ca tuturor celorlalte profesii ale mele, îmi imaginez, cînd nimic nu mi-este mai de neatins decît intrarea la bunica mea, cele mai frumoase scene de familie în mijlocul predecesorilor mei.

Aşa se face că în zilele ploioase îmi închipui mai ales că bunica trimite invitaţii şi noi ne întîlnim în ea. Vine Jan Bronski şi are flori, probabil garoafe înfipte în găurile de glonţ din pieptul lui de apărător al poştei poloneze. Maria, care a primit şi ea o invitaţie la recomandarea mea, se apropie sfioasă de mama şi-i arată, cerşind îndurare, registrele prăvăliei, începute de ea şi continuate impecabil de Maria, şi mama rîde cu rîsul ei kaşub, o trage pe iubita mea la pieptul ei şi spune sărutînd-o pe obraz şi făcîndu-i cu ochiul: „Haida de, puicuţo, cin' să te judice? Că doară amîndouă ne măritarăm c-un Matzerath şi hrănirăm un Bronski!"

Trebuie să-mi interzic categoric alte gînduri, cum ar fi, de pildă, speculaţiile legate de un fiu procreat de Jan, purtat de mama în pîntecele bunicii Koljaiczek şi, în cele din urmă, născut în acel vas cu unt. Deoarece acest caz ar atrage cu siguranţă după sine un altul. S-ar putea ca fratelui meu după tată, Stephan Bronski, care aparţine în definitiv aceluiaşi cerc, să-i vină ideea bronskiană de a arunca asupra

Mariei mai întîi o privire şi apoi şi altele. Aşa că mai bine îmi limitez imaginaţia la o întîlnire nevinovată de familie. Renunţ deci la un al treilea sau al patrulea toboşar, mă mulţumesc cu Oskar şi Kurtchen, le povestesc pe toba mea celor prezenţi cîte ceva despre acel Turn Eiffel, care mi-a înlocuit bunica în ţări străine, şi mă bucur cînd musafirii, inclusiv Anna Koljaiczek, expeditoarea invitaţiilor, se amuză de bătăile noastre în tobă şi-şi bat unii altora ritmul pe genunchi.

Dar oricît ar fi de ispititor să faci să se desfăşoare, în interiorul propriei bunici, lumea şi raporturile ei, să fii complex într-un spaţiu atît de limitat, Oskar se simte pînă la urmă obligat - fiind la fel ca Matzerath, doar un tată prezumtiv - să revină la întîmplările acelui doisprezece iunie, patruzeci şi patru, la a treia aniversare a lui Kurtchen.

Deci încă o dată: băiatul primi un pulover, o minge, o corabie, un bici şi o sfîrlează şi urma să primească o tobă de tinichea lăcuită, în alb şi roşu, de la mine. Abia terminase de demontat corabia cu pînze, că Oskar se apropie de el, ţinînd darul de tinichea ascuns la spate şi toba folosită lăsînd-o să-i atîrne pe burtă. La un moment dat ne-am oprit faţă-n faţă, la un pas distanţă: Oskar, o mogîldeaţă; Kurt, o mogîldeaţă cu doi centimetri mai mare. A făcut o mină furioasă - pasămite era încă în curs de distrugere a corăbiei cu pînze - şi a rupt, tocmai în clipa în care am dat la iveală toba, ţinînd-o în sus, ultimul catarg al vasului *Pamir,* aşa se numea velierul.

Kurt lăsă să-i cadă epava, apucă toba, o ţinu în mînă, o răsuci şi căpătă astfel trăsături mai calme, dar încă încordate. Era momentul să-i întind beţele. Din păcate înţelese greşit mişcarea dublă, se simţi ameninţat; lovi cu marginea tinichelei beţele şi mi le smulse din mînă, cînd am vrut să mă aplec după ele, apucă zdravăn toba şi, de îndată ce am ridicat beţele să i le dau a doua oară, apucă ceva din spatele lui şi lovi cu darul aniversar: nu sfîrlează, ci pe mine, pe Oskar îl nimeri, nu sfîrlează, crestată special pentru asta, pe tatăl lui voia să-l facă să bîzîie şi să se-nvîrtă, mă biciuia, ce-şi spunea el, aşteaptă numai, frăţioare; aşa l-a biciuit şi Cain pe Abel, pînă cînd Abel s-a învîrtit mai întîi împleticindu-se, apoi tot mai vîrtos şi mai exact, cîntînd cîntecul sfîrlezei, mai întîi pe bîjbîite, apoi suind din sfîrîitul acela inform într-un cîntat superior. Şi Cain mă ademenea tot mai sus cu biciul, de aveam cretă în glas, de parcă un tenor îşi rostea rugăciunea de dimineaţă, aşa trebuie să fi cîntat îngerii plămădiţi din argint, corul băieţilor cîntăreţi din Viena, castraţi jughiniţi - şi Abel va fi cîntat aşa înainte de a cădea, întocmai cum am căzut şi eu grămadă sub biciul băiatului Kurt.

Cînd mă văzu zăcînd acolo şi sfîrîind atît de jalnic, lovi de mai multe ori aerul din cameră de parcă braţului său nu i-ar fi ajuns cît a dat. Chiar şi în timp ce-şi cerceta atent toba nu mă scăpă din ochi. Mai

întîi lovi lacul alb şi roşu de o margine a scaunului, apoi darul căzu pe duşumea şi Kurtchen căută şi găsi scheletul masiv al fostei corăbii cu pînze. Cu acest lemn lovi toba. Dar nu bătea în ea, o bătea. Mîna lui nu încerca nici cel mai simplu ritm. Lovea monoton şi uniform cu o mînă încremenită tinicheaua, care nu se aşteptase la un asemenea toboşar; ea ar fi vibrat jucăuş sub cele mai uşoare beţe, dar nu suporta loviturile de berbec ale unei epave necioplite. Toba se îndoi, vru să scape desprinzîndu-se din marginile ei, voia să se facă nevăzută, renunţînd la lacul alb şi roşu şi făcîndu-şi tinicheaua gri-albastră să ceară îndurare. Dar fiul se arătă necruţător faţă de cadoul de aniversare dăruit de tatăl lui. Şi cînd acesta încercă din nou să reia tratativele şi, în ciuda numeroaselor dureri concomitente, se tîrî pe covor, pe jos, spre fiul lui, biciul îşi făcu iar apariţia. Biata sfîrlează istovită ştia cu cine are de-a face şi chiar şi toba renunţă definitiv să mai spere într-un toboşar sensibil, vibrînd jucăuş, dar totuşi puternic, care să-şi fi mişcat beţele fără brutalitate.

Cînd Maria intră în cameră, toba era bună de fiare vechi. Mă luă în braţe, îmi sărută ochii umflaţi, urechea ruptă, îmi linse sîngele şi mîinile mele zdrobite.

O, dacă Maria nu ar fi sărutat numai copilul anormal, întîrziat, mutilat şi vrednic de compătimire! De l-ar fi recunoscut pe tatăl bătut şi, în fiecare rană, pe iubit! Ce consolare şi ce soţ tainic şi adevărat i-aş fi putut fi în timpul următoarelor luni întunecate!

Şi-atunci a fost împuşcat — asta n-are de-a face neapărat cu Maria - fratele meu după tată, Stephan Bronski, care pe vremea aceea purta deja numele tatălui său vitreg Ehlers, şi tocmai fusese avansat la gradul de locotenent. A fost împuşcat pe frontul de la Oceanul Îngheţat, ceea ce a pus sub semnul întrebării pentru totdeauna cariera lui de ofiţer. În timp ce tatăl lui Stephan, Jan, purtase, cînd a fost împuşcat, ca apărător al poştei poloneze, la cimitirul Saspe, o carte de skat sub cămaşă, tunica locotenentului era decorată cu Crucea de Fier clasa a doua, decoraţia infanteriei de atac şi aşa-numitul Ordin al cărnii îngheţate.

La sfîrşitul lui iunie, mama Truczinski face un atac uşor de apoplexie, pentru că poşta îi adusese veşti proaste. Subofiţerul Fritz Truczinski căzuse pentru trei lucruri: pentru Führer, popor şi patrie. Aceasta se întîmplase în sectorul de mijloc al frontului, iar portvizitul cu fotografiile unor fete drăguţe surîzătoare, din Heidelberg, Brest, Paris, Bad Kreutznach şi Salonic, precum şi Crucea de Fier clasa întîi şi a doua, nu mai ştiu ce ordin pentru răniţi, decoraţia de bronz pentru lupta corp la corp şi două petice de tablă de tanc, ca şi unele scrisori, le trimisese căpitanul, pe nume Kanauer, din sectorul de mijloc al frontului direct la Langfuhr pe Labesweg.

Matzerath ajută cît putu şi mama Truczinski se simţi în curînd mai

bine, chiar dacă nu-şi mai reveni niciodată de tot. Şedea în scaunul ei la fereastră, voia neapărat să afle de la mine sau de la Matzerath, care venea de două, trei ori pe zi să aducă cîte ceva, unde se găsea de fapt „Sectorul de mijloc", dacă era departe şi dacă se putea merge duminica pînă acolo cu trenul.

Cu toată bunăvoinţa de care era în stare, Matzerath nu putea să-i dea nici o lămurire. Aşa că sarcina de a-i bate la tobă mamei Truczinski, ce sta nemişcată, dar tremura uşor din cap, cîteva versiuni ale tot mai instabilului „Sector de mijloc" mi-a revenit în după-amiezile lungi mie, care îmi însuşisem cunoştinţele geografice de la comunicatele speciale şi de la cele ale Wehrmachtului.

Maria însă, fiind foarte legată de descurcăreţul Fritz, deveni evlavioasă. La început, s-a ţinut toată luna iulie de religia pe care o învăţase, mergea duminicile la preotul Hecht la Christuskirche şi Matzerath o însoţea uneori, deşi ea prefera să meargă singură.

Dar serviciul religios protestant începea să n-o mai mulţumească pe Maria. La mijlocul săptămînii - nu ştiu, era joi, era vineri? -, încă înainte de închiderea prăvăliei, după ce lăsă magazinul în grija lui Matzerath, Maria mă luă de mînă pe mine, catolicul; o pornirăm în direcţia Pieţei Noi, o cotirăm pe Elsenstrafie în Marienstraße, trecînd pe lîngă măcelarul Wohlgemuth, pînă în Kleinhammerpark — Oskar se şi gîndea, mergem la gara Langfuhr, facem o călătorie mică, probabil la Bissau în Kaşubia -, după ce o făcurăm la stînga şi în faţa pasajului subteran de cale ferată am aşteptat din superstiţie să treacă mai întîi un tren de marfă, am traversat pasajul în care picura îngrozitor şi nu am luat-o drept înainte spre Palatul Filmului, ci ne-am continuat drumul la stînga, de-a lungul terasamentului. Făcea pronosticuri: ori mă tîrăşte pe Brunshoferweg la clinica doctorului Hollatz, ori vrea să se convertească, vrea să meargă la biserica Inima lui Iisus.

Portalul lăcaşului sfînt dădea spre terasament. Ne-am oprit între terasament şi poarta deschisă. După-amiază de august cu zumzet în aer. În spatele nostru, pe pietriş, între peroane, săpau muncitoare din est cu basmale albe. Stăteam şi priveam în burta umbroasă şi răcoroasă a bisericii; în fund de tot, ademenitor, un ochi aprins — lumina veşnică. În spatele nostru pe terasament, ucrainencele îşi strîngeau lopeţile şi tîrnăcoapele. Se auzi un semnal, un tren se apropia, e încă aici, încă n-a trecut, s-a dus, şi iar semnalul, ucrainencele săpau. Maria era nehotărîtă, nu ştia încă ce picior să pună în faţă, îmi lăsă mie răspunderea, mie, căruia la naştere şi botez biserica dătătoare de fericire îmi era mai aproape; Maria se lăsă, după ani de zile de la acele două săptămîni pline de praf efervescent şi de iubire, din nou condusă de Oskar.

Am lăsat în urma noastră terasamentul şi zgomotele sale, luna august şi zumzetul ei. Puţin melancolic, cu vîrful degetelor bătînd uşor

în toba ascunsă sub cămaşă, lăsîndu-mi obrazul să-şi exprime în voie calmul, mi-am amintit de slujbele, ţinute de înalte feţe bisericeşti, de slujbele vesperale, de spovedaniile de sîmbătă ale bietei mele mame, care, cu puţin înainte de moarte, se făcuse evlavioasă de prea mult umblat cu Jan Bronski şi se spovedea în fiecare sîmbătă, duminica se întărea cu sfînta cuminecătură pentru ca, astfel uşurată şi întremată, să-l întîlnească joia următoare pe Jan în Tischlergasse. Dar cum îl mai chema pe Preasfinţitul de atunci? Preasfinţia se numea Wiehnke, era încă preotul bisericii Inima lui Iisus, predica plăcut cu glas scăzut, de neînţeles, cînta Crezul atît de subţire şi de plîngător, încît chiar şi pe mine era să mă năpădească atunci ceva asemănător credinţei, dacă nu ar fi existat acel altar lateral din stînga cu Fecioara Maria, Pruncul Iisus şi Botezătorul prunc.

Şi totuşi, chiar acel altar mă făcea s-o aduc pe Maria din vremea însorită de afară în portalul bisericii, şi apoi pe dalele de piatră în naos.

Oskar şedea cuminte şi răbdător pe scaunul de stejar lîngă Maria, în biserica din ce în ce mai rece. Trecuseră anii şi totuşi mi se părea că aceiaşi oameni aşteptau, răsfoind tacticos chestionarul spovedaniei, urechea Preasfinţitului Wiehnke. Noi şedeam puţin mai departe, mai pe la mijlocul bisericii. Voiam să-i uşurez Mariei alegerea. Pe de-o parte, nu era tulburător de aproape de confesional, putea deci să se convertească tacit şi neoficial, pe de altă parte, vedea cum se procedează înainte de spovedanie, putea deci, observînd astfel, să ia hotărîrea de a afla în dulapul acela urechea Preasfinţitului şi de a discuta împreună cu el amănuntele trecerii ei la unica biserică dătătoare de fericire. Îmi era milă de ea, cînd o vedeam cum îngenunchea atît de mică şi îşi făcea cruce pentru prima oară pe dos, cu mîinile ei extraordinare sub atîta miros, praf, stuc, sub îngerii plutitori, sub lumina frîntă, printre sfinţii suferinzi, înainte de, sub şi între atîta catolicism dulce-amar. Oskar atinse pielea Mariei, îi arătă avidei de cunoaştere exact locurile unde, în spatele frunţii, în coşul pieptului şi chiar în umăr, locuiau Tatăl, Fiul şi Sfîntul Duh, îi arătă şi cum se împreunează mîinile cînd se ajunge la Amin. Maria îl ascultă, îşi lăsă mîinile să se odihnească la Amin şi începu să se roage.

La început încercă şi Oskar să-şi pomenească morţii rugîndu-se, dar se pierdu cînd îl imploră pe Domnul pentru Roswitha lui tîrguindu-se cu acesta ca să-i asigure somnambulei pacea şi accesul la bucuriile cereşti, intrînd în asemenea hal în amănunte pămîntene, încît pacea eternă şi bucuriile cereşti se mutară într-un hotel din Paris. Atunci mi-am găsit salvarea în rugăciunea dinaintea cuminecăturii, pentru că prin ea nu te obligi, am rostit din veşnicie în veşnicie, *sursum corda, dignum et justum* - aşa e demn şi drept, apoi socotii că a fost destul şi o observai pe Maria cu coada ochiului.

Rugăciunile catolice îi şedeau bine. În cucernicia ei era frumoasă şi numai bună de pictat. Rugăciunile lungesc genele, ridică sprîncenele, încing obrajii, fac fruntea grea, gîtul flexibil, provoacă un uşor freamăt al nărilor. Obrazul Mariei înflorit în suferinţă mai că m-a împins să mă apropii de ea. Dar nu e voie să-i deranjezi pe cei ce se roagă. Nu e voie să-i seduci pe cei ce se roagă, nici să te laşi sedus de ei, chiar dacă celor ce se roagă le place, ba chiar îi stimulează în rugăciunile lor, cînd sînt priviţi cu interes.

Aşa că am lunecat de pe netedul lemn bisericesc şi mi-am lăsat mîinile să-mi atîrne cuminţi pe toba care-mi umfla cămaşa. Oskar fugi, o luă pe lespezile de piatră, se tîrî cu toba lui pe lîngă toate popasurile de pe drumul Calvarului, din naosul stîng al bisericii, nu se opri la Sfîntul Anton - roagă-te pentru noi - pentru că noi nu ne pierduserăm nici portmoneul, nici cheia de la casă, i-am lăsat în somnul lor şi pe Sfîntul Adalbert din Praga, cel care îi înfrînsese pe prusaci, nu ne mai potoleam, săream din piatră în piatră - parcă eram pe o tablă de şah — pînă ce un covor anunţă altarul lateral stîng.

Vă rog să mă credeţi că în biserica din cărămidă, în stilul gotic nou, Inima lui Iisus, şi, totodată, la altarul lateral stîng nu se schimbase nimic. Pruncul Iisus şedea gol şi roz tot pe genunchiul stîng al Fecioarei, pe care n-o mai numesc Fecioara Maria, ca să nu se confunde cu Maria mea cea convertită. Pe genunchiul drept al Fecioarei se-nghesuia Botezătorul prunc, îmbrăcat ca şi înainte sărăcăcios, doar într-o blană de culoarea ciocolatei. Fecioara însăşi arăta, la fel ca odinioară, cu arătătorul drept spre Iisus deşi, de fapt, se uita la Ioan.

Dar chiar şi acum, după atîţia ani de absenţă, pe Oskar îl interesau, mai mult decît orgoliul de mamă fecioară, cei doi băieţi. Iisus era cam la fel de mare ca fiul meu Kurt acum, la împlinirea vîrstei de trei ani, deci cu doi centimetri mai înalt decît Oskar. Ioan care, după toate mărturiile, era mai bătrîn decît Nazariteanul, avea înălţimea mea. Oricum, amîndoi îşi păstrau aceeaşi expresie matură şi înţeleaptă, care îmi era proprie şi mie, cel rămas permanent de trei ani. Nu se schimbase nimic. Cu aceeaşi superioritate vicleană mă priviseră cînd am păşit în biserica Inima lui Iisus, acum nu ştiu cîţi ani, alături de biata mea mamă.

Am urcat scările călcînd pe covor, fără nici o pregătire prealabilă. Am examinat fiecare fald, am pipăit ghipsul pictat al celor doi nudişti cu băţul meu de la tobă, care avea o sensibilitate mai mare decît toate degetele la un loc, procedam încet, cu răbdare, nu omiteam nimic: coapse, burtă, braţe, număram cutele de grăsime, gropiţele — era Oskar în persoană, carnea mea sănătoasă, genunchii mei puternici, puţin grăsulii, braţele mele scurte, dar musculoase, de toboşar. Şi culmea, şi el le ţinea, tot aşa, ştrengarul. Şedea pe genunchiul

Fecioarei şi-şi ridica braţele şi pumnii, de parcă avea de gînd să bată la tobă, de parcă Iisus ar fi fost toboşarul şi nu Oskar, de parcă nu aştepta decît să-i dau toba, de parcă îşi pusese serios în gînd să le facă o demonstraţie la tobă, plină de ritm şi farmec Fecioarei, lui Ioan şi mie.

Am făcut aşadar, la fel ca şi cu ani în urmă, mi-am luat toba de pe burtă şi l-am pus pe Iisus la probă. I-am împins tinicheaua alb-roşie binişor pe coapsa roză, atent la ghipsul vopsit; făceam toate astea ca să-mi dau satisfacţie, nu speram ca tîmpitul într-o minune, dimpotrivă, voiam să văd neputinţa cît mai plastic. Pentru că, deşi şedea aici şi-şi ridica pumnii, deşi avea mărimea şi statura mea viguroasă, chiar dacă îl reda în ghips pe acel tip de trei ani pe care eu îl menţineam în carne şi oase cu atîta trudă şi renunţări - nu putea să bată la tobă, nu putea să mimeze că bate, probabil că-şi zicea în sinea lui: dac-aş avea, aş putea, eu ziceam, ai şi tot nu poţi, i-am prins şi cele două beţe între degetele ca nişte cîrnăciori, mă stricam de rîs - hai, bate acum, divinule Iisus, ghips colorat, bate la tobă; Oskar se retrage, coboară cele trei trepte apoi, jos de pe covor, pe dale, bate odată, copilule Iisus. Oskar se îndepărtează mai mult. Stă la oarecare distanţă şi se prăpădeşte de rîs pentru că Iisus şade ca prostul, nu poate să bată la tobă, deşi se pare că ar vrea. Deja mă cuprinse plictiseala, mă rodea ca o bătătură - cînd deodată bătu, bătu în tobă!

În timp ce totul rămase nemişcat, mai întîi cu stînga, apoi cu dreapta, apoi cu amîndouă beţele, în cruciş, îi plăcea să varieze, la ritmul simplu era la fel de bun ca la cel complicat, dar renunţă la toate fiţele, îşi vedea numai de tobă, nu-mi părea nici măcar religios şi nici ca un pedestraş încălzit, era pur şi simplu muzical, nu-i scăpa nici un şlagăr, cînta tot ce era pe atunci pe buzele tuturor: *Es geht alles voruber,* fireşte şi *Lili Marleen,* îşi întorcea spre mine încet, poate puţin ostentativ, capul buclat cu ochii albaştri ai lui Bronski, zîmbea uşor superior şi prezenta repertoriul preferat al lui Oskar într-un potpuriu: începu cu *Cioburi, cioburi şi ulcele,* atinse doar în treacăt *Orarul,* băiatul ăla cînta la fel ca mine, opunîndu-l pe Rasputin lui Goethe, urca împreună cu mine în turnul cu etaje, se vîra cu mine sub tribună, prindea ţipari pe dig, păşea alături de mine în spatele bunicii Anna Koljaiczek.

Atunci Oskar se apropie. Se simţea atras. Voia să stea pe covor, nu mai voia să stea pe dale. O treaptă a altarului îl îndemna pe cealaltă, mai sus. Am urcat aşa şi mai bine aş fi coborît. „Iisuse", am scos eu un fir uscat de voce din gît, „parcă nu aşa ne-a fost vorba. Să-mi dai imediat toba înapoi! Tu ai crucea ta, mulţumeşte-te cu ea!" Fără să se întrerupă brusc, şi-a încheiat numărul, a încrucişat beţele cu grijă pe tobă şi mi-a întins fără să crîcnească ceea ce Oskar îi împrumutase cu prea mare uşurinţă.

Tocmai voiam să cobor treptele fără să mulţumesc, grăbit cît zece diavoli împieliţaţi, şi să ies afară din catolicism, cînd o voce plăcută, deşi poruncitoare, mi-a atins umărul: „Mă iubeşti, Oskar?" Fără să mă întorc, am răspuns: „Nici nu-mi trece prin minte". El insistă cu aceeaşi voce egală: „Mă iubeşti, Oskar?" I-am răspuns morocănos: „Nici vorbă de aşa ceva!" Atunci mă sîcîi pentru a treia oară: „Mă iubeşti, Oskar?" Atunci i-am zis-o lui Iisus de la obraz: „Te urăsc, băieţică, pe tine şi pe tot neamul tău!"

În chip ciudat, răspunsul meu i-a stîrnit un adevărat triumf vocal: îşi ridică arătătorul ca o învăţătoare de şcoală primară şi-mi încredinţa o misiune: „Tu eşti Oskar, eşti stînca, şi pe această stîncă vreau să-mi clădesc biserica. Urmează-mă!"

Vă puteţi imagina indignarea mea. Furia îmi făcu pielea ca de găină. Îi rupsei un deget de ghips de la picior şi nici nu s-a clintit. „Să te prind că mai spui o dată", şuieră Oskar, „că-ţi zgîrii vopseaua de pe tine!"

Nu a mai scos o vorbă; atunci a apărut ca de obicei acel bătrîn, care se tîrîie dintotdeauna prin toate bisericile. El se înclină în faţa altarului lateral stîng, nici nu mă observă, se tîrî mai departe şi ajunsese deja la Adalbert de Praga, cînd m-am năpustit pe trepte în jos, am coborît pe covor, pe dalele de piatră, am ajuns, fără să mă întorc, trecînd peste tăblia de şah, la Maria, care tocmai îşi făcea crucea catolică absolut corect, după indicaţiile mele.

Am luat-o de mînă, am dus-o la agheasmatar, am lăsat-o să-şi facă încă o dată crucea în faţa marelui altar, în mijlocul bisericii, aproape de ieşire, dar eu nu mi-am făcut cruce, ci am tras de ea cînd a vrut să-ngenuncheze şi am scos-o afară la soare.

Începuse să se însereze. Muncitoarele din est care lucrau la terasament plecaseră. Cu puţin înainte de gara suburbiei Langfuhr, un mărfar făcea manevre. În aer atîrnau ciorchini de ţînţari. Clopotele sunau de undeva de sus. Zgomotul manevrei acoperea sunetul clopotelor. Ţînţarii rămîneau în ciorchini. Maria avea un obraz plîns. Lui Oskar îi venea să strige. Dar ce să se fi făcut cu Iisus? Aş fi vrut să-mi amplific vocea. Dar ce aveam eu cu crucea lui? Doar ştiam foarte bine că vocea mea era neputincioasă în faţa ferestrelor lui de biserică. N-avea decît să-şi clădească templul mai departe pe oamenii care se numeau Petru şi Petre sau, în dialect est-prusac, petrecanie. „Ai grijă, Oskar, nu te atinge de ferestrele bisericii !" şoptea Satana în mine. „Asta e în stare să-ţi distrugă glasul." Aşa că am aruncat doar o privire, am măsurat fereastra în stil neogotic, apoi m-am smuls de acolo, nu am cîntat, n-am mai ascultat de nici un îndemn, ci am mers alături de Maria înspre pasajul subteran Bahnhofstrafle, am trecut prin tunelul în care apa picura întruna, am luat-o în sus pe Kleinhammerpark, am făcut-o la dreapta în Marienstraße, trecînd pe lîngă măcelarul

Wohlgemuth, am cotit-o la stînga în Elsenstrafie, traversînd Strießbach pînă la Piaţa Nouă, unde se construia un lac artificial pentru apărarea antiaeriană. Strada Labesweg era lungă şi totuşi, iată-ne ajunşi: Oskar o lăsă pe Maria, urcă cele peste nouăzeci de trepte pînă sus, la pod. Acolo atîrnau cearşafuri şi în spatele cearşafurilor se aduna în grămezi nisipul pentru apărarea antiaeriană, iar în spatele nisipului şi al găleţilor, baloturi de ziare, stive de olane, cartea mea şi rezervele mele de tobe din vremea teatrului de campanie. Şi într-o cutie de pantofi am găsit cîteva becuri consumate, dar totuşi încă în formă de pară. Oskar îl luă pe primul dintre ele şi-l sparse cu vocea lui, îl luă pe al doilea, îl prefăcu în praf şi pulbere, celui de-al treilea îi reteză meticulos partea pătată de grăsime, pe al patrulea zgîrie cîntînd cu litere caligrafice IISUS şi apoi prefăcu paharul în cioburi, cu inscripţie cu tot: cînd vru să repete figura, constată că i se terminaseră becurile. Epuizat, mă lăsai să cad pe nisipul apărării antiaeriene: Oskar mai avea încă voce. Iisus avea eventual un succesor. Scărmănătorii aveau să devină primii mei discipoli.

SCĂRMĂNĂTORII

Dacă Oskar nu e potrivit să fie urmaşul lui Hristos, fie şi numai pentru faptul că îmi este nespus de greu să găsesc adepţi, totuşi am dat ascultare, după multe ocoluri, chemării de atunci şi am devenit succesor, deşi nu credeam în predecesorul meu. Dar conform regulii, cine se îndoieşte crede, cine nu crede crede şi mai statornic, nu am reuşit să îngrop în îndoială micul miracol oferit mie personal, în interiorul bisericii Inima lui Iisus, ba mai mult, am încercat să-l provoc pe Iisus să repete programul de toboşar.

Oskar se duse de mai multe ori fără Maria în respectiva biserică din cărămidă. Mereu scăpăm de sub supravegherea mamei Truczinski, care şedea lipită de un scaun şi nu putea să se ţină după mine. Ce putea să-mi ofere Iisus? De ce rămîneam nopţi întregi în aripa stîngă a bisericii şi mă lăsam încuiat de paracliser? De ce în faţa altarului lateral stîng, Oskar îşi întărea urechile ca sticla şi-şi încremenea picioarele? Deoarece, în ciuda unei umilinţe scrîşnite şi a unor blasfemii, de asemenea scrîşnite, nu auzeam nici toba mea, nici vocea lui Iisus.

Misererel. Nu m-am auzit niciodată în viaţă clănţănind din dinţi atît de tare, ca pe dalele de piatră ale bisericii Inima lui Iisus, în toiul nopţii. Ce măscărici ar fi fost în stare să găsească o mai bună clănţănitoare decît Oskar? Imitam o secvenţă de pe front plină de mitraliere risipitoare sau aveam în subordine o societate de asigurări, cu secretare şi maşini de scris între maxilarul meu inferior şi superior. Clănţăneam în lung şi-n lat, stîrneam ecou şi aplauze. Coloanele sufereau de friguri palustre, arcadele căpătau piele de găină, tusea mea sărea într-un picior pe modelul de şah al dalelor, parcurgînd calvarul de-a-ndoaselea, urca în naosul central pînă sus la cor, tuşeam de şaizeci de ori - o asociaţie Bach care nu cînta, care mai mult exersa tuşitul - şi tocmai cînd voiam să sper că tusea lui Oskar s-a ascuns în tuburile de orgă şi se va arăta abia la coralul duminical - se auzi tuşind în sacristie, apoi în amvon şi dispăru, în sfîrşit, tuşind în spatele marelui altar, în spatele gimnastului de pe cruce -, îşi dădu repede duhul tuşind. S-a săvîrşit, tusea, tusea mea, şi de fapt, nu se săvîrşise nimic. Pruncul Iisus ţinea beţele mele ţeapăn şi neîngheţat, ţinea tinicheaua încă pe ghipsul roz, dar nu bătea la tobă, nu-mi legitima succesiunea. Oskar ar fi vrut să primească în scris succesiunea lui Hristos, care-i fusese promisă.

Din vremea aceea mi-a rămas obiceiul sau prostul obicei ca, la

vizitarea bisericilor, chiar a celor mai vestite catedrale, să mă apuce o tuse care, potrivit cu stilul, înălţimea şi vastitatea, se desfăşoară gotic, romanic sau baroc şi care şi peste ani de zile încă mă va face să tuşesc în catedrala din Ulm sau în domul din Speyer după toba lui Oskar. Şi totuşi atunci - cînd am suportat efectul catolicismului rece ca mormîntul în mijlocul lunii august pe pielea mea - nu te puteai gîndi la turismul şi vizitarea bisericilor în ţările îndepărtate decît dacă participai ca militar activ la retragerile după plan, cînd îţi notai poate în jurnalul purtat cu tine: „Azi am părăsit în grabă Orvieto, o faţadă fantastică de biserică; după război o să călătoresc acolo cu Monika pentru a o privi cum trebuie".

Nu mi-a fost greu să devin un vizitator de biserici, deoarece nimic nu mă ţinea acasă. E drept că acasă era Maria. Dar Maria îl avea pe Matzerath. Acasă era fiul meu, Kurt. Dar ştrengarul devenise tot mai insuportabil, mi-a aruncat nisip în ochi, m-a zgîriat pînă şi-a rupt unghiile în carnea părintească. Mi-a arătat pînă şi pumnii fiul meu, avea oscioare atît de albe, încît simpla vedere a acestor gemeni gata de luptă făcea să-mi dea sîngele pe nas.

În mod surprinzător, Matzerath se apropie de mine, deşi neîndemînatic, totuşi plin de căldură. Uluit, Oskar se complăcu să constate că acel om, atît de indiferent pînă acum, îl luase pe genunchi, îl privi, chiar îl sărută, izbucni în lacrimi spunînd, mai mult pentru sine decît pentru Maria: „Dar asta nu se poate! Doar nu poţi să-ţi laşi propriul fiu! Chiar dacă o face de zeci de ori şi toţi doctorii o spun. E simplu s-o scrie pe hîrtie. Probabil că n-au copii".

Maria, care stătea la masă şi lipea, ca în fiecare seară, etichete de alimente şi bonuri de cartelă, îşi ridică privirea. „Da' mai potoleşte-te, Alfred. Faci aşa de parcă mie mi se fîlfîie, da' dacă zic ei că azi se face aşa, nici nu ştii cum îi mai bine."

Matzerath arătă cu degetul spre pianul pe care nu mai cîntase nimeni de la moartea bietei mele mame: „Agnes n-ar fi făcut şi n-ar fi admis asta niciodată!".

Maria privi spre pian, ridică din umeri şi-i lăsă în jos abia cînd începu să vorbească: „Păi să înţelege, că doară era mamă şi trăgea nădejde că s-o face mai bine! Da' vezi că nu se făcu şi toţi îl împing de colo pînă colo, de nu poate nici să trăiască nici să moară".

Oare Matzerath îşi luase puterea de la portretul lui Beethoven care încă mai atîrna deasupra pianului şi-l măsura încruntat pe încruntatul Hitler? „Nu!" strigă el. „Niciodată!" şi lovi cu pumnul în masă, pe colile ude şi lipicioase, luă din mîna Mariei scrisoarea trimisă de conducerea azilului, citi şi reciti, rupse apoi scrisoarea şi aruncă bucăţile de hîrtie printre bonurile de pîine, de untură, de alimente, pentru muncă grea şi pentru mamele în devenire şi mamele care alăptează. Şi chiar dacă Oskar nu căzu, mulţumită lui Matzerath, în

mîinile acelor doctori, vede de atunci şi pînă în ziua de azi, ori de cîte ori dă cu ochii de Maria, o splendidă clinică, situată în aerul proaspăt de munte; vede în această clinică o sală de operaţii luminoasă, modernă, prietenoasă, vede cum în faţa uşii capitonate zîmbitoarea Maria mă predă plină de încredere unor doctori de primă mînă care zîmbesc la rîndul lor, inspirînd încredere, în timp ce ţin ascunse, în spatele şorţurilor albe, sterile injecţii de primă mînă care inspiră încredere şi au un efect imediat. Aşadar, mă părăsiseră toţi şi doar umbra bietei mele mame care-i cădea lui Matzerath peste degete şi le paraliza cînd voia să semneze o scrisoare din partea Ministerului Sănătăţii Reichului, se împotrivea ca eu, abandonatul, să părăsesc această lume.

Oskar nu voia să fie nerecunoscător. Toba tot îmi rămînea. Şi vocea, care ar putea să nu le spună nimic nou celor ce-mi cunosc izbînzile asupra sticlei, ba chiar să-i plictisească pe cei ce iubesc schimbarea - şi totuşi, vocea lui Oskar, împreună cu toba, era pentru mine o dovadă mereu reînnoită a existenţei mele; deoarece atîta timp cît spărgeam sticla cîntînd, existam, atîta timp cît suflarea bine ţintită îi lua sticlei suflarea, în mine mai era viaţă.

În vremea aceea Oskar cînta mult. Disperat de mult cînta. Ori de cîte ori părăseam seara tîrziu biserica Inima lui Iisus, spărgeam ceva cu cîntecul meu. Mergeam spre casă, nici măcar nu cîntam ceva special, ţinteam o mansardă, nu tocmai bine camuflată, sau un felinar vopsit albastru, după normele apărării antiaeriene. De fiecare dată cînd mă întorceam de la biserică, îmi alegeam un alt drum spre casă. Odată Oskar se întorcea prin strada Anton-Moller-Weg care dădea în Marienstraße. Altădată mergea în sus pe Uphagenweg, înconjurînd Conradinum, făcea să zornăie geamurile de la portalul şcolii şi ajungea, trecînd peste Reichskolonie, în Piaţa Max Halbe. Odată, într-una din ultimele zile ale lui august, cînd am ajuns prea tîrziu la biserică şi am găsit poarta încuiată, m-am gîndit să fac un ocol mai mare, care să-mi domolească furia. Am luat-o la fugă în sus pe Bahnhofstraße, venindu-i de hac fiecărui al treilea felinar, am cotit-o la dreapta, prin spatele Palatului Filmului, în Adolf-Hitler-Straße, lăsînd ferestrele de la stradă ale cazărmii de infanterie în pace, dar mi-am făcut totuşi cheful cu un tramvai aproape gol, ce venea din direcţia Oliva şi i-am făcut ţăndări toate geamurile camuflate.

Oskar nu dădu nici o atenţie succesului său, lăsă tramvaiul să scîrţîie şi să frîneze brusc, lăsă oamenii să coboare bodogănind şi să urce iar, căută un desert pentru furia lui, ceva dulce în acele vremuri atît de amare, şi nu-şi opri ghetele lui cu şireturi decît atunci cînd, ajuns la marginea periferiei Langfuhr, văzu, lîngă tîmplăria lui Berendt, în faţa taberei de barăci a aeroportului, clădirea principală a fabricii de ciocolată Baltica strălucind în lumina lunii.

E adevărat că furia mea se atenuase, aşa că nu m-am mai prezentat fabricii imediat, în maniera mea obişnuită. Mi-am luat un răgaz, am numărat geamurile, numărate în prealabil de lună, am ajuns la acelaşi rezultat cu luna, aş fi putut să-mi încep acum spectacolul, dar mai întîi voiam să ştiu ce era cu adolescenţii care mă urmăreau de la Hochstrieß, poate chiar încă de sub castanii din Bahnhofstraße. Doar şase sau şapte băieţi erau în faţa sau în refugiul staţiei de tramvai Hohenfriedberger Weg. Alţi cinci băieţi s-au înţeles să stea în spatele primilor copaci de pe şoseaua spre Sopot.

Mă şi hotărîsem să-mi amîn vizita la fabrica de ciocolată, ca să dispar din calea băieţilor, adică să fac un ocol şi să mă strecor, trecînd podul gării, de-a lungul aeroportului pînă la fabrica de bere din Kleinhammerpark, cînd Oskar a auzit încă de pe pod fluierăturile lor repetate ca nişte signale. Nu mai încăpea nici o îndoială: mobilizarea mă viza pe mine.

În asemenea situaţii, în scurtul răgaz cînd urmăritorii sînt deja înţeleşi, dar hărţuiala n-a început încă, poţi să-ţi cîntăreşti pe larg şi confortabil ultimele posibilităţi de salvare: Oskar ar fi putut să strige cu glas tare după mama sau tata. Aş fi putut eventual să trezesc cu toba mea un poliţist, chiar dacă nu toată poliţia. Cu statura mea, aş fi trezit cu siguranţă sprijinul celor mari, dar am refuzat — consecvent, atît cît putea să fie Oskar — ajutorul prietenilor adulţi, intervenţia vreunui poliţist; mînat de curiozitate şi prea multă conştiinţă de sine, voiam să las lucrurile în voia lor şi am făcut ce-a fost mai rău. Am căutat o spărtură în gardul terenului fabricii de ciocolată, dar n-am găsit nici una, am văzut cum adolescenţii au părăsit refugiul staţiei şi umbra copacilor de pe şoseaua spre Sopot; Oskar mergea în continuare pe lîngă gard, acum veneau şi cei de pe pod şi gardul de scînduri tot nu avea nici o spărtură, nu se grăbeau, veneau răzleţi, în dorul lelii, Oskar ar mai fi avut timp să caute, îmi lăsau exact atîta răgaz cît îmi trebuia să găsesc o gaură în gard, dar cînd, în sfîrşit, lipsea o şipcă şi m-am strivit peste crăpătură făcîndu-mi o gaură în pantaloni, m-am pomenit de partea cealaltă a gardului cu alţi patru băieţi în bluze de vînt, care îşi umflau buzunarele pantalonilor de schi cu labele lor mari.

Înţelegînd imediat iremediabilul situaţiei mele, mi-am cercetat mai întîi hainele să găsesc gaura în pantaloni pe care mi-i agăţasem în gard. Era în spatele pantalonilor pe partea dreaptă. Am măsurat-o cu două degete întinse, o găseam îngrozitor de mare, dar m-am prefăcut că nu-mi pasă şi am aşteptat ca pe-o sentinţă definitivă pînă ce băieţii din staţie, de pe şosea şi de pe pod vor fi escaladat gardul; deoarece crăpătura din gard nu era pe măsura lor.

Asta se întîmpla în ultimele zile ale lui august. Luna îşi punea din cînd în cînd un nor pe faţă. Numărasem aproximativ douăzeci de

băieţi. Cei mai tineri de paişpe, cei mai mari de şaişpe, şapteşpe ani. În patruzeci şi patru am avut o vară caldă, uscată. Patru dintre ştrengarii mai mari purtau uniforme de personal auxiliar în aviaţie. Îmi amintesc că în patruzeci şi patru am avut un an bogat în cireşe. Se aşezaseră în grupuri în jurul lui Oskar, discutau pe şoptite, foloseau un jargon pe care nu făceam nici un efort să-l înţeleg. Se strigau cu nume ciudate. Pe unele le-am reţinut. Aşa, de pildă, un puşti de vreo cinşpe ani, cu ochi înceţoşaţi de căprioară, se numea Iepurilă sau Urechilă. Pe cel de lîngă el îl strigau Puicuţa. Pe cel mai mic, dar nu cel mai tînăr dintre puştani, un peltic cu buza de sus ieşită în afară, îl numeau Cărbunarul. Unuia din personalul auxiliar de la aviaţie i se adresau cu Mister, altuia îi găsiseră o poreclă foarte potrivită, Găina, mai erau şi nume istorice: Inimă-de-Leu, Barbă-Albastră îl chema pe unul c-o faţă de lapte; şi nume familiare mie, ca Totila şi Teja, destul de potrivite, sau Belizarie şi Narses încheiau lista. Pe Stortebeker, care purta o pălărie de velur veritabil, cu borul ca o streaşină pe ochi şi un trenci lung, l-am măsurat mai atent: în ciuda celor şaişpe anişori ai săi, el era liderul grupului.

Nimeni nu-i dădea atenţie lui Oskar, voiau să-l anihileze total; aşa că m-am aşezat cu picioarele ostenite pe toba mea, pe jumătate amuzat, pe jumătate supărat pe mine că mă lăsasem antrenat într-o asemenea aventură de puşti romantici. Mă uitam la luna plină şi încercam să-mi trimit o bună parte din gînduri către biserica Inima lui Iisus.

Poate că azi ar fi bătut la tobă, poate ar fi rostit chiar şi un cuvînt, şi eu şedeam acolo, în curtea fabricii de ciocolată şi mă lăsam prins în jocuri de-a hoţii şi vardiştii. Poate mă aştepta, poate avea de gînd să-mi deschidă gura după un scurt preludiu la tobă, să-mi încredinţeze succesiunea lui Hristos, şi era decepţionat că n-am venit, precis că şi-a ridicat cu superioritate sprîncenele. Ce putea să creadă Iisus despre aceşti băieţi? Ce să fi făcut Oskar, sosia lui, urmaşul şi suplinitorul lui cu această hoardă? Ar fi putut oare să li se adreseze unor adolescenţi, care îşi ziceau Puicuţa, Urechilă, Barbă-Albastră, Cărbunarul şi Stortebeker, cu vorbele lui Iisus: „Lăsaţi copiii să vină la mine!"

Stortebeker se apropie. Alături de el Cărbunarul, mîna lui dreaptă. Stortebeker: „Ridică-te!"

Oskar încă era cu ochii la lună, cu gîndurile în faţa altarului lateral stîng al bisericii Inima lui Iisus; nu se ridică şi Cărbunarul îmi azvîrli cît colo, la un semn al lui Stortebeker, toba de sub fund.

Cînd m-am ridicat, mi-am luat toba şi mi-am pus-o sub cămaşă ca s-o feresc de alte neajunsuri.

Un ştrengar frumuşel Stortebeker ăsta, îşi spuse Oskar. Ochii puţin prea adînciţi în cap şi prea apropiaţi, dar porţiunea gurii mobilă şi inspirată. „De-unde vii?"

Începea deci interogatoriul şi eu continuam să mă ţin de lună,

pentru că nu mă mulţumise salutul, îmi imaginam luna — care se mulţumeşte cu orice — ca o tobă şi îmi veni să zîmbesc de aroganţa mea nepoliticoasă.

„Ăsta rîde, Stortebeker."

Cărbunarul mă observase şi-i propuse şefului său o acţiune pe care o numea „scărmăneală". Şi alţii din spate, lipiciosul de Inimă-de-Leu, Mister, Urechilă şi Puicuţa erau toţi pentru scărmăneală.

Continuînd să mă uit la lună, silabisii cuvîntul scărmăneală. Ce drăguţ suna, dar precis nu prevestea ceva plăcut! „Aici eu hotărăsc cînd e cazul să scărmănăm" puse punct Stortebeker rumorii iscate în banda sa şi mi se adresă din nou mie: „Te-am tot filat pe Bahnhofstraße. Ce căutai acolo ? De-unde vii?"

Două întrebări deodată. Oskar trebuia să se hotărască măcar pentru una dintre ele, dacă voia să rămînă stăpîn pe situaţie. Aşa că mi-am întors faţa de la lună, l-am privit pe Stortebeker cu ochii mei albaştri, convingători, şi i-am spus liniştit: „Vin de la biserică".

Iar s-a stîrnit rumoarea în spatele trenciului lui Stortebeker. Încercau să-mi întregească răspunsul. Cărbunarul descoperi că mă referisem la biserica Inima lui Iisus.

„Cum te cheamă?"

Întrebarea asta nu putea să lipsească la o întîlnire. Ea ocupă un loc esenţial în conversaţie. Din răspunsul la această întrebare trăiesc piese de teatru mai lungi sau mai scurte şi opere - vezi Lohengrin.

Atunci am aşteptat să apară luna dintre doi nori, am lăsat să stăruie licărul ei în albastrul ochilor mei şi să se reverse, preţ de trei linguri de supă, asupra lui Stortebeker. Pe urmă am spus, m-am numit, eram invidios pe efectul cuvîntului — pentru că numele Oskar l-ar fi întîmpinat cu rîsete - şi Oskar a spus: „Mă cheamă Iisus". Această mărturisire provocă o tăcere prelungită, pînă ce Cărbunarul îşi drese glasul şi spuse: „Tot trebuie să-l scărmănăm, şefule".

Nu numai Cărbunarul era pentru scărmăneală. Stortebeker pocni din degete, semn că îşi dăduse acordul, şi Cărbunarul mă apucă, îmi înfipse oasele degetelor în braţ, le frecă între ele sec, iute, fierbinte şi usturător, pînă ce Stortebeker pocni din degete, de astă dată poruncind oprirea acţiunii — asta era deci scărmăneală!

„Ei, cum zici că te cheamă ?" Şeful cu pălărie de velur se arătă plictisit, făcu cu dreapta o mişcare de box şi mîneca prea lungă a trenciului îi alunecă în sus, îşi arătă la lumina lunii ceasul de la mînă şi-mi şuieră pe lîngă ureche: „Un minut timp de gîndire. După aceea Stortebeker vă dă liber".

Dar pentru că expresia „a da liber" nu-mi plăcea şi pentru că nu voiam în nici un caz să mă las constrîns temporar de către băieţii ăştia, Oskar spuse după aproximativ treizeci şi cinci de secunde: ,,Sînt Iisus".

Ceea ce a urmat a avut efect şi n-a fost regizat de mine. Îndată după mărturisirea mea că aş fi succesorul lui Hristos, înainte ca Stortebeker să fi pocnit din degete şi Cărbunarul să-şi înceapă scărmăneală — a venit alarma aeriană.

Oskar spuse „Iisus", îşi trase sufletul şi, rînd pe rînd, mă confirmară sirenele aeroportului apropiat, sirena clădirii centrale a cazărmii de infanterie Hochstriefi, sirena de pe acoperişul şcolii superioare Horst-Wessel, situată chiar în faţa pădurii Langfuhr, sirena de pe magazinul Steinfeld şi foarte departe, tocmai din Hindenburgallee, sirena Şcolii Tehnice Superioare. A fost nevoie de timp pînă toate sirenele periferiei au preluat, sunînd prelung şi penetrant, asemenea arhanghelilor, mesajul pe care eu îl anunţasem. Au făcut noaptea să se dilate şi să se scufunde, visurile să vibreze şi să se rupă asemenea filmelor, s-au strecurat în urechile adormiţilor şi lunii ce nu se lăsa influenţată i-au dat semnificaţia terifiantă a unui corp ceresc cu neputinţă de întunecat.

În timp ce Oskar ştia că alarma aeriană este complet de partea lui, sirenele îl enervară pe Stortebeker. Cîţiva din banda lui fură vizaţi direct, chiar pe linie de serviciu, de această alarmă. A trebuit să-i trimită pe cei patru din serviciul auxiliar al aviaţiei peste gard, la bateriile lor, la poziţiile opt virgulă opt, aflate între depoul de tramvaie şi aeroport. Trei dintre oamenii săi răspundeau de paza antiaeriană la Conradinum, deci trebuiau să plece neapărat. Restul de băieţi, vreo cincisprezece la număr, a rămas cu el şi pentru că pe cer nu se întîmpla nimic, interogatoriul a fost reluat: „Aşadar, dacă am înţeles bine, eşti Iisus! — Da' să lăsăm asta. Altă întrebare: P-aia cu lămpile şi cu vitrinele cum o faci? Da' fără gargară, că nu ţine. Ştim tot!"

Chiar tot nu ştiau băieţii. Dar în orice caz observaseră unul sau altul din succesele vocii mele. Oskar îşi impuse să aibă oarecare înţelegere faţă de adolescenţii aceia, pe care azi i-am numi simplu nişte mucoşi. Am încercat să scuz zelul lor neîndemînatic de a lovi direct la ţintă, am făcut pe rezonabilul, pe obiectivul. Ăştia erau deci scărmănătorii cei temuţi de care vorbea de cîteva săptămîni tot oraşul: o bandă de tineri pe urmele căreia o pornise poliţia criminală şi mai multe echipe de patrulare. După cum avea să reiasă mai tîrziu - gimnaziştii de la Conradinum, de la Şcolile Superioare Petri şi Horst-Wessel. Exista şi o a doua grupă de scărmănători în Neufahrwasser, condusă de gimnazişti, dar avînd ca membri mai bine de două treimi de ucenici de la şantierul naval din Schichau şi de la fabrica de vagoane. Cele două grupe nu conlucrau decît rareori şi de fapt numai atunci cînd adulmecau din Schichaugasse şi din Steffenspark pe întunecata Hindenburgallee conducătoarele Uniunii Tinerelor Germane care se întorceau de la Hanul tineretului de pe Bischofsberg. Certurile dintre

grupuri erau evitate, îşi delimitau exact cîmpurile de acţiune şi Stortebeker vedea în conducătorul celor din Neufahrwasser mai mult un prieten decît un rival. Banda de scărmănători lupta împotriva tuturor. Băieţii devastau sediile Tineretului Hitlerist, nu ţineau cont de ordinele şi distincţiile celor veniţi în permisie de pe front, care făceau amor cu fetele lor prin parcuri, furau arme, muniţie şi benzină, cu ajutorul celor din serviciul auxiliar al aviaţiei, de la bateriile antiaeriene şi plănuiau de la început să ia cu asalt serviciul de aprovizionare.

Fără să ştie nimic despre organizarea şi despre planurile scărmănătorilor, simţindu-se părăsit şi de-a dreptul jalnic, Oskar voia să-şi dobîndească un sentiment de siguranţă în cercul adolescenţilor. În secret mă şi aliasem cu băieţii, lăsai baltă obiecţia diferenţei prea mari de vîrstă - făceam în curînd douăzeci de ani - şi-mi spusei: de ce să nu le faci băieţilor o demonstraţie de virtuozitate? Tinerii sînt totdeauna setoşi de cunoaştere. Şi tu ai avut cîndva cincisprezece, şaisprezece ani. Dă-le exemplu, arată-le ce poţi. Te vor admira, poate chiar te vor urma. Poţi să-ţi exerciţi influenţa cuminţită de atîtea experienţe, ascultă-ţi vocaţia, adună-ţi discipoli; asumă-ţi succesiunea lui Hristos.

Poate că Stortebeker bănuia că tăcerea mea meditativă era pe deplin justificată. Îmi lăsă timp de gîndire şi eu mă arătai recunoscător. Sfîrşit de august. O noapte cu luna uşor întunecată. Două, trei reflectoare pe ţărm. În faţa mea clădirea principală a fabricii de ciocolată Baltica. După un marş întins, flancul mijlociu al armatei se opri pe Vistula. În orice caz, Baltica nu mai lucra pentru comerţul cu amănuntul, ci fabrica ciocolată pentru aviaţie. Aşa că Oskar trebui să se obişnuiască şi cu ideea că soldaţii generalului Patton îşi plimbau uniformele americane la picioarele Turnului Eiffel. Asta era dureros pentru mine şi Oskar ridică un băţ de la tobă. Atîtea ore petrecute cu Roswitha. Şi Stortebeker observă gestul meu, urmări cu privirea băţul tobei proiectat pe fabrica de ciocolată. În timp ce, în plină zi, în Pacific era curăţată complet o insulă de japonezi, aici luna se oglindea în toate ferestrele fabricii simultan. Şi Oskar le spuse tuturor celor ce aveau urechi să audă: „Iisus va sparge acum cu glasul lui sticla".

Încă mai înainte să fi lichidat primele trei geamuri, bîzîitul unei muşte mă asalta. În timp ce alte două geamuri renunţară la lumina lunii, mi-am spus: asta e o muscă muribundă, de aceea bîzîie aşa. Apoi pictai cu vocea mea restul de geamuri de la etajul superior al fabricii în negru şi mă convinsei de anemia mai multor reflectoare, înainte de a curma răsfrîngerea luminilor, care se pare că veneau de la bateriile aflate lîngă tabăra Narvik, în ferestrele de la etajele din mijloc şi de jos al fabricii. La început traseră bateriile de coastă, apoi continuai opera la etajul din mijloc. Îndată după aceea primiră comanda să

deschidă foc bateriile Altschottland, Pelonken şi Schellmuhl. Erau trei ferestre la parter — şi ăştia erau vînătorii de noapte care decolaseră de la aeroport, trecînd razant peste fabrica de ciocolată. Înainte de a fi terminat eu cu parterul, antiaeriana deschise focul şi lăsă în grija vînătorilor de noapte un bombardier greu cu patru motoare urmărit simultan deasupra Olivei de trei reflectoare. La început Oskar încă se mai temea că simultaneitatea spectacolului său cu eforturile pline de efect ale aviaţiei ar fi putut să împartă atenţia băieţilor sau chiar să le-o abată de la fabrică înspre cerul nopţii.

Cu atît mai uimit am fost cînd, după ce mi-am încheiat numărul, întreaga bandă tot nu se dezlipea de fabrica de ciocolată văduvită de ferestre. Chiar cînd din Hohenfriedberger Weg, din apropiere, răsunară strigăte de bravo şi aplauze ca la teatru, pentru că bombardierul fusese lovit şi cuprins de flăcări, oferindu-le oamenilor un număr de senzaţie, mai mult se prăbuşea decît ateriza în Jaschkentalerwald, doar puţini membri ai bandei, printre care Puicuţa, se depărtară de fabrica fără ferestre. Dar nici Stortebeker, nici Cărbunarul, care mă interesau, nu dădeau doi bani pe atacul aerian.

Pe urmă n-au mai rămas decît, ca la început, luna şi mărunţişul stelelor. Avioanele de vînătoare aterizară. În depărtare se auziră pompierii. Atunci Stortebeker se întoarse către mine, îmi arătă gura lui tot dispreţuitoare, făcu acea mişcare de box care-i dezvelea ceasul-brăţară de sub mîneca prea lungă a trendului, îşi scoase ceasul, mi-l oferi fără un cuvînt, dar răsuflînd precipitat vru să vorbească, trebui să aştepte însă ca sirenele să-şi înceteze semnalul de stingerea alarmei, pînă ce îmi spuse în aplauzele oamenilor săi: „Bine, Iisus, dacă vrei, eşti de-al nostru, poţi să vii cu noi. Sîntem scărmănătorii, dacă asta îţi spune ceva!"

Oskar cîntări ceasul în mînă, apoi dărui obiectul rafinat cu cifre fosforescente şi ora exactă - zero douăzeci şi trei - băiatului numit Cărbunarul. Acela îşi privi şeful întrebător. Stortebeker dădu aprobator din cap. Şi Oskar spuse, potrivindu-şi toba mai comod pentru drumul spre casă: „Iisus merge înaintea voastră. Urmaţi-mă!"

VICLEIMUL

Pe vremea aceea se vorbea mult despre arme miraculoase şi despre victoria finală. Noi, scărmănătorii, nu vorbeam nici de una nici de alta, aveam în schimb arma miraculoasă.

Cînd Oskar a preluat conducerea bandei care număra treizeci pînă la patruzeci de membri, am cerut mai întîi ca Stortebeker să mi-l prezinte pe Moorkahne, şeful grupei Neufahrwasser, un băiat de şaptesprezece ani, şchiop, fiul unui funcţionar din serviciul de pilotaj Neufahrwasser, care, din cauza infirmităţii sale — piciorul drept îi era cu doi centimetri mai scurt decît stîngul -, nu putuse lucra nici în serviciul auxiliar al aviaţiei, nici ca recrut. Deşi Moorkahne îşi expunea conştient la vedere infirmitatea, era timid şi vorbea în şoaptă. Tînărul, care arăta mereu cam abătut, trecea drept cel mai bun elev din ultima clasă de la Conradinum şi avea toate perspectivele să-şi ia bacalaureatul în chip exemplar; Moorkahne voia să studieze filosofia.

Întocmai cum mă respecta Stortebeker, vedea şi şchiopul în mine pe Iisus, cel care-i conducea pe scărmănători. Încă de la început, Oskar le ceru celor doi să vadă depozitul şi casa, pentru că ambele grupuri îşi aduceau veniturile rezultate din incursiunile lor piratereşti în aceeaşi pivniţă. Aceasta era uscată şi încăpătoare şi aparţinea unei vile liniştite şi distinse din Jaschkentalerwald. Părinţii Puicuţei, care se numeau von Puttkamer, stăpîneau terenul retras mult de la stradă în mijlocul unei poieniţe uşor în pantă şi înconjurat de tot soiul de plante agăţătoare. Domnul von Puttkamer se afla în minunata Franţă, comanda o divizie, era decorat cu Crucea de cavaler de provenienţă pomerano-polono-prusacă; doamna Elisabeth von Puttkamer, în schimb, era bolnăvicioasă: trăia de luni de zile în Bavaria Superioară, unde urma să se însănătoşească. Wolfgang von Puttkamer, pe care scărmănătorii îl numeau Puicuţa, stăpînea toată vila; pe servitoarea aproape surdă, care trebăluia în încăperile de sus pentru bunăstarea tînărului domn, nu o vedeam niciodată, deoarece în pivniţă ajungeam numai prin spălătorie.

În depozit erau stivuite conservele, sortimentele de tabac şi ţigări şi mai multe baloturi de mătase de paraşută. Pe o poliţă atîrnau două duzini de ceasuri de serviciu pentru Wehrmacht, pe care Puicuţa trebuia să le menţină în funcţiune şi să le potrivească unul după celălalt la ordinul lui Stortebeker. Mai trebuia să cureţe şi cele două mitraliere, puştile şi pistoalele. Mi-au fost arătate o puşcă antitanc, muniţie MG şi douăzeci şi cinci de grenade. Toate astea împreună cu

un rînd de canistre de benzină erau destinate eventualului asalt al serviciului de aprovizionare. Primul ordin pe care Oskar l-a rostit în chip de Iisus a sunat astfel: „Armele şi benzina vor fi îngropate în grădină, percutoarele predate lui Iisus, noi avem arme de altă natură!"

Cînd băieţii mi-au arătat o ladă de ţigări de foi plină cu ordine şi medalii furate, le-am permis, zîmbind, să-şi păstreze decoraţiile. Totuşi, ar fi trebuit să iau cuţitele de paraşutist de la băieţi. Mai tîrziu le-au folosit, pentru că le încăpeau perfect în palmă şi ardeau de nerăbdare să le încerce.

Pe urmă îmi fu adusă casa. Oskar ceru să i se numere conţinutul, numără şi el încă o dată şi ordonă să se noteze două mii patru sute douăzeci de mărci germane din Reich. Asta se întîmpla la începutul lui septembrie patruzeci şi patru. Şi cînd, pe la jumătatea lui ianuarie patruzeci şi cinci, Konjev şi Jukov au forţat străpungerea frontului pe Vistula, ne-am văzut siliţi să ne predăm casa ascunsă în depozitul din pivniţă. Puicuţa depuse mărturie şi pe masa Curţii de Apel se rostogoliră treizeci şi şase de mii de mărci germane din Reich.

Potrivit firii mele, Oskar se ţinu în timpul acţiunilor cît mai retras. Peste zi căutam, de obicei singur sau însoţit doar de Stortebeker, un obiectiv pentru operaţiunea nocturnă; atunci îi lăsam lui Stortebeker sau lui Moorkahne organizarea şi spărgeam cu vocea mea - acum o numesc arma miraculoasă -, mult mai eficientă decît înainte, fără să părăsesc locuinţa mamei Truczinski, la ore foarte înaintate, chiar de la fereastra dormitorului, geamurile de la parter ale unor sedii de partid, geamul dinspre curte al unei tipografii, unde se tipăreau cartele de alimente şi o dată - la comandă şi fără nici un chef - fereastra de la bucătăria unei locuinţe particulare a unui profesor de liceu pe care voiau să se răzbune băieţii.

Era deja în noiembrie. V1 şi V2 zburau spre Anglia şi eu cîntam de-a lungul Langfuhrului, urmînd şirul copacilor de pe Hindenburgallee, sărind peste gara principală, peste oraşul vechi şi partea dreaptă a oraşului, căutam Fleischergasse şi muzeul şi-i lăsai pe băieţi să pătrundă înăuntru şi să o găsească pe Niobe, figura de lemn a galionului.

Dar n-o găsiră. Alături locuia mama Truczinski, stătea înţepenită în scaun, tremurînd din cap; avea ceva în comun cu mine; pentru că dacă Oskar cînta cu efect la distanţă, ea gîndea cu efect la distanţă, scruta cerul căutîndu-l pe fiul ei Herbert şi sectorul de mijloc al frontului, după fiul ei Fritz. Chiar şi pe fiica ei cea mai mare, Guste, care se măritase la începutul lui patruzeci şi patru în Renania, trebuia s-o caute în Dusseldorful îndepărtat, deoarece acolo locuia oberchelnerul Koster, dar el se afla la tratament; Guste nu putea să stea cu el şi să-l cunoască mai îndeaproape decît fix paisprezece zile de concediu.

Erau liniştite şi plăcute serile acelea. Oskar şedea la picioarele

mamei Truczinski, îşi dădea frîu liber imaginaţiei pe toba lui, îşi lua din cuptorul sobei de teracotă un măr copt şi dispărea cu fructul acela, atît de agreat de bătrînele zgîrcite şi de copii. În dormitorul întunecat, trăgea un pic hîrtia de camuflaj, deschidea fereastra de-o palmă, lăsa să intre înăuntru puţin ger şi puţină noapte şi-şi trimitea afară cîntecul bine ţintit cu efect la distanţă, dar nu ataca nici o stea tremurătoare, nu avea ce să caute pe Calea Lactee, îl interesa numai Winterfeldplatz şi nu clădirea radiodifuziunii, ci dulapul acela de vizavi, în care conducerea regională a Tineretului Hitlerist îşi înşira birourile uşă în uşă.

Munca mea, pe vreme senină, avea nevoie de mai puţin de un minut. Între timp, s-a mai răcit şi mărul copt, ţinut în faţa geamului deschis. M-am întors la mama Truczinski mestecînd şi, cu toba în mînă, m-am dus imediat la culcare şi puteam să fiu convins că scărmănătorii, în timp ce Oskar dormea, furau, în numele lui Iisus, casele de bani ale partidelor, cartelele de alimente şi, ce era mai important, ştampilele sediului, formulare gata tipărite sau o listă cu membrii serviciului de patrulare al Tineretului Hitlerist.

Le-am îngăduit lui Stortebeker şi Moorkahne să iniţieze tot soiul de prostii cu certificate false. Duşmanul principal al bandei era serviciul de patrulare. Nu aveau decît să-şi scuture bine adversarii după pofta inimii, să-i scarmene şi din partea mea, să le lustruiască şi ouăle, cum spunea, ba chiar şi făcea Cărbunarul.

M-am ţinut departe de aceste manifestări, care nu reprezentau decît un preludiu, nedezvăluind încă nimic din adevăratele mele planuri, şi nu pot certifica dacă scărmănătorii fuseseră aceia care în septembrie patruzeci şi patru îi încătuşaseră şi-i înecaseră în Mottlau, în dreptul podului Kuhbrücke, pe doi conducători din serviciul de patrulare, dintre care unul se pare că era temutul Helmut Neitberg.

Că ar fi existat, cum s-a spus mai tîrziu, legături între banda de scărmănători şi piraţii Edelweiß din Koln pe Rin, că partizani polonezi din zona păşunii Tuchler ar fi influenţat acţiunile noastre, ba chiar le-ar fi dirijat, mă văd obligat să contest în calitatea mea de conducător de două ori, atît în calitate de Oskar, cît şi de Iisus, şi să consider că e vorba doar de o legendă.

La proces ni s-au pus în cîrcă şi unele relaţii cu atentatorii şi conspiratorii din douăzeci iulie, deoarece tatăl Puicuţei, August von Puttkamer îi fusese foarte apropiat mareşalului Rommel şi se sinucisese. Puicuţa, care nu-şi văzuse tatăl în timpul războiului decît poate de patru, cinci ori, fugitiv şi mereu cu grade diferite, află abia la procesul nostru de acea poveste ofiţerească, de fapt indiferentă nouă, şi plînse atît de jalnic şi fără pic de ruşine, încît Cărbunarul, aflat alături de el, trebui să-l scarmene în faţa judecătorului.

Oamenii mari avuseseră o singură dată de-a face cu acţiunile

noastre. Muncitorii portuari cu convingeri comuniste — cum am dedus imediat — încercaseră să cîştige o oarecare influenţă asupra ucenicilor de pe şantierul naval din Schichau şi să ne transforme într-o mişcare roşie subterană. Ucenicii nu se împotriviră, dar gimnaziştii au respins orice tendinţă politică. Mister, cel din serviciul auxiliar al aviaţiei, un tip cinic, teoreticianul bandei scărmănătorilor, şi-a formulat opiniile în cadrul unei adunări a grupului: „Noi n-avem de-a face cu partidele, noi luptăm împotriva părinţilor noştri şi a tuturor celorlalţi oameni mari; indiferent cu cine sau împotriva cui sînt ei".

Chiar dacă Mister se exprimase întrecînd măsura, toţi gimnaziştii fură de acord cu el; se ajunse la o scindare a bandei scărmănătorilor. Aşa că ucenicii din Schichau făcură o uniune proprie — mi-a părut rău, băieţii ăştia erau foarte de treabă —, dar, în ciuda protestului lui Stortebeker şi Moorkahne, erau în continuare de partea bandei scărmănătorilor. La proces - pentru că şi ei intrară la apă o dată cu noi - li se imputǎ incendierea submarinului-bază pe şantierul naval. Peste o sută de conducători de submarin şi sublocotenenţi de marină şi-au pierdut atunci viaţa într-un mod îngrozitor. Incendiul izbucnise pe covertă, împiedică echipajul aflat sub covertă să-şi părăsească cabinele şi cînd băieţii aceia, care n-aveau mai mult de optsprezece ani, încercară să se salveze sărind prin hublouri în apele portului, oasele şoldului le rămăseseră înţepenite acolo, fuseseră cuprinşi iute de flăcări şi a trebuit să fie împuşcaţi din şalupele cu motor, pentru că ţipau prea tare şi neîntrerupt.

Noi nu puseserăm focul. Poate să fi fost ucenicii de pe şantierul naval, dar poate că erau oamenii din uniunea Westerland. Scărmănătorii nu erau incendiatori, deşi mentorul lor spiritual ar fi putut să aibă vocaţia de incendiator după bunicul său Koljaiczek.

Îmi amintesc bine de mentorul transferat de pe şantierul naval Kiel pe şantierul naval Schichau şi care ne vizitase cu puţin înainte de scindarea bandei de scărmănători. Erich şi Horst Pietzger, fiii unui docher din Fuchswall, îl aduseră pe acesta în pivniţa vilei Puttkamerilor. Cercetă cu atenţie depozitul nostru, constată lipsa unor arme necesare, găsi totuşi, după oarecare ezitare cuvinte de laudă şi cînd, întrebînd de şeful bandei şi fiind trimis îndată de Stortebeker şi de Moorkahne la mine, izbucni în hohote de rîs, nu a lipsit mult ca să fie redat, la dorinţa lui Oskar, scărmănătorilor spre a fi scărmănat. „Ce-i cu piticania asta?" îi spuse lui Moorkahne şi arătă cu degetul mare peste umăr spre mine.

Înainte ca Moorkahne, care zîmbea puţin încurcat, să poată răspunde, Stortebeker spuse îngrijorător de liniştit: „El e Iisusul nostru".

Monteurul pe care îl chema Walter nu suportă cuvinţelul acela, îşi permise chiar să devină furios în terenul nostru:

„Ia ziceţi-mi, politic sînteţi în regulă sau sînteţi nişte amărîţi de paracliseri care repetă aici *Vicleimul*?" Dar domnului monteur nu i se întîmplă nimic dureros. Fu legat la ochi şi condus afară din vilă. Curînd rămăsesem singuri, deoarece ucenicii de pe şantierul naval Schichau se separară de noi şi-şi creară o uniune proprie sub conducerea monteurului şi sînt sigur că ei fuseseră cei care incendiaseră submarinul-bază.

După părerea mea, Stortebeker dăduse răspunsul corect. Nu eram interesaţi din punct de vedere politic şi după ce patrulele Tineretului Hitlerist abia de-şi mai părăseau zonele predilecte sau controlau condicuţele fetelor uşoare, începuserăm să ne mutăm cîmpul de acţiune în biserici şi să exersăm *Vicleimul.*

Mai întîi, trebuia să găsim înlocuitori pentru ucenicii atît de pricepuţi din Schichau, pe care îi pierduserăm. La sfîrşitul lui octombrie, Stortebeker primi jurămîntul paracliserilor de la biserica Inima lui Iisus, fraţii Felix şi Paul Rennwand. Stortebeker ajunsese la cei doi prin sora lui, Luzie. Această fată de nici şaptesprezece ani a asistat, în ciuda protestului meu, la depunerea jurămîntului. Fraţii Rennwand au trebuit să-şi pună mîna stîngă pe toba mea — în care băieţii, în tulburarea lor, vedeau un simbol — şi să repete formula scărmănătorilor: un text atît de stupid şi abracadabrant, că nici nu-l mai ştiu.

Oskar o observă atent pe Luzie în timpul depunerii jurămîntului. Îşi ridicase umerii, în stînga ţinea un sandvici cu salam care îi tremura în mînă, îşi muşcă buza inferioară, făcea un obraz triunghiular şi împietrit de vulpe, îşi coborî privirea arzătoare pe spinarea lui Stortebeker şi eu începui să-mi fac griji pentru viitorul scărmănătorilor.

Ne apucarăm să transformăm încăperile pivniţei noastre. Conduceam din locuinţa mamei Truczinski, colaborînd cu paracliserii, procurarea inventarului. Din biserica Sfînta Katharina am scos un Iosif din secolul al şaisprezecelea veritabil, cum avea să se dovedească, cîteva sfeşnice, cîteva vase pentru slujbă şi un prapur. O vizită nocturnă la biserica Sfînta Treime a avut drept rezultat un înger de lemn cu trîmbiţă, neinteresant din punct de vedere artistic, şi un covor colorat, bun de folosit pentru decorarea peretelui. O copie după un original mai vechi care înfăţişa o nobilă foarte distinsă cu devotatul ei animal fabulos, numit unicorn. Cînd Stortebeker constată, cu oarecare îndreptăţire, că zîmbetul ţesut al fetei de pe covor era la fel de răsfăţat ca şi zîmbetul de pe chipul de vulpe al lui Luzie, am sperat totuşi că subalternul meu nu era hotărît la o asemenea devoţiune ca fabulosul unicorn. Cînd covorul atîrna de peretele din faţă al pivniţei, unde înainte erau desenate fel de fel de tîmpenii ca *mîna neagră* sau *capul de mort,* cînd motivul unicornului domina toate şedinţele noastre, m-am

întrebat: de ce, Oskar, de ce cînd Luzie vine şi pleacă şi chicoteşte în spatele tău, de ce adăposteşti tu şi o a doua Luzie ţesută, care face din subalternii tăi nişte unicorni, o Luzie, care, fie în viaţă, fie ţesută în covor, nu te-a vizitat decît pe tine, Oskar, cel cu adevărat fabulos asemenea animalului unic cu cornul lui spiralat.

Bine că a venit timpul Adventului şi că am putut să acopăr atît de bine covorul cu figuri sculptate, reprezentînd scene de Crăciun, pe care le evacuasem din bisericile din împrejurime, încît povestea unicornului nu se mai oferea atît de ostentativ, spre a fi imitată. La jumătatea lui decembrie, Rundstedt a pornit ofensiva în Ardeni şi noi de asemenea terminaserăm pregătirile pentru marea noastră lovitură.

După ce am fost mai multe duminici la rînd la mesa de la ora zece, de mînă cu Maria, cea care, spre necazul lui Matzerath, trăia numai pentru catolicism şi i-am ordonat şi bandei de scărmănători să meargă, am pătruns, familiarizat cum eram cu locul, fără ca Oskar să fi trebuit să spargă vreun geam, doar cu ajutorul paracliserilor Felix şi Paul Rennwand, în timpul nopţii de optsprezece spre nouăsprezece decembrie, în biserica Inima lui Iisus.

Cădea zăpada fără să se depună. Ne-am aşezat robele în spatele sacristiei. Cel mai tînăr dintre fraţii Rennwand avea cheia de la poarta principală. Oskar mergea înaintea lor. Îi conduse pe băieţi la agheasmatar. În partea centrală a bisericii îi puse să meargă în genunchi, în direcţia marelui altar. Îndată am ordonat acoperirea statuii Inima lui Iisus cu o pătură cazonă, ca privirea albastră să nu ne deranjeze prea rău la treabă. Iepurilă şi Mister au transportat utilajele în nava stîngă a bisericii, chiar în faţa altarului lateral stîng. Mai întîi, a trebuit să fie golit grajdul plin cu figuri înfăţişînd Naşterea şi cu crengi de brad. Eram dotaţi din belşug cu păstori, îngeri ori măgari şi vaci. Pivniţa noastră era plină de figuranţi: nu lipseau decît interpreţii principali. Belizar a strîns florile de pe masa altarului. Totila şi Teja au înfăşurat covorul. Cărbunarul a despachetat utilajele. Oskar, însă, îngenuncheat în spatele unui taburet de rugăciune, supraveghea acţiunea de demontare.

Mai întîi a fost desprins cu ferăstrăul Botezătorul prunc, cu blana lui de culoarea ciocolatei. Ce bine că luaserăm cu noi ferăstrăul metalic! În interiorul ghipsului, Botezătorul era legat de nor cu tije metalice, groase cît degetul. Cărbunarul tăia cu ferăstrăul. Lucra întocmai ca un gimnazist, adică neîndemînatic. Din nou simţeam lipsa ucenicilor de pe şantierul naval Schichau. Stortebeker îl înlocui pe Cărbunarul. Treaba mergea puţin mai bine şi, după o jumătate de oră de zgomot susţinut, am putut să-l punem jos pe Botezătorul prunc, să-l înfăşăm într-o pătură de lînă şi să lăsăm să pogoare asupra noastră pacea bisericii în miez de noapte.

Desprinderea Pruncului Iisus, care se sprijinea cu întreg şezutul de

şoldul stîng al Fecioarei, luă şi mai mult timp. Lui Iepurilă, celui mai mare dintre fraţii Rennwand şi lui Inimă-de-Leu le-au trebuit patruzeci de minute bune. Dar de ce Moorkahne nu venise încă? Voia să vină cu oamenii lui direct de la Neufahrwasser şi să ne întîlnim la biserică pentru ca asaltul să nu bată prea tare la ochi. Stortebeker era prost dispus, mi se părea iritat. Îi întrebă de cîteva ori pe fraţii Rennwand de ce nu venea Moorkahne. Cînd, în cele din urmă, fu rostit numele Luzie, Stortebeker nu mai puse nici o întrebare, smulse ferăstrăul din mîinile neîndemînatice ale lui Inimă-de-Leu şi tăie plin de năduf restul care mai ţinea din Pruncul Iisus.

Cînd am pus jos figura de ghips i s-a rupt nimbul de sfînt. Stortebeker îşi ceru iertare de la mine. Mi-a trebuit un efort ca să-mi reprim pofta de a lua în stăpînire acele bucăţi aurite şi ordonai să fie strînse în două şepci. Cărbunarul îşi închipuia că poate repara stricăciunea cu lipici. Iisus cel desprins de la locul lui cu ajutorul ferăstrăului fu pus pe urmă între perne şi înfăşurat cu două pături de lînă.

Planul nostru era să desprindem şi partea de sus a Fecioarei Maria cu ferăstrăul şi să mai facem o tăietură şi între tălpile ei şi nor. Voiam să lăsăm norul în biserică şi să transportăm doar cele două jumătăţi ale Fecioarei la noi, în pivniţa lui Puttkamer, în orice caz pe Iisus şi pe Botezătorul prunc. În ciuda aşteptărilor, am supraapreciat greutatea bucăţilor de ghips. Întregul grup era gol pe dinăuntru şi pereţii de ipsos nu depăşeau o grosime de două degete, singurul care ne făcu unele greutăţi fu scheletul metalic.

Băieţii, în special Cărbunarul şi Inimă-de-Leu, erau epuizaţi. Aveau urgentă nevoie de o pauză, întrucît ceilalţi, pînă şi fraţii Rennwand, nu ştiau să tragă la ferăstrău. Banda era împrăştiată prin băncile din biserică şi îngheţa. Stortebeker stătea în picioare şi-şi frămînta pălăria lui de velur pe care şi-o dăduse jos de pe cap în biserică. Nu-mi plăcea atmosfera aceea. Trebuia să se întîmple ceva. Băieţii sufereau în clădirea goală, întunecată şi sfinţită cu tainele sacramentului. Unele tensiuni fuseseră iscate şi de absenţa lui Moorkahne. Fraţii Rennwand păreau a se teme de Stortebeker, se ţineau deoparte şi şuşoteau pînă cînd Stortebeker a poruncit să fie linişte.

Încet, cred că suspinînd, m-am ridicat de pe perna mea de rugăciune şi m-am îndreptat spre Fecioara care rămăsese acolo. Privirea ei îndreptată spre Ioan cădea acum pe treptele altarului pline de praf de ipsos. Arătătorul ei drept, care înainte fusese îndreptat spre Iisus, ţintea acum în gol sau mai bine zis înspre nava stîngă, întunecată, a bisericii. Am suit treptele altarului una cîte una, am privit apoi în spate, căutînd ochii adînciţi ai lui Stortebeker - aceştia erau absenţi - pînă ce Cărbunarul îi dădu un ghiont şi-l făcu să priceapă intenţia mea. Mă privi nesigur, cum nu-l văzusem niciodată, nu înţelegea sau

înţelesese în cele din urmă doar parţial; veni încet, mult prea încet, şi urcă treptele altarului dintr-o bucată, ridicîndu-mă şi pe mine pe acea suprafaţă albă, puţin colţuroasă, retezată cu ferăstrăul condus prost, pe coapsa stîngă a Fecioarei, pe care se contura forma aproximativă a şezutului Pruncului Iisus.

Stortebeker făcu îndată stînga-mprejur, era cu un pas pe dalele de piatră, gata să recadă din nou în gîndurile lui, îşi întoarse totuşi capul, îşi îngustă ochii foarte apropiaţi, pînă îi făcu să semene cu nişte lumini de control, şi se văzu nevoit să se arate impresionat întocmai ca restul bandei, ghemuită în băncile bisericii, cînd mă zări stînd atît de natural şi de demn de a fi adorat, în locul lui Iisus.

Aşa că nu-i trebui prea mult ca să înţeleagă planul meu, ba chiar să mi-o ia înainte. Ordonă ca ambele lanterne de care se folosiseră Narses şi Barbă-Albastră în timpul demontării să fie îndreptate direct asupra mea şi asupra Fecioarei Maria: pentru că fasciculele luminoase mă orbeau, porunci să se treacă pe lumina roşie, le făcu semn fraţilor Rennwand să vină pînă la el, şuşotiră ceva împreună, băieţii nu voiau ce voia el, Cărbunarul se apropie de grup fără ca Stortebeker să fi făcut vreun semn şi-şi arătă oasele degetelor gata de scărmăneală, atunci fraţii cedară şi dispărură în sacristie, păziţi de Cărbunarul şi de ajutorul de aviator. Oskar aştepta liniştit, îşi potrivi bine toba, nefiind deloc uimit cînd lunganul de Mister, îmbrăcat în veşmînt preoţesc, şi cei doi fraţi Rennwand, în haine de paracliser, roşu cu alb, reveniră de unde plecaseră. Cărbunarul, pe jumătate în odăjdii de vicar, avea asupra sa cele trebuincioase pentru slujbă; le adună toate pe nor şi se ascunse. Cel mai mare dintre fraţii Rennwand ţinea cădelniţa cu tămîie, cel mai mic ducea clopoţeii. În ciuda veşmîntului foarte larg, Mister nu-l imita rău pe Preasfinţitul Wiehnke, la început abordase un cinism de licean, dar apoi se lăsă cucerit de text şi de acţiunea sfîntă, oferindu-le tuturor, dar mai ales mie, nu o parodie ridicolă, ci o mesă, care şi mai tîrziu, în faţa tribunalului, a fost numită aşa, chiar dacă i s-a spus mesă neagră.

Cei trei băieţi începură cu rugăciunea de pe treptele altarului: banda aflată în bănci şi pe dalele de piatră îşi îndoi genunchiul, făcu semnul crucii şi Mister începu să oficieze slujba, stăpînindu-şi glasul şi acompaniat de paracliserii ce se dovedeau destul de rafinaţi. Încă de la primele accente mi-am mişcat prudent beţele pe tinichea. Am acompaniat *Kyrie,* cu mult zel. Am adus slava pe toba mea, *Gloria in excelsis Deo,* am chemat credincioşii la Oratio şi am intercalat în locul Epistolei din mesa de zi un pasaj de tobă mai lung. Versul din Aleluia mi-a reuşit deosebit de bine. La Crez am observat că băieţii credeau în mine, la Offertorium mi-am retras puţin toba, i-am ordonat lui Mister să aducă pîinea, să amestece vinul cu apa, să mă tămîieze pe mine şi cupa cu sacramentul, am privit cum se comporta Mister la spălatul

mîinilor. Am bătut apoi la tobă *Orate, fratres* în lumina roşie a lanternelor, am făcut trecerea la *Acesta este trupul meu.*

Mister cîntă *Oremus,* urmînd ordinea sfîntă - băieţii în bănci mi-au prezentat două variante diferite pentru *Tatăl nostru,* dar Mister a ştiut să-i împace la comuniune pe protestanţi cu catolicii. În timpul Comuniunii, le-am bătut la tobă *Confiteor.* Fecioara Maria arăta cu degetul spre Oskar, toboşarul, îmi asumasem succesiunea lui Hristos. Slujba mergea şnur. Vocea lui Mister cînd se amplifica, cînd se diminua. Ce frumos executa binecuvîntarea: lepădarea, absolvirea, iertarea; cînd a încredinţat lăcaşului sfînt cuvintele de încheiere *ite, missa est* — mergeţi, a sosit ceasul izbăvirii — a avut loc cu adevărat o eliberare spirituală şi arestarea lumească nu a putut găsi decît o bandă de scărmănători consolidată în credinţă şi în numele lui Oskar şi a lui Iisus.

Auzisem automobilele încă în timpul slujbei. Şi Stortebeker a întors capul, aşa că numai noi doi nu am fost surprinşi cînd se auziră voci dinspre portalul principal, dinspre sacristie şi totodată dinspre portalul lateral drept şi zgomotul tocurilor de cizme pe dalele bisericii.

Stortebeker vru să mă ridice de pe genunchiul Fecioarei. Dar eu îi făcui semn că refuz. Îl înţelesese pe Oskar, încuviinţă din cap, obligă banda să rămînă în genunchi, să aştepte în genunchi poliţia şi băieţii rămaseră acolo jos; tremurau, cîte unul mergea în genunchi, dar toţi aşteptau fără să scoată o vorbă, pînă cînd poliţiştii ajunseră la noi prin centrul navei stîngi şi dinspre sacristie, înconjurînd altarul lateral stîng.

Multe lanterne orbitoare care nu erau reglate pe roşu. Stortebeker se ridică, îşi făcu cruce, se expuse în bătaia lanternelor, îi dădu pălăria de velur Cărbunarului, care şedea încă în genunchi, şi se îndreptă în trenciul lui spre o umbră umflată, fără lanternă, spre Preasfinţitul Wiehnke, trase din spatele umbrei în plină lumină ceva subţire şi împiedicat, pe Luzie Rennwand, o trase şi o lovi în obrazul triunghiular al feţei, sub basc, pînă cînd pumnul unui poliţist îl aruncă între băncile bisericii.

„Pentru Dumnezeu, Jeschke", îl auzii de pe Fecioara mea pe un poliţist strigînd, dar ăsta e fiul şefului!"

Cu oarecare satisfacţie, Oskar savura întîmplarea de a fi avut în fiul preşedintelui de poliţie un subşef foarte capabil şi se lăsă fără să riposteze, jucând rolul unui copil de trei ani sedus de adolescenţi, ocrotit de cei mari. Preasfînţitul Wiehnke mă luă în braţe.

Doar poliţiştii strigau. Tinerii fură duşi de acolo. Preasfinţitul Wiehnke trebui să mă pună jos pe dale, pentru că un atac de slăbiciune îl sili să se aşeze pe banca următoare. Stam lîngă uneltele noastre, cînd am descoperit, printre ciocane şi dălţi, acel coş de provizii plin cu sandviciuri cu salam, pe care Iepurilă le pregătise

înainte de începerea atacului.

Am luat coşul, m-am îndreptat spre slăbănoaga de Luzie, care tremura în pardesiul ei subţire, şi i-am întins sandviciurile. M-a ridicat de jos, mă ţinea cu braţul drept, pe stîngul îşi atîrnase sandviciurile cu salam, avea deja unul între degete şi cît ai clipi îi dispăru între dinţi; îi studiam obrazul umflat, aprins, bătut, ochii neobosiţi, mişcîndu-se între două tăieturi negre, pielea tăbăcită, un triunghi mestecînd, o păpuşă, o Bucătăreasă Neagră, hăpăind salam cu coajă, devenind mai slabă mîncînd, mai hămesită, mai triunghiulară, mai păpuşă — o imagine care m-a marcat. Cine îmi mai scoate triunghiul de pe şi de sub frunte? Pînă cînd o să mai mestece în mine salam, coji, oameni, zîmbind cum numai un triunghi ştie zîmbi şi doamnele de pe covoare care domesticeau unicorni? După ce Stortebeker fu luat şi dus de acolo de doi funcţionari, arătîndu-ne lui Luzie şi mie obrazul lui mînjit de sînge, am privit după el nemairecunoscîndu-l. Am fost condus şi eu stînd pe braţul lui Luzie, care mesteca sandviciuri, de cinci sau şase poliţişti, pe urmele fostei mele bande de scărmănători.

Şi ce-a rămas în urma noastră? A rămas Preasfinţitul Wiehnke, cu lanternele noastre reglate în continuare pe roşu, între veşmintele paracliserilor scoase în grabă şi odăjdiile preoţeşti. Potirul cu sfintele taine şi chivotul rămaseră pe treptele altarului. Ioan cel retezat de la locul lui şi Iisus au rămas cu acea Fecioară care ar fi trebuit să creeze o contrapondere la covorul reprezentînd Doamna cu unicornul din pivniţa noastră.

Oricum, Oskar a fost tîrît într-un proces pe care îl numesc şi azi al doilea proces al lui Iisus, care s-a încheiat cu achitarea mea şi a lui Iisus.

Drumul furnicilor

Imaginaţi-vă, vă rog, un bazin de înot cu dale de piatră albastre ca cerul; în bazin înoată oameni arşi de soare care se simt sportivi. Pe marginea bazinului, în faţa cabinelor, stau bărbaţi şi femei care se simt de asemenea sportivi. Se aude şi o muzică dintr-un difuzor dat mai încet. O plictiseală sănătoasă, un erotism uşor, care strîmtează costumele de baie fără să oblige la nimic. Dalele sînt netede, cu toate astea nu alunecă nimeni. Doar puţine indicatoare cu strict interzis, dar şi acelea sînt inutile, deoarece oamenii vin la baie doar două ore şi fac tot ce e interzis în afara stabilimentului. Din cînd în cînd, cineva sare de la trambulina de trei metri, dar tot nu poate să atragă privirile înotătorilor, să le smulgă ochii celor întinşi la soare din revistele lor ilustrate. Cînd, deodată, o adiere! Ba nu, nici o adiere. Mai curînd un bărbat tînăr care urcă încet şi hotărît scara spre turnul săriturilor de la zece metri, apucînd stinghie după stinghie. Revistele cu reportaje din Europa şi de peste ocean au şi început să piardă din tiraj, ochii se ridică o dată cu bărbatul acela, corpurile întinse se întind şi mai mult, o femeie tînără îşi pune mîna streaşină la ochi, cineva uită la ce se gîndea, un cuvînt rămîne nerostit, o drăgălăşenie abia începută se curmă prea devreme în mijlocul frazei - pentru că iată-l, bine făcut şi potent, stînd acolo pe trambulină, ţopăie, se sprijină de balustrada de oţel uşor curbată, se uită plictisit în jos, se desprinde cu un gest elegant de balustradă, se avîntă spre capătul trambulinei, care se balansează la fiecare pas, priveşte în jos, îşi îngustează privirea asupra unui bazin azuriu, ameţitor de mic, în care căştile de baie roşii, galbene, verzi, albe, roşii, galbene, verzi, albe, roşii, galbene se amestecă întruna. Acolo se pare că stau cunoştinţele lui, Doris şi Erika Schüler şi Jutta Daniels cu prietenul ei, cu care nu se potriveşte deloc. Fac cu mîna şi Jutta face cu mîna. Preocupat de echilibrul lui, face şi el cu mîna. Cei de jos strigă. Ce-or fi vrînd? Să-şi dea odată drumul, îi strigă, să sară, strigă să coboare din nou încet, apucînd stinghie după stinghie. Şi iată-i cum strigă acum să audă toată lumea, strigă tare: Sări! Haide odată, ce stai! Sări!

Trebuie să recunoaşteţi că oricît de aproape te-ai afla într-un turn de sărituri, situaţia este totuşi a dracului de complicată. Cam la fel ne-a mers în ianuarie, patruzeci şi cinci, chiar dacă nu în sezonul băilor, mie şi membrilor bandei de scărmănători. Îndrăzniserăm să ne urcăm prea sus, ne înghesuiserăm pe trambulină, iar jos, formînd o potcoavă solemnă în jurul bazinului fără apă, şedeau judecătorii, asesorii,

martorii şi aprozii.

Şi iată-l pe Stortebeker pe trambulina săltăreaţă şi fără balustradă.

„Sări!" strigă corul judecătorilor.

Dar Stortebeker nu sări.

Atunci de jos, din băncile martorilor, se ridică o siluetă subţire de fată, care purta o jachetă de lînă şi o fustă gri plisată. Ridică o faţă albă, dar nicidecum ştearsă — despre care afirm şi azi că forma un triunghi — o faţă cu un semn de marcaj; şi Luzie Rennwand nu strigă, şopti doar: „Sări, Stortebeker, sări!"

Şi Stortebeker sări şi Luzie se aşeză la loc, în banca martorilor, îşi trase mînecile jachetei ei împletite, cît mai mult peste pumn.

Moorkahne şchiopăta pe trambulină. Judecătorii îl îndemnau să sară. Dar Moorkahne nu voia, zîmbea privindu-şi încurcat unghiile, aşteptă pînă ce Luzie îi dădu undă verde, îşi scoase pumnii din lînă şi-i arătă triunghiul conturat în negru cu ochii ca două linii. Atunci Moorkahne sări ca un posedat asupra triunghiului, dar nu-l ajunse.

Cărbunarul şi Puicuţa, care nici la urcuş nu fuseseră prea decişi, ajunseră pe trambulină împreună. Puicuţa fu scărmănat, iar Cărbunarul nu-l scăpă din mînă nici în timpul săriturii.

Iepurilă, care avea gene lungi şi mătăsoase, îşi închise înainte de a sări ochii trişti de căprioară.

Ajutorii de aviatori trebuiră să-şi scoată uniformele înainte de săritură.

Nici fraţii Rennwand nu avură voie să sară deghizaţi în paracliseri de pe trambulină în cer; aşa ceva n-ar fi tolerat niciodată surioara Luzie, care stătea în banca martorilor, în lîna ei ordinară de război, şi încuraja săritura de la înălţime.

Contrazicînd mărturiile istorice, de această dată săriră mai întîi Belizarie şi Narses, apoi Totila şi Teja.

Barbă-Albastră sări, Inimă-de-Leu sări, pedestraşii bandei scărmănătorilor: Nasul, Tupilatul, Uleiosul, Fluieraşul, Mustărilă, Iataganul şi Dogarul săriră şi ei.

După ce a sărit şi Stuchel, un gimnazist saşiu, care de fapt nu făcea parte din banda scărmănătorilor decît pe jumătate şi cu totul întîmplător, pe trambulină nu mai rămăsese decît Iisus şi el era îndemnat de toţi judecătorii, în cor, sub numele de Oskar Matzerath, să execute săritura, ceea ce Iisus refuză. Şi cînd severa Luzie, cu coada ei subţire a la Mozart între omoplaţi, se ridică brusc din banca martorilor şi-şi întinse braţele împletite şi şopti fără să-şi mişte buzele înţepenite: „Sări, dulce Iisus, sări!", am înţeles natura seducătoare a unei trambuline de la zece metri, pisoi mici şi gri au început să mi se răsucească în subsuoara genunchilor, arici făceau dragoste sub tălpile mele, rîndunele îşi luau zborul din cuibul subraţului, lumea întreagă îmi zăcea la picioare şi nu numai Europa. Americanii şi japonezii

dansau un dans cu torţe pe insula Luzon. Nasturi ca nişte ochi rotunzi sau lunguieţi săreau din monturile lor. Dar la Stockholm era un croitor care cosea cam în acelaşi răstimp nasturi la un costum decent de seară, cu dungi. Chiar atunci Mountbatten hrănea elefanţii din Birmania cu gloanţe de toate calibrele. Concomitent, o văduvă din Lima îşi învăţa papagalul să pronunţe cuvinţelul *Caramba.* În mijlocul Pacificului înotau două portavioane imense, pavoazate ca nişte catedrale gotice, unul contra celuilalt şi, după ce îşi lansară avioanele, se scufundară reciproc. Dar avioanele nu mai putură să aterizeze, atîrnau neajutorate şi pur alegorice în aer, asemenea îngerilor, şi-şi consumau mormăind carburanţii. Acest amănunt nu-l deranja cîtuşi de puţin pe conductorul unui tramvai din Haparanda care tocmai ieşise din schimb. Spărgea ouă în tigaie, două pentru el, două pentru logodnica lui, a cărei sosire o aştepta zîmbind şi imaginîndu-şi detaliile. Fireşte, s-ar fi putut prevedea şi faptul că armatele lui Konjev şi Jukov se vor pune în mişcare; în timp ce în Irlanda ploua, străpunseseră frontul de la Vistula, luară Varşovia prea tîrziu şi Konigsbergul prea devreme şi totuşi nu putură împiedica amănuntul că unei femei din Panama, care avea cinci copii şi un singur bărbat, să-i dea laptele în foc. Nu a fost omis nici faptul că firul evenimentelor, încă avid de ce-i stătea în faţă, se împleti în ochiuri prinse în spate în plasa istoriei. De asemenea, mi-am dat seama că îndeletniciri ca: învîrtirea degetelor mari, încreţirea frunţii, lăsarea în jos a capului, scuturarea mîinilor, făcutul copiilor, imprimarea banilor falşi, stingerea luminilor, spălatul pe dinţi, împuşcatul şi punerea scutecelor la uscat se executau pretutindeni, chiar dacă nu cu aceeaşi îndemînare. Pe mine mă zăpăceau aceste acţiuni cu un scop anume. De aceea atenţia mea se îndreptă din nou asupra procesului organizat în cinstea mea la picioarele turnului pentru sărituri: „Sări, dulce Iisus, sări", şoptea martora abia îmbobocită Luzie Rennwand. Şedea în poala Satanei, ceea ce îi accentua şi mai mult virginitatea. El o excita, întinzîndu-i un sandvici cu cîrnat. Fata muşca şi rămînea totuşi castă. „Sări, dulce Iisus!" zise mestecînd şi-mi întinse triunghiul ei nevătămat.

Dar n-am sărit şi nu voi sări niciodată din turnuri pentru sărituri. Acesta nu a fost ultimul proces al lui Oskar. Chiar în ultima vreme au încercat unii de mai multe ori să mă ademenească să sar. Întocmai ca la procesul scărmănătorilor, au fost şi la procesul inelarului — pe care mai bine îl numea, cel de-al treilea proces al lui Iisus — destui spectatori pe marginea bazinului podit cu dale albastre ca cerul, dar lipsit de apă. Şedeau în banca martorilor, voiau să supravieţuiască prin şi după procesul meu.

Eu însă am făcut stînga-mprejur, mi-am înăbuşit rîndunelele zburătoare în cuibul subraţului, mi-am strivit aricii care-şi serbau

nunta sub tălpile mele, am înfometat pisoii gri din subsuorile genunchilor mei şi m-am îndreptat hotărît, neţinînd seama de simţămintele înalte stîrnite de perspectiva săriturii, spre balustradă, m-am avîntat pe scară în jos, convins de fiecare stinghie pe care păşeam că turnurile pentru sărituri nu sînt făcute doar ca să fie urcate, ci şi ca să fie coborîte fără săritură.

Jos mă aşteptau Maria şi Matzerath. Preasfinţitul mă binecuvîntă fără să mă întrebe nimic. Gretchen Scheffler îmi adusese un paltonaş şi cozonac, Kurtchen crescuse şi nu voia să mă recunoască nici de tată, nici de frate vitreg. Bunica mea Koljaiczek îşi ţinea fratele Vinzent la braţ. Acesta cunoştea lumea şi vorbea în legea lui.

Cînd am părăsit tribunalul, un funcţionar în civil s-a apropiat de Matzerath şi i-a dat o hîrtie spunîndu-i: „Trebuie să vă gîndiţi bine, domnule Matzerath. Copilul trebuie să stea departe de stradă. Vedeţi şi dumneavoastră ce fel de elemente abuzează de o creatură neajutorată".

Maria plînse şi-mi agăţă toba de gît, pe care Preasfinţitul Wiehnke o luase la el în timpul procesului. Ne îndreptarăm spre staţia de tramvai de la gara principală. Pe ultima porţiune m-a purtat Matzerath. Priveam înapoi peste umerii lui, căutam în mulţime un obraz triunghiular, voiam să ştiu dacă şi ea a trebuit să urce în turn, dacă a sărit după Stortebeker şi Moorkahne sau dacă a ales ca şi mine ce-a de-a doua posibilitate a unei scări, coborîrea.

Nici pînă-n ziua de azi n-am putut să mă dezobişnuiesc să mă uit pe străzi şi prin pieţe după o fetişcană slabă, nici frumoasă, nici urîtă, dar care făcea prăpăd printre bărbaţi. Chiar şi în pat, la mine la spital, mă sperii, cînd Bruno îmi anunţă o vizită inopinată. Atunci disperarea mea se traduce astfel: acum vine Luzie Rennwand şi-mi porunceşte luînd chipul sperietoarei de copii şi pe al Bucătăresei Negre să fac ultima săritură.

Vreme de zece zile a tot reflectat Matzerath dacă să iscălească scrisoarea şi s-o expedieze la Ministerul Sănătăţii. În a unsprezecea zi, cînd a trimis-o cu iscălitură, oraşul se afla deja sub focul artileriei şi era îndoielnic dacă poşta mai avea prilejul să trimită scrisoarea mai departe. Vîrfurile blindate ale armatei mareşalului Rokosovski ajunseseră pînă la Elbing. A doua armată a lui Weiß ocupase poziţiile pe înălţimile din jurul Danzigului. Începea viaţa în pivniţă.

După cum ştim cu toţii, pivniţa noastră se afla sub prăvălie. Puteai să ajungi la ea coborînd pe intrarea beciului din vestibul, de vizavi de toaletă, optsprezece trepte şi să te opreşti după pivniţele lui Heilandt şi a doamnei Kater şi înainte de pivniţa lui Schlager. Bătrînul Heilandt era încă aici. Doamna Kater însă şi ceasornicarul Laubschad, alde Eyke şi Schlager, plecaseră cu traista-n băţ. Mai tîrziu s-a spus despre ei, şi despre Gretchen şi Alexander Scheffler că ar fi ajuns în ultima clipă la

bordul unui vapor „Muncă şi voie bună", care pleca în direcţia Stettin ori Lubeck, sau că ar fi sărit în aer, datorită unei mine; în orice caz, mai bine de jumătate din locuinţe şi pivniţe erau goale.

Beciul nostru avea avantajul unei a doua intrări care, după cum ştim de asemenea cu toţii, consta într-un chepeng aflat în prăvălie, în spatele tejghelei. Aşa se face că nimeni nu putea vedea ce ducea Matzerath în pivniţă sau ce scotea el din pivniţă. Şi nimeni nu ar fi fost de acord cu tot ceea ce Matzerath a dosit în timpul anilor de război. Încăperea uscată şi încălzită era plină de alimente ca: legume uscate, paste făinoase, zahăr, miere artificială şi margarină. Lăzi de pesmeţi uscaţi erau depozitate peste lăzi de fulgi de porumb. Cutii de conserve din Leipzig cu tot felul de minuni erau stivuite lîngă conserve de corcoduşe, mazăre fină, prune, pe rafturi confecţionate de îndemînaticul Matzerath şi fixate cu dibluri de pereţi. Cîţiva stîlpi amplasaţi pe la mijlocul războiului, la îndemnul lui Greff, între tavanul pivniţei şi duşumeaua de beton, aveau să-i confere depozitului de alimente siguranţa unui adăpost antiaerian regulamentar. Matzerath voise de mai multe ori să demonteze stîlpii, deoarece Danzigul nu avusese parte, în afară de unele mici atacuri aeriene de hărţuială, de un bombardament adevărat. Dar cînd Greff, responsabilul cu apărarea antiaeriană, a încetat cu avertismentele, a venit rîndul Mariei să-l roage să nu se atingă de stîlpii de susţinere. Implora siguranţă pentru Kurtchen şi uneori şi pentru mine.

În timpul primelor atacuri aeriene de la sfîrşitul lui ianuarie, Heilandt şi Matzerath mai duceau încă, unindu-şi puterile, scaunul mamei Truczinski jos, în pivniţa noastră. Pe urmă o lăsară, poate la dorinţa ei, poate şi din cauza eforturilor căratului, în locuinţa ei, lîngă fereastră. După marele bombardament din centrul oraşului, Maria şi Matzerath o găsiseră pe bătrînă cu maxilarul inferior lăsat şi cu privirile date peste cap, de parcă i-ar fi intrat o muscă în ochi.

Atunci uşa de la dormitor fu scoasă din ţîţîni. Bătrînul Heilandt aduse uneltele din cămara sa şi unele scînduri de la diverse lăzi. Fumînd ţigări Derby, pe care i le dăruise Matzerath, începu să ia măsura. Oskar îl ajută la treabă. Ceilalţi dispărură în pivniţă, deoarece focurile de artilerie reîncepuseră.

Heilandt voia să termine repede şi să facă o ladă simplă, neîngustată la picioare. Dar Oskar era pentru forma sicriului tradiţional, nu ceda cu nici un chip, îi ţinu scîndurile atît de exact sub ferăstrău, încît Heilandt se hotărî, în cele din urmă, pentru îngustarea sicriului la picioare la care are dreptul oricare cadavru omenesc.

La sfîrşit de tot sicriul arăta chiar bine. Alde Greff o spălă pe mama Truczinski, îi tăie unghiile, îi aranja cocul, fixîndu-l bine cu trei andrele, luă o cămaşă de noapte curată din şifonier, pe scurt, avu grijă ca mama Truczinski să semene şi moartă cu un şoarece gri care în

timpul vieţii se dădea în vînt după cafeaua de malţ şi după piureul din fulgi de cartofi.

Dar pentru că în timpul bombardamentului şoarecele se înţepenise în scaunul lui şi nu mai voia să stea în sicriu decît cu genunchii strînşi, Heilandt a fost obligat, cînd Maria a părăsit camera cu Kurtchen în braţe pentru cîteva minute, să-i frîngă picioarele, ca sicriul să poată fi bătut în cuie.

Din păcate, n-am avut decît culoare galbenă şi nu neagră. Aşa că mama Truczinski a fost purtată din locuinţă pe scări în jos într-un sicriu negeluit şi nevopsit, dar îngustat la picioare. Oskar îşi căra toba după mort şi citea ce scria pe capacul sicriului: Vitello – Margarine – Vitello – Margarine – Vitello - Margarine, în aliniate egale, unul sub altul, confîrmînd postum gustul mamei Truczinski. În timpul vieţii preferase excelenta margarină Vitello din grăsimi pure din plante celui mai bun unt; pentru că margarina e sănătoasă, îţi menţine energia, te hrăneşte şi îţi dă voie bună.

Bătrînul Heilandt trase căruţul prăvăliei de legume Greff, cu coşciugul în el, prin Luisenstraße, Marienstraße, prin Anton Moller-Weg - acolo ardeau două case - în direcţia Clinicii de boli de femei. Kurtchen rămăsese la văduva Greff, în pivniţa noastră. Maria şi Matzerath împingeau, Oskar şedea deasupra, i-ar fi plăcut să se cocoaţe pe coşciug, dar nu avea voie. Străzile erau împînzite de emigranţi din Prusia Orientală şi din Werder. Abia se putea trece prin pasajul subteran de cale ferată din faţa halei de sport. Matzerath propuse să sape o groapă în grădina şcolii Conradinum. Maria se opuse. Şi bătrînul Heilandt, care era de vîrsta mamei Truczinski, refuză. Pînă şi eu eram împotriva grădinii şcolii. Oricum, trebuia să renunţăm la cimitirele din oraş deoarece, începînd de la hala de sport, Hindenburgallee nu era accesibilă decît pentru vehicule militare. Aşa că nu puturăm să îngropăm şoarecele lîngă Herbert, fiul răposatei, dar i-am ales un locşor în spatele îndrăgitei Maiwiese, în Steffenspark, situat vizavi de cimitirele din oraş.

Pămîntul era îngheţat. În timp ce Matzerath şi bătrînul Heilandt foloseau cu schimbul tîrnăcopul şi Maria încerca să smulgă iedera de pe lîngă băncile de piatră, Oskar se simţi liber şi o porni printre trunchiurile de copaci de pe Hindenburgallee. Dumnezeule, ce trafic! Tancurile retrase de pe înălţimi şi din Werder se cărau unele pe altele reciproc. În copaci — dacă îmi amintesc bine erau tei — atîrnau cei din Volkssturm şi soldaţi. Dreptunghiuri de carton cu inscripţii prinse de tunicile lor, în măsura în care se puteau citi, indicau că de copaci sau de tei atîrnau trădători. Le-am privit atent unor spînzuraţi faţa încordată, i-am comparat, în general şi în special, cu negustorul de legume, spînzurat, Greff. Am văzut şi adevărate mănunchiuri de băieţi atîrnînd în uniforme prea mari, mi s-a părut de cîteva ori că l-am

recunoscut pe Stortebeker - băieţii spînzuraţi arată toţi la fel - şi totuşi mi-am zis: l-au spînzurat şi pe Stortebeker - oare or fi agăţat-o pe undeva şi pe Luzie Rennwand?

Gîndul acesta îl înfierbîntase pe Oskar. Căută prin toţi copacii, în dreapta şi-n stînga, după o fată slabă şi spînzurată, se avîntă chiar printre tancuri de cealaltă parte a aleii, dar nici acolo nu găsi decît pifani, cîţiva mai bătrîni din Volkssturm şi băieţi ce semănau cu Stortebeker. Decepţionat, urcai pe alee în sus, pînă la cafeneaua *Patru anotimpuri,* pe jumătate avariată, o pornii înapoi fără chef şi, cînd mă aflam deja la mormîntul mamei Truczinski şi presăram, împreună cu Maria, iederă pe moviliţa aceea, aveam în ochi, tot mai concretă şi detaliată, reprezentarea unei Luzie spînzurate.

Căruţul văduvei Greff nu l-am mai adus înapoi la magazinul de legume. Matzerath şi bătrînul Heilandt îl demontară, dar puseră părţile componente în faţa tejghelei şi negustorul de coloniale îi spuse bătrînului, după ce îi dădu trei pachete de ţigări Derby: „Poate căruţul ne-o mai trebui cîndva. Aici cel puţin e în siguranţă".

Bătrînul Heilandt nu spuse nimic, dar îşi luă mai multe pachete cu paste făinoase şi două pungi cu zahăr din rafturile aproape goale. Pe urmă ieşi din prăvălie tîrîndu-şi papucii de postav pe care îi avusese în picioare şi în timpul înmormîntării, atît la dus cît şi la întors, şi-l lăsă pe Matzerath să strîngă restul acela jalnic de marfă de pe rafturi şi să-l ducă în pivniţă.

Abia dacă mai ieşeam acum din gaura noastră. Se zvonea că ruşii ar fi fost deja în Zigankenberg, Pietzgendorf şi înaintea Schidlitz-ului. În orice caz, trebuie să fi fost pe înălţimi, pentru că trăgeau direct asupra oraşului. Oraşul din dreapta, oraşul vechi, oraşul comercial, oraşul de dincolo de barieră, oraşul nou şi oraşul de jos, care fuseseră construite împreună în mai bine de şapte sute de ani, au ars în trei zile. Dar acesta nu era primul incendiu al oraşului Danzig. Pomeranezi, brandenburghezi, cavaleri ai Ordinului, polonezi, suedezi, francezi, prusaci şi ruşi, şi mai înainte şi saxonii, găsiseră, intrînd în istorie, la cîteva decenii o dată, oraşul demn de a fi incendiat — şi acum erau ruşii, polonezii, germanii şi englezii cei care coceau împreună, pentru a suta oară, cărămizile artei gotice fără să obţină prin aceasta biscuiţi. Arseseră strada Cîrligului, strada Lungă, strada Lată, strada Mare şi strada mică a Lînăriei, arseseră strada Tobias şi strada Cîinelui, strada Graben din vechiul oraş şi cea de la periferie, arseseră zidurile de apărare şi Podul lung. Poarta veche era din lemn şi ardea nespus de frumos. În mica uliţă a Pantalonarilor focul luă măsura pentru mai mulţi pantaloni în culori incendiare. Catedrala Marienkirche arsese dinăuntru spre exterior arătînd o luminăţie a giorno prin ferestrele ogivale. Clopotele care rămăseseră neevacuate de la Sfînta Katharina, Sfîntul Johann, Sfînta Brigitte, Barbara, Elisabeth, Peter şi Paul, Sfînta

Treime şi Sfîntul Trup se topiră în suporturile lor din turnuri, picurînd fără cîntec şi fără glas. În moara cea mare fu măcinat grîu roşu. La Teatrul Municipal se prezenta *Visul incendiatorului,* o piesă într-un act cu dublu înţeles. La primăria oraşului din dreapta fu luată hotărîrea ca, după incendiu, pompierilor să li se ridice salariul retroactiv. Strada Duhul Sfînt arse în numele Duhului Sfînt. Cu plăcere arse şi mînăstirea franciscană în numele Sf. Francisc care, se ştie, iubise focul şi-l cîntase. Uliţa Femeilor se mistuise concomitent şi pentru Tată, şi pentru Fiu. Se înţelege de la sine că au ars şi piaţa de lemne şi piaţa de cărbuni şi piaţa de fîn. Pe uliţa Pîinii, pîinişoarele nu mai ieşeau din cuptor. Pe uliţa Laptelui, laptele dădu în foc. Doar clădirea Pazei contra incendiului a Prusiei Occidentale nu vru să ardă din motive simbolice.

Oskar nu s-a sinchisit niciodată prea mult de incendii. Altfel, aş fi rămas şi eu în pivniţă, cînd Matzerath a ţîşnit pe scări ca să privească Danzigul în flăcări de la fereastra podului. Dar îmi pusesem cu prea multă uşurinţă, chiar în acel pod, puţinele mele bunuri inflamabile. Trebuia să salvez ultima mea tobă luată din rezerva teatrului de campanie şi de Goethe-le şi Rasputin-ul meu. Între paginile cărţii mai păstram un evantai uşor ca un abur şi pictat cu delicateţe, pe care Roswitha mea, Raguna, îl mînuia, cînd era încă în viaţă, plină de graţie. Maria rămase în pivniţă, Kurtchen însă vru să vadă împreună cu mine şi cu Matzerath focul chiar de pe acoperiş. Pe de-o parte, mă supăra entuziasmul necontrolat al fiului meu, pe de altă parte, Oskar îşi spunea: probabil că-l moşteneşte pe străbunicul său, pe bunicul meu, incendiatorul Koljaiczek. Maria îl ţinu pe Kurtchen jos, cu ea, mie mi se îngădui să mă duc sus cu Matzerath, îmi luai catrafusele, aruncai o privire prin ferestruica podului şi nu-mi veni a crede ce putere clocotitoare fusese în stare să degaje oraşul nostru atît de vechi şi de respectabil.

Cînd în imediata noastră apropiere au explodat grenadele, am părăsit podul. După un timp, Matzerath a vrut din nou să urce, dar Maria nu l-a mai lăsat. O ascultă; plîngea cînd a trebuit să-i povestească văduvei lui Greff, care rămăsese jos, tot pîrjolul acela pînă-n cele mai mici amănunte. Se mai duse o dată în cameră, puse radioul: dar nu se transmitea nimic. Nu se mai auzea nici măcar pîrîitul dezlănţuit al focului în clădirea cuprinsă de flăcări a radiodifuziunii, cu atît mai puţin vreun comunicat special.

Nehotărît ca un copil care nu ştie dacă să mai creadă sau nu în Moş Crăciun, Matzerath stătea în mijlocul pivniţei şi se trăgea de bretele; îşi exprimă pentru prima oară îndoiala cu privire la victoria finală şi îşi scoase, la sfatul văduvei Greff, insigna de partid de la sacou, dar nu ştia ce să facă cu ea; pivniţa avea pardoseala de beton, alde madam Greff nu voia să-i ia insigna, Maria era de părere s-o ascundă printre

cartofii pentru iarnă, dar cartofii nu-i prezentau lui Matzerath destulă încredere şi să se ducă iar sus nu mai îndrăznea, pentru că puteau sosi în orice clipă, dacă nu cumva şi sosiseră, sau erau pe drum, se luptau deja la Brentau şi Oliva cînd fusese în pod şi a regretat că nu şi-a lăsat bomboana sus, în nisipul de la apărarea antiaeriană, deoarece dacă l-ar fi găsit aici jos cu bomboana în mînă - atunci îi dădu drumul pe beton, vru chiar s-o calce în picioare, să facă pe sălbaticul, dar Kurtchen şi cu mine ne-am şi repezit, în acelaşi timp, la ea, eu am luat-o primul şi am ţinut-o chiar şi cînd Kurtchen m-a lovit, aşa cum făcea de obicei cînd voia să obţină ceva; dar nu i-am dat fiului meu insigna de partid, nu voiam să-l pun în pericol, cu ruşii nu-i de glumit. Oskar ştia asta foarte bine încă din lectura lui despre Rasputin şi am reflectat bine, cînd Kurtchen mă lovea şi Maria voia să ne despartă, la ce s-ar fi putut întîmpla dacă ruşii albi şi ruşii mari, cazacii sau georgienii, calmîcii sau tătarii Crimeii, rutenii sau ucrainenii sau kirghizii ar fi găsit insigna de partid a lui Matzerath la Kurtchen, în cazul în care Oskar ar fi cedat sub loviturile fiului său.

Cînd Maria ne-a despărţit cu ajutorul văduvei lui Greff, am ridicat bomboana victorios în pumnul stîng. Matzerath era bucuros că scăpase de insignă. Maria avea de lucru cu Kurtchen care urla. Acul insignei mă înţepa în palmă. N-am simţit niciodată nici un fel de atracţie pentru obiectul acela. Dar cînd am vrut să-i prind bomboana lui Matzerath în partea din spate a sacoului — în fond ce mă privea pe mine partidul lui -, au şi tăbărît peste noi în prăvălie şi femeile care ţipau cu disperare se şi gîndeau că pătrunseseră cu siguranţă şi în pivniţele învecinate.

Cînd au ridicat chepengul, acul insignei mă mai înţepa. Ce-aş mai fi putut face decît să mă ghemuiesc în faţa genunchilor cuprinşi de tremur ai Mariei şi să urmăresc mersul furnicilor pe pardoseala de beton al căror drum triumfal ducea de la cartofii pentru iarnă de-a curmezişul pivniţei la un sac cu zahăr. I-am apreciat pe cei aproximativ şase bărbaţi care se înghesuiau pe scara pivniţei şi făceau ochii mari deasupra pistoalelor-mitralieră ca pe nişte ruşi absolut normali uşor corciţi. În tot vacarmul acela, faptul că furnicile nu se lăsară influenţate de apariţia armatei ruse avu efect liniştitor. Furnicilor nu le stătea gîndul decît la cartofi şi la zahăr, în timp ce ăia cu pistoalele-mitralieră ţinteau la alte cuceriri. Mi s-a părut normal ca oamenii mari să-şi ridice mîinile. Asta se ştia doar din jurnalele sonore; şi după apărarea poştei poloneze lucrurile se petrecuseră la fel, dar ce nu înţelegeam era pentru ce Kurtchen îi imita pe cei mari. Ar fi trebuit să ia exemplu de la tatăl său - şi dacă nu de la tată, atunci de la furnici. Dar întrucît imediat trei dintre cele şase uniforme pătrate s-au înfierbîntat la vederea văduvei lui Greff, în societatea aceea înţepenită s-a produs oarecare rumoare. Alde madam Greff, care nu se aşteptase

la asemenea năvală, după o văduvie atît de prelungită şi după atîta post negru în perioada premergătoare, scoase la început un strigăt de surpriză, dar se regăsi repede în situaţia aceea pe care o uitase aproape cu desăvîrşire.

Încă de la Rasputin citisem că ruşii iubesc copiii. La noi în pivniţă aveam să mă conving de asta. Maria tremura fără motiv şi nu putea să priceapă de ce cei patru, care nu aveau nimic în comun cu madam Greff, îl lăsau pe Kurtchen în braţele ei şi luau loc cu schimbul în poala Linei Greff, ba mai mult, îi mîngîiau în acest tip pe Kurtchen, îi spuneau dadada şi o mai băteau şi pe Maria drăgăstos pe obraji.

Pe mine mă luă cineva împreună cu toba mea de jos, de pe beton, în braţe, împiedicîndu-mă astfel să urmăresc furnicile şi să măsor comparativ cu rîvna lor evenimentele curente. Toba mea îmi atîrna pe burtă şi individul voinic cu porii mari bătu cu degetele lui groase cîteva măsuri în tinicheaua mea, aş spune cu destulă îndemînare pentru un adult, încît am fi putut dansa pe ritmul acela. Oskar ar fi vrut să se revanşeze, să execute unele din trucurile lui pe tinichea, dar nu putu, pentru că insigna de partid a lui Matzerath continua să-l înţepe în palma stîngă.

În pivniţa noastră atmosfera devenise aproape paşnică şi familiară. Madam Greff se făcea tot mai tăcută sub trei indivizi cu schimbul şi cînd unul dintre ei se sătură, Oskar fu luat din braţele toboşarului meu deosebit de dotat şi predat unuia transpirat cu ochii cam oblici, pesemne calmîc. În timp ce mă ţinea deja pe braţul stîng, cu dreapta îşi încheia nasturii de la pantaloni şi nu păru deloc surprins că precursorul lui, toboşarul meu, făcea invers. Dar pentru Matzerath nu exista nici o schimbare. Stătea în continuare în faţa raftului cu conservele de tablă cu tot felul de minuni din Leipzig, îşi ţinea mîinile ridicate şi-şi arăta liniile palmei. Dar nimeni nu voia să-i ghicească în palmă. În schimb, puterea de adaptare a femeilor se dovedi uimitoare: Maria învăţă primele cuvinte ruseşti, nu-i mai tremurau genunchii, chiar rîdea şi ar fi putut să cînte la muzicuţa ei, dacă ar fi avut-o prin apropiere.

Oskar însă, care nu putea să se schimbe atît de repede, căutînd un înlocuitor pentru furnicile sale, se apucă să observe o mulţime de animale gri-brune şi plate, care se mişcau pe gulerul calmîcului meu. Tare mi-ar fi plăcut să prind şi să cercetez un asemenea păduche, deoarece şi în lectura mea, mai puţin la Goethe, dar cu atît mai mult la Rasputin, fusese vorba de păduchi. Dar întrucît nu puteam să mă descurc cu păduchii cu o singură mînă, căutai să mă debarasez de insigna de partid. Şi ca să explice procedeul meu, Oskar povesteşte: cum calmîcul meu avea deja mai multe medalii pe piept, i-am întins, cu mîna încă închisă, lui Matzerath, care stătea în stînga mea, bomboana care mă împiedica la prinsul păduchilor.

Fireşte se poate spune că nu trebuia să fac asta. Dar la fel de bine se poate spune: Matzerath n-ar fi trebuit, la rîndul lui, să întindă mîna şi să apuce.

A apucat. Scăpasem de bomboană. Matzerath se sperie din ce în ce mai tare cînd simţi semnul partidului său între degete. Acum că aveam mîinile libere nu mai voiam să fiu martor la ceea ce făcea Matzerath cu bomboana lui. Prea distrat pentru a se mai preocupa de păduchi, Oskar voia acum să se concentreze asupra furnicilor, dar observă totuşi o mişcare rapidă făcută de mîna lui Matzerath, ne spune acum, pentru că nu-şi mai aduce aminte la ce se gîndise atunci: ar fi mai rezonabil să-şi fi ţinut chestia aia rotundă în mîna închisă.

Dar el voia să scape de ea şi, deşi ca bucătar şi decorator vitrinier la prăvălia lui de coloniale avea o fantezie experimentală, nu găsi un alt adăpost decît propria lui cavitate bucală.

Cît de importantă poate fi o scurtă mişcare de mînă! De la mînă pîn' la gură, iată, un simplu gest a ajuns să-i sperie şi să-i alunge de pe banca adăpostului antiaerian pe cei doi Ivani care şedeau paşnici de-a stînga şi de-a dreapta Mariei. Se postară cu pistoalele-mitralieră în faţa burţii lui Matzerath şi oricine putea să vadă că acesta încerca să înghită ceva.

Măcar de-ar fi închis mai-nainte cu trei degete acul insignei de partid. Acum se sufoca, bomboana colţuroasă îl îneca, se înroşea, ochii i se bulbucau, tuşea şi nu mai putea, la atîtea stări consumate simultan, să-şi ţină mîinile sus. Dar aşa ceva nu răbdau cei doi Ivani. Aceştia strigară la el, voiau neapărat să-i vadă palmele. Dar Matzerath era cu totul acaparat de organele lui respiratorii. Nici să tuşească nu mai putea cum trebuie, în schimb începu să danseze şi să dea din mîini, mătură cu braţele cîteva conserve de metal pline cu toate minunile din Leipzig şi îl făcu pe calmîcul meu, care privise pînă atunci liniştit şi cu ochii uşor oblici, să mă pună binişor jos, să se ducă în spatele lui, să facă un gest rapid pe orizontală şi să împuşte direct din şold, să tragă într-un magazin întreg, înainte ca Matzerath să se fi înecat de tot. Ce nu face omul cînd destinul intră în scenă! În timp ce prezumtivul meu tată îşi înghiţise partidul şi murise, eu am strivit între degete, fără să observ sau să vreau, un păduche, pe care îl prinsesem cu puţin înainte, pe gulerul calmîcului. Matzerath se lăsase să cadă de-a curmezişul drumului furnicilor. Ivanii părăsiră pivniţa pe scara dinspre prăvălie şi luară cu ei cîteva pachete de miere sintetică. Calmîcul meu plecă ultimul, dar nu luă miere sintetică, deoarece trebui să-şi încarce iar pistolul-mitralieră. Văduva lui Greff umbla desfăcută şi smucită printre lăzile de margarină. Maria îl strîngea pe Kurtchen la piept, de parcă ar fi vrut să-l strivească. Mie îmi trecu tocmai atunci prin minte o frază pe care o citisem în Goethe. Furnicile găsiră o situaţie diferită, dar nu se lăsară speriate de ocol, îşi

construiră drumul triumfal în jurul încovoiatului Matzerath; deoarece zahărul scurs din sacul plesnit nu-şi pierduse dulceaţa în timpul asediului oraşului Danzig de către armata mareşalului Rokosovski.

S-O FAC SAU SĂ N-O FAC

Mai întîi au venit rugii, apoi goţii şi gepizii, apoi kaşubii, din care se trage Oskar în linie directă. La puţin timp după aceea, polonezii l-au trimis pe Adalbert de Praga. Acela sosi cu crucea, dar fu omorît cu securea de kaşubi sau de pruţi. Toate astea s-au întîmplat într-un sat de pescari numit Gyddanyzc. Din Gyddanyzc s-a făcut Danczik, din Danczik, Dantzig, care s-a scris mai tîrziu Danzig şi azi Danzig se cheamă Gdansk.

Dar pînă la această formă de scriere, au mai venit în Danzig, după kaşubi, voievozi polonezi din voievodatele Pomeraniei. Aceştia aveau nume ca: Subislaus, Sambor, Mestuin şi Suantopolk. Satul se făcu oraş. Apoi veniră pruţii cei sălbatici şi distruseră şi ei cîte un pic. Şi Boleslau din Polonia vru să distrugă niţel şi Ordinul Cavalerilor avu de asemenea grijă ca pagubele abia reparate să devină din nou vizibile sub spada cavalerilor.

Jucînd un joc cînd distractiv, cînd constructiv, se schimbară între ei, preţ de mai multe secole, voievozii de Pomerania, marii maeştri ai Ordinului Cavalerilor, ducii de Brandenburg şi episcopii de Wloclawek. Maeştrii constructori şi antreprenorii demolărilor se numeau: Otto şi Waldemar, Bogussa, Heinrich von Plotzke - şi Dietrich von Altenberg care a construit Cetatea Cavalerilor acolo unde în secolul douăzeci a fost apărată poşta poloneză din Piaţa Hevelius.

Au venit şi husiţii, au aprins focuri pe ici, pe colo, şi s-au retras. Pe urmă Ordinul Cavalerilor a fost izgonit din oraş, cetatea dărîmată, pentru că oamenii nu mai voiau nici o cetate în oraş. Toţi deveniră polonezi şi n-au nimerit-o rău. Regele care realiză acest lucru se numea Cazimir, supranumit şi cel Mare, şi era fiul primului Vladislav. Apoi urmară Ludovic, iar după Ludovic, Jadwiga. Ea se căsători cu Iagello de Lituania şi începu epoca Iagellonilor. După Vladislav al doilea a urmat un Vladislav al treilea, apoi din nou un Cazimir, care nu prea avea chef de domnie şi totuşi a risipit, vreme de treisprezece ani, bani frumoşi ai negustorilor din Danzig în războiul împotriva Ordinului Cavalerilor. În schimb, Johann Albrecht a avut mai mult de-a face cu turcii. Lui Alexandru i-a urmat Sigismund cel Bătrîn, numit Zygmunt Stary. Capitolului de istorie despre Sigismund Augustus îi urmează capitolul despre acel Ştefan Bathory, după care polonezilor le place să-şi denumească vapoarele transoceanice. Acesta asedie şi ţinu oraşul mai multă vreme sub tirul armelor - după cum stă scris -, dar nu putu să-l cucerească. Apoi veniră suedezii şi se comportară

întocmai. Ăstora asediul oraşului le făcu o asemenea plăcere, încît repetară figura de mai multe ori. Şi olandezilor, danezilor, englezilor le plăcu pe vremea aceea golful Danzigului atît de mult, încît mulţi căpitani de vapoare, care se încrucişau în rada Danzigului, au ajuns eroi ai marinei. Pacea de la Oliva. — Ce frumos şi paşnic sună! Acolo au observat marile puteri că ţara polonezilor era foarte potrivită pentru a fi împărţită. Suedia, Suedia, Suedia — şanţuri suedeze, rachiu suedez, pariu suedez. Apoi veniră ruşii şi saxonii, pentru că în oraş se ascundea sărmanul rege polonez Stanislaw Leszczynski. Din cauza acestui singur rege au fost distruse o mie opt sute de case şi cînd bietul Leszczynski fugi în Franţa, deoarece acolo locuia ginerele său Ludovic, cetăţenii oraşului trebuiră să plătească un milion.

Pe urmă Polonia fu împărţită în trei rînduri. Prusacii veniră nechemaţi şi pictară pe toate porţile oraşului, peste vulturul polonez, pasărea lor. Abia mai avusese directorul şcolii Johannes Falk timp să compună cîntecul de Crăciun *O, Du, Frohliche...,* că veniră francezii. Generalul lui Napoleon se numea Rapp şi după un asediu nenorocit le-a mai răpit celor din Danzig douăzeci de milioane de franci. Nu trebuie să se îndoiască nimeni că perioada franceză a fost o perioadă cumplită. Noroc că n-a durat decît şapte ani. Apoi veniră prusacii şi ruşii şi incendiară ostrovul Speicherinsel. Statul liber pe care şi-l visase Napoleon luase sfîrşit. Prusacii avură din nou ocazia să picteze pasărea lor pe toate porţile oraşului, ocazie de care şi profitară, masîndu-şi în oraş, în stil tipic prusac, regimentul 4 de grenadieri, brigada I de artilerie, secţia I de pionieri şi regimentul I de husari. În Danzig nu s-au oprit decît în trecere regimentul 30 de infanterie, regimentul 18 de infanterie, regimentul 3 de gardă, regimentul 44 de infanterie şi regimentul 33 de puşcaşi. În schimb, renumitul regiment de infanterie 128 nu se retrase decît în anul o mie nouă sute douăzeci. Ca să nu fie omis nimic, trebuie să mai amintim că în timpul perioadei prusace a fost extinsă brigada I de artilerie la secţia 1 de fortificaţie şi la secţia 2 pedestră a regimentului de artilerie pedestru pomeranez nr. 2, care a fost dizolvat mai tîrziu de regimentul de artilerie pedestru al Prusiei Orientale nr. 1. La acesta se mai adaugă şi regimentul de artilerie pedestru pomeranez nr. 2, care a fost dizolvat mai tîrziu de regimentul de artilerie pedestru al Prusiei Orientale nr. 16. Regimentului 1 de husari i-au urmat regimentul 2 de husari. În schimb, regimentul 8 de ulani nu zăbovi decît puţină vreme în oraş. În afara zidurilor, în suburbia Langfuhr, fu încazarmat batalionul vest-prusac nr. 17. Pe vremea lui Burckhardt, Rauschning şi Greiser nu exista în statul liber decît poliţia verde de pază. În treizeci şi nouă, sub Forster, lucrurile se schimbară. Acum toate cazărmile din cărămidă se umplură iar de bărbaţi veseli în uniformă, care jonglau cu toate armele. Acum se puteau enumera numele tuturor unităţilor militare

care erau amplasate în Danzig şi împrejurimi sau fuseseră îmbarcate în Danzig cu direcţia Oceanul îngheţat, între anii treizeci şi nouă şi patruzeci şi cinci. Oskar trece acest lucru cu vederea şi spune simplu: Apoi sosi, după cum am putut afla, mareşalul Rokosovski. La vederea oraşului neatins, îşi aminti de marile lui antecedente internaţionale, trecu mai întîi totul prin foc şi sabie, ca aceia ce aveau să vină după el să poată desăvîrşi reconstrucţia.

În mod ciudat, de data asta, după ruşi n-au mai venit prusacii, suedezii, saxonii sau francezii: au venit polonezii.

Cu căţel, cu purcel, au venit polonezii din Vilna, Bialystok şi Lemberg şi şi-au căutat locuinţe. La noi a venit un domn care se numea Fajngold şi era singur, dar se comporta tot timpul de parcă ar fi fost înconjurat de o familie numeroasă căreia trebuia să-i dea indicaţii. Domnul Fajngold preluă imediat prăvălia de coloniale, îi arătă soţiei sale Luba, care rămînea în continuare nevăzută şi nici nu dădea vreun răspuns, cîntarul cu zecimale, rezervorul de gaz, bara din alamă pentru cîrnaţi, casa goală şi, spre marea lui bucurie, proviziile din pivniţă. Maria, pe care a angajat-o imediat ca vînzătoare, prezentînd-o cu lux de amănunte imaginarei sale soţii, Luba, i-l arătă domnului Fajngold pe Matzerath al nostru care zăcea deja de trei zile în pivniţă, sub o pînză de cort, deoarece, din cauza nenumăraţilor ruşi ce roiau pretutindeni probînd biciclete, maşini de cusut şi femei, nu-l putură îngropa.

Cînd domnul Fajngold a văzut cadavrul pe care îl întorseserăm pe spate, îşi lovi palmele deasupra capului la fel de expresiv cum văzuse Oskar, cu ani în urmă, la negustorul de jucării, Sigismund Markus. Îşi chemă întreaga familie, nu numai pe doamna Luba, şi precis că-i văzu pe toţi venind, pentru că li se adresă pe nume, spuse Luba, Lev, Jakub, Berek, Leon, Mendel şi Sonja, ne explică nouă că toţi cei pe care îi strigase au zăcut tot aşa înainte de a fi vîrîţi în cuptoarele de la Treblinka; lor li s-au mai adăugat şi cumnata lui şi bărbatul surorii cumnatei care avea cinci copii şi toţi zăceau, numai el, domnul Fajngold nu, pentru că trebuia să împrăştie clor. Pe urmă ne-a ajutat să-l cărăm pe Matzerath sus, pe scări, în prăvălie. Şi iar avea întreaga familie în jurul său, o rugă pe doamna Luba s-o ajute pe Maria la spălarea cadavrului. Dar aceea nu o ajută pe Maria, ceea ce nu-l mira deloc pe Fajngold, pentru că tocmai era ocupat cu mutatul proviziilor din pivniţă în prăvălie. De data asta, n-am putut să apelăm nici la alde madam Greff, care o spălase pe mama Truczinski, pentru că ea avea casa plină de ruşi; oamenii o auziră chiar cîntînd. Bătrînul Heilandt, care îşi găsise, încă din primele zile de ocupaţie, de lucru ca pantofar şi pingelea cizme ruseşti rupte în timpul înaintării victorioase, nu vru la început să facă pe coşciugarul. Dar cînd domnul Fajngold duse tratative cu el şi-i oferi pentru un motor electric din cămara bătrînului

Heilandt ţigări Derby, acesta puse cizmele deoparte şi luă altfel de unelte şi ultimele scînduri de la lăzile de ambalaj. Pe vremea aceea, înainte de a fi fost daţi afară şi de-acolo şi adăpostiţi din mila domnului Fajngold în pivniţă, locuiam în apartamentul complet devastat de vecini şi de polonezi al mamei Truczinski. Bătrînul Heilandt scoase din ţîţîni uşa dintre bucătărie şi camera de zi, pentru că uşa dintre camera de zi şi dormitor o folosise pentru mama Truczinski. Jos în curte fuma ţigări Derby şi meşterea la ladă. Noi am rămas sus şi eu am luat singurul scaun care se mai găsea în locuinţă, am deschis, împingînd cu el geamurile făcute ţăndări şi m-am supărat pe bătrîn care bătea în cuie lada fără să ţină seama de îngustarea de la picioarele mortului, prevăzută pentru sicrie.

Oskar nu-l mai văzu pe Matzerath, deoarece cînd lada fu ridicată pe căruţul văduvei lui Greff, capacele lădiţelor de margarina Vitello erau deja bătute în cuie deasupra, deşi în timpul vieţii Matzerath nu numai că nu mîncase niciodată margarină, dar nu o suporta nici la gătit.

Maria îl rugă pe domnul Fajngold s-o însoţească, pentru că îi era frică pe stradă de soldaţii ruşi. Fajngold, care stătea pe tejghea cu picioarele strînse sub el şi înfuleca de zor dintr-un pahar de carton miere sintetică, avu mai întîi reţineri, se temea ca doamna Luba să nu intre la bănuieli, obţinu însă, în cele din urmă, permisiunea soţiei sale de a merge cu Maria, deoarece se lăsă să alunece de pe tejghea, îmi dădu mie mierea sintetică, eu i-o pasai lui Kurtchen, care o termină definitiv, în timp ce domnul Fajngold se lăsă ajutat de Maria să îmbrace un palton negru lung cu guler gri de iepure. Înainte de a închide prăvălia şi de a o ruga pe soţia lui să nu deschidă la nimeni, îşi puse un joben prea mic pentru el, pe care îl purtase cîndva Matzerath la diferite nunţi şi înmormîntări.

Bătrînul Heilandt refuză să tragă căruţul pînă la cimitirele orăşeneşti. Spunea că mai are cizme de pingelit şi trebuia să se grăbească. În Piaţa Max Halbe, ale cărei ruine încă mai fumegau, o coti la stînga în Brosener Weg şi am bănuit că o ia în direcţia cimitirului Saspe. Ruşii şedeau sub soarele subţire de februarie în faţa caselor şi sortau ceasuri brăţară şi de buzunar, curăţau linguriţele de argint cu nisip, foloseau sutiene drept apărătoare de urechi, exersau mersul acrobatic pe bicicletă, îşi făcuseră un parapet din picturi în ulei, pendule, căzi de baie, aparate de radio şi cuiere, pedalau pe lîngă el în opturi, în spirale, în elipse, ocoleau perfect conştienţi obiecte precum cărucioare de copil şi lustre, aruncate de la fereastră şi erau răsplătiţi cu aplauze pentru îndemînarea lor. Pe unde treceam, jocul se întrerupea pentru cîteva secunde. Unii, îmbrăcaţi cu lenjerie de damă deasupra uniformelor, ne ajutau să împingem, voiau chiar să pună mîna pe Maria, dar erau imediat puşi la punct de către domnul Fajngold, care vorbea ruseşte şi avea o legitimaţie. Un soldat cu

pălărie de damă pe cap ne dărui o colivie cu un papagal viu pe o stinghie. Kurtchen, care sălta pe lîngă căruţ, vru îndată să refuze darul, ridică graţioasa colivie deasupra lui Kurtchen şi mi-o dădu mie sus, pe căruţ. Găsind papagalul mult prea bălţat, Oskar puse colivia pe lada de margarină mărită la dimensiunile lui Matzerath. Şedeam în spate de tot, îmi bălăbăneam picioarele şi-l priveam drept în faţă pe domnul Fajngold care, aşa ridat, gînditor şi mîhnit cum era, lăsa impresia că ar verifica în spatele frunţii o problemă complicată ce nu se lăsa soluţionată.

Am bătut puţin în toba mea să înveselesc atmosfera, voiam să alung gîndurile negre ale domnului Fajngold. Dar el îşi păstra ridurile neatinse, privirea îi rătăcea nu ştiu pe unde, poate în Galiţia îndepărtată; numai toba mea nu o vedea. Atunci Oskar renunţă, lăsînd să se audă doar roţile căruciorului şi plînsul Mariei.

Ce iarnă blîndă, mi-am zis, cînd lăsasem în urma noastră ultimele case din Langfuhr, am observat cu atenţie şi papagalul care prinse a se umfla în pene datorită soarelui de după-amiază, oprit parcă deasupra aerodromului.

Pista de aviaţie era păzită, strada spre Brosen blocată. Un ofiţer vorbea cu domnul Fajngold care-şi ţinea în timpul discuţiei jobenul între degete şi dădea la iveală un păr subţire blond roşcat, vălurit de vînt. Bătînd scurt în lada lui Matzerath parcă vrînd să se convingă de ceva şi aţîţîndu-l pe papagal cu degetul, ofiţerul ne lăsă să trecem, dar ne dădu doi băieţi de cel mult şaisprezece ani, cu căciuli prea mici şi cu pistoale-mitralieră prea mari, ca să ne supravegheze sau să ne însoţească.

Bătrînul Heilandt trăgea fără să întoarcă o singură dată capul. Se pricepea să-şi aprindă ţigările cu o singură mînă, trăgînd căruţul fără să se oprească. În aer atîrnau avioane. Motoarele se auzeau atît de distinct, pentru că era sfîrşit de februarie şi început de martie. Numai în dreptul soarelui se adunaseră cîţiva norişori şi se colorară treptat. Bombardierele zburau spre Hela sau se întorceau de pe peninsulă, pentru că acolo mai luptau resturile Armatei a doua.

Pe mine mă întristară vremea şi bîzîitul avioanelor. Nimic nu e mai plictisitor, mai întîi pe strada pietruită, apoi pe asfaltul plin de gropi, mergeam şi în contra vîntului; în orice caz mirosea a mort şi Oskar fu bucuros cînd am ajuns la cimitirul Saspe.

N-am putut să urcăm pînă sus la gardul de fier pentru că o tanchetă T 34 mistuită de flăcări bloca strada cu puţin înainte de cimitir. Alte tancuri fuseseră nevoite să facă un ocol în marşul lor spre Neufahrwasser. îşi lăsaseră urmele pe nisipul din stînga străzii şi dărîmaseră o parte din zidul cimitirului. Domnul Fajngold îl rugă pe bătrînul Heilandt să se ducă în spate. Duceau sicriul, care se lăsase puţin la mijloc, pe urmele şenilelor de tanc, apoi se opintiră din greu

peste bucăţile din zid împrăştiate pe jos şi cu ultimele puteri merseră o bucată de drum printre pietre funerare căzute într-o rînă. Bătrînul Heilandt sugea din ţigara lui şi arunca fumul înspre capătul sicriului. Eu duceam colivia cu papagalul pe stinghie. Maria tîra două lopeţi după ea. Kurtchen ducea un tîrnăcop, mai bine zis îl învîrtea prin aer în jurul lui, lovea în granitul cenuşiu al cimitirului, putînd să se rănească, pînă cînd Maria îi luă tîrnăcopul din mînă ca să le ajute, zdravănă cum era, bărbaţilor la săpatul gropii.

Ce bine că terenul este aici nisipos şi nu îngheţat, am constatat în gînd şi m-am dus să caut în spatele zidului de nord locul lui Jan Bronski. Pe aici trebuia să fi fost. Nu se mai putea distinge nimic precis, deoarece schimbarea anotimpurilor făcuse varul acela trădător, proaspăt odinioară, gri şi umed ca toată zidăria din Saspe.

Prin portiţa de fier din spate m-am întors înapoi, apoi am mai aruncat o privire asupra pinilor pitici şi mi-am spus doar aşa, ca să mă gîndesc la ceva: acum îl îngroapă şi pe Matzerath. Căutam şi chiar găsisem în parte un sens în faptul că aici, sub acelaşi sol nisipos, aveau să se odihnească cei doi fraţi de skat, fie şi fără biata mea mamă.

Înmormîntările amintesc întotdeauna de alte înmormîntări!

Solul nisipos voia să fie biruit, cerea fireşte gropari mai pricepuţi. Maria făcu o pauză, se sprijini respirînd din greu în tîrnăcop şi începu, din nou, să plîngă, cînd îl văzu pe Kurtchen aruncînd de la mare distanţă cu pietricele în papagalul din colivie. Kurtchen nu nimerea, arunca mai departe, Maria plîngea de se scutura carnea pe ea, plîngea cinstit, pentru că îl pierduse pe Matzerath, pentru că văzuse în el ceva ce lui îi cam lipsea, după părerea mea, dar pentru ea avea să rămînă de acum încolo fără discuţie un bărbat demn de a fi iubit. Consolînd-o, domnul Fajngold folosi prilejul ca să facă o pauză, deoarece săpatul îl dăduse gata. Bătrînul Heilandt săpa ca un căutător de aur, atît de uniform mînuia lopata, arunca pămîntul la spate şi dădea afară pe gură fumul ţigării, la intervale egale. Ceva mai la distanţă, pe zidul cimitirului şedeau cei doi băieţandri şi sporovăiau în contra vîntului. Peste toate acestea, avioane şi un soare care se cocea văzînd cu ochii.

Să tot fi săpat vreun metru şi Oskar stătea pleoştit şi confuz între granitul acela vechi, între pinii pitici, între o văduvă a lui Matzerath şi un Kurtchen care arunca cu pietricele în papagal.

S-o fac sau să n-o fac? Ai douăzeci şi unu de ani, Oskar. S-o faci sau să n-o faci? Eşti un copil orfan. Încă de pe-atunci ar fi trebuit să te hotărăşti. Atunci l-au aşezat pe prezumtivul tău tată Jan Bronski adînc sub scoarţa pămîntului. Atunci ai devenit pe de-a-ntregul un orfan prezumtiv, stăteai aici, pe acest nisip, numit Saspe, şi ţineai în mînă un tub de cartuş oxidat. Ploua şi un Ju 52 se pregătea de aterizare. Oare nu mi-a devenit distinct de atunci, dacă nu în zgomotul ploii, atunci măcar în huruitul avionului care ateriza, acest „S-o fac sau să n-

o fac?" Îţi spuneai, asta e ploaia şi ăsta e zgomotul motorului; o asemenea monotonie îi poate fi atribuită oricărui text. Dar tu voiai să fie totul mai clar şi nu doar prezumtiv.

S-o fac sau să n-o fac? Acum fac o groapă pentru Matzerath, cel de-al doilea tată prezumtiv al tău. După ştiinţa ta, nu există mai mulţi taţi prezumtivi. De ce jonglezi totuşi cu două sticle verzi: s-o fac, să n-o fac? Pe cine vrei. să mai întrebi? Pinii pitici, care sînt ei înşişi îndoielnici?

Atunci am găsit o cruce pricăjită de fier cu înflorituri ruginite şi litere jupuite: Mathilde Kundel - sau Runkel. Atunci am găsit - s-o fac sau să n-o fac - în nisip, între mărăcini şi buruieni de coastă - s-o fac - de trei sau patru ori - să n-o fac - coroane de metal ruginite şi sfărîmicioase, late cît farfuria, care odinioară - s-o fac - poate reprezentaseră frunze de stejar sau laur - să n-o fac - le cîntării în mînă - s-o fac totuşi - luai drept ţintă - s-o fac - capătul înălţat al crucii - sau nu - avea un diametru de - s-o fac - aproximativ patru centimetri - nu - mi-am impus totuşi o distanţă de doi metri - să n-o - şi aruncai - fac - pe alături - s-o fac totuşi - crucea de fier era prea strîmtă - s-o fac - Mathilde Kunkel sau o chema Runkel - s-o fac - era a şasea aruncătură şi-mi fixasem şapte sau chiar de n-am făcut-o de şase ori am aruncat a şaptea oară - am făcut-o, am nimerit-o - am făcut-o - am încoronat-o pe Mathilde - am făcut-o - lauri pentru domni- şoara Kunkel - s-o fac? am întrebat-o pe tînăra doamnă Runkel - da, spuse Mathilde; murise foarte de timpuriu, avea douăzeci şi şapte de ani, născută în opt sute şaizeci şi opt. Dar eu păşisem în al douăzeci şi unulea an de viaţă cînd mi-a izbutit aruncarea la a şaptea încercare, cînd acel „S-o fac, să n-o fac?" mi s-a clarificat într-un dovedit, încoronat, atins, cîştigat „S-o fac!"

Şi cînd Oskar cu noul „S-o fac!" pe buze şi „S-o fac!" în inimă se îndreptă spre gropari, papagalul scoase un croncănit, deoarece Kurtchen îl nimerise cu piatra şi-şi împrăştia acum penele galben-albastre. M-am întrebat ce l-a făcut pe fiul meu să arunce cu pietricele într-un papagal pînă cînd ultima lovitură îi dăduse răspunsul aşteptat?

Au împins lada lîngă groapa de aproximativ un metru şi douăzeci. Bătrînul Heilandt se grăbea, dar trebui să aştepte, deoarece Maria se ruga după ritualul catolic, deoarece domnul Fajngold îşi ţinea jobenul în faţa pieptului şi era cu ochii în Galiţia. Şi Kurtchen veni acum mai aproape. Poate că luase şi el o hotărîre după ce nimerise ţinta şi se apropie de groapă din cutare sau cutare motiv, la fel de decis ca şi Oskar.

Mă chinuia această nesiguranţă. Oare era el totuşi fiul meu care se hotărîse pentru sau împotriva a ceva? Nu se hotărîse el oare să-l recunoască în mine, în sfîrşit, pe adevăratul şi singurul lui tată pe care să-l iubească? Nu cumva se hotărîse acum, cînd era prea tîrziu, pentru

toba de tinichea? Sau decizia suna: moarte tatălui meu prezumtiv, Oskar, care l-a ucis pe tatăl meu prezumtiv Matzerath cu insigna de partid numai pentru că se săturase de toţi taţii? Oare nici el nu putea să-şi exteriorizeze afecţiunea copilărească spre care se tinde îndeobşte decît prin lovituri mortale?

În timp ce bătrînul Heilandt mai mult aruncă decît coborî în groapă lada cu Matzerath şi cu insigna de partid înfiptă în traheea lui Matzerath, cu muniţia unui pistol-mitralieră rusesc în burta lui Matzerath, Oskar îşi mărturisi că îl omorîse pe Matzerath, pentru că, după toate probabilităţile, acela nu era doar tatăl lui prezumtiv, ci şi cel adevărat; şi pentru că se săturase să trebuiască să care o viaţă întreagă cu sine un tată.

Nu era adevărat nici că acul de la insigna de partid era deja deschis, cînd am cules de pe jos bomboana aceea. Acul nu s-a desfăcut decît în palma mea închisă. I-am întins lui Matzerath bomboana lipicioasă, colţuroasă şi înţepătoare, ca ei să poată găsi insigna la el, ca să-şi pună partidul pe limbă, ca să se înece cu el — cu partidul, cu mine, cu fiul lui; deoarece asta trebuia să aibă un sfîrşit!

Bătrînul Heilandt se apucă să ia pămîntul cu lopata. Kurtchen îl ajută neîndemînatic, dar plin de zel. Nu l-am iubit niciodată pe Matzerath. Uneori îmi plăcea. Avea grijă de mine mai mult ca bucătar decît ca tată. Era un bucătar grozav. Dacă azi îmi lipseşte uneori, îmi lipsesc de fapt găluştele de Konigsberg, rinichii de porc în sos acru, fileul de crap cu ridichi şi hrean, specialităţile lui, precum supă de ţipar cu verdeaţă, costiţe de Kassel cu varză murată şi toate fripturile lui memorabile de duminică, pe care le mai am şi acum pe limbă şi între dinţi. Uitaseră cu toţii să-i pună lui, care transforma sentimentele în supe, un polonic în sicriu. Uitaseră cu toţii să-i pună în sicriu un rînd de cărţi de skat. Gătea mai bine decît juca skat. Cu toate astea, juca mai bine decît Jan Bronski şi aproape la fel de bine ca biata mea mamă. Asta era averea lui, asta era tragedia lui. N-am putut niciodată să-l iert pentru Maria, deşi se purta frumos cu ea, nu o bătuse niciodată şi de cele mai multe ori cedase, cînd ea avea chef de ceartă. Nici pe mine nu m-a predat la Ministerul Sănătăţii Reichului şi n-a semnat hîrtia decît cînd poşta n-a mai expediat scrisori. La naşterea mea sub becurile aprinse mă sortise prăvăliei. Dar ca să nu trebuiască să stea în spatele tejghelei, Oskar s-a aşezat de bunăvoie, vreme de peste şaptesprezece ani, în spatele a aproximativ o sută de tobe de tinichea lăcuite în roşu şi alb. Acum Matzerath zăcea şi nu mai putea sta în picioare. Bătrînul Heilandt arunca pămînt peste el şi fuma ţigări Derby de la Matzerath. Oskar ar fi trebuit să preia acum prăvălia. Dar, între timp, a preluat-o domnul Fajngold cu familia lui numeroasă şi nevăzută. Restul îmi revenea mie: Maria, Kurtchen şi răspunderea pentru amîndoi.

Maria plîngea şi se ruga în continuare după ritualul catolic şi se ruga cinstit. Domnul Fajngold cutreiera pe undeva prin Galiţia sau dezlega probleme complicate. Kurtchen era obosit, dar dădea la lopată cu mult zel. Pe zidul cimitirului şedeau cei doi băieţandri guralivi. Bătrînul Heilandt arunca îmbufnat, într-un ritm egal, nisipul cimitirului Saspe pe scîndurile lăzilor de margarină. Oskar reuşi să mai citească doar trei litere din cuvîntul Vitello şi-şi luă toba de la gît, fără să mai spună „S-o fac sau să n-o fac?" ci „Trebuie!", îşi aruncă toba acolo unde se adunase de-acum destul nisip pe coşciug, ca să nu bubuie aşa de tare. Am aruncat şi beţele tot acolo. Acestea au rămas înfipte în nisip. Era toba mea de pe vremea scărmănătorilor. Provenea din rezerva teatrului de campanie. Bebra îmi dăruise tobele. Ce-ar fi spus magistrul meu de ceea ce făcusem? Iisus însuşi bătuse la toba aceea şi un rus cît un dulap şi cu porii mari. Mare lucru nu mai era de capul ei. Dar cînd o lovi o lopată de nisip mai scoase un sunet. Şi la a doua lopată mai scoase încă un sunet. Şi la a treia lopată nu mai scoase nimic, îşi arătă numai puţin lac alb, pînă ce nisipul făcu totul la fel cu celălalt nisip, cu tot mai mult nisip, nisipul se înmulţea pe toba mea, creştea — şi începui şi eu să cresc, marcînd evenimentul printr-o scurgere bruscă de sînge din nas.

Kurtchen a observat primul sîngele. „Sîngerează, sîngerează!" strigă el şi-l chemă pe domnul Fajngold înapoi din Galiţia, o smulse şi pe Maria din rugăciune, îi făcu pînă şi pe băietanii care şedeau în continuare pe zid şi sporovăiau în direcţia Brb'sen să-şi ridice speriaţi privirile.

Bătrînul Heilandt îşi lăsă lopata în nisip, luă tîrnăcopul şi aşeză ceafa mea pe fierul negru-albăstrui. Răceala îmi făcu bine. Sîngerarea din nas se mai opri. Bătrînul Heilandt dădea din nou la lopată şi nu mai avea mult nisip lîngă groapă, sîngele din nas încetă de tot, dar creşterea rămase şi se făcea simţită printr-un fel de scrîşnet şi de freamăt interior.

Cînd bătrînul Heilandt termină de acoperit groapa, scoase de pe un alt mormînt o cruce putredă de lemn fără inscripţie şi o înfipse în movila proaspătă, cam între capul lui Matzerath şi toba mea îngropată. „Gata!" spuse bătrînul şi-l luă pe Oskar, care nu putea să meargă, în braţe, îl purtă aşa, îi trase după el şi pe ceilalţi, chiar şi pe băietanii cu pistoale-mitralieră peste zidul dărîmat, pe urmele şenilelor de tanc pînă la căruţul de pe şinele de tramvai, unde s-a oprit tancheta de-a curmezişul străzii. Priveam peste umăr îndărăt la cimitirul Saspe. Maria ducea colivia cu papagalul, domnul Fajngold ducea uneltele, Kurtchen nu ducea nimic, ruşii aveau căciuli prea mici şi pistoale-mitralieră prea mari. Pinii de pe coastă se încovoiau. De pe nisip strada asfaltată. Pe epava aceea de tanchetă şedea Schugger Leo. Sus pe cer avioane venind dinspre Hela şi zburînd spre Hela. Schugger

Leo avea grijă să nu-şi înnegrească mănuşile de tancheta aceea carbonizată. Soarele cădea cu norişorul lui cu tot pe dealul cu tutun de la Sopot. Schugger Leo se lăsă să alunece de pe tanchetă şi rămase în picioare. Vederea lui Schugger Leo îl binedispuse pe bătrînul Heilandt: „Ia te uită pe cine vedem noi! Lumea se prăpădeşte, numai pe Schugger Leo nu-l atinge nimic". Îl bătu plin de afecţiune cu palma peste redingota neagră şi-i explică domnului Fajngold: „Asta-i Schugger Leo al nostru. Vrea să ne spună condoleanţe şi să ne strîngă mîna".

Şi aşa a şi fost. Leo îşi fîlfîi mănuşile, le spuse tuturor bîlbîindu-se, după cum îi era felul, condoleanţe şi întrebă: „L-aţi văzut pe Domnul, l-aţi văzut pe Domnul?" Nimeni nu-l văzuse. Maria îi dărui lui Leo, nu ştiu de ce, colivia cu papagalul.

Cînd Schugger Leo se apropie de Oskar, pe care bătrînul Heilandt îl culcase pe căruţ, obrazul îi căzu brusc, o pală de vînt îi înfoie hainele. Un dans i se porni în picioare. „Domnul, Domnul!" strigă el şi scutură papagalul în colivie. „Ia priviţi-l pe Domnul cum creşte, priviţi-l cum creşte!"

Şi deodată fu luat pe sus cu colivie cu tot şi alerga, zbura, dansa, se rostogolea, se prăbuşea, se volatiliza cu pasărea croncănitoare, el însuşi o pasăre, zburînd în sfîrşit, fîlfiind drept înainte în direcţia Riesenfelder. Şi-l auzeai strigînd printre glasurile celor două pistoale-mitralieră. „Creşte, creşte!" şi tot mai striga, chiar şi după ce băietanii trebuiră să-şi încarce armele: „Creşte!" Şi chiar atunci cînd pistoalele fură încă o dată încărcate, cînd Oskar coborîse deja o scară fără trepte în jos, în leşinul care înghiţea totul într-o continuă creştere, am mai auzit pasărea, vocea, corbul — Leo vestea: „El creşte, el creşte, el creşte..."

În ultima noapte m-au bîntuit visuri teribile. Totul se petrecea ca în zilele mele de vizită, cînd îmi vin prietenii. Visurile îşi predau ca şi prietenii, cum s-ar zice, unul altuia uşa, după cum îmi povestiseră ceea ce visurile găsesc îndeobşte vrednic de povestit: povestiri absurde pline de monologuri care, din păcate, nu puteau trece neobservate pentru că erau declamate destul de apăsat şi însoţite de gesturile unor actori proşti. Cînd am încercat să-i repet lui Bruno aceste povestiri, la micul dejun, nu aveam cum să mă mai dezbar de ele, pentru că le uitasem de tot; Oskar nu e dotat pentru vise.

În timp ce Bruno strîngea masa după micul dejun, l-am întrebat aşa într-o doară: „Bruno dragă, ce înălţime am eu de fapt?"

Bruno puse farfurioara cu marmeladă pe ceaşca de cafea şi se lamenta: „Dar, domnul Matzerath, iar nu v-aţi mîncat marmelada."

Cunosc acest reproş. Îl aud de fiecare dată după micul dejun. Pentru că Bruno îmi aduce în fiecare dimineaţă această grămăjoară de marmeladă de căpşuni, pe care o acopăr imediat cu o hîrtie sau cu ziarul pe care îl îndoi în formă de acoperiş. Nu pot nici să văd marmelada, darmite s-o mănînc, de aceea am respins calm şi categoric reproşul lui Bruno: „Ştii bine, Bruno dragă, părerea mea despre marmeladă — spune-mi mai bine ce înălţime am".

Bruno are ochii unui octopod mort. De îndată ce trebuie să se trezească îşi aruncă această privire preistorică în tavan, vorbeşte de cele mai multe ori, uitîndu-se numai într-acolo, aşa că şi în dimineaţa asta i-a vorbit tavanului: „Doar este marmeladă de căpşuni!" Abia cînd, după o pauză mai lungă - prin tăcerea mea îmi menţineam întrebarea cu privire la înălţimea lui Oskar -, privirea lui Bruno reveni de pe tavan ca să se agaţe de vergelele patului meu, am aflat că măsurăm un metru şi douăzeci şi unu de centimetri.

„N-ai vrea, Bruno dragă, pentru mai multă siguranţă, să mă mai măsori o dată?"

Fără să-şi mute privirea, Bruno scoase un metru pliant din buzunarul de la popou al pantalonului, aruncă pătura de pe mine cu un gest aproape brutal, îmi trase cămaşa ridicată în sus peste goliciunea mea, desfăcu metrul acela de un galben violent, întrerupt la o sută şaptezeci şi opt, îl puse pe mine, îndreptă, controlă, îşi folosi temeinic mîinile, dar privirea îi rămase în vremea dinozaurilor. În cele din urmă, lăsîndu-şi metrul să se odihnească, spuse ca şi cînd ar fi citit un verdict: „Tot un metru şi douăzeci şi unu de centimetri!"

De ce trebuia să facă atîta zgomot la plierea metrului, la strîngerea micului dejun? Oare nu-i plăcea înălţimea mea?

După ce Bruno a părăsit camera, ducînd tava cu resturile de la micul dejun şi cu metrul galben ca gălbenuşul alături de marmelada de o culoare atît de violent naturală, şi-a lipit încă o dată ochiul de vizor din direcţia coridorului — privirea lui mă făcea preistoric — înainte ca să mă lase în sfîrşit singur cu acel metru şi douăzeci şi unu de centimetri.

Deci Oskar e atît de mare! Pentru un pitic, gnom, liliputan este aproape prea mare. Cît de sus îşi purta Roswitha Raguna creştetul? Ce înălţime ştiuse să-şi conserve magistrul Bebra, scoborîtorul din prinţul Eugen? Pînă şi pe Kitty sau Felix aş putea să-i privesc azi de sus. În timp ce toţi cei pe care i-am enumerat aici îl priveau odinioară pe el care măsura, pînă la vîrsta de douăzeci şi unu de ani, nouăzeci şi patru de centimetri, de sus, de la înălţimea lor, cu o prietenie invidioasă.

Abia cînd mă nimeri piatra în ceafă, la înmormîntarea lui Matzerath, la cimitirul Saspe, am început să cresc.

Oskar spune că piatra. M-am hotărît să completez relatarea mea despre evenimentele petrecute în cimitir.

După ce aflasem, imaginînd un joc, că pentru mine nu mai exista „S-o fac sau să n-o fac?", ci doar „O fac, trebuie, vreau!" - mi-am smuls toba de la piept şi am aruncat-o cu beţe cu tot în groapa lui Matzerath, m-am hotărît să cresc, m-au apucat imediat vîjîielile de urechi şi abia atunci am fost atins în ceafă de o piatră cam de mărimea unei nuci, pe care o azvîrlise fiul meu, Kurt, cu forţa lui de patru ani jumate. Şi chiar dacă această lovitură nu mă surprinsese - doar bănuiam că fiul meu îmi pregătea ceva -, m-am prăbuşit de bunăvoie după toba mea, în groapa lui Matzerath. Bătrînul Heilandt mă scoase afară din gaura aceea cu braţele lui uscate de om bătrîn, dar toba şi beţele le lăsă acolo jos şi pe mine mă puse, deoarece se vedea clar că îmi curgea sînge din nas, cu ceafa pe fierul tîrnăcopului. Sîngerarea a cedat curînd, după cum ştim, dar creşterea mea a făcut progrese, totuşi atît de minime, încît singurul care le observase era Schugger Leo, vestind minunea cu strigăte, bătăi din braţe, uşoare ca aripile de pasăre.

Atît cu completarea mea, care de fapt este de prisos, deoarece creşterea a început la mine înainte de lovitura pietrei şi căderea mea în groapa lui Matzerath. Pentru Maria, însă, şi pentru domnul Fajngold nu exista, de la început, decît un singur motiv pentru creşterea mea şi acestuia îi spuneau boală: piatra din ceafă şi căderea în groapă. Maria l-a bătut pe Kurtchen încă de la cimitir. Mi-a părut rău de el pentru că, orice s-ar spune, sînt sigur că îmi destinase piatra ca să mă ajute, ca să-mi grăbească timida mea creştere. Poate că voia să aibă în sfîrşit un tată adevărat, un tată adult, un veritabil om mare sau măcar un înlocuitor pentru Matzerath, fiindcă în mine nici nu şi-a

recunoscut, nici nu şi-a respectat vreodată tatăl.

În timpul creşterii mele de aproape un an, au existat destui doctori şi doctoriţe care atribuiau vina pietrei cu pricina şi căderii nefericite în groapă, medici care spuneau şi chiar însemnau în foaia de evoluţie a bolii mele: Oskar Matzerath e un Oskar care a crescut pentru că o piatră l-a nimerit în ceafă — şi aşa mai departe.

Aici ar trebui să ne amintim de cea de-a treia aniversare a mea. Ce puteau să relateze oamenii mari despre începutul adevăratei mele istorii: Oskar Matzerath a căzut, în vîrstă de trei ani, de pe scara pivniţei pe pardoseala de beton. Prin această cădere creşterea lui a fost întreruptă etc, etc.

Din aceste explicaţii se poate observa setea firească a oamenilor de a aduce o dovadă pentru fiecare miracol. Oskar trebuie să recunoască faptul că şi el cercetează fiecare miracol în cele mai mici detalii, înainte de a-l da la o parte ca pe o scorneală cu neputinţă de crezut.

Întorcîndu-ne de la cimitirul Saspe, am găsit în locuinţa mamei Truczinski locatari noi. O familie poloneză, numărînd opt persoane, umplea bucătăria şi cele două camere. Oamenii erau drăguţi, voiau să ne găzduiască la ei, pînă ce ne găseam ceva mai bun, dar domnul Fajngold se opunea acestei convieţuiri colective, vru să ne cedeze din nou dormitorul şi să se mulţumească deocamdată cu camera de locuit. Maria nu a fost de acord cu această soluţie. Ea găsea că nu era potrivit ca o proaspătă văduvă să convieţuiască atît de intim cu un bărbat singur. Fajngold, care de cele mai multe ori nu realiza că în jurul lui nu mai exista nici o doamnă Luba şi nici o familie, care simţea destul de des în ceafă autoritatea soţiei sale, avu astfel prilejul să înţeleagă motivele Mariei. Nu se putea din cauza decenţei şi a doamnei Luba, dar era gata să elibereze pivniţa pentru noi. Ne-a ajutat chiar la aranjarea depozitului aceluia, dar nu putu răbda ca şi eu să mă mut în pivniţă. Fiindcă eram bolnav, foarte bolnav, mi s-a aranjat un culcuş în camera de locuit, lîngă pianul betei mele mame.

Era greu să găseşti un medic. Majoritatea părăsiseră oraşul, la timp cu transporturile de trupe, deoarece Casa de asigurări sociale a Prusiei Occidentale fusese mutată, încă din ianuarie, în vest şi de aceea noţiunea de pacient devenise ireală pentru mulţi medici. După îndelungi căutări, domnul Fajngold descoperi la şcoala Helene Lange, unde zăceau laolaltă răniţi ai Wehrmachtului şi ai Armatei Roşii, o doctoriţă din Elbing, care opera acolo. A promis că va veni peste cîteva zile şi chiar a venit, s-a aşezat pe patul meu de bolnav, a fumat în timp ce mă consulta trei sau patru ţigări, una după alta, şi la a patra ţigară a adormit.

Domnul Fajngold nu îndrăzni s-o trezească. Maria o atinse cu sfială. Dar doctoriţa nu se trezi decît cînd ţigara ei pe sfîrşite o fripse la arătătorul stîng. Sări imediat în picioare, strivi cu pantoful chiştocul

pe covor şi spuse scurt şi nervos: „Trebuie să mă scuzaţi. În ultimele trei săptămîni n-am închis un ochi. Am fost în Kasemark pe bac cu transporturile de copii din Prusia Occidentală. Dar nu am putut trece. Doar trupele. În jur de patru mii. Toţi cît ai zice peşte". Apoi îmi mîngîie obrazul de copil în creştere la fel de repede cum povestise despre copiii aceia, cît ai zice peşte, îşi vîrî o ţigară nouă în gură, îşi ridică braţul stîng, îşi scoase o fiolă din servieta ei şi-i spuse Mariei, făcîndu-şi singură o injecţie de revigorare: „Nu pot să mă pronunţ asupra băiatului. Trebuie să-l duceţi într-o clinică. Dar nu aici. Faceţi bine şi plecaţi în vest. I s-au umflat genunchii, mîinile şi articulaţiile umerilor. Precis că o să treacă şi la cap. Puneţi-i comprese reci. Vă las cîteva tablete în caz că are dureri şi nu poate să doarmă", Îmi plăcuse această doctoriţă scurtă la vorbă care nu ştia ce aveam şi recunoştea asta. Maria şi domnul Fajngold îmi puseră în următoarele săptămîni multe comprese reci care îmi făcură bine, dar nu împiedicară creşterea şi durerile articulaţiilor de la genunchi, mîini şi umeri şi ulterior şi creşterea capului. În primul rînd, se punea problema capului meu, care se lăţea văzînd cu ochii, spre disperarea Mariei şi a domnului Fajngold. Ea mi-a tot dat din tabletele acelea care se terminară în curînd. El începu să tragă cu creionul şi curbe ale temperaturii mele pe hîrtie, dar căzu în patima experimentării; nota febra, pe care o măsura de cinci ori pe zi cu un termometru procurat la piaţa neagră în schimbul mierii sintetice, în construcţii grafice concepute îndrăzneţ, arătînd pe tabelele domnului Fajngold ca nişte munţi cu prăpăstii îngrozitoare - îmi imaginam Alpii, şirurile înzăpezite ale Anzilor — şi de fapt aventura temperaturii mele nu era chiar aşa de scandaloasă: dimineaţa aveam de obicei treizeci şi opt cu o linie, pînă seara ajungeam la treizeci şi nouă; cea mai mare febră atinsă în perioada de creştere a fost treizeci şi nouă cu patru linii. În timpul febrei, vedeam şi auzeam tot felul de minuni, se făcea că şedeam într-un carusel şi voiam să cobor, dar nu aveam voie. Eram cu mulţi copii mici în maşini de pompieri, în lebede scobite pe dinăuntru, pe cîini, pe pisici, pe porci, pe cerbi, mă roteam, mă roteam, voiam să cobor şi nu aveam voie. Atunci începeau să plîngă ceilalţi copii mici, voiau ca şi mine să coboare din maşinile de pompieri, din lebedele scobite pe dinăuntru, de pe cîini, pisici, cerbi şi porci, nu mai voiau să se dea în căluşei, dar nu aveau voie. Acolo şedea Tatăl Ceresc lîngă patronul căluşeilor şi-i plătea acestuia pentru noi, de fiecare dată, încă un tur. Şi noi ne rugam: „Ah, Tatăl nostru, noi ştim că ai mult mărunţiş, că Ţi-e drag să ne laşi să ne dăm în căluşei, că-Ţi place să ne arăţi turul lumii. Dar pune-Ţi, Te rog, portmoneul în buzunar, spune stop, gata, destul, e ora închiderii, basta, coborîrea, tragem obloanele, stop - ne vine ameţeală, bieţi copilaşi ce sîntem, am fost aduşi patru mii la Kasemark pe Vistula, dar nu putem trece, fiindcă ştii, căluşeii Tăi, căluşeii Tăi..."

Dar Bunul Dumnezeu, Tatăl nostru, zîmbea împreună cu patronul căluşeilor, ca la carte, făcea iar să salte o monedă din portmoneul său, pentru ca acei patru mii de copilaşi, laolaltă cu Oskar, să se învîrtă în cerc, în maşini de pompieri şi lebede scobite pe dinăuntru, pe cîini, pe pisici, pe porci, pe cerbi şi de fiecare dată cînd cerbul meu — şi azi mai cred că eu şedeam pe cerb - mă purta prin dreptul Tatălui nostru şi al patronului căluşeilor, ne arăta un alt chip. O dată era Rasputin, muşcînd cu dinţii lui cucernici sănătoşi moneda pentru următorul tur; o dată era prinţul poeţilor, Goethe, care-şi culegea din punguţa brodată delicat monedele, avînd pe una dintre feţe profilul său de Tatăl nostru, şi pe urmă era iar Rasputin, exaltat, apoi înălţimea Sa von Goethe, reţinut. Puţină nebunie cu Rasputin, după care, din motive raţionale, Goethe. Extremiştii în jurul lui Rasputin, forţele de ordine în jurul lui Goethe. Masa, răscoală în jurul lui Rasputin, maxime şi cugetări a la Goethe... şi în sfîrşit cineva s-a aplecat — nu pentru că febra a cedat, ci pentru că întotdeauna la febră mare se apleacă o fiinţă alinătoare -, domnul Fajngold se aplecă şi opri caruselul, îngheţă maşinile de pompieri, lebedele şi cerbii, devaloriza monedele lui Rasputin, pe Goethe îl trimise în adîncuri, la Mume, îi spulberă pe cei patru mii de copilaşi ameţiţi la Kasemark, peste Vistula, în împărăţia Cerurilor -, iar pe Oskar îl ridică din patul lui de febră şi-l puse pe un nor de lizol, adică mă dezinfecta.

La început acest lucru avea încă legătură cu păduchii, dar pe urmă a devenit obişnuinţă. Mai întîi a descoperit păduchii la Kurtchen, apoi la mine, la Maria şi la el. Probabil că acel calmîc, care i-l luase Mariei pe Matzerath, ne lăsase păduchii. Doamne, cum a ţipat domnul Fajngold cînd a descoperit păduchii! Striga după nevastă-sa şi după copiii lui, îşi bănuia întreaga familie plină de paraziţi, achiziţiona, în schimbul mierii sintetice şi a fulgilor de ovăz, cele mai diferite insecticide şi începu să se dezinfecteze în fiecare zi pe sine, întreaga lui familie, pe Kurtchen, Maria, pe mine şi patul meu de suferinţă. Ne ungea, ne stropea şi ne pudra. Şi în timp ce stropea, pudra şi ungea, febra mea înflorea, povestea lui creştea; aflai de cisterna plină de carbol, clor şi lizol din care stropise, împrăştiase şi pulverizase, pe cînd era dezinfector în lagărul Treblinka şi în fiecare zi la două stropea, în calitate de dezinfector, Mariusz Fajngold, cu soluţie de lizol, barăcile şi sălile de duşuri, cuptoarele şi baloturile de haine, pe cei care aşteptau să intre la duş şi pe cei ce zăceau pe jos după duş, tot ce ieşea din cuptoare, tot ce intra în cuptoare. Şi mi-a enumerat numele pentru că ştia toate numele. Povesti despre Bilauer care îl sfătuise într-o zi dogoritoare de august pe dezinfector să nu stropească străzile lagărului Treblinka cu soluţie de lizol, ci cu petrol. Asta a şi făcut domnul Fajngold. Şi Bilauer avea un chibrit. Şi bătrînul Zew Kurland de la ZOB i-a pus să jure pe toţi. Şi inginerul Galewski sparse magazia

de arme. Şi Bilauer îl împuşcă pe domnul Hauptsturmfuhrer[5]Kutner. Şi Sztulbach şi Warynski au tăbărît pe Zisenis. Şi ceilalţi împotriva oamenilor lui Trawniki. Şi cu totul alţii tăiară gardul şi se prăbuşiră. Dar domnul Unterscharfuhrer[6]Schopke, care spunea mereu bancuri cînd însoţea oamenii la duş, stătea în poarta lagărului şi trăgea. Dar nu i-a ajutat la nimic şi Hersz Rotblat şi Letek Zagiel şi Tosias Baran cu Debora lui. Şi Lolek Begelmann strigă: „Să vină şi Fajngold înainte de a veni avioanele!" Dar domnul Fajngold o mai aştepta pe doamna Luba. Dar ea nu venea nici atunci cînd o striga. Şi deodată l-au apucat din dreapta şi din stînga. În stînga era Jakub Gelernter şi în dreapta Mordechai Szwarcbard. Şi în faţa lui mergea micuţul doctor Atlas care, încă din lagărul Treblinka şi, mai tîrziu, în pădurile de lîngă Vilna, îndemna să se stropească sîrguincios cu lizol. Susţinea: lizolul e mai important decît viaţa! Domnul Fajngold nu putea decît să confirme aceasta, pentru că el stropise cu lizol morţi, nu unul, morţi, nu pot să dau un număr, spun, morţi, au fost destui pe care i-a stropit cu lizol. Ştia la nume de ţi se ura, încît mie, care înotam în lizol, întrebarea despre viaţa şi moartea a sute de mii de nume nu mi se mai părea atît de importantă ca întrebarea dacă viaţa şi, dacă nu viaţa, atunci moartea putea fi dezinfectată la timp şi satisfăcător cu insecticidul domnului Fajngold.

Apoi febra mea a cedat şi veni luna aprilie. Atunci temperatura îmi crescu din nou, căluşeii se învîrteau şi domnul Fajngold stropea cu lizol peste morţi şi peste vii. Atunci febra mea scăzu iar şi aprilie era pe sfîrşite. La începutul lunii mai, mi se scurtă gîtul şi mi se dilată coşul pieptului, se ridică aşa încît, fără să trebuiască să-mi aplec capul, puteam să frec cu bărbia sternul lui Oskar. Mai avui parte încă o dată de un pic de febră şi de un pic de lizol. O auzeam şi pe Maria şoptind cuvinte înecate în lizol: „Numa' de nu s-ar cocîrja, numa' de nu s-ar pomeni cu o cocoaşă, numa' de n-ar face un cap plin cu apă!"

Dar domnul Fajngold o consolă pe Maria, îi povesti de oamenii pe care îi cunoscuse mai demult şi, în ciuda cocoaşei şi a hidrocefaliei, ajunseseră cineva. Spunea mereu de unul, Roman Frydrych, care a emigrat cu cocoaşa lui în Argentina şi şi-a deschis acolo un magazin de maşini de cusut, şi a ajuns pe urmă foarte mare şi şi-a făcut un nume.

Povestea despre cocoşatul Frydrych, cel plin de succes, nu a consolat-o pe Maria, în schimb pe narator, pe domnul Fajngold, îl transpusese într-o asemenea exaltare, încît se hotărî să-i dea prăvăliei noastre de coloniale altă faţă. Pe la jumătatea lui mai, la scurt timp după terminarea războiului, în prăvălia noastră apărură articole noi. Primele maşini de cusut şi piese pentru ele îşi făcură intrarea în scenă, dar alimentele mai rămăseseră o vreme pe loc şi ajutară la uşurarea tranziţiei. Ce vremuri ca-n paradis! Abia de mai intrau bani gheaţă în

casă. Schimbul era în floare, se schimba şi iar se schimba şi mierea artificială, fulgii de ovăz şi ultimele pliculeţe de praf de copt Dr. Oetker, făina şi margarina se transformau în biciclete, bicicletele şi piesele lor în motoare electrice, acestea în aparate, aparatele în blănuri şi blănurile fură fermecate de domnul Fajngold şi preschimbate în maşini de cusut. La acest joc de-a schimbatul şi iar schimbatul, Kurtchen se dovedi util, aduse clienţi, mijloci afaceri, se acomoda mult mai uşor decît Maria la noua branşă. Era aproape ca pe vremea lui Matzerath. Maria şedea în dosul tejghelei, servea acea parte din vechea clientelă care mai rămăsese în ţară şi încerca, într-o poloneză chinuită, să afle dorinţele clienţilor stabiliţi de curînd în localitate. Kurtchen avea talent la limbi. Kurtchen era peste tot. Domnul Fajngold se putea bizui pe Kurtchen. La nici cinci ani împliniţi, Kurtchen ochise imediat din cele o sută de modele proaste sau mediocre, expuse pe piaţa neagră din strada gării cele mai avantajoase maşini de cusut Singer şi Pfaff; şi domnul Fajngold ştiu să-i aprecieze cunoştinţele lui Kurtchen. Pe la sfîrşitul lui mai, cînd bunica mea Anna Koljaiczek a venit pe jos de la Bissau, trecînd prin Brentau, la Langfuhr, ca să ne viziteze şi se aruncă abia mai respirînd pe şezlong, domnul Fajngold îl lăudă pe Kurtchen şi găsi pentru Maria cuvinte de laudă. Cînd îi povesti pe larg bunicii povestea bolii mele, referindu-se mereu la utilitatea insecticidului, îl găsi şi pe Oskar demn de laudă, pentru că fusesem atît de liniştit şi cuminte în timpul bolii şi n-am urlat niciodată.

Bunica venise după petrol, pentru că în Bissau nu mai era lumină. Fajngold îi povesti despre experienţele lui cu petrol în lagărul Treblinka şi despre sarcinile lui multiple în calitate de dezinfector al lagărului, îi spuse Mariei să umple două sticle de un litru cu petrol, la care mai adăugă un pachet cu miere sintetică şi un întreg sortiment de insecticid şi ascultă, dînd din cap aprobator şi absent în acelaşi timp, cînd bunica povestea tot ce arsese la Bissau şi Bissau-Abataj în timpul operaţiunilor militare. Mai relată şi despre pagubele din Viereck, numit acum iar ca mai înainte, Firoga. Iar Bissau se chema acum ca şi înainte de război, Bysewo. Numai pe Ehlers, care fusese comandantul organizaţiei locale săteşti Ramkau, un om foarte destoinic, o luase de nevastă pe Hedwig, nevasta fiului fratelui ei, fosta soţie a lui Jan, ăl de-a rămas la poştă, l-au spânzurat muncitorii de la baza agricolă. Erau gata, gata s-o spînzure şi pe Hedwig pentru că ea, o nevastă de erou polonez, luase un comandant de organizaţie locală sătească, dar şi pentru că Stephan ajunsese locotenent şi Marga intrase în BDM, Organizaţia Tinerelor Germane.

„Acu, pă Stephan tot nu putea să-l ia, c-o căzut la Marea Îngheţată, tomna colo sus. Numa' pă Marga or vrut să ne-o ia, s-o ducă-n lagăr. Numa' că Vinzent deschise gura şi vorbi cum n-a vorbit niciodată, şi-

acu' şed la noi şi Hedwig şi Marga şi ne-ajută la cîmp. Numa' Vinzent prea s-o consumat cu vorbitu' cela, că frică mi-i că n-o mai duce mult, că în ce-o priveşte pă Orna îi rău şi la inimă şi peste tot şi-n cap, unde-o lovi un nătărău d'ăla, dă zicea c-aşa-i trebe."

Aşa se văicărea Anna Koljaiczek şi se ţinea cu mîinile de cap, mă mîngîia pe creştetul meu care creştea şi ajunse la următoarea concluzie: „Aşa-i Oskarchen cu kaşubii, p-ăştia îi loveşte fitecine în cap, numa-n cap. Dară voi îţi pleca dincolo, că-i fain şi numa' Oma rămîne acilea, că pă kaşubi nu-i poci urni din locu' lor, ei trebe să rămînă unde sînt, să-şi puie capu' la bătaie să treacă alţii peste ei, că noi nu sîntem nici cal, nici măgar, nici de tot polonezi, nici de tot nemţi şi cînd eşti kaşub nu eşti bun nici pentru polonez, nici pentru neamţ. Ăştia vrea să ştie totdeauna igzact!"

Bunica rîse cu hohote, îşi ascunse sticlele de petrol, mierea sintetică şi insecticidul sub cele patru fuste, care în ciuda celor mai aprinse evenimente militare, politice şi universal-istorice, nu-şi pierdură culoarea de cartof.

Cînd vru să plece şi domnul Fajngold o rugă să mai aibă un pic de răbdare, pentru că voia să i-o prezinte bunicii pe doamna Luba şi restul familiei, Anna Koljaiczek spuse, văzînd că doamna Luba nu vine: „Da' mai daţi-i pace că şi eu numa' ce m-auzi strigînd: Agnes, unde-mi ieşti fii-mio, hai şi-ţi ajută mama la rufe. Şi nu vine neam, ca şi Luba dumitale. Şi Vinzent, frate-miu, mere noaptea pă-ntunerec, cu toată boala lui, în faţa uşii, de trezeşte vecinii din somn că-l strigă din toţi rărunchii pe fii-su Jan, ăl de-a fost la poştă şi i-au făcut de petrecanie".

Era deja la uşă şi-şi strînse şalul în jurul ei, cînd am strigat-o din pat: „Babka, babka!" asta înseamnă: bunico, bunico. Şi se întoarse, îşi ridică puţin fustele ca şi cînd ar fi vrut să mă lase sub ele şi să mă ia cu ea, dar probabil că-şi aminti de sticlele de petrol, mierea sintetică şi insecticid, care ocupaseră acolo dedesubt tot locul - şi plecă, plecă fără mine, plecă fără Oskar.

La începutul lui iunie plecară primele transporturi spre vest. Maria nu spuse nimic, dar am observat că şi ea îşi luă rămas-bun de la mobile, de la prăvălie, de la casa plină de chiriaşi, de la gropile de-o parte şi de alta ale cunoscutei artere Hindenburgallee şi de la movila din cimitirul din Saspe.

Înainte de a se muta cu Kurtchen în pivniţă, şedea uneori seara lîngă patul meu, la pianul bietei mele mame, îşi ţinea cu dreapta muzicuţa şi cu stînga încerca să-şi acompanieze cîntecelul cu un deget.

Domnul Fajngold nu suporta muzica şi o ruga pe Maria să înceteze, iar cînd îşi punea jos muzicuţa şi voia să închidă capacul pianului, o ruga totuşi să mai cînte puţin.

Apoi i-a făcut propunerea. Oskar prevăzuse aceasta. Domnul

Fajngold o striga tot mai rar pe doamna Luba, iar cînd într-o seară de vară, plină de muşte şi zumzet, se convinse în sfîrşit de absenţa ei, îi făcu Mariei propunerea. Era dispus s-o ia pe ea şi pe cei doi copiii, chiar şi pe Oskar, aşa bolnav cum era. Îi oferi locuinţa şi vru să şi-o facă asociat la prăvălie.

Maria avea pe atunci douăzeci şi doi de ani. Frumuseţea ei incipientă, aparent tributară întîmplării, se arăta acum consolidată, dacă nu chiar asprită. Ultimele luni de război şi de după război îi neteziseră acel onduleu permanent plătit încă de Matzerath. Chiar dacă nu mai purta ca pe vremea mea cozi pe spate, părul îi atîrna totuşi lung pe umeri, dîndu-i înfăţişarea unei fete serioase, cu o undă de amărăciune pe chip — şi această fată spuse nu, refuzînd propunerea domnului Fajngold. Maria stătea pe fostul nostru covor, îl ţinea pe Kurtchen în stînga ei, arăta cu degetul drept înspre soba de teracotă, şi domnul Fajngold şi Oskar o auziră spunînd: „Nu mai ţine, s-a dus de rîpă tot. Plecăm în Renania la soru-mia Guste. Ea-i măritată acolo cu un oberchelner de la hoteluri, îl cheamă Koster şi ne-o ţinea şi pe noi".

Ziua următoare deja înaintase cererea. Peste trei zile aveam actele făcute. Domnul Fajngold nu mai vorbea, închise prăvălia, şedea, în timp ce Maria împacheta, în magazinul întunecos, pe tejghea, lîngă cîntar şi nu-i mai ardea nici de mierea sintetică. Abia cînd Maria veni să-şi ia rămas-bun de la el, se lăsă să alunece de pe tejghea, îşi luă bicicleta cu ataş şi se oferi să ne conducă la gară.

Oskar şi bagajul - aveam dreptul să luăm cu noi cincizeci de pfunzi - fură suiţi într-un ataş pe două roţi cu pneuri de gumă. Domnul Fajngold împingea bicicleta. Maria îl ţinea pe Kurtchen de mînă şi-şi mai întoarse o dată capul, cînd am cotit-o la stînga în dreptul colţului cu Eisenstraße. Eu n-am mai putut să mă întorc în direcţia străzii Labesweg, pentru că mi-ar fi pricinuit dureri. De aceea capul lui Oskar rămase liniştit între umeri. Doar cu ochii, care-şi păstraseră mobilitatea, am salutat locurile atît de cunoscute, Marienstraße, Strießbach şi Kleinhammerpark, pasajul subteran în direcţia gării care ducea la Bahnhofstraße — unde şiroia încontinuu atît de scîrbos -, neatinsa mea biserică Inima lui Iisus şi gara suburbiei Langfuhr, numit acum Wrzeszcz, ceva ce nu se putea pronunţa.

A trebuit să aşteptăm. Cînd trenul a tras la peron, era un mărfar. Oameni mulţi, copii şi mai mulţi. Bagajul a fost controlat şi cîntărit. Soldaţii aruncau în fiecare vagon un balot de paie. Nu cînta muzica. Nici nu ploua. Era senin spre înnorat şi bătea vîntul dinspre răsărit.

Ne-am urcat în al patrulea vagon din spate. Domnul Fajngold stătea cu părul lui subţire fluturînd roşcat pe peron, sub noi se apropie mai mult, cînd locomotiva îşi anunţă printr-o smucitură sosirea, îi întinse Mariei trei pachete de margarină şi două de miere sintetică, iar cînd

comenzile poloneze, ţipetele şi plînsetele anunţară plecarea, domnul Fajngold adăugă la provizia pentru drum un pachet cu insecticid — lizol e mai important decît viaţa — şi plecarăm lăsîndu-l în urmă pe domnul Fajngold care, conştiincios şi conform obiceiului, cum se întîmplă îndeobşte la plecarea trenurilor, se făcu tot mai mic, cu părul lui fluturînd roşcat, şi nu mai rămase din el decît o fluturare, pînă cînd nu se mai zări deloc.

Creştere în vagonul de marfă

Mă mai doare încă şi azi. Asta m-a pus la pat. Mi-a dezvăluit existenţa articulaţiilor de la picioare şi genunchi, a făcut din mine un scrîşnitor - ceea ce vrea să însemne că Oskar trebuie să scrîşnească din dinţi ca să nu audă scrîşnetul propriilor oase în capcana articulaţiilor. Îmi privesc cele zece degete şi trebuie să recunosc că sînt umflate. O ultimă încercare pe toba mea: nu numai că degetele lui Oskar sînt umflate, ele sînt deocamdată incapabile pentru această profesie; beţele îi cad din mînă.

Nici stiloul nu vrea să mi se supună. O să trebuiască să-l rog pe Bruno să-mi pună comprese reci. Şi aşa, cu mîinile, picioarele şi genunchii în oblojeli reci, cu batista pe frunte, îl voi înarma pe îngrijitorul meu Bruno cu hîrtie şi creion; deoarece nu-mi place să-mi împrumut stiloul. Oare Bruno vrea şi poate să asculte cu luare-aminte? Oare repovestirea lui va fi fidelă acelei călătorii din vagonul de marfă, începută la 12 iunie patruzeci şi cinci? Bruno şade la măsuţa de sub tabloul cu anemone. Acum îşi întoarce capul, îmi arată partea care se numeşte obraz şi priveşte cu ochii unui animal fabulos în dreapta şi-n stînga mea. După cum îşi ţine creionul de-a curmezişul pe gura lui subţire şi acră, vrea să dea impresia celui care aşteaptă. Şi, de fapt, aşteaptă cu adevărat cuvintele mele, semnalul de începere al repovestirii sale - gîndurile i se rotesc în jurul momîilor lui din noduri. Va înnoda sfori de împachetat, în timp ce sarcina lui Oskar rămîne aceea de a descîlci prepovestirea sau preistoria mea încîlcită. Bruno scrie acum:

Eu, Bruno Munsterberg, din Altena, Sauerland, necăsătorit şi fără copii, sînt îngrijitor în secţia particulară a acestui spital de boli nervoase. Domnul Matzerath, internat aici de peste un an, este pacientul meu. Mai am şi alţi pacienţi, despre care nu poate fi vorba aici. Domnul Matzerath este pacientul meu cel mai inofensiv. Niciodată nu-şi iese din fire în asemenea hal încît să trebuiască să chem alţi îngrijitori. Scrie şi bate la tobă puţin cam prea mult. Pentru a-şi putea menaja degetele suprasolicitate, m-a rugat azi să scriu ceva pentru el şi să renunţ la figurile mele din noduri. Cu toate acestea, mi-am vîrît sfori în buzunar şi în timp ce va povesti, voi începe totuşi cu părţile de jos ale unei figuri, pe care o voi intitula, urmărind povestirea domnului Matzerath, *Fugarul din Est.* Aceasta nu va fi prima figură pe care mi-o inspiră pacientul meu. Pînă acum i-am înnodat bunica, intitulînd-o *Poale-n brîu;* l-am înnodat din sfori pe bunicul său,

plutaşul, şi l-am numit, puţin exagerat, *Columbus*; datorită sforilor mele, din biata lui mamă a ieşit *Frumoasa mîncătoare de peşte*; din cei doi taţi, Matzerath şi Jan Bronski, am înnodat un grup care se cheamă *Cei doi jucători de skat;* şi spinarea plină de cicatrice a prietenului său, Herbert Truczinski, am prins-o în noduri, numind relieful *Teren accidentat*; şi clădiri disparate ca Poşta poloneză, Turnul cu etaje, Teatrul Municipal, Pasajul Arsenalului, Muzeul Marinei, pivniţa de legume a lui Greff, Şcoala Pestalozzi, Stabilimentul băilor Brosen, Biserica Inima lui Iisus, cafeneaua *Patru anotimpuri,* Fabrica de ciocolată Baltica, cîteva buncăre la ţărmul Atlanticului, Turnul Eiffel din Paris, Gara Stettin din Berlin, catedrala din Reims şi nu în ultimul rînd casa cu chiriaşi în care a văzut lumina zilei domnul Matzerath, au fost reproduse de mine făcînd nod după nod, gardul de fier şi pietrele funerare ale cimitirelor Saspe şi Brentau se oferiră fără rezervă nodurilor mele, sfoară după sfoară am făcut să curgă Vistula şi Sena, valurile Balticii şi talazurile Atlanticului să se învolbure la ţărmurile firelor mele înnodate, am prefăcut sforile în ogoare de cartofi kaşube şi în întinse păşuni normande, am populat această privelişte, pe care o numesc scurt *Europa,* cu grupuri de figuri: Apărătorii poştei. Negustorii de coloniale. Oameni la tribună. Oameni în faţa tribunei. Şcolari cu săculeţe cu merinde. Paznici de muzeu pe cale de dispariţie. Criminali adolescenţi în preajma Crăciunului. Cavaleria poloneză înaintea amurgului. Furnicile fac istorie. Teatrul de campanie joacă pentru subofiţeri şi trupe. Oameni în picioare dezinfectînd oameni culcaţi în lagărul de la Treblinka. Şi acum încep cu figura fugarului din Est care mai mult decît probabil se va transforma într-un grup de fugari din Est.

Domnul Matzerath a plecat pe douăsprezece iunie, patruzeci şi cinci, cam pe la ora unsprezece, înainte de masă, din Danzig care se numea deja la vremea aceea Gdansk. Îl însoţeau văduva Maria Matzerath, pe care pacientul meu o consideră drept fosta lui iubită, şi Kurt Matzerath, prezumtivul lui fiu. În afară de ei, se pare că în vagonul de marfă se mai aflau alte treizeci şi două de persoane, printre care patru franciscani în uniforma specifică ordinului şi o fată tînără cu o basma pe cap, în care domnul Oskar crede a o fi recunoscut pe Luzie Rennwand. După mai multe întrebări din partea mea, pacientul recunoaşte că fata aceea se numea Regina Raeck, dar continuă să vorbească impersonal de un obraz triunghiular, ca de vulpe, căruia totuşi îi spune mereu pe nume, Luzie; ceea ce nu mă împiedică s-o trec aici pe fata aceea drept domnişoara Regina. Regina Raeck călătorea cu părinţii ei, cu bunicii şi cu un unchi bolnav, care ducea cu el în Vest, în afară de familie, un păcătos de cancer stomacal. Vorbea mult şi, îndată după plecare, declară că a fost social-democrat.

După cîte îşi aminteşte pacientul meu, călătoria pînă la Gdynia, care

s-a numit vreme de patru ani şi jumătate Gotenhafen, a decurs în linişte. Două femei din Oliva, mai mulţi copii şi un domn mai în vîrstă din Langfuhr se pare că au plîns pînă am trecut de Sopot, în timp ce călugăriţele s-au pus pe rugăciuni.

La Gdynia trenul a stat cinci ore. Au mai fost urcaţi în vagon două femei cu şase copii. Social-democratul protestă pentru că era bolnav şi, în calitate de social-democrat, încă dinainte de război, cerea să fie tratat corespunzător. Dar ofiţerul polonez care conducea transportul îl pălmui că nu voia să facă loc şi-i dădu să înţeleagă într-o germană fluentă că nu ştia ce înseamnă social-democrat. În timpul războiului fusese obligat să cutreiere prin multe locuri din Germania, dar niciodată nu i-a fost dat să audă cuvinţelul social-democrat. Social-democratul bolnav de stomac nu a mai ajuns să-i explice ofiţerului polonez sensul, esenţa şi istoria Partidului Social-Democrat din Germania, deoarece ofiţerul părăsi vagonul, trase uşile şi împinse zăvorul pe din afară.

Am uitat să menţionez că toţi oamenii şedeau sau zăceau pe paie. Cînd trenul porni într-un tîrziu, după-amiază, cîteva femei strigară: „Ne întoarcem înapoi la Danzig". Dar era o eroare. Trenul făcuse doar o manevră, după care o porni spre apus, în direcţia Stolp. Călătoria spre Stolp se pare că a durat patru zile, deoarece trenul a fost mereu oprit în zona liberă de către foştii partizani şi de bandele poloneze de tineret. Adolescenţii deschideau uşile vagoanelor, lăsau să intre aerul proaspăt, dar o dată cu aerul stătut îndepărtau din vagoane şi o parte din bagaje. De cîte ori adolescenţii ocupau vagonul domnului Matzerath, cele patru călugăriţe se ridicau şi-şi ţineau sus crucile care le atîrnau de uniformă. Cele patru crucifixuri îi impresionau foarte tare pe băieţi. Îşi făceau semnul crucii înainte de a arunca rucsacurile şi cuferele călătorilor pe terasament.

Cînd social-democratul le-a întins băieţilor o hîrtie în care se certifica de către autorităţile poloneze din Danzig sau Gdansk că fusese membru cotizant al Partidului Social-Democrat din treizeci şi unu pînă-n treizeci şi şapte, băieţii nu şi-au mai făcut semnul crucii, ci i-au smuls hîrtia din mînă, au şutit două cufere şi rucsacul soţiei sale; pînă şi paltonul cel fin în carouri mari pe care zăcea social-democratul l-au scos la aerisit în aerul proaspăt al Pomeraniei.

Şi totuşi domnul Matzerath susţine că băieţii îi făcuseră o impresie favorabilă de ordine şi disciplină. Aceasta i-o atribuie mai ales influenţei exercitate asupra lor de şeful bandei care, în ciuda vîrstei fragede, la cei şaisprezece ani ai lui, reprezenta deja o personalitate, amintindu-i domnului Matzerath, în chip plăcut şi dureros totodată, de şeful bandei de scărmănători, Stortebeker.

Cînd tînărul atît de asemănător lui Stortebeker vru să-i smulgă Mariei Matzerath rucsacul din mînă, ba chiar i-l smulse, domnul

Matzerath apucă în ultima clipă albumul de fotografii de familie aşezat, din fericire, în partea de sus a rucsacului. Şeful bandei era gata să se înfurie. Dar cînd pacientul meu deschise albumul şi-i arătă băiatului o fotografie a bunicii lui, Anna Koljaiczek, dădu drumul rucsacului doamnei Maria, îşi duse două degete la şapca poloneză cu colţuri şi spuse adresîndu-se familiei Matzerath: „Do widzenia!" după care părăsi vagonul luînd cu el, în locul rucsacului familiei Matzerath, cufărul altor călători.

În rucsacul care rămăsese, mulţumită albumului de fotografii de familie, în posesia familiei, se găseau, în afară de cîteva articole de lenjerie, registrele de afaceri şi chitanţele de plata impozitelor de la prăvălia de coloniale, carnetele de economii şi un colier de rubine, care aparţinuse cîndva mamei domnului Matzerath, ascuns de pacientul meu într-un pachet de insecticid, ba chiar şi acea carte de educaţie, jumătate cu extrase din Rasputin, jumătate cu scrieri din Goethe, călătorea cu noi spre vest.

Pacientul meu susţine că pe parcursul întregii călătorii ar fi ţinut pe genunchi mai tot timpul albumul de fotografii şi din cînd în cînd cartea educativă, că ar fi răsfoit-o şi că amîndouă, atît albumul, cît şi cartea, i-ar fi procurat, în ciuda îngrozitoarelor dureri de articulaţii, multe ore plăcute, dar şi de reflecţie.

În continuare pacientul meu avea să spună: poticnelile şi zgîlţîielile, trecerea peste încrucişări de linii şi macaze, culcat pe osia din faţă în continuă vibraţie a unui vagon de marfă, se pare că i-au stimulat creşterea. Nu a mai crescut ca înainte în lăţime, ci în lungime. Articulaţiile umflate, dar nu congestionate, au putut să se destindă. Chiar şi urechile, nasul şi organul genital se pare, după cum mi se relatează, au început să crească sub zguduirile vagonului pe şine. Cîtă vreme transportul avea cale liberă, domnul Matzerath nu mai simţi nici o durere, după cum mărturiseşte. Doar cînd trenul a oprit, pentru că partizanii sau bandele de tineret voiau din nou să vină în vizită, pare să-l fi apucat din nou durerile acelea înţepătoare cărora le-a făcut faţă cu albumul de fotografii cu virtuţi anestezice.

În afară de acel Stortebeker polonez şi de alţi hoţi adolescenţi, pînă şi un partizan în toată firea se interesă de fotografiile de familie. Încercatul războinic luă chiar loc, se înarma cu o ţigară, răsfoi cu luare-aminte albumul, nesărind nici un colţişor, începu cu portretul bunicului Koljaiczek, urmări ascensiunea în imagini a familiei pînă la acele instantanee în care apărea doamna Maria Matzerath împreună cu fiul ei, Kurt, la un an, la doi, la trei sau la patru ani. Pacientul meu l-a văzut chiar zîmbind la vederea unor idile familiale. Partizanul nu s-a arătat indignat decît în faţa insignelor de partid vizibile pe costumele răposatului domn Matzerath, pe reverele sacourilor domnului Ehlers, comandantul organizaţiei locale săteşti din Ramkau,

cel care o luase de nevastă pe văduva apărătorului poştei, Jan Bronski. Pacientul meu se pare că a zgîriat cu vîrful unui cuţit pentru micul dejun, sub ochii critici ai acelui bărbat şi spre satisfacţia lui, insignele de partid de pe fotografii.

Acest partizan era pasămite — cum mă lămureşte domnul Matzerath —, spre deosebire de atîţia partizani falşi, unul veritabil. Deoarece aici se afirmă: partizanii nu sînt niciodată partizani temporari, ci partizani de durată şi pentru totdeauna, care ridică în şa guverne căzute şi doboară din şa guverne aflate la putere. Partizanii incorigibili, pînă şi cei infiltraţi, sînt, după teoria domnului Matzerath - ceea ce ar trebui să mă convingă — dintre toţi oamenii dedicaţi politicii, cei mai dotaţi din punct de vedere artistic, deoarece se leapădă imediat de ceea ce tocmai au creat.

Cam acelaşi lucru aş putea să-l spun şi despre mine. Oare nu mi se întîmplă adesea ca plăsmuirile mele din noduri, cînd abia au căpătat formă şi echilibru datorită ghipsului, să fie strivite cu pumnul? Mă gîndesc mai ales la comanda pe care mi-a făcut-o pacientul meu, cu cîteva luni în urmă, şi anume, să leg laolaltă într-o singură persoană, folosind sfoară obişnuită, pe Rasputin, rusul cu rugăciunile sale vindecătoare, şi pe Goethe, prinţul german al poeţilor, şi tot la cererea pacientului meu, această statuetă să aibă o perfectă asemănare cu mine, cel ce am făcut comanda. Nu ştiu cîţi kilometri de sfoară am înnodat pînă acum, ca aceste două extreme să ajungă, în sfîrşit, la o încîlcire valabilă. Dar la fel cu acel partizan, pe care mi-l dă domnul Matzerath de exemplu, rămîn şi eu nemulţumit şi nu-mi aflu odihna; ce leg în dreapta, dezleg în stînga, ce creează stînga mea, distruge dreapta mea strînsă-n pumn.

Dar nici domnul Matzerath nu-şi poate menţine povestirea într-o mişcare uniformă. Lăsînd la o parte cele patru călugăriţe, pe care le numeşte cînd franciscane, cînd vincentine, cea care intervine mereu în relatarea lui este mai ales figura aceea tînără cu două nume şi cu o singură faţă triunghiulară de vulpe, făcîndu-mă de fapt pe mine, repovestitorul, să notez două sau mai multe versiuni ale acelei călătorii de la Est la Vest. Dar aceasta nu e profesia mea şi, de aceea, stărui asupra social-democratului, care în tot timpul călătoriei nu şi-a schimbat faţa şi, după spusele pacientului meu, le-ar fi explicat pînă aproape de Stolp tuturor călătorilor că pînă în treizeci şi şapte şi el îşi pusese în joc sănătatea şi îşi sacrificase libertatea lipind lozinci, fiind un fel de partizan, pentru că fusese unul dintre puţinii social-democraţi care lipeau lozinci şi pe ploaie.

Probabil că aşa şi spusese cînd, cu puţin înainte de Stolp, transportul fusese oprit pentru a nu ştiu cîta oară, deoarece o bandă mai mare de tineri îşi anunţase vizita. Întrucît nu prea mai erau bagaje, băieţii trecură la dezbrăcarea călătorilor. Mai mult decît rezonabili, tinerii se

limitară la îmbrăcămintea bărbătească de la jumătatea de sus a corpului. Social-democratul nu putea înţelege acest lucru, deoarece era de părere că un croitor iscusit ar fi putut să croiască din uniformele largi ale călugăriţelor costume mai multe şi mai convenabile. Social-democratul era, după cum mărturisea cu mîna pe inimă, ateu. Tinerii hoţi, în schimb, fără să mărturisească cu mîna pe inimă, credeau în biserica mîntuitoare şi refuzau risipa de stofă de la veşmintele călugăriţelor, preferînd costumul la un rînd, uşor ţeapăn, al ateistului. Dar acesta nu voia să-şi scoată sacoul, vesta şi pantalonul, ci continua să povestească despre perioada lui de succes în calitate de lipitor de lozinci social-democrate şi, cum nu voia să termine cu povestitul şi se încăpăţîna, nelăsîndu-se dezbrăcat, fu călcat pe stomac de cizma unui fost militar din Wehrmacht.

Social-democratul vărsă violent şi fără oprire, eliminînd sînge. Nu-i mai păsa de costum, iar băieţii pierdură orice interes pentru stofa aceea pătată, dar care ar mai fi putut fi salvată la o curăţătorie chimică. Renunţară deci la îmbrăcămintea bărbătească de la jumătatea de sus a corpului, în schimb îi scoaseră Mariei o bluză bleu de mătase sintetică şi fetei tinere o jacheţică tiroleză împletită. Apoi traseră uşa vagonului, dar nu de tot, şi trenul o luă din loc, în timp ce moartea social-democratului începu.

Cu doi, trei kilometri înainte de Stolp, transportul fu tras pe un peron de rezervă şi rămase acolo în timpul nopţii, ce-i drept înstelate, dar pentru luna iunie destul de rece.

În acea noapte muri social-democratul - după cum spune domnul Matzerath - indecent şi cîrtind împotriva lui Dumnezeu, dar îndemnînd cu ultimele cuvinte clasa muncitoare la luptă - cum se poate vedea în filme - şi strigîndu-i libertăţii să trăiască; fusese cuprins de un acces de vomă şi îngrozi tot vagonul, el, social-democratul care ţinuse prea mult la costumul lui la un rînd.

Nici un vaiet pe urma lui, spune pacientul meu. În vagon se făcu linişte şi aşa rămase. Numai doamna Maria clănţănea din dinţi, pentru că îi era frig fără bluză, iar ultimele rufe puse deasupra erau ale fiului ei, Kurt, şi ale domnului Oskar. Către ziuă, cîteva călugăriţe observară uşa întredeschisă a vagonului, făcură curăţenie şi aruncară paiele ude, scîrna copiilor şi a celor mari şi borîtura social-democratului pe terasament.

În Stolp trenul fu inspectat de ofiţeri polonezi. Totodată fu împărţită supă caldă şi un lichid asemănător cafelei de malţ. Cadavrul din vagonul domnului Matzerath fu sechestrat pentru pericol de epidemie, fiind purtat de sanitari pe-o scîndură. La intervenţia călugăriţelor, un ofiţer superior le îngădui celor prezenţi o scurtă rugăciune. Li se dădu voie să-i scoată celui mort pantofii, ciorapii şi costumul. Pacientul meu o observă în momentul dezbrăcării — mai tîrziu cadavrul fu

acoperit pe scîndură cu saci goi de ciment — pe nepoata celui dezbrăcat. Fata îi aminti din nou, deşi o chema Raeck, cu abjecţie şi fascinaţie în acelaşi timp, de acea Luzie Rennwand, pe care o imortalizasem cu sforile mele ca pe o plăsmuire din noduri, numind-o Mîncătoarea de cîrnaţi cu pîine. La vederea unchiului ei deşertat, acea fată din vagon nu se apucă să-şi ia o felie de pîine cu cîrnat şi s-o înghită pe nerăsuflate cu coji cu tot, mai curînd se dedă jafului, moşteni vesta de la costumul unchiului ei, o îmbrăcă în locul jachetei furate şi îşi privi într-o oglindă de buzunar costumaţia nu tocmai lipsită de cochetărie. Se pare că a prins în oglindă - şi aşa se justifică panica pacientului meu care mai persistă şi azi - locul în care zăcea acesta şi l-a studiat rece şi tăios cu ochii ei ca două linii pe triunghiul obrazului.

Călătoria de la Stolp la Stettin a durat două zile. E adevărat că încă mai aveau loc opriri nedorite şi vizite devenite de-acum obişnuite ale adolescenţilor înarmaţi cu cuţite de paraşutişti şi pistoale-mitralieră, dar vizitele lor se scurtară tot mai mult, pentru că de la călători nu mai rămăsese nimic de luat.

Pacientul meu afirmă că, în timpul călătoriei de la Danzig-Gdansk la Stettin, adică în cursul unei singure săptămîni, ar fi crescut nouă, dacă nu chiar zece centimetri în lungime. Mai ales coapsele şi gambele par să se fi lungit, în schimb toracele şi capul nu se întinseseră mai deloc. Din păcate, deşi pacientul zăcuse în timpul călătoriei tot timpul pe spate, creşterea unei cocoaşe în partea de sus, din stînga, a spatelui, nu putu fi împiedicată. Domnul Matzerath mai declară că după Stettin - între timp transportul a fost preluat de personal german - durerile s-au intensificat şi nu mai puteau fi domolite prin simpla răsfoire a albumului de familie. A trebuit să strige de mai multe ori, cu pauze scurte, e drept, că nu pricinui pagube cu strigătele lui, nu sparse geamurile vreunei gări — Matzerath: vocea mea îşi pierduse orice potenţă spintecătoare de sticlă —, strînse la căpătîiul lui cele patru călugăriţe care, speriate de strigăte, nu se mai opriră din rugăciuni.

Cea mai mare parte a călătorilor, printre care şi însoţitorii social-democratului mort, împreună cu domnişoara Regina, părăsiră transportul la Schwerin. Domnul Matzerath regretă din suflet acest lucru, deoarece imaginea tinerei fete îi devenise atît de familiară şi de indispensabilă, încît după plecarea ei căzu pradă unor atacuri violente şi dureroase, însoţite de febră mare, care îl zgîlţîiau îngrozitor. După spusele doamnei Maria Matzerath, se pare că el ar fi strigat disperat după o oarecare Luzie, s-ar fi numit el însuşi animal fabulos şi unicorn, manifestînd frică de prăbuşire şi în acelaşi timp o poftă grozavă de a se arunca de la trambulina de zece metri.

La Luneburg, domnul Oskar Matzerath fu internat într-un spital. Cunoscu, în timpul febrei, cîteva surori medicale, dar în curînd fu

transferat la clinica Universităţii din Hanovra. Acolo reuşiră în sfîrşit să-i facă febra să scadă. Doamna Maria şi fiul ei, Kurt, nu-l vedeau decît foarte rar pe domnul Matzerath şi apoi, din nou, zilnic, cînd ea se angaja la clinică femeie de serviciu. Deoarece nici la clinică, nici în apropiere nu se găsea un spaţiu de locuit pentru doamna Maria şi pentru micuţul Kurt, şi fiindcă viaţa în lagărele de emigranţi devenea tot mai insuportabilă - doamna Maria trebuia să călătorească zilnic trei ore în trenuri supraaglomerate, stînd de obicei pe jos - atît de departe se afla clinica de lagăr, doctorii au aprobat, după ce au chibzuit îndelung, ca pacientul să fie mutat la Düsseldorf într-unul dintre spitalele oraşului, dacă doamna Maria poate să prezinte o adeverinţă de mutaţie. Sora ei, Guste, care se căsătorise în timpul războiului cu un oberchelner stabilit acolo, îi puse doamnei Matzerath la dispoziţie o cameră în apartamentul ei de două camere jumate, întrucît oberchelnerul nu avea pretenţii la spaţiu locativ, aflîndu-se în prizonierat la ruşi.

Locuinţa avea o poziţie avantajoasă. Puteai să ajungi comod, fără să trebuiască să cobori, cu toate tramvaiele care mergeau dinspre gara Bilker în direcţia Wersten şi Benrath, la spitalele din oraş.

Domnul Matzerath a zăcut acolo din august patruzeci şi cinci pînă în mai patruzeci şi şase. De mai bine de o oră îmi povesteşte despre mai multe surori medicale în acelaşi timp.

Le cheamă: sora Monika, sora Helmtrud, sora Walburga, sora Lise şi sora Gertrud. Îşi aminteşte pînă-n cele mai mici amănunte bîrfele din spital, acordînd tuturor fleacurilor legate de viaţa surorilor medicale şi pînă şi uniformelor lor o importanţă exagerată. Din cîte îmi amintesc, nu rosteşte un cuvînt despre hrana mizerabilă a bolnavului din vremea aceea şi despre saloanele neîncălzite. Numai surori medicale, istorisiri cu surori medicale şi mereu acelaşi mediu plicticos cu surori medicale. Erau şuşoteli şi confidenţe, se spunea că sora Lise ar fi informat-o pe sora-şefă şi atunci aceasta a îndrăznit să controleze imediat după pauza de prînz veniturile surorilor stagiare, se pare că se şi furase ceva şi o soră din Dortmund - cred că era vorba de Gertrud - fusese învinuită pe nedrept. Povesteşte cu lux de amănunte şi întîmplări cu doctori tineri, care nu pretindeau de la surori decît mărci de ţigări. Găseşte interesant consultul în urma unui chiuretaj pe care şi l-a făcut singură o laborantă, nu o soră medicală, poate ajutată şi de un medic asistent. Nu-l înţeleg pe pacientul meu care îşi risipeşte spiritul cu asemenea banalităţi.

Domnul Matzerath mă roagă acum să-l descriu. Sînt bucuros să-i fac pe plac şi sar peste acele poveşti pe care le relatează colorat şi în cuvinte alese, numai fiindcă în ele e vorba de surori medicale.

Pacientul meu măsoară un metru şi douăzeci şi unu de centimetri. Îşi poartă capul, prea mare chiar şi pentru o persoană dezvoltată

normal, între umeri, pe un gît aproape inexistent. Toracele şi spinarea îndoită într-o cocoaşă îi ies în evidenţă. Priveşte cu nişte ochi albaştri luminoşi, inteligenţi şi mobili, uneori căzuţi în visare. Are un păr des, castaniu-închis, uşor ondulat. Îşi arată cu plăcere braţele puternice, în raport cu restul corpului, şi mîinile frumoase, cum obişnuieşte să spună singur. Mai ales cînd domnul Oskar bate la tobă — ceea ce i se permite de către administraţia spitalului, între trei şi patru ore pe zi —, degetele lui se mişcă de parcă ar fi independente sau ar aparţine unui alt trup, mai reuşit. Domnul Matzerath s-a îmbogăţit cu discuri şi cîştigă şi azi foarte mult din imprimări. Oameni interesanţi îl caută în zilele de vizită. Îi cunoaştem numele încă dinainte de a fi avut procesul, şi înainte de a fi fost internat la noi, pentru că domnul Matzerath este un artist remarcabil. Eu personal cred în nevinovăţia lui şi de aceea nu ştiu sigur dacă va rămîne la noi sau dacă va ieşi şi-şi va continua seria succeselor artistice. Acum trebuie să-l măsor, deşi am făcut acest lucru şi cu două zile în urmă.

Fără să verific repovestirea îngrijitorului meu Bruno, eu, Oskar, pun din nou mîna pe pană.

Bruno tocmai m-a măsurat cu metrul lui de tîmplărie. A lăsat metrul întins peste mine şi a părăsit camera, anunţînd cu glas tare rezultatul. A lăsat să cadă pe jos pînă şi momîile din noduri la care lucra în secret, în timp ce povesteam. Presupun că vrea s-o cheme pe domnişoara doctor Hornstetter.

Dar înainte ca doctoriţa să vină şi să-mi confirme ce a măsurat Bruno, Oskar vă spune dumneavoastră: în timpul celor trei zile, cînd îi povesteam îngrijitorului meu istoria creşterii mele, am mai cîştigat - dacă asta se cheamă cîştig? - doi centimetri buni în înălţime.

Deci, începînd de azi, Oskar măsoară un metru şi douăzeci şi trei de centimetri. Ne va povesti cum i-a mers după război, cînd i s-a dat drumul din Spitalul Municipal din Düsseldorf ca unui om tînăr relativ sănătos, care vorbeşte, scrie ezitînd uşor, citeşte cursiv, rămas, ce-i drept, cam în urmă cu creşterea, pentru a începe - cum se presupune întotdeauna la externările din spital — o viaţă nouă de om mare.

CARTEA A TREIA

Pietre de brichetă şi pietre de mormînt

Grăsime somnoroasă, binevoitoare: Guste Truczinski nu a trebuit să se schimbe devenind Guste Koster, de vreme ce nu a avut prilejul să-l lase pe Koster să acţioneze asupra ei decît în cele paisprezece zile de logodnă, cu puţin înainte de îmbarcarea spre frontul de la Oceanul Îngheţat şi apoi în permisie, cînd s-au căsătorit, şi atunci mai mult în adăposturi antiaeriene. Şi chiar dacă după capitularea armatei din Kurlanda nu a sosit nici o veste despre situaţia lui Koster, Guste răspundea, ori de cîte ori era întrebată în legătură cu soţul ei, sigură pe ea şi arătînd cu degetul în direcţia uşii de la bucătărie: „Păi, îi prizonier la Ivani. Numa' las'că vine el acasă şi-o să fie altă viaţă".

Bineînţeles că schimbările din locuinţa lui Koster, puse pe seama venirii lui, se refereau la existenţa Mariei şi a lui Kurtchen. Cînd am fost eliberat din spital, după ce mi-am luat rămas-bun de la surorile medicale, promiţîndu-le vizite ocazionale, şi am luat tramvaiul spre Bilk, să merg la cele două surori şi la fiul meu Kurt, am dat la al doilea etaj al casei cu apartamente închiriate, complet arsă între acoperiş şi etajul trei, peste o dugheană de comerţ la negru pe care o administrau Maria şi fiul meu de şase ani care socotea pe degete.

Maria, statornică şi fidelă lui Matzerath al ei pînă şi în comerţul la negru, făcea miere sintetică. O scotea din găleţi neetichetate, îşi trîntea arta pe cîntarul de bucătărie şi mă punea pe mine, care abia venisem şi nu eram familiarizat cu situaţia actuală, să ambalez sferturile de pfund.

Kurtchen şedea în spatele unei lăzi de Persil ca după o tejghea, îşi privi tatăl întors sănătos acasă, dar avea aceiaşi ochi gri şi reci îndreptaţi asupra cine ştie cărui lucru, ce nu putea fi recunoscut decît trecînd cu privirea prin mine. Ţinea în faţă o hîrtie pe care înşira coloane de cifre imaginare; după şase săptămîni încheiate de şcoală, în clase supraîncărcate şi prost încălzite, arăta ca un cercetător perseverent.

Guste Koster bea cafea. Cafea naturală, observă Oskar, cînd îmi întinse o ceaşcă. În timp ce-mi vedeam de lucru cu mierea sintetică, îmi contempla curioasă cocoaşa, neascuzîndu-şi compasiunea pentru sora ei Maria. Nu-i era uşor să rămînă pe scaun şi să nu aibă voie să-mi mîngîie cocoaşa; deoarece mîngîiatul cocoaşei înseamnă pentru orice femeie noroc, noroc în cazul Gustei: întoarcerea acasă a lui Koster, cel atotschimbător. Se abţinu, în locul cocoaşei mîngîie fără noroc ceaşca de cafea, scoţînd acele suspine pe care aveam să le aud

zilnic în următoarele luni: „Apăi, pot să bag mîna-n foc că de-o veni Koster acasă o să fie altă viaţă, ce n-a văzut Parisu'!"

Guste condamna comerţul la negru, dar bea cu plăcere cafea naturală obţinută în schimbul mierii sintetice. Cînd veneau clienţi, părăsea camera de locuit, se închidea în bucătărie şi bocănea acolo în fel şi chip protestînd.

Veneau mulţi clienţi. Pe la ora nouă, după micul dejun, începea să sune: scurt - lung - scurt. Seara tîrziu, către ora zece, Guste scotea soneria din priză, în ciuda protestelor lui Kurtchen, care din cauza şcolii nu apuca decît jumătate din orele de funcţionare ale aşa-zisei prăvălii.

Oamenii spuneau: „Miere sintetică?" Maria dădea blînd din cap şi întreba: „O litră sau o juma' ?" Dar erau şi dintre aceia care nu voiau miere sintetică. Spuneau: „Pietre de brichetă?" La care, Kurtchen, care învăţa cu schimbul, o zi dimineaţă şi una după-masă, se smulgea din coloanele lui de cifre, se pipăia sub pulover după săculeţul de stofă şi cu o voce sonoră de băiat arunca în aerul încăperii cîteva cifre: „Trei sau patru, cum poftiţi? Mai bine luaţi cinci. Curînd se fac pe puţin douăzeci şi patru. Săptămîna trecută au fost optşpe, azi-dimineaţă le-am dat cu douăzeci şi dacă veneaţi acu' două ore, cînd am sosit tocmai de la şcoală, vi le-aş mai fi putut da cu douăzeci şi unu".

Kurtchen era singurul negustor de pietre de brichetă pe o distanţă de patru străzi în lungime şi şase în lăţime. Avea o sursă pe care nu şi-o trăda niciodată, dar repeta mereu, chiar şi înainte de culcare, în loc de Tatăl Nostru: „Am o sursă!"

În calitate de tată, aş fi vrut să-mi pot cere dreptul de a afla sursa fiului meu. De aceea, ori de cîte ori anunţa sigur pe sine şi deloc conspirativ: „Am o sursă!" venea imediat întrebarea mea: „De unde ai pietrele ? Să spui imediat de unde ai pietrele!"

Replica invariabilă a Mariei în acele luni, cînd eram pe urmele sursei, era: „Şi mai las' odată băiatul, Oskar! Mai întîi că-ţi bagi nasu' unde nu-ţi fierbe oala, al doilea, că dacă îi de întrebat, întreb eu, şi-al treilea, ia nu mai face atîta pe tata! Acu' nişte luni nu puteai nici să scoţi o vorbuliţă!"

Cînd nu mă potoleam şi mă încăpăţînam prea abitir pe urmele sursei, Maria lovea cu palma găleata cu miere sintetică şi se răcorea pînă la cot, atacîndu-ne frontal pe mine şi pe Guste, care sprijinea cercetările mele cu privire la sursă: „Bine că v-aţi găsit voi să vorbiţi! Acu' îţi vrea să stricaţi afacerea băiatului. Da' să trăiţi din ce pică de la el vă place. Numa' cînd mă gîndesc la caloriile din suplimentul de boală a lui Oskar, de-l topea în două zile, mi se face rău, da' uite că rîz!"

Oskar trebuie să recunoască: pe atunci aveam o poftă nebună de mîncare şi numai sursei lui Kurtchen, care aducea cîştiguri mai mari

decît mierea sintetică, trebuie să-i mulţumesc că Oskar şi-a revenit în puteri în ciuda hranei nesatisfăcătoare de la spital.

Tatăl trebuia să tacă ruşinat şi să înghită, să părăsească destul de des cu un bacşiş substanţial, din generozitatea copilărească a lui Kurtchen, locuinţa din Bilk, ca să nu trebuiască să-şi vadă ruşinea.

Fel de fel de critici prosperi ai miracolului economic afirmă azi cu atît mai entuziasmaţi, cu cît îşi amintesc mai puţin de situaţia de atunci: „Ce vremuri au fost alea, înainte de reforma monetară! Atunci mai exista ceva! Oamenii nu aveau nimic în stomac şi făceau coadă la bilete de teatru. Şi chiar şi serbările improvizate cu rachiu de cartofi erau legendare, mult mai reuşite decît toate aceste parties cu şampanie şi cu *Dujardin* de azi".

Aşa vorbesc romanticii ocaziilor pierdute. Şi eu ar trebui să mă lamentez la fel, pentru că în acei ani cînd sursa lui Kurtchen pentru pietre de brichetă se tulbura, mă instruiam aproape gratis în cercul unor persoane pline de zel cultural recuperator, urmam cursuri la Universitatea Populară, devenisem oaspete permanent la British Center, numit *Die Brücke,* discutam cu catolici şi protestanţi despre vina colectivă, mă simţeam vinovat laolaltă cu cei ce gîndeau astfel: E cazul să încheiem conturile acum, atunci vom putea depăşi situaţia şi, mai tîrziu, cînd o să urcăm iar, nu vom mai avea conştiinţa încărcată.

Oricum, Universităţii Populare îi datorez nivelul meu cultural, chiar aşa modest, dar excelînd în lacune. Pe atunci citeam mult. Nici acele lecturi, care înainte de creşterea mea îmi ajunseră ca să împart lumea în două jumătăţi egale, după Rasputin şi după Goethe şi nici cunoştinţele mele din *Calendarul flotei* de Kohler, de la zero patru la şaisprezece, nu mă mai satisfăceau. Nu mai ştiu tot ce am citit. Citeam la closet. Citeam la rînd la bilete de teatru, unde stăteam ore în şir între fete cu coadă a la Mozart care citeau. Citeam cînd Kurtchen vindea pietre de brichetă, citeam cînd ambalam miere sintetică. Iar cînd se întrerupea curentul, citeam la lumînare; mulţumită sursei lui Kurtchen, aveam şi aşa ceva.

Mi-e ruşine să spun că lectura acelor ani nu a rămas în mine, ci a trecut prin mine. N-au rămas decît cîteva frînturi de cuvinte, texte de pe clapetele cărţilor. Iar teatrul? Nume de actori: Hoppe, Peter Esser, R-ul graseiat al lui Flickenschildt, elevele de la actorie care pe scenele studiourilor încă mai voiau să corecteze R-ul lui Flickenschildt, Gründgens care, îmbrăcat din cap pînă-n picioare în negru, ca Tasso, îşi dă jos de pe perucă cununa de lauri acordată de Goethe, probabil pentru că zarzavatul ăla îi strică buclele, şi acelaşi Gründgens tot în negru, în Hamlet. Iar Flickenschildt susţine: Hamlet e prea gras. Şi craniul lui Yorick m-a impresionat, pentru că Gründgens a ştiut să spună lucruri de-a dreptul impresionante despre el. Apoi au jucat în faţa unui public înfiorat, în săli de teatru neîncălzite, *Afară la uşă* şi, în

rolul lui Beckmann, cel cu ochelarii sparţi, mi-l imaginam pe bărbatul Gustei, Koster, venit acasă, ceea ce după spusele Gustei va schimba totul, va îngropa definitiv sursa fiului meu, Kurt.

Azi, cînd toate astea aparţin trecutului şi ştiu că o beţie postbelică este totuşi doar o beţie care aduce după sine o mahmureală enervantă ca o pisică smiorcăitoare, miorlăind neîncetat şi declarînd azi istorie ceea ce ieri încă se întîmpla sub ochii noştri, proaspăt şi sîngeros, în chip de faptă bărbătească sau tîlhărească, astăzi laud metoda de predare a lui Gretchen Scheffler între amintirile „Muncă şi voie bună" şi improvizaţie: nu prea mult Rasputin, Goethe cu măsură, *Istoria oraşului Danzig* a lui Keyser în cimilituri, dotarea unui vapor de linie scufundat demult, viteza în noduri a tuturor torpiloarelor japoneze puse-n luptă în bătălia marină de la Tsushima şi mai departe Belizarie şi Narses, Totila şi Teja, *Bătălia pentru Roma* de Felix Dahn.

Încă din primăvara lui patruzeci şi şapte am renunţat la Universitatea Populară, la British Center şi la pastorul Niemoller, mi-am luat rămas-bun, din stalul doi, de la Gustav Gründgens, care figura şi atunci în program, în rolul lui Hamlet.

Nu trecuseră nici doi ani, de cînd mă hotărîsem la groapa lui Matzerath să cresc, şi viaţa celor mari îmi era deja total indiferentă. Îmi era dor de dimensiunile mele de trei ani. Voiam cu orice preţ să măsor iar nouăzeci şi patru de centimetri, să fiu mai mic decît prietenul meu Bebra şi răposata Roswitha. Lui Oskar îi lipsea toba. Plimbările lungi îi duceau paşii în apropierea Spitalului Municipal. Pentru că oricum trebuia să meargă în fiecare lună la profesorul Irdell, care îl considera un caz interesant, le vizita de fiecare dată pe surorile medicale şi chiar dacă acestea nu aveau timp pentru el, se simţea bine, chiar fericit, în preajma unor entităţi albe, grăbite, care, promiteau viaţa sau moartea.

Surorile mă plăceau, făceau glume copilăreşti, cîtuşi de puţin răutăcioase, pe seama cocoaşei mele, îmi dădeau să mănînc ceva bun şi mă iniţiau în poveştile lor de spital, nesfîrşite, încîlcite şi plăcut adormitoare. Ascultam, le dădeam sfaturi, aveam voie chiar să fac pe arbitrul în conflictele mărunte, deoarece mă bucuram de simpatia sorei-şefe. Între cele douăzeci pînă la treizeci de fete, ascunse sub uniforma de surori, Oskar era singurul bărbat şi, în mod ciudat, chiar dorit.

Bruno a şi spus-o: Oskar are mîini frumoase, expresive, un păr mătăsos şi ondulat şi acei ochi cuceritori - destul de albaştri — de Bronski. Se prea poate cocoaşa mea şi coşul pieptului îngust şi bombat ieşit de sub bărbie să fi subliniat prin contrast frumuseţea mîinilor mele, a ochilor, a părului, în orice caz, s-a întîmplat destul de des ca surorile medicale, în camera cărora mă aflam, să-mi ia mîinile şi să se joace cu cele zece degete ale mele, să-mi mîngîie părul, iar cînd

ieşeam să-şi spună una alteia: „Cînd te uiţi în ochii lui, ai putea să uiţi restul".

Eram deci mai presus de cocoaşa mea şi cu siguranţă m-aş fi hotărît să fac cuceriri în spitale, dacă aş fi fost pe atunci încă în stare de toba mea, dacă aş fi avut încă certitudinea potenţei mele de toboşar. Ruşinat, nesigur, neîncrezător în reacţiile trupului meu, părăseam după asemenea preludii tandre spitalul, evitînd mereu acţiunea principală, ieşeam să iau aer, mă plimbam în grădină sau în jurul gardului de sîrmă împletit în ochiuri strîmte, care înconjura terenul spitalului, insuflîndu-mi un sentiment de linişte. Priveam tramvaiele care mergeau spre Wersten şi Benrath, mă plictiseam agreabil pe promenadă lîngă benzile pentru biciclişti şi zîmbeam de fastul naturii, care oferea spectacolul primăverii şi aducea în scenă, conform programului, atît muguri, cît şi brotăcei.

Peste drum, pictorul nostru de duminică vopsea de la o zi la alta cu verde crud scos proaspăt din tub copacii cimitirului Wersten. Cimitirele m-au atras dintotdeauna. Sînt îngrijite, clare, logice, bărbăteşti, vii. În cimitir poţi să prinzi curaj şi să iei hotărîri, abia în cimitir viaţa capătă contur - nu mă refer la contururile mormintelor — şi, dacă vreţi, sens.

De-a lungul zidului de nord al cimitirului se afla calea Bittweg. Acolo concurau între ele şapte firme de pietre funerare, întreprinderi mari ca C. Schnoog sau Julius Wobel. Printre ele prăvălioarele lui Krauter, R. Haydenreich, J. Bois, Kiihn & Müller sau P. Korneff.

Între şantier şi gardul de sîrmă care împrejmuia terenul se înşirau, postate cît mai la vedere pe socluri simple şi duble, pietrele funerare pentru morminte variind de la cele de un loc pînă la cele de patru locuri; erau aşa-numitele morminte de familie. Imediat în spatele gardului, suportînd pe vremea însorită umbra cu model romboidal a sîrmei, pietrele de calcar cochilifer pentru pretenţii mai modeste, plăcile de granit cu ramuri de palmier încrustate, pietrele funerare tipice de optzeci de centimetri pentru mormintele copiilor, cu muluri concave, din marmură de Silezia, uşor înnorată, cu reliefuri în partea superioară reprezentînd, de cele mai multe ori, trandafiri cu capete plecate. Urma un şir de piatră obişnuită la metru, gresie roşie de Main, provenind de la faţadele magazinelor şi ale băncilor distruse de bombe, care păreau să-şi serbeze aici învierea, dacă se poate spune aşa ceva despre o piatră de mormînt. Şi în mijlocul expoziţiei piesa cea mai de preţ: un monument alcătuit din trei socluri, două părţi laterale şi un perete bine profilat, totul construit din marmură tiroleză alb-albăstrie. Pe peretele principal se înălţa maiestuos ceea ce pietrarii nemţi numesc „korpus". Era vorba de un korpus cu capul şi genunchii orientaţi spre stînga, cu o coroană de spini, cu trei piroane şi fără barbă, cu palmele deschise, cu rana de la piept sîngerînd stilizat, cred

că aproximativ cinci stropi.

Deşi pe Bittweg existau destule monumente funerare cu acel korpus orientat la stînga - încă dinainte de începutul primăverii mai mult de opt dintre ele îşi întindeau deja braţele - Iisus Hristosul lui Korneff m-a impresionat cel mai mult, pentru că, ei bine, da, pentru că semăna cel mai bine cu gimnastul meu atletic, de deasupra altarului principal al bisericii Inima lui Iisus, făcîndu-şi muşchii să-i joace şi umflîndu-şi pieptul. Mi-am petrecut ore în şir lîngă acel gard. Am trecut cu un băţ de cîteva ori peste plasa aceea cu ochiuri mărunte şi mi-am dorit între timp ba una, ba alta, m-am gîndit la fel de fel de lucruri şi la nimic. Korneff rămase ascuns o bună bucată de vreme. Dintr-un geam al atelierului ieşea un burlan cu multe coturi, mai înalt decît acoperişul. Fumul galben de cărbuni ordinari cădea pe cartonul gudronat al acoperişului, se prelingea pe ferestre, pe streşini în jos, se pierdea printre pietrele neprelucrate şi plăcile de marmură sparte. În faţa porţii pe şine a şantierului aştepta, ascunsă sub mai multe prelate, ca şi cînd s-ar fi ascuns de un atac aerian, o minicamionetă pe trei roţi. Din atelier răzbeau zgomote - lemn lovind fierul, fier spărgînd piatra - totul trăda existenţa pietrarului la lucru.

În luna mai lipseau foile de cort de pe camionetele cu trei roţi, poarta glisantă era deschisă. Vedeam înşirate în interiorul atelierului, gri pe gri, pietre stivuite, un polizor, poliţe cu modele din ipsos şi, în sfîrşit, pe Korneff. Mergea aplecat, cu genunchii îndoiţi. Capul şi-l ţinea ţeapăn şi împins înainte. Plasturi roz, înnegriţi de murdărie, se încrucişau pe ceafa lui.

Korneff apăru cu o greblă şi greblă, fiindcă era primăvară, printre pietrele funerare expuse. Îşi făcea treaba cu grijă, lăsa umbre schimbătoare pe pietriş şi culegea şi frunze de anul trecut rămase lipite pe unele monumente. Foarte aproape de gard, tocmai cînd grebla era mînuită atent printre pietrele de calcar cochilifer şi plăcile de granit, m-a surprins vocea lui: „Hei, băiete, se vede treaba că nu mai e nevoie de tine pe-acasă, aşa-i?"

„Îmi plac teribil pietrele dumneavoastră funerare", îl linguşii.

„Să nu mai zici asta, c-o iei pă coajă."

Abia acum îşi urni ceafa ţeapănă şi mă ţintui sau mai curînd îmi ţintui cocoaşa cu privirea lui piezişă: „Da', ia zi, ce-ţi făcură? Asta nu te supără cînd dormi?"

L-am lăsat să termine de rîs şi i-am explicat că o cocoaşă nu trebuie neapărat să supere, că în oarecare măsură îi sînt superior, că există chiar şi fete şi femei care îmi doresc cocoaşa, care se adaptează situaţiilor şi posibilităţilor unui bărbat cocoşat, într-un cuvînt cărora o asemenea cocoaşă le procură plăcere. Korneff se gîndi cu bărbia sprijinită în greblă: „Tot ce se poate, am auzit de-alde astea".

Apoi îmi povesti de vremea petrecută în Eifel, cînd a lucrat la

carierele de bazalt şi s-a ţinut cu una al cărei picior de lemn, cred că stîngul, putea să fie deşurubat, chestie pe care o compara cu cocoaşa mea, chiar dacă „perna" din spatele meu nu se deşuruba. Pietrarul îşi amintea în lung, în lat şi cu de-amănuntul. Am aşteptat răbdător pînă ce a terminat şi femeia şi-a înşurubat iarăşi piciorul la loc, apoi l-am rugat să mă lase să-i vizitez atelierul.

Korneff deschise poarta de tablă din mijlocul gardului de sîrmă, arătă cu grebla în direcţia porţii glisante, invitîndu-mă, şi eu făcui să scrîşnească pietrişul sub paşii mei, pînă cînd mirosul de pucioasă, calcar şi umezeală mă învălui.

Maiuri grele de lemn în formă de pară, turtite în partea de sus, cu adîncituri fibroase, ce trădau de fiecare dată aceeaşi lovitură, se odihneau pe suprafeţe nivelate grosolan, dar gata netezite în patru ape. Şpiţuri pentru cioplirea în relief, şpiţuri cu măciulii, gradine abia turnate, încă albastre de la călire, dălţi lungi de oţel pentru marmură, şalire şi baroase, dălţi pentru scris litere, lăsînd urme adînci pe un banc de culoare albastră, nămol abraziv uscîndu-se pe capre de tăiat lemne cu patru laturi; pe trunchiuri cilindrice, gata să se rostogolească, un perete de travertin mat, şlefuit, aşezat vertical, unsuros, galben, buretos, poros, pentru un mormînt de două locuri.

„Ăsta-i ciocanul, asta-i dalta, ăsta-i cuţitul de nuturi şi ăsta de aici", Korneff ridică o scîndură lată de-o palmă şi măsurînd trei paşi în lungime, cercetă marginea cu ochii, „ăsta-i un dreptar. Cu el îndrept muchiile cînd fac pe nebunele".

Întrebarea mea nu era numai de politeţe: „Ţineţi şi ucenici?" Korneff răspunse cu amărăciune: „Cinci aş putea să ţin. Da' de un' să-i iau? Că azi numa' ce-i vezi, toţi fac comerţ la negru, nepricopsiţii!" La fel ca şi mine, şi pietrarul era împotriva afacerilor necurate care-i împiedicau pe unii tineri plini de speranţe să înveţe o meserie ca lumea. În timp ce Korneff îmi prezenta diverse pietre de şlefuire, de la unele grosolane pînă la cele mai fine, şi efectul lor pe o placă de Solnhofen, mă jucam cu un gînd mititel. Bucăţi de piatră ponce, calupul de ceară pentru lustruit, brun ca ciocolata, diatomitul cu care se lustruieşte ceea ce înainte fusese mat dar, mai strălucitor decît toate, gîndul meu mititel. Korneff îmi arătă modelele de scris, îmi vorbi despre scrisul impozant, despre cel îngropat şi cel aurit, mai spuse că şi cu aurul nu era dracul aşa de negru: cu un taler vechi puteai să aureşti şi cal şi călăreţ, ceea ce mă dusese cu gîndul la monumentul călare al împăratului Wilhelm din Danzig, din Heumarkt, care se îndrepta mereu în direcţia gropii de nisip şi a cărui poleire în aur trebuiau acum s-o hotărască îngrijitorii de monumente polonezi; dar, în ciuda calului şi a călăreţului, amîndoi auriţi, cînd Korneff îmi explica tainele punctatorului cu trei picioare pentru lucrări de sculptură, lovind cu degetul îndoit modelele de ipsos ale crucificatului, orientate spre

stînga sau spre dreapta, n-am renunţat la gîndul acela mititel, care devenea tot mai preţios, mă jucam cu el, chiar îmi formulam următoarea întrebare: „Care va să zică aţi vrea să angajaţi un ucenic ?" Gîndul meu mititel o şi luase razna: „Vă gîndiţi totuşi să vă luaţi un ucenic?" Pusesem greşit întrebarea şi m-am corectat imediat: „Vă rog să nu-mi subapreciaţi puterile, stimate domnule Korneff! Doar picioarele îmi sînt puţin slabe. N-aveţi grijă, că ştiu să trag!" Entuziasmat de propria mea hotărîre şi vrînd s-o duc pînă la capăt, mi-am dezgolit braţul stîng, i-am arătat lui Korneff un muşchi mic, dar vînos ca unul de vită, şi fiindcă nu voia să-l pipăie, am pus mîna pe o rozetă mare de găurit plăcile de calcar cochilifer, mi-am aruncat demonstrativ metalul cu şase canturi peste cocoaşa mea cît o minge de tenis şi mi-am întrerupt această reprezentaţie abia cînd Korneff a pornit maşina de şlefuit şi a făcut să se învîrtească ţiuind un disc gri-albăstrui de carborund pe soclul de travertin pentru peretele acela vertical şi, cu ochii la maşină, acoperi cu strigătul lui zgomotul aparatului: „Mută-ţi gîndu', băiete! Aici n-ai să tai frunză la cîini. Dar dacă tot nu-ţi iese din cap, poţi să vii ca practicant".

L-am ascultat pe pietrar şi mi-am mutat gîndul mititel vreme de o săptămînă; peste zi comparam pietrele de brichetă ale lui Kurtchen cu pietrele de mormînt de la Bittweg şi ascultam reproşurile Mariei: „Trăieşti pe buzunarul nostru, Oskar. Apucă-te de ceva: ceai, cacao sau lapte praf!", dar nu mă apucai de nimic, mă lăsam lăudat de Guste, care mi-l dădea de exemplu pe Koster cel absent, pentru faptul că mă ţineam deoparte la capitolul piaţă neagră, dar sufeream din cauza fiului meu, Kurt, fiindcă mă trata cu indiferenţă cînd înşira pe hîrtie coloane de cifre, aşa cum şi eu îl tratasem ani în şir cu indiferenţă pe Matzerath.

Şedeam la masă. Guste a scos soneria din priză, ca să nu ne surprindă clienţii cu omleta şi costiţa în farfurie. Maria spuse: „Vezi, Oskar, astea toate ni le putem îngădui numa' fiindcă nu stăm cu mîinile-n sîn". Kurtchen suspină. Pietrele de brichetă scăzuseră la optsprezece. Guste mînca mult şi în tăcere. Eu făceam la fel, îmi plăcea mîncarea, dar, cu toată plăcerea, eram, probabil din cauza prafului de ouă, profund nefericit şi muşcînd tocmai într-un zgîrci din costiţă, simţeam pînă peste cap nevoia de fericire, rîvneam după fericire mai presus de orice raţiune, nimic pe lumea asta nu cîntărea cît setea mea de fericire, voiam să devin fericit fără oprelişti şi, în timp ce ceilalţi, mulţumiţi cu praful de ouă, încă mîncau, mă ridicai de la masă, mă dusei la dulap, de parcă fericirea s-ar fi aflat acolo, scotocii în raftul meu, găsii, nu, nu fericirea, ci în spatele albumului de fotografii, sub cartea mea de căpătîi, cele două pacheţele cu insecticid ale domnului Fajngold, scosei din pacheţel, nu, fireşte, nu fericirea, ci colierul de rubine perfect deparazitat al bietei mele mame,

pe care Bronski îl sustrăsese cu ani în urmă, într-o noapte de iarnă mirosind a zăpadă, dintr-o vitrină în care Oskar, pe atunci încă fericit şi în stare să spargă geamuri cu vocea lui, tăiase o gaură rotundă. Şi am părăsit locuinţa, luînd bijuteria cu mine, vedeam în bijuteria aceea treapta premergătoare ce ducea la, eram deja în drum spre, luai tramvaiul pînă la gară pentru că, mă gîndeam, dacă reuşesc, atunci cumpănii îndelung la şi mă lămurii că... dar ciungul şi saxonul, pe care ceilalţi îi numeau asesori, erau lămuriţi doar asupra valorii obiectului şi nici nu bănuiau cît de apt de fericire mă făcuseră cînd mi-au dat pe colierul bietei mele mame o servietă de piele veritabilă şi cincisprezece cartuşe de ţigări americane Lucky Strike.

După-amiază eram din nou în sînul familiei, în Bilk. Am pus pe masă cincisprezece cartuşe de Lucky Strike în pachete de douăzeci de bucăţi, o avere, i-am lăsat pe toţi cu gura căscată, le-am împins sub nas muntele de tutun blond şi le-am spus, ăsta e pentru voi, numai să mă lăsaţi, începînd de azi, în pace, cred că ţigările astea valorează cît liniştea mea şi încă ceva, vreau să duc cu mine la lucru, în fiecare zi, masa de prînz. Rămîneţi fericiţi cu mierea sintetică şi cu pietrele de brichetă, le-am spus fără mînie şi fără să-i condamn, eu am să fac altceva, fericirea mea se va scrie de acum încolo pe pietrele funerare sau, mai profesional spus, se va dăltui.

Korneff mă angajă ca practicant cu o sută de mărci germane pe lună. Asta era egal cu zero şi totuşi se chema că sînt plătit. Nici nu trecuse o săptămînă şi forţele mele se dovediră insuficiente pentru munca grea de pietrar. Trebuia să cioplesc un perete crud de granit belgian pentru un mormînt de patru locuri şi după nici o oră abia mai puteam să ţin dalta în mînă şi ciocanul nici nu-l mai simţeam. Celelalte operaţii brute a trebuit să i le las lui Korneff, în vreme ce eu, arătînd o îndemânare deosebită, executam dantelăria fină, muchiile, draguandarea unei suprafeţe cu două dreptare, trefilarea şi cipolirea denticulilor, lovitură de lovitură, la încastrările în dolomit. Un lemn cu patru canturi aşezat vertical şi deasupra, formînd un T, o scîndurică pe care şedeam, cu dreapta mînuiam dalta şi cu stînga, în ciuda obiecţiilor lui Korneff, care voia să facă din mine un dreptaci, aşadar cu stînga, făceam perele de lemn, maiurile, ciocanele de fier şi barosul să tune, să clinchetească, să muşte şi să frăgezească simultan, cu şaizeci şi patru de dinţi de buciardă, piatra. Fericirea, ce-i drept, nu era toba mea, fericirea era doar surogat, dar fericirea poate fi şi surogat, poate că fericirea există numai ca surogat, fericirea e mereu surogatul fericirii, se poate depozita: fericire de marmură, fericire de gresie, gresie de Elba, gresie de Main, gresie de mine, gresie de tine, gresie de noi, fericire de Kirchheimer, fericire Grenzheimer. Fericire grea: banc albastru. Fericire noroasă, farîmicioasă: alabastru. Oţelul vidia pătrunde fericit în granit. Dolomit: fericire verde. Fericire

duioasă: tuf. Fericire colorată - metal pentru filigranuri. Fericire poroasă: bazalt. Fericire domolită din Eifel. Ca un vulcan a izbucnit fericirea şi s-a depus prăfoasă, scrîşnindu-mi printre dinţi. Mîna cea mai fericită mi-am arătat-o la cioplirea scrisului. Pînă şi pe Korneff l-am lăsat în urma mea, am realizat singur partea ornamentală a meşteşugului sculpturii: frunze de acant, roze frînte pentru pietrele funerare ale copiilor, ramuri de palmier, simboluri creştine ca PX sau INRI, muluri concave, muluri rotunde, muluri ovale, cuţite de rindea simple, cuţite de rindea duble. Oskar fericea pietrele funerare cu cele mai de neînchipuit modele pentru toate tarifele. Şi cînd reuşeam să cioplesc într-o placă de granit Diabas, şlefuită vreme de opt ore şi aburită iar şi iar cu suflarea mea, o inscripţie ca: Aici odihneşte în pace iubitul meu soţ - rînd nou - bunul nostru părinte, frate şi unchi - rînd nou - Joseph Esser - rînd nou - n. la 3.4.1885, m. la 22.6.1946 - rînd nou - moartea e poarta spre viaţă — atunci, citind acest text, mă simţeam în sfirşit cuprins de o fericire-surogat, adică de o fericire călduţă, şi-i mulţumeam celui răposat, în vîrstă de şaizeci şi unu de ani, lui Joseph Esser şi norului de granit verde format în faţa dăltiţei mele, iar şi iar, acordînd o atenţie deosebită celor şase O din inscripţia de pe piatra funerară; aşa se făcu că litera O, pe care Oskar o iubea mai presus de celelalte, îi reuşise, ce-i drept, egală şi perfectă, dar de fiecare dată, prea mare. La sfîrşitul lui mai mi-am început perioada de pietrar practicant. La începutul lui octombrie lui Korneff îi mai apărură două furuncule şi tocmai trebuia să mutăm placa de travertin pentru Hermann Webknecht şi Else Webknecht, n. Freytag, la cimitirul din sudul oraşului. Pînă atunci, pietrarul, care nu avea încredere în forţele mele, nu se încumetase să mă ia cu el la alte cimitire. De cele mai multe ori, la operaţiile de transportare, îl ajuta un salahor aproape surd, dar priceput de altfel, de la firma Julius Wobel. În compensaţie, Korneff punea personal umărul cînd Wobel, care ţinea opt lucrători, avea nevoie de mînă de lucru. Eu mă ofeream mereu zadarnic să ajut la lucrările din cimitire; ceva mă atrăgea într-acolo, deşi la vremea aceea nu venise încă momentul. Din fericire, la începutul lui octombrie, se ivi prilejul ca Wobel, din cauza cererii ridicate, să nu se mai poată lipsi de nici un lucrător; Korneff se hotărî să mă folosească pe mine.

Am sprijinit peretele de travertin de spatele minicamionetei pe trei roţi şi l-am împins apoi pe trunchiuri de lemn pînă la suprafaţa de încărcare, alături am aşezat soclul, canturile le-am învelit cu saci goi de hîrtie, apoi am mai încărcat şi scule, ciment, nisip, pietriş, lemnele şi lăzile necesare la descărcat, eu am fixat bine chepengul, Korneff se afla deja la volan şi porni motorul. Îşi scoase brusc capul şi ceafa cu furuncule pe geamul lateral şi strigă: „Hai, băiete, dă-i drumu', ce stai? Ia-ţi sufertaşul şi urcă!"

O călătorie lentă în zona Spitalului Municipal. În faţa porţii principale nori albi de surori. Printre ele una cunoscută, sora Gertrud, îi fac semn cu mîna, îmi răspunde. Fericirea, mă gîndesc, din nou sau încă, fericirea, ar trebui s-o invit o dată, chiar dacă acum n-o mai văd, pentru că în direcţia Rinului, s-o invit undeva, în direcţia Kappes Hamm, poate la cinema sau să-l vedem pe Grundgens la teatru, uite-o c-a şi apărut, clădirea de cărămidă galbenă, trebuie s-o invit, nu neapărat la teatru, şi fumul se ridică deasupra copacilor despuiaţi ai crematoriului, ce-ar fi, soră Gertrud, să mai schimbăm tapetul? Alt cimitir, alte afaceri cu pietre funerare: tur de onoare pentru sora Gertrud în faţa porţii principale: Beutz & Kranich, Pottgiesser — Pietre naturale, Bohm — Morminte artistice, Gockeln — Horticultura cimitirelor, control la poartă, nu e aşa simplu să ajungi în cimitir, administraţia poartă chipiul cimitirului. Travertin pentru un mormînt de două locuri, numărul şaptezeci şi nouă, parcela opt, Webknecht Hermann, mîna la chipiul cimitirului, de predat sufertaşul la crematoriu pentru încălzit. Şi în faţa sălii cadavrelor stă Schugger Leo.

I-am spus lui Korneff: „Ăsta nu-i cumva un anume Schugger Leo, cel cu mănuşi albe?"

Korneff, pipăindu-şi furunculele: „Ăla-i Sabber Willem, nu Schugger Leo, locuieşte aici!"

Cum aş fi putut să mă declar satisfăcut cu această explicaţie? În definitiv, şi eu m-am aflat înainte în Danzig şi acum mă aflu în Düsseldorf şi mă cheamă tot Oskar: „La noi era unu' în cimitire care arăta întocmai şi-l chema Schugger Leo şi la început de tot, cînd nu-l chema decît Leo, mergea la un seminar de popi".

Korneff, cu mîna stîngă la furuncule, cu dreapta întorcînd minicamioneta pe trei roţi în faţa crematoriului: „Tot ce se poate. Ştiu o groază de-alde ăştia de arată toţi la fel, au fost la seminar, acu' stau prin cimitire şi-i cheamă altfel. Asta e Sabber Willem!"

Trecurăm pe lîngă Sabber Willem. Acesta ne salută cu mănuşa albă şi eu mă simţii la cimitirul de sud ca acasă.

Octombrie, alei pustii, lumii îi cad părul şi dinţii, vreau să spun că mereu se leagănă frunze galbene de sus în jos. Linişte, vrăbii, trecători, motorul minicamionetei pe trei roţi în direcţia parcelei opt, care se află încă foarte departe. Printre altele, femei bătrîne cu stropitori şi nepoţi, soare pe granitul negru suedez, obeliscuri, coloane alegorice sau adevărate avarii de război, îngeri înverziţi de oxizi în spatele arborilor de tisă sau alte verdeţuri asemănătoare. Femeia cu mîna de marmură la ochi, orbită de propria-i marmură. Hristos în sandale de piatră binecuvîntează ulmii, un alt Hristos în parcela patru binecuvîntînd un mesteacăn. Gînduri frumoase între parcela patru şi parcela cinci. Să spunem, marea. Şi marea aruncă, printre altele, un cadavru la ţărm. Dinspre faleza din Sopot, muzică de viori şi timide

începuturi de focuri de artificii în favoarea orbilor de război. Mă aplec ca Oskar la trei ani peste minunăţiile aduse de apă la ţărm, sper să fie Maria, poate sora Gertrud, pe care trebuie s-o invit o dată. Dar este frumoasa Luzie, palida Luzie, după cum îmi confirmă acel bloc de artificii atingînd apogeul. Poartă chiar jacheta tiroleză împletită. Lîna e udă cînd o dezbrac. Udă e şi jacheţica pe care o poartă sub cea împletită şi iarăşi mă pîndeşte o jachetă tiroleză. Şi la urmă de tot, cînd s-a consumat şi focul de artificii şi n-au rămas decît viorile, găsesc sub lînă, pe lînă, în lînă, înfăşurată într-o flanea de gimnastică BDM de la Organizaţia Tinerelor Germane, inima ei, inima lui Luzie, o piatră funerară minusculă şi rece pe care stă scris: Aici odihneşte Oskar — Aici odihneşte Oskar — Aici odihneşte Oskar...

„Nu mai dormi, băiete!" îmi întrerupse Korneff gîndurile frumoase, legănate de mare, luminate de focurile de artificii. Am cotit la stînga şi parcela opt, o parcelă nouă fără copaci şi cu puţine pietre funerare, se întindea plată şi flămîndă înaintea noastră. Din dezordinea uniformă a mormintelor încă neîngrijite, deoarece erau prea proaspete, ieşeau în evidenţă ultimele cinci: munţi mustind de coroane brune cu panglici plouate, decolorate.

Am găsit imediat figura şaptezeci şi nouă la începutul rîndului patru, aproape de parcela şapte, unde se vedeau cîţiva copaci crescuţi peste noapte. Parcela era împodobită relativ uniform cu pietre la metru, mai ales marmură de Silezia. Am intrat în figura şaptezeci şi nouă venind din spate, am descărcat uneltele, cimentul, pietrişul, nisipul, soclul şi peretele de travertin care strălucea ca unsoarea. Minicamioneta pe trei roţi se săltă cînd am coborît peretele de pe suprafaţa de încărcare pe lada pusă pe trunchiurile cilindrice gata de a o lua din loc. Korneff a scos crucea provizorie de lemn de la capul mormîntului pe a cărei scîndură oblică scria H. Webknecht şi E. Webknecht, mi-a cerut tîrnăcopul şi a început să sape cele două gropi adînci de şaizeci şi unu de centimetri, cum prevedea regulamentul cimitirului, pentru pilonii de beton, în timp ce eu am luat apă din parcela şapte, pe urmă am preparat betonul şi am terminat cînd el a spus, ajungînd la cincizeci şi unu, gata, şi puteam să încep să bătătoresc cele două gropi, iar Korneff şedea suflînd greu pe peretele de travertin, îşi duse mîna la ceafă şi-şi pipăi furunculele. „Ei, acu'-i gata. Parcă-mi spune mie ceva cînd îi vremea să-i dăm drumu'." Eu bătătoream de zor, nu mă gîndeam la nimic. Din parcela şapte se tîra o înmormîntare protestantă peste parcela opt spre parcela nouă. Cînd au ajuns la trei rînduri de noi, Korneff se lăsă să alunece de pe peretele de travertin şi ne scoaserăm şepcile, începînd de la pastor şi pînă la ultimul om din convoi, cum prevedea regulamentul cimitirului. În spatele sicriului mergea singură o femeie mică, neagră şi strîmbă. În urma ei toţi erau mult mai mari şi mai bine făcuţi.

„Nu scapi aşa, cu una cu două!" gemu Korneff lîngă mine. „Îmi spune mie ceva că ăştia vor să iasă înainte de-a pune peretele ăsta pe picioare".

Înmormîntarea ajunsese la parcela nouă, se strînse într-o grămadă şi născu o voce de preot, cînd în creştere, cînd în descreştere. Tocmai am fi putut să punem soclul pe fundament, întrucît betonul fusese turnat. Dar Korneff se culcă pe burtă peste peretele de travertin, îşi trase şapca între frunte şi piatră, îşi răsuci în jos gulerul de la jachetă şi de la cămaşă, lăsîndu-şi ceafa liberă, în timp ce de la parcela opt pînă la nouă aflam amănunte din viaţa celui mort. N-a trebuit să mă caţăr doar pe peretele de travertin, m-am urcat pe spinarea lui Korneff şi mi-am primit răsplata. Erau doi, unul lîngă altul. Un întîrziat cu o coroană prea mare lua în piept parcela nouă, străduindu-se să ajungă la predica ce se apropia de sfîrşit. Cu o frunză de fag am şters alifia de Ichthyol, după ce am smuls dintr-o mişcare plasturele şi am văzut cele două întărituri aproape la fel de mari, de un brun ce da în gălbui. „Domnului să ne rugăm", adie din parcela nouă pînă la noi. Am luat vorbele astea drept un semnal, mi-am întors capul într-o parte, am apăsat şi am stors cu frunze de fag sub degete. „Tatăl nostru..." Korneff scrîşni: „Stoarce, nu apăsa". Am stors, „...numele Tău". Korneff reuşi să se roage şi el: „...vie împărăţia Ta". Atunci am apăsat totuşi, pentru că numai cu storsul nu făceam nimic. „Facă-se voia Ta, precum în cer aşa..." Era un miracol că nu a pocnit. Şi încă o dată: „Dă-ne nouă astăzi..." Acum era din nou rîndul lui KornefF la text: „...greşiţilor noştri şi nu ne duce pe noi în ispită..." Era mai mult decît m-aş fi aşteptat. „Bogăţie, putere şi măreţie." Am dat la iveală restul acela colorat. „În vecii vecilor, Amin." Şi în timp ce eu am mai stors o dată, Korneff: „Amin" şi iar am stors: „Amin", cînd cei din parcela nouă începură să-şi spună condoleanţe, Korneff repeta întruna:

„Amin", zăcea mat şi mîntuit pe travertin, gemea: „Amin", dar şi: „Mai ai beton de pus sub soclu?" Aveam, iar el: „Amin". Ultimele lopeţi le-am aruncat pentru puntea dintre cei doi piloni. Atunci Korneff se lăsă să alunece de pe suprafaţa lustruită şi scrisă şi îi ceru lui Oskar să-i arate frunzele de fag colorate de toamnă împreună cu conţinutul celor două furuncule cam de aceeaşi culoare. Ne puserăm şepcile ca lumea pe cap, apucarăm zdravăn piatra şi ridicarăm în picioare monumentul funerar al lui Hermann Webknecht şi al Elsei Webknecht, născută Freytag, în timp ce înmormîntarea din parcela nouă se risipea.

Fortuna Nord

Pietre funerare nu-şi puteau permite pe vremea aceea decît oamenii care lăsau în urma lor ceva valoros pe suprafaţa pămîntului. Nu trebuia neapărat să fie un diamant sau un şirag de perle lung de un cot. Pentru cincizeci de kilograme de cartofi puteai să-ţi procuri o piatră la metru din calcar de Grenzheim. Un monument pentru un mormînt dublu din granit belgian pe trei socluri ne-a adus stofa pentru două costume cu vestă. Văduva croitorului care avea stofa ne-a oferit pentru o încastrare din dolomit şi manopera, deoarece îşi mai oprise un lucrător.

Aşa se face că maistrul Korneff şi cu mine am luat după încetarea lucrului tramvaiul zece în direcţia Stockum, unde am căutat-o pe văduva Lennert, ca să ni se ia măsura. Oskar purta pe atunci, şi era destul de caraghios, o uniformă prelucrată de vînător de tancuri, a cărei tunică, deşi nasturii fuseseră schimbaţi, nu se putea încheia din cauza dimensiunilor mele speciale.

Lucrătorul, pe care văduva Lennert îl striga Anton, mi-a croit la comandă un costum dintr-o stofă bleumarin cu dungi fine: la un rînd, cu căptuşeală gri-cenuşie, umerii arătoşi, fără să creeze merite suplimentare, cocoaşa nu ascunsă, ci mai curînd accentuată decent, pantalonii cu manşetă, dar nu prea largi; pentru mine modelul de eleganţă rămînea în continuare magistrul meu Bebra. De aceea, nu am cerut bride pentru cordon, ci nasturi pentru bretele, vesta, în spate lucioasă, în faţă mată, căptuşită cu mătase roz. În total mi-au trebuit cinci probe.

Cînd lucrătorul încă mai trudea la costumul lui Korneff la două rînduri şi la al meu la un rînd, un pantofar căuta o piatră la metru pentru nevastă-sa, moartă în patruzeci şi trei, în urma unui bombardament. Omul acela vru mai întîi să ne ofere cecuri. Dar noi voiam să vedem marfa. Pentru marmura de Silezia cu încastrări de piatră artificială, Korneff primi o pereche de pantofi maro-închis şi o pereche de papuci cu talpă veritabilă. Mie îmi reveni o pereche de cizme cu şireturi, nemaipomenit de moi, deşi ieşite din modă. Măsura treizeci şi cinci: le dădeau picioarelor mele slăbănoage o ţinută sigură şi elegantă.

De cămăşi se îngriji Maria, căreia îi pusesem pe cîntarul pentru miere sintetică un teanc de mărci germane: „Ai putea să-mi cumperi două cămăşi albe, una cu dungi fine, o cravată gri-deschis şi una maro? Restul păstrează-l pentru Kurtchen sau pentru tine, că tu nu te

gîndeşti niciodată la tine, numai la alţii".

Odată, într-o perioadă de generozitate, i-am dăruit Gustei o umbrelă cu mîner de os veritabil şi un joc de cărţi de skat, abia folosite, pentru că îşi dădea cu plăcere în cărţi, dar le împrumuta fără plăcere vecinilor, mai ales atunci cînd voia să-şi întrebe cărţile despre întoarcerea lui Koster.

Maria se grăbi să-mi îndeplinească cererea, îşi luă din banii prisosiţi o manta de ploaie şi pentru Kurtchen un ghiozdan din imitaţie de piele care, oricît era de urît, trebuia să-şi atingă scopul deocamdată. La cămăşile şi la cravatele mele a mai adăugat trei perechi de şosete gri, pe care uitasem să le comand.

Cînd Korneff şi Oskar îşi luară costumele, ne-am postat puţin intimidaţi şi totuşi impresionaţi unul de celălalt în faţa oglinzii din atelierul croitorului. Korneff nu îndrăznea să-şi întoarcă ceafa brăzdată de cicatricele furunculelor. Braţele îi atîrnau în jos din articulaţiile umerilor lăsaţi; încerca să-şi întindă genunchii. Mie costumul cel nou îmi dădea, mai ales cînd încrucişam braţele peste piept, mărindu-mi astfel lărgimea toracelui, şi cînd mă lăsam cu toată greutatea pe piciorul drept, îndoindu-l lejer pe cel stîng, un aer de intelectual demonic. Cu zîmbetul pe faţă, gustînd din plin uimirea lui Korneff, m-am apropiat de oglindă, eram atît de aproape de suprafaţa ocupată de mutra mea întoarsă, încît aş fi putut să mi-o sărut, dar n-am făcut decît s-o aburesc şi am rostit aşa, într-o doară: „Ei, Oskar! Nu-ţi mai lipseşte decît un ac de cravată".

O săptămînă mai tîrziu, cînd am fost la Spitalul Municipal, într-o duminică după-amiază, s-o vizitez pe îngrijitoarea mea şi m-am înfăţişat mîndru şi tip-top, eram deja posesorul unui ac de cravată cu perlă.

Fetele mele au rămas fără grai cînd m-au văzut în camera de gardă. Era în vara tîrzie a lui patruzeci şi şapte. Mi-am încrucişat, în felul meu studiat, mînecile costumului peste coşul pieptului şi m-am jucat cu mănuşile de piele. Eram deja de mai bine de un an pietrar practicant şi maistru în execuţia mulurii concave. Mi-am pus picior peste picior, avînd totuşi grijă de dunga pantalonului. Buna noastră Guste se îngrijea de forma mea exterioară de parcă totul ar fi fost menit pentru Koster, cel ce avea să se-ntoarcă acasă şi să schimbe totul. Sora Helmtrud voia să pipăie stofa şi a şi pipăit-o. Lui Kurtchen i-am cumpărat în primăvara lui patruzeci şi şapte, cînd i-am serbat a şaptea aniversare cu lichior de ouă şi cu prăjituri făcute în casă - reţetă: se ia... - un loden gri-şoarece. Le-am oferit surorilor, bineînţeles şi sorei Gertrud, fursecuri procurate în schimbul unei plăci de granit, la care s-au mai adăugat şi douăzeci de pfunzi de zahăr brun. Kurtchen mergea, după părerea mea, cu prea multă plăcere la şcoală. Învăţătoarea, o necunoscută şi - slavă Domnului - nu o Spollenhauer, îl

lăuda, spunea că e isteţ, dar puţin prea serios. Cît de vesele pot fi surorile medicale cînd li se oferă fursecuri! Rămas singur pentru o clipă cu sora Gertrud în camera de gardă, m-am interesat de duminicile ei libere.

„Păi, azi, de pildă, sînt liberă de la cinci. Dar în oraş nu-i nimic de văzut", se resemna sora Gertrud.

Eu eram de părere că o încercare n-ar fi stricat. La început nici nu se gîndi să încerce, preferînd să tragă un somn zdravăn. Atunci am devenit mai direct, am invitat-o şi, pentru că tot nu putea să se decidă, am încheiat cu cuvintele: „Puţină iniţiativă, ce Dumnezeu, soră Gertrud! Nu eşti tînăr decît o dată în viaţă. Cît despre prăjituri, vă asigur că nu vor lipsi". Mi-am acompaniat textul cu cîteva bătăi stilizate pe buzunarul de la piept, i-am mai oferit un fursec şi pe neaşteptate m-a cuprins o sperietură cînd am auzit-o pe fata aceea vulgară din Westfalia, care nu era nici pe departe genul meu, spunînd cu faţa întoarsă spre dulăpiorul cu medicamente: „Păi, atunci să fie, dacă spuneţi dumneavoastră. Să zicem pe la şase, da' nu aici, să zicem în Corneliusplatz".

Nici nu m-aş fi aşteptat vreodată să-mi dau o întîlnire cu sora Gertrud în faţa intrării principale sau în holul spitalului. Aşa că am aşteptat-o la şase sub ceasul din Corneliusplatz, pe atunci încă stricat de la bombardament, dar care niciodată nu arătase ora exactă. A venit punctuală, după cum am putut constata pe ceasul meu de buzunar procurat la un preţ modest cu cîteva săptămîni în urmă. Era să n-o recunosc; deoarece, dacă aş fi văzut-o coborînd în staţia de vizavi, să zicem, la o distanţă de cincizeci de paşi, înainte ca ea să mă fi observat, m-aş fi eschivat, aş fi luat-o din loc; fiindcă sora Gertrud nu a venit în chip de soră Gertrud, nu a venit în alb cu broşa cu cruce roşie, ci ca o oarecare domnişoară Gertrud Wilms din Hamm sau Dortmund sau din altă parte între Dortmund şi Hamm, îmbrăcată într-o ţinută civilă sărăcăcioasă.

Ea nu observă indispoziţia mea, povesteşte că era gata să întîrzie pentru că sora-şefă îi mai ceruse să facă ceva, cu puţin înainte de cinci, doar ca s-o irite.

„Deci, pot să vă fac cîteva propuneri, domnişoară Gertrud? Aş zice să începem fără nici o obligaţie cu o cofetărie şi după aceea, cum doriţi dumneavoastră: eventual un film, la teatru nu mai găsim, din păcate, bilete, sau ce-aţi zice de un dans?"

„O, da, să mergem sa dansăm!" se entuziasmă ea şi observă prea tîrziu şi atunci abia ascunzîndu-şi spaima, că în calitate de partener de dans, eu aş fi făcut o figură ce-i drept ireproşabilă ca îmbrăcăminte, dar imposibilă ca dansator.

Dintr-un fel de răzbunare — de ce nu venise îmbrăcată în uniforma ei de soră medicală atît de îndrăgită de mine? —, am rămas la planul

acceptat de ea, iar ea, care nu avea pic de imaginaţie, uită de sperietură, mîncă împreună cu mine, eu o felie, ea trei felii de tort, în care cu siguranţă era şi ciment, luă după ce plătisem prăjiturile cu bani gheaţă, împreună cu mine tramvaiul la Koch, la Wehrhahn, în direcţia Gerresheim, deoarece mai jos de Grafenberg trebuia să se afle, după spusele lui Korneff, un local de dans.

Ultima porţiune de traseu am urcat-o pe jos, pentru că tramvaiul oprea înainte de urcuş. O seară de septembrie ca la carte. Sandalele cu talpă de lemn ale lui Gertrud, luate fără cartelă, clămpăneau ca moara de pe rîu. Asta mă înveselea. Oamenii care coborau din direcţie opusă întorceau capul după noi. Domnişoara Gertrud se simţea jenată. Eu eram obişnuit, nici nu-mi păsa. În definitiv, eu plătisem banii pe prăjituri, de pe urma cărora se ospătase cu trei felii de tort de ciment la cofetăria Kürten.

Localul de dans se numea Wedig şi purta subtitlul: Lowenburg. Încă de la casă ne-au întimpinat chicoteli şi, după ce am intrat, capete întoarse. Sora Gertrud deveni nesigură în îmbrăcămintea ei civilă, era gata, gata, să se împiedice de un scaun pliant, dacă nu i-am fi venit în ajutor un chelner şi cu mine. Acela ne conduse la o masă în apropierea ringului de dans şi eu comandai de două ori o băutură răcoritoare şi adăugai apăsat să înţeleagă chelnerul: „Dar cu un strop de tărie, vă rog".

Localul Lowenburg consta, în principal, dintr-o sală care pare-se că servise înainte ca şcoală de călărie. Tavanul extrem de avariat era pavoazat, de la ultimul carnaval, cu serpentine şi ghirlande. Lumini semiobscure şi colorate se roteau, aruncînd reflexe pe părul lins dat spre spate al tinerilor bişniţari, eleganţi în felul lor, şi pe bluzele de tafta ale fetelor, care păreau a se cunoaşte între ele.

Cînd ni s-a servit băutura răcoritoare cu un strop de tărie, îi comandai chelnerului zece Amis, îi oferii sorei Gertrud una şi chelnerului una, pe care şi-o puse după ureche, şi după ce îi oferii foc doamnei mele, scosei ţigaretul de chihlimbar al lui Oskar, ca să fumez o ţigară Camel pînă la jumătate. Mesele de lîngă noi se liniştiseră. Sora Gertrud îndrăzni să-şi ridice privirea. Şi cînd am stins restul acela ispititor de Camel în scrumieră şi l-am lăsat acolo, sora Gertrud a luat chiştocul cu îndemînare şi l-a pus într-o despărţitură a gentuţei ei de muşama.

„Pentru logodnicul meu din Dortmund", a spus, „fumează ca un turc".

Eram fericit că nu sînt logodnicul ei şi că muzica începuse.

Orchestra formată din cinci muzicanţi cînta: *Don't fence me in.* Bărbaţi grăbiţi, cu tălpi de crep, traversînd diagonal ringul de dans fără să se lovească între ei, pescuiau cîte o fată care cînd se ridica de pe scaun, îşi lăsa geanta în grija prietenei.

Unele perechi dansau curgător, de parcă ar fi studiat. Se mesteca mult chewing-gum, cîţiva băieţi întrerupseseră dansul pentru cîteva măsuri şi le ţineau de braţ pe fetele care se bîţîiau nerăbdătoare pe loc - firimituri englezeşti înlocuiau drojdia în aluatul renan. Înainte ca perechile să-şi regăsească ritmul în dans, mici obiecte erau plasate la diverşi indivizi: bişniţarii veritabili nu cunosc odihna.

Primul dans l-am sărit; la următorul foxtrot, Oskar urmărea picioarele bărbaţilor şi o invită pe sora Gertrud, care nu ştia ce se întîmplă cu ea, la un dans, cînd orchestra atacă *Rosamunde.*

Amintindu-mi de calităţile de dansator ale lui Jan Bronski, am îndrăznit să încerc un foxtrot, deşi eram cu două capete mai scund decît sora Gertrud, şi, conştient de grotescul cuplului nostru, voiam chiar să-l accentuez: o ţineam cu palma întoarsă în afară sprijinită de şezut şi ea se lăsa în voia sorţii, simţeam treizeci la sută lînă, mă lipii cu obrazul şi mai mult de bluza ei, simţind-o întreagă pe puternica soră Gertrud, călcînd între paşii ei, făcîndu-mi loc cu braţele noastre înţepenite, din colţ în colţ, pe ringul de dans. A mers chiar mai bine decît sperasem. Mi-am îngăduit să fac şi figuri, ferindu-i în partea de sus, bluza, în partea de jos, conducîndu-i cînd în stînga, cînd în dreapta, şoldul ei care păstra echilibrul, o dansam fără să renunţ la ţinuta clasică a foxtrotului şi lăsînd impresia că doamna va cădea imediat pe spate, iar domnul care vrea s-o doboare va cădea peste ea, şi totuşi nu cad, pentru că sînt excelenţi dansatori de foxtrot.

În curînd ne pomenirăm că aveam spectatori. Am auzit exclamaţii: „Nu ţi-am zis că ăsta-i Jimmy! Uite-l pe Jimmy în carne şi oase. *Hallo, Jimmy! Come on, Jimmy! Let's go, Jimmy!"*

Din păcate, nu puteam să văd faţa sorei Gertrud şi trebuia să mă mulţumesc cu speranţa că priveşte cu mîndrie şi detaşare succesul nostru ca pe nişte ovaţii venite din partea tinerilor şi că acele aplauze ar trebui să i se pară fireşti, ca şi complimentele stîngace ale pacienţilor cu care era obişnuită ca soră.

Cînd ne-am aşezat, aplauzele nu mai conteneau. Orchestra celor cinci, în care se remarca îndeosebi bateristul, dădu un tuş şi încă unul şi pe-al treilea. Se striga „Jimmy" şi „I-ai văzut p-ăia doi?" Atunci sora Gertrud se ridică, bîigui ceva despre toaletă, îşi luă gentuţa cu chiştocul pentru logodnicul din Dortmund şi se năpusti, roşie ca focul, lovindu-se de toate scaunele şi mesele, în direcţia toaletei, lîngă casă.

Nu se mai întoarse. Faptul că înainte de a pleca golise cu înghiţituri mari paharul ar fi trebuit să-mi dea de înţeles că un pahar dat peste cap înseamnă despărţire: sora Gertrud m-a lăsat în pană.

Şi Oskar? Cu o ţigară americană în ţigaretul de chihlimbar, îi comandă oberului, care a luat discret paharul golit al sorei medicale, o tărie fără răcoritoare. Putea să coste oricît: Oskar zîmbi. Ce-i drept dureros, totuşi zîmbi şi-şi puse, jos, picior peste picior, iar sus, îşi

încrucişa braţele, balansîndu-şi delicatele cizme negre cu şireturi, măsura treizeci şi cinci, şi savura superioritatea celui părăsit.

Tinerii clienţi permanenţi ai locandei Lowenburg erau drăguţi, îmi făceau cu ochiul de pe ringul de dans. *"Hallo",* îmi strigau băieţii şi *„Take it easy",* fetele. Le mulţumeam cu ţigaretul acelor reprezentanţi ai unui adevărat umanitarism şi mustăcii cu îngăduinţă, cînd bateristul se avîntă plin de zel amintindu-mi de frumoasele vremuri ale tribunelor de odinioară, cînd atacă un număr solistic la cimbal, timpane şi trianglu ca apoi să anunţe că doamnele invită.

Orchestra se înfierbîntase, interpreta *Jimmy the tiger.* Fireşte că eu eram cel vizat, deşi la Lowenburg nu putea să ştie nimeni de evoluţia mea ca toboşar sub schelele tribunelor, în orice caz, năpîrstocul ăla de fată ca argintul-viu cu ciuful de păr roşu vopsit, care mă desemnă pe mine drept alesul ei, îmi şopti la ureche, cu gura umflată de chewing-gum şi vocea răguşită de tutun, „Jimmy the tiger". Şi în timp ce dansam într-un ritm drăcesc Jimmy, răscolind jungla şi pericolele ei, tigrul ne dădu tîrcoale cu labele lui de tigru, preţ de vreo zece minute. Din nou a urmat un tuş şi aplauze şi iar tuş, pentru că aveam o cocoaşă bine îmbrăcată şi picioare agere şi făceam figură bună ca *Jimmy the Tiger.* Am invitat-o pe dama destinată mie la masa mea şi Helma — aşa o chema — îmi ceru voie să o aducă şi pe prietena ei, Hannelore. Hannelore era tăcută, liniştită şi bea mult. Helma era mai mult cu ţigările americane şi a trebuit să-i mai comand încă o serie oberului.

O seară reuşită. Am dansat *Hebaberiba, In the mood, Shoeshine Boy,* între timp am făcut conversaţie, mi-am procurat două fete uşor de mulţumit, care mi-au povestit că lucrau amîndouă la oficiul de telefoane din Graf-Adolf-Platz, dar că mai multe fete de la oficiul de telefoane veneau în fiecare sîmbătă şi duminică la Wedig, la Lowenburg. În orice caz, ele erau la fiecare sfîrşit de săptămînă acolo, în caz că nu se nimerea să fie de serviciu, şi eu le-am promis de asemenea să vin mai des, pentru că Helma şi Hannelore erau aşa de drăguţe şi mai ales că deşi erau de la telefoane - aici am încercat un calambur pe care l-au înţeles amîndouă imediat —, puteai să te înţelegi la fel de bine cu ele şi stînd faţă-n faţă.

Pe la spital nu am mai dat multă vreme. Şi cînd am mai făcut rareori cîte o vizită, sora Gertrud fusese mutată la pavilionul de femei. N-am mai văzut-o niciodată sau doar o dată în treacăt, cînd ne-am salutat de la distanţă. La Lowenburg am devenit client permanent, bucurîndu-mă de simpatie. Fetele mă cam acaparară, dar nu fără măsură. Datorită lor am cunoscut şi cîţiva militari din armata de ocupaţie britanică, m-am ales cu o sută de cuvinte englezeşti, m-am împrietenit, ba chiar am băut Bruderschaft cu unii muzicanţi din orchestra de la Lowenburg, dar în ce priveşte bătutul la tobă mi-am impus să nu mă aşez niciodată

în spatele bateriilor, ci m-am mulţumit cu fericirea măruntă de cioplire a scrisului în atelierul de pietrar al lui Korneff.

În timpul iernii aspre a anului patruzeci şi şapte-patruzeci şi opt, am păstrat contactul cu fetele de la telefoane, am obţinut şi un pic de căldură nu prea costisitoare de la tăcuta şi liniştita Hannelore, cu care păstram totuşi distanţa, lăsîndu-ne în voia unei legături care nu ne obliga la nimic.

Iarna pietrarul se respectă. Trebuie făurite unelte noi, de pe unele pietre mai vechi se dă jos suprafaţa scrisă, unde lipsesc canturi, se şlefuieşte din nou, se fac muluri concave. Korneff şi cu mine am umplut din nou depozitul de pietre funerare, golit în sezonul de toamnă, am bătătorit nişte pietre artificiale rezultate din calcar de scoică. Am încercat să realizez şi unele lucrări mai uşoare de sculptură cu maşina de gravat, am cioplit reliefuri, capete de îngeri, chipul cu cununa de spini al lui Hristos şi porumbelul Sfîntului Duh. Cînd cădea zăpada, o dădeam cu lopata şi cînd nu ningea deloc, dezgheţam cişmeaua pentru maşina de şlefuit.

La sfîrşitul lui februarie patruzeci şi opt — carnavalul mă făcuse să slăbesc, se pare că arătam mai spiritualizat, deoarece la Lowenburg fetele îmi spuneau „Doctorul" -, puţin după Miercurea Cenuşii, m-am şi pomenit cu primii ţărani de pe malul stîng al Rinului, care veniseră să vadă depozitul nostru de pietre funerare. Korneff lipsea. Îşi făcea cura anuală împotriva reumatismului, lucra la Duisburg, la gura unui furnal, şi cînd s-a întors după paisprezece zile complet uscat şi fără furuncule, reuşisem deja să vînd convenabil trei pietre, printre care una pentru un mormînt de trei locuri. Korneff mai scăpă de încă doi pereţi de calcar de Kirchheim şi pe la mijlocul lui martie începurăm plasările. O marmură de Silezia plecă spre Grevenbroich; cele două pietre la metru de Kirchheim se află într-un cimitir de ţară, la Neuss; piatra din nisip roşu de Main cu capete de îngeri, cioplite de mine, mai poate fi admirată şi azi la cimitirul din Stommel. Peretele de granit cu chipul lui Hristos purtînd cunună de spini, îl vîndurăm, la sfîrşitul lui martie, pentru un mormînt de trei locuri şi o pornirăm mai încet, pentru că mica noastră camionetă pe trei roţi era supraîncărcată, în direcţia Kappes-Hamm, Podul peste Rin-Neuss. De la Neuss peste Grevenbroich spre Rommerskirchen, o cotirăm apoi la dreapta, pe drumul ce duce la Bergheim Erft, lăsarăm Rheydt, Niederaufiem în urma noastră, şi am adus în sfîrşit placa aceea cu soclu cu tot, fără nici o crăpătură, la cimitirul din Oberauflem, aşezat uşor înclinat către sat pe o colină.

Ce privelişte! La picioarele noastre bazinul carbonifer al Erft-ului. Cele opt cămine fumegînde ale întreprinderii Fortuna. Noua centrală energetică Fortuna Nord, huruind continuu şi vrînd parcă mereu să explodeze. Munţi mijlocii de halde de zgură împînziţi de funiculare şi

vagonete basculante. Din trei în trei minute un tren electric cu cocs sau gol. Venind dinspre centrala energetică, mergînd înspre centrala energetică, mic ca un tren de jucărie, apoi ca o jucărie pentru uriaşi, depăşind colţul stîng al cimitirului, linia de înaltă tensiune în coloane de cîte trei, zumzăind şi alergînd spre Koln. Alte coloane grăbind către orizont spre Belgia şi Olanda: lume, punct nodal - înălţăm peretele din granit pentru familia Flies — se naşte electricitate, cînd... Groparul cu ajutorul lui, care îl înlocuia aici pe Schugger Leo, veniră cu uneltele, ne aflam în cîmpul de tensiune, groparul începu cu o deshumare la trei rînduri sub noi — aici se făceau lucrări de reparaţie — vîntul ne aduse miasmele specifice unei deshumări premature - nu, fără scîrbă, doar era martie. Ogoare de martie printre pantele de steril. Groparul purta nişte ochelari legaţi cu sfoară şi se certa cu Schugger Leo al lui pînă ce sirena de la Fortuna răsuflă vreme de un minut, noi, în schimb, fără respiraţie, cît despre femeia în curs de deshumare, ce să mai vorbim, doar înalta tensiune mai rezista şi sirena se înclină, căzu peste bord şi se înecă — în timp ce fumul gri ca ardezia de la acoperişurile de ţară se încreţea la amiază şi clopotele bisericilor îi ţineau isonul: roagă-te şi lucrează — industria şi religia mînă în mînă. Schimbare de tură la Fortuna, noi, pîine cu unt şi cu slănină, dar deshumarea nu-şi permite nici un răgaz şi curentul de înaltă tensiune grăbindu-se de asemenea fără răgaz spre puterile învingătoare, luminînd Olanda, în timp ce aici mereu e întrerupere de curent — şi totuşi femeia ieşi la lumină!

În timp ce Korneff săpa găuri pentru fundaţie la o adîncime de unu şi cincizeci, ea ieşi la suprafaţă, în aerul proaspăt şi nu zăcea de mult acolo jos, abia din ultima toamnă, în întuneric, şi se afla deja într-un stadiu avansat; şi cum peste tot se iau măsuri de ameliorare şi doar şi demontajul pe Rin şi pe Ruhr făcuse progrese, tot aşa şi femeia aceea se confruntase serios cu sine însăşi în iarnă - în care eu ardeam gazul la Lowenburg sub crusta îngheţată a bazinului carbonifer şi acum, în timp ce bătătoream betonul şi fixam soclul, trebuia să fie convinsă bucată cu bucată să se deshumeze. Dar pentru asta exista lada de zinc, ca să nu se piardă nimic, nici un capăt de aţă — aşa cum pînă şi copiii alergau în spatele camioanelor supraîncărcate, la livrarea de brichete de la Fortuna şi adunau brichetele căzute, deoarece cardinalul Frings spusese din amvon: Cu adevărat vă grăiesc vouă: furtul de cărbuni nu e un păcat. Dar pentru ea nimeni nu mai trebuia să facă foc. Nu cred că îngheţa în aerul proaspăt de martie devenit proverbial, mai ales că avea şi piele mai mult decît suficientă şi resturi de stofă şi păr care îşi păstra permanentul intact - de unde vine şi cuvîntul - şi capacul sicriului era numai bun de deshumare, pînă şi aşchiile mici de lemn voiau să plece la celălalt cimitir, unde nu erau ţărani şi mineri de la Fortuna, nu, acolo în oraşul mare, unde se întîmpla mereu ceva şi

nouăsprezece cinematografe funcţionau simultan, acolo voia să se întoarcă femeia, pentru că era o evacuată, după cum spunea groparul, şi nu autohtonă: „Asta-i venită tomna din Kolle şi merge la Mullem p-ailaltă parte a Rinului", spuse el şi ar fi spus încă şi mai mult dacă, din nou, sirena nu, preţ de un minut sirena şi profitînd de sirenă m-am apropiat de deshumare şi am luat ceva cu mine, ceva ce se dovedise apoi acolo, lîngă lada cu zinc, a fi fost lopata mea, pe care nu o pusei în funcţiune ca să ajut, ci doar pentru că o aveam asupra mea, am luat pe lopată chiar ceva căzut acolo pe jos: lopata era o fostă lopată RAD a detaşamentelor de muncă ale Reichului. Şi ce am cules pe lopata RAD erau fostele sau - cred azi -, de fapt, degetul mijlociu şi cel inelar al femeii evacuate, amîndouă nu căzute de la sine, ci retezate de unul care nu avea sentimente. Acestea îmi păreau frumoase şi îndemînatice ca şi capul femeii, care se afla deja în lada de zinc şi îşi păstrase un anumit echilibru, avînd în vedere că străbătuse iarna postbelică patruzeci şi şapte-patruzeci şi opt, cunoscută ca foarte aspră, aşa încît se putea vorbi de frumuseţe, fie ea şi una în descompunere. De altfel, capul şi degetele femeii le găseam mai aproape şi mai umane decît frumuseţea centralei energetice Fortuna Nord. Se prea poate să fi savurat patosul peisajului industrial, aşa cum îl savurasem odinioară pe Gustaf Grundgens, dar rămîneam sceptic în faţa unor asemenea frumuseţi exterioare, chiar dacă acestea erau foarte artistice, iar evacuata ni se dezvăluia într-un mod foarte natural. De acord că acel curent de înaltă tensiune îmi trezea, întocmai ca lui Goethe, un sentiment de universalitate, dar degetele femeii îmi atingeau inima, chiar dacă mi-o imaginam pe evacuată în chip de bărbat, deoarece aceasta se potrivea mai bine în harababura mea de decizii şi pentru comparaţia prin care eu deveneam Yorick, iar femeia — pe jumătate încă jos, pe jumătate în lada de zinc — devenea bărbatul Hamlet, dacă vrem să-l considerăm pe Hamlet bărbat. Eu, însă, Yorick, actul cinci, bufonul, „Eu l-am cunoscut, Horatio", scena întîi, eu care pe toate scenele lumii „Ah, sărmane Yorick!" - i-am împrumutat lui Hamlet craniul ca un oarecare Grundgens sau Sir Lawrence Olivier să-şi facă în chip de Hamlet fel de fel de gînduri legate de acesta: „Unde-s şotiile tale? Tumbele tale?" - ţineam degetele lui Hamlet pe lopata mea de muncă obştească, stăteam pe solul solid al bazinului carbonifer al Renaniei Inferioare, între mormintele minerilor, ţăranilor şi ale membrilor familiilor acestora, mă uitam la acoperişurile de ardezie ale satului Oberaufiem, făceam din cimitirul de ţară centrul universului, din centrala energetică Fortuna Nord vizaviul meu impunător, semizeiesc, ogoarele erau ogoarele Danemarcei, Erft era laguna mea ce putrezea aici, pentru mine putrezea în regatul Danemarcei - eu, Yorick, supratensionat, supraîncărcat, zumzăind, cîntînd deasupra mea, nu spun că erau îngeri şi totuşi îngerii de înaltă tensiune pe trei

coloane cîntau pînă la buza orizontului, unde se aflau Kolnul şi gara lui principală lîngă animalul gotic, fabulos, şi alimentau consiliul catolic cu curent celest peste ogoarele de sfeclă, dar pămîntul ne dădea bricheţi şi hamleţi şi nu stîrvul lui Yorick. Dar ceilalţi, care nu aveau de-a face cu teatrul, trebuiau să rămînă jos - „Cei ce au ajuns pînă aici. - Restul e tăcere" - şi au fost împovăraţi cu pietre funerare, aşa cum şi noi am împovărat familia Flies cu peretele greu de granit pentru mormîntul de trei locuri. Pentru mine însă, Oskar Matzerath, Bronski, Yorick, începea o eră nouă şi priveam, abia conştient de noua eră, în grabă, înainte de a se termina, degetele chircite ale prinţului Hamlet pe lopata mea - „E prea gras şi cu respiraţia scurtă" - l-am pus pe Grundgens să întrebe în actul trei, scena întîi, a fi sau a nu fi, am respins această întrebare absurdă, ţinînd mai mult elementele concrete laolaltă: aşa, de pildă, pe fiul meu şi pietrele lui de brichetă, pe taţii mei prezumtivi, pămînteşti şi cereşti, cele patru fuste ale bunicii mele, frumuseţea nemuritoare a bietei mele mame în fotografii, labirintul de cicatrice de pe spinarea lui Herbert Truczinski, coşurile de scrisori absorbante de sînge ale poştei poloneze, America - dar ce e America, pe lîngă linia tramvaiului nouă care mergea la Brosen -, am pus parfumul de vanilie uneori încă pregnant al Mariei să adie împotriva obrazului triunghiular al lui Luzie Rennwand, oferit ca o isterie, l-am rugat pe domnul Fajngold, care încă mai deparazita moartea, să caute insigna de partid dispărută în traheea lui Matzerath şi-i spusei lui Korneff sau mai mult vorbii către stîlpii de înaltă tensiune, spusei, întrucît am ajuns cu greu la această decizie şi totuşi simţeam nevoia înainte de a mă hotărî să pun o întrebare care, conformă cu teatrul, să-l pună în discuţie pe Hamlet şi pe mine, Yorick, să mă celebreze ca pe un adevărat burghez -, i-am spus deci lui Korneff, cînd acesta mă strigă pentru că soclul cu peretele de granit trebuia montat; mişcat de dorinţa de a deveni în sfîrşit un burghez adevărat, spusei, imitîndu-l uşor pe Grundgens, deşi nu-l văd să interpreteze un Yorick, spusei pe deasupra lopeţii: „A te însura sau a nu te însura, aceasta-i întrebarea".

De la acea cotitură din cimitir, vizavi de Fortuna Nord, am renunţat la localul de dans Weding-Lowenburg, am întrerupt orice legătură cu fetele de la telefoane, al căror mare atu fusese tocmai acela de a stabili legături rapid şi mulţumitor.

În mai am luat bilete de cinematograf pentru Maria şi pentru mine. După spectacol am mers la un restaurant, am mîncat destul de bine şi eu am discutat în voie cu Maria, care îşi făcea griji pentru că sursa de pietre de brichetă a lui Kurtchen secase, afacerea cu mierea sintetică începea să şchiopăteze şi pentru că — după cum spunea: eu cu slabele mele puteri, duc în spate întreaga familie. Am liniştit-o pe Maria, i-am spus că Oskar o face cu plăcere, că nimic nu i-ar conveni mai mult decît să trebuiască să poarte o mare răspundere, îi făcu şi

complimente despre felul cum arată şi îndrăzni, în sfîrşit, s-o ceară în căsătorie.

Ea îl rugă să-i lase un timp de gîndire. Întrebării mele de Yorick nu i se răspunse vreme de cîteva săptămîni deloc sau doar evaziv, ca, în sfîrşit, răspunsul să vină o dată cu reforma monetară.

Maria îmi numi o grămadă de motive, mă mîngîie pe braţ, mă dezmierdă „dragă Oskar", îmi spuse chiar că sînt prea bun pentru această lume, se rugă s-o înţeleg şi să rămînem prieteni, îmi ură tot ce e mai bun pentru viitorul meu de pietrar şi mai ales refuză categoric, la întrebările mele tot mai insistente, să ne căsătorim.

Aşa se face că Yorick nu a devenit un burghez, ci un Hamlet, un bufon, adică un nebun.

MADONNA 49

Reforma monetară a venit prea devreme, a făcut din mine un bufon, un nebun, m-a silit să reformez în acelaşi timp valoarea lui Oskar; m-am văzut deci constrîns să fac din cocoaşa mea, dacă nu capital, cel puţin să-mi asigur cu ea traiul zilnic.

Aşa se face că aş fi putut deveni un bun burghez. Vremea care a urmat reformei monetare - după cum putem constata azi -, avînd toate premisele pentru stilul Biedermeier, aflat momentan în plină înflorire, ar fi putut stimula şi la Oskar trăsăturile Biedermeier. Ca soţ Biedermeier aş fi participat la reconstrucţie, aş fi avut acum o întreprindere medie de pietrărie, le-aş fi dat la treizeci de muncitori, salahori şi ucenici leafă şi pîine, aş fi fost acel bărbat care le conferă blocurilor noi şi palatelor de asigurări, cu faţadele de travertin şi calcar de scoică, atît de apreciate azi, un aer impozant: soţ — businessman, soţ — Biedermann, soţ — gentleman, dar Maria mi-a dat papucii.

Atunci Oskar şi-a amintit de cocoaşa lui şi a căzut în plasa artei! Înainte ca maistrul Korneff, a cărui existenţă dependentă de pietrele funerare devenise îndoielnică, să fi renunţat la firmă, am renunţat eu; stăteam pe stradă, dacă nu îmi învîrteam degetele mari în bucătăria de locuit a Gustei Koster, îmi uzam lent costumul elegant făcut la comandă, începusem să devin mai neglijent, ce-i drept nu mă certam cu Maria, dar mă temeam de un scandal şi de aceea părăseam, de cele mai multe ori, dimineaţa devreme, locuinţa din Bilk, vizitam mai întîi lebedele din Piaţa Graf Adolf, apoi pe cele din Hofgarten şi şedeam, mic, pradă gîndurilor, dar nu chiar supărat, prin parcul Oficiului forţei de muncă sau prin cel al Academiei de Artă, care la Düsseldorf sînt învecinate, aflîndu-se peste drum unul de celălalt.

Stai şi stai pe o asemenea bancă pînă cînd devii tu însuţi de lemn şi setos de comunicare. Bărbaţi bătrîni, dependenţi de vreme, femei încărcate de ani, care redevin încet, încet, din nou, fetiţe guralive, potrivit anotimpului, lebede negre, copii ce se aleargă unii pe alţii ţipînd şi perechi de îndrăgostiţi, pe care am vrea să-i privim pînă cînd, aşa cum se poate prevedea, vor trebui să se despartă. Unii lasă să cadă hîrtii pe jos. Acestea fîlfîie un pic, se zbat apoi pe caldarîm şi sînt înţepate cu un cui din vîrful unui băţ pe care îl mînuieşte un bărbat cu şapcă, plătit de stat.

Oskar se învăţase să şadă pe bancă şi să-şi facă genunchi la stofa pantalonilor. De bună seamă că-i remarcasem pe cei doi adolescenţi

slabi şi pe fata cu ochelari, înainte ca grasa care purta o haină de piele cu centură de Wehrmacht să mă abordeze. Ideea de a mă acosta a fost precis a băieţilor care erau îmbrăcaţi în negru şi aveau un aer de anarhişti. Cu toate că arătau destul de periculoşi, se jenau totuşi să mi se adreseze direct, fără ocolişuri, mie, un cocoşat, care trădam totuşi o anumită superioritate. O convinseseră pe grasa în haină de piele. Aia a venit, stătea cu picioarele îndepărtate ca nişte coloane, se bîlbîia, pînă ce am rugat-o să ia loc. S-a aşezat, avea, din cauza ceţii de pe Rin, lentilele ochelarilor aburite, vorbea întruna pînă cînd i-am spus să-şi şteargă mai întîi ochelarii, pe urmă să-şi formuleze în aşa fel ceea ce o preocupă ca să o şi înţeleg. Atunci le-a făcut semn băieţilor fioroşi să se apropie şi ei s-au recomandat imediat, fără ca eu să-i fi provocat, artişti, artişti plastici, pictori, desenatori, aflaţi în căutarea unui model, în cele din urmă m-au lăsat să înţeleg, nu fără oarecare patos, că sperau a fi găsit în mine un model, şi pentru că eu făceam mişcări rapide cu degetul mare şi cu arătătorul, avansară şi posibilităţile de cîştig ale unui model al Academiei: Academia de Artă plătea o marcă şi optzeci pe oră - pentru nud - ceea ce nu era cazul, spuse grasa - chiar şi două mărci germane.

Oare de ce acceptase Oskar? Mă ispitea arta? Mă ispitea cîştigul? Arta şi cîştigul mă ispiteau; ele îl îmboldiră pe Oskar să spună da. Aşa că m-am ridicat, am lăsat pentru totdeauna în urma mea banca din parc şi posibilităţile oferite de o existenţă pe banca unui parc, îi urmai pe fata cu ochelari, cu mers ţeapăn de soldat, şi pe cei doi tinerei care păşeau aplecaţi în faţă de parcă îşi duceau geniul în spate, pe lîngă Oficiul forţei de muncă, în Eiskellerbergstraffe, în clădirea parţial avariată a Academiei de Artă.

Şi profesorul Kuchen - cu bărbuţa neagră, ochi de cărbune, pălărie neagră cu boruri largi, cu margini negre sub unghii - îmi aminti de bufetul negru din copilăria mea - văzu în mine acelaşi model excelent pe care-l văzuseră şi elevii săi în mine, bărbatul de pe banca din parc.

Îmi dădu tîrcoale cîtva timp, îşi făcu roată ochii de cărbune, strănută scoţînd praf negru pe nări şi vorbi, strîngînd parcă de gît cu unghiile lui negre un duşman nevăzut: „Arta este denunţ, expresie, pasiune! Arta este cărbune negru frăgezit pe hîrtia albă!"

Eu oferеam modelul acestei arte. Profesorul Kuchen mă conduse în atelierul elevilor lui, mă ridică şi mă aşeză pe placa turnantă cu propriile lui mîini, o învîrti, nu ca să mă ameţească, ci ca să scoată în evidenţă proporţiile lui Oskar, văzute din toate unghiurile. Şaisprezece şevalete se apropiară de profilul lui Oskar. Încă un scurt recital de strănut al profesorului împrăştietor de praf de cărbune. Cerea expresie, avea ce avea cu noţiunea expresie, spunea: expresie disperată, neagră ca noaptea, afirma despre mine că eu, Oskar, aş exprima imaginea avariată a omului acuzînd, provocînd, atemporală şi

totuşi reprezentînd nebunia secolului nostru, şi mai tună încă deasupra şevaletelor: „Nu-l desenaţi pe schilod, spintecaţi-l, răstigniţi-l, bateţi-l în cuie cu cărbune pe hîrtie!"

Ăsta a fost, fireşte, semnalul de începere, pentru că de şaisprezece ori scrîşni cărbunele în spatele şevaletelor, strigă frăgezindu-se, se frecă de expresia mea - vreau să spun cocoaşa —, o înnegri, o încondeie, o însemnă, pentru că toţi elevii profesorului Kuchen erau pe urmele expresiei mele cu atîta negru, încît începură să exagereze supraapreciind dimensiunile cocoaşei mele; fură nevoiţi să apeleze la coli tot mai mari şi cocoaşa mea tot nu le încăpea pe hîrtie.

Atunci profesorul Kuchen le-a dat celor şaisprezece frăgezitori de cărbune sfatul înţelept de a nu începe cu conturul cocoaşei mele prea expresive - care se pare că spărgea orice format -, ci mai întîi să-mi contureze cu negru, pe aproximativ o cincime din partea de sus a colii, pe cît posibil mult la stînga, capul.

Părul meu frumos străluceşte cu reflexe castaniu-închis. Tinerii aceia au făcut din mine un ţigan lăieţ. Nici unul dintre cei şaisprezece slujitori ai artei nu a observat că Oskar are ochi albaştri.

Cînd, în timpul unei pauze - fiecare model are voie după trei sferturi de oră de pozat să se repauzeze un sfert de oră —, am privit la cincimea superioară a celor şaisprezece planşe, m-a surprins, ce-i drept, în faţa fiecărui şevalet, denunţul social exprimat de înfăţişarea mea amărîtă, dar mi-a lipsit, simţindu-mă chiar frustrat, strălucirea ochilor mei albaştri: acolo unde ar fi trebuit să strălucească limpezi şi cuceritori, se roteau, se îngustau, se fărîmiţau şi mă împungeau cele mai negre pete de cărbune.

Raportîndu-mă la libertatea artistică, îmi spuneam: tinerii fii ai muzelor şi fetele vîrîte-n artă pînă peste cap îl recunoscură, ce-i drept, pe Rasputin; mai rămîne întrebarea dacă îl vor descoperi vreodată pe acel Goethe adormit în tine, dacă îl vor trezi şi-l vor aşterne uşor, mai puţin cu expresia, cît mai ales cu un condei de argint plin de tact, pe hîrtie? Nici cei şaisprezece elevi, oricît ar fi fost ei de talentaţi, nici profesorul Kuchen, oricît de inconfundabilă ar fi fost trăsătura lui de cărbune, nu reuşiră să lase posterităţii un portret al lui Oskar, cît de cît valabil. Atît că eu cîştigam bine, eram tratat cu respect, şedeam zilnic cîte şase ore pe placa turnantă, eram întors cînd cu faţa spre chiuveta înfundată mereu, cînd cu nasul spre ferestrele atelierului, cenuşii, albastre ca cerul, uşor înnourate, uneori chiar şi spre un paravan şi emanam expresie, ceea ce îmi aducea o marcă şi optzeci de pfenigi pe oră.

După cîteva săptămîni, elevii reuşiră să facă mai multe poze drăguţe. Vreau să spun că deveniseră mai cumpătaţi în îngroşarea cu negru a expresiei, nu mai exagerau dimensiunile cocoaşei mele pînă la refuz, mă prindeau ocazional pe hîrtie din creştet pînă-n tălpi, de la

nasturii jachetei, trecînd peste coşul pieptului, pînă la acel loc al stofei costumului care-mi contura cel mai vizibil cocoaşa. Pe multe planşe se mai găsise chiar loc pentru elemente de fundal. Tinerii se arătară, în pofida reformei monetare, încă impresionaţi de război, construiau în spatele meu ruine cu găuri negre acuzatoare în loc de ferestre, mă plasau pe mine, în chip de fugar lipsit de speranţă şi subalimentat, printre trunchiurile de copaci ţepoşi, ba chiar mă arestau: traseră sîrguincioşi în jurul meu cu cărbune negru un gard exagerat de sîrmă ghimpată, mă puseseră sub observaţia paznicilor, care de asemenea ameninţau din fundal; trebuia să ţin în mînă un castronaş de tablă, ferestrele celulei răspîndeau în spatele meu şi deasupra mea un farmec grafic - Oskar fusese îmbrăcat în haine de ocnaş - toate astea datorită expresiei artistice.

Deşi fusesem desenat în chip de Oskar-ţigan cu părul negru, deşi fusesem pus să privesc toată mizeria aceea nu cu ochii albaştri, ci cu ochi de cărbune, ca model am stat cît se poate de cuminte, ştiind că sîrma ghimpată nu putea fi reprodusă întocmai, şi totuşi, m-am bucurat cînd sculptorii, care trebuie să se descurce îndeobşte fără accesorii temporale, m-au luat ca model pentru nuduri.

De data aceasta n-am mai fost abordat de elevi, ci de maestru personal. Profesor Maruhn era prieten cu profesorul meu în cărbune, maestrul Kuchen. Pe cînd stăteam liniştit într-o zi, în atelierul particular al lui Kuchen, o încăpere întunecată, plină de schiţe în cărbune, înrămate, aşteptînd să mă imortalizeze domnul Bărbuţă cu trăsătura lui inconfundabilă pe hîrtie, l-a vizitat profesor Maruhn, un bărbat la vreo cincizeci de ani, bine clădit, care, dacă bereta prăfuită nu i-ar fi trădat meşteşugul, ar fi semănat, în halatul de sculptor, cu un chirurg.

După cum am observat îndată, Maruhn, un mare amator de forme clasice, mă privi, din cauza proporţiilor mele, cu oarecare duşmănie. Îşi bătu joc de prietenul său. El, Kuchen, cu numele ăsta de prăjitură, nu se săturase de modelele lui, în majoritate ţigani, pe care le-a tot zugrăvit pînă acum şi cărora s-ar putea să le datoreze porecla de Prăjitură ţigănească, răspîndită în cercurile artistice. Nu cumva acum vrea să încerce şi cu avortonii, poate are intenţia ca după acea perioadă a ţiganilor, plină de succes şi foarte bine vandabilă, să înceapă o perioadă a piticilor şi mai plină de succes şi mai bine vandabilă?

Profesor Kuchen a transformat batjocura prietenului său în nişte trăsături de cărbune furioase, negre ca noaptea. Acesta a fost cel mai negru portret pe care i-l făcuse vreodată lui Oskar, de fapt era numai negru, peste tot, în afară de puţină lumină pe pomeţii mei, pe nas, pe frunte şi pe mîini, pe care Kuchen le făcea mereu să se întindă prea mari, cu noduri diforme de gută foarte expresive, în centrul orgiilor

sale de cărbune. Cu toate acestea, pe desenul care a cunoscut mai tîrziu, la expoziţii, o faimă deosebită, am ochi albaştri, adică luminoşi, nu mocnind întunecaţi. Oskar pune acest lucru pe seama influenţei sculptorului Maruhn, care nu era un furios al cărbunelui expresiv, ci un clasic care vedea claritatea goetheană strălucind în ochii mei. Dar s-ar putea ca şi privirea lui Oskar să-l fi sedus pe sculptorul Maruhn, care iubea doar propriul său chip, în aşa fel încît să vadă în mine un model de sculptură, modelul lui.

Atelierul lui Maruhn luminat de stratul de praf era aproape gol şi nu adăpostea nici o lucrare terminată. Peste tot erau totuşi armături de sculptură pentru lucrările planificate, concepute atît de perfect, încît sîrma, fierul şi ţevile de plumb îndoite anunţau şi fără lutul pentru modelat o armonie viitoare a formelor.

I-am pozat sculptorului cinci ore pe zi ca model de nud şi am primit două mărci pe oră. A însemnat cu creta pe placa turnantă un punct, fixînd locul unde trebuia să rămînă pironit piciorul meu drept, adică piciorul de sprijin. O verticală trasă de la articulaţia interioară a piciorului de sprijin avea să întîlnească exact adîncitura gîtului meu între cele două clavicule. Piciorul stîng era piciorul mobil. Dar această denumire te poate induce în eroare. Chiar dacă îl ţineam uşor îndoit şi în repaus într-o parte, nu aveam voie să-l mut sau să-l mişc din greşeală. Şi piciorul mobil fu încercuit cu creta să rămînă pironit pe placa turnantă.

În timpul săptămînilor în care i-am pozat sculptorului Maruhn, nu a putut să le găsească mîinilor şi picioarelor mele o poziţie potrivită. Cînd trebuia să-mi las braţul stîng să-mi atîrne şi să mi-l îndoi pe dreptul deasupra capului, cînd trebuia să-mi încrucişez ambele braţe în faţa pieptului, să mi le unesc sub cocoaşă, să mi le lipesc de-o parte şi de alta a corpului; existau mii de posibilităţi şi sculptorul le proba pe toate pe mine şi pe scheletul metalic cu membrele lui elastice din ţevi de plumb.

Cînd se decise, în sfîrşit, după o lună de căutări asidue, să mă transpună în lut, în chip de tors, fie cu braţele unite la ceafă sau complet fără braţe, obosise atît de tare la construirea armăturii metalice şi la refacerea ei, încît, deşi luă un boţ de lut din ladă, lăsă imediat materia informă să-i alunece la loc plescăind, se aşeză în faţa scheletului metalic, privi fix, la mine şi la scheletul meu, cu degetele tremurîndu-i dezolate: scheletul era prea perfect!

Oftînd resemnat, simulînd o durere de cap, dar fără să-l certe pe Oskar, renunţă: aşeză scheletul cocoşat cu piciorul mobil şi piciorul de sprijin, cu braţele din ţevi de plumb ridicate şi cu degetele de sîrmă împletite în ceafa de fier, la loc, în colţ, lîngă celelalte schelete făurite mai demult; încet, fără vreo intenţie batjocoritoare, mai curînd conştiente de propria lor inutilitate, în scheletul meu cocoşat şi

încăpător se agitau penele de lemn — numite şi fluturaşi — care ar fi trebuit să poarte povara lutului.

După aceea băurăm ceai şi făcurăm conversaţie o oră bună, pe care sculptorul mi-o plăti ca oră de pozat. Mi-a povestit despre vremuri trecute, cînd încă, asemeni unui Michelangelo, arunca lutul bucată cu bucată şi fără reţinere pe scheletul metalic şi făcea statuete, majoritatea dintre ele fiind distruse în timpul războiului; eu i-am povestit despre munca de pietrar şi de cioplitor de litere a lui Oskar. Sporovăirăm un pic despre profesie pînă cînd m-a dus la elevii lui, ca aceştia să vadă în mine modelul pentru sculptură şi să construiască schelete după Oskar.

Dintre cei zece elevi ai profesorului Maruhn, şase puteau fi luaţi drept fete, dacă părul lung e un semn distinctiv pentru sex. Patru urîte şi talentate. Două frumoase, guralive şi fete cu adevărat. Nu m-am ruşinat niciodată să pozez nud. Oskar savura chiar uimirea celor două fete sculptoriţe frumoase şi guralive cînd m-au măsurat pentru prima oară aşezat pe placa turnantă şi au constatat uşor iritate că Oskar, în ciuda cocoaşei, în ciuda dimensiunilor lui corporale modeste, se bucura de un membru care, la o adică, s-ar fi putut măsura cu oricare etalon aşa-numit normal de virilitate.

Cu elevii maestrului Maruhn lucrurile au decurs altfel decît cu profesorul. Deja după două zile terminaseră scheletele, făceau pe genialii şi aruncau, posedaţi de o grabă genială, cu lut între ţevile de plumb consolidate în fugă şi inadecvat, dar, pasămite, atârnaseră prea puţini fluturi de lemn în cocoaşa mea de armătură: pentru că de-abia apucase să atîrne povara lutului umed pentru sculptură pe scheletul metalic, dîndu-i lui Oskar un aspect sălbatic, descompus, proaspăt plămăditul Oskar se înclină într-un unghi de nouăzeci de grade, capul îi căzu între picioare, lutul de pe ţevile de plumb căzu şi el plescăind, cocoaşa îmi alunecă în scobiturile genunchilor, încît învăţai să-l apreciez pe maestrul Maruhn, care era un constructor de armături atît de remarcabil, încît nici nu mai era nevoie să acopere scheletul metalic cu materia aceea ieftină.

Fetele sculptoriţe urîte şi talentate izbucniră în lacrimi cînd Oskarul de lut se desprinse de Oskarul de armătură. Fetele sculptoriţe frumoase, dar guralive, rîseră cînd carnea îi căzu aproape senzual de pe oase. Cînd ucenicii sculptori reuşiră totuşi, după mai multe săptămîni, cîteva sculpturi cuminţi, mai întîi în lut, apoi în ipsos şi bronz pentru expoziţia de sfîrşit de semestru, am avut reînnoit ocazia să stabilesc noi comparaţii între fetele urîte şi talentate şi cele frumoase şi guralive, în timp ce fecioarele slute, dar nu lipsite de har artistic, îmi modelau cu grijă capul, membrele şi cocoaşa, după natură, dar dintr-o timiditate ciudată, fie că îmi neglijau sexul sau mi-l stilizau ridicol, fecioarele tandre, ochioase, cu degete fine, dar

neîndemînatice, cheltuiau prea puţină atenţie pe masa articulată a corpului meu, dăruindu-şi, în schimb, toată rîvna copierii cît mai fidele a remarcabilului meu organ genital. Şi pentru ca să nu-i omit în acest context pe cei patru tineri sculptori de sex masculin, voi preciza următoarele: aceştia abstractizau, mă băteau cu scîndurele plate, tinzînd să mă facă pătrat, iar alcătuirea carnală pe care fecioarele slute o neglijau şi fecioarele tandre, dimpotrivă, se străduiau să o înflorească, o lăsau, cu raţiunea lor uscată de bărbaţi, să domine încăperea ca un bolovan pătrat pe două zaruri de mărime egală, ca organul unui rege al cutiilor de cuburi, turbat să procreeze.

Fie din cauza ochilor mei albaştri, fie din cauza lămpilor de încălzit pe care sculptorii le puseseră în jurul meu, adică al lui Oskar cel nud, tinerii pictori, vizitatori frecvenţi ai graţioaselor fete sculptoriţe, au descoperit ori în albastrul ochilor mei, ori în pielea mea încinsă, roşie ca racul, pofta irezistibilă de a picta, m-au ademenit din atelierele de sculptură şi grafică amplasate la sol la etajele superioare şi au început să-şi amestece de atunci vopselele pe paletă după culorile mele.

La început, pictorii erau încă prea impresionaţi de privirea mea albastră. Se pare că îi privisem atît de albastru, încît penelul pictorului mă voia în întregime albastru. Carnea sănătoasă a lui Oskar, părul lui şaten ondulat, gura proaspătă, bine irigată de sînge, se ofileau, mucegăiau în tonuri macabre de albastru; abia de strecurau ici şi colo, grăbind descompunerea, un verde agonic, un galben de fiere, printre zdrenţele mele de carne albastră.

Oskar avu parte de alte culori abia cînd, în timpul carnavalului, care durase o săptămînă şi se ţinuse în pivniţa Academiei, o întîlni pe Ulla şi le-o duse pictorilor ca muză.

Să fi fost în lunea trandafirilor? Da, era în lunea trandafirilor, cînd m-am decis să merg la petrecere, în costum bineînţeles, şi să amestec în mulţime un Oskar costumat.

Cînd mă văzu în faţa oglinzii, Maria spuse: „Ia stai tu mai bine acas', Oskar, că mi-i că ăia te-or călca-n picioare". Dar pe urmă tot mă ajută la costumat, croi ceva din resturi de stofă, pe care sora Guste le însăila îndată cu acul ei neastîmpărat într-un costum de bufon. Mai întîi îmi trecu prin minte ceva în stil Velâzquez. Dar m-aş fi văzut cu plăcere şi în comandantul Narses sau în prinţul Eugen. Cînd, în sfîrşit, stăteam în faţa oglinzii celei mari, căreia războiul îi făcuse o crăpătură diagonală fracturînd imaginea, cînd tot harnaşamentul acela pestriţ, înfoiat, crestat, împînzit de clopoţei, a apărut în toată splendoarea, provocîndu-i fiului meu Kurt un rîs în hohote şi un acces de tuse, mi-am spus încet şi nu tocmai fericit: acum eşti Yorick, bufonul, dragă Oskar. Dar unde e un rege să-ţi înghită glumele?

Încă din tramvaiul care urma să mă ducă la Ratinger Tor, în apropierea Academiei, mi-am dat seama că în loc să-i fac să rîdă, îi

speriam pe toţi cowboy-ii şi spaniolii aceia care se înghesuiau ca turbaţii, încercau să mă evite şi aşa mi-am găsit un loc pe scaun, în ciuda faptului că tramvaiul era plin pînă la refuz. În faţa Academiei, poliţiştii îşi agitau în aer bastoanele de cauciuc veritabile şi deloc costumate. *Balta muzelor* - aşa se chema serbarea tinerilor artişti - era supraaglomerată, dar mulţimea încerca totuşi să ia cu asalt clădirea şi ajunse, dacă nu la ciocniri sîngeroase cu poliţia, în orice caz măcar la ciocniri colorate.

Cînd Oskar şi-a pus în funcţiune clopoţelul care îi atîrna pe braţul stîng, mulţimea se despărţi în două, un poliţist, care datorită profesiei recunoscu îndată „înălţimea" mea, mă salută de sus, mă întrebă dacă aveam vreo dorinţă şi mă conduse, agitîndu-şi bastonul în aer, în pivniţa pavoazată festiv — acolo carnea fierbea, dar mai avea pînă să fie gata fiartă.

Adevărul e că nimeni nu trebuie să creadă că o sărbătoare a artiştilor e chiar o sărbătoare la care artiştii petrec. Cei mai mulţi studenţi de la Academie stăteau cu feţe grave, încordate, deşi fardate, în spatele tejghelelor originale, destul de instabile, şi căutau să-şi procure un cîştig suplimentar prin vînzarea berii, a şampaniei, a cîrnăciorilor vienezi şi a rachiurilor servite stîngaci. Adevărata sărbătoare a artiştilor era gustată de fapt de burghezi care voiau, azvîrlind o dată pe an cu bani în jurul lor, să trăiască şi să petreacă la fel cu artiştii.

După ce am speriat vreme de aproximativ o oră, pe trepte, prin colţuri şi pe sub mese, perechile de îndrăgostiţi, care căutau să găsească un farmec în inconfort, m-am împrietenit cu două chinezoaice care pare-se că aveau sînge grecesc în vine, pentru că practicau un amor cultivat cu secole în urmă pe insula Lesbos. Deşi cele două se pipăiau cu exactitate şi multidigital, mie îmi ocoliră locurile esenţiale, îmi oferiră un show, destul de amuzant într-un fel, băură ca mine şampanie prea caldă şi încercară, cu voia mea, rezistenţa cocoaşei mele care mai că te împungea, în punctul extrem; fără îndoială că se simţeau fericite făcînd asta - ceea ce confirmă, o dată în plus, teza mea: o cocoaşă le aduce femeilor noroc.

Şi cu toate acestea, cu cît aveam mai mult de-a face cu femeile, deveneam mai trist. Gîndurile mă împresurau, politica mă îngrijora, pictam cu şampanie pe tăblia mesei blocada oraşului Berlin, dădeam cu pensula pe un pod aerian, văzînd cele două chinezoaice care nu puteau să se unească, mă îndoiam de reunificarea Germaniei şi făceam ceea ce nu făcusem niciodată: în calitate de Yorick, Oskar căuta sensul vieţii.

Cînd doamnele mele nu mai descoperiră nimic demn de a fi văzut — izbucniră în plîns, ceea ce desenă pe obrazul lor fardat de chinezoaice dîre trădătoare -, mă ridicai înfoiat, crestat, înţesat de clopoţei

gălăgioşi, cu două treimi aş fi vrut acasă, cu o treime căutam încă un mic eveniment carnavalesc şi-l văzui - nu, el mi se adresă - pe caporalul Lankes.

Vă mai amintiţi de mine? Ne-am întîlnit pe ţărmul Atlanticului în vara lui o mie nouă sute patruzeci şi patru. Păzea acolo betonul şi-i fuma ţigările magistrului meu, Bebra.

Am vrut să urc scara pe care stăteau perechi înghesuite giugiulindu-se; tocmai îmi aprinsesem bricheta, cînd cineva m-a bătut pe umăr şi am fost abordat de un caporal din ultimul război mondial: „Hei, amice, n-ai o ţigară şi pentru mine?"

Nu-i de mirare că aceste vorbe şi faptul că purta un costum de un gri cazon m-au făcut să-l recunosc imediat. Şi totuşi, n-aş fi reînnodat niciodată această cunoştinţă, dacă pictorul de betoane, alias caporalul, nu ar fi ţinut pe genunchiul gri cazon muza în persoană.

Dar vă rog să-mi permiteţi mai întîi să vorbesc cu pictorul şi apoi să vă descriu muza. Nu numai că i-am dat ţigara, dar i-am oferit şi foc, iar cînd a tras primul fum, i-am spus: „Vă mai amintiţi, caporal Lankes? Teatrul de campanie al lui Bebra? Plictis mistic, barbar?"

Pictorul tresări cînd mă auzi vorbindu-i astfel, e drept că nu lăsă să-i cadă ţigara din mînă, dar muza de pe genunchii lui, da. Am prins copila cu picioare lungi şi beată criţă şi i-am dat-o înapoi. În timp ce noi doi, Lankes şi Oskar, depanam amintiri despre locotenentul Herzog, pe care Lankes îl numea un aiurit, în timp ce bîrfeam, cînd ne aduceam aminte de magistrul meu Bebra şi de călugăriţele care căutau crabi prin sparanghelul lui Rommel, nu puteam să mă dumiresc ce căuta muza acolo. Apăruse în chip de înger, purta o pălărie din carton, cum e cel folosit la ambalajul ouălor pentru export, şi iradia, în ciuda beţiei cumplite, în ciuda aripilor pleoştite tragic, încă un strop din farmecul tandru al unei locatare cereşti.

„Ea e Ulla", mă lămuri pictorul Lankes. „A făcut croitorie şi-acu' vrea artă, mie nu-mi convine chestia asta că se cîştigă cu croitoria ceva, da cu arta ba."

Oskar, deprins să încaseze bani frumoşi de pe urma artei, se oferi s-o introducă pe Ulla în cercul pictorilor de la Academia de Artă, ca model şi ca muză. Lankes fu atît de entuziasmat de oferta mea, încît scoase imediat trei ţigări din pachetul meu şi mă invită pe loc în atelierul său; numai că trebuia să plătesc taxiul pînă acolo, altfel îşi contramanda invitaţia.

O pornirăm imediat, părăsirăm carnavalul, eu am plătit taxiul şi Lankes, care îşi avea atelierul pe Sittarder Straße, ne făcu o cafea pe spirtieră, reuşind astfel s-o reanime pe muză. După ce aceasta vomită cu ajutorul arătătorului meu drept, se trezi aproape complet.

Abia acum am văzut că ochii ei albaştri se mirau tot timpul, i-am auzit şi glasul, uşor piţigăiat, uşor dogit, dar nu lipsit de un farmec

drăgăstos. Cînd pictorul Lankes îi aduse la cunoştinţă propunerea mea, mai mult poruncindu-i decît recomandîndu-i să pozeze ca model la Academia de Artă, refuză mai întîi, nu voia să fie nici muză, nici model la Academia de Artă, nu voia decît să fie a pictorului Lankes. Dar acesta îi dădu, sec şi fără multă vorbă, cîteva palme cu palma lui grea, aşa cum obişnuiesc pictorii înzestraţi, o mai întrebă o dată şi rîse mulţumit, redevenit deodată amabil, cînd ea, plîngînd exact ca un înger, se declară, printre sughiţuri, gata să devină model bine plătit, eventual şi muză pentru pictorii de la Academia de Artă.

Închipuiţi-vă că Ulla măsura cam un metru şaptezeci şi opt, era mai mult decît subţire, tandră şi fragilă, amintind în acelaşi timp de Botticelli şi de Cranach. Pozam împreună pentru nud. Culoarea carnaţiei ei prelungi şi netede avea ceva din carnea de langustă şi era acoperită cu un puf delicat de copil. Părul îi cădea pe umeri mai degrabă subţire, dar lung şi galben ca paiul. Perii ruşinii, cîrlionţaţi şi roşietici acoperind doar un triunghi micuţ. La subsuori, Ulla se rade săptămînal.

Cum era de aşteptat, majoritatea începătorilor în ale picturii nu prea ştiau să se descurce cu noi, ei îi făceau braţe prea lungi, mie un cap prea mare, cădeau în greşeala tuturor începătorilor: le depăşeam formatul şi limitele.

Abia cînd ne-au descoperit Ziege şi Raskolnikov apărură lucrări pe măsura figurilor muzei şi a lui Oskar.

Ea dormind, eu speriind-o: faun şi nimfă.

Eu şezînd, ea aplecată deasupra mea cu sînii mici, puţin înfriguraţi, mîngîindu-mi părul: frumoasa şi bestia.

Ea culcată, eu între picioarele ei lungi jucîndu-mă cu o mască de cal cu coarne: doamna şi unicornul.

Toate astea în stilul lui Ziege sau al lui Raskolnikov, cînd color, cînd în tonuri nobile de gri, cînd în trăsături fine de pensulă, şi iar în maniera lui Ziege, fie cu pasta aruncată genial cu şpaclul, fie doar prin sugerarea misterului dintre Ulla şi Oskar, şi apoi venea Raskolnikov, care a descoperit suprarealismul cu ajutorul nostru. Obrazul lui Oskar deveni un cadran galben ca mierea, cum era odinioară cel al pendulei noastre, în cocoaşa mea, aci înfloreau trandafiri acţionaţi mecanic, pe care Ulla trebuia să-i culeagă, aci şedeam în burta tăiată a Ullei, care sus zîmbea, iar jos avea picioare lungi, mă ghemuiam între splina şi ficatul ei şi răsfoiam o carte cu poze. Uneori le plăcea să ne costumeze, pe Ulla o făceau o colombină şi pe mine un mim trist cu obrazul vopsit în alb. În cele din urmă îi reveni lui Raskolnikov - i se spunea aşa pentru că vorbea întruna de crimă şi pedeapsă - sarcina de a picta marele tablou: şedeam pe genunchiul stîng acoperit de puf al Ullei - gol-goluţ, un copilaş diform - ea o reprezenta pe Madonă, Oskar trebuia să fie Iisus.

Acest tablou a cutreierat mai tîrziu prin multe expoziţii, pe el scria: Madonna 49 - pînă şi ca afiş îşi dovedi eficienţa; în această formă căzu sub ochii foarte burghezi ai Mariei, provocă un scandal în familie, dar fu totuşi achiziţionat pe bani grei de un industriaş din Renania — mai atîrnă şi azi în sala de consiliu a unei firme mari şi-i influenţează pe membrii biroului.

Mă amuza acest dat cu tifla, pus la cale cu ajutorul cocoaşei şi al proporţiilor mele. La aceasta se mai adăuga şi faptul că Ullei şi mie, după cît eram de solicitaţi, ni se plăteau două mărci şi jumătate pentru şedinţa de nud dublu. Şi Ulla se simţea bine ca model. Pictorul Lankes cu mîna lui grea o trata mai bine de cînd aducea regulat bani acasă şi n-o mai bătea decît atunci cînd abstracţiunile lui geniale aveau nevoie de o mînă revoltată. În acest fel Ulla devenea şi pentru pictorul Lankes, care nu o folosise niciodată ca model pur optic, o muză; deoarece doar acele palme pe care i le administra din cînd în cînd îi insuflau mîinii lui de pictor adevărata potenţă creatoare.

Ce-i drept, Ulla mă atîţa şi pe mine la violenţă prin fragilitatea ei tînguitoare, care era de fapt îndărătnicia unui înger; dar eu mă stăpîneam întotdeauna şi cînd mi se făcea poftă să folosesc biciul, o invitam într-o cofetărie, o însoţeam uşor snob, cum mă predispunea să fiu mediul artiştilor, ca pe o plantă rară, foarte înaltă alături de proporţiile mele, la plimbare pe suprapopulata Konigsallee plină de gură-cască, îi cumpăram ciorapi mov şi mănuşi roz.

Cu totul altfel se petreceau lucrurile cu pictorul Raskolnikov, care avea relaţii cît se poate de intime cu Ulla, fără să se apropie de ea. O punea să se rotească pe placa turnantă pozînd cu picioarele larg desfăcute, nu picta, se aşeza doar pe un scăunel, la cîţiva paşi distanţă, în dreptul ruşinii ei, şoptind insistent ceva despre crimă şi pedeapsă în acea direcţie, pînă cînd ruşinea muzei se umezea, se deschidea şi chiar şi Raskolnikov ajungea la rezultatul mîntuitor doar prin simplul rostit şi privit, sărea de pe scăunel administrîndu-i Madonnei 49 cîteva trăsături ample de penel pe şevalet.

Şi pe mine mă fixa uneori Raskolnikov, deşi, evident, din alte motive. Găsea că ceva îmi lipseşte. Vorbea de un vacuum între mîinile mele şi-mi vîra tot timpul obiecte între degete, tot ce-i venea în minte, în fantezia lui suprarealistă debordantă. Aşa se face că-l înarma pe Oskar cu un pistol, punîndu-mă, în chip de Iisus, să ţintesc în Madonă. Trebuia să-i întind o clepsidră, o oglindă care o desfigura groaznic, deoarece era convexă. Foarfece, schelete de peşte, telefoane, cranii de mort, mici avioane, tancuri, vapoare transoceanice, ţineam orice în mîinile mele şi totuşi — Raskolnikov observă asta curînd - nu umpleam vacuumul persistent.

Oskar se temea de ziua în care pictorul avea să aducă acel obiect, singurul destinat să fie ţinut de mine. Cînd, în sfîrşit, mi-a adus toba,

am strigat: „Nu!"

Raskolnikov: „Ia toba, Oskar, te-am recunoscut!"

Eu, tremurînd: „Niciodată. S-a dus vremea aceea!"

El, aspru: „Nu s-a dus nimic, totul se reîntoarce, crimă, pedeapsă şi iar crimă!"

Eu, cu ultimele puteri: „Oskar a plătit, scutiţi-mă de tobă, am să ţin orice în mînă, numai tinicheaua aia, nu!"

Plîngeam, cînd muza Ulla s-a aplecat deasupra mea şi n-am putut s-o împiedic, orbit de lacrimi cum eram, să mă sărute, să mă sărute muza îngrozitor - voi toţi cei care aţi fost vreodată sărutaţi de muză veţi înţelege, desigur, că Oskar şi-a luat imediat după stigmatul sărutului, din nou, toba pe care şi-o îngropase cu ani în urmă în nisipul cimitirului Saspe.

Dar n-am bătut în ea. Am pozat doar şi am fost pictat - din nefericire - în chip de Iisus toboşar şezînd pe genunchiul stîng descoperit al Madonnei 49.

Aşa m-a văzut Maria pe afişul care anunţa o expoziţie de artă. Ea a vizitat fără ştirea mea expoziţia, pare-se că stătuse multă vreme în faţa tabloului şi adunase mult venin; pentru că atunci cînd m-a luat la întrebări, m-a bătut pur şi simplu cu linia fiului meu Kurt. Ea, care îşi găsise de cîteva luni o muncă bine plătită într-un magazin de delicatese, mai întîi ca vînzătoare, fiind curînd avansată, datorită priceperii ei, la rangul de casieră, mă aborda de această dată ca o persoană integrată perfect în Vest, nu mai era o biată emigrantă din Est care făcea comerţ la negru şi de aceea îşi permitea să-mi strige în faţă cu toată convingerea că sînt un porc, un curvar, un decăzut, mai adăugă şi că nu mai voia să vadă banii aceea de rahat pe care îi cîştig de pe urma porcăriilor şi nici pe mine nu mai voia să mă vadă.

Cînd, după ce Maria retracta curînd cele spuse şi după paisprezece zile îşi încasă din nou şi partea nu tocmai mică din leafa mea de model, mă hotărîi totuşi să renunţ la traiul în comun cu ea, cu sora ei Guste şi cu fiul meu Kurt; voiam de fapt să plec departe, la Hamburg, din nou la mare, dar Maria, care acceptă uşor ideea de a mă muta, mă sfătui, susţinută de sora ei Guste, să-mi caut o cameră aproape de ea şi de Kurtchen, în orice caz în Düsseldorf.

Ariciul

Înghesuit, chelfănit, terminat, înghiţit, înlăturat, regăsit. Abia ca subchiriaş a învăţat Oskar arta reîntoarcerii la toba lui. Nu numai camera, ariciul, magazinul de sicrie din curte şi domnul Münzer m-au ajutat în acest sens; sora Dorothea mi-a oferit un stimulent serios.

Cunoaşteţi Parsifal? Nici eu nu-l cunosc prea bine. Nu am reţinut decît istoria cu cele trei picături de sînge pe zăpadă. Această istorie e plauzibilă pentru că mi se potriveşte. Probabil că i se potriveşte oricui are o idee. Dar Oskar scrie despre sine, de aceea istoria îi vine cu turnată.

E adevărat că încă mai slujeam arta, mă lăsam pictat în albastru, în verde, în galben şi-n culoarea pămîntului, mă lăsam încondeiat în fel şi chip şi proiectat pe diferite fundaluri, am fecundat împreună cu muza Ulla un întreg semestru de iarnă la Academia de Artă - chiar şi următorului semestru de vară i-am dat binecuvîntarea noastră de muze -, dar deja căzuse zăpada şi absorbi cele trei picături de sînge luîndu-mi captivă privirea întocmai ca nebunului Parsifal despre care nebunul Oskar ştie atît de puţin încît se poate simţi identic cu el.

Imaginea mea stîngace are să vă lămurească destul: zăpada este uniforma profesională a unei surori medicale; crucea roşie pe care o poartă majoritatea surorilor medicale, deci şi sora Dorothea, la mijlocul gulerului lor pe broşa care-l încheie, mi-a licărit în ochi în locul celor trei picături de sînge. Am rămas încremenit şi nu-mi puteam lua ochii de la ea

Dar înainte să fi stat în fosta cameră de baie a locuinţei lui Zeidler a trebuit să caut această odaie. Semestrul de iarnă se apropia de sfirşit, studenţii îşi anunţaseră în parte camerele, plecau de Paşti acasă şi se reîntorceau sau nu se mai întorceau niciodată. Colega mea, muza Ulla, mă ajutase la căutatul locuinţei, a mers chiar cu mine la administraţia studenţească. Acolo am primit mai multe adrese şi o recomandare din partea Academiei de Artă.

Înainte de a începe să caut cameră, l-am vizitat, după multă vreme, pe pietrarul Korneff, în atelierul său din Bittweg. Afecţiunea faţă de el m-a mînat într-acolo, dar căutam şi de lucru pentru perioada vacanţei semestriale; puţinele ore pe care le aveam de făcut ca model particular, cu sau fără Ulla, la unii profesori, nu puteau să mă hrănească mulţumitor — şi pe urmă se mai punea problema să-mi scot şi chiria pentru o cameră mobilată.

L-am găsit pe Korneff neschimbat, cu două furuncule aproape

vindecate şi unul încă necopt la ceafă, aplecat peste un zid de granit belgian pe care îl netezise şi acum îl stria, lovitură după lovitură. Vorbirăm de una, de alta şi eu mă jucai, ca să-i dau de înţeles, cu nişte dăltiţe de fier pentru scris, am mai cercetat şi cîteva pietre gata şlefuite şi lustruite care-şi aşteptau inscripţiile. Două pietre la metru, calcar de scoică şi o marmură de Silezia pentru un mormînt de două locuri păreau să fi fost vîndute de Korneff şi acum aşteptau un cioplitor să le scrie. M-am bucurat pentru pietrar, care avusese o perioadă grea după reforma monetară. Dar amîndoi ştiuserăm, încă de pe atunci, să ne consolăm cu înţelepciunea: chiar şi o reformă monetară oricît de optimistă nu-i poate opri pe oameni să moară şi să comande o piatră funerară.

Acest adevăr s-a confirmat. Oamenii mureau şi cumpărau iar. Şi apoi existau comenzi care nu fuseseră înainte de reforma monetară: măcelarii îşi îmbrăcau faţadele, chiar şi interiorul, în marmură colorată; la gresia şi faianţa sparte în unele bănci şi magazine trebuiau înlocuite plăcile, ca aceste localuri să facă din nou impresie.

Am lăudat sîrguinţa lui Korneff, l-am întrebat dacă va termina tot lucrul pe care-l are de făcut. Mai întîi s-a eschivat de la un răspuns, apoi a recunoscut că are momente cînd şi-ar dori patru mîini, în cele din urmă îmi făcu propunerea să lucrez o jumătate de zi la el ca cioplitor de inscripţii; pentru scrisul cu cailul în piatră de calcar plătea patruzeci şi cinci de pfenigi, în granit şi diabas cincizeci şi cinci de pfenigi pe literă; literele mai pretenţioase se ridicau la şaizeci şi şaptezeci şi cinci de pfenigi.

Îmi luai îndată o piatră de calcar de scoică şi mă şi pusei pe treabă, cioplii cu cailul: Aloys Kufer - n. 3.9.1887 - m. 10.6.1946 - în patru ore terminai cu cele treizeci de litere şi cifre şi, conform tarifului, obţinui la plecare treisprezece mărci şi cincizeci de pfenigi.

Asta făcea o treime din chiria mea lunară pe care mi-o permisesem. Nu voiam şi nu puteam să cheltuiesc mai mult de patruzeci de mărci, pentru că Oskar îşi luase obligaţia să sprijine modest, dar regulat, în continuare, gospodăria din Bilk, pe Maria, pe băiat şi pe Guste Koster.

Dintre cele patru adrese, pe care mi le dădură indivizii amabili de la administraţia studenţească a Academiei, am acordat prioritate adresei: Zeidler, Jülicher Straße 7, pentru că era mai aproape de Academia de Artă.

La începutul lui mai vremea era umedă, caniculară şi renan inferioară. Am pornit-o cu bani destui la mine. Maria îmi aranjase costumul, arătam destul de civilizat. Acea casă, în care Zeidler ocupa la etajul trei un apartament de trei camere, prezenta o tencuială deteriorată în spatele unui castan prăfuit, întrucît Jülicher Straße era mai bine de jumătate formată din ruine, nu prea aveai ce spune de casele învecinate şi de cea de peste drum. În stînga era un munte cu

fierării ruginite, năpădit de verdeaţă şi de păpădie, care lăsa să se bănuiască existenţa unei clădiri de patru etaje lipită de casa lui Zeidler. În dreapta se reuşise performanţa ca o construcţie, în parte dărîmată, să fie ridicată pînă la etajul doi. Dar se pare că mijloacele nu fuseseră suficiente. Mai trebuia reparată faţada ciobită, din granit negru suedez lustruit. Din inscripţia „Oficiul de pompe funebre Schornemann" mai lipseau multe litere, nici nu ştiam care. Din fericire, cele două ramuri de palmier care ornau granitul lucios ca oglinda rămăseseră intacte, încît îi mai dădeau localului o înfăţişare cît de cît solemnă.

Magazinul de sicrie al acestei întreprinderi, care exista de şaptezeci şi cinci de ani, se afla în curte şi avea să-mi ofere de la fereastra camerei mele, ce dădea în spate, o privelişte destul de interesantă. Îi priveam pe lucrătorii care scoteau, cînd era vreme bună, cîteva sicrie din magazie, le puneau pe capre de lemn ca să refacă prin orice mijloace lustrul acestor lăzi, care se îngustau, după cum ştiam demult, la picioare.

După ce am sunat, mi-a deschis Zeidler în persoană. Stătea în uşă mic, pătrat, cu respiraţia precipitată, asemănător cu un arici, purta nişte ochelari cu lentile groase, jumătatea de jos a obrazului îi era ascunsă sub spuma umflată de săpun, în dreapta îşi ţinea pămătuful pe o falcă, părea un alcoolic, iar după felul de a vorbi un vestfal.

„De nu vă place odaia, să-mi ziceţi acu', că tocma' mă bărbieream şi trebui să mă mai spăl şi pă picioare."

Zeidler nu era un tip convenţional. Am cercetat cu atenţie camera. Nu putea să-mi placă pentru că era de fapt o cameră de baie scoasă din folosinţă, cu faianţă turcoaz pînă la jumătatea peretelui, iar restul tapetului destul de iritant. Totuşi nu i-am spus că odaia n-avea cum să-mi placă. Fără să ţin cont de spuma de săpun ce se usca pe obrazul lui Zeidler şi de picioarele lui nespălate, am ciocănit vana, voiam să ştiu dacă nu s-ar fi putut fără vană; aceasta oricum nu avea orificiu de scurgere.

Zîmbind, Zeidler clătină din capul lui cărunt de arici încercînd zadarnic să-şi reîmprospăteze cu pămătuful spuma pe obraz. Ăsta fusese răspunsul lui şi eu m-am hotărît să iau camera de baie cu chirie, pentru patruzeci de mărci pe lună.

Cînd ne-am aflat din nou pe coridorul îngust, luminat cu economie, în care dădeau mai multe încăperi cu uşi vopsite diferit, unele cu glasvand, m-am interesat cine mai locuia, în afară de mine, în apartamentul lui Zeidler.

„Nevastă-mea şi subchiriaşii."

M-am lovit de o uşă cu geamuri lăptoase, de la mijlocul coridorului, aflată la un pas de intrarea apartamentului.

„Aici stă sora medicală. Asta nu te priveşte pe dumneata. Că tot n-o

s-o vezi. Aici doarme numa', da' nu tot timpul."

Nu vreau să spun că Oskar a tresărit la auzul cuvîntului „soră medicală". A dat doar din cap, neîndrăznind să mai ceară detalii în legătură cu restul camerelor. În ce privea camera lui, era lămurit; aceasta se afla pe dreapta şi uşa ei era cea care închidea coridorul.

Zeidler mă bătu amical cu degetul pe reverul hainei: „Puteţi să şi gătiţi în cameră, dacă aveţi spirtieră. Din partea mea şi la bucătărie, dacă nu vă vine plita prea sus".

Asta fusese prima lui remarcă referitoare la înălţimea lui Oskar. Recomandarea din partea Academiei de Artă pe care o parcurse în graba îşi făcu efectul, deoarece era semnată de Profesor Reuser, directorul. La toate atenţionările lui răspundeam cu da şi în regulă, îmi fixasem în minte că bucătăria se afla în stînga camerei mele, îi promisesem că am să-mi dau rufele la spălat, pentru că se temea ca aburii să nu strice tapetul camerei de baie, îl asigurasem de acest lucru cu toată certitudinea, întrucît Maria se oferise să-mi spele rufele.

Nu-mi rămînea decît să plec să-mi iau bagajul şi să completez formularele. Dar Oskar nu făcu aşa. Nu putea să se dezlipească de locuinţă. Fără nici un motiv îl rugă pe viitorul proprietar să-i arate toaleta. Acesta îi indică o uşă de placaj amintind de anii de război sau de cei de după război. Cînd Oskar insistă să folosească imediat toaleta, Zeidler aprinse lumina acelui locaş, în timp ce spuma i se uscase de tot pe obraz şi-l mînca.

Acolo înăuntru m-am cam enervat că Oskar nu simţea nici o nevoie. Am aşteptat însă cu tenacitate pînă ce am reuşit să scot nişte apă, dar la acel minim aport al vezicii a trebuit să mă silesc, pentru că eram prea aproape de colacul de lemn, să nu ud scaunul şi duşumeaua locului acela îngust. Cu batista am şters urmele de pe lemnul tocit de folosinţă, tălpile lui Oskar fură nevoite să şteargă cîţiva stropi nenorociţi de pe jos.

În ciuda spumei uscate care-i irita obrazul, Zeidler nu a apelat în timpul absenţei mele nici la oglindă, nici la apa caldă. A aşteptat pe coridor ca un admirator. „Da' ce figură şi dumneata! Nici nu semnaşi contractul şi gata te-ai şi dus la closet!"

Se apropie de mine cu pămătuful scorojit şi rece, cu siguranţă plănuise vreo glumă proastă, dar pînă la urmă deschise totuşi fără să mă mai sîcîie uşa locuinţei. În timp ce Oskar se retrase cu spatele în casa scărilor, trecînd prin dreptul ariciului şi nepierzîndu-l din ochi, am reţinut că uşa de la toaletă se afla între uşa de la bucătărie şi acea uşă cu geamuri lăptoase, în spatele căreia, din cînd în cînd, adică neregulat, îşi avea culcuşul o soră medicală.

Cînd, după-amiaza tîrziu, Oskar, încărcat cu bagajul de care atîrna şi toba cea nouă de tinichea, darul pictorului de madone, Raskolnikov, sună din nou la uşa lui Zeidler, fluturîndu-şi formularele de mutare,

ariciul proaspăt bărbierit, care probabil se spălase şi pe picioare, îl conduse în apartamentul său.

Aici mirosea a fum rece de ţigări de foi. Mirosea a ţigări aprinse de mai multe ori. La aceasta se mai adăugau şi emanaţiile mai multor covoare aparent scumpe, care erau făcute sul şi depozitate în colţul camerei. Mai mirosea şi a calendare vechi. Dar nu se vedea nici un calendar. Covoarele miroseau aşa, în mod surprinzător fotoliile şi canapeaua atît de comode, îmbrăcate în piele, nu aveau nici un miros. Acest fapt m-a decepţionat, pentru că Oskar, care nu mai şezuse niciodată într-un fotoliu de piele, avea totuşi o reprezentare foarte exactă a mirosului de piele pe care stai, încît începu să suspecteze fotoliile şi tapiţeria scaunelor că ar fi fost din piele sintetică.

Pe unul din aceste fotolii netede lipsite de miros şi, după cum avea să se dovedească mai tîrziu, din piele veritabilă, şedea doamna Zeidler. Purta un costum gri de croială sport care cădea prost pe ea. Fusta i se ridicase deasupra genunchilor şi lăsa să i se vadă furoul de un lat de palmă. Fiindcă nu-şi aranja fusta ridicată şi - după cum i se păru lui Oskar - avea ochii plînşi, nu am îndrăznit să încep o discuţie în care să o salut şi să mă prezint. Plecăciunea mea a rămas fără cuvinte şi, în ultimă instanţă, i s-a adresat tot lui Zeidler, care mi-a prezentat-o pe soţia sa printr-o mişcare a degetului mare şi dregîndu-şi uşor glasul.

Odaia părea spaţioasă şi pătrată. Castanul din faţa casei întuneca, mărea şi micşora încăperea. Mi-am lăsat cufărul şi toba lîngă uşă şi m-am apropiat cu formularele de Zeidler, care stătea între ferestre. Oskar nu-şi auzea paşii deoarece călca — după cum aveam să număr mai tîrziu — pe patru covoare suprapuse în format din ce în ce mai mic, alcătuind din marginile lor, cu franjuri sau fără franjuri, colorate diferit, o scară bălţată a cărei treaptă de jos ajungea în tonuri roşii-maronii aproape de perete, următoarea treaptă precumpănitor verde, dispărea sub mobile; vom numi aici bufetul masiv, vitrina plină cu păhărele de lichior de ordinul zecilor şi patul conjugal foarte încăpător. Marginea celui de-al treilea covor, ăsta era albastru şi cu model, se întindea de la un colţ la altul. Celui de-al patrulea covor — un velur roşu ca vinul — îi revenea misiunea să poarte pe suprafaţa lui masa extensibilă acoperită cu o muşama protectoare şi cele patru scaune de piele, bătute la distanţe regulate în cuie de metal.

Deoarece mai multe covoare, care de fapt nu erau covoare de perete, atîrnau totuşi pe pereţi sau zăceau făcute sul prin colţuri, Oskar presupuse că înainte de reforma monetară ariciul făcuse negoţ cu covoare şi după reformă rămăsese cu ele pe cap.

Printre aceste punţi orientale, pe peretele cu ferestre se afla portretul cu geam al prinţului Bismarck. Ariciul şedea sub cancelar umplînd un fotoliu de piele şi avea o anumită asemănare de familie cu

acela. Cînd mi-a smuls formularul din mînă, studiind ambele pagini ale imprimatului oficial, lucid, critic şi chiar nerăbdător, întrebarea şoptită a soţiei sale, dacă ceva nu era în ordine, îi provocă un acces de furie care îl făcu să semene tot mai mult cu cancelarul. Fotoliul îl catapultă afară din el. Iată-l stînd pe cele patru covoare, ţinînd formularul într-o parte, umplîndu-şi vesta cu aer, ajungînd dintr-o săritură pe primul şi pe al doilea covor şi deşertîndu-şi o singură frază asupra nevestei lui aplecate pe lucrul de mînă: Cinevorbeşteaicineîntrebat-şinarenimicdespusînafarădemineeuşieuşieu! Sănuaudovorbă!

Întrucît doamna Zeidler se abţinea cuminte şi nu scotea o vorbă continuînd să brodeze, problema ariciului care călca neputincios pe covoare era aceea ca să-şi facă furia să se răsfrîngă şi să se frîngă cît mai credibil. Dintr-un salt fu lîngă vitrină, o deschise făcînd-o să zornăie, apucă cu grijă, cu degetele desfăcute, opt păhărele de lichior, îşi scoase mîna foarte solicitată din vitrină, fără să pricinuiască vreo pagubă se strecură tiptil - o gazdă care vrea să-şi distreze cei şapte musafiri şi pe el însuşi cu un exerciţiu de îndemînare - în direcţia sobei de teracotă verde şi aruncă, uitînd de orice grijă, povara fragilă în uşa de fier rece a sobei.

Este uimitor că în timpul acestei scene care presupunea o oarecare precizie în atingerea ţintei, ariciul o păstra în lentila ochelarului pe soţia lui, care se ridicase şi încerca să bage aţa în ac, în apropierea ferestrei din dreapta. Cam la o secundă după ce el transformase păhărelele în cioburi, ei îi reuşi experienţa dificilă de a-şi demonstra sîngele rece. Doamna Zeidler se întoarse la fotoliul ei cald încă, se aşeză aşa, încît fusta i se ridică şi furoul îi ieşi, clar şi roz, la iveală de un lat de palmă. Ariciul a urmărit drumul soţiei sale pînă la fereastră, introducerea aţei în ac şi întoarcerea ei la loc, bombănind şi totuşi dezarmat. Abia se aşezase, că el scotoci în spatele sobei, găsi acolo un făraş şi o mătură, mătură cioburile, vărsă mizeria pe un jurnal, acoperit deja pînă la jumătate cu cioburi de pahare de lichior în care n-ar mai fi fost loc şi pentru o a treia repriză de spart pahare.

Dacă cititorul îşi închipuie că Oskar s-ar fi recunoscut pe sine, cel din anii lui de spart sticlă la stilul cîntat, în ariciul care spărgea sticlă la stilul aruncat, nu pot să nu-i dau cititorului întrucîtva dreptate; şi mie îmi plăcea pe vremuri să-mi transform furia în cioburi de sticlă - dar nimeni nu m-a văzut vreodată să pun mîna pe făraş şi pe mătură!

După ce Zeidler îşi înlătură urmele mîniei, îşi reluă locul în fotoliu. Oskar îi întinse din nou formularul pe care ariciul îl lăsase să cadă, cînd îşi vîrîse ambele mîini în vitrină.

Zeidler semnă formularul şi îmi dădu de înţeles că în locuinţa lui trebuia să domnească ordinea, pentru că unde am ajunge altfel, în definitiv el era de cincisprezece ani responsabil, responsabil cu

maşinile de tuns; aveam eu idee ce însemna o maşină de tuns?

Oskar ştia ce-i aceea o maşină de tuns şi am făcut chiar prin cameră cîteva mişcări lămuritoare, după care Zeidler putea să-şi dea seama că la capitolul maşini de tuns părul eram edificat. Peria lui perfect ajustată te lăsa să vezi în el un bun responsabil. După ce îmi explică sistemul lui de lucru — călătorea mereu o săptămînă şi două zile rămînea acasă — nu mai prezentă nici un interes pentru Oskar, se clătina doar ca un arici ghemuit în pielea maro deschis scîrţîitoare, mă fixa cu ochelarii lui scăpărători, rostea cu sau fără motiv: dadadadadada - trebuia să plec.

Oskar îşi luă mai întîi rămas-bun de la doamna Zeidler. Femeia avea o mîna rece, lipsită de oase, dar uscată. Ariciul îmi făcu semn cu mîna din fotoliu, îmi făcu semn spre uşă, unde se afla bagajul lui Oskar. Aveam deja mîinile încărcate cînd se auzi vocea lui: „Ce vi se bălăngăne acolo la cufăr?"

„Toba mea de tinichea."

„Doar n-oţi vrea să bateţi aici la tobă?"

„Nu neapărat. Pe vremuri băteam des."

„Din partea mea puteţi şi-acu'. Că io tot nu-s acasă."

„Nu am nici o perspectivă ca să încep să bat din nou la tobă."

„Şi de ce aţi rămas aşa de mic, ai?"

„Un accident nenorocit mi-a oprit creşterea."

„Nu cumva să-mi veniţi cu fel de fel de necazuri, cu crize sau mai ştiu io ce!"

„În ultimii ani starea sănătăţii mele s-a îmbunătăţit simţitor. Uitaţi-vă numai ce mobil sînt." Şi Oskar execută în faţa domnului şi doamnei Zeidler cîteva sărituri şi exerciţii aproape acrobatice pe care le învăţase în timpul teatrului de campanie, pe ea reuşii s-o transform într-o doamnă Zeidler care chicotea, pe el într-un arici ce se lovea peste coapse cînd eu eram deja pe coridor şi-mi purtam bagajul meu împreună cu toba pe lîngă uşa cu geamuri lăptoase a sorei medicale, pe lîngă uşa de la toaletă, pe lîngă uşa de la bucătărie, în camera mea.

Asta se întîmpla la începutul lui mai. Din acea zi am fost ispitit, posedat, cucerit, de misterul surorii medicale; asistentele mă îmbolnăvesc, probabil mă fac bolnav incurabil, pentru că şi azi, cînd totul a trecut de mult, îl contrazic pe îngrijitorul meu Bruno care susţine: numai bărbaţii pot să fie cu adevărat îngrijitori de bolnavi, mania pacienţilor de a se lăsa îngrijiţi de surori medicale este un simptom de boală în plus; în timp ce îngrijitorul îşi îngrijeşte pacientul plin de abnegaţie şi uneori îl vindecă, sora medicală alege drumul femeiesc: îl seduce pe pacient întru vindecare sau întru moarte, pe care o erotizează uşor şi o face mai gustoasă.

Cam asta spunea îngrijitorul meu Bruno, căruia nu-i împărtăşesc părerea decît cu oarecare rezerve. Cine şi-a lăsat ca mine, la cîţiva ani

o dată, propria viaţă confirmată de surorile medicale, îşi păzeşte cu străşnicie recunoştinţa, nu permite aşa uşor unui îngrijitor ursuz, oricît de simpatic ar fi el, să-l înstrăineze, plin de invidie profesională, de surorile lui medicale.

Toate acestea au început o dată cu căderea de pe scara beciului, cu prilejul celei de-a treia aniversări ale mele. Cred că o chema sora Lotte şi venea din Praust. Pe sora Inge, de la doctor Hollatz, am păstrat-o mai mulţi ani în inima mea. După apărarea poştei poloneze am căzut în acelaşi timp în plasa mai multor surori medicale. Nu mi-a rămas în minte decît un singur nume: o chema sora Erni sau Berni. Surori medicale fără de nume la Lüneburg, în clinica universitară din Hanovra. Pe urmă surorile de la Spitalul Municipal din Düsseldorf, dar mai presus de toate, sora Gertrud. Şi iată că pînă la urmă o soră a apărut şi fără să fi fost nevoie să mă internez într-un spital. Fiind perfect sănătos, Oskar şi-a pierdut capul după o soră medicală care locuia la fel ca el, subchiriaşă în casa lui Zeidler. Din ziua aceea întreaga lume mi s-a populat cu surori medicale. Cînd mergeam dis-de-dimineaţă la lucru, ca să cioplesc la Korneff inscripţiile funerare, staţia la care urcam se numea Marienhospital. Înaintea portalului din cărămidă, în faţa spitalului, printre răzoarele de flori, veneau şi plecau surori medicale. Aşadar, surori care intrau sau ieşeau de la munca lor istovitoare. Pe urmă venea tramvaiul. De multe ori era inevitabil să mă aflu pe acelaşi peron sau în acelaşi vagon cu unele surori epuizate, care priveau undeva în gol. La început le miroseam cu oarecare silă izul de spital, apoi am început să le caut mirosul, mă aşezam lîngă, chiar între uniformele lor de serviciu.

Şi apoi strada Bittweg. Pe timp frumos, ciopleam scrisul, afară, printre pietrele funerare expuse, le vedeam cum veneau cîte două, cîte patru, braţ la braţ, erau în pauză, sporovăiau fără încetare şi-l sileau pe Oskar să-şi ridice ochii de pe granit, să-şi neglijeze lucrul, şi fiecare privire smulsă de pe piatra lui mă costa douăzeci de pfenigi.

Afişe cinematografice: în Germania au existat întotdeauna multe filme cu surori medicale. Maria Schell mă ademenea la cinematografe. Purta o uniformă de soră medicală, rîdea, plîngea, era plină de abnegaţie, interpreta muzică simfonică, zîmbind şi păstrîndu-şi boneta de soră pe cap, apoi o cuprindea disperarea, aproape că îşi sfîşia cămaşa de noapte, îşi sacrifica, după o încercare de sinucidere, marea ei dragoste — cu Borsche în rolul medicului -, rămînea totuşi credincioasă profesiei, îşi păstra aşadar boneta şi insigna cu crucea roşie, în timp ce creierul mic şi cel mare ale lui Oskar rîdeau şi strecurau necuviinţe pe bandă rulantă în ţesătura filmului, ochii lui Oskar vărsau lacrimi, rătăceam pe jumătate orb printr-un deşert alcătuit din samaritence anonime îmbrăcate în alb, o căutam pe sora Dorothea, despre care nu ştiam decît că ocupa la Zeidler o cameră cu

chirie, cu o uşă cu geamuri lăptoase.

Uneori o auzeam cînd se întorcea din garda de noapte. O auzeam şi pe la nouă seara, după ce-şi termina serviciul de zi şi venea acasă. Oskar nu rămînea totdeauna pe scaunul lui cînd îi desluşea paşii pe coridor. Destul de des îşi făcea de lucru cu clanţa. Cine ar putea să suporte? Cine nu-şi ridică privirea cînd trece ceva pe lîngă el, şi poate că trece chiar pentru el? Cine rămîne pe scaun, cînd foşnetul vecin nu pare a avea decît un singur scop, acela de a-i face pe cei ce stau liniştiţi să sară în sus?

Dar şi mai rău se petrec lucrurile cu tăcerea. Am mai păţit-o o dată cu figura galionului care era din lemn şi şedea acolo tăcută şi pasivă. Şi deodată primul paznic al muzeului s-a prăbuşit într-o baltă de sînge. Se spunea: Niobe l-a ucis! Atunci directorul a căutat un paznic nou, pentru că muzeul nu avea voie să se închidă. Cînd şi cel de-al doilea paznic a murit, s-a strigat: Niobe l-a ucis! Directorul muzeului avu oarecare bătaie de cap să găsească un al treilea paznic - sau era deja al unsprezecelea? — n-are importanţă al cîtelea era! Într-o bună zi a murit şi paznicul găsit după atîta trudă. Atunci s-a strigat: Niobe, Niobe, cea vopsită în verde, cea cu ochii de chihlimbar. Niobe cea din lemn, goală, nu tresare, nu tremură, nu transpiră, nu respiră, nici măcar nu avea carii, pentru că fusese stropită cu insecticid contra cariilor, pentru că era valoroasă şi istorică. O vrăjitoare a trebuit să fie arsă din cauza ei, sculptorului îi fusese tăiată mîna dibace, vapoare se scufundară, dar ea se salvă prin înot. Niobe era din lemn şi totuşi rezistentă la foc, ucidea şi rămînea valoroasă. Liceeni în ultima clasă, studenţi, un preot bătrîn şi un alai de paznici de muzeu au fost reduşi la tăcere de tăcerea ei. Prietenul meu Herbert Truczinski a încălecat-o şi a fost doborît; dar Niobe rămase uscată şi tăcerea ei crescu.

Cînd sora medicală părăsea dis-de-dimineaţă, cam pe la ora şase, camera, coridorul şi locuinţa ariciului, se aşternea o linişte mormîntală, deşi cînd era acasă nu făcea nici un fel de zgomot. Ca să poată suporta tăcerea, Oskar trebuia să facă la intervale scurte să-i scîrţîie patul, să tragă un scaun sau să rostogolească un măr înspre vană. Pe la ora opt se auzea o mişcare. Era poştaşul care arunca scrisorile şi cărţile poştale prin deschizătura pentru scrisori pe duşumeaua coridorului, în afară de Oskar, numai doamna Zeidler mai aştepta foşnetul acesta. Ea începea abia la nouă serviciul de secretară la Mannesmann, de aceea îmi lăsa mie întîietatea, şi astfel primul care răspundea la zgomotul făcut de scrisori era Oskar. Mă mişcam încet, deşi ştiam că mă auzea, îmi lăsam deschisă uşa de la cameră, ca să nu mai trebuiască să aprind lumina, luam toată corespondenţa deodată, îmi vîram în buzunarul pijamalei, dacă era cazul, scrisoarea pe care mi-o trimitea Maria săptămînal, ca să mă ţină la curent cu situaţia lor, a băiatului şi a sorei Guste, şi cercetam apoi, în grabă, celelalte

scrisori. Tot ce era pentru Zeidler sau pentru un anume domn Münzer, care locuia la celălalt capăt al coridorului, lăsam să cadă din nou pe duşumea, fără să mă ridic în poziţie verticală. Corespondenţa sorei medicale Oskar o învîrtea, o mirosea, o pipăia şi se întreba cine o fi expeditorul.

Sora Dorothea primea rareori scrisori, dar oricum mai des decît mine. Numele ei întreg era Dorothea Kongetter, dar eu nu-i spuneam decît sora Dorothea, îi uitam din timp în timp numele de familie, care pînă şi la o soră medicală este de prisos. Ea primea scrisori de la mama ei din Hildesheim. Mai veneau scrisori şi cărţi poştale de la diferite spitale din Germania de Vest. Îi scriau surori cu care absolvise împreună cursurile de asistente medicale. Acum făcea eforturi să-şi menţină legătura cu colegele prin schimbul de cărţi poştale, primea aceste răspunsuri care erau, după cum constatase Oskar, stupide şi lipsite de sens.

Din acele vederi care înfăţişau cu precădere faţade de spitale împodobite cu iederă, am aflat totuşi unele lucruri despre sora Dorothea: ea, sora, lucrase un timp la Vinzenzhospital din Koln, într-o clinică particulară din Aachen şi la Hildesheim. De acolo îi scria şi mama ei. Era deci originară din Saxonia Inferioară sau emigrase ca şi Oskar din est şi-şi găsise acolo, la scurtă vreme după terminarea războiului, un refugiu. Mai tîrziu am aflat că sora Dorothea lucra foarte aproape, la Marienhospital, şi că era bună prietenă cu o oarecare soră Beate, deoarece multe cărţi poştale făceau referire la această prietenie, ba conţineau chiar salutări pentru acea Beate.

Mă nelinişte a prietena. Am compus chiar nişte scrisori adresate Beatei; într-una dintre acestea îi ceream să pună o vorbă bună pentru mine, în următoarea nici n-am mai pomenit de sora Dorothea, voiam s-o cuceresc mai întîi pe Beate şi apoi să trec la prietena ei. Am redactat astfel cinci, şase scrisori, aveam deja cîteva pregătite în plic pentru a fi expediate, eram chiar în drum spre cutia poştală şi totuşi n-am trimis nici una.

Dar poate că într-o bună zi, turbat cum eram, aş fi trimis o asemenea scrisoare sorei Beate, dacă într-o luni — tocmai atunci începuse legătura dintre Maria şi şeful ei, Stenzel, care, culmea, mă lăsă rece — nu aş fi găsit pe coridor acea scrisoare, menită să transforme patima mea doldora de iubire în gelozie.

După numele tipărit la expeditor mi-am dat seama că un anume dr. Erich Werner - Marienhospital - îi scrisese sorei Dorothea o scrisoare. Marţi a sosit o a doua scrisoare. A treia sosi joi. Ce s-a întîmplat în acea joi? Oskar reveni în camera lui, căzu pe unul dintre scaunele de bucătărie, care aparţineau mobilierului, scoase din buzunarul pijamalei scrisoarea săptămînală a Mariei care, în ciuda proaspătului prieten, scria în continuare punctuală, corectă, fără să omită nimic,

deschise chiar plicul, citi şi totuşi nu citi, o auzi pe doamna Zeidler pe coridor, apoi îi auzi vocea; ea îl striga pe domnul Münzer, care nu răspundea, deşi trebuia să fie acasă, deoarece doamna Zeidler îi deschise uşa camerei, îi înmînă corespondenţa şi nu încetă să-i vorbească.

Vocea doamnei Zeidler îmi dispăru din auz chiar în timp ce vorbea. Mă lăsai în voia nebuniei tapetului, nebuniei verticale, orizontale, diagonale, curbe, frînte, nebuniei înmiite, mă pomenii în pielea lui Matzerath, mîncam împreună cu el pîinea cu noduri a tuturor înşelaţilor, îmi veni uşor să-l costumez pe Jan Bronski al meu într-un seducător de duzină, sulemenit ca Satana, care îmi apărea cînd în paltonul arătos cu guler de catifea, cînd în halatul de medic al dr. Hollatz, apoi sub înfăţişarea chirurgului dr. Werner, pentru a seduce, a pîngări, a batjocori, a lovi, a chinui - pentru a face tot ce trebuie să săvîrşească un seducător ca să fie credibil.

Azi îmi vine să rîd cînd mă gîndesc la ideea care-l făcuse pe Oskar să îngălbenească, căzut pradă nebuniei tapetului: voiam să studiez medicina, cît se poate de repede. Voiam să devin medic şi încă la Marienhospital. Voiam să-l dau afară pe dr. Werner, să-l demasc, să-l învinuiesc de neglijenţă, ba chiar de omorîrea unui pacient în timpul unei operaţii de laringe. Trebuia să se afle că acel medic nu fusese niciodată un profesionist. În timpul războiului lucrase într-un spital de campanie şi-şi însuşise acolo unele cunoştinţe. Afară cu pungaşul! Iar Oskar avea să devină medic-şef, atît de tînăr şi totuşi într-un post de răspundere. Un nou doctor Sauerbruch, însoţit de sora Dorothea, asistentă la sala de operaţii, înconjurat de o suită de uniforme albe, trecînd pe coridoare luminoase, făcînd vizite bolnavilor, hotărîndu-se în ultimul minut să opereze. - Ce bine că acest film nu a fost turnat niciodată!

În şifonier

Acuma să nu-şi închipuie nimeni că lui Oskar nu-i mai stătea gîndul decît la surorile medicale, în definitiv, aveam şi eu problemele mele profesionale! Începuse semestrul de vară la Academia de Artă şi trebuia să renunţ la munca ocazională de cioplitor de inscripţii din timpul vacanţei, pentru că Oskar n-avea nimic de ripostat cînd era vorba să fie bine plătit. Stiluri vechi trebuiau să fie reconfirmate cu ajutorul lui, stiluri noi se încercau pe mine şi pe muza Ulla; ni se contestă latura figurativă, eram anulaţi, negaţi; pe pînze şi pe planşe de desen apăreau linii, pătrate, spirale, fel de fel de chestii formale care ar fi putut să meargă pe tapete, iar acelor modele utilitare, din care nu lipseau decît Oskar şi Ulla, de fapt tocmai tensiunea interioară, li se dădeau titluri cît mai publicitare: împletire ascendentă. Cîntec peste timp. Roşu în spaţii noi.

Mai ales cei din anii mai mici, care nu ştiau încă să deseneze cum trebuie, făceau asemenea experimente. Vechii mei prieteni din jurul profesorilor Kuchen şi Maruhn, studenţii exemplari Ziege şi Raskolnikov prea se bucurau de darurile cărbunelui şi ale culorilor ca să aducă laude sărăciei prin cercuri palide şi linii anemice.

Dar muza Ulla care, de cum devenea telurică, afişa un gust foarte decorativist, era atît de entuziasmată de noile tapete, încît îl uită repede pe pictorul Lankes, pe care îl părăsise, şi acum găsea marile panouri decorative ale unui pictor mai vîrstnic, pe nume Meitel, nostime, vesele, trăsnite, fantastice, enorme şi chiar şic. Faptul că se logodise curînd cu artistul care avea o predilecţie pentru forma ouălor de Paşti zaharisite nu spune mare lucru; de atunci a mai avut dese ocazii de logodnă şi recent — mi-a mărturisit cînd m-a vizitat alaltăieri şi ne-a adus mie şi lui Bruno bomboane — că e pe punctul de a se lansa, cum spune ea, într-o legătură serioasă.

La începutul semestrului muza Ulla nu voia să-şi ofere chipul decît noii orientări, vai, atît de oarbe, ceea ce ea nu observa. Pictorul ei de ouă de Paşti, Meitel, îi vîrîse năzbîtia asta în cap şi în loc de dar de logodnă o cadorisise cu un vocabular pe care şi-l exersa în discuţiile despre artă purtate cu mine. Vorbea despre raporturi, despre constelaţii, accente, perspective, despre structuri punctiforme, procese de disoluţie, fenomene de eroziune. Ea, care nu mînca peste zi decît banane şi bea suc de tomate, vorbea de celule-matcă, de atomi cromatici care, în dinamica vitezei din cîmpul lor de acţiune, nu-şi aflau numai starea naturală, ci mult mai multe... Cam aşa vorbea Ulla

cu mine în timpul pauzelor dintre şedinţele de pozat, chiar şi cînd beam ocazional o cafea în Ratinger Straße. Dar şi după ce logodna cu dinamicul pictor de ouă de Paşti s-a rupt şi cînd, după un scurt episod cu o lesbiană, Ulla s-a decis pentru un elev de-al lui Kuchen şi totodată pentru lumea materială, i-a rămas totuşi acel vocabular care îi schimonosea obrazul mic în asemenea hal, încît, în jurul gurii ei de muză, se formau două cute severe, fanatice.

Trebuie să recunosc că ideea de a o picta pe muza Ulla în chip de soră medicală nu i-a aparţinut doar lui Raskolnikov. După Madonna 49 ne pictase drept *Răpirea Europei* - taurul eram eu. Iar la scurt timp după răpirea controversată fu creat tabloul *Nebunul vindecă sora medicală.*

Un singur cuvînt de-al meu aprinse fantezia lui Raskolnikov. Îşi clocea ideea încruntat în părul lui roşu, abătut, îşi clătea pensulele, vorbea despre crimă şi pedeapsă în timp ce o fixa încordat pe Ulla; atunci i-am sugerat să vadă în mine crima, în Ulla pedeapsa, în mine vina, în ea căinţa. Vina mea era vizibilă pentru toată lumea, căinţa putea lua veşmîntul unei surori medicale.

A fost ideea lui Raskolnikov ca acel tablou remarcabil să se numească mai tîrziu altfel, derutant de diferit. Eu aş fi numit lucrarea *Tentaţia,* pentru că mîna mea dreaptă, pictată, apucă o clanţă, o apasă şi deschide uşa de la camera în care stă sora medicală. Lucrarea lui Raskolnikov ar putea să se numească simplu *Clanţa;* pentru că, dacă ar fi după mine, aş recomanda cuvîntul clanţa, deoarece acea excrescenţă palpabilă vrea să fie tentată, încercată, deoarece clanţa de la uşa cu geamuri lăptoase a odăii sorei Dorothea a fost tentată şi încercată de mine în toate zilele cînd îl ştiam pe arici plecat, pe sora medicală la spital şi pe doamna Zeidler la birou, la Mannesmann.

Oskar părăsea atunci odaia lui cu vana fără orificiu de scurgere, păşea pe coridorul locuinţei familiei Zeidler, se posta în faţa camerei sorei medicale şi atingea cu mîna lui clanţa.

Cam pînă pe la mijlocul lui iunie, şi încercam aproape zilnic, uşa nu voi să cedeze. Tocmai eram gata să văd în sora medicală un om educat printr-o muncă responsabilă în spiritul ordinii, şi lucrul cel mai rezonabil mi se păru să-mi iau gîndul de la o uşă lăsată deschisă din neatenţie. Aşa se explică şi reacţia mea tîmpită, mecanică, de a închide imediat uşa, cînd am găsit-o într-o zi deschisă.

Oskar a stat cu siguranţă minute în şir pe coridor cu pielea încreţită pe el, asaltat de fel de fel de gînduri în acelaşi timp, încît inima lui făcea eforturi disperate să-i propună acelui tumult un aşa-zis plan.

Abia cînd am reuşit să-mi conectez gîndurile la alte situaţii ca: Maria şi prietenul ei, îmi spuneam, Maria are un prieten, prietenul i-a dăruit Mariei o cană de cafea, prietenul şi Maria merg sîmbăta la Apollo, Maria e per tu cu prietenul doar după terminarea lucrului, la serviciu

Maria i se adresează prietenului cu dumneavoastră, prietenul e patronul magazinului - abia după ce i-am întors pe Maria şi pe prietenul ei pe toate feţele, am reuşit să fac oarecare ordine în bietul meu cap - şi am deschis uşa cu geamuri lăptoase.

Încă dinainte îmi imaginasem odaia ca pe o încăpere fără ferestre, deoarece acea parte superioară tulbure a uşii nu trăda niciodată o rază de lumină de ziuă. Pipăind la dreapta, exact ca în camera mea, am găsit comutatorul. La mărimea acestei odăiţe, mult prea strîmtă pentru a fi numită o cameră, becul de patruzeci de waţi era arhisuficient. Mi-a fost destul de penibil să mă aflu cu figura mea de jumătate de om direct în faţa unei oglinzi. Dar Oskar nu putea să scape de mutra lui, care, deşi strîmbă, nu era cîtuşi de puţin interesantă, pentru că obiectele de pe măsuţa de toaletă, reflectate în oglindă, mă atrăgeau irezistibil şi-l făcură pe Oskar să calce pe vîrfuri.

Emailul alb al ligheanului prezenta pete negre-albăstrui. Placa de marmură de pe toaletă, în care se îngropa ligheanul pînă la margine, avea de asemenea multe stricăciuni. Colţul stîng rupt al plăcii de marmură zăcea în faţa oglinzii şi-şi oglindea nonşalant nervurile. Urmele de lipici de pe părţile sparte trădau o încercare neîndemînatică de reparaţie. Simţii o mîncărime în degetele de pietrar. Mă gîndeam la chitul de marmură fabricat de Korneff care transforma cea mai fărîmicioasă marmură în acele plăci durabile de faţade, atribuite pietrarilor renumiţi.

Acum, după ce contactul meu familiar cu piatra mă făcuse să uit de imaginea mea desenată strîmb în oglinda tulbure, am reuşit să numesc şi mirosul care i se păruse ciudat lui Oskar încă de la intrare.

Mirosea a oţet. Mai tîrziu, chiar şi acum cîteva săptămîni, mai încercam să scuz izul acela persistent cu presupunerea că sora medicală probabil se spălase pe cap cu o zi înainte, îşi turna oţet în apa cu care-şi limpezea pielea capului. E adevărat că pe masa de toaletă nu se afla nici o sticlă de oţet. De asemenea, nu credeam să pot identifica nici în recipientele cu alte etichete vreo urmă de oţet. Îmi spuneam că sora Dorothea nu era să-şi încălzească apă în bucătăria lui Zeidler, cerîndu-i mai întîi voie acestuia, ca să se spele pe cap destul de incomod în odăiţa ei, cînd la Marienhospital avea la dispoziţie cele mai moderne camere de baie. Oricum, s-ar putea ca printr-o dispoziţie specială a sorei-şefe sau a administraţiei spitalului să li se fi interzis surorilor medicale folosirea anumitor instalaţii sanitare şi astfel sora Dorothea să se fi văzut constrînsă să se spele pe cap aici, în acest lighean emailat, în faţa unei oglinzi tulburi. Chiar dacă pe măsuţa de toaletă nu se afla nici o sticlă de oţet, existau destule sticluţe şi cutii pe marmura ciobită. Un pachet de vată şi o cutie pe jumătate goală de torşoane îi tăiară lui Oskar cheful să mai cerceteze conţinutul cutiuţelor. Deşi mai cred şi azi că acele cutii nu conţineau decît

produse cosmetice, cel mult alifii medicinale.

Sora medicală îşi pusese pieptenele în perie. Mi-a trebuit un mic efort ca să-l scot de acolo şi să-l pot privi în voie. Ce bine că am reuşit, pentru că în acelaşi moment Oskar făcu cea mai importantă descoperire: sora medicală avea păr blond, poate blond-cenuşiu; dar să nu tragem concluzii pripite după părul mort, căzut la pieptănat, de aceea să ne limităm la constatarea: sora Dorothea avea păr blond.

Abundenţa firelor de păr demonstra în consecinţă că sorei medicale îi cădea părul. Vina pentru această boală, desigur penibilă şi supărătoare pentru un suflet de femeie, o pusei îndată pe seama bonetei, dar fără să o acuz, deoarece fără bonetă nu se poate într-un spital care se respectă.

Oricît de neplăcut i-ar fi fost lui Oskar mirosul de oţet, faptul că sorei Dorothea îi cădea părul nu-mi trezi alt sentiment decît acela de iubire purificată prin milă. Semnificativ pentru starea mea mi s-a părut şi faptul că deodată mi-au venit în minte nenumărate remedii de succes pentru creşterea părului, pe care voiam să i le dăruiesc sorei cu un prilej favorabil. Cu gîndul la această întîlnire - Oskar şi-o imagina pe ogoarele de grîu vălurit, sub un cer de vară cald şi fără o pală de vînt — am scos firele de păr din pieptene, le-am făcut ghemotoc, am suflat o parte de praf şi de mătreaţă de pe el şi mi l-am vîrît atent într-un buzunăraş golit în grabă al portvizitului meu.

Pieptenele pe care Oskar îl pusese pe placa de marmură, ca să poată mai bine mînui portvizitul, l-am luat din nou, după ce pusesem de-acum portvizitul cu prada în buzunarul sacoului. Am ţinut pieptenele în faţa becului neacoperit de nici un glob, l-am făcut să pară transparent, am cercetat cu atenţie cele două rînduri de dinţi de dimensiuni diferite, am constatat că din grupa dinţilor mai subţiri lipseau doi, nu mi-am putut refuza plăcerea de a trece cu unghia arătătorului stîng peste dinţii mai groşi făcîndu-i să scrîşnească şi în tot acest timp l-am bucurat pe Oskar, cu descoperirea cîtorva fire de păr pe care omisesem să le iau de acolo intenţionat, pentru a nu trezi bănuieli.

Pieptenele intră definitiv în peria de păr. M-am depărtat de măsuţa de toaletă care mă predispunea prea unilateral, în drum spre patul sorei medicale, m-am lovit de un scaun de bucătărie pe care atîrna un sutien.

Oskar nu putea să umple negativul celor două forme ale hamului aceluia, spălăcit şi decolorat pe la margini, cu altceva decît cu pumnii lui, şi ei nu-l umpleau, nu, se mişcau rătăciţi acolo, nefericiţi, prea tari, prea nervoşi, în castronaşe al căror conţinut necunoscut l-aş fi hăpăit zilnic; din cînd în cînd ar fi intervenit implicit şi o vomă, pentru că fiecare terci te face uneori să vomiţi şi pe urmă e din nou dulce, prea dulce sau atît de dulce, încît senzaţia de vomă capătă gust

şi îţi pune adevărata iubire la încercare.

Mi-a venit în minte dr. Werner şi mi-am scos pumnii din sutien. Brusc mi-a ieşit din minte dr. Werner şi am putut să mă aşez pe patul sorei Dorothea. Patul ăsta al sorei medicale! De cîte ori nu şi-l imaginase Oskar, şi acum era acelaşi postament oribil care îi oferea somnului meu şi uneori insomniei mele un cadru vopsit în maro. Aş fi vrut să aibă un pat de metal vopsit în alb cu bumbi de alamă, înconjurat de vergele uşoare şi nu această mobilă grosolană şi lipsită de tandreţe. Nemişcat, cu capul greu, nefiind în stare de vreo pasiune sau gelozie, am stat cîteva clipe în faţa unui altar al somnului a cărui pilotă părea din granit, apoi m-am întors ocolind priveliştea apăsătoare. Oskar nu şi-ar fi putut-o imagina niciodată pe sora Dorothea şi somnul ei într-un cavou atît de oribil. Îndreptîndu-mă din nou spre masa de toaletă, probabil împins de dorinţa de a deschide, în sfîrşit, cutiuţele cu alifii, şifonierul îmi ordonă să iau seama la dimensiunile lui, să ţin cont de brîurile în relief şi să-l deschid odată, pentru că fiecare şifonier vrea să fie deschis.

Am îndoit în sus cuiul care ţinea uşile închise în locul cheii. Imediat şi fără ajutorul meu, uşile de lemn se desprinseră una de alta şi-mi oferiră o privelişte atît de bogată, încît a trebuit să mă dau cîţiva paşi în spate ca să pot observa, peste braţele încrucişate, totul cu calm. Oskar nu voia să se piardă în amănunte ca la masa de toaletă, nu voia să emită judecăţi sub povara prejudecăţilor ca în faţa patului; voia să întîmpine şifonerul proaspăt ca în prima zi, deoarece şi şifonierul îl întîmpinase cu braţele deschise.

Şi totuşi Oskar, estetul incorigibil, nu putea să renunţe cu totul la critică: un barbar îi retezase şifonierului, în mod brutal şi scoţînd aşchii, picioarele, ca să-l aşeze, complet plat şi lipit de perete, pe duşumea.

Ordinea interioară a mobilei era ireproşabilă. La dreapta erau stivuite în trei compartimente rufele şi bluzele. Albul şi rozul îşi schimbau locul cu un albastru-deschis, garantat la spălat. Două săculeţe legate între ele, din muşama cu pătrate roşii şi verzi, atîrnau aproape de compartimentul rufelor, pe partea interioară a uşii din dreapta dulapului şi păstrau în ele, sus, ciorapii de damă cîrpiţi, jos, pe cei cu firele duse. În comparaţie cu ciorapii pe care îi primea Maria cadou de la şeful şi prietenul ei şi îi şi purta, cei din săculeţele de muşama nu pot spune că erau mai grosolani, dar păreau oricum mai groşi şi mai rezistenţi. În partea mai încăpătoare a şifonierului atîrnau în stînga, apretate şi strălucitoare, pe umeraşe de lemn, uniformele de soră medicală. În compartimentul de pălării de deasupra se înşirau sensibile, nesuportînd vreo atingere inopinată, bonetele de soră atît de frumoase în simplitatea lor. Am aruncat doar o privire scurtă pe hainele civile atîrnate în stînga compartimentului cu rufe. Selecţia

ieftină şi neglijentă îmi confirmă speranţa secretă: sora Dorothea consacra doar un interes redus acestei părţi a garderobei ei. Aşa se face că şi cele trei sau patru pălării asemănătoare unor oale cu ridicolele lor imitaţii florale, atîrnau de-a valma, în raftul de pălării alături de bonete, puse unele peste altele ca o prăjitură nereuşită. Tot în raftul de pălării se sprijineau de o cutie de pantofi, plină cu resturi de lînă, mai puţin de o duzină de cărţi multicolore.

Oskar îşi înclină uşor capul într-o parte, fu nevoit să se apropie ca să poată citi titlurile. Zîmbind cu îngăduinţă, îmi îndreptai din nou capul: buna soră Dorothea citea romane poliţiste. Dar destul cu partea civilă a şifonierului. Atras foarte aproape de dulap datorită cărţilor, mi-am păstrat locul privilegiat, ba mai mult, m-am aplecat în interior, fără să mă mai apăr de dorinţa tot mai puternică de a aparţine acelui loc, de a face parte din conţinutul şifonierului căruia sora Dorothea îi încredinţa un procent nu tocmai neglijabil al înfăţişării ei.

Pantofii practici, model sport, care stăteau cu tocurile lor plate pe tăblia de jos a şifonierului, aşteptîndu-şi, lustruiţi penibil, plimbarea, nici n-a fost nevoie să-i dau la o parte. Ca o invitaţie anume se prezenta ordinea din şifonier, încît Oskar, cu genunchii strînşi în mijlocul acelui spaţiu îngust, stînd în şezut şi fără să fi trebuit să atingă vreo haină, găsi acolo destul loc şi un adăpost confortabil. Am intrat deci, făcîndu-mi nenumărate iluzii.

Dar nu m-am integrat imediat colecţiei. Oskar se simţea observat din cauza inventarului şi becului din odaie. Pentru a-mi face mai intimă şederea în interiorul şifonierului, am încercat să trag uşile. Am avut dificultăţi deoarece închizătoarele de la stinghiile uşilor erau slăbite şi rămîneau deschise în partea de sus; pătrundea lumina în şifonier, dar nu destulă pentru a mă deranja. În schimb, se intensifica mirosul. Mirosea vechi, a curat, nu mai mirosea a oţet, ci discret a substanţe contra moliilor; mirosea bine.

Ce făcea Oskar în timp ce şedea în şifonier? Îşi sprijinea fruntea de prima uniformă a sorei Dorothea, un şorţ cu mînecute care se închidea la gît şi deschidea uşile tuturor aşezămintelor de sănătate - şi tocmai atunci mîna mea dreaptă s-a întins spre spate, poate pentru a căuta un sprijin, trecînd pe lîngă rochiile de stradă se rătăci, îşi pierdu echilibrul şi se apucă de ceva neted care cedă; găsi, în sfîrşit - ţinînd încă în mînă obiectul neted, alunecos —, o stinghie de sprijin şi pipăi de-a lungul unei scînduri diagonale, bătută oblic în cuie, care ne asigura mie şi dulapului un echilibru fragil: Oskar îşi avea deja mîna iar în partea dreaptă, ar fi putut să se declare mulţumit, cînd mi-am dus la ochi ceea ce apucasem în spatele meu.

Am zărit un cordon negru de lac, dar îndată am văzut mai mult decît un cordon negru de lac, pentru că în dulap era atît de întuneric, iar un cordon de lac nu putea să fie doar un cordon. Putea la fel de

bine să însemne şi altceva tot atît de neted, de alunecos, de întins, văzut de mine pe cînd eram un toboşar de trei ani pe digul portului Neufahrwasser: biata mama în pardesiu bleumarin cu garnituri de culoarea zmeurei, Matzerath în palton, Jan Bronski cu guler de catifea, la bereta de marinar a lui Oskar panglica brodată cu litere aurii „SMS Seydkitz" făceau parte din spectacol, iar paltonul şi gulerul de catifea săriră de lîngă mine şi de lîngă mama, care din cauza tocurilor înalte nu putea să sară, săriră din piatră în piatră pînă la marcajul marin, sub care şedea pescarul cu frînghia de rufe şi cu sacul de cartofi plin de sare şi de mişcare. Dar noi, care văzuserăm sacul şi frînghia, voiam să ştim de ce bărbatul acela pescuia sub marcajul marin cu o frînghie de rufe, însă individul din Neufahrwasser sau Brbsen sau de oriunde o fi fost, a rîs şi a scuipat brun şi gros în apă, încît multă vreme scuipatul s-a clătinat acolo fără să se depărteze deloc, pînă ce a venit un pescăruş şi l-a luat, pentru că un pescăruş ia totul cu el, nu este un porumbel sensibil, cu atît mai puţin o soră medicală — ar fi de altfel mult prea simplu dacă am putea să aruncăm într-o pălărie tot ce e alb, să aruncăm într-un şifonier, acelaşi lucru se poate spune şi despre negru, deoarece pe vremea aceea nu-mi era încă frică de Bucătăreasa Neagră, şedeam neînfricat în dulap şi totuşi nu în dulap, şedeam la fel de neînfricat, într-o totală apatie a vîntului, pe digul portului Neufahrwasser, aici ţineam cordonul de lac, dincolo altceva, ce-i drept tot negru şi alunecos, dar nu cordon, căutam, deoarece şedeam în şifonier, o comparaţie, şifonierele te constrîng la aşa ceva, o invocam pe Bucătăreasa Neagră, dar pe atunci chestia asta nu mă mişca prea mult, în ce priveşte albul eram mult mai tulburat, abia de ştiam să fac diferenţa dintre un pescăruş şi sora Dorothea, alungam de la mine porumbeii şi alte fleacuri dintr-astea, că doar nu erau Rusaliile, ci Vinerea Mare, pentru că eram într-o excursie la Brosen şi apoi merserăm pe dig — şi porumbeii nu erau nici pe marcajul marin sub care cetăţeanul din Neufahrwasser, cel cu frînghia de rufe, şedea acolo, şedea şi scuipa. Şi cînd individul din Brosen trase frînghia pînă ce aceasta ajunse la capăt şi dovedi de ce fusese atît de greu de tras din apele mîloase ale Mottlaului, cînd biata mama a pus mîna atunci pe umărul şi pe gulerul de catifea al lui Jan, pentru că se făcuse ca brînza în obraz, pentru că voia să plece de acolo şi pe urmă a trebuit totuşi să privească cum individul acela a izbit capul de cal de pietre, cum au căzut ţiparii mai mici şi verzi ca lintiţa din coama lui; pe cei mai mari şi mai întunecaţi îi smulgea din cadavru de parcă ar fi scos şuruburi şi deodată cineva sfîşie o pilotă, vreau să spun că veniră pescăruşii şi se năpustiră, pentru că pescăruşii, cînd sînt cîte trei sau şi mai mulţi, hăpăie un ţipar mic cît ai zice peşte, în timp ce hăndrălăii mai mari le fac greutăţi. Dar acum individul i-a căscat botul gloabei, i-a vîrît un lemn între fălci, ceea ce a făcut gloaba să rîdă şi şi-a împins

braţul păros înăuntru, a apucat, a prins, aşa cum am apucat eu în şifonier, cum am prins şi eu, aşa şi el trase afară, cum am tras eu cordonul de lac, dar el doi deodată, îi învîrti în aer, îi izbi de pietre, pînă cînd bietei mele mame îi ţîşni micul dejun pe nas şi pe gură, un mic dejun format din cafea cu lapte, albuş şi gălbenuş de ou, puţină marmeladă şi firimituri de cornuri, o masă atît de îmbelşugată, încît pescăruşii o şi luară în picaj, coborîră cu un etaj mai jos, se înfipseră bine pe picioare, de gălăgie, ce să mai vorbim, şi că pescăruşii au ochi răi e un lucru bine cunoscut şi nu se lăsau goniţi cu nici un chip, în orice caz nu de Jan Bronski, pentru că lui îi era frică de pescăruşi şi-şi ţinea mîinile amîndouă pe ochii mari, albaştri, nici de toba mea nu voiau să asculte, ci înfulecau în legea lor, în timp ce eu inventam la tobă furios, dar şi entuziasmat totodată, ritmuri noi, dar pe biata mama asta o lăsa rece, ea era ocupată pînă peste cap, sughiţa şi icnea întruna, dar nu mai ieşea nimic, pentru că nu mîncase prea mult, căci mama voia să-şi păstreze silueta, de aceea făcea gimnastică de două ori pe săptămînă la Organizaţia de Femei, dar nu-i ajuta la nimic, pentru că tot mînca pe ascuns, găsind ea pînă la urmă o soluţie, ca şi individul din Neufahrwasser, în ciuda tuturor teoriilor, în final, cînd toţi credeam că nu mai apare nimic, îi scoase gloabei un ţipar din ureche. Ăsta era plin de un terci alb, pentru că îi scurmase gloabei prin creier. Dar fu atît de mult scuturat şi lovit de pietre, pînă cînd terciul căzu de pe el şi ţiparul îşi dete la iveală lacul lui şi străluci ca un cordon de lac, pentru că de fapt asta am vrut să spun: un asemenea cordon de lac purta sora Dorothea cînd ieşea în oraş cu treburi particulare fără insigna cu crucea roşie.

Noi însă am plecat acasă, deşi Matzerath mai voia să rămînă, pentru că un vas finlandez de aproximativ o mie opt sute de tone intra în port şi făcea valuri mari. Individul lăsă capul de cal pe dig. Brusc gloaba neagră se făcu albă şi începu să ţipe. Dar nu necheza ca un cal, ci ca un nor care acoperă alb şi sonor şi lacom un cap de cal. Ceea ce de fapt era destul de agreabil, pentru că aşa nu se mai vedea mîrţoaga, chiar dacă îţi puteai imagina ce ascundea în fond isteria aceea. Şi vasul finlandez ne tăie elanul, acesta era încărcat cu lemn şi ruginit ca grilajul de fier de la cimitirul Saspe. Dar biata mama nu se mai uita nici la finlandez, nici la pescăruşi, îi era de-ajuns. Chiar dacă înainte interpretase la pian, ba chiar cîntase *Zboară, pescăruşule, în Helgoland,* acum nu mai cîntă niciodată cîntecul acela, nu mai cîntă nimic, la început nu mai voi să mănînce nici un fel de peşte, dar într-o frumoasă zi începu să mănînce atîta peşte, încît se sătura nu numai de ţipari, dar şi de viaţă, mai ales de bărbaţi, poate şi de Oskar, în orice caz, ea care înainte nu putea să renunţe la nimic, deveni deodată nepretenţioasă, reţinută şi se lăsă chiar îngropată la Brentau. Dar asta o moştenesc precis de la ea, că pe de o parte nu vreau să renunţ la

nimic, iar pe de altă parte pot să o scot la capăt şi fără nimic; singurul lucru de care nu mă pot lipsi, oricît ar fi de scump, sînt ţiparii afumaţi. Asta era valabil şi în cazul sorei Dorothea, pe care n-o văzusem niciodată, al cărei cordon de lac nu-mi plăcea decît aproximativ - şi totuşi nu puteam să mă dezlipesc de el, parcă nu se mai termina, parcă se înmulţea, deoarece m-am descheiat cu mîna liberă la pantaloni, am făcut asta ca să mi-o pot imagina din nou pe sora Dorothea, care îmi devenise complet voalată din cauza numeroşilor ţipari de lac şi a finlandezului intrat în port.

Treptat, Oskar, deşi cu gîndul mereu în trecut la digul portului, reuşi în cele din urmă, cu ajutorul pescăruşilor să redescopere, cel puţin în jumătatea şifonierului care adăpostea uniformele ei de soră medicală, simple, dar atît de grăitoare, lumea sorei Dorothea. Cînd o vedeam, în sfîrşit, foarte clar şi aveam impresia că disting detaliile chipului ei, încuietorile slăbite ale şifonierului se desprinseră: cu un scîrţîit urît, uşile şifonierului se desfăcură, lumina aceea mă scoase din minţi şi Oskar trebui să-şi dea osteneala să nu păteze şorţul cu mînecuţe al sorei Dorothea atîrnat chiar lîngă el.

Doar pentru a găsi o formulă acceptabilă de schimbare a registrului şi pentru a rezolva într-o manieră jucăuşă şederea mea în interiorul şifonierului, care mă epuizase în ciuda aşteptărilor, am bătut toba - ceea ce nu mai făcusem de ani se zile -, doar cîteva măsuri, mai mult sau mai puţin izbutite, pe placajul uscat din spatele dulapului, am părăsit apoi şifonierul, am mai cercetat o dată curăţenia lui, fără să am nimic să-mi reproşez, pînă şi cordonul de lac îşi păstrase strălucirea, doar cîteva pete mate trebuiau frecate, poate şi aburite, ca acel cordon să devină iar cel ce amintise de tipării prinşi în anii tinereţii mele fragede pe digul portului Neufahrwasser.

Eu, Oskar, am părăsit odaia sorei Dorothea, oprindu-i curentul becului de patruzeci de waţi, care mă privise în timpul întregii mele vizite.

Şi iată-mă pe coridor, cu un şomoiog de păr blond spălăcit în portvizitul meu, mi-am dat pentru o clipă silinţa să simt şomoiogul prin pielea portvizitului, prin căptuşeala sacoului, prin vestă, cămaşă şi flanelă, dar eram prea epuizat şi totuşi satisfăcut, în felul acela ciudat, morocănos, pentru a putea vedea în captura din încăperea respectivă mai mult decît nişte fire de păr căzut, cum se prind de obicei de piepteni.

Abia acum recunoscu Oskar că, de fapt, căutase cu totul alte comori. Cît am stat în odaia sorei Dorothea am vrut doar atît de mult să-mi pot dovedi că acel dr. Werner putea să-şi facă simţită prezenţa în acea locuinţă, fie şi numai printr-unul din plicurile atît de binecunoscute mie. Nu am găsit nimic. Nici un plic, cu atît mai puţin vreo filă scrisă frumos. Oskar mărturiseşte că a scos romanele poliţiste ale sorei Dorothea, unul cîte unul de pe raftul de pălării, că le-a deschis cercetîndu-le ca să afle vreo dedicaţie sau vreun semn de carte, adulmecam pînă şi urma vreunei fotografii, deoarece Oskar cunoştea majoritatea medicilor de la Marienhospital, ce-i drept nu după nume, ci după înfăţişare - dar nu găsi nici o poză de-a doctorului Werner.

Se pare că acesta nu cunoştea camera sorei Dorothea şi, dacă o fi văzut-o vreodată, n-a reuşit să lase nici o urmă. Aşadar, Oskar ar fi avut destule motive să fie fericit. Oare nu aveam o grămadă de atuuri înaintea doctorului? Oare lipsa oricărei urme a doctorului nu era o dovadă grăitoare că relaţiile dintre medic şi soră se consumau doar în spital, erau deci numai de natură profesională şi, dacă nu profesională, atunci oricum ele nu erau împărtăşite?

Dar gelozia lui Oskar avea nevoie de un motiv. Oricît de mult m-ar fi afectat cel mai mic semn al prezenţei doctorului Werner, acesta ar fi fost pentru mine în egală măsură o satisfacţie care nu s-ar fi putut compara cu micul şi scurtul rezultat al şederii mele în şifonier.

Nu mai ştiu cum m-am întors în camera mea, dar îmi amintesc totuşi că am auzit la capătul coridorului, în spatele acelei uşi care închidea camera domnului Münzer, o tuse improvizată, o tuse menită să atragă atenţia. Ce mă interesa pe mine acel domn Münzer? Oare nu-mi ajungea subchiriaşa ariciului? Să-mi fi luat altă povară pe cap cu Münzer, cine ştie ce ascundea şi numele ăsta? Aşa că Oskar se făcu a nu auzi tusea aceea provocatoare sau mai exact: nu înţelesesem ce mi se cerea şi abia în camera mea mi-am dat seama că acel domn Münzer pe care nu-l cunoşteam şi care îmi era total indiferent, tuşise

numai ca să mă ademenească pe mine, Oskar, la el în cameră.

Recunosc: mi-a părut rău un timp că n-am reacţionat la tusea aceea, pentru că odaia mea era îngrozitor de strîmtă şi de vastă totodată, încît o discuţie, cu domnul Münzer, oricît de apăsătoare şi de silnică, cel ce tuşea, ar fi devenit pentru mine o binefacere. Dar n-am avut curajul nici mai tîrziu să stabilesc legătura cu domnul din spatele uşii de la celălalt capăt al coridorului, eventual provocînd, la fel, o tuse pe coridor. Mă lăsai deci lipsit de voinţă în seama integrităţii dreptunghiulare a scaunului de bucătărie din odaia mea şi, ca mai totdeauna cînd stau pe scaune, neliniştea îmi trecu în sînge; am luat atunci un vademecum de pe pat şi am lăsat terfeloaga aia scumpă, procurată cu bani cîştigaţi din greu cu munca mea de model, să cadă şi să se facă numai cute şi colţuri, mi-am luat apoi de pe masă darul lui Raskolnikov, toba de tinichea, dar n-am putut s-o ating cu beţele, aşa cum Oskar n-a putut vărsa nici o lacrimă care să cadă pe lacul alb şi rotund aducîndu-i cu sine o uşurare aritmică.

S-ar putea acum începe un tratat despre nevinovăţia pierdută; Oskar toboşarul, cel oprit la trei ani, ar putea fi pus faţă în faţă cu acel Oskar cocoşat, fără glas, fără lacrimi, fără tobă. Dar acest lucru nu ar corespunde realităţii: Oskar şi-a pierdut de mai multe ori nevinovăţia chiar toboşar fiind, dar şi-a regăsit-o sau a lăsat-o să-i crească la loc; pentru că nevinovăţia poate fi comparată cu o buruiană care se înmulţeşte zelos — gîndiţi-vă numai la acele bunici nevinovate, pe vremuri au fost toate sugari ticăloşi şi plini de ură — nu, Oskar nu vrea ca jocul de-a vinovăţia şi nevinovăţia să-şi facă mendrele.

Mai degrabă dragostea mea pentru sora Dorothea a fost cea care mi-a poruncit să pun toba la loc, fără să bat în ea, să părăsesc camera, coridorul şi locuinţa lui Zeidler şi să mă duc la Academia de Artă, deşi profesorul Kuchen îmi fixase întîlnire abia după-amiază tîrziu.

Cînd Oskar părăsi încăperea cu paşi necontrolaţi, traversă coridorul şi deschise anume uşa cu zgomot, ascultă o clipă la uşa domnului Münzer. Nu tuşea. Am părăsit ruşinat, revoltat, satisfăcut şi înfometat, plin de lehamite şi poftă de viaţă, zîmbind cînd şi cînd, pe de altă parte gata să plîng, locuinţa şi, în cele din urmă, şi casa din Jülicher Straße.

Cîteva zile mai tîrziu am pus în aplicare un plan cumpănit îndelung, care a dovedit pînă în cele mai mici detalii că folosisem o metodă extraordinară. În acea zi fusesem liber toată dimineaţa. Abia la ora trei Oskar şi Ulla trebuiau să-i pozeze celui mai inspirat pictor, Raskolnikov; eu, în chip de Odiseu, care, întors acasă, îi dăruieşte soaţei sale, Penelopa, o cocoaşă. În zadar am încercat să-l sustrag pe artist de la ideea asta. Pe atunci făcea ravagii cu mult succes printre zeii şi semizeii greci. Ulla se simţea bine în mitologie şi aşa am cedat, m-am lăsat pictat în chip de Vulcan, de Pluto cu Proserpina şi, în fine,

în acea după-amiază, şi ca Odiseu cocoşat. Dar pe mine mă interesează mai mult să descriu dimineaţa respectivă. De aceea, Oskar trece sub tăcere cum arăta muza Ulla în chip de Penelopa şi spune: în locuinţa familiei Zeidler era linişte. Ariciul se găsea în deplasare, avînd asupra lui foarfecele de tuns părul, sora Dorothea era în tură de zi, plecase deci de la şase de acasă, doamna Zeidler mai lenevea în pat cînd sosi poşta, puţin după ora opt.

Am cercetat imediat scrisorile, n-am găsit nimic pentru mine — scrisoarea Mariei abia venise de două zile —, dar am descoperit dintr-o privire un plic expediat din oraş cu scrisul inconfundabil al doctorului Werner.

Mai întîi am pus scrisoarea lîngă celelalte destinate domnului Münzer şi familiei Zeidler, m-am retras în odaia mea şi am aşteptat pînă ce doamna Zeidler a ieşit pe coridor, i-a dus subchiriaşului ei Münzer scrisoarea, apoi a străbătut bucătăria, a intrat, în sfîrşit, în dormitor şi după fix zece minute a părăsit locuinţa, de fapt casa, pentru că la ora nouă îşi începea munca de birou la Mannesmann.

Din motive de siguranţă, Oskar aşteptă un pic, îşi puse încet hainele pe el, îşi curăţă unghiile, aparent cît se poate de calm. Am mers la bucătărie, am pus pe arzătorul cel mai mare al aragazului cu trei ochiuri o oală de aluminiu umplută pe jumătate cu apă, am lăsat mai întîi să ardă cu flacără mare şi de îndată ce se făcură aburi, am învîrtit butonul pînă la faza cea mai joasă, apoi am făcut doi paşi pînă la odaia sorei Dorothea, apărîndu-mi cu grijă gîndurile şi menţinîndu-le, pe cît posibil, în apropierea întîmplărilor recente, am pus mîna pe scrisoarea pe care o împinsese doamna Zeidler pe jumătate sub uşa cu geamuri lăptoase şi iată-mă din nou în bucătărie, ţinînd plicul cu reversul deasupra aburului, pînă ce am putut să-l deschid fără să-l rup. Fireşte, Oskar închisese gazul înainte de a fi ţinut scrisoarea doctorului Werner deasupra oalei cu aburi.

Nu am citit scrisoarea la bucătărie, ci în odaia mea, stînd pe pat. La început am fost decepţionat, deoarece nici formula de adresare, nici cea de încheiere nu trădau nimic despre relaţia doctorului cu sora medicală.

„Dragă domnişoară Dorothea!" începea scrisoarea - şi se încheia cu: „Al dumneavoastră, Erich Werner".

Nici la lectura scrisorii nu apărea nici un singur cuvînt de tandreţe. Werner regreta că nu a vorbit cu sora Dorothea în ajun, deşi o văzuse în faţa uşii care dădea în secţia de bărbaţi. Din motive inexplicabile pentru dr. Werner, sora Dorothea a făcut stînga-mprejur cînd l-a văzut pe doctor vorbind cu sora Beate — aşadar, cu prietena Dorotheei. Dr. Werner nu voia decît o explicaţie, întrucît discuţia cu sora Beate avusese un caracter pur profesional. După cum ştie ea, sora Dorothea, el îşi dă toată silinţa să păstreze distanţa faţă de Beate, care nu se

stăpîneşte deloc. Cunoscînd-o pe Beate, Dorothea ar trebui să înţeleagă că nu e deloc uşor, pentru că sora Beate îşi arată sentimentele, de cele mai multe ori, fără oprelişti, sentimente pe care el, dr. Werner, nu le împărtăşeşte nicidecum. Ultima frază din scrisoare suna astfel: „Vă rog să mă credeţi că dacă vreţi să-mi vorbiţi, vă stau oricând la dispoziţie". În ciuda aspectului formal, al răcelii, ba chiar al aroganţei unor rînduri, nu mi-a fost prea greu să descifrez stilul epistolar al doctorului E. Werner şi să iau scrisoarea drept ceea ce chiar era, o înflăcărată scrisoare de dragoste.

Am pus cu gesturi mecanice scrisoarea la loc în plic, lăsînd la o parte orice precauţie, partea gumată, peste care probabil că Werner trecuse cu limba, am umezit-o, de astă dată, cu limba lui Oskar, apoi începui să rîd, mă lovii scurt, continuînd să rîd, cu palma cînd peste frunte, cînd la ceafă, pînă ce în mijlocul plesniturilor am reuşit să iau mîna dreaptă de pe fruntea lui Oskar şi s-o pun pe clanţa camerei mele ca să deschid uşa, să ies pe coridor şi să strecor scrisoarea doctorului Werner pe jumătate sub uşa aceea de lemn cenuşiu şi cu geamuri lăptoase care îmi închidea accesul în intimitatea atît de bine cunoscută mie a sorei Dorothea.

Încă şedeam ghemuit pe cuier cu unul sau două degete lipite de scrisoare, cînd deodată am auzit din camera de la celălalt capăt al coridorului vocea domnului Münzer. Am desluşit fiecare cuvînt al rostirii lui încete şi accentuate ca la un dictat: „Ah, dragă domnule, nu vreţi să-mi aduceţi, vă rog, puţină apă!?"

M-am ridicat pe loc, mi-am spus că omul ăsta trebuie să fie bolnav, dar am recunoscut imediat că omul din spatele uşii nu era bolnav, că Oskar inventase doar această boală, ca să aibă un motiv de a-i duce apă, deoarece o simplă chemare, nemotivată prin nimic, nu m-ar fi putut ademeni niciodată în casa unui om complet străin.

La început am vrut să-i duc apa aceea încă uşor încălzită în oala de aluminiu de care mă servisem ca să deschid scrisoarea doctorului. Dar pe urmă am vărsat totuşi apa folosită în chiuvetă, am dat drumul să curgă apă proaspătă în oală şi am dus-o în faţa acelei uşi în spatele căreia locuia desigur vocea care avea nevoie de mine şi de apă sau poate numai de apă, vocea domnului Münzer.

Oskar bătu la uşă, intră şi fu îndată izbit de mirosul atît de caracteristic al lui Klepp. Dacă numesc acea emanaţie acră înseamnă să-i omit substanţa ei, în acelaşi timp, dulceagă. Aerul din odaia lui Klepp nu avea de pildă nimic comun cu mirosul de oţet din camera sorei medicale. Dacă aş spune că era dulce-acrişor, ar fi de asemenea inexact. Acel domn Münzer sau Klepp, cum îi spun azi, un flautist şi clarinetist de jazz, care-i stătea morţii în cale, gras şi leneş, cu toate astea destul de mobil, transpirînd uşor, superstiţios, nespălat, totuşi nu decăzut, avea şi mai are mirosul unui cadavru care nu poate să

înceteze să fumeze, să sugă bomboane de mentă şi să emane un puternic iz de usturoi. Aşa mirosea încă de pe atunci, aşa miroase şi respiră şi azi şi-mi cade pe cap în zilele de vizită aducînd cu el, în dîra aceea de miasme, pofta de viaţă amestecată cu deşertăciunea şi silindu-l pe Bruno să deschidă larg ferestrele şi uşile să se facă mult curent după plecarea lui, la care îmi promite, totdeauna convenţional, că va reveni.

Azi e Oskar la pat. Atunci, în locuinţa lui Zeidler, îl găsisem pe Klepp în ceea ce mai rămăsese dintr-un pat. Lenevea plin de voie bună, îşi ţinea la o distanţă accesibilă o spirtieră demodată, avînd un aer uşor baroc, cam o duzină de pachete de spaghete, bidonaşe de ulei de măsline, pastă de tomate în tuburi, sare grunjoasă şi umedă pe hîrtie de ziar şi un dulap plin de sticle de bere care era, cum aveam să constat, călîie. În sticlele goale de bere urina culcat, apoi astupa, după cum îmi povesti confidenţial, o oră mai tîrziu, sticlele umplute pînă sus, de culoare verzuie, potrivită conţinutului, le punea deoparte, separate de adevăratele sticle de bere, ca în caz că-l apuca setea, cel ce nu părăsea niciodată patul să fie ferit de orice confuzie. Deşi avea apă în cameră - cu puţin spirit întreprinzător ar fi putut să urineze în chiuvetă -, era prea leneş sau mai bine zis prea împiedicat de propria lui persoană ca să-şi părăsească patul pentru a lua apă proaspătă în oala lui de spaghete.

Întrucît Klepp fierbea cu grijă pastele făinoase, de fiecare dată, în aceeaşi apă, păzind ca pe ochii din cap zeama folosită de mai multe ori, devenită tot mai groasă, reuşea, ajutat şi de rezerva lui de sticle de bere goale, să-şi menţină uneori poziţia orizontală chiar şi patru zile în şir. Starea de urgenţă intervenea cînd zeama de spaghete devenea, prin fierbere şi răsfierbere, un rest sărat şi lipicios. E adevărat că atunci Klepp ar fi putut să facă greva foamei, dar pentru aceasta îi lipseau pe vremea aceea încă premisele ideologice, iar asceza lui părea din capul locului limitată la perioade de patru pînă la cinci zile, altfel doamna Zeidler, care îi aducea corespondenţa sau o oală mai mare pentru spaghete şi o rezervă de apă adecvată cantităţii de paste făinoase, l-ar fi putut face şi mai independent de mediul înconjurător.

Cînd Oskar violă secretul corespondenţei, Klepp zăcea de cinci zile în pat: cu restul de apă de la spaghete ar fi putut lipi afişe pe stîlpi. Tocmai atunci a auzit pe coridor paşii mei nehotărîţi destinaţi sorei Dorothea şi scrisorilor ei. După ce a constatat că Oskar nu reacţiona la accesele de tuse prefăcute, provocatoare, şi-a pus propriul lui glas în joc în ziua cînd citeam scrisoarea de dragoste rece şi deopotrivă pătimaşă a doctorului Werner: „Ah, dragă domnule, n-aţi vrea, vă rog, să-mi aduceţi puţină apă?"

Şi atunci am luat oala, am vărsat apa călîie, am învîrtit robinetul chiuvetei, am lăsat aşa să curgă cu zgomot pînă ce oala s-a umplut pe

jumătate, am mai turnat puţin şi i-am adus apă proaspătă, eram domnul acela binevoitor pe care şi-l închipuia în persoana mea, mă recomandai, rostii Matzerath, pietrar şi cioplitor de inscripţii.

El, la rîndul său, de asemenea politicos, îşi înălţă partea de sus a corpului cu cîteva grade şi se prezentă: Egon Münzer, jazz-bandist, dar pe mine mă rugă să-i spun Klepp, de vreme ce pe tatăl lui îl cheamă tot Münzer. I-am înţeles prea bine dorinţa, doar şi eu mă numeam de preferinţă Koljaiczek sau simplu, Oskar, purtam numele de Matzerath doar din umilinţă şi nu puteam să mă decid decît foarte rar să mă cheme Oskar Bronski. Aşa că nu-mi veni deloc greu să-l numesc pe tînărul bărbat gras care zăcea în pat - îi dădeam treizeci de ani, dar era mai tînăr - simplu şi direct Klepp. El îmi spuse Oskar, deoarece numele Koljaiczek îi dădea prea multă bătaie de cap.

Înnodarăm o discuţie, la început ne silirăm să nu ne ambalăm. Sporovăind, n-am atins decît temele cele mai uşoare: voiam să ştiu dacă e de părere că destinul nu se poate schimba. El era de părere că nu se poate. Oskar mai voia să ştie dacă era de părere că toţi oamenii trebuiau să moară. Şi că oamenii trebuiau să moară era absolut sigur, dar nu era sigur că toţi oamenii trebuiau să se nască. Chiar despre naşterea sa vorbea ca de o eroare şi Oskar simţi că-i împărtăşeşte destinul. Amîndoi credeam în cer — dar el, cînd spunea cer, scotea un chicotit împuţit şi se scărpina sub cuvertură. S-ar putea ca domnul Klepp să fi plănuit încă din timpul vieţii destule necuviinţe pe care nădăjduia să le îndeplinească în ceruri. Cînd ajunserăm la capitolul politică, deveni aproape pătimaş, îmi numi peste trei sute de familii princiare germane cărora voia să le confere pe loc onoare, coroană şi putere; regiunea din jurul Hanovrei o atribui regatului britanic.

Cînd l-am întrebat despre destinul fostului oraş liber Danzig, nu ştia, din păcate, unde se afla acesta, dar propuse, fără să stea pe gînduri, ca principe al respectivului oraş, necunoscut lui, un conte din landul Berg, care, după cum spunea el, s-ar fi tras direct din Jan Wellem. În sfîrşit — tocmai ne străduiam să definim noţiunea de adevăr, făcusem în această direcţie chiar unele progrese -, cînd, prin cîteva întrebări intermediare, am reuşit să aflu că domnul Klepp plătea deja de trei ani chirie la Zeidler în calitate de subchiriaş. Am regretat că nu ne-am cunoscut mai de mult. Eu l-am învinuit pe arici că nu-mi dăduse destule relaţii despre cel care nu părăsea niciodată patul — aşa cum nu catadicsise să-mi spună nimic altceva nici despre sora medicală decît că: Aici locuieşte o soră medicală, în spatele uşii cu geamuri lăptoase.

Oskar nu voi să-l încarce pe domnul Münzer sau Klepp de la început cu necazurile lui. De aceea nu i-am cerut lămuriri cu privire la sora medicală, ci m-am interesat mai întîi de el: „Apropo de sănătate", l-am întrebat, „nu vă simţiţi bine?" Klepp îşi ridică iar jumătatea superioară

a corpului cu cîteva grade, dar cînd văzu că nu reuşeşte să formeze un unghi drept, se lăsă să cadă din nou la loc şi mă lămuri că zace de fapt în pat ca să afle dacă îi merge bine, satisfăcător sau rău. Speră că în cîteva săptămîni să poată deduce că îi merge satisfăcător.

Atunci se întîmplă lucrul de care mă temusem mai mult şi crezusem că-l pot evita printr-o discuţie prelungită şi complexă. „Ah, dragă domnule, serviţi, vă rog, cu mine o porţie de spaghete." Am mîncat din spaghetele fierte în apa proaspătă adusă de mine. N-am îndrăznit să cer oala cea lipicioasă ca s-o spăl cum trebuie în chiuvetă. Klepp fierbea spaghetele, după ce se întorsese pe-o parte, fără să scoată o vorbă, cu mişcări sigure de somnambul. Apa o vărsă cu grijă într-o cutie de conserve mai mare, se întinse apoi, fără să-şi schimbe vizibil poziţia părţii superioare a corpului, ca să ajungă cu mîna sub pat, scoase de acolo o farfurie unsuroasă cu resturi uscate de sos tomat, o clipă păru indecis, dar apoi pescui de sub pat o hîrtie mototolită de ziar, şterse cu ea bine farfuria, făcu să dispară din nou hîrtia sub pat, suflă pe partea interioară a farfuriei mînjite, de parcă ar fi vrut să înlăture de acolo ultimul fir de praf, îmi întinse apoi, cu un gest aproape nobil, cea mai scîrboasă dintre farfurii şi-l rugă pe Oskar să se servească.

Eu voiam să-l las pe el înainte, îl invitam chiar să înceapă primul. După ce mi-a oferit tacîmuri murdare care se lipeau de degete, mi-a umplut farfuria, folosind lingura de supă şi furculiţa, cu o porţie zdravănă de spaghete, a apăsat cu mişcări elegante pe tubul din care a ieşit un vierme lung de pastă de tomate desenînd ornamente pe grămada de spaghete, a turnat ulei din belşug deasupra, a făcut acelaşi lucru şi în oala de fiert, a presărat piper peste ambele porţii, şi-a amestecat mîncarea lui şi m-a îmbiat cu privirea să-mi pregătesc şi eu mîncarea cum făcuse el. „Ah, dragă domnule, vă rog să mă scuzaţi că n-am parmezan în casă! Oricum, vă urez poftă bună!"

Nici pînă în ziua de azi Oskar nu poate înţelege cum de a fost în stare atunci să-şi ia inima în dinţi şi să folosească lingura şi furculiţa. În chip surprinzător, mîncarea îmi plăcuse. Culmea, acele spaghete mi-au devenit un fel de criteriu de valoare culinar, pe care l-am aplicat de atunci fiecărui meniu care mi-a fost pus în faţă.

În timpul mesei mi-am găsit timp să cercetez cu minuţiozitate, şi totuşi cu discreţie, camera celui care nu părăsea niciodată patul. Atracţia încăperii o constituia o gaură rotundă de la cămin situată chiar sub plafon; din perete răsufla negru. Afară, în faţa ferestrelor, bătea vîntul. În orice caz, păreau a fi pale de vînt care suflau din cînd în cînd nori de funingine pe gaura căminului în camera lui Klepp. Aceştia se depuneau uniform, celebrînd parcă o înmormîntare, peste inventarul odăii. Deoarece tot inventarul nu consta decît din patul care trona în mijlocul camerei şi din cîteva covoare din dotarea

familiei Zeidler, înfăşurate şi împachetate în hîrtie de ambalaj, se putea afirma cu certitudine: în odaia aceea nu era nimic mai negru decît cearşaful de pat cîndva alb, perna de sub ţeasta lui Klepp şi un prosop pe care cel ce nu părăsea niciodată patul şi-l punea pe obraz cînd o pală de vînt sufla un nor de funingine în cameră.

Ambele ferestre ale încăperii dădeau, la fel ca ferestrele de la camera de zi şi de la dormitorul familiei Zeidler, în Jülicher Straße sau mai exact în veşmintele verzi-cenuşii ale acelui castan din faţa casei cu camere închiriate. Singurul aşa-zis tablou atîrna între ferestre, prins în piuneze, şi reprezenta fotografia Elisabetei a Angliei, extrasă probabil dintr-o revistă ilustrată. Sub tablou, spînzura de un cîrlig din perete un cimpoi al cărui model scoţian mai putea fi recunoscut sub funinginea depusă din belşug. În timp ce priveam poza color gîndindu-mă mai puţin la Elisabeta şi la Filip al ei, dar cu atît mai mult la sora Dorothea, care stătea între Oskar şi dr. Werner cuprinsă probabil de disperare, Klepp mi-a explicat că el era un admirator entuziast al casei regale engleze şi de aceea învăţase la nişte pipers dintr-un regiment scoţian al armatei britanice de ocupaţie să sufle în cimpoi, mai ales pentru că Elisabeta avea sub comanda sa acel regiment; el, Klepp, o văzuse, la jurnalul de actualităţi, cu fustiţă scoţiană în carouri de sus pînă jos, trecînd în revistă regimentul.

În mod surprinzător, în mine se trezi catolicismul. Puneam la îndoială priceperea Elisabetei la muzica de cimpoi, am făcut chiar şi unele observaţii despre sfîrşitul dezonorant al catolicei Maria Stuart, pe scurt, Oskar îi dădu lui Klepp de înţeles că o consideră pe Elisabeta o afonă.

De fapt, mă aşteptam la o explozie de mînie din partea regalistului. Dar acesta zîmbi ca un expert şi îmi ceru o explicaţie pe care, la o adică, ar fi putut-o deduce şi singur, şi anume, dacă eu, omuleţul — aşa mă numea grasul —, puteam să emit judecăţi de valoare în domeniul muzicii.

Oskar îl privi lung pe Klepp. Acesta mă apostrofase fără să ştie ce trezise în mine. Mă nimerise din cap direct în cocoaşă. Era ca-n ziua de apoi a tuturor tobelor mele vechi, sparte, distruse. Miile de tobe pe care le aruncasem la fier vechi, plus toba care zăcea îngropată în cimitirul Saspe, toate se ridicară, se treziră din nou, îşi sărbătoriră sănătoase şi intacte învierea, se făcură auzite, mă umplură, mă săltară de pe marginea patului, mă scoaseră din odaie, după ce i-am cerut scuze lui Klepp şi un pic de răbdare, mă atraseră pe lîngă uşa cu geamuri lăptoase a sorei Dorothea - pe duşumeaua coridorului se mai vedea încă jumătate din pătratul scrisorii -, mă mînară în odaia mea şi-mi scoaseră în cale toba pe care mi-o dăruise pictorul Raskolnikov cînd pictase Madonna 49; şi eu am apucat toba, ţineam deja tinicheaua şi beţele în mînă, m-am întors sau am fost întors, îmi

părăsii odaia, trecui într-un salt pe lîngă încăperea blestemată şi intrai, ca un supravieţuitor reîntors după îndelungi rătăciri, în bucătăria de spaghete a lui Klepp şi, fără multă vorbă, mă aşezai pe marginea patului, îmi potrivii cum trebuie tinicheaua lăcuită în roşu şi alb, îmi agitai mai întîi puţin beţele în aer, eram fireşte uşor încurcat şi-l priveam pe Klepp, care era uimit, apoi lăsai să-mi cadă ca din întîmplare un băţ pe tobă, vai, toba îi dădu replica lui Oskar şi el atacă imediat cu al doilea băţ; şi începui să bat în tobă luînd totul la rînd, la început a fost începutul; fluturele bătea cu aripile pe becul aprins ora naşterii mele; scara beciului, cele nouăsprezece trepte le-am bătut la tobă, căderea mea de pe scară cînd se sărbătorea legendara mea aniversare, tocmai împlinisem trei ani; şi orarul de la şcoala Pestalozzi l-am bătut la tobă, în sus şi-n jos, am urcat cu toba Turnul cu etaje, am stat cu toba sub tribune politice, am bătut la tobă ţipari şi pescăruşi, covoare am bătut la tobă în Vinerea Mare, am stat bătînd la tobă la capătul îngustat de la picioarele sicriului bietei mele mame, apoi mi-am luat ca model spinarea plină de cicatrice a lui Herbert Truczinski şi am observat, cînd am bătut apărarea poştei poloneze de la Piaţa Hevelius la toba mea, o mişcare vagă la capul patului, a acelui pat pe care şedeam, îl văzui cu coada ochiului pe Klepp ridicat, scoţîndu-şi cu un zîmbet un flaut caraghios de lemn de sub pernă, ducîndu-şi la gură flautul care scotea sunete atît de dulci şi de nefireşti, atît de potrivite tobei mele, încît aş fi fost în stare să-l conduc la cimitirul Saspe, la Schugger Leo, să dansez ca Schugger Leo în faţa lui, să fac să spumege pentru el şi cu el praful efervescent al primei mele iubiri; pînă şi în jungla Linei Greff l-am dus, am dat drumul şi la marea maşină-tambur, fixată la şaptezeci şi cinci de kilograme, cît cîntărea negustorul de legume Greff, l-am luat pe Klepp în teatrul de campanie al lui Bebra, l-am lăsat pe Iisus să cînte la toba mea, i-am bătut acolo pe tobă pe Stortebeker şi pe toţi scărmănătorii, dîndu-i jos din turnul de sărituri de la trambulină - şi jos se afla Luzie —, dar eu le-am permis furnicilor şi ruşilor să-mi ocupe toba şi nu l-am mai condus la cimitirul Saspe, unde mi-am aruncat toba după Matzerath, ci am bătut tema mea majoră şi fără sfîrşit: ogoarele de cartofi kaşube sub ploaia de octombrie, acolo şade bunica mea în cele patru fuste ale ei; şi inima lui Oskar ameninţa să se facă de piatră cînd am auzit din flautul lui Klepp şiroind ploaia de octombrie, cum flautul lui Klepp l-a descoperit pe incendiatorul Joseph Koljaiczek sub ploaie şi sub cele patru fuste ale bunicii mele, cum acelaşi flaut a dovedit şi celebrat naşterea bietei mele mame.

Am cîntat împreună mai multe ore în şir. După ce am făcut variaţiunile la fuga bunicului meu peste plutele de lemn, am terminat uşor obosiţi, dar totodată fericiţi, concertul cu aluzia imnică a unei salvări miraculoase a incendiatorului dispărut

Cu ultimul sunet, încă pe jumătate în flaut, Klepp sări din patul lui jilav. Îl urmară miasme de cadavru. Dar el deschise larg ferestrele, înfundă cu hîrtie de ziar gaura din cămin, făcu ferfeniţă fotografia color a Elisabetei Angliei, declară sfîrşitul epocii monarhiste, dădu drumul apei să sară din robinet în chiuvetă, se spălă, se spălă pe el, Klepp începu să se spele, cuteză chiar să spele tot, ăsta nu mai era spălat, era spălătorie; şi cînd cel spălat ieşi din apă şi apăru în faţa mea gras, şiroind tot, gol, plesnind de osînză, cu organul atîrnîndu-i urît într-o parte, mă ridică, mă ridică întinzîndu-şi mîinile - deoarece Oskar era uşor -, apoi, cînd izbucni rîsul în el, ţîşni afară şi se lovi de plafon, am înţeles că nu numai toba lui Oskar înviase, dar şi Klepp era un înviat - şi ne felicitarăm reciproc şi ne sărutarăm pe obraz.

Încă în aceeaşi zi - seara am ieşit amîndoi să bem o bere, am mîncat sîngerete cu ceapă -, Klepp mi-a propus să înfiinţez împreună cu el o orchestră de jazz. E adevărat că i-am cerut un timp de reflecţie, dar Oskar era deja decis nu doar să renunţe la ocupaţia lui de cioplitor de inscripţii la pietrarul Korneff, ci şi să mai pozeze împreună cu muza Ulla, ca să devină în schimb baterist într-o orchestră de jazz.

Pe covorul de cocos

Aşa i-a oferit atunci Oskar prietenului său Klepp toate motivele să se scoale din pat. Şi chiar dacă grasul a sărit din cîrpele lui îngălate şi a dat pînă şi cu apă pe el şi a devenit bărbatul care spune Hopa şi Frumoasă-i lumea, aş vrea azi, cînd cel ce nu părăseşte niciodată patul se numeşte Oskar, să afirm: Klepp vrea să se răzbune pe mine, vrea să-mi taie pofta de patul cu vergele al spitalului de boli nervoase, pentru că şi eu i-am tăiat pofta de patul lui din bucătăria cu spaghete.

O dată pe săptămînă trebuie să-i suport vizita, să-i aud tiradele optimiste despre jazz, manifestele muzicale comuniste, deoarece el, care pe atunci cînd nu părăsea patul, se dădea drept un regalist fidel şi ţinea cu casa regală britanică, devenise, de cum i-am luat patul şi pe Elisabeta-Cimpoi, membru cu cotizaţia la zi al KPD, ceea ce face şi azi ca hobby ilegal, bînd bere, mîncînd sîngerete şi enumerîndu-le unor omuleţi nevinovaţi, care sprijină tejgheaua şi studiază etichetele de pe sticle, fericitele afinităţi dintre o formaţie de jazz şi un colhoz sovietic.

Visătorului speriat nu i se mai oferă azi decît puţine posibilităţi. Odată rupt de patul lui îngălat, Klepp putu să devină tovarăş — şi încă ilegal — ceea ce creştea atracţia. Jazzfan se numea cea de-a doua învestitură care i se oferise, în al treilea rînd, el, protestantul botezat, s-ar fi putut converti şi să devină catolic.

Dar ce-i al lui Klepp e al lui Klepp. Şi-a lăsat libere căile de acces spre toate religiile posibile. Atenţie, carnea grea, lucioasă, şi umorul lui care trăieşte din succes i-au dat o reţetă după ale cărei reguli de viclenie ţărănească învăţăturile lui Marx s-ar putea combina cu jazzul. Şi dacă într-o bună zi, un popă cu orientare de stînga, un tip de popă muncitoresc, i-ar fi tăiat calea, unul care asigură colecţia de discuri cu muzică dixieland, din acea zi şi-ar fi primit împărtăşania duminicală ca un marxist rumegător de jazz, amestecîndu-şi duhorile trupului, descrise mai sus, cu emanaţiile unei catedrale neogotice.

Că şi mie îmi merge tot aşa, de vină e patul, din care băiatul acela vrea să mă ademenească cu cele mai optimiste promisiuni. Face reclamaţii peste reclamaţii la tribunal, lucrează mînă-n mînă cu avocatul meu, cere rejudecarea procesului: vrea eliberarea lui Oskar, libertatea lui Oskar - afară din azil cu Oskar - şi toate astea pentru că Klepp nu-mi îngăduie patul!

Şi totuşi nu regret că în calitate de subchiriaş al lui Zeidler am făcut dintr-un prieten culcat unul sculat, mişcător, uneori chiar alergător. În afară de orele obositoare, grele de gînduri, pe care i le consacram

sorei Dorothea, acum aveam o viaţă particulară destul de lejeră. „Hallo, Klepp" îl băteam pe umăr, „hai să înfiinţăm o orchestră de jazz!" Şi el îmi pipăia cocoaşa pe care o iubea aproape la fel de mult ca pe propria-i burtă „Oskar şi cu mine o să înfiinţăm o orchestră de jazz", spunea el lumii. „Ne lipseşte doar un chitarist mai acătării care să se priceapă şi la banjo."

De obicei, pe lîngă tobă şi flaut mai e nevoie şi de un al doilea instrument melodic. Un bas pentru percuţie n-ar fi dat tocmai rău, dar basişti se găseau încă de pe atunci foarte greu şi de aceea căutam neobosiţi un chitarist. Mergeam des la cinema, ne fotografiam de două ori pe săptămînă, după cum spuneam la început, şi cu fotografiile de paşaport făceam fel de fel de prostii, la o bere cu sîngerete şi ceapă. Klepp tocmai o cunoscuse pe Lise roşcata, îi dăruise cu prea multă uşurinţă o fotografie de-a lui şi trebuia s-o ia de nevastă măcar şi numai pentru atît - dar un chitarist tot nu găseam.

Şi dacă Dusseldorful vechi cu resturile sale, cu muştarul şi cu brînza, cu damful de bere şi cu legănatul în lanţ la chefuri, specific Renaniei Inferioare, îmi era într-o oarecare măsură cunoscut, din cauza activităţii mele de model la Academia de Artă, aveam să-l cunosc cum trebuie abia datorită lui Klepp. Căutam chitariştii din jurul bisericii Lambertus prin toate cîrciumile şi mai ales în Ratingerstraße, la *Unicorn,* pentru că acolo Bobby cînta muzică de dans şi uneori ne lăsa şi pe noi să-l acompaniem la flaut şi tobă, îi oferea tobei mele astfel prilej să fie aplaudată, deşi Bobby însuşi era un baterist excelent, căruia îi lipsea, din păcate, un deget la mîna dreaptă.

Chiar dacă nici la *Unicorn* n-am găsit un chitarist, am cîştigat totuşi puţină rutină, la care se mai adăuga şi experienţa mea din teatrul de campanie, şi în scurt timp aş fi devenit un baterist acceptabil, dacă sora Dorothea nu ar fi încurcat din cînd în cînd lucrurile. Jumătate din gîndurile mele erau tot timpul la ea. Asta ar mai fi mers, dacă cealaltă jumătate de gînduri ar fi rămas în întregime în apropierea tobei mele. Dar lucrurile se petreceau aşa, că un gînd începea de la tobă şi se termina la insigna cu cruce roşie a sorei Dorothea. Klepp, care se pricepea de minune să mă facă să-mi depăşesc stările de absenţă cu flautul lui, se îngrijora de fiecare dată cînd îl vedea pe Oskar cufundat în gînduri. „Nu cumva ţi-e foame, să-ţi comand nişte sîngerete?"

Klepp, care simţea pentru fiecare durere a acestei lumi o foame de lup, credea că poate trata orice suferinţă cu o porţie de sîngerete. Pe vremea aceea Oskar mînca foarte mult sîngerete proaspăt cu inele de ceapă şi bea bere, ca prietenul său Klepp să creadă că durerea lui Oskar se numeşte foame şi nu sora Dorothea.

Părăseam de obicei foarte devreme locuinţa lui Zeidler din Jülicher Straße şi luam micul dejun în oraşul vechi. La Academie nu mă mai duceam decît cînd ne trebuiau bani pentru cinematograf. Muza Ulla se

logodise între timp pentru a treia sau a patra oară cu pictorul Lankes, era deci inaccesibilă, pentru că Lankes îşi primise primele oferte industriale. Pozatul fără muză nu-l încînta pe Oskar - din nou era desenat, înnegrit oribil, de aceea mă dăruii cu trup şi suflet lui Klepp, deoarece nici la Maria şi la Kurt nu-mi mai aflam liniştea. Acolo trona, seară de seară, şeful şi admiratorul ei însurat, Stenzel.

În toamna timpurie a anului o mie nouă sute patruzeci şi nouă, cînd într-o zi Klepp şi cu mine tocmai plecam de acasă şi ne întîlnirăm pe coridor, cam în dreptul uşii cu geamuri lăptoase, aveam şi instrumentele cu noi, Zeidler, care crăpase puţin uşa de la dormitor, ne strigă.

Desfăşură un preş îngust, dar gros înspre noi, şi ne rugă să-l ajutăm să-l aranjeze şi să-l fixeze. Covorul era un preş de cocos. Preşul era lung de opt metri şi douăzeci de centimetri.

Deoarece coridorul locuinţei lui Zeidler nu avea decît şapte metri şi patruzeci şi cinci de centimetri în lungime, Klepp şi cu mine a trebuit să tăiem şaptezeci şi cinci de centimetri din preşul de cocos. Toată treaba am făcut-o şezînd, întrucît tăierea fibrelor de cocos se dovedi a fi o muncă foarte grea. După aceea, preşul rămase cu doi centimetri prea scurt. Dar fiindcă avea exact lăţimea coridorului, Zeidler ne-a rugat, deoarece el nu se putea apleca, să batem noi, cu puteri unite, preşul în cuie, pe duşumea. Lui Oskar îi veni ideea ca la bătutul cuielor să întindem preşul cît puteam. Astfel reuşirăm să recuperăm în întregime cei doi centimetri lipsă. Băteam cuie cu capete late şi plate, deoarece cuiele cu capete înguste nu ar fi ţinut preşul cu ţesătura destul de rară. Nici Oskar, nici Klepp nu se loviră peste degete. În orice caz, am îndoit cîteva cuie. Dar asta din cauza calităţii cuielor provenite din rezerva lui Zeidler, adică dinainte de reforma monetară. Cînd preşul de cocos era deja pe jumătate bine fixat de duşumea, ne-am pus ciocanele de-a curmezişul unul peste celălalt şi l-am privit, ce-i drept, nu prea insistent, dar oricum aşteptînd ceva, pe arici, care supraveghea munca noastră. El dispăru în dormitor, se întoarse cu trei păhărele de lichior din rezerva lui şi cu o sticlă de rachiu de secară dublu rafinat. Am băut pentru rezistenţa preşului de cocos şi apoi am făcut remarca, nici de această dată prea insistent, ci, mai curînd, aşteptînd ceva: „Fibrele de cocos fac sete". Poate că păhărelele de lichior ale ariciului se bucurau să primească, de cîteva ori la rînd, în interiorul lor secara dublu rafinată, înainte ca o izbucnire familiară de nervi a ariciului să le prefacă în cioburi. Cînd Klepp a răsturnat din întîmplare un păhărel gol de lichior pe preşul de cocos, păhărelul nu se sparse şi nici nu scoase vreun sunet. Cu toţii lăudarăm preşul de cocos. Dar cînd doamna Zeidler, care privea la munca noastră din uşa dormitorului, lăudînd ca şi noi preşul pentru că apăra de stricăciuni paharele de lichior care cădeau, ariciul izbucni într-o criză de furie.

Calcă în picioare partea încă nebătută în cuie a covorului, smulse cele trei păhărele goale de lichior din mîinile noastre, dispăru astfel încărcat în dormitorul care servea şi drept cameră de zi a familiei Zeidler, auzirăm vitrina zornăind — apucă şi mai multe pahare, fiindcă cele trei nu-i ajungeau şi îndată după aceea Oskar auzi o muzică ce-i era foarte familiară: în faţa ochiului său spiritual apăru atunci soba de teracotă a familiei, opt păhărele de lichior făcute ţăndări zăceau la picioarele sobei şi bărbatul se aplecă după mătură şi făraş, mătură în postură de Zeidler acele cioburi pe care le făcuse în postură de arici. Doamna Zeidler rămase în uşă cît dură zăngănitul şi zornăitul. O interesa foarte mult munca noastră, mai ales că noi ne luaserăm iar ciocanele, cînd ariciul izbucnise în furie. Nu se mai întoarse, dar ne lăsase sticla de secară dublu rafinată. Mai întîi ne-am jenat de doamna Zeidler, cînd duceam unul după altul sticla la gură. Dar ea dădea prietenos din cap, ceea ce nu ne convingea deloc să-i dăm şi ei o gură. Cu toate astea, am lucrat curat şi am bătut cui după cui în preşul de cocos. Cînd Oskar bătu cuiele în preş în faţa camerei sorei medicale, geamurile lăptoase zornăiră la fiecare lovitură de ciocan. Atunci simţea o atingere dureroasă şi trebuia să lase ciocanul din mînă pentru o clipă plină de chin. Dar de cum a trecut de uşa cu geamuri lăptoase de la camera sorei Dorothea, lui şi ciocanului său le merse ceva mai bine. Şi cum toate au un sfîrşit, şi bătutul în cuie al preşului de cocos îşi avea sfîrşitul său. Cuiele cu capetele lor late alergau de la un colţ la altul, erau înfipte în duşumea pînă la gît şi-şi ţineau capetele deasupra fibrelor de cocos împletite într-un vîrtej sălbatic. Păşeam pe coridor, în sus şi-n jos, savurînd lungimea covorului, ne lăudam singuri treaba, remarcam că nu era uşor complet treaz şi pe stomacul gol, să întinzi un preş şi să-l baţi în cuie şi, în cele din urmă, reuşirăm s-o facem pe doamna Zeidler să se încumete să ajungă la bucătărie pe preşul cel nou, vreau să spun virgin, să ne toarne cafeaua şi să ne facă ochiuri în tigaie. Mîncarăm în camera mea, doamna Zeidler o luă din loc, pentru că trebuia să meargă la birou, la Mannesmann, lăsarăm deschisă uşa camerei, mestecam încet şi ne admiram opera, preşul de cocos se desfăşura la picioarele noastre.

Dar de ce atîtea cuvinte despre un covor ieftin, care înainte de reforma monetară avusese oarecare valoare de schimb? Oskar găseşte această întrebare justificată şi răspunde: pe preşul de cocos am întîlnit-o în noaptea următoare pentru prima oară pe sora Dorothea.

Tîrziu, către miezul nopţii, am venit acasă plin de bere şi sîngerete. Pe Klepp îl lăsasem în oraşul vechi. El căuta un chitarist. E adevărat că mă pomenii cu cheia în broasca locuinţei familiei Zeidler, mă pomenii pe preşul de cocos din coridor, mă pomenii trecînd pe lîngă geamul lăptos şi întunecat, mă pomenii în odaia mea, în patul meu, mă

pomenii că mi-am scos hainele, dar nu mi-am găsit pijamaua — era la Maria în rufe —, mă pomenii că dau peste acea bucată de şaptezeci şi cinci de centimetri de preş de cocos, tăiat din covorul prea lung, o pusei în faţa patului, mă pomenii în pat, dar nici pomeneală de somn.

Nu am nici un motiv să vă povestesc tot ce gîndise Oskar sau doar lăsase să-i treacă prin cap fără să se gîndească, fiindcă somnul îl ocolea. Azi cred că am găsit cauza insomniei de atunci. înainte de a mă sui în pat, am stat cu picioarele goale pe noul meu covoraş din faţa patului, bucata tăiată din preşul de cocos. Fibrele de cocos comunicară intim cu picioarele mele goale, îmi pătrunseseră prin piele în sînge. Chiar şi după ce mă culcasem de mult, stăteam încă pe fibrele de cocos şi de aceea nu puteam să închid un ochi; nimic nu e mai excitant, mai bun de alungat somnul şi de stîrnit gînduri, decît să stai cu picioarele goale pe un covoraş de cocos.

Oskar stătuse ce stătuse şi acum zăcea, cu mult după miezul nopţii, pe la ora trei dinspre ziuă, în continuare fără somn, pe pat şi pe covoraş în acelaşi timp, cînd auzi pe coridor o uşă şi încă o uşă. Probabil că e Klepp, care se întoarce acasă fără chitarist, însă doldora de sîngerete, mi-am zis, dar ştiam că nu era Klepp cel care mişcase mai întîi o uşă, apoi altă uşă. Şi mi-am spus mai departe, dacă tot zaci de pomană în pat şi simţi fibre de cocos la tălpi, atunci fă bine şi părăseşte patul ăsta, aşază-te ca lumea, şi nu doar în imaginaţie, pe covoraşul de cocos din faţa patului tău. Şi Oskar chiar aşa şi făcu. Ceea ce a avut unele urmări. Abia m-am ridicat în picioare pe covoraş, că bucata aceea lungă de şaptezeci şi cinci de centimetri mi-a amintit de provenienţa ei, de preşul de cocos lung de şapte metri şi patruzeci şi trei de centimetri din coridor. Să fi fost de vină faptul că mi se făcuse milă de bucata despărţită de preşul de cocos, să fi fost pentru că auzisem uşile pe coridor, că presupuneam că se întorsese Klepp, fără să fiu convins; Oskar se aplecă şi, fiindcă tocmai cînd să intre în pat nu-şi găsise pijamaua, a luat două colţuri ale covoraşului de cocos cu ambele mîini, şi-a crăcănat picioarele, pînă cînd nu a mai stat pe fibre, ci pe podele, şi-a tras bucata de covoraş printre picioare în sus, şi a ţinut cei şaptezeci şi cinci de centimetri în faţa unui trup gol, măsurînd un metru şi douăzeci şi unu de centimetri; aşadar îşi acoperi goliciunea cu îndemînare, dar acum se afla de la stern şi pînă la genunchi supus influenţei fibrelor de cocos. Acest lucru se intensifică şi mai mult cînd Oskar ajunse din camera sa întunecată, acoperit cu o învelitoare fibroasă, pe coridorul cufundat în beznă, direct pe preşul de cocos.

Ce curios că supus atîtor mîngîieri din partea preşului fibros, am grăbit paşii ca să scap de influenţa aceea, să mă salvez şi mă îndemnam într-acolo, unde nu existau fire de cocos să acopere podeaua - la toaletă!

Dar toaleta era întunecată, ca şi coridorul şi odaia lui Oskar, şi cu toate acestea ocupată. Acest lucru îmi fu revelat de un mic strigăt de femeie. Chiar şi blana mea din fibre de cocos s-a lovit de genunchii unui om şezînd. Întrucît nu dădeam nici un semn de a părăsi toaleta - pentru că în spatele meu ameninţa preşul de cocos -, cea care şedea în faţa mea voia, în schimb, să iasă cu orice preţ din toaletă: „Cine sînteţi, ce vreţi, plecaţi odată!" îmi striga o voce care nu putea să aparţină în nici un caz doamnei Zeidler. Suna uşor plîngăreţ: „Cine sînteţi?"

„Ei bine, soră Dorothea, ia ghiciţi", am încercat să glumesc, ca să atenuez puţin latura penibilă a întîlnirii noastre. Dar ea nu voia să ghicească, se ridică, întinse prin întuneric mîinile după mine, încercă să mă împingă din toaletă pe preşul din coridor, dar întinse mîinile prea sus şi lovi, peste capul meu, în gol, atunci încercă mai jos, dar nu mă apucă pe mine, ci şorţul meu fibros, blana mea din fibre de cocos, mai ţipă o dată - ce obicei au femeile să ţipe din te miri ce -, mă confundă cu cineva, deoarece sora Dorothea începu să tremure şi şopti: „O, Doamne, diavolul!" ceea ce îmi smulse un chicotit uşor fără urmă de răutate. Cu toate astea, ea crezu că e rîsul diavolului, dar mie nu-mi plăcea cuvîntul diavol şi cînd mai întrebă o dată: „Cine sînteţi ?", Oskar răspunse: „Sînt Satana care o vizitează pe sora Dorothea!" Ea mai spuse: „O, Doamne, de ce?"

Intrîndu-mi încet, încet, în rol şi făcîndu-mi-l pe Satana sufleor: „Pentru că Satana o iubeşte pe sora Dorothea". „Nu, nu, nu, nu vreau!" mai bîigui ea, căutînd o cale de scăpare, dar se prinse din nou în fibrele satanice ale veşmîntului meu de cocos - cămăşuţa ei de noapte se pare că era foarte subţire - şi cele zece degeţele nimeriră în jungla seducătoare, ceea ce o făcu să nu se mai poată ţine pe picioare. Cu siguranţă că fusese doar o slăbiciune uşoară, din care cauză sora Dorothea era să se prăbuşească. Am prins-o cu blana mea de cocos, pe care o ţineam departe de corp, reuşind s-o sprijin, pînă am luat o decizie corespunzătoare rolului meu de Satana, i-am îngăduit, cedînd uşor, să meargă în genunchi, dar am avut grijă ca genunchii ei să nu atingă dalele toaletei, ci preşul de cocos de pe coridor, apoi am lăsat-o să alunece pe covor cu capul înspre vest, adică înspre camera lui Klepp, şi, deoarece spatele ei atingea pe o suprafaţă de un metru şi şaizeci de centimetri, pe puţin, preşul de cocos, o acoperii şi pe partea de deasupra cu acelaşi material; oricum, nu aveam decît cei şaptezeci şi cinci de centimetri la dispoziţie, îi trăsei deci bucata aceea pînă sub bărbie, dar cealaltă margine îi ajungea prea mult peste coapse, de aceea trebuii să o trag cu zece centimetri mai sus, peste gura ei, însă nasul sorei Dorothea rămînea totuşi descoperit, aşa încît putea să respire în voie şi fornăia din răsputeri cînd Oskar se întinse, la rîndul său, pe fostul lui covoraş, îl făcu să tresalte din toate fibrele, e drept că

nu căuta o atingere directă de sora Dorothea, voia mai întîi să lase fibrele de cocos să acţioneze, începu din nou un dialog cu sora care se afla, în continuare, într-un fel de leşin uşor şi şoptea doar: „Ah, Doamne, ah, Doamne", îl întreba mereu pe Oskar cum îl cheamă şi de unde vine, se înfiora între preşul de cocos şi plăpumioara de cocos, cînd îi spuneam că sînt Satana, şuierînd cuvîntul Satana cît mai satanic, îi desenam în cuvinte încifrate iadul drept lăcaşul meu şi, în acest timp, făceam de zor exerciţii fizice pe covoraşul care o acoperea, îl ţineam tot timpul în mişcare, pentru că fibrele de cocos îi declanşau sorei Dorothea o senzaţie asemănătoare celei declanşate în iubita mea Maria de praful efervescent, numai că praful efervescent mă făcuse să-mi ating ţinta deplin şi cu succes, pe cîtă vreme pe plăpumioara de cocos am avut un eşec ruşinos. Nu am reuşit să arunc ancora. Ceea ce pe vremea prafului efervescent se dovedise, chiar şi după aceea, destul de des, învîrtoşat şi întreprinzător, îşi ţinea acum, sub semnul fibrelor de cocos, capul plecat, rămînea fără chef, meschin, lipsit de ţel, nu asculta de nici un imbold, nici de metodele mele pur intelectuale de convingere, nici de gemetele sorei Dorothea care şoptea şi suspina: „Vino, Satana, vino!", iar eu trebuia s-o liniştesc, s-o consolez: „Satana vine îndată, acuşi vine Satana", murmuram exagerat de satanic şi în acelaşi timp dialogam cu acel Satana care sălăşluia în mine — şi mai sălăşluieşte şi acum —, mă răsteam la el: „Nu-mi strica tot cheful, Satană!", îl imploram: „Te rog, nu mă blama!" îl linguşeam : „Tu nu eşti aşa, gîndeşte-te în urmă, la Maria, sau mai bine la văduva lui Greff sau la nebuniile pe care le făceam noi doi cu graţioasa Roswitha în Parisul vesel!" Dar el nu-mi răspundea decît morocănos şi fără să se lase intimidat cu aceeaşi placă: „Nu am chef, Oskar. Cînd Satana nu are chef, învinge virtutea. În definitiv, are şi Satana dreptul măcar o dată să nu aibă chef.

Aşa mi-a refuzat orice sprijin, scoţînd pe gură o vorbărie fără rost, în timp ce eu ţineam plăpumioara din fibre de cocos în mişcare din ce în ce mai istovit, îi martirizam şi-i frecam pielea bietei sore Dorothea întîmpinînd, în cele din urmă, chemarea ei însetată „Vino, Satana, vino odată!" cu un asalt pe sub fibrele de cocos, nemotivat prin nimic: am încercat să ochesc punctul negru cu pistolul neîncărcat. Ea voia, fireşte, să-l ajute pe Satana al ei, îşi smulse braţele amîndouă de sub plăpumioara de cocos, voia să mă îmbrăţişeze, chiar mă cuprinse cu braţele, dădu peste cocoaşa mea cu pielea caldă, omenească şi nici pe departe din fibre de cocos, după care tînjea; nici nu se mai tîngui „Vino, Satana, vino!"; mai degrabă se îndîrji şi mă întrebă cu altfel de voce: „Pentru Dumnezeu, cine sînteţi, ce vreţi?" Atunci a trebuit să recunosc că după actele oficiale mă numeam Oskar Matzerath, că îi eram vecin şi că o iubeam pe ea, sora Dorothea, fierbinte şi din tot sufletul.

Dacă vreun tip bucuros de pagubă îşi închipuie că sora Dorothea m-a azvîrlit, cu o înjurătură şi un pumn, jos de pe ea pe preşul de cocos, Oskar poate să mărturisească, fie şi uşor îndurerat, totuşi cu oarecare satisfacţie, că sora Dorothea nu şi-a dezlipit decît cu greu şi îngîndurată mîinile şi braţele de pe cocoaşa mea, ceea ce semăna cu o mîngîiere nesfîrşit de tristă. Şi îndată am auzit chiar şi plînsul ei cu sughiţuri.

Dar nici plînsul şi sughiţurile care se înteţeau nu mi-au ajuns cu toată puterea la urechi. Abia am observat că se smulse de sub mine şi de sub plăpumioara de cocos, am observat cum îmi scapă, cum mă lasă s-o scap, iar paşii ei fură înghiţiţi de preşul de pe duşumeaua coridorului. Am auzit o uşă deschizîndu-se, o cheie răsucindu-se şi imediat după aceea cele şase pătrate lăptoase de geam de la camera sorei Dorothea căpătară din interior lumină şi realitate.

Oskar zăcea acolo şi se acoperea cu plăpumioara de cocos care mai păstra puţină căldură din jocul satanic. Ochii mei erau aninaţi de pătratele luminate. Cînd şi cînd o umbră aluneca pe geamul lăptos. Acum se duce la şifonier, îmi spuneam, acum la comodă. Oskar făcu o încercare cîinească; m-am tîrît acoperit de plăpumioara mea pe preş pînă la uşă, am zgîriat lemnul, m-am ridicat puţin, am lăsat o mînă cerşetoare, rugătoare, să lunece pe cele două geamuri din partea de jos; dar sora Dorothea nu deschise, trebăluia neobosită între şifonier şi comoda cu oglindă. Ştiam, dar nu voiam să recunosc. Sora Dorothea îşi făcea bagajele, fugea, fugea de mine. A trebuit să înmormîntez pînă şi speranţa vagă că la părăsirea camerei îmi va arăta obrazul ei luminat electric.

Mai întîi se făcu întuneric în spatele geamului lăptos, apoi se auzi cheia, uşa se deschise, pantofi pe preşul de cocos - am întins mîna după ea, m-am lovit de un geamantan, de piciorul ei în ciorapi de mătase; atunci m-a lovit în piept cu unul dintre pantofii aceia grosolani de marş, pe care îi văzusem în şifonierul ei, m-a aruncat pe preş, iar cînd Oskar s-a ridicat din nou şi s-a rugat de ea, „soră Dorothea", ca un cerşetor, uşa locuinţei s-a trîntit cu zgomot: mă părăsise o femeie.

Ea şi toţi care-mi înţeleg durerea vor spune: Du-te la culcare, Oskar. Ce mai cauţi pe coridor după o întîmplare atît de ruşinoasă? E ora patru dimineaţa. Zaci gol pe un preş de cocos, te acoperi, de nevoie, cu o învelitoare fibroasă, ţi-ai julit cu ea mîinile şi picioarele. Înima îţi sîngerează, sexul te doare, ruşinea ta strigă pînă la cer. L-ai trezit pe domnul Zeidler. Acesta şi-a trezit nevasta. Vor veni, vor deschide uşa de la dormitorul lor care ţine loc şi de cameră de zi, te vor vedea. Du-te la culcare, Oskar, curînd ceasul o să bată ora cinci!

Exact aceleaşi sfaturi mi le-am dat eu însumi, atunci cînd zăceam pe preş. Tremuram şi rămîneam acolo culcat. Încercam să-mi chem

înapoi corpul sorei Dorothea. Nu simţeam decît fibre de cocos, aveam cîteva chiar şi între dinţi; apoi pe Oskar căzu un fascicul de lumină; uşa de la camera şi dormitorul familiei Zeidler se crăpă de-o palmă, apăru capul de arici al lui Zeidler şi peste el un cap plin cu bigudiuri de metal, doamna Zeidler. Au şi intrat în acţiune: el tuşi, ea chicoti, el mă strigă, eu nu răspunsei, ea continuă să chicotească, el porunci să fie linişte, ea voia să ştie ce-am păţit, el spuse că nu merge aşa, ea numi casa o casă serioasă, el ameninţă cu preavizul, dar eu tăceam, pentru că paharul nu se umpluse încă. Atunci cei doi Zeidler deschiseră uşa şi el aprinse lumina pe coridor. Veniră la mine, făcură ochi mici şi răi, răi de tot, şi el avea de gînd, de data asta, să nu-şi verse mînia pe păhărelele de lichior; se aplecă asupra mea şi Oskar aştepta dezlănţuirea ariciului - dar Zeidler nu putu să-şi descarce mînia, deoarece în casa scărilor se auziră zgomote, deoarece o cheie nesigură căuta uşa de la locuinţă şi, în cele din urmă, o şi găsi, deoarece Klepp intră aducînd pe cineva la fel de beat ca el: Scholle, chitaristul găsit în sfîrşit.

Cei doi îi liniştiră pe Zeidler şi pe soţia lui, se aplecară deasupra lui Oskar, fără să pună întrebări, mă apucară, mă duseră împreună cu bucata satanică de preş de cocos în camera mea.

Klepp mă frecă pînă mă încălzi. Chitaristul îmi aduse hainele. Amîndoi mă îmbrăcară şi-mi uscară lacrimile. Sughiţuri, în faţa ferestrelor mijea dimineaţa. Vrăbii. Klepp îmi atîrnă toba de gît şi-mi arătă flautul lui mic de lemn. Sughiţuri. Chitaristul îşi luă chitara. Vrăbii. Prietenii mă înconjurară, mă luară la mijloc, îl scoaseră pe Oskar, care continua să plîngă cu sughiţuri şi nu se apăra, din locuinţă, din casa de pe Jülicher Straße, afară, la vrăbii, îl smulseră influenţei fibrelor de cocos, mă conduseră pe uliţe matinale, tăind parcul Hofgarten la Planetarium, pînă la malul Rinului care se vălurea spre Olanda purtînd vapoare pe care fluturau rufe colorate.

De la ora şase şi pînă la nouă dimineaţa, flautistul Klepp, chitaristul Scholle şi bateristul Oskar au stat, în acea zi aburoasă de septembrie, pe malul drept al Rinului, au făcut muzică, s-au obişnuit unul cu celălalt, au băut din aceeaşi sticlă, şi-au aţintit privirile pe plopii de pe malul celălalt, le-au dat vapoarelor, venite de la Duisburg, care au încărcat cărbune, şi acum înaintau împotriva curentului, muzică alertă, îndrăcită, muzică lentă, tristă ca pe Mississippi şi au căutat un nume pentru proaspăta lor orchestră de jazz.

Cînd soarele coloră puţin aburul dimineţii şi muzica începu să trădeze pofta de un mic dejun consistent, Oskar, care îşi împinse între el şi noaptea trecută propria-i tobă, se ridică, îşi scoase banii din sacou, ceea ce însemna de fapt micul dejun, şi le anunţă prietenilor numele orchestrei nou înfiinţate: „The Rhine River Three" ne numeam acum şi plecarăm la micul dejun.

ÎN *Pivniţa de ceapă*

La fel cum iubeam noi luncile Rinului, iubea şi Ferdinand Schmuh malul drept al rîului între Düsseldorf şi Kaiserswerth. Noi ne exersam muzica cu precădere mai sus de Stockum. Schmuh, în schimb, scotocea cu puşca lui de calibru mic prin tufişurile şi lăstărişurile malului după vrăbii. Ăsta era hobby-ul lui, aşa se relaxa. Cînd Schmuh avea necazuri la local, o planta pe nevastă-sa la volanul Mercedesului, mergeau de-a lungul rîului, parcau maşina mai sus de Stockum, el continua pe jos, avînd puţin platfus, cu puşca-n spinare, alerga în pantă prin lunci, îşi trăgea nevasta, care ar fi preferat să rămînă în maşină, după el, o lăsa pe un bolovan neted de rîu şi dispărea prin tufişuri. Noi ne exersam rag-time-ul; prin rămurişuri bubuia. În timp ce noi făceam muzică, Schmuh împuşca vrăbii.

Scholle care, la fel cu Klepp, cunoştea toţi patronii de local din oraşul vechi, spuse, de îndată ce prin rămurişuri începu să bubuie:

„Schmuh împuşcă vrăbii".

Întrucît Schmuh nu mai trăieşte, pot să-i fac chiar acum, pe loc, necrologul: Schmuh era un trăgător bun; deoarece, cînd împuşca vrăbii, îşi păstra în buzunarul stîng de la sacou muniţia de calibru mic, buzunarul lui drept era, în schimb, doldora de hrană pentru păsări, pe care n-o împărţea înainte de a împuşca — Schmuh nu împuşca niciodată mai mult de douăsprezece vrăbii într-o după-amiază -, ci numai după ce trăgea în păsări; hrănea aşadar vrăbiile scăpate, cu gesturi largi şi generoase.

Pe cînd Schmuh mai trăia, ni se adresă într-o dimineaţă de noiembrie a anului o mie nouă sute patruzeci şi nouă - exersam deja de mai multe săptămîni pe malul Rinului — vorbindu-ne nu tocmai încet, ci exagerat de tare: „Cum să împuşc aici, dacă faceţi muzică şi-mi goniţi păsărelele!"

„O!", se scuză Klepp şi-şi luă flautul ca şi cum şi-ar fi prezentat arma. „Dumneavoastră sînteţi domnul care bubuie prin tufişuri atît de muzical şi perfect armonizat ritmic cu melodiile noastre, aveţi tot respectul meu, domnule Schmuh!"

Schmuh se bucură că Klepp îi cunoştea numele, cu toate acestea întrebă de unde aflase cum îl cheamă. Klepp plusa: „Dar cine nu-l cunoaşte pe Schmuh? Pe stradă poţi auzi la tot pasul: Iată-l pe Schmuh, uite că vine Schmuh, nu l-aţi văzut pe Schmuh, dar unde o fi Schmuh. Schmuh împuşcă vrăbii!"

Transformat de Klepp într-un Schmuh universal, acesta ne oferi

ţigări, ne întrebă cum ne cheamă, vru să audă o parte din repertoriul nostru, ascultă un *Tiger,* după care îi făcu semn să vină soţiei lui, care şedea cu blana pe ea, pe un bolovan şi cugeta la valurile Rinului. Veni în blană şi noi trebuirăm să cîntăm din nou, interpretarăm *High Society,* şi ea, tot cu blana pe ea, spuse după ce am terminat: „Păi, Ferdy, asta e exact ce cauţi tu pentru pivniţă!" El păru să-i împărtăşească părerea, credea la fel ca şi ea că ne căutase şi ne găsise, dar, înainte de a ne face oferta, aruncă cu abilitate, mai întîi reflectînd, probabil chiar făcîndu-şi calcule, cîteva pietricele în apele Rinului. Muzică în *Pivniţa de ceapă* de la ora nouă seara la două dimineaţa, zece mărci de căciulă pe seară, hai să zicem douăsprezece — Klepp spuse şaptesprezece, ca Schmuh să poată spune cincisprezece —, Schmuh propuse atunci paisprezece mărci jumate şi băturăm palma.

Privită din stradă, *Pivniţa de ceapă* semăna cu multe dintre cîrciumioarele noi care se deosebesc de cele mai vechi şi prin aceea că sînt mai scumpe. Motivul preţurilor mai mari ar putea fi explicat prin dotarea interioară extravagantă a localurilor, denumite mai ales localurile artiştilor, dar şi prin numele lor care sunau decent, *Bodega Ravioli* sau enigmatic-existenţialist, *Tabu,* iute, aprins, *Paprika* sau *Pivniţa de ceapă.*

Cuvintele *Pivniţa de ceapă* erau intenţionat pictate stîngaci, la fel cu portretul naiv al unei cepe pe un blazon de email atîrnat, în maniera veche germană, în faţa intrării, de un braţ cu ornamente din fier forjat. Geamuri bombate, verzi, de rotalit, ca sticlele de bere, constituiau singura fereastră. În faţa porţii de fier, vopsită cu miniu, care în anii grei se pare că închidea un adăpost aerian, stătea portarul într-o haină din blană de oaie cum poartă ţăranii. Nu oricine avea acces în *Pivniţa de ceapă.* În special vinerea, cînd leafa săptămînală se schimba pe bere, fraţii de băutură împătimiţi ai oraşului vechi erau ţinuţi la distanţă; pentru ei *Pivniţa de ceapă* era oricum prea scumpă. Dar cine avea voie să intre afla, dincolo de poarta vopsită cu miniu, cinci trepte de beton pe care le coborai şi te trezeai pe un pătrat de un metru pe un metru - afişul unei expoziţii Picasso dădea pînă şi acestui locşor prestigiu şi originalitate -, mai coborai cîteva trepte, de această dată erau patru, şi te găseai în faţa garderobei. *Vă rog, plata la ieşire!* scria pe o inscripţie de carton, iar tînărul de la garderobă — de cele mai multe ori un tînăr bărbos, student la Academia de Artă - nu lua niciodată banii înainte, deoarece *Pivniţa de ceapă* era scumpă, dar totodată serioasă.

Patronul îl întîmpina pe fiecare client personal, făcea aceasta mişcîndu-şi sprîncenele şi făcînd gesturi ostentative, de parcă oficia cu fiecare client nou o ceremonie de hirotonisire. Patronul se numea, după cum ştim, Ferdinand Schmuh, ocazional împuşca vrăbii şi avea

un simţ foarte ascuţit pentru acea societate care se dezvolta destul de repede la Dusseldorf după reforma monetară, dar şi în alte locuri, mai încet, dar sigur.

Pivniţa de ceapă propriu-zisă era - şi după asta se cunoaşte seriozitatea unui local de noapte prosper - o pivniţă autentică, aş spune chiar puţin prea umedă. Să o comparăm cu un burduf lung şi rece ca nişte picioare reci, măsurînd cam de patru ori optsprezece, care trebuia să fie încălzit de două godinuri originale. Bineînţeles că pivniţa nu era de fapt o pivniţă. I se luase tot tavanul şi fusese înălţată pînă la locuinţa de la parter. Aşa se face că nici singura fereastră a *Pivniţei de ceapă* nu era o fereastră autentică, ci fosta fereastră a locuinţei de la parter, ceea ce afecta un pic seriozitatea localului de noapte prosper. Dar ţinînd seama că pe fereastră s-ar fi putut vedea afară dacă, în loc de geam obişnuit, nu s-ar fi folosit rotalitul, ţinînd seama că în pivniţă se construise o galerie la care se putea urca pe o scară de găini foarte originală, *Pivniţa de ceapă* poate fi totuşi numită un local de noapte serios, chiar dacă pivniţa nu era pivniţă autentică - şi, în definitiv, de ce ar fi fost?

Oskar a uitat să consemneze că scara de găini care ducea la galerie nu era nici ea o scară de găini autentică, ci mai curînd un fel de scăriţă de bord, deoarece, în stînga şi în dreapta scării abrupte, te puteai ţine de două frînghii de rufe foarte originale; acestea se clătinau, te făceau să te gîndeşti la o călătorie cu vaporul şi ridicau preţurile la *Pivniţa de ceapă.*

Lămpi de carbid, cum poartă minerii asupra lor, luminau *Pivniţa de ceapă,* emanau un iz înţepător de carbid - ceea ce ridica preţurile şi mai mult - şi-l transpuneau pe clientul bun de plată în galeriile unei mine, să zicem de potasiu, situată la nouă sute cincizeci de metri sub pămînt: mineri goi pînă la grîu lucrează faţă în faţă cu piatra, descoperă un filon, screperul cară, troliurile urlă, încarcă zgura mult în spate, unde galeria face un cot spre Friedrichhall doi, o lumină se ridică în aer, e minerul-şef care vine, spune „Noroc bun!" şi ridică lampa de carbid semănînd întocmai cu acele lămpi de carbid care atîrnă de pereţii murdari, spoiţi superficial cu var, ai *Pivniţei de ceapă,* acele lămpi care luminau, miroseau, urcau preţurile şi răspîndeau o atmosferă originală.

Scaunele pe care urmau să şadă clienţii, nişte lăzi ordinare complet inconfortabile, fuseseră îmbrăcate în saci de ceapă, în schimb mesele de lemn străluceau, proaspăt date la rindea, ademenindu-şi clienţii din galeriile minei în paşnice odăi ţărăneşti, cum se pot vedea uneori prin filme.

Cam asta ar fi tot! Şi tejgheaua? Nu există tejghea! Domnule ober, vă rog lista! Nu există nici listă, nici ober. Doar noi puteam fi numiţi acolo - „The Rhine River Three". Klepp, Scholle şi Oskar şedeau sub

scara de găini, care era de fapt o scăriţă de bord, veneau la ora nouă, îşi scoteau instrumentele şi începeau cam pe la ora zece să cînte. Deoarece acum este abia nouă şi un sfert, despre noi nu se poate vorbi decît mai tîrziu. Ar fi mai curînd cazul să insistăm pe acele degete ale lui Schmuh cu care acesta ţine uneori, ocazional, o puşcă de calibru mic.

De îndată ce *Pivniţa de ceapă* se umplea de clienţi - era deja pe jumătate plină -, Schmuh, patronul, îşi înfăşură şalul în jurul gîtului. Şalul de mătase albastru-cobalt era imprimat cu un desen special şi va mai fi pomenit aici, pentru că felul în care era înfăşurat şalul avea o semnificaţie aparte. Despre imprimeu s-ar putea spune că reprezenta „cepşoare aurii". Abia cînd Schmuh îşi înfăşură acest şal în jurul gîtului, *Pivniţa de ceapă* se putea declara deschisă.

Clienţii: oameni de afaceri, medici, avocaţi, artişti şi actori, ziarişti, cineaşti, sportivi cunoscuţi şi funcţionari superiori din conducerea statului şi administraţia orăşenească, pe scurt, toţi cei ce se numesc azi intelectuali, şedeau cu soţiile, prietenele, secretarele, reprezentantele artei decorative, dar şi cu prietenele de sex masculin, pe lăzile îmbrăcate în saci de iută şi se întreţineau în surdină, mai precis cu efort, aproape silnic, cît timp Schmuh nu purta încă şalul cu cepele aurii. Oamenii încercau să închege o discuţie, dar nu reuşeau, vorbeau ca să se afle în treabă, în ciuda celor mai bune intenţii, ar fi vrut, în sfîrşit, să-şi dea drumul, să se destăinuiască în voie, să-şi pună ficatul pe tavă şi inima şi sufletul, să strige din toţi rărunchii, să-şi scoată capul, să dea la iveală adevărul gol-goluţ, omul gol-goluţ - dar nu puteau. Cînd şi cînd se conturează o carieră ratată, o căsnicie distrusă. Domnul de colo cu capul voluminos şi inteligent şi cu mîini moi, aproape delicate, pare a avea neplăceri cu fiul lui, căruia nu-i convine trecutul tatălui său. Cele două doamne în mantouri de nurci, avantajate vizibil de lumina de carbid, se pare că-şi pierduseră încrederea; problema rămîne deschisă: în ce să-şi fi pierdut încrederea? Nu ştim încă nimic despre trecutul domnului cu cap voluminos, iar dacă şi fiul îi face tatălui unele neplăceri din cauza trecutului lui, despre asta nu se discută; trebuie să-i iertăm lui Oskar comparaţia - e ca şi cînd s-ar depune ouă: toţi se screm şi se screm...

În *Pivniţa de ceapă* se tot scremeau fără nici un rezultat, pînă ce patronul apărea, pentru o clipă, cu şalul lui excentric şi mulţumea pentru acel „ah" general, plin de entuziasm, cu care fusese întîmpinat, apoi dispărea cîteva minute în spatele unei cortine, la capătul *Pivniţei de ceapă,* unde erau toaletele şi un fel de debara, ca să se întoarcă iar.

Dar de ce patronul este întîmpinat cu un „ah" şi mai entuziasmat cînd apare din nou în faţa clienţilor săi? Iată că proprietarul unui local de noapte prosper dispare în dosul unei cortine, ia ceva din debara, o ceartă, cu jumătate de gură, pe femeia de la toaletă, care stă degeaba

şi citeşte o revistă ilustrată, apare din nou în faţa cortinei şi este aclamat ca însuşi Mîntuitorul, ca şeful făcătorilor de minuni.

Schmuh păşea cu un coşuleţ pe braţ printre clienţii săi. Acest coşuleţ era învelit cu un şervet în carouri bleu şi galbene. Pe şervet se aflau scîndurele care înfăţişau purcei şi peşti. Patronul Schmuh împărţea scîndurelele, geluite cu grijă, clienţilor. Totodată, făcea reverenţe şi complimente, care trădau faptul că-şi petrecuse tinereţea la Viena şi Budapesta; zîmbetul lui Schmuh semăna cu zîmbetul unei copii pictate după copia originalului Mona Lisei.

Dar clienţii îşi luau scîndurelele în primire cu toată seriozitatea. Unii şi le schimbau între ei. Unuia îi plăceau profilurile porcilor, altul, sau - dacă era vorba de o doamnă - alta, prefera porcului ordinar peştele mai misterios. Miroseau scîndurelele, le mutau de colo pînă colo şi patronul Schmuh aştepta, după ce toţi clienţii din galerie fuseseră serviţi, pînă ce fiecare scîndurică se linişte a.

Atunci - toate inimile pîndeau momentul - trăgea, întocmai ca un magician, învelitoarea de pe coşuleţ şi dădea peste a doua învelitoare. Pe aceasta erau întinse cuţitele de bucătărie, greu de desluşit la prima vedere.

Schmuh proceda acum cu cuţitele la fel cum făcea cu scîndurelele. Dar de astă dată îşi termina rondul mai repede, reuşea chiar să sporească încordarea, ceea ce îi înlesnea mărirea preţurilor, nu mai făcea nici un compliment, nu le mai dădea clienţilor răgaz să-şi schimbe cuţitele între ei, în mişcările lui se putea citi o oarecare grabă bine dozată. „Gata, atenţiune, start!" striga el, smulgea şervetul de pe coş, apuca ce era înăuntru şi împărţea, împărţea tot poporului, era împărţitorul cel blînd, avea grijă de clienţii săi, le dădea ceapă, ceapă exact aşa, aurie şi uşor stilizată, cum apărea pe şalul lui, ceapă obişnuită cu tuberculi, nu ceapă de lalele, ceapă cum cumpără gospodina, cum vinde precupeaţa, ceapă cum o răsădesc şi o culeg ţăranul şi ţăranca sau servitoarea, ceapă cum se poate vedea reprodusă, mai mult sau mai puţin fidel, pe naturile moarte ale maeştrilor miniaturişti olandezi; asemenea cepe le împărţea patronul Schmuh clienţilor săi, pînă ce fiecare avea ceapa lui, pînă ce nu se mai auzeau decît godinurile duduind, lămpile de carbid pîlpîind. Atîta linişte se aşternea după marea distribuire a cepei - şi Ferdinand Schmuh striga „Începeţi, vă rog, stimaţi oaspeţi!", îşi arunca un capăt al şalului pe umărul stîng, cum fac schiorii înainte de start, şi dădea astfel semnalul.

Începea curăţatul cepelor. De pe cepe se iau şapte foi, se spune. Doamnele şi domnii curăţau cepele cu cuţite de bucătărie. Luau de pe cepe prima, a doua, a treia foaie, blondă, aurie, ruginie sau, mai curînd, de culoarea cepei, le descojeau pînă se făceau sticloase, albe-verzui, umede, lipicioase, apoase, pînă începeau să miroasă, să

miroasă a ceapă şi apoi tăiau cum se taie ceapa, tăiau îndemînatici sau neîndemînatici pe scîndurile de tocat cu profiluri de purcei şi de peşti, tăiau în toate direcţiile, încît sucul stropea sau trăda prezenţa cepei în aer - domni bătrîni, care nu ştiau să mînuiască un cuţit de bucătărie, trebuiau să fie atenţi ca să nu-şi taie degetele; dar unii se tăiau fără să observe — în schimb doamnele erau cu atît mai îndemînatice, nu toate, dar, în special, acelea care erau şi acasă gospodine şi ştiau cum să taie ceapa pentru cartofi înăbuşiţi sau pentru ficatul cu mere şi inele de ceapă; dar în *Pivniţa de ceapă* a lui Schmuh nu se găsea nimic de mâncare şi cine voia să mănînce ceva trebuia să meargă în altă parte, la *Fischl* şi nu în *Pivniţa de ceapă,* fiindcă aici nu se tăia decît ceapă. Şi de ce aşa? Pentru că pivniţa se numea astfel şi ce era cu totul ieşit din comun pentru că această ceapă, ceapa tăiată, cînd o priveşti cu atenţie... nu, clienţii lui Schmuh nu mai vedeau nimic sau doar unii dintre ei nu mai vedeau nimic, li se scurgeau ochii, nu pentru că aveau inimile prea pline; căci unde scrie că dacă ţi-e inima plină, trebuie să-ţi plîngă ochii, unora nu le reuşeşte niciodată aşa ceva, mai ales în deceniile din urmă, de aceea secolul nostru se va numi cîndva, în viitor, secolul lipsit de lacrimi, deşi a fost multă suferinţă - şi tocmai din acest motiv, din cauza lipsei lacrimilor, oamenii, cei care îşi puteau permite, se duceau la *Pivniţa de ceapă* a lui Schmuh, se lăsau serviţi de patron cu o scîndură de tocat - porc sau peşte -, cu un cuţit de bucătărie de optzeci de pfenigi şi cu o ceapă ordinară de cîmp sau grădină care-i costa douăsprezece mărci, o tăiau atît de mărunt pînă ce sucul reuşea, ce reuşea? Reuşea ceea ce lumea şi suferinţa acestei lumi nu reuşeau să producă: omeneasca lacrimă rotundă. Şi atunci se puneau pe plîns. În sfîrşit se punea lumea, din nou, pe plîns. Se plîngea serios, dezlănţuit, în toată legea. Apa curgea şi lua totul cu ea. Apoi venea ploaia. Apoi cădea rouă. Oskar îşi aminteşte de ecluzele ce trebuie deschise. Spărturi în dig sub fluxul violent. Cum se numeşte acel rîu care se revarsă în fiecare an şi guvernul nu ia nici o măsură? Şi după acea calamitate naturală de douăsprezece mărci şi optzeci de pfenigi, oamenii sătui de plîns încep să vorbească, încă ezitînd, miraţi de propria lor limbă goală, după ce savurează ceapa, clienţii pivniţei se predau vecinilor lor, acolo, pe lăzile incomode îmbrăcate în iută, se lasă întrebaţi, îşi schimbă felul de a fi cum îţi întorci paltonul. Dar Oskar, aşezat sub aşa-zisa scară de găini, împreună cu Klepp şi Scholle, fără să scoată o lacrimă, vrea să rămînă discret, vrea ca din toate mărturisirile, confesiunile, autoînvinuirile, dezvăluirile, încredinţările să povestească doar întîmplarea domnişoarei Pioch, care l-a pierdut mereu şi mereu pe domnul ei Vollmer şi de aceea inima i-a devenit de piatră şi ochiul i-a secat, încît a trebuit să vină cît mai des la atît de scumpa *Pivniţă de ceapă* a lui Schmuh.

Ne-am întîlnit în tramvai, spunea domnişoara Pioch după ce

plînsese. Veneam de la magazin — este proprietara şi conducătoarea unei librării importante -, vagonul era plin şi Willy - acesta e domnul Vollmer - m-a călcat rău pe piciorul drept. Nu mai puteam sta în picioare; ne-am îndrăgostit unul de celălalt la prima vedere. Deoarece nu puteam nici să merg, mi-a oferit braţul său, m-a condus sau, mai exact, m-a dus acasă şi mi-a îngrijit din acea zi, plin de tandreţe, unghia de la picior, care se colorase de la călcătura lui într-o nuanţă de albastru spre negru. Dar şi fără asta avea grijă să nu-mi lipsească afecţiunea, pînă cînd unghia se desprinse de degetul mare de la piciorul drept şi nu mai stătea în calea creşterii unei noi unghii la picior. Din acea zi, întrucît unghia bolnavă căzu, i se răciră şi sentimentele. Amîndoi sufeream de această pierdere. Atunci Willy, care încă mai ţinea la mine, pentru că amîndoi aveam atîtea lucruri în comun, îmi făcu acea propunere îngrozitoare: Lasă-mă să te calc pe degetul mare de la piciorul stîng pînă ce unghia lui o să se facă roşie, albastră şi apoi neagră. Am cedat şi el s-a conformat. Imediat am putut beneficia din plin de iubirea lui, m-am bucurat de ea pînă cînd şi unghia de la degetul mare al piciorului stîng a căzut ca o frunză veştedă; şi dragostea noastră apucă şi toamna. Dar acum Willy voia să mă calce pe degetul mare de la piciorul drept, a cărui unghie crescuse între timp, ca să mă poată din nou îngriji plin de dragoste. Nu l-am mai lăsat, i-am spus, dacă dragostea ta e cu adevărat mare şi sinceră, trebuie să poată dura mai mult decît refacerea unei unghii. El nu m-a înţeles şi m-a părăsit. După luni de zile ne-am întîlnit în sala de concert. După pauză s-a aşezat, fără să mă întrebe, lîngă mine, pentru că acolo era un loc liber. Cînd corul atacă primele măsuri din *Simfonia a noua,* am împins piciorul drept, pe care mi-l scosesem mai înainte din pantof, spre el. Atunci mă călcă, dar nu am deranjat concertul. După şapte săptămîni, Willy mă părăsi din nou. De două ori ne-am mai îngăduit cîteva săptămîni, pentru că eu i-am mai întins piciorul să mi-l calce de două ori, o dată stîngul, apoi dreptul. Azi, ambele mele degete mari de la picioare îmi sînt schiloade. Unghiile nu mai vor să crească. Willy mă vizitează din cînd în cînd, şade în faţa mea pe covor cu ochii pironiţi pe cele două victime lipsite de unghii ale iubirii noastre. Le fixează, plin de milă faţă de mine şi de el însuşi, dar fără iubire şi fără lacrimi. Uneori îi spun: Hai, Willy, să mergem la Schmuh, la *Pivniţa de ceapă,* să plîngem în lege. Dar pînă acum nu a vrut să vină niciodată. Sărmanul nu ştie nimic de marea consolatoare, lacrima.

Mai tîrziu — şi Oskar mi-a destăinuit asta doar ca să-i satisfacă pe cei mai curioşi dintre dumneavoastră - a venit şi domnul Vollmer, care făcea comerţ cu aparate de radio, la noi la pivniţă. Au plîns împreună şi se pare că s-au căsătorit de curînd, după cum mi-a spus Klepp ieri, în timpul orei de vizită.

Şi dacă adevăratul tragism al existenţei umane de marţi pînă sîmbătă — duminica *Pivniţa de ceapă* era închisă — se manifesta în toată amploarea lui după savurarea cepei, clienţilor de luni le revenea meritul de a fi nu cei mai tragici, dar, în orice caz, cei mai violenţi plîngători. Lunea era mai ieftin. Atunci Schmuh îşi oferea ceapa tineretului, la jumătate de preţ. Veneau în majoritate studenţi şi studente la medicină. Dar şi studenţi de la Academia de Artă, mai cu seamă cei ce voiau să devină mai tîrziu profesori de desen îşi cheltuiau o parte din bursă pe ceapă. Dar de unde aveau, mă întreb şi azi, elevii din ultima clasă de liceu bani pentru ceapă?

Tineretul plînge altfel decît bătrînii. Tineretul are cu totul alte probleme. Nu e vorba neapărat de grijile pentru examene sau pentru bacalaureat. Bineînţeles că în *Pivniţa de ceapă* se puteau auzi şi poveşti cu taţi şi cu fii sau tragedii cu mame şi fiice. Şi dacă tineretul se simţea neînţeles, nu considera faptul de a fi neînţeles neapărat un motiv de plîns. Oskar se bucura că tineretul vărsa lacrimi din cauza iubirii, nu numai a iubirii sexuale. Gerhard şi Gudrun: la început şedeau mereu jos, abia mai tîrziu au plîns împreună la galerie.

Ea, înaltă, puternică, o handbalistă care studia chimia. Părul ei forma un coc gros la ceafă. Privea gri şi totuşi matern - cum am putut vedea ani în şir, înainte de terminarea războiului, pe afişele organizaţiilor de femei, privea drept înainte, curată din cap pînă-n picioare. Şi oricît de albă, netedă şi sănătoasă i se arcuia fruntea, îşi purta totuşi nefericirea distinct pe chip. De la beregată în sus, peste bărbia rotundă, incluzînd cei doi obraji, o barbă aspră, pe care nefericita încerca mereu să şi-o radă, lăsa urme urîte. Pielea delicată nu suporta lama de ras. Gudrun îşi plîngea nenorocirea înroşită, iritată, supurîndă, în care barba femeiască creştea la loc. Gerhard apăru abia mai tîrziu la *Pivniţa de ceapă.* Cei doi nu se cunoscură ca domnişoara Pioch şi domnul Vollmer în tramvai, ci în tren. El şedea în faţa ei, amîndoi se întorceau din vacanţa semestrială. El se îndrăgosti de ea din prima clipă, în ciuda bărbii. Ea nu îndrăzni să se îndrăgostească din cauza bărbii, dar îi admira — ceea ce era de fapt nefericirea lui — pielea netedă a bărbiei ca poponeţul de bebeluş; tînărului nu-i creştea barba, ceea ce îl făcea timid faţă de fetele tinere. Cu toate acestea, Gerhard intră în vorbă cu Gudrun şi, cînd coborîră la gara principală din Düsseldorf, erau prieteni. Din ziua aceea se văzură zilnic. Vorbeau ba de una, ba de alta, îşi schimbau o parte din gînduri; numai barba care lipsea şi cea care creştea mereu la loc nu erau pomenite niciodată în discuţie. Gerhard o menaja pe Gudrun şi n-o săruta niciodată din cauza pielii ei martirizate. Aşadar, iubirea lor rămăsese castă, deşi cei doi nu puneau prea mult preţ pe castitate, deoarece ea era legată de chimie, el voia chiar să se facă medic. Cînd un prieten comun le-a recomandat *Pivniţa de ceapă,* au zîmbit amîndoi

sceptici ca nişte medicinişti şi chimişti care se respectă. În cele din urmă s-au dus totuşi ca să facă studii, după cum s-au asigurat reciproc. Rareori a văzut Oskar nişte oameni tineri să plîngă în asemenea hal. Veneau mereu, îşi rupeau cele şase mărci şi patruzeci de pfenigi de la gură, plîngeau pentru barba absentă şi pentru cea care mutila delicata piele de fată. Uneori încercau să stea departe de *Pivniţa de ceapă,* lipsiră chiar şi într-o luni, dar în lunea următoare apărură din nou, plînsul îi trăda, cînd îşi frecau degetele cu cepşoara, că încercaseră să-şi economisească cele şase mărci şi patruzeci de pfenigi; făcuseră proba în odăiţa lor de studenţi cu o ceapă ieftină, dar nu era acelaşi lucru. Oamenii aveau nevoie de ascultători. În societate se plîngea mai uşor. Se putea ajunge la un veritabil sentiment de solidaritate, cînd studenţii din dreapta şi din stînga şi din partea de sus a galeriei, de la cutare sau cutare facultate, chiar şi studenţii de la Academia de Artă şi liceenii izbucneau în lacrimi.

Pînă şi în cazul lui Gerhard şi al lui Gudrun s-a ajuns nu numai la lacrimi, dar şi la tămăduire. Probabil că apele ochiului au dus cu ele toate obstacolele. El i-a sărutat pielea mutilată, ea i-a savurat pielea netedă şi într-o bună zi nu au mai venit în lăcaşul cepei, nu mai aveau nevoie. Oskar i-a întîlnit, după luni de zile, pe Konigsallee; la început nu i-a recunoscut: el, Gerhard, cel neted ca-n palmă, purta o barbă foşnitoare şi deasă blond-roşcată. Gudrun, cea cu pielea gri-scorţoasă, nu mai avea decît un puf uşor întunecat peste buza superioară, care îi şedea foarte bine. În schimb, bărbia şi obrajii lui Gudrun străluceau. Pielea era netedă şi fără vegetaţie. Amîndoi formau o căsnicie studioasă - Oskar îi şi aude cum le vor povesti peste cincizeci de ani nepoţilor, ea, Gudrun: „Asta era atunci cînd Opa nu avea încă barbă". El, Gerhard: „Asta a fost cînd ea, Oma voastră, suferea încă fiindcă îi creştea barba şi noi mergeam în fiecare luni la *Pivniţa de ceapă".*

Veţi întreba de ce mai stau cei trei muzicanţi sub scara aceea de vapor sau, mai curînd, de găini? Oare avea dugheana de ceapă la atîtea plînsete, vaiete şi clănţăniturí de dinţi, nevoie de o orchestră în regulă, angajată acolo?

De îndată ce clienţii se saturau de plîns şi de confesat, ne luam instrumentele, le ofeream o trecere lentă la conversaţia de zi cu zi, îi făceam astfel pe clienţi să părăsească mai uşor *Pivniţa de ceapă,* ca să facă loc nou-sosiţilor. Klepp, Scholle şi Oskar erau împotriva cepei. Şi în contractul nostru cu Schmuh era un punct care ne interzicea să consumăm ceapă, în felul în care o consumau clienţii. Noi nici nu aveam nevoie de ceapă. Scholle, chitaristul, nu avea nici un motiv să plîngă, era mai tot timpul fericit şi mulţumit, chiar şi atunci cînd în plin rag-time îi săreau două corzi la banjo. Cele două noţiuni, a plînge şi a rîde, îi sînt prietenului meu, şi azi complet neclare. El găseşte plînsul vesel; nu l-am văzut niciodată să rîdă atît ca la înmormîntarea

mătuşii lui care îi spălase cămăşile şi ciorapii pe cînd era holtei. Dar care era poziţia lui Oskar în această privinţă? El ar fi avut destule motive să plîngă. Oare nu ar fi meritat să spele definitiv acea zadarnică noapte lungă cu sora Dorothea de pe un preş de cocos şi mai lung? Şi Maria mea, nu-mi dădea ea destule prilejuri să plîng? Şeful ei Stenzel nu intra şi ieşea după pofta inimii în locuinţa din Bilk? Şi Kurtchen, fiul meu, nu i-a spus negustorului de delicatese şi carnavalist, mai întîi, „Onkel Stenzel", apoi „Papa Stenzel"? Şi înainte de Maria mea nu au zăcut ei departe, sub nisipul afînat al cimitirului Saspe, sub lutul cimitirului Brentau: biata mea mamă, trăsnitul de Jan Bronski, bucătarul Matzerath, care nu ştia să exprime sentimente decît cu ajutorul supelor? Pentru toţi aceştia merita să plîngi. Dar Oskar făcea parte dintre puţinii fericiţi care mai puteau plînge fără ceapă. Mă ajuta toba mea. Erau suficiente cîteva măsuri anume şi Oskar izbucnea în lacrimi, care nu erau cu nimic mai bune sau mai rele decît lacrimile scumpe din *Pivniţa de ceapă.*

Nici patronul Schmuh nu se dădea în vînt după ceapă. Lui îi ofereau vrăbiile, pe care le împuşca în timpul liber prin tufişuri şi lăstărişuri, un preţios înlocuitor. Nu se întîmplase destul de des ca Schmuh, după ce împuşca cele douăsprezece vrăbii şi le înşira pe un ziar, să izbucnească în plîns deasupra celor douăsprezece ghemotoace de pene încă jilave şi, plîngînd, să presare hrană pentru păsări pe luncile Rinului şi pe pietrişul malurilor? În *Pivniţa de ceapă* i se oferi o posibilitate în plus ca să-şi mai descarce suferinţa. Îşi făcuse un obicei să o înjure grosolan, o dată pe săptămînă, pe femeia de la toaletă, folosind adesea expresii chiar demodate ca: putoare, otreapă, poamă, ştoarfă, pramatie! „Afară! Dispari din ochii mei, netrebnico!" Le concedia neîntrerupt pe femeile de la toaletă şi, cînd angaja una nouă, avea în scurt timp iar neplăceri, pentru că nu se mai găseau femei pentru toaletă, aşa că trebuia să angajeze femei pe care le dăduse deja afară o dată sau chiar de mai multe ori. Femeile de la toaletă, care şi-aşa nu înţelegeau cea mai mare parte din injuriile lui Schmuh, reveneau cu plăcere la *Pivniţa de ceapă,* pentru că acolo cîştigau bine. Plînsul îi atrăgea pe ceilalţi în locşorul acesta ferit mai mult decît în alte localuri; omul care plînge este şi mult mai generos decît cel cu ochi uscaţi. Mai ales domnii cu ochii roşii şi umflaţi de plîns, care dispăreau „în fund", îşi vîrau mîinile des şi adînc în portmoneu. Femeile de la toaletă le vindeau clienţilor cunoscutele batiste imprimate cu cepe, avînd scris diagonal pe ele *Pivniţa de ceapă.* Aceste batiste arătau foarte nostim, puteau fi folosite nu doar ca batiste de şters lacrimile, ci şi ca baticuri de pus pe cap. Domnii din clientela pivniţei dădeau la transformat pătratele colorate în stegule̦te triunghiulare, le atîrnau la geamul din spate al maşinilor lor şi în vacanţă purtau cu ei *Pivniţa de ceapă* a lui Schmuh la Paris, pe Cote

d'Azur, la Roma, Ravenna, Rimini, pînă în îndepărtata Spanie.

Nouă, muzicanţilor, şi muzicii noastre ne mai revenea o misiune: cîteodată, mai ales cînd unii clienţi tăiau două cepe una după alta, în *Pivniţa de ceapă* se ajungea la anumite gesturi care ar fi putut lesne să degenereze în orgii. Pe de-o parte Schmuh nu agrea această lipsă de control, ne poruncea să începem să cîntăm, de îndată ce unii domni îşi lărgeau cravatele, unele doamne umblau la nasturii de la bluză, ne poruncea să întîmpinăm cu muzică neruşinarea incipientă; pe de altă parte, însuşi Schmuh îngăduia orgia pînă la un punct, oferindu-le clienţilor turbulenţi, imediat după prima ceapă, şi pe a doua.

După cîte ştiu, cea mai mare orgie de acest fel, pe care o cunoscuse *Pivniţa de ceapă,* avea să fie şi pentru Oskar, chiar dacă nu o cotitură în viaţa lui, în orice caz un eveniment decisiv. Soţia lui Schmuh, Billy cea plină de viaţă, nu venea des în pivniţă, iar cînd venea, era însoţită de prieteni pe care Schmuh nu-i agrea. Aşa veni într-o seară cu criticul muzical Woode şi cu arhitectul şi fumătorul de pipă Wackerlei. Cei doi bărbaţi făceau parte dintre clienţii permanenţi ai pivniţei, dar duceau de multă vreme cu ei o amărăciune apăsătoare: Woode plîngea din motive religioase - voia să se convertească sau era deja convertit sau se convertea a doua oară -, fumătorul de pipă Wackerlei plîngea din cauza unei catedre de profesor universitar pe care o refuzase în anii douăzeci pentru o daneză extravagantă, daneza l-a luat pe altul, un sud-american, a făcut cu acesta şase copii, ceea ce l-a jignit atît de mult pe Wackerlei, încît pipa lui era, mai tot timpul, rece. Cam răutăcios din fire, Woode o convinsese pe soţia lui Schmuh să taie o ceapă. Ea se conformă, izbucni în lacrimi, începu să-şi dea drumul la gură, îl zugrăvi pe Schmuh fără menajamente, povesti lucruri pe care Oskar, cu tactul lui, preferă să le treacă sub tăcere, şi a fost nevoie de bărbaţi puternici cînd Schmuh a vrut să se repeadă la nevasta sa, deoarece peste tot erau cuţite de bucătărie pe mese. Îl ţinură pe furios pînă cînd uşuratica Billy a putut să se facă nevăzută împreună cu prietenii ei, Woode şi Wackerlei.

Schmuh era agitat şi uluit. Mi-am dat seama după mîinile lui neliniştite care aranjau mereu şalul. Dispăru de cîteva ori după draperie, strigă la femeia de la toaletă, reveni, în sfîrşit, cu un coş plin, anunţă înţepat şi cu gesturi ostentativ vesele clienţii că el, Schmuh, se află într-o dispoziţie de zile mari, că urmează o rundă gratuită de ceapă, pe care şi începu s-o împartă imediat.

Pînă şi Klepp, care savura şi cea mai penibilă situaţie omenească ca pe o glumă reuşită, urmări atunci scena, dacă nu căzut pe gînduri, în orice caz încordat, ţinîndu-şi flautul pregătit. Doar ştiam cît de periculos era să-i oferi acestei societăţi sensibile şi rafinate, de două ori consecutiv, posibilitatea de a plînge dezlănţuit.

Schmuh, care văzuse că aveam instrumentele pregătite, ne interzise

să cîntăm. La mese, cuţitele de bucătărie începură să toace. Primele foi atît de frumoase, de culoarea lemnului de trandafir, fură date la o parte. Carnea sticloasă a cepei, cu nervuri de un verde-palid, căzu victimă cuţitului, în mod paradoxal, plînsul nu începu de la doamne. Domni în toată firea, proprietarul unei mori importante, patronul unui hotel, împreună cu prietenul lui uşor fardat, un general aristocrat, o masă ocupată pînă la refuz de fabricanţi de confecţii bărbăteşti de lux, care zăboveau în oraş din cauza unei adunări a consiliului, şi actorul chel, care era supranumit „scrîşnitorul", fiindcă de cîte ori plîngea scrîşnea din dinţi, toţi izbucniră în lacrimi înainte ca doamnele să participe. Dar nici doamnele, nici domnii nu se lăsară în voia acelui plîns eliberator, ca la prima ceapă, ci fură cuprinşi de spasme: scrîşnitorul scrîşnea îngrozitor, era un actor care ar fi izbutit să facă orice public teatral să scrîşnească, proprietarul morii îşi lovea tot timpul capul grizonat de tăblia mesei, patronul hotelului îşi amesteca spasmele de plîns cu cele ale prietenului său graţios, Schmuh, care stătea lîngă scară, îşi lăsase şalul să-i atîrne, privea uimit şi nu fără satisfacţie societatea aceea aproape dezlănţuită. Şi atunci, o doamnă mai în vîrstă îşi sfîşie bluza în faţa ginerelui ei. Prietenul hotelierului, al cărui aer exotic fusese observat încă de la început, sărea de pe o tăblie de masă pe alta, cu partea superioară a trupului dezbrăcată şi brună de la natură, dansa, cum se dansează în Orient, şi anunţa începutul unei orgii, care începuse, ce-i drept, violent, dar, din cauza lipsei de idei sau a unor idei prosteşti, nu merită a fi descrisă.

Nu numai Schmuh era decepţionat, chiar şi Oskar îşi ridică sprîncenele scîrbit. Cîteva scene adorabile de dezbrăcare. Bărbaţii îşi puneau pe ei lenjerie de damă, amazoanele foloseau cravate şi bretele bărbăteşti, din cînd în cînd dispăreau doi sub tăblia mesei, în orice caz scrîşnitorul trebuie menţionat; el a sfîşiat cu dinţii un sutien, l-a mestecat şi, în parte, chiar l-a mîncat.

Probabil că vacarmul teribil, acel „Iuhu" şi „Uahhh", în spatele căruia nu se afla nimic, îl determină pe patronul Schmuh, decepţionat şi, mai mult ca sigur, temîndu-se de poliţie, să renunţe la locul lui de lîngă scară. Se aplecă înspre noi, care ne aflam sub scara de găini, îl înghionti mai întîi pe Klepp, apoi pe mine, şi şuieră: „Muzica! Cîntaţi, pentru Dumnezeu! Muzica, să înceteze odată balamucul ăsta!"

S-a dovedit astfel că Klepp, care se mulţumea cu puţin, se distra pe cinste. Se zguduia în hohote de rîs, încît nici nu mai putea să-şi folosească flautul. Scholle, care vedea în Klepp pe maestrul şi pe modelul său, îl imita în toate cele, chiar şi în privinţa rîsului. Aşadar, nu mai rămînea decît Oskar - şi Schmuh se putea bizui pe mine. Mi-am scos toba de tinichea de sub banchetă, mi-am aprins degajat o ţigară şi mi-am început numărul.

M-am făcut înţeles fără vreun plan anume. Uitasem orice muzică de

rutină care se face de obicei în localuri. De aceea, Oskar nici n-a cîntat jazz. Nu-mi plăcea ca lumea să vadă în mine un baterist turbat. Şi chiar dacă puteam demonstra că sînt un toboşar cu experienţă, tot nu eram un jazz-bandist pursînge. Îmi place jazzul, cum îmi place valsul vienez. Ştiam să le interpretez pe amîndouă, dar nu eram obligat s-o fac.

Cînd Schmuh m-a rugat să intervin la tobă, nu am interpretat ce puteam, ci ceea ce îmi dicta inima. Oskar reuşi să-şi pună beţele în pumnii acelui Oskar de trei ani, de odinioară. Am bătut la tobă drumuri vechi, dus şi întors, am tălmăcit lumea din punctul de vedere al celui de trei ani, i-am dat o lecţie societăţii postbelice incapabilă de o orgie adevărată, vreau să spun că am dus-o în Posadowskiweg, la Tante Kauer, la grădiniţă, am mers atît de departe, încît şi-au lăsat capetele în jos, s-au luat de mînuţe, şi-au întors vîrfurile picioarelor spre interior şi m-au aşteptat pe mine, să fiu omul care le prinde şoarecii. Şi aşa am renunţat la locul meu de sub scara de găini, am luat conducerea, le-am oferit doamnelor şi domnilor, mai întîi de probă, *Coroana e rotundă, rotundă e şi luna,* iar apoi, cînd am văzut ce succes răsunător înregistrasem cu veselia aceea copilăroasă, le-am insuflat o spaimă cumplită cu: *Bucătăreasa Neagră a venit?* Am făcut-o pe cea care înainte mă speria uneori şi pe mine, iar azi mă sperie din ce în ce mai mult, să bîntuie prin *Pivniţa de ceapă,* uriaşă, neagră ca tăciunele şi de neocolit şi am realizat ceea ce patronul Schmuh nu putea realiza decît cu ceapa: doamnele şi domnii plîngeau ca nişte copii, cu lacrimi mari, rotunde, erau morţi de frică şi-mi cereau tremurînd îndurare; iar ca să-i liniştesc, chiar să-i ajut să-şi găsească din nou rochiile, lenjeria, catifelele şi mătăsurile, am început să bat la tobă: *Rochia mea e verde, verde, verde, Rochia mea e roşie, roşie, roşie,* la fel *albastră, albastră, albastră* şi *galbenă, galbenă, galbenă* - am trecut prin toate culorile, pînă cînd m-am aflat, din nou, în faţa unei societăţi îmbrăcate cum se cuvine, mi-am încolonat grădiniţa pentru plecare, am condus-o prin *Pivniţa de ceapă,* de parcă ar fi fost pe Jäschkentaler Weg, de parcă ar fi urcat pe Erbsberg şi ar fi dat ocol monumentului lui Gutenberg, de parcă pe Johanniswiese ar fi înflorit adevărate părăluţe pe care doamnele şi domnii le culegeau zburînd copilăreşte. Şi apoi, ca să le las celor prezenţi şi patronului Schmuh o amintire despre o după-amiază la grădiniţa de copii, le-am permis o mică şotie — tocmai ne apropiam de întunecata peşteră a dracului, culegeam ghinde -, le-am spus bătînd în tobă: Acum puteţi să-i daţi drumu', copii! Şi ei îşi făcură micile lor nevoi de copilaşi, stropiră toţi, doamnele şi domnii stropiră, şi patronul Schmuh stropi, prietenii mei Klepp şi Scholle stropiră, chiar şi îndepărtata femeie de la toaletă stropi, făcură toţi pişpişpişpiş, îşi udară toţi pantalonaşii şi se lăsară pe vine, în ascultare. Abia după ce această muzică încetă - Oskar

acompaniase doar discret orchestra de copii - trecui cu o lovitură de maestru la veselia dezlănţuită. Cu un cîntecel jucăuş.

Cioburi, cioburi şi ulcele, zahăr fără vin, Doamna Ella sparge geamul la vecin.

Am condus societatea aceea care sporovăia într-o limbă prostească de copii, chiuind şi chicotind, mai întîi la garderobă, unde un student bărbos, uluit, le dădea paltoanele clienţilor, apoi i-am însoţit, bătînd din tobă, pe domni şi pe doamne, cu binecunoscutul cîntecel *Hänselein avea o tobă, bum, bum, bum,* am urcat treptele de beton şi am trecut prin dreptul portarului îmbrăcat în haina lui din blană de oaie. I-am părăsit pe domni şi pe doamne în noaptea de primăvară a anului o mie nouă sute cincizeci, sub un cer proaspăt, înstelat ca în basme, comandat parcă anume; domnii şi doamnele mai făcură încă multe boroboaţe în oraşul vechi şi nu-şi mai găseau drumul spre casă, pînă cînd poliţiştii i-au ajutat să-şi afle din nou vîrsta, demnitatea şi propriul lor număr de telefon. Eu însă am aflat, cînd m-am întors în *Pivniţa de ceapă,* un Oskar mîngîindu-şi toba şi chicotind şi un Schmuh care continua să aplaude, cu pantalonii uzi şi cu picioarele în X, lîngă scara de găini, părînd a se simţi în grădiniţa lui Tante Kauer la fel de bine ca şi în luncile Rinului, cînd în postură de Schmuh adult împuşca vrăbii.

Pe digul Atlanticului sau buncărele nu pot scăpa de betonul lor

Şi eu, care am vrut să-l ajut pe Schmuh, patronul *Pivniţei de ceapă.* El, în schimb, nu mi-a putut ierta evoluţia solistică la tobă, care i-a făcut pe clienţii lui, atît de largi la pungă, nişte copii care gînguresc şi se bucură fără motiv, dar au şi pantalonaşii uzi şi de aceea-s plîngăreţi — plîngăreţi chiar şi fără ceapă.

Oskar încearcă să-l înţeleagă. Oare nu era normal să se teamă de concurenţa mea, cînd clienţii dădeau mereu la o parte cepele provocatoare de lacrimi, îl strigau pe Oscar, cereau toba lui, mă voiau pe mine, care puteam să invoc pe tinicheaua mea copilăria fiecărui client, oricît de încărcat de ani ar fi fost?

După ce Schmuh se limitase pînă atunci să concedieze femeile de la toaletă, ne concedie pe noi, muzicanţii lui, şi angajă un violonist care cînta în picioare şi, la o privire mai atentă, îl puteai lua drept ţigan.

Dar întrucît izgonirea noastră i-a făcut pe mulţi, şi de fapt pe cei mai buni clienţi, să ocolească *Pivniţa de ceapă,* după cîteva săptămîni, Schmuh a trebuit să accepte un compromis: de trei ori pe săptămînă cînta violonistul. De trei ori cîntam noi; am cerut şi am obţinut chiar o leafă mai mare: 20 DM pe seară, primeam şi bacşişuri mai substanţiale - Oskar îşi deschise un cont în bancă şi beneficia de dobîndă.

Carnetul de economii avea să devină în curînd sprijinul meu la nevoie pentru că, iată, a venit moartea, ni l-a luat pe patronul Ferdinand Schmuh, ne-a luat munca şi cîştigul.

Puţin mai sus am afirmat că Schmuh împuşca vrăbii. Uneori ne lua cu el în Mercedesul lui, ne lăsa să-l privim cum ochea păsările. Dar în ciuda unor conflicte ocazionale, datorate tobei mele, de pe urma cărora aveau de suferit şi Klepp sau Scholle, care ţineau la mine, relaţia dintre Schmuh şi muzicanţii lui rămînea o relaţie de prietenie pînă cînd, după cum am spus, „a venit moartea".

Am urcat în maşină. Soţia lui Schmuh, ca de obicei, la volan, Klepp lîngă ea. Schmuh între Oskar şi Scholle. Îşi ţinea puşca de calibru mic pe genunchi, o mîngîia din cînd în cînd. Am mers pînă aproape de Kaiserswerth. Liziere de copaci de-o parte şi de alta a Rinului. Soţia lui Schmuh rămase în maşină şi despături un ziar. Klepp îşi cumpărase mai înainte stafide, mînca stafide în mod frecvent. Scholle, care studiase ceva pînă a devenit chitarist, ştia să recite poezii despre Rin. Chiar şi fluviul îşi dădea la iveală latura poetică, în ciuda faptului că după calendar era vară, purta pe apele lui, în afară de obişnuitele

şlepuri, frunze veştede de toamnă care se legănau lin în direcţia Duisburg; şi dacă puşca de calibru mic nu ar fi rostit, din cînd în cînd, o vorbuliţă, am fi putut să considerăm după-amiaza dinainte de Kaiserswerth o după-amiază liniştită.

Cînd Klepp şi-a terminat stafidele şi şi-a şters degetele de iarbă, a terminat şi Schmuh. A pus cele unsprezece ghemotoace de pene pe hîrtia de ziar şi pe cea de-a douăsprezecea care, după spusele lui, mai zvîcnea încă. Puşcaşul îşi şi împachetase prada — fiindcă Schmuh lua de fiecare dată acasă, din motive inexplicabile, tot ce împuşca — cînd, în imediata apropiere, pe un ciot de lemn adus de apă, se lăsă o vrabie. Era atît de ieşită din comun, atît de gri, un exemplar rar de vrabie, încît Schmuh n-a mai putut să se abţină; el, care nu împuşca niciodată mai mult de douăsprezece vrăbii într-o după-amiază, a împuşcat-o şi pe a treisprezecea - Schmuh n-ar fi trebuit să facă una ca asta.

După ce a pus-o pe a treisprezecea alături de celelalte douăsprezece, am mers s-o găsim pe soţia lui Schmuh care dormea în Mercedesul negru. Mai întîi a urcat Schmuh, în faţă. Apoi au urcat Scholle şi Klepp în spate. Ar fi trebuit să urc şi eu, dar nu m-am urcat, am spus că vreau să mă mai plimb, c-o să iau un tramvai, nu trebuiau să-şi facă griji în legătură cu mine şi aşa plecară în direcţia Düsseldorf fără Oskar, care nu se urcase, fiind parcă avertizat de ceva.

Mergeam încet pe urmele maşinii. Dar n-a trebuit să ajung prea departe. Am văzut o deviaţie din cauza unor lucrări rutiere. Deviaţia ducea pe lîngă o groapă de pietriş. Şi în groapă, cam la vreo zece metri sub nivelul străzii, zăcea, cu roţile în sus, Mercedesul negru.

Lucrătorii de la groapa de pietriş îi traseră pe cei trei răniţi şi cadavrul lui Schmuh afară din maşină. Maşina Salvării era deja pe drum. Am coborît poticnindu-mă în groapă, pantofii mi se umplură de pietricele, nu prea mă sinchiseam de răniţi, dar nu le-am spus că Schmuh era mort, deşi, în ciuda durerilor, puneau întrebări. El privea încremenit şi mirat cerul acoperit pe trei sferturi. Ziarul cu prada lui de după-amiază fusese azvîrlit din maşină. Am numărat douăsprezece vrăbii, n-o găseam pe a treisprezecea, dar încă o căutam, cînd maşina Salvării a coborît în groapa de pietriş.

Soţia lui Schmuh, Klepp şi Scholle suferiseră răni uşoare: traumatisme, cîteva coaste rupte. L-am vizitat mai tîrziu pe Klepp la spital şi l-am întrebat despre cauza accidentului, mi-a povestit o întîmplare uimitoare: cînd încetiniseră din cauza deviaţiei, pe lîngă groapa de pietriş, brusc au ţîşnit o sută, dacă nu sute de vrăbii din tufişuri, lăstărişuri, pomi fructiferi, lăsînd o umbră asupra Mercedesului, lovindu-se de parbriz, speriind-o pe soţia lui Schmuh şi provocînd, doar prin forţa lor de vrăbii, accidentul şi moartea patronului Schmuh.

Fiecare poate să creadă ce vrea despre relatarea lui Klepp, Oskar a rămas sceptic, mai ales că la înmormîntarea lui Schmuh nu a mai numărat vrăbii la cimitirul de sud, cum numărase, cu ani în urmă, cînd era încă pietrar şi cioplitor de inscripţii printre pietrele funerare. În schimb l-am văzut, cînd treceam cu jobenul de împrumut în cortegiu, în spatele sicriului, pe parcela nouă, pe pietrarul Korneff care punea acolo, cu un lucrător necunoscut, un perete de granit pentru un mormînt de două locuri. Cînd sicriul cu patronul Schmuh trecu pe lîngă pietrar, fiind dus la proaspăta parcelă zece, acesta îşi scoase, după regula cimitirului, şapca, nu mă recunoscu probabil din cauza jobenului, dar se frecă la ceafă, ceea ce mă făcu să mă gîndesc la furunculele coapte şi răscoapte. Înmormântări! A trebuit să le însoţesc prin atîtea cimitire, chiar spuneam într-un loc: înmormîntările amintesc mereu de alte înmormântări - de aceea nu vreau să vorbesc despre înmormîntarea lui Schmuh şi despre gîndurile lui Oskar întoarse spre trecut în timp ce asista la înmormîntare - Schmuh a ajuns cu bine şi fără incidente neprevăzute sub pămînt — dar nu pot să nu vă spun că după înmormîntare — eram mai degajaţi, deoarece văduva se afla la spital - m-a abordat un domn care s-a recomandat dr. Dosch.

Dr. Dosch conducea o agenţie de concerte. Agenţia îi aparţinea. Dr. Dosch s-a mai recomandat şi ca fost client al *Pivniţei de ceapă.* Eu nu l-am remarcat niciodată. Dar el fusese prezent cînd îi transformasem pe clienţii lui Schmuh în copilaşi care gîngureau şi erau fericiţi. Da, însuşi Dosch îşi retrăise, după cum îmi mărturiseşte, sub influenţa tobei mele de tinichea, copilăria fericită şi acum avea planuri mari cu mine şi cu „trucul meu trăsnet", cum îl numea el. Avea puteri depline să-mi facă un contract, un contract de milioane; puteam să semnez imediat. În faţa crematoriului, unde Schugger Leo, care la Düsseldorf se numea Sabber Willem, aştepta cu mănuşile lui albe cortegiul funebru, şi-a scos o hîrtie care mă obliga, în schimbul unor enorme sume de bani, să dau reprezentaţii solo, sub numele de *Oskar, toboşarul,* în case mari, singur pe scenă, în faţa a două pînă la trei sute de spectatori. Dosch era dezolat că nu voiam să semnez imediat. Am invocat drept motiv moartea lui Schmuh, i-am spus că deoarece Schmuh îmi fusese foarte apropiat în timpul vieţii, nu puteam să-mi caut imediat, încă din cimitir, un nou stăpîn, dar că aveam să reflectez la cele spuse, poate aveam să fac o scurtă călătorie, după care puteam să-l caut pe domnul dr. Dosch şi eventual să semnez ceea ce el numea un contract de muncă.

Şi chiar dacă nu semnase la cimitir nici un contract, Oskar se văzuse obligat, din cauza situaţiei lui financiare precare, să accepte şi să bage în buzunar discret, într-un plic, împreună cu cartea de vizită un avans, pe care mi-l oferi acel dr. Dosch în afara cimitirului, la locul de

parcare, unde îşi lăsase maşina.

Şi am făcut călătoria, mi-am găsit chiar şi un însoţitor. Deşi aş fi preferat să fac călătoria cu Klepp. Dar Klepp zăcea în spital şi nu avea voie să rîdă, pentru că îşi rupsese patru coaste. Mi-ar fi plăcut de asemenea să fiu acompaniat în călătorie de Maria. Vacanţa încă mai dura, pe Kurtchen l-am fi putut lua cu noi. Dar ea încă se mai ţinea cu şeful ei Stenzel, care-l lăsa pe Kurtchen să-i spună „Papa Stenzel".

Aşa că am plecat cu pictorul Lankes. Îl cunoaşteţi pe Lankes în calitate de caporal Lankes şi, în al doilea rînd, ca logodnic al muzei Ulla. Cînd l-am căutat cu avansul şi cu carnetul de economii în buzunar în Sittarder Straße, unde îşi avea atelierul, speram să o găsesc acolo pe fosta mea colegă Ulla; cu ea aş fi vrut eu să fac călătoria.

Am găsit-o la pictor. Acum paisprezece zile, mă informase de la uşă, ne-am logodit cu Hänschen Krages n-a mai mers, a trebuit să desfacă din nou logodna; doar îl cunoşteam pe Hänschen Krages, nu?

Oskar nu-l cunoştea pe ultimul logodnic al Ullei, îi părea rău, îi făcu apoi propunerea generoasă de călătorie şi fu pus în situaţia ca pictorul Lankes, care tocmai venise, să se ofere drept companion de călătorie, înainte ca Ulla să fi acceptat, şi s-o pălmuiască pe fata cu picioare lungi că nu voia să rămînă acasă şi că mai şi plîngea.

Oare de ce nu s-a apărat Oskar? De ce nu i-a ţinut partea muzei, el care voise doar să călătorească împreună cu ea? Oricît de fermecătoare îmi imaginam o călătorie alături de silueta extrem de subţire acoperită cu un puf blond abia perceptibil, mă temeam totuşi de convieţuirea cu o muză. Faţă de muze trebuie să păstrezi distanţa, îmi spuneam, altfel sărutul muzei poate deveni obişnuinţă. Aşa că am preferat să călătoresc cu pictorul Lankes care îşi bate muza, cînd vrea să-l sărute.

Nu am discutat prea mult despre ţinta călătoriei noastre. Nu intra în discuţie decît Normandia. Voiam să vizităm buncărele dintre Caen şi Cabourg. Deoarece acolo ne cunoscuserăm în timpul războiului. Doar obţinerea vizelor ne-a creat unele greutăţi. Dar Oskar nu spune un cuvînt despre vize.

Lankes este un om zgîrcit. Pe cît de risipitor se dovedeşte a fi cu culorile, oricum ieftine sau primite de pomană, întinse la întîmplare pe pînza dată cu grund, pe atît de gospodăreşte se poartă cu banii de hîrtie sau cu monedele. Nu-şi cumpără niciodată ţigări, dar fumează tot timpul. Ca să vă puteţi face o idee despre zgîrcenia lui sistematică, am să vă dau un exemplu: de îndată ce îi oferă cineva o ţigară, îşi scoate din buzunarul stîng al pantalonului o monedă de zece pfenigi, o scutură puţin şi o pune în buzunarul drept al pantalonului, şi astfel, în funcţie de orele zilei, alunecă mai multe sau mai puţine monede în buzunar. Fumează vîrtos şi cînd e bine dispus îmi mărturiseşte: „Fumez zilnic cam două mărci bune!"

Acel teren accidentat din Wersten, pe care şi l-a cumpărat Lankes acum un an, l-a achiziţionat, sau mai bine zis, l-a procurat din fumat, datorită ţigărilor luate de la cunoscuţii lui mai apropiaţi sau mai îndepărtaţi.

Cu acest Lankes a plecat Oskar în Normandia. Am luat o cursă. Lankes ar fi preferat să facem autostopul. Dar întrucît eu plăteam, pentru că eu îl invitasem, trebui să cedeze. De la Caen la Cabourg am călătorit cu autobuzul. Am trecut pe lîngă plopi, în spatele cărora se întindeau lunci pline de tufişuri. Vaci cu pete maro şi albe dădeau priveliştii aspectul unei reclame de ciocolată cu lapte. În orice caz, pe hîrtia lucioasă nu ar fi fost voie să apară nimic din pagubele de război încă vizibile, care marcau, desfigurîndu-l, fiecare sat, chiar şi cătunul Bavent, unde o pierdusem pe Roswitha mea.

De la Cabourg o pornirăm pe plajă, în direcţia vărsării Ornei. Nu ploua. Mai jos de Le Home, Lankes spuse: „Iată-ne acas', băiete! Dă-mi o ţigară". În timp ce îşi trecea monedele dintr-un buzunar în altul, capul lui împins înainte, de lup, parcă arăta spre unul dintre numeroasele buncăre neavariate din dune. Cu braţul lung îşi apucă rucsacul şi şevaletul de cîmp şi, în stînga, duzina de rame cu pană, pe mine mă prinse cu mîna dreaptă şi mă trase înspre betoane. Bagajul lui Oskar consta dintr-un cufăr şi o tobă.

În cea de-a treia zi a şederii noastre pe ţărmul Atlanticului — între timp au eliberat interiorul buncărului Dora şapte de nisipul zburător, am înlăturat urmele urîte ale perechilor de îndrăgostiţi în căutare de adăpost, am făcut cu ajutorul unei lăzi şi al sacilor noştri de dormit încăperea locuibilă -, deci în cea de-a treia zi, Lankes a adus un cod în carne şi oase. I-l dăduseră pescarii. Le pictase barca şi ei îl pricopsiră cu un cod.

Şi pentru că îi spuneam buncărului încă Dora şapte, nu e de mirare că Oskar, în timp ce tranşa peştele, lăsă să-i zboare gîndurile la sora Dorothea. Ficaţii şi lapţii peştelui îi ţîşneau printre degete. Curăţăm codul de solzi în dreptul soarelui, ceea ce îi oferi lui Lankes prilejul unei acuarele făcută de mîntuială. Şedeam apăraţi de vînt în spatele buncărului. Soarele de august cădea vertical deasupra cupolei de beton. Am început să împănez peştele cu căţei de usturoi. În locul lapţilor, ficaţilor şi intestinelor, am umplut peştele cu ceapă, brînză şi cimbru, dar lapţii şi ficaţii nu i-am aruncat, i-am vîrît în gîtlejul peştelui, pe care l-am astupat cu o lămîie. Lankes adulmeca împrejurimea. Ca un veritabil ocupant dispăru în Dora patru, trei şi în buncăre mai îndepărtate. Se întoarse cu scînduri şi cartoane mai mari, pe care avea de gînd să le folosească pentru pictură; lemnele le puse pe foc.

Ne-am întreţinut toată ziua lîngă focul acela, deoarece pe plajă se iveau, la fiecare pas, cioturi uscate aduse de apă. Focul arunca umbre

schimbătoare. Am pus o parte din gratiile unui balcon pe care Lankes la smulsese de la o vilă părăsită pe jarul care se încinsese bine între timp. Am uns peştele cu ulei de măsline, l-am aşezat pe grătarul fierbinte, uns de asemenea cu ulei. Am stors lămîi pe codul sfîrîitor şi l-am lăsat să se rumenească lent, pentru că un peşte nu trebuie forţat.

Ne-am improvizat o masă din mai multe găleţi goale şi un carton gudronat întins deasupra. Ne aduseserăm cu noi furculiţe şi farfurii de tablă. Ca să-i abat atenţia lui Lankes de la masă - hulpav ca un pescăruş după cadavre se învîrtea în jurul peştelui garnisit ademenitor —, mi-am luat toba din buncăr. Am îngropat-o în nisipul plajei şi am început să bat împotriva vîntului, schimbînd mereu zgomotele valurilor şi atenuînd fluxul în creştere: teatrul de campanie al lui Bebra vizita betonul. Din Kaşubia în Normandia. Felix şi Kitty, cei doi acrobaţi, se încovrigau şi se descovrigau deasupra buncărului, recitau împotriva vîntului - cum bătea şi Oskar la tobă împotriva vîntului — o poezie a cărei rimă în mijlocul războiului parcă anunţa o epocă apropiată şi foarte tihnită: „... vinerea peşte, fum în aer, ne apropiem de Biedermeier", declama Kitty în dialectul ei saxon; şi Bebra, înţeleptul meu Bebra şi căpitanul companiei de propagandă, aproba din cap; şi Roswitha, Raguna mea de la Marea Mediterană, ridică un coşuleţ pentru picnic, întinse masa pe beton, pe Dora şapte; şi caporalul Lankes mîncă franzelă albă, bău ciocolată, fuma ţigările căpitanului Bebra...

„Măi, omule, Oskar!" mă strigă Lankes, pictorul. „Aşa aş vrea să pot picta, cum baţi tu la tobă; ce-ar fi să-mi dai o ţigară!"

Atunci am lăsat toba, i-am dat companionului meu o ţigară, am examinat peştele şi l-am găsit tocmai bun: ochii lui se scurgeau blînzi, albi şi eliberaţi. Încet, neuitînd nici o porţiune, am stors o ultimă lămîie peste pielea în parte rumenită, în parte plesnită, a codului.

„Văd o foame!" necheză Lankes. Îşi arătă dinţii lungi, galbeni şi ascuţiţi şi se bătu ca maimuţele cu pumnii în piept, pe sub cămaşa cadrilată.

„Capul sau coada?" l-am întrebat şi am împins peştele pe o hîrtie pergament, care acoperea în chip de faţă de masă cartonul gudronat „Tu ce zici?" Lankes stinse ţigara şi păstră chiştocul.

„Ca prieten, aş zice să iei coada. Ca bucătar, nu-ţi pot recomanda decît capul. Dar mama, care era o mare amatoare de peşte, ar spune acum: Domule Lankes, luaţi coada, şi-o să vedeţi ce-aţi luat. În schimb doctorul obişnuia să-l sfătuiască pe tata..."

„Eu n-am de-a face cu doctorii", mi-o reteză Lankes.

„Doctor Hollatz îl sfătuia totdeauna pe tata să mănînce de la cod sau, cum se mai spune pe la noi, de la peştoaică, numai capul."

„Păi, atunci o să iau coada. După cum văd, vrei să mă duci!" Lankes se arătă în continuare neîncrezător.

„Cu atît mai bine pentru Oskar. Eu ştiu să apreciez capul."
„Atunci iau totuşi capul, dacă-i pe-aşa."
„O să-ţi fie greu, Lankes!" vrui să închei discuţia. „Capul e al tău, eu iau coada."
„Ce-i băiete, te-am avut, sau?"
Oskar acceptă că Lankes l-a avut. Ştiam foarte bine că nu putea decît să-i placă, dacă o dată cu peştele avea între dinţi certitudinea că m-a avut. I-am spus că e un cîine turbat, hămesit, l-am numit o ciupercă norocoasă, un copil de duminică - pe urmă ne aruncarăm asupra codului.
El şi-a luat capul, eu am stors ultimul rest de zeamă de lămîie pe carnea albă şi fărîmicioasă a cozii, din care se desprindeau căţeii de usturoi moi ca untul.
Lankes ronţăia oase de peşte în dinţi, se uita la mine şi la coada de peşte: „Lasă-mă să gust din coada ta". Am consimţit din cap, a gustat şi tot nu s-a dumerit, pînă ce Oskar nu a gustat din capul lui de peşte şi l-a liniştit: bineînţeles că nimerise ca întotdeauna bucata mai bună.
La peşte am băut Bordeaux. Regretam, aş fi preferat să fi avut vin alb în ceştile de cafea. Lankes mi-a alungat mîhnirea, şi-a amintit că pe vremea cînd era caporal, la Dora şapte, băuse numai vin roşu, pînă cînd a venit invazia: „Tocmai ne făceam nevoile, Doamne iartă-mă, cînd a început. Kowalski, Scherbach şi micul Leuthold, toţi zac acum în spatele Cabourgului în acelaşi cimitir, n-au văzut nimic cînd s-a pornit. Colo la Arro cîţiva englezi şi în zona noastră o mulţime de canadieni. Nici nu apucarăm să ne tragem izmenele, c-au şi fost aci şi ne-au întrebat: «How are you?»"
Pe urmă, înţepînd aerul cu furculiţa şi scuipînd oscioarele: „Nu ţi-am spus că la Cabourg l-am văzut azi pe Herzog, aiuritul ăla, îl ştii doar de la vizita voastră. Era locotenent".
Bineînţeles că Oskar îşi amintea de locotenentul Herzog. Lankes îmi povesti deasupra peştelui că Herzog vine an de an la Cabourg şi aduce cu el hărţi şi instrumente de măsurat, deoarece buncărele nu-l lasă să doarmă. A vrut să vină şi la noi, la Dora şapte, şi să măsoare.
Cînd încă mai eram la peşte - începuse de acum să-şi arate şira în toată goliciunea ei -, sosi locotenentul Herzog. Purta pantaloni bufanţi kaki pînă la genunchi, îşi ţinea pulpele groase în tenişi şi-şi lăsa părul cărunt să-i crească la vedere din cămaşa de pînză descheiată. Fireşte, nu ne-am ridicat, Lankes mă numi prietenul lui şi camaradul Oskar, iar lui Herzog îi spuse locotenent rezervist.
Locotenentul rezervist începu îndată să cerceteze amănunţit Dora şapte, dar betonul îl examina mai întîi din exterior; Lankes îl lăsă. Completă tabele, avea şi o lunetă-foarfece asupra lui cu care scormonea împrejurimea şi fluxul în creştere. Mîngîia cu tandreţe crenelurile Dorei şapte, din imediata noastră apropiere, de parcă voia

să-i facă unei soţii ceva plăcut. Cînd se apucă să cerceteze Dora şapte, căsuţa noastră de vacanţă, şi din interior, Lankes îi interzise categoric: „Pentru Dumnezeu, Herzog, nu înţeleg ce vreţi! Vă tot învîrtiţi pe-aici, prin jurul betonului. Doar e de mult *passe* ce a fost atunci actual".

Passe e vorbuliţa preferată a lui Lankes. El obişnuieşte să împartă lumea în *passe* şi actual. Dar locotenentul rezervist găsea că nimic nu era *passe,* că socotelile încă nu se încheiaseră, că trebuia să răspunzi mereu în faţa istoriei şi că acum voia să cerceteze Dora şapte din interior: „M-ai înţeles, Lankes?!"

Herzog îşi lăsase de-acum umbra pe masa şi pe peştele nostru. Voia să treacă peste noi şi să pătrundă în acel buncăr, pe intrarea căruia ornamentele de beton încă mai trădau mîna de artist plastic a caporalului Lankes.

Herzog nu putu trece de masa noastră. Lankes îşi ridică pumnul de jos în sus, dar fără a folosi furculiţa, şi-l culcă pe locotenentul rezervist Herzog pe nisipul plajei. Dînd din cap dezaprobator şi regretînd întreruperea dejunului cu peşte, Lankes se ridică în picioare, strînse cu mîna stîngă cămaşa de pînză a locotenentului deasupra pieptului, îl tîrî, lăsînd o dîră regulată, într-un loc lăturalnic şi-l aruncă de pe dună, aşa încît nu mai văzurăm nimic, în schimb auzirăm. Herzog îşi adună instrumentele de măsurat, pe care Lankes le aruncase după el, şi se îndepărtă înjurînd: invoca toate spiritele istoriei pe care mai adineauri Lankes le considerase *passe.*

„Nu e chiar neadevărat ce spune Herzog ăsta, cît e el de aiurit. Dacă n-am fi fost atît de beţi, atunci cînd s-a pornit totul, cine ştie ce s-ar fi întîmplat cu canadienii."

Nu puteam decît să dau aprobator din cap, deoarece încă în ziua precedentă găsisem, în timpul refluxului, printre scoici şi cochilii goale de crabi, nasturele grăitor al unei uniforme canadiene. Oskar păstră nasturele în buzunarul său de la piept şi era aşa de fericit, de parcă ar fi dat peste o monedă etruscă.

Vizita locotenentului Herzog, chiar aşa scurtă cum a fost, a trezit totuşi amintiri: „Mai ţii minte, Lankes, cînd am vizitat betonul, atunci cu teatrul de campanie, am luat micul dejun pe buncăr, sufla un vînticel ca şi azi; şi deodată apărură şase sau şapte călugăriţe care căutau crabi prin sparanghelul lui Rommel, şi tu, Lankes, a trebuit să cureţi plaja la ordin; ai executat ce ţi s-a poruncit cu o puşcă-mitralieră ucigaşă".

Lankes îşi aminti, sugea şira de peşte, mai ştia chiar şi numele: sora Scolastica, sora Agneta, le enumera, mi-o descrise pe novicea cu un obraz roz şi cu mult negru de jur împrejur, mi-o zugrăvi atît de limpede, încît acea imagine permanent prezentă în mine a sorei mele medicale laice, Dorothea, fără să se stingă, fu în parte acoperită; ceea ce a accentuat şi mai mult impresia a fost cînd, după cîteva minute de

la descriere — pentru mine mai puţin surprinzător acum ca să mai pot crede că era un miracol —, din direcţia Cabourg am văzut plutind o tînără călugăriţă deasupra dunelor, care avea un chip roz cu mult negru împrejur şi nu putea trece neobservată.

Ţinea în dreptul soarelui o umbrelă neagră de ploaie, cum poartă domnii în vîrstă. Pe ochi i se rotunjea un cozoroc de un verde violent din celuloid, asemănător celor care le protejează ochii cineaştilor de la Hollywood. Cineva striga după ea dintre dune. Se pare că în ţară erau şi mai multe călugăriţe. „Soră Agneta!" se striga, şi: „Soră Agneta, unde sînteţi?"

Şi sora Agneta, amănuntul acela tînăr înaintînd deasupra şirei de cod care-şi arăta tot mai mult conturul, răspunse: „Aici, soră Scolastica! Aici nu bate vîntul şi e atîta linişte!"

Lankes se hlizi şi aprobă binevoitor cu ţeasta lui de lup, de parcă ar fi comandat el acest intermezzo catolic, de parcă nu l-ar fi surprins nimic.

Călugăriţa cea tînără ne zări şi se opri în stînga lîngă buncăr. Obrazul ei roz, cu două nări ca două cerculeţe rotunde; spuse printre dinţii uşor ieşiţi în afară şi totuşi ireproşabili: „Oh!"

Lankes îşi întoarse gîtul şi capul, fără să-şi sucească partea de sus a corpului: „Ascultă, soră, ce-i gălăgia asta ?"

Ce repede veni răspunsul: „Mergem în fiecare an la mare. Dar eu o văd pentru prima oară. E aşa de mare!"

Nu puteai s-o contrazici. Pînă în ziua de azi descrierea aceea rămîne pentru mine de departe cea mai potrivită.

Lankes voia să fie ospitalier, scormonea în porţia mea de peşte şi făcea invitaţia: „Nu vreţi să gustaţi puţin peşte, soră? E cald încă". Franceza lui fără cusur mă surprinse şi Oskar încercă şi el, la rîndul lui, să abordeze limba străină:

„Nu vă jenaţi, soră. Azi e vineri".

Dar nici această aluzie la normele severe ale ordinului n-au putut s-o determine pe fată, bine ambalată în rasa ei, să ia parte la masa noastră.

„Locuiţi mereu aici?" îşi lăsă curiozitatea să vorbească. Găsea că buncărul nostru era drăguţ şi un pic caraghios. Din păcate, chiar atunci, deasupra dunelor apărură în cîmpul vizual maica superioară şi alte cinci călugăriţe cu umbrele de ploaie negre şi cu cozorocuri verzi de reporteri pe ochi. Agneta o zbughi din faţa noastră şi fu certată în lege, după cîte am putut înţelege, din şuvoiul de vorbe răvăşite de vînt; apoi călugăriţele au luat-o în mijlocul lor.

Lankes visa. Îşi ţinea furculiţa invers în gură şi avea ochii aţintiţi asupra stolului fîlfîitor de pe dune: „Astea nu-s călugăriţe, îs corăbii cu pînze". Cu Lankes era dificil să discuţi. „Cea din stînga e corabia cu steagul. Agneta e o corvetă uşoară. Vînt bun. Formaţie de marş de la

vela triunghiulară din proră pînă la etambou, arbore artimon, catarg principal, catarg din faţă, toate pînzele sus, start spre orizont, spre Anglia. Ia gîndeşte-te: mîine se trezesc toţi Tomii ăia cu noaptea în cap, se zgîiesc pe fereastră şi ce văd: douăzeci şi cinci de mii de călugăriţe, pavoazate cu steguleţe pînă-n gabii şi iată că apare primul bord..."

„Un nou război religios!" îi ţinu Oskar isonul. Corabia cu pînze ar trebui să se numească Maria Stuart sau De Valera sau, şi mai bine, Don Juan. O armada nouă, mai abilă, se răzbună acum pentru Trafalgar! „Moarte puritanilor!" ar suna sloganul şi englezii n-ar avea nici un Nelson la post. Invazia ar putea începe: Anglia a încetat să mai fie o insulă!

Lui Lankes discuţia i se păru prea politică. „Acum călugăriţele au început să o lase mai moale", constată el.

„Să li se moaie vîntul în pînze!" l-am corectat eu.

Că li se muia vîntul în pînze sau că o lăsau ele mai moale, oricum curentul le mîna în direcţia Cabourg. Îşi ţineau umbrelele între ele şi soare. Numai una rămase puţin mai în urmă, se apleca la fiecare pas, ridica ceva şi apoi lăsa obiectul să cadă. Restul flotei — ca să rămînem la imaginea noastră — înainta încet împotriva vîntului spre decorurile pîrjolite ale fostului hotel de pe plajă.

„Aia nu şi-a ridicat ancora sau are probleme la timonă." Lankes folosea în continuare limbajul navigatorilor. „Să fiu al naibii, de n-o fi corveta rapidă Agneta."

Corvetă ori fregată, ce-o fi fost, era novicea Agneta care, în timp ce strîngea scoici şi le arunca apoi din nou, se apropia de noi.

„Ce culegeţi aici, soră?" Lankes vedea doar foarte bine ce făcea ea.

„Scoici!" pronunţă cuvîntul cu importanţă şi se aplecă.

„Şi aveţi voie? Doar astea sînt bunuri pămînteşti."

Am ajutat-o pe novicea Agneta: „Te înşeli, dragă Lankes, scoicile nu sînt niciodată bunuri pămînteşti".

„Atunci sînt bunuri ale plajei şi în orice caz bunuri pe care călugăriţele nu au voie să le deţină. La mînăstire deviza e sărăcie, sărăcie şi iar sărăcie! N-am dreptate, soră?"

Sora Agneta zîmbi cu dinţii ei ieşiţi în afară: „Nu iau decît puţine scoici. Pentru grădiniţă. Copiilor le place să se joace cu ele şi nu au fost niciodată la mare". Agneta stătea în faţa intrării buncărului şi privea în interior cu privirea ei de călugăriţă.

„Cum vă place căsuţa noastră?" mă dădui bine pe lîngă ea. Lankes o aborda mai direct: „Vizitaţi-ne vila, îndrăzniţi. Privitul nu costă bani, soră!"

Scurma cu ghetele ei ascuţite, cu şireturi, pe sub stofa aspră. Din cînd în cînd ridica nisipul plajei şi vîntul îl lua cu el şi ni-l presăra pe peşte. Sora examină masa noastră cu oarecare nesiguranţă în ochii ei,

acum fără nici un dubiu, căprui-deschis. „Asta chiar nu se poate", răspunse ea, forţîndu-ne replica.

„Aiurea, soră!" Pictorul înlătură toate dificultăţile. „Buncărul are o perspectivă frumoasă. Prin creneluri poţi vedea toată plaja şi marea."

Ea tot mai ezita. Ghetele, ei erau pline de nisip. Lankes întinse mîna spre intrarea buncărului. Ornamentul lui de beton arunca umbre pregnante, decorative. „E şi curat înăuntru!" Se pare că gestul de invitaţie al pictorului o făcu pe călugăriţă să intre în buncăr. „Dar numai pentru o clipă!" spuse ea hotărîtă. Se furişă în buncăr înaintea lui Lankes. Acesta îşi şterse palmele de pantaloni - un gest tipic de pictor - înainte de a disparea: „Nu cumva să mi te atingi de peşte!"

Dar Oskar se săturase. Se ridică de la masă sătul de peşte, de vîntul înţesat de nisip, de zgomotele exagerate ale fluxului, de bătrînul fanfaron, îmi trăsei cu piciorul mai aproape de mine toba şi începui să-mi caut bătînd în tinicheaua mea o ieşire din această privelişte de beton, din această lume de buncăre, din aceste zarzavaturi cărora li se spunea sparanghelul lui Rommel.

Mai întîi am încercat cu dragostea, dar fără succes: odinioară iubisem şi eu o soră. Mai puţin o călugăriţă, mai mult o soră medicală. Locuia în casa lui Zeidler, în spatele unei uşi cu geamuri lăptoase. Era foarte frumoasă, dar n-am văzut-o niciodată. Acolo era un preş de cocos, care s-a interpus între noi. În coridorul lui Zeidler era prea întuneric. Aşa că am simţit mai distinct pe corp fibrele de cocos decît pe sora Dorothea.

După ce tema aceasta se stinse mult prea curînd pe preşul de cocos, încercai să transpun ritmic iubirea mea timpurie pentru Maria şi să sădesc în calea ei plante agăţătoare care să se înalţe rapid ca betonul. Dar din nou a apărut sora Dorothea, care s-a aşezat de-a curmezişul iubirii mele pentru Maria: dinspre mare adia un miros de acid fenic, pescăruşii fluturau din aripi în uniforme de surori medicale, soarele îmi strălucea în chip de broşa cu crucea roşie.

De fapt, Oskar se bucură cînd fu deranjat din bătutul la tobă. Maica şefă, sora Scolastica, se întoarse cu cele cinci călugăriţe. Arătau obosite şi-şi ţineau umbrelele strîmb, erau disperate: „N-aţi văzut o călugăriţă tînără, pe novicea noastră? Copila e aşa de neştiutoare. Vede marea pentru prima dată. Poate că s-a rătăcit. Unde sînteţi, soră Agneta?!"

Nu-mi rămînea altceva de făcut decît să trimit pîlcul cu pînzele umflate, de data asta, de vîntul din spate, în direcţia vărsării Ornei către Arromanches şi Port Winston, unde englezii îi smulseseră mării odinioară portul lor artificial. Toate laolaltă n-ar fi avut loc în buncărul nostru. Ce-i drept, pentru o clipă, m-a împins dracul să-i ofer lui Lankes plăcerea acestei vizite, dar apoi, prietenia, sila, răutatea, toate la un loc, m-au făcut să întind degetul în direcţia vărsării Ornei.

Călugăriţele au ascultat de degetul meu, pe crestele dunelor au devenit şase puncte fluturînd negre, din ce în ce mai mici şi chiar şi vaietul „Soră Agneta, soră Agneta!" deveni tot mai volatil, pînă ce se împrăştie cu nisipul.

Lankes părăsi primul buncărul. Cu gestul tipic al pictorilor: îşi şterse palmele de cracii pantalonilor, se întinse la soare, îmi ceru o ţigară, îşi vîrî ţigara în buzunarul cămăşii şi se năpusti asupra peştelui rece. „Asta face poftă de mîncare", explică el cu înţeles şi dădu iama în coada care-mi fusese destinată mie.

„Sigur că acum o să fie nenorocită", îl învinuii pe Lankes, apăsînd pe cuvîntul nenorocită.

„Cum aşa? Doar n-are nici un motiv să fie nenorocită."

Lankes nu putea să-şi imagineze că felul lui de a avea un raport cu o femeie putea s-o facă nenorocită.

„Ce face acum?" l-am întrebat şi de fapt voiam să-l întreb altceva.

„Coase", îmi explică Lankes cu furculiţa în vînt. „Şi-a rupt rasa şi acum şi-o coase."

Sora părăsi buncărul, îndată îşi deschise iar umbrela, murmură ceva încet şi totuşi, după cum mi s-a părut că aud, destul de tensionat: „Chiar că e frumoasă priveliştea din buncărul dumneavoastră. Se poate vedea toată plaja şi marea".

În faţa resturilor de la peştele nostru se opri.

„Am voie?"

Am dat amîndoi din cap.

„Aerul marin face poftă de mîncare", am ajutat-o, şi acum dădu ea din cap, apucă peştele nostru cu mîini roşii, crăpate, trădînd munca grea din mînăstire, îl duse la gură, mîncă zdravăn, încordată şi plină de zel, de parcă ar fi mestecat din nou, o dată cu peştele, ceva ce savurase mai înainte.

Am privit-o pe sub scufie. Cozorocul verde de reporter şi-l uitase în buncăr. Perle de sudoare mici, uniforme, se înşirau pe fruntea ei netedă, mărginită de un alb apretat, ca de madonă. Lankes voia din nou o ţigară, deşi nu o fumase pe cea dinainte. I-am aruncat tot pachetul. În timp ce îşi vîrî trei în buzunarul cămăşii şi-şi lipi o a patra între buze, sora Agneta se întoarse, aruncă umbrela şi fugi - abia atunci am văzut că era desculţă - fugi pe dune şi dispăru în direcţia valurilor.

„Las-o să fugă", rosti Lankes oracular. „Asta ori vine iar, ori nu mai vine deloc."

N-am putut să mă abţin decît pentru puţin timp şi să privesc ţigara pictorului. Mă urcai pe buncăr şi-mi aruncai privirea peste plaja parcă ceva mai apropiată din cauza fluxului.

„Ei?" voia Lankes să afle ceva de la mine. „Se dezbracă." Mai multe detalii nu putea să-mi smulgă. „Poate că vrea să facă baie, să se

răcorească."

Mi se părea periculos datorită fluxului şi atît de curînd după masă. Intrase deja în apă pînă la genunchi, se adîncea tot mai mult şi avea un spate rotund. Apa, cu siguranţă destul de rece, acum, la sfirşitul lui august, nu părea s-o sperie: înota, înota dibaci, încerca diverse stiluri de înot şi tăia valurile scufundîndu-se.

„Las-o să înoate şi coboară odată de acolo!" Am întors capul şi l-am văzut pe Lankes întins pe nisip şi fumînd. Şira, acum complet descărnată, a codului strălucea de albeaţă dominînd masa sub razele soarelui.

Cînd am sărit de pe beton, Lankes îşi deschise ochii de pictor şi spuse: „Ce pictură trăsnet ar fi asta: Fluxul călugăriţelor. Sau: Călugăriţe în flux".

„Mizerabilule!" i-am strigat „Şi dacă se îneacă?" Lankes închise ochii: „Atunci tabloul se va numi: Călugăriţe înecate".

„Şi dacă se întoarce şi-ţi cade la picioare?" Pictorul îşi rosti cu ochii deschişi sentinţa: „Atunci atît ea, cît şi tabloul se vor numi: O călugăriţă căzută".

El nu ştia decît ori aşa, ori aşa, cap sau coadă, înecat sau căzut. Mie mi-a luat ţigările, pe locotenent l-a aruncat de pe dune, a mîncat din peştele meu şi unui copil, care era de fapt destinat cerului, i-a arătat interiorul buncărului nostru, desena, în timp ce ea încă mai înota în largul mării, cu piciorul lui brutal şi neîndemînatic, imagini în aer, le spunea şi formatul, le dădea titluri: Fluxul călugăriţelor, Călugăriţe în flux, Călugăriţe înecate, Călugăriţe căzute. Douăzeci şi cinci de mii de călugăriţe. Format lat: Călugăriţe pe înălţimea de la Trafalgar. Format înalt: Călugăriţe învingîndu-l pe Lordul Nelson. Călugăriţe în contra vîntului. Călugăriţe cu vînt în pînze. Călugăriţe navigînd contra vîntului. Negru, mult negru, alb deteriorat şi albastru întins pe gheaţă: Invazia sau: Plictis mistic, barbar - vechiul titlu dat betonului în timpul războiului. Şi toate aceste tablouri de format înalt sau lat le picta pictorul Lankes cînd ne-am întors în Renania, finisă serii întregi de călugăriţe, găsi un negustor de obiecte de artă, înnebunit după tablouri cu călugăriţe, expuse patruzeci şi trei de tablouri cu călugăriţe, vîndu şaptesprezece la colecţionari, industriaşi, muzee de artă şi unui american; îi făcu pe cîţiva critici să-l compare pe el, Lankes, cu Picasso şi mă sfătui cu succesul lui pe mine, Oskar, să caut cartea de vizită a managerului de concerte, dr. Dosch, pentru că nu numai arta lui, ci şi arta mea striga după pîine: experienţele toboşarului de trei ani, Oskar, din perioada de dinainte şi din timpul războiului, trebuiau să fie transformate, cu ajutorul tobei de tinichea, în aurul pur şi răsunător al perioadei postbelice.

Inelarul

„Va să zică", spuse Zeidler, „nu mai vreţi să lucraţi". Îl irita faptul că Oskar şi Klepp şedeau ori în camera lui Oskar, ori a lui Klepp şi tăiau frunză la cîini. Ce-i drept, cu banii pe care mi-i dăduse dr. Dosch ca aconto la cimitir, cu ocazia înmormântării lui Schmuh, plătisem chiria pe octombrie pentru ambele camere, dar noiembrie ameninţa să fie o lună mohorîtă şi din punct de vedere financiar.

Cu toate astea aveam destule oferte. Puteam să cîntăm jazz în diverse localuri cu dans, chiar şi în baruri de noapte. Dar Oskar nu mai voia jazz. Mă certam cu Klepp. El spunea că noul meu stil de a-mi folosi toba nu avea nimic de-a face cu jazzul. Nu-l contraziceam. Atunci mă numi un trădător al ideii de jazz.

Abia cînd Klepp a găsit, la începutul lui noiembrie, un nou baterist, unul Bobby de la *Unicorn,* aşadar un tip capabil, şi o dată cu bateristul a încheiat şi un angajament în oraşul vechi, am discutat, din nou, ca doi prieteni, chiar dacă în acea perioadă Klepp începuse deja mai mult să vorbească decît să gîndească în spiritul Partidului Comunist German.

Mie nu-mi mai rămînea deschisă decît uşiţa agenţiei de concerte a lui Dosch. Nu puteam şi nici nu voiam să mă întorc la Maria, mai ales că admiratorul ei, Stenzel, intenţiona să se despartă de soţia lui şi după divorţ s-o facă pe Maria mea o Maria Stenzel. Din cînd în cînd ciopleam la Korneff, în Bittweg, o inscripţie pe o piatră funerară, treceam şi pe la Academia de Artă, mă lăsam desenat şi abstractizat, o vizitam destul de des, dar fără nici o intenţie, pe muza Ulla, care trebuise să rupă logodna cu pictorul Lankes, la scurtă vreme de la călătoria noastră, pentru că Lankes nu mai picta decît tablouri scumpe cu călugăriţe, iar pe muza Ulla nu mai voia nici măcar s-o bată.

Dar cartea de vizită a lui Dosch zăcea liniştită şi totuşi insistentă pe masa mea, lîngă cadă. Cînd am rupt-o, într-o bună zi, şi am aruncat-o pentru că nu voiam să mai am de-a face cu dr. Dosch, am constatat cu disperare că ştiam să spun pe de rost, ca pe-o poezie, numărul de telefon şi adresa agenţiei de concerte. Trei zile-n şir am făcut asta, nu puteam dormi din cauza numărului de telefon, de aceea în a patra zi am căutat o cabină de telefon, am format numărul, mi-a răspuns chiar Dosch, voia să cred că a aşteptat ceas de ceas răspunsul meu şi mă rugă să trec pe la agenţie, chiar în după-amiaza aceea, pentru că voia să mă prezinte şefului. Şeful îl aşteptă pe domnul Matzerath.

Agenţia de concerte „West" se găsea la etajul opt al unui bloc de

birouri construit recent. Înainte de a intra în lift, m-am întrebat dacă nu cumva în spatele numelui agenţiei se ascunde un nesuferit joc politic. Dacă există o agenţie de concerte „West", cu siguranţă că, într-un bloc de birouri asemănător, se află şi o agenţie „Est". Numele nu era cîtuşi de puţin nepotrivit, deoarece imediat am optat pentru agenţia „West", iar cînd am ieşit din lift, la etajul opt, aveam sentimentul plăcut că mă aflu pe drumul cel bun. Preşuri prinse cu bare de alamă, multă alamă peste tot, iluminare indirectă, izolare acustică, uşă lîngă uşă într-o armonie deplină, secretare cu picioare lungi care treceau pe lîngă mine cu mirosul de ţigări de foi al şefului lor; aproape că-mi venea s-o iau la fugă intimidat de birourile agenţiei „West".

Dr. Dosch mă primi cu braţele deschise. Oskar era fericit că nu-l strînse la piept. Cînd am intrat, maşina de scris a unei fete în pulover verde a tăcut, apoi a recuperat toată paguba pricinuită de intrarea mea. Dosch mă anunţă la şef. Oskar luă loc pe şesimea stîngă din faţă a unui fotoliu tapisat într-un roşu englezesc. Apoi se deschise o uşă batantă, maşina de scris îşi trase sufletul, un curent de aer mă aspiră din fotoliu, uşile se închiseră în spatele meu, un covor curgea printr-o sală luminoasă, covorul mă duse cu el pînă la o mobilă metalică: acum Oskar se află în faţa biroului ocupat de şef; oare cîte chintale va fi cîntărind? Mi-am ridicat ochii albaştri, l-am căutat pe şef în spatele tăbliei de stejar nesfîrşit de goale şi l-am găsit într-un scaun cu rotile, ce se lăsa ridicat şi coborît, întocmai ca un scaun dentar, pe prietenul meu paralizat, avînd vii doar ochii şi vîrfurile degetelor, pe maestrul meu, Bebra.

Ah, vocea lui mai exista! Din Bebra se auzea glasul: „Iată că ne revedem, domnule Matzerath. N-am spus eu, cu ani în urmă, cînd dumneavoastră mai voiaţi să întîmpinaţi această lume ca unul de trei ani: oamenii ca noi nu se pot pierde?! - Numai că eu trebuie să remarc, spre decepţia mea, că v-aţi modificat, necugetat şi în defavoarea dumneavoastră, proporţiile iniţiale. Nu măsuraţi oare pe vremea aceea fix nouăzeci şi patru de centimetri?"

Am dat din cap şi era gata, gata să plîng. Pe perete, în spatele scaunului cu rotile care zbîrnîia uniform, fiind acţionat de un motor electric, atîrna, drept unică podoabă ornamentală, portretul în mărime naturală, într-o ramă barocă, a Roswithei mele, a marii Raguna. Fără să-mi urmărească privirea, dar cunoscîndu-i ţinta, Bebra îmi vorbi cu gura aproape nemişcată: „Ah, da, buna Roswitha! Oare i-ar plăcea noul Oskar? Nu cred. Ea cunoscuse un alt Oskar, unul de trei ani, bucălat şi totuşi înnebunit după amor. Îl adora; mai mult îmi comunica asta decît îmi mărturisi. Dar el nu vru să-i aducă într-o zi cafeaua, atunci şi-a luat-o singură şi aşa şi-a pierdut viaţa. După cîte ştiu, aceasta nu este singura crimă pe care a săvîrşit-o acel Oskar

bucălat. Oare nu a trimis-o şi pe biata lui mamă în mormînt bătînd la tobă?"

Eu dădui din cap, puteam, slavă Domnului, să plîng şi-mi ţineam ochii îndreptaţi spre Roswitha. Atunci Bebra trecu deja la următoarea lovitură: „Şi cum s-a purtat el cu acel funcţionar de poştă, Jan Bronski, pe care Oskar, cel de trei ani, obişnuia să-l numească prezumtivul său tată? - L-a predat călăilor şi aceştia l-au împuşcat în piept. Poate aţi putea, domnule Oskar Matzerath, care aţi avut îndrăzneala să apăreţi sub o nouă înfăţişare, să-mi explicaţi ce s-a făcut cu cel de-al doilea prezumtiv tată al toboşarului de trei ani, cu negustorul de coloniale Matzerath?"

Atunci am recunoscut şi această crimă, am mărturisit că m-am eliberat de Matzerath, am descris moartea lui prin asfixiere, provocată de mine, nu m-am mai ascuns în spatele acelei mitraliere ruseşti, ci am spus: „Eu am fost, maestre Bebra.

Asta am făcut eu, şi asta am făcut *tot* eu, am săvîrşit această moarte şi nici pentru aceea nu sînt nevinovat — îndurare!"

Bebra rîse. Nu ştiu cu ce rîdea. Scaunul lui pe rotile se zguduia, vînturi suflau prin părul lui alb de gnom, peste cele o sută de riduri care îi alcătuiau obrazul.

I-am mai cerşit încă o dată îndurare, însoţindu-mi vocea de o dulceaţă despre care ştiam că are efect, îmi pusei şi mîinile, despre care ştiam că sînt frumoase şi de asemenea făceau impresie, pe faţă: „Îndurare, dragă maestre Bebra! Îndurare!"

Cel care se transformase în judecătorul meu şi-şi interpreta minunat rolul apăsă atunci pe un buton aflat pe acel comutator de culoarea fildeşului pe care-l ţinea între genunchi şi mîini.

Covorul din spatele meu o aduse pe fata în pulover verde. Avea o mapă pe care o deschise pe tăblia din lemn de stejar a mesei aşezate pe ţevi metalice ce-mi ajungea la înălţimea claviculei, nepermiţîndu-mi să văd ce punea fata în pulover pe masă. Îmi întinse un stilou: trebuia sa cumpăr îndurarea lui Bebra cu o iscălitură.

Şi totuşi am îndrăznit să adresez întrebări scaunului pe rotile. Nu-mi venea la socoteală să-mi pun orbeşte semnătura în acel loc indicat de o unghie lăcuită.

„Acesta e un contract de muncă", se făcu auzit glasul lui Bebra. „Trebuie să vă scrieţi numele întreg. Aşadar, scrieţi Oskar Matzerath, ca să ştim cu cine avem de-a face."

De îndată ce am semnat, huruitul motorului electric s-a amplificat de cinci ori, mi-am smuls privirea de pe stilou şi abia am mai putut zări cum un scaun rapid cu rotile devenea tot mai mic, pe măsură ce se îndepărta, pînă se strînse de tot şi dispăru pe parchet, printr-o uşă laterală.

Unii şi-ar putea închipui că prin acel contract în dublu exemplar, pe

care l-am iscălit de două ori, mi-am vîndut sufletul sau l-am obligat pe Oskar la fapte mizerabile. Nimic din toate astea! Cînd am studiat în anticameră contractul cu ajutorul lui Dosch, am înţeles repede şi fără efort că sarcina lui Oskar consta în a apărea singur cu toba lui de tinichea în faţa publicului, că trebuia să bată la tobă, aşa cum făcuse cînd avea trei ani şi o singură dată mai tîrziu, în *Pivniţa de ceapă* a lui Schmuh. Agenţia de concerte se obliga să-mi organizeze concertele, să bată mai întîi toba publicităţii, înainte ca *Oskar, toboşarul* să-şi facă apariţia cu tinicheaua lui.

În în timp ce mi se făcea reclamă, am trăit din al doilea aconto generos, pe care mi-l acordase agenţia „West". Din cînd în cînd treceam pe la blocul de birouri, mă prezentam jurnaliştilor, mă lăsam fotografiat, o dată m-am rătăcit în dulapul acela care mirosea peste tot la fel şi, atît la vedere cît şi la pipăit, semăna cu ceva obscen îmbrăcat cu un prezervativ nespus de elastic şi atotizolator. Dr. Dosch şi fata în pulover mă tratau plini de amabilitate, doar pe maestrul Bebra nu reuşeam să-l văd.

De fapt, aş fi putut încă dinainte de primul turneu să-mi procur o locuinţă mai bună. Dar am rămas la Zeidler din cauza lui Klepp, încercam să-mi împac vechiul prieten, care îmi deranja relaţia cu managerii, totuşi n-am cedat, nici n-am mai mers vreodată cu el în oraşul vechi să mănînc sîngerete cu ceapă şi să beau bere, ci luam masa - ca să mă obişnuiesc cu călătoriile viitoare — în cele mai luxoase restaurante din gări.

Oskar nu găseşte aici spaţiul necesar ca să-şi descrie pe larg succesele. Cu o săptămînă înaintea turneului, au apărut primele afişe, ruşinos de eficiente, care-mi pregăteau succesul, anunţînd apariţia mea pe scenă ca pe ivirea unui magician, a unui vraci, a unui Mesia. Mai întîi trebuia să vizitez oraşele din regiunea Ruhr-ului. Sălile în care evoluam cuprindeau o mie cinci sute pînă la două mii de persoane. Şedeam complet singur pe scenă în faţa unui perete capitonat cu catifea neagră. Un reflector mă lumina. Un smoching mă îmbrăca. Şi cu toate că băteam la tobă, admiratorii mei nu erau nişte jazz-fani adolescenţi. Auditoriul meu se compunea din persoane adulte, de la patruzeci şi cinci de ani în sus. Ca să fiu mai exact, trebuie să spun că cei de patruzeci şi cinci pînă la cincizeci şi cinci de ani constituiau aproximativ un sfert din publicul meu. Ei erau admiratorii cei mai tineri. Un alt sfert era format din cei de cincizeci şi cinci pînă la şaizeci. Moşnegii şi babele reprezentau jumătatea cea mai numeroasă şi cea mai generoasă a ascultătorilor mei. Oameni încărcaţi de ani mă ascultau şi-mi răspundeau, nu rămîneau muţi, cînd îmi lăsam toba de trei ani să vorbească, se bucurau, fireşte, nu în limbajul bătrînilor, ci cu gîngurituri şi silabisiri şi cu „Raşu, Raşu, Raşu", cînd Oskar le bătea ceva la tobă din minunata viaţă a minunatului

Rasputin. Dar mult mai mult succes decît cu Rasputin, care era pentru majoritatea ascultătorilor prea pretenţios, aveam eu teme fără acţiune exprimînd doar stări, intitulate de mine: Primii dinţi de lapte - Tusea măgărească - Ciorapii lungi de lînă zgîrie - Cine se joacă cu focul udă pătuţul.

Asta le plăcea omuleţilor bătrîni. Participau cu tot sufletul. Ba sufereau că dinţii de lapte se clătinau. Ba două mii de moşnegi şi de băbuţe tuşeau de la ieşeau ochii din cap, pentru că eu am dat semnalul de începere la tusea măgărească. Doamne, cum se mai scărpinau pentru că le pusesem ciorapii lungi de lînă! Cîte o doamnă bătrînă, cîte un domn bătrîn îşi udau lenjeria şi pernele de sub ei, pentru că îi făcusem pe copilaşi să viseze un incendiu. Nu mai ştiu, să fi fost la Wuppertal, să fi fost la Bochum, nu, a fost la Recklinghausen: m-am produs în faţa minerilor bătrîni, sindicatul sprijinea reprezentaţia şi m-am gîndit că ortacii bătrîni aveau să suporte o sperietură neagră, de vreme ce ani în şir au avut de-a face numai cu cărbune negru. Aşadar, Oskar bătu la tobă *Bucătăreasa neagră* şi, ce credeţi, o mie cinci sute de ortaci care înduraseră intemperii, galerii gata să se prăbuşească, greve, şomaj au izbucnit, din cauza crudei bucătărese negre, într-un urlet groaznic, căruia i-au căzut jertfă - şi de aceea am amintit povestea - geamurile sălii de spectacol din spatele draperiilor grele. Şi astfel, făcînd acest ocol, mi-am redescoperit vocea mea spintecătoare de sticlă, dar nu am abuzat de ea, deoarece nu voiam să-mi periclitez afacerea.

Fiindcă turneul meu era o afacere. Cînd m-am întors şi am făcut socoteala cu dr. Dosch, am constatat că toba mea de tinichea era o mină de aur. Fără să fi întrebat de maestrul Bebra — renunţasem la speranţa de a-l mai revedea —, dr. Dosch m-a anunţat că Bebra mă aştepta.

A doua mea vizită la maestru a decurs cam la fel cu prima, Oskar n-a mai trebuit să stea în faţa unei mobile metalice, ci şi-a găsit un scaun pe rotile acţionat electric care se putea ridica, parcă anume construit pe măsura sa, aşezat chiar în faţa maestrului. Am stat multă vreme tăcuţi, am ascultat comunicate şi anunţuri de presă despre arta de toboşar a lui Oskar, pe care dr. Dosch le înregistrase pe bandă şi acum i le pusese să le asculte. Bebra părea mulţumit. Mie îmi era mai curînd penibilă vorbăria ziariştilor. Practicau un adevărat cult cu mine, ne atribuiau mie şi tobei mele succese de tămăduitori. Spuneau că putem să vindecăm pierderea memoriei; apăru pentru prima oară cuvîntul „oskarnism" şi avea să devină în curînd un slogan.

Pe urmă, fata în pulover m-a servit cu o ceaşcă de ceai. Maestrului i-a pus două pilule pe limbă. Sporovăiam. El nu mă mai acuza. Era ca în urmă cu mulţi ani, la cafeneaua *Patru anotimpuri,* numai că lipsea signora, Roswitha noastră. Cînd am observat că maestrul Bebra

adormise în timpul interminabilelor descrieri ale trecutului lui Oskar, m-am mai jucat încă un sfert de oră cu scaunul meu electric pe rotile, l-am făcut să se rostogolească şi să huruie pe parchet, l-am întors la dreapta şi la stînga, l-am făcut să se înalţe şi să coboare şi nu mi-a fost uşor să mă despart de acea mobilă cosmopolită ce se oferea cu posibilităţile ei multiple ca un viciu nevinovat.

Al doilea turneu al meu căzu în perioada Adventului. Îmi organizasem programul în funcţie de aceasta şi mi-a fost dat să aud osanalele ziarelor catolice şi protestante. Adevărul e că reuşisem să-i fac pe nişte păcătoşi înrăiţi şi bătrîni ca vremea copilaşi cîntînd subţire şi mişcător cîntece de Advent. „Iisuse, întru tine trăiesc, Iisuse, întru tine mor" cîntau două mii cinci sute de oameni, pe care nu i-ai mai fi putut crede în stare de aşa ceva la o vîrstă atît de înaintată.

Fireşte că m-am prezentat corespunzător ocaziei şi în timpul celui de-al treilea turneu, care a avut loc în timpul carnavalului. Nici un aşa-zis carnaval de copii nu ar fi putut să arate mai vesel şi mai destins decît cu prilejul reprezentaţiei mele, unde orice Oma care tremura şi orice Opa care se bîţîia se transforma automat într-o mireasă de hoţ sau într-o căpetenie de hoţi care făcea pac, pac.

După carnaval am semnat contractele cu firma de discuri. Am făcut înregistrarea în studiouri cu izolare fonică, la început am avut neplăceri din cauza atmosferei extrem de sterile, dar pe urmă am cerut să mi se atîrne pe pereţi fotografii uriaşe de bătrîni, cum se pot vedea prin azile şi pe băncile parcurilor, şi am reuşit să bat la tobă cu acelaşi efect ca şi la reprezentaţiile date în săli înţesate de oameni.

Plăcile se vîndură ca gogoşile calde şi Oskar se îmbogăţi. Credeţi că din cauza asta am renunţat la amărîta mea de cameră de baie? Nu, n-am renunţat. De ce? Din cauza prietenului meu Klepp şi din cauza încăperii goale din spatele uşii cu geamuri lăptoase în care, odinioară, respirase sora Dorothea; de aceea nu am renunţat la camera mea. Ce a făcut Oskar cu atîţia bani? I-a făcut o ofertă Mariei, Mariei lui.

I-am spus Mariei: Dacă îi dai papucii lui Stenzel, nu numai să nu-l iei de bărbat, pur şi simplu dacă îl alungi, îţi cumpăr un magazin modern şi elegant de delicatese în cea mai bună zonă comercială, pentru că, dragă Maria, tu eşti născută pentru comerţ şi nu pentru un domn Stenzel, cules de pe drumuri.

Nu mă înşelasem în privinţa Mariei. S-a debarasat repede de Stenzel, şi-a construit cu banii mei un magazin de delicatese, clasa întîi, în Friedrichstraße şi, acum o săptămînă, a reuşit - după cum mi-a comunicat ieri radioasă şi recunoscătoare - să deschidă o filială la Oberkassel a acelui magazin înfiinţat în urmă cu trei ani.

Nu mai ştiu, m-am întors din al şaptelea sau din al optulea turneu al meu; era în iulie, cu adevărat luna lui cuptor. În gara principală am făcut semn unui taxi şi m-am dus direct la blocul de birouri. Ca şi la

gară, şi în faţa blocului aşteptau sîcîitorii vînători de autografe - pensionari şi bunicuţe care ar fi făcut mai bine să-şi vadă de nepoţi. Am cerut imediat să fiu anunţat la şef, am găsit chiar şi uşile batante deschise, am păşit pe covor îndreptîndu-mă spre mobilierul metalic, dar în spatele mesei nu se afla maestrul, nu mă aştepta nici un scaun pe rotile, ci zîmbetul lui Dr. Dosch.

Bebra murise. Maestrul Bebra nu mai exista de cîteva săptămîni. La dorinţa sa nu fusesem anunţat de starea lui proastă. Nimic, nici chiar propria-i moarte nu trebuia să-mi întrerupă turneul. Ulterior, cînd s-a deschis testamentul, am moştenit o avere frumuşică şi portretul Roswithei, dar am suportat şi pagube financiare sensibile, pentru că mi-am contramandat două turnee stabilite prin contract, unul în Germania sudică şi altul în Elveţia, fiind astfel penalizat pentru nerespectarea contractului.

Fără să mai punem la socoteală cele cîteva mii de mărci, moartea lui Bebra m-a afectat profund şi pentru multă vreme.

Mi-am pus sub cheie toba şi abia de-am mai ieşit din casă. La aceasta se mai adăugă şi faptul că prietenul meu Klepp se căsători tocmai în săptămânile acelea cu o vînzătoare de ţigări, cu păr roşu, pe care şi-o făcu soţie numai pentru că îi dăruise odată o poză de-a lui. La scurt timp după nuntă, la care nici n-am fost invitat, şi-a anunţat mutarea; a plecat la Stockholm şi Oskar a rămas singurul subchiriaş al lui Zeidler.

Relaţia mea cu Zeidler se schimbase puţin. După ce îmi văzuse numele publicat în toate ziarele, cu litere de-o şchioapă, mă trata cu respect, mi-a dat chiar şi cheia de la camera liberă a sorei Dorothea, în schimbul unei sume corespunzătoare; mai tîrziu am închiriat eu camera, ca să n-o închirieze altcuiva.

Doliul meu îşi urma cursul. Deschideam ambele uşi ale camerelor, mergeam de la cada de baie a odăii mele pe preşul de cocos din coridor pînă în camera Dorotheei, priveam acolo încremenit în şifonierul gol, mă lăsam batjocorit de oglinda de deasupra comodei, eram disperat în faţa patului masiv fără aşternut, mă salvam, în sfîrşit, ieşind pe coridor, fugeam de fibrele de cocos, mă refugiam în camera mea, dar nici acolo nu-mi găseam liniştea.

Un individ din Prusia Orientală, avid după afaceri, bazîndu-se pe o clientelă recrutată din rîndul oamenilor singuri, după ce pierduse o avere în Mazuria, îşi deschisese un magazin în apropiere de Jülicher Straße, care se chema scurt şi cuprinzător *Birou de închiriat cîini.*

Acolo l-am închiriat pe Lux, un Rottweiler puternic, puţin prea gras, cu o blană neagră lucioasă. Ieşeam cu el la plimbare, ca să nu trebuiască să fac naveta în locuinţa lui Zeidler, între cada mea şi şifonierul gol al sorei Dorothea.

Cîinele Lux mă conducea de multe ori la Rin. Acolo lătra la vapoare.

Cîinele Lux mă conducea de multe ori la Rath, în pădurea Grafenberg. Acolo lătra la perechile de îndrăgostiţi. La sfîrşitul lui iulie o mie nouă sute cincizeci şi unu, cîinele Lux m-a condus la Gerresheim, o suburbie a oraşului Düsseldorf, care îşi ascundea originea rurală doar de nevoie, cu ajutorul cîtorva puncte industriale şi a unei fabrici de sticlă mai acătării. Imediat în spatele zonei Gerresheim se întindeau grădinile de zarzavaturi şi între, lîngă, după grădinile de zarzavaturi se lăfăiau păşunile, cîmpurile de grîu şi, mi se pare, de secară.

Nu ştiu, am mai spus, că era o zi caniculară, în care cîinele Lux m-a condus la Gerresheim şi dincolo de Gerresheim, printre cîmpurile de grîu şi grădinile de zarzavat? Abia cînd lăsaserăm ultimele case ale periferiei în urma noastră, i-am dat drumul lui Lux din lesă. A continuat totuşi să meargă în pas cu mine, era un cîine credincios, un cîine deosebit de credincios, deoarece fiind un cîine de la biroul de închiriat cîini, trebuia să le fie credincios multor stăpîni.

Cu alte cuvinte, cîinele Lux asculta de mine, era cu totul altceva decît un şoricar. Îl găseam exageat de ascultător, mi-ar fi plăcut mai mult să-l văd sărind, l-am călcat chiar, doar, doar, o sări: dar el schelălăi cu o mină vinovată; îşi îndoia mereu gîtul lui acoperit cu păr negru şi lins şi mă privea cu ochii lui de cîine, proverbial de ascultători, „Întinde-o, Lux!" îi porunceam. „Hai, du-te!" Lux ascultă de mai multe ori, dar reveni atît de repede, încît constatai cu plăcere că dispăruse pentru mai multă vreme în cîmpul de grîu, ba era un lan de secară care se legăna în bătaia vîntului, auzi, bătaie - nu bătea pic de vînt, dar părea că vine furtuna.

Probabil că Lux e pe urmele vreunui iepure, îmi ziceam. Poate că simţea doar nevoia să fie singur, să-şi poată îngădui să fie cîine, aşa cum Oskar voia să fie fără cîine, pentru cîteva momente, om.

Nu am acordat nici o atenţie împrejurimii. Ochiul meu nu era ademenit nici de grădinile de zarzavaturi, nici de Gerresheim şi de oraşul plutind plat într-un abur de fum. M-am aşezat pe o rolă de cablu ruginită, pe care trebuie s-o numesc de fapt tobă de cablu, pentru că de-abia se aşezase Oskar pe rugină, că şi începu să bată toba pe rola de cablu. Costumul meu mă apăsa, nu era destul de lejer pentru căldura de afară. Lux dispăruse, nu mai venea. Toba de cablu cu siguranţă nu înlocuia toba mea de tinichea, dar, oricum, încet alunecam în trecut, însă văzînd că nu pot înainta mai mult, pentru că imaginile ultimilor ani, ocupate din plin de mediul de spital, se repetau mereu, am luat două beţe uscate şi mi-am spus: Ai puţintică răbdare, Oskar. Tot trebuie să vedem noi cine eşti şi de unde vii. Şi deodată se aprinseră cele două becuri de şaizeci de waţi din ceasul naşterii mele.

Fluturele de noapte bătea din aripi, de departe se apropia furtuna de mobile grele, îl auzii pe Matzerath vorbind, îndată după el, pe mama.

El îmi lăsa prăvălia, mama îmi promitea o jucărie, cînd împlineam trei ani aveam să primesc toba, de aceea Oskar a încercat să-şi consume cît mai repede cu putinţă cei trei anişori: mîncam, beam, dădeam afară din mine, puneam pe mine, mă lăsam legănat, înfăşat, îmbăiat, periat, pudrat, vaccinat, admirat, strigat pe nume, zîmbeam la comandă, chiuiam la cerere, adormeam la oră fixă, mă trezeam punctual şi în somn făceam mutrişoara aceea pe care cei mari o numeau obrăjor de înger. Am avut de mai multe ori diaree, am răcit adesea, am făcut tuse măgărească, am dus-o o vreme şi n-am renunţat la ea decît cînd am învăţat ritmul ei dificil şi l-am păstrat pentru totdeauna în încheieturile murilor, ştim doar că piesa *Tusea măgărească* se afla în repertoriul meu şi cînd Oskar bătea la tobă *Tusea măgărească,* în faţa a două mii de oameni, tuşeau două mii de bătrînei şi bătrînele.

Lux se gudura în faţa mea, se freca de genunchii mei. Cîinele ăsta de la biroul de închiriat cîini, pe care l-am închiriat mînat de singurătatea mea! Uite-l, stînd în patru labe, dînd din coadă, un cîine cu o asemenea privire, ţinînd ceva în bot; un băţ, o piatră, orice ar putea fi preţios pentru un cîine.

Încet, încet, prima mea copilărie atît de importantă se evaporă. Durerea din cerul gurii, care îmi promisese primii dinţi de lapte, cedă, mă întorsei obosit la mine: un om mare, un cocoşat îmbrăcat îngrijit, poate puţin prea călduros, cu ceas la mînă, cu buletin de identitate, cu un teanc de bancnote în buzunarul de la piept. Mi-am şi pus o ţigară între buze, mi-am apropiat de ea chibritul aprins şi i-am lăsat tutunului sarcina de a emana în cavitatea mea bucală acel gust inconfundabil din copilărie.

Şi Lux? Lux se freca de mine. L-am împins mai încolo, i-am suflat în nas fum de ţigară. Nu-i plăcea, cu toate astea a rămas pe loc, continuînd să se frece de mine. Mă lingea cu privirea. Mă uitam după rîndunele pe sîrmele de telegraf dintre stîlpi, voiam să folosesc rîndunelele ca mijloc de îndepărtare a cîinilor prea insistenţi. Dar nu erau rîndunele şi Lux nu se lăsa alungat. Botul lui nimeri între cracii pantalonilor mei, mă apăsă atît de sigur în acel loc, de parcă omul din Prusia Orientală care închiria cîini l-ar fi dresat pentru asta.

Îl lovii de două ori cu tocul pantofului. Se depărta puţin; stătea pe patru labe tremurînd şi-mi întindea totuşi botul cu băţul sau piatra, atît de neînduplecat, de parcă n-ar fi ţinut un băţ sau o piatră, ci portvizitul meu pe care îl simţeam în sacou sau ceasul care-mi ticăia la încheietura mîinii.

Dar ce ducea în bot? Ce era atît de important, de demn de a fi arătat?

L-am şi prins de botul cald, aveam deja obiectul în mînă, recunoscusem ce ţineam între degete şi totuşi căutam parcă un cuvînt care să poată denumi obiectul găsit, pe care Lux mi-l adusese din

cîmpul de secară.

Există părţi ale trupului uman care, desprinse şi îndepărtate de trunchiul lor, pot fi privite mai bine şi mai exact. Era un deget. Un deget de femeie. Un inelar. Un inelar de femeie. Un deget de femeie cu un inel de bun-gust. Degetul fusese tăiat între osul metacarpian şi prima falangă, cam cu doi centimetri mai jos de inel. Un segment curat şi distinct mai păstra încă tendonul degetului.

Era un deget frumos şi mobil. Piatra preţioasă a inelului într-o montură de aur cu şase gheare, am numit-o imediat corect, cum avea să se dovedească mai tîrziu, un acvamarin. Inelul însuşi era atît de subţiat într-un loc, aproape rupt de prea mult purtat, ceea ce te ducea cu gîndul la o moştenire. Deşi noroiul sau, mai bine zis, pămîntul formau o dungă neagră sub unghie, de parcă degetul fusese silit să zgîrie sau să sape pămîntul, tăietura unghiei şi a pieliţei înconjurătoare lăsa o impresie îngrijită. Altminteri, degetul se simţea rece, după ce îl scosesem din botul cald al cîinelui; şi paloarea proprie, aproape galbenă, accentua răceala.

De luni de zile purta Oskar în buzunarul din stînga de la piept o batistă triunghiulară de cavaler. Îşi scoase acest petic de mătase, îl despături, înveli inelarul în el, recunoscu că liniile de pe partea de dinăuntru a degetului puteau duce la ideea de vrednicie, de trudă, dar şi de perseverenţă ambiţioasă.

După ce am pus degetul în batistă, m-am ridicat de pe rola de cablu, am mîngîiat gîtul cîinelui Lux, mi-am aranjat ţinuta cu batista în mîna dreaptă şi, cu degetul în batistă, voiam să ajung la Gerresheim, acasă, aveam multe de gînd cu acest vestigiu, m-am apropiat chiar de gardul unei grădini de zarzavat — cînd mi s-a adresat Vittlar, care era cocoţat între ramurile unui măr şi ne observase pe mine şi pe cîinele meu, aducătorul prăzii.

Chiar şi vocea lui, această nazalizare arogantă, înţepată. Şedea în scobitura dintre două crengi, sus în măr, şi spuse: „Aveţi un cîine de ispravă, domnule!"

I-am replicat puţin iritat: „Ce căutaţi aici în măr?" Se întinse în spaţiul acela dintre ramuri, îşi încorda partea de sus destul de lungă a corpului: „Nu-s decît mere de fiert, nu vă temeţi!"

M-am simţit obligat să-l pun la punct: „Ce mă interesează pe mine merele dumneavoastră de fiert? Şi de ce m-aş teme?"

„Vedeţi", sîsîi el, „aţi putea să mă luaţi drept şarpele din paradis, pentru că şi atunci existau mere de fiert".

Eu, furios: „Pălăvrăgeală alegorică!"

El, mai mult decît viclean: „Nu cumva credeţi că doar merele de masă se pretează la păcat?"

Eram deja gata să plec. Nimic nu mi-ar fi fost în acel moment mai insuportabil decît o discuţie despre sorturile de fructe din paradis. Dar iată că mă luă direct, sări deodată din pom şi se opri, lung şi fîlfîitor ca un steag, lîngă gard: „Ce a adus cîinele dumneavoastră din lanul de secară?"

Oare de ce am răspuns: „O piatră".

Dialogul a luat forma unui interogatoriu: „Şi aţi băgat piatra în buzunar?"

„Îmi place să port pietre în buzunar."

„Mie mi s-a părut că ceea ce v-a adus cîinele semăna mai mult cu un beţişor."

„Putea să fie şi de zece ori beţişor, eu tot susţin că era piatră."

„Vasăzică, totuşi, beţişor?"

„Din partea mea, beţişor sau piatră, mere de fiert sau mere de masă..."

„Un beţişor mobil?"

„Cîinelui i s-a făcut de ducă, am plecat!"

„Un beţişor de culoarea cărnii?"

„Mai bine vedeţi-vă de mere! — Hai, Lux!"

„Un beţişor de culoarea cărnii, cu inel şi mobil?"

„Ce vreţi de la mine? Sînt un trecător care şi-a luat un cîine de împrumut."

„Vedeţi, şi eu aş vrea să împrumut ceva. Mi-aţi da voie, pentru o clipă, să-mi pun inelul acela drăguţ pe degetul meu mic, inelul care strălucea pe beţişorul dumitale şi-l transforma într-un inelar? —

Vittlar mă cheamă. Gottfried von Vittlar. Sînt ultimul descendent din neamul nostru."

Aşa l-am cunoscut pe Vittlar, m-am împrietenit încă din acea zi cu el, îl consider şi azi prietenul meu şi de aceea i-am spus acum cîteva zile cînd m-a vizitat: „Mă bucur, dragă Gottfried, că tu, prietenul meu, ai făcut atunci denunţul la poliţie şi nu un oarecare".

Dacă există îngeri, atunci arată, cu siguranţă, ca von Vittlar: lungi, fîlfîitori, voioşi, plianţi, îmbrăţişînd mai curînd cel mai sterp felinar decît o fată moale şi gata să muşte.

Pe Vittlar nu-l observi imediat. Arătîndu-şi o latură anume, poate deveni, după împrejurări, un firicel de aţă, o sperietoare de ciori, un cuier, o bifurcare de crengi. De aceea nici eu nu l-am observat cînd şedeam pe rola de cablu şi el era în măr. Nici măcar cîinele nu a lătrat; pentru că nici un cîine nu poate să adulmece, nici să vadă, nici să latre un înger.

„Fii bun, te rog, dragă Gottfried", l-am rugat răsalaltăieri, „trimite-mi o copie după denunţul, făcut la tribunal acum doi ani, care mi-a declanşat procesul".

Am aici copia; am să-l las deci pe cel care m-a denunţat să vorbească:

„Eu, Gottfried von Vittlar, şedeam în ziua aceea în scobitura dintre crengile mărului care face în fiecare an, în grădina de zarzavat a mamei mele, atîtea mere de fiert cît suc de mere încape în cele şapte borcane ale noastre. Şedeam în scobitura crengilor, şedeam deci pe-o parte, cu fesa stîngă sprijinită în adîncitura aceea acoperită cu muşchi. Picioarele mele erau îndreptate spre fabrica de sticlă Gerresheim. Priveam - încotro priveam? -, priveam drept înainte şi aşteptam să se petreacă ceva în cîmpul meu vizual.

Atunci, în dreptul privirii mele apăru pîrîtul care azi îmi e prieten. Îl însoţea un cîine, se învîrtea în jurul lui, se purta cum se poartă un cîine şi se numea, după cum mi-a spus pîrîtul mai tîrziu, Lux, pentru că era un Rottweiler ce putea fi împrumutat de la un birou de închiriat cîini din apropierea bisericii Rochus.

Pîrîtul se aşeză pe acea tobă de cablu goală, care zăcea de la sfîrşitul războiului în faţa grădinii de zarzavat a mamei mele, Alice von Vittlar. După cum ştie şi înalta Curte, statura pîrîtului poate fi numită mai curînd mică şi pipernicită. Asta mi-a sărit în ochi. Şi mai neobişnuit mi s-a părut purtarea domnului mic şi bine îmbrăcat. Bătea cu două crengi uscate în toba de cablu ruginit. Dar, dacă avem în vedere că pîrîtul este de profesie toboşar şi, după cum s-a şi văzut, îşi exercită meseria oriunde şi oricînd, şi dacă mai ţinem cont şi de faptul că toba de cablu - doar nu i se zice degeaba aşa - poate ademeni pe oricine, chiar şi pe un profan să bată toba, va trebui să spunem: pîrîtul Oskar Matzerath s-a aşezat într-o zi de vară, în prag de furtună, pe acea tobă

de cablu care se afla în faţa grădinii de zarzavat a doamnei Alice von Vittlar şi a reprodus, cu două crengi uscate şi egale de salcie, zgomote ritmice.

Trebuie să mai adaug că acel cîine, Lux, a dispărut pentru mai multă vreme într-un lan de secară, tocmai bună de cosit. Despre durata absenţei lui nu vă pot da un răspuns exact, deoarece mie, cînd mă aflu în scobitura dintre crengile mărului nostru, îmi dispare orice simţ privitor la lungimea sau scurtimea timpului. Şi dacă totuşi spun că el, cîinele, a lipsit mai multă vreme, asta înseamnă că i-am simţit lipsa, deoarece îmi plăcuseră blana lui neagră şi urechile pleoştite.

Dar pîrîtul - cred că mă pot exprima aşa - nu a simţit lipsa cîinelui.

Cînd cîinele Lux se întoarse din lanul de secară, tocmai bună de cosit, ducea ceva în bot. Nici vorbă să-mi fi dat seama ce ducea în bot! M-am gîndit mai întîi la un beţişor, la o piatră, mai puţin la o cutiuţă de metal sau la o lingură. Abia cînd pîrîtul a scos corpul delicat din gura cîinelui, mi-am dat seama despre ce era vorba. Dar din acea clipă, cînd cîinele îşi freca încă botul care ţinea obiectul între dinţi de - aşa mi se pare - cracul stîng al pantalonului pîrîtului şi pînă în momentul — din păcate acum cu neputinţă de stabilit — cînd pîrîtul şi-a vîrît mîna în botul cîinelui, trecură, să zicem, cu aproximaţie, cîteva minute.

Oricît de mult se străduia cîinele să-i stîrnească atenţia stăpînului său de împrumut, acela bătea neabătut toba în felul acela monoton, pregnant şi totuşi de neînţeles, cum fac copiii. Abia cînd cîinele recurse la o necuviinţă şi-şi vîrî botul umed între picioarele pîrîtului, acela lăsă să-i cadă crengile de salcie şi-l calcă — îmi amintesc bine — pe cîine cu piciorul drept. Animalul sări în lături, descriind o jumătate de cerc, apoi se apropie din nou tremurînd cîineşte şi-şi întinse botul cu prada între dinţi.

Fără să se scoale, aşadar şezînd, pîrîtul apucă - de astă dată cu mîna stîngă - ce se afla între dinţii cîinelui. Eliberat de povara sa, cîinele Lux se retrase cu cîţiva metri mai în spate. Pîrîtul rămase pe loc; ţinea obiectul găsit în palmă, o închise, o deschise, iar o închise şi cînd deschise din nou mîna, făcu să scînteieze ceva. După ce pîrîtul se mai obişnui cu priveliştea acelui lucru, îl ţinu ridicat în sus, la nivelul ochilor.

Abia acum am numit obiectul deget; datorită acelei scînteieri am extins noţiunea şi am spus: inelar, şi astfel am dat nume, fără să bănuiesc, unuia dintre cele mai interesante procese postbelice: în concluzie, mi se spune Gottfried von Vittlar, cel mai important martor în procesul inelarului.

Întrucît pîrîtul era liniştit, mi-am păstrat şi eu calmul. Aş spune că îşi împărţea liniştea cu mine. Şi cînd pîrîtul înfăşură degetul cu inel în batista, pe care mai înainte o făcuse să înflorească în buzunarul de la

piept ca un cavaler adevărat, simţii o adevărată simpatie pentru omuleţul de pe rola de cablu: un adevărat domn, mi-am zis, ce n-ai da să-l cunoşti.

Aşa că l-am strigat cînd a vrut să plece împreună cu cîinele lui, căruia îi puse lesa, în direcţia Gerresheim. Dar el reacţiona mai întîi iritat, aproape arogant. Nu-mi pot explica nici pînă-n ziua de azi de ce omul căruia mă adresasem se încăpăţîna să vadă în mine, pesemne numai fiindcă eram cocoţat într-un măr, simbolul unui şarpe. Suspecta chiar şi merele de fiert ale mamei, spunea că precis sînt un soi paradisiac.

S-ar putea să ţină de tabieturile necuratului obiceiul de a se adăposti cu precădere în scobitura dintre două crengi. În ce mă priveşte însă pe mine, nimic altceva nu mă determina să-mi caut de mai multe ori pe săptămînă un loc de odihnă în măr decît plictiseala mea funciară. Dar poate că plictiseala este chiar răul în persoană. Ce-l mînase pe pîrît pînă la zidurile oraşului Düsseldorf? Îl mînase, după cum avea să-mi mărturisească mai tîrziu, singurătatea. Dar nu e oare singurătatea prenumele plictiselii? Fac aceste speculaţii ca să-l justific pe pîrît, nu să-l învinuiesc mai mult. Tocmai felul lui de a-i bate toba răului, toba care anula ritmic răul, cea care mi-l făcu simpatic, încît i-am vorbit şi m-am împrietenit cu el. Iar citaţia care mă chema pe mine ca martor, pe el ca pîrît, în faţa înaltului tribunal, este un joc inventat de noi, un mijloc în plus de a ne distra şi de-a ne hrăni singurătatea şi plictiseala.

La rugămintea mea, pîrîtul scoase, după oarecare ezitare, inelul de pe inelarul cu pricina — inelul se lăsă scos cu uşurinţă - şi-l puse în degetul meu mic stîng. Îmi intra perfect şi-mi plăcea. Bineînţeles că, mai înainte de a proba inelul, îmi părăsii locul preferat dintre crengi. Stăteam de-o parte şi de alta a gardului, ne rosteam numele, făceam tatonări atingînd unele teme politice şi abia apoi îmi dădu inelul. Degetul îl păstră el, îl păstră cu grijă. Amîndoi eram de părere că nu putea fi decît un deget de femeie. În timp ce purtam inelul şi-l făceam să strălucească, pîrîtul începu să bată pe gard cu mîna stîngă liberă un ritm vioi, săltăreţ, numai bun de dans. Gardul grădinii de zarzavat al mamei mele este atît de instabil, că tot clămpănind şi vibrînd îi ţinea isonul, în legea lui de lemn, toboşarului împătimit. Nu ştiu cît am stat aşa, înţelegîndu-ne doar din ochi. Ne aflam prinşi în jocul cel mai nevinovat cu putinţă, cînd un avion îşi făcu auzite motoarele la o înălţime medie. Probabil că avionul voia să aterizeze la Lohausen. Deşi amîndoi găseam important să ştim dacă avionul va folosi două sau patru motoare la aterizare, totuşi nu ne-am desprins privirile unul de altul, nu ne-am lăsat în nici un fel sustraşi de avion; am numit jocul acesta mai tîrziu, cînd s-a ivit ocazia să-l exersăm, *Asceza lui Schugger Leo,* pentru că pîrîtul pretinde că a avut, cu ani în urmă, un prieten cu acelaşi nume cu care obişnuia să joace acest joc, cu precădere în

cimitire.

După ce avionul îşi găsise locul de aterizare - sincer nu pot să spun dacă era vorba de un avion cu două sau cu patru motoare -, i-am dat inelul înapoi. Pîrîtul îl puse la locul lui în degetul cu pricina, folosi din nou batistuţa ca material de ambalaj şi mă invită să-l însoţesc pe drum.

Toate astea se petreceau la şapte iulie o mie nouă sute cincizeci. La Gerresheim, la capătul liniei de tramvai, în loc să luăm tramvaiul, luarăm un taxi. Pîrîtul a avut după aceea nenumărate ocazii de a-şi arăta mărinimia faţă de mine. Am mers în oraş, am lăsat taxiul să aştepte în faţa biroului de închiriat cîini, de lîngă biserica Rochus, am predat cîinele, ne-am întors în taxi, am traversat oraşul trecînd calea Bilk, Oberbilk pînă la cimitirul Wersten, unde domnul Matzerath a trebuit să plătească peste douăsprezece mărci; abia pe urmă am vizitat magazinul de pietre funerare al pietrarului Korneff.

Acolo era foarte murdar şi am fost bucuros că pietrarul a rezolvat comanda prietenului meu într-o oră. În timp ce prietenul îmi explica amănunţit şi cu toată dragostea tainele meseriei şi diferitele soiuri de pietre, domnul Korneff, care nu rosti o vorbă despre deget, făcu un mulaj de ghips după degetul fără inel. L-am privit la lucru doar cu juma' de ochi; degetul a trebuit să fie tratat în prealabil, vreau să spun că a fost frecat cu grăsime, i s-a trecut un fir de aţă în jurul profilului, degetului fireşte, abia după aceea s-a turnat ghipsul deasupra, forma fu astfel împărţită în două cu ajutorul aţei, înainte de a se întări ghipsul. De fapt, pentru mine, care sînt de profesie decorator, execuţia unei forme de ghips nu este ceva nou şi totuşi degetul deveni oarecum inestetic în palma pietrarului. Această impresie se şterse cînd pîrîtul luă, din nou, degetul în mîna sa, după efectuarea reuşită a operaţiei, îl şterse bine de grăsime şi-l puse la loc în batistă. Prietenul meu îi plăti pietrarului. La început acesta nu vru să primească, deoarece vedea în domnul Matzerath un coleg. Ba mai spunea că domnul Oskar îi storsese mai de mult furunculele şi nici el nu-i pretinsese nimic. Cînd ghipsul se întări, pietrarul desfăcu jumătăţile formei, obţinu mulajul originalului, promise ca în următoarele zile să mai facă şi alte mulaje după forma aceea şi ne conduse prin expoziţia lui de pietre funerare pînă în Bittweg.

Urmă o a doua cursă cu taxiul pînă la gara principală. Acolo pîrîtul mă invită la o cină prelungită în restaurantul foarte îngrijit al gării. Vorbea familiar cu oberul, ceea ce mă făcu să trag concluzia că domnul Matzerath era un client permanent al restaurantului gării. Am mîncat piept de vită cu ridichi proaspete, somon de Rin şi la sfîrşit am servit caşcaval, în final am băut şi o sticlă de şampanie. Cînd am ajuns iar la subiectul inelarului şi l-am sfătuit pe pîrît să considere degetul o proprietate străină, spunîndu-i să-l predea, mai ales că acum avea

mulajul, pîrîtul a declarat ferm că se consideră posesorul de drept al degetului deoarece, încă de la naştere, i se promisese măcar şi codificat, prin cuvîntul băţ de tobă, un asemenea deget; ar putea să se mai refere şi la cicatricele lui Herbert Truczinski care, atingînd pe spinarea prietenului lungimea unui deget, preziseseră inelarul cu pricina; apoi ar mai fi acel tub de glonţ găsit la cimitirul Saspe şi care avea mărimea şi semnificaţia unui viitor inelar.

Dacă la început mi-a venit să zîmbesc la argumentaţia noului meu prieten, trebuie totuşi să recunosc că un om cu scaun la cap nu putea pricepe decît cu efort înlănţuirea dintre băţ de tobă, cicatrice, tub de glonţ, inelar.

După cina aceea am ajuns, luînd un al treilea taxi, acasă. Ne-am dat întîlnire, şi cînd l-am vizitat pe pîrît, după trei zile, conform termenului stabilit, acesta mi-a făcut o surpriză.

Mai întîi mi-a arătat locuinţa lui, adică odaia, pentru că domnul Matzerath era subchiriaş. La început închiriase numai o fostă cameră de baie prăpădită, mai tîrziu, cînd arta lui de toboşar începu să fie foarte bine văzută şi deosebit de rentabilă, plăti chirie pentru o cameră fără ferestre, pe care o numea camera sorei Dorothea, şi nu se abţinu să plătească şi pentru a treia încăpere, ocupată mai înainte de un anume domn Münzer, muzicant şi coleg cu pîrîtul, o chirie scandaloasă, deoarece domnul Zeidler, proprietarul întregului apartament, mărise fără ruşine chiriile.

Pîrîtul îmi pregătise surpriza în aşa-numita cameră a sorei Dorothea. Pe placa de marmură a unei comode pentru spălat, cu oglindă, se afla un borcan de mărimea celor folosite de mama mea, Alice von Vittlar, la păstrarea sucului făcut din merele noastre de fiert. Dar borcanul adăpostea inelarul plutind în spirt. Pîrîtul îmi arătă, plin de mîndrie, mai multe tomuri groase ştiinţifice care-i serviseră la conservarea degetului. Am răsfoit doar superficial filele, abia de m-am oprit asupra ilustraţiilor, dar a trebuit să recunosc că pîrîtul reuşise să conserve degetul intact şi, în afară de aceasta, borcanul cu conţinutul său era destul de nostim şi decorativ în faţa oglinzii, ceea ce puteam să confirm oricînd în calitatea mea de decorator profesionist.

Cînd pîrîtul observă că mă obişnuisem cu vederea borcanului, îmi mărturisi că se închină din cînd în cînd la el. Curios şi cam obraznic, l-am rugat să-mi facă pe loc proba unei astfel de închinăciuni, îmi ceru un contraserviciu, îmi dădu creion şi hîrtie şi-mi spuse să notez rugăciunea lui, să pun chiar şi întrebări, legate de povestea degetului, şi el va răspunde, în deplină cunoştinţă de cauză, în timp ce se închină.

Drept dovadă aduc aici cuvintele pîrîtului, întrebările mele, răspunsurile sale — închinarea la un borcan: Eu mă închin ţie. Care eu? Oskar sau eu? Eu cucernic, Oskar, distrat. Dăruire continuă, fără

teamă de repetiţii. Eu, plin de înţelegere, din lipsă de memorie. Oskar, plin de înţelegere, din surplus de amintiri. Eu, rece, fierbinte, cald. Vinovat la anchetare. Nevinovat fără anchetare. Vinovat fiindcă, ajuns să cad fiindcă, devenit vinovat în ciuda, m-am lepădat de, mi-am luat vina de pe, am dat vina pe, m-am impus sfîşiind cu, m-am eliberat de, am rîs de, spre, cu, am plîns pentru, de, fără, am păcătuit vorbind, am tăcut păcătuind, nu vorbesc, nu tac, mă închin. Mă închin ţie. Te idolatrizez. Pe cine? Borcanul. Ce fel de borcan? Borcan de conserve. Ce se conservă în borcan? În borcan se conservă un deget. Ce fel de deget? Un inelar. Al cui deget? Blond. Care blond? De înălţime medie, înălţimea medie măsoară un metru şaizeci? Înălţimea medie măsoară un metru şaizeci şi trei. Ce semnalmente particulare? Pete de ficat. Unde pete? Pe partea interioară a braţului, în stînga, în dreapta? În dreapta. De unde-i inelarul? Din stînga. Logodită? Da, şi totuşi singură. Religia? Reformată. Neatinsă? Neatinsă. Născută cînd? Nu ştiu. Cînd? La Hanovra. Cînd? În decembrie. Săgetător sau Capricorn? Săgetător. Şi caracterul? Temătoare. Binevoitoare? Vrednică, dar guralivă. Înţeleaptă? Econoamă, lucidă, voioasă. Timidă? Lacomă, sinceră, bigotă. Palidă, visează de obicei călătorii. Menstre neregulate, îi place să sufere, vorbeşte cu plăcere despre asta, lipsită de imaginaţie, pasivă, se lasă în voia hazardului, ascultă cu atenţie, dă din cap aprobativ, încrucişează braţele, cînd vorbeşte, coboară pleoapele, cînd îi vorbeşti, deschide ochii mari, gri-deschis cu maro în vecinătatea pupilei, a primit un inel de la şeful ei, căsătorit, la început n-a vrut să-l primească, apoi l-a luat, cumplită întîmplare, se destramă, Satana, ştie multe, a plecat, s-a întors, a revenit, nu putea să renunţe, şi gelozie, dar nemotivată, şi boală, dar nu numai, moarte, dar nu numai, dar nu, nu vrea, culegea albăstrele şi atunci a venit, ba nu, o însoţise deja dinainte, nu mai poate... Amin? Amin.

Numai de aceea, eu, Gottfried von Vittlar, ataşez aici, la reclamaţia mea în faţa tribunalului, această închinăciune pe care am notat-o, pentru că, oricît ar fi ea de încîlcită, datele despre posesoarea inelarului coincid în cea mai mare parte cu datele privind victima, sora medicală Dorothea Kongetter. Nu este treaba mea să pun la îndoială declaraţia pîrîtului că el nici nu ar fi ucis-o, nici măcar nu ar fi văzut-o la faţă pe sora medicală.

De reţinut, ca argument în favoarea pîrîtului, este dăruirea cu care prietenul meu îngenunchea în faţa borcanului aşezat pe un scaun şi bătea la toba de tinichea pe care şi-o ţinea între genunchii încleştaţi.

Am avut adesea, vreme de peste un an, ocazia să-l văd pe pîrît închinîndu-se şi bătînd la tobă, deoarece, în schimbul unui salariu generos, mă făcu însoţitorul lui în călătorii; mă lua cu el în turnee pe care le întrerupsese un timp mai îndelungat, dar le reluase, la scurtă vreme după găsirea inelarului. Am colindat întreaga Germanie

Occidentală, aveam oferte şi în zona răsăriteană, chiar şi în străinătate. Dar domnul Matzerath voia să rămînă între graniţele ţării, după spusele lui, şi nu să se piardă în vîrtejul obişnuit al concertelor, înainte de spectacol nu se închina niciodată la borcan. Abia după reprezentaţie şi după cina prelungită ajungeam în camera lui de hotel: bătea la tobă şi se închina, eu puneam întrebări şi notam pe hîrtie, după aceea comparam rugăciunea cu celelalte rugăciuni mai lungi sau mai scurte. Cuvintele se resping uneori, ca în ziua următoare să curgă aproape tihnit şi domol. Cu toate acestea, majoritatea rugăciunilor culese de mine, pe care le predau aici înaltului tribunal, nu spun nimic în plus faţă de prima însemnare ataşată la declaraţia mea.

În timpul acestui an de călătorii am făcut în treacăt cunoştinţă, între un turneu şi altul, cu prieteni şi rude ale domnului Matzerath. Aşa mi-a prezentat-o pe mama sa vitregă, doamna Maria Matzerath, pe care pîrîtul o admiră enorm, dar reţinut. În acea după-amiază mă salută Kurt Matzerath, fratele după tată al pîrîtului, un gimnazist de unsprezece ani, foarte bine crescut. La fel îmi făcu o impresie bună şi sora doamnei Maria Matzerath, doamna Auguste Koster. După cum îmi mărturisi pîrîtul, relaţiile lui de familie în timpul primilor ani de după război fuseseră mai mult decît precare. Abia cînd domnul Matzerath îi deschise mamei sale vitrege un mare magazin de delicatese, care desfăcea şi fructe exotice, ba chiar o ajuta din veniturile lui, cînd afacerea era ameninţată, s-a ajuns la acea concordie între mama vitregă şi fiul vitreg.

Domnul Matzerath mi-a mai făcut cunoştinţă şi cu unii colegi mai vechi, mai ales cu muzicanţi de jazz. Oricît de vesel şi de comunicativ voia să-mi apară domnul Münzer, pe care pîrîtul îl numeşte familiar Klepp, nu am avut nici pînă azi destul curaj şi voinţă să întreţin aceste relaţii mai departe.

Chiar dacă datorită generozităţii pîrîtului nu mai aveam nevoie să practic profesia de decorator, am preluat totuşi, din plăcere pentru meserie, decorarea unor vitrine, de îndată ce ne-am întors dintr-un turneu, din nou, în ţară. Şi pîrîtul se interesa prieteneşte de meşteşugul meu, stătea adesea la ore tîrzii din noapte pe stradă şi nu obosea să fie spectatorul umilei mele arte. Ocazional mai dădeam şi o raită prin Düsseldorful nocturn, după ce ne terminam treaba, dar ocoleam oraşul vechi, pentru că pîrîtul se săturase de geamuri bombate şi firme cu blazoane vechi germane. Aşa ne-au purtat paşii după miezul nopţii — acum am ajuns la ultima parte a expunerii mele - prin peisajul nocturn, în faţa depoului de tramvaie.

Stăteam într-o deplină armonie interioară şi priveam ultimele vagoane de tramvai care se retrăgeau, conform orarului. Un asemenea spectacol e foarte nostim. De jur împrejur oraşul întunecat. În depărtare vociferează, pentru că e vineri, un miner beat. În rest linişte,

pentru că ultimele tramvaie care se retrag nu fac gălăgie, chiar dacă sună din clopoţel şi sub roţile lor scîrţîie şinele la curbă. Majoritatea vagoanelor intrau imediat în depou. Totuşi, unele dintre ele stăteau care încotro, goale, dar luminate sărbătoreşte, pe şine. Cine avusese ideea? Ideea era a noastră, dar eu spusesem: «Ce-ar fi, dragă prietene?» Domnul Matzerath dădu din cap aprobativ, ne urcarăm fără grabă, eu intrai în cabina vatmanului, mă simţii imediat în elementul meu, conduceam uşor, prindeam viteză, mă dovedeam a fi un bun conductor de tramvaie, ceea ce domnul Matzerath - tocmai lăsaserăm în urma noastră luminile depoului — îmi confirmă cu această frăzuliţă: «Mai mult ca sigur că eşti un catolic botezat, Gottfried, altfel nu ai şti să conduci atît de bine tramvaiul».

Adevărul e că această îndeletnicire ocazională îmi făcea plăcere. Se pare că la depou nu se observase plecarea noastră, deoarece nimeni nu ne urmărea, deşi vehiculul nostru ar fi putut fi lesne oprit prin deconectarea de la curentul electric. Conduceam vagonul în direcţia Flingern; traversînd zona Flingern, mă gîndeam tocmai dacă să o cotesc la stînga, la Haniel, după Rath, şi s-o iau mai departe, în sus, spre Ratingen, cînd domnul Matzerath mă rugă să mă angajez mai bine pe porţiunea Grafenberg, Gerresheim. Deşi mă temeam de urcuşul din dreptul localului de dans Lowenburg, i-am făcut pe plac pîrîtului, am trecut cu bine de urcuş, aveam deja localul de dans în urma mea, cînd, deodată, a trebuit să pun frîna, pentru că trei bărbaţi stăteau pe şine şi mai mult mă sileau decît mă rugau să opresc.

Domnul Matzerath se retrăsese, încă înainte de Haniel, în interiorul vagonului ca să fumeze o ţigară. În calitate de vatman a trebuit să strig «Urcaţi, vă rog!» Mi-a sărit în ochi că al treilea individ, bărbatul fără pălărie, pe care ceilalţi doi, cu pălării verzi cu panglici negre, îl duceau la mijloc, între ei, a pus la urcare de cîteva ori piciorul greşit pe treaptă, fie că era neîndemînatic, fie că nu vedea bine. Însoţitorii lui îl ajutară să urce cu brutalitate în cabina mea de conductor şi apoi în vagon.

Deja o pornisem mai departe, cînd am auzit în spatele meu, din interiorul vagonului, mai întîi un vaiet uşor şi un plesnet, de parcă cineva ar fi dat palme, dar apoi, spre liniştea mea, glasul puternic al domnului Matzerath, care le făcu observaţie celor proaspăt urcaţi şi-i avertiză să nu lovească un om rănit, pe jumătate orb, aproape infirm de pe urma pierderii ochelarilor.

«Nu vă amestecaţi unde nu vă fierbe oala!» am auzit una dintre pălăriile verzi urlînd. «Ăsta o să-l vadă chiar azi pe dracu'. Destul a durat».

Prietenul meu, domnul Matzerath, voia să ştie, în timp ce vagonul înainta încet spre Gerresheim, ce crimă făcuse bietul om pe jumătate orb. Discuţia luă îndată o întorsătură ciudată: după două propoziţiuni

ne aflam în plin război sau, mai precis, era vorba de întîi septembrie treizeci şi nouă, de începutul războiului, cel pe jumătate orb fu numit partizan, pentru că apărase ilegal clădirea poştei poloneze. În mod ciudat, şi domnul Matzerath, care pe vremea aceea să tot fi avut vreo cincisprezece ani, era la curent cu întîmplarea, ba chiar îl recunoscu pe cel pe jumătate orb, îl numi Viktor Weluhn, un biet poştaş miop, care îşi pierduse ochelarii în timpul schimburilor de focuri şi fugi fără ochelari, scăpă de sceleraţi, dar aceştia nu se lăsară deloc, îl urmăriră pînă la sfîrşitul războiului, chiar şi pînă în anii de după război, arătară şi o hîrtie, un act întocmit în anul treizeci şi nouă, de fapt un ordin de împuşcare. În sfîrşit, puseseră mîna pe el, strigă o pălărie verde, iar cealaltă pălărie verde dădea asigurări că e bucuroasă, că, în sfîrşit, acum istoria este purificată cu adevărat. Trebuise să-şi sacrifice tot timpul liber, pînă şi vacanţa, ca să se pună în practică, în sfîrşit, un ordin de împuşcare din treizeci şi nouă, în definitiv mai avea încă o meserie, era reprezentant comercial şi tovarăşul lui avea, ca refugiat din Est, destule greutăţi, trebuia s-o ia de la capăt, pierduse în Est o croitorie prosperă, dar acum e sfîrşit de săptămînă; în noaptea asta ordinul va fi executat, atunci s-a sfîrşit cu trecutul - ce bine că am mai prins tramvaiul.

Aşa am ajuns, împotriva voinţei mele, un vatman care conducea un condamnat la moarte şi doi călăi cu ordin de împuşcare la Gerresheim. În piaţa goală, puţin într-o rînă, a periferiei, am cotit la dreapta, voiam să conduc tramvaiul pînă la staţia terminus, aproape de fabrica de sticlă, să dau jos acolo cele două pălării verzi şi pe Viktor pe jumătate orb şi să o pornesc, în sfîrşit, cu prietenul meu spre casă. Dar cu trei staţii înainte de capătul liniei, domnul Matzerath părăsi interiorul vagonului, îşi puse servieta, în care, după cîte ştiu, se afla borcanul aşezat vertical, în locul unde îşi pun de obicei vatmanii cutiile de tablă cu feliile de pîine cu unt.

«Trebuie să-l salvăm. E Viktor, bietul Viktor!» Domnul Matzerath era vizibil emoţionat.

«Nici pînă azi nu şi-a găsit ochelarii potriviţi. E foarte miop, îl vor împuşca şi el va privi în direcţie greşită.» Mi-i închipuiam pe acei călăi neînarmaţi. Dar domnului Matzerath îi săriseră în ochi mantalele umflate ale celor două pălării verzi.

«Era factor de mandate la poşta poloneză din Danzig. Acum are aceeaşi îndeletnicire la poşta federală. Dar la sfîrşit de săptămînă îl hăituiesc, pentru că încă mai există ordinul acela de împuşcare.»

Chiar dacă nu-l înţelegeam pe domnul Matzerath în tot ce spunea, i-am promis totuşi să-i fiu alături la împuşcarea aceea şi, dacă era posibil, chiar să împiedic împreună cu el execuţia.

În spatele fabricii de sticlă, cu puţin înainte de primele grădini de zarzavat - sub clar de lună aş fi putut distinge grădina mamei mele cu

mărul în mijloc -, am frînat tramvaiul şi am strigat în interiorul vagonului: «Coborîţi, vă rog, capătul liniei!» Cei doi cu pălăriile verzi veniră imediat. Cel pe jumătate orb avu iar de furcă la coborîre. Apoi se dădu jos domnul Matzerath, îşi scoase la vedere toba de sub sacou şi mă rugă să-i iau cu mine servieta cu borcanul cînd cobor.

Lăsarăm în urma noastră tramvaiul, încă multă vreme luminat, şi o luarăm pe urmele călăilor.

Mergeam de-a lungul gardurilor care împrejmuiau grădinile. Asta mă obosea. Cînd cei trei se opriră în faţa noastră, am observat că îşi aleseseră grădina de zarzavat a mamei drept loc de execuţie. Nu numai domnul Matzerath, eu însumi am protestat. Dar lor nici că le-a păsat. Trîntiră la pămînt gardul de scînduri putrezite, îl legară pe cel pe jumătate orb, pe care domnul Matzerath îl numeşte bietul Viktor, de măr, sub bifurcarea crengilor, şi ne arătară la lumina lanternei, pentru că protestam, acel ordin de împuşcare mototolit, semnat de un inspector al tribunalului de război, pe nume Zelewski.

Data indica, aşa mi se pare, Sopot, cinci octombrie, nouă sute treizeci şi nouă, chiar şi ştampilele erau în ordine, nu se putea face nimic; şi totuşi, vorbeam de Naţiunile Unite, de democraţie, de vina colectivă, de Adenauer şi aşa mai departe; dar una dintre pălăriile verzi ne spulberă toate obiecţiile, cu observaţia că nu aveam ce să ne amestecăm aici, cînd nu exista încă un tratat de pace; avea să-l voteze la fel ca şi noi pe Adenauer, dar în ce privea ordinul, acela era încă valabil, fuseseră cu el la cele mai înalte foruri, s-au lăsat îndrumaţi, nu-şi făceau decît blestemata asta de datorie, o să fie mai bine, ar fi fost cazul să plecăm.

Dar n-am plecat. Ba mai mult, domnul Matzerath şi-a aranjat toba, cînd pălăriile verzi tocmai îşi descheiaseră mantalele scoţîndu-şi mitralierele la vedere - în acel moment o lună aproape plină sparse norii făcînd să sclipească contururile lor ca marginile zigzagate ale unei cutii de conserve - şi tot pe o tinichea asemănătoare, dar intactă, domnul Matzerath începu să-şi agite beţele cu disperare. Suna straniu şi totuşi îmi părea cunoscut. Foarte des şi repetîndu-se mereu se făcea auzită litera-i pierdută, încă nu pierdută, încă nu-i pierdută, Polonia încă nu-i pierdută! Dar asta era vocea bietului Viktor, care cunoştea textul la ritmul pe care îl bătea domnul Matzerath la tobă. Polonia încă nu-i pierdută, cît sîntem în viaţă. Dar şi pălăriilor verzi le părea ritmul cunoscut, deoarece se încrîncenau în spatele pieselor lor metalice, conturate de raza lunii. Doar marşul, pe care îl intonau domnul Matzerath şi bietul Viktor, în grădina de zarzavat a mamei mele, punea întreaga cavalerie poloneză pe picioare. Se prea poate ca luna să fi contribuit, ca toba, luna şi vocea răguşită a miopului Viktor să scoată atîţia armăsari şi călăreţi din pămînt: potcoavele răsunau, nările fornăiau, pintenii zornăiau, caii nechezau, iureş şi la atac... dar

nimic din toate acestea, nimic nu răsuna, nu fornăia, nu zornăia, nu necheza, nu striga nici iureş, nici la atac, ci plutea fără pic de zgomot peste cîmpurile culese din spatele Gerresheimului, era, orice s-ar zice, un escadron de ulani polonezi, fiindcă steagurile fluturau albe şi roşii la lănci ca toba lăcuită a domnului Matzerath, dar nu fluturau, înotau ca întreg escadronul sub lună, pasămite chiar venind din lună înotau, cotind la stînga, în direcţia grădinii noastre de zarzavat înotau, nu păreau a fi nici de carne, nici de sînge şi totuşi înotau, parcă modelaţi din plastilină, la fel cu jucăriile, bîntuiau, comparabili numai cu acele momîi din noduri pe care le plăsmuia îngrijitorul domnului Matzerath din sfori de împachetat: o cavalerie poloneză din noduri, complet mută şi totuşi răsunînd, năpustindu-se înspre noi fără de carne, fără de sînge şi totuşi poloneză, încît ne-am aruncat la pămînt, sub năvala lunii şi a escadronului polonez, care se năpustiseră şi peste grădina de zarzavat a mamei mele şi peste toate celelalte grădini de zarzavat, cultivate cu grijă, însă nu devastară nici una, îl luară doar pe bietul Viktor şi pe cei doi călăi şi se pierdură apoi în cîmpia largă sub lună — dar nu se pierdură, încă nu se pierdură, călăreau în direcţia răsăritului, spre Polonia, în spatele lunii.

Am aşteptat, cu respiraţia precipitată, pînă ce noaptea a rămas din nou fără evenimente, pînă ce bolta cerului s-a închis la loc, luînd totodată acea lumină care ar fi putut să aţîţe la un ultim atac armata de cavalerie de mult descompusă. M-am sculat primul şi l-am felicitat pe domnul Matzerath pentru succesul lui, deşi nu subestimam influenţa lunii. Dar el dădu din mînă a lehamite, fiind complet copleşit: «Succes, dragă Gottfried? Am avut mult prea mult succes în viaţa mea. Aş dori măcar o dată să nu mai am succes. Dar asta e foarte greu şi cere multă muncă».

Mie nu mi-a prea plăcut discursul ăsta, pentru că fac parte dintre oamenii sînguincioşi şi totuşi nu am succes. Domnul Matzerath îmi părea de-a dreptul ingrat şi l-am dojenit: «Eşti un înfumurat, Oskar!» am îndrăznit să-i spun, pentru că pe atunci eram deja per tu. «Toate ziarele sînt pline cu persoana ta. Ţi-ai făcut un nume. Nu vreau să vorbesc aici de bani. Dar tu îţi închipui că mie, pe care nu mă aminteşte nici un ziar, îmi vine uşor să rezist alături de tine, sărbătoritul? Cît de mult mi-ar plăcea să fac şi eu odată ceva, un gest nemaipomenit, ca acela pe care tocmai l-ai înfăptuit tu, să-l săvîrşesc complet singur şi să apar pentru asta în ziare, să se scrie acolo cu litere de tipar: Asta a făcut Gottfried von Vittlar!»

Rîsul domnului Matzerath m-a jignit. Zăcea pe spate şi răscolea ţărîna reavănă cu cocoaşa, smulgea cu ambele mîini iarba, arunca smocurile în sus şi rîdea ca un zeu nepămîntean care poate orice: «Dragă prietene, nimic mai uşor! Uite aici, servieta! Din fericire, nu a ajuns sub copitele cavaleriei poloneze. Ţi-o dăruiesc, doar pielea ei

ascunde un borcan cu inelarul în el. Ia toate acestea şi fugi pînă la Gerresheim, acolo se mai află încă tramvaiul luminat, urcă în el şi du-te cu darul meu în direcţia Fürstenwall, la prefectura poliţiei, denunţă-mă, şi chiar mîine îţi vei vedea numele tipărit în toate ziarele!»

La început am avut obiecţii împotriva sugestiei lui, spunîndu-i că precis nu va putea trăi fără degetul din borcan. El însă mă linişti, îmi spuse că s-a săturat de toată povestea cu degetul, şi apoi, mai avea atîtea mulaje, şi-a comandat şi unul din aur curat, aşa că puteam să iau geanta, să mă întorc la tramvai, să mă duc la poliţie şi să fac denunţul.

Am luat-o deci la fugă şi încă multă vreme l-am auzit pe domnul Matzerath rîzînd. Pentru că el a rămas acolo întins pe jos; voia, în timp ce eu mă îndreptam clinchetind cu tramvaiul spre oraş, să savureze noaptea, să smulgă iarbă şi să rîdă. În orice caz, denunţul - l-am reclamat abia în dimineaţa următoare — a făcut, mulţumită bunătăţii domnului Matzerath, să apar de mai multe ori în ziare."

Eu, însă, Oskar, bunul domn Matzerath, zăceam rîzînd în iarba neagră ca noaptea, în spatele Gerresheimului, mă răsuceam rîzînd sub cîteva stele vizibile şi nespus de grave, îmi cufundam cocoaşa în poala caldă a pămîntului şi-mi spuneam: Dormi, Oskar, dormi încă o oră, înainte de-a se trezi poliţia. Atît de liber n-ai să mai stai niciodată întins sub lună.

Şi cînd m-am trezit, am observat, înainte de a fi putut să observ, că se făcuse ziuă şi că cineva îmi lingea obrazul: cald, aspru, egal, umed.

Doar nu o fi venit încă poliţia, care, trezită de Vittlar, a ajuns aici şi acum te trezeşte pe tine, lingîndu-te? Oricum, n-am deschis ochii imediat, ci m-am mai lăsat un pic lins cald, aspru, egal, umed, savuram asta, îmi era totuna cine mă lingea: ori poliţia, îşi dădea Oskar cu părerea, ori o vacă. Abia atunci am deschis ochii mei albaştri.

Avea pete albe şi negre, zăcea lîngă mine, respira puternic şi mă lingea, pînă cînd mi-am deschis ochii. Se luminase de-a binelea, era înnorat spre senin şi mi-am spus: Oskar, nu-ţi pierde timpul cu vaca asta, oricît de divin te-ar privi, oricît de zeloasă ţi-ar linişti şi subţia memoria cu limba ei aspră. E ziuă, muştele bîzîie, trebuie să fugi. Vittlar te denunţă, în consecinţă, trebuie să fugi. Un denunţ adevărat cere şi o fugă pe măsură. Lasă vaca să mugească şi fugi. Te vor prinde aici sau acolo, dar acest lucru n-are importanţă. Aşa că am luat-o din loc, lins, spălat şi pieptănat de o vacă, am izbucnit însă de la primii paşi într-un rîs luminos şi proaspăt, mi-am lăsat toba la vacă - aceasta rămăsese întinsă în iarbă şi mugea — iar eu am zbughit-o de-acolo rîzînd.

Treizeci

Chiar aşa, fuga! Despre asta mai trebuie să vorbesc. Am fugit ca să cresc valoarea denunţului lui Vittlar. Nu există fugă fără o ţintă prestabilită, îmi spuneam. Încotro vrei s-o apuci, Oskar? Mă întrebam. Situaţia politică, aşa-zisa Cortină de Fier, îmi interzicea o fugă în Est. Aşadar, am fost nevoit să trag o linie peste cele patru fuste ale bunicii mele Anna Koljaiczek, care se înfoaie şi astăzi ospitaliere şi ocrotitoare pe ogoarele de cartofi kaşube, deşi, în ce mă priveşte, consideram că, dacă tot e să fug, singura fugă care să merite e fuga în direcţia bunicii mele.

În treacăt fie spus: azi împlinesc treizeci de ani. La treizeci de ani eşti obligat să vorbeşti despre tema fugii ca un bărbat şi nu ca un adolescent. Maria, care mi-a adus tortul cu treizeci de lumînări, spuse: „Acum ai treizeci de ani, Oskar. A sosit vremea să-ţi vină mintea la cap!"

Klepp, prietenul meu, mi-a dăruit, ca de obicei, discuri de jazz, i-au trebuit cinci beţe de chibrituri ca să aprindă cele treizeci de lumînări la tortul meu aniversar: „La treizeci de ani începe viaţa!" spuse Klepp; el are douăzeci şi nouă.

În schimb Vittlar, prietenul meu Gottfried, pe care îl simţeam cel mai apropiat, îmi dărui dulciuri, se aplecă peste vergelele patului meu şi-mi murmură cu glasul lui nazal: „Cînd Iisus a împlinit treizeci de ani, a pornit-o la drum şi şi-a strîns discipoli în jurul său".

Lui Vittlar i-a plăcut întotdeauna să mă înnebunească. Auzi, să-mi părăsesc patul, să strîng discipoli în jurul meu, numai pentru că am împlinit treizeci de ani! Pe urmă a venit şi avocatul fluturînd o hîrtie, îmi făcu urările de rigoare, îşi atîrnă de patul meu pălăria de nailon şi ne anunţă pe mine şi pe toţi oaspeţii mei la aniversare: „Asta zic şi eu o întîmplare fericită! Clientul meu îşi serbează a treizecea zi de naştere şi fix la aniversare îmi vine ştirea că procesul inelarului a fost repus pe rol, s-a găsit o nouă urmă, sora Beate, ştiţi doar..."

De ce mi-e frică de ani de zile, mi-e frică încă de la fuga mea, mi se arată azi, la a treizecea mea aniversare: adevăratul vinovat este găsit, procesul este repus pe rol, sînt eliberat, mi se dă drumul din spitalul de boli nervoase, mi se ia patul cald, sînt lăsat în strada rece, supusă tuturor intemperiilor, şi Oskar, cel de treizeci de ani, este silit să strîngă discipoli în jurul lui şi a tobei sale.

Va să zică ea, sora Beate, se pare că a omorît-o pe sora Dorothea dintr-o gelozie mai galbenă ca fierea.

Probabil vă mai amintiţi? Exista un doctor Werner care, aşa cum se întîmplă în filme şi în viaţă de cele mai multe ori, se afla între cele două surori medicale. O poveste comună: Beate îl iubea pe Werner. Dar Werner o iubea pe Dorothea, în schimb Dorothea nu iubea pe nimeni sau cel mult, în taină, pe micul Oskar. Atunci Werner se îmbolnăvi. Dorothea îl îngriji, pentru că era în sectorul ei. Beate nu putu să vadă decît cu ochi răi acest lucru. De aceea, se pare că ar fi luat-o la o plimbare şi ar fi omorît-o într-un cîmp de secară, în apropiere de Gerresheim, sau, mai bine zis, ar fi înlăturat-o. Beate putea acum să şi-l îngrijească pe Werner în voie. Dar nu se ştie cum l-o fi îngrijit, că nu s-a mai vindecat, dimpotrivă. Ce şi-o fi zis îngrijitoarea nebună de dragoste: Cîtă vreme e bolnav, îmi aparţine. I-o fi dat prea multe medicamente? I-o fi dat medicamente contraindicate? În orice caz, doctorul Werner muri de prea multe medicamente sau de medicamente contraindicate, dar Beate nu recunoscu în faţa tribunalului nici că fuseseră prea multe sau contraindicate, nici acea plimbare în cîmpul de secară, devenită ultima plimbare a sorei Dorothea. Pe Oskar însă, care nici el nu recunoscu nimic, dar poseda un degeţel în borcan, îl acuzară pentru cîmpul de secară, dar nu-l condamnară, ci îl internară într-un spital de boli nervoase, pentru a fi ţinut sub observaţie. În orice caz, Oskar fugi, înainte ca ei să-l fi judecat şi internat, deoarece eu voiam să sporesc prin fuga mea valoarea acelui denunţ pe care îl făcuse prietenul meu Gottfried.

Cînd am fugit, aveam douăzeci şi opt de ani. Acum cîteva ceasuri, în jurul tortului meu aniversar mai ardeau treizeci de lumînări picurîndu-şi ceara. Cînd am fugit era tot septembrie.

M-am născut sub semnul Fecioarei. Dar aici nu voi vorbi despre naşterea mea sub becurile aprinse, ci despre fuga mea.

Întrucît, după cum am mai spus, fuga îmi era interzisă în Est, m-am văzut silit, ca oricare în ziua de azi, să fug în Vest. Şi dacă, din cauza politicii, nu poţi să ajungi la bunica ta, Oskar, atunci fugi la bunicul tău, care trăieşte la Buffalo, în Statele Unite. Fugi în direcţia Americii; să ne arăţi cît de departe ai să ajungi!

Chestia cu bunicul Koljaiczek din America îmi trecuse prin minte încă pe cînd mă lingea vaca pe pajiştea din spatele Gerresheimului şi eu ţineam ochii închişi. Să tot fi fost şapte dimineaţa şi îmi spuneam: la opt se deschid magazinele. Am luat-o din loc rîzînd, mi-am lăsat toba la vacă, mi-am zis: Gottfried era obosit, o să facă denunţul abia pe la opt sau opt jumate, profită de acest decalaj. Mi-au trebuit zece minute ca să găsesc un taxi prin telefon, în periferia aceea adormită. Maşina mă duse la gara principală. În timpul călătoriei cu maşina mi-am numărat banii, dar m-am încurcat de cîteva ori, pentru că îmi venea mereu să rîd proaspăt şi plin de voie bună. Apoi am răsfoit prin

paşaport si am găsit acolo, prin grija agenţiei de concerte „West", o viză valabilă pentru Franţa, una de asemenea valabilă pentru Statele Unite; fusese dorinţa dintotdeauna a Dr. Dosch să le ofer acestor ţări un turneu de concerte ale toboşarului Oskar.

Voilâ, mi-am zis, fugim la Paris, asta dă bine, sună bine, ar fi ca într-un film cu Gabin, care m-ar urmări fumîndu-şi pipa binevoitor. Dar cine m-ar interpreta pe mine? Chaplin? Picasso? Rîzînd şi acaparat de aceste gînduri de fugar, m-am mai plesnit o dată cu palma peste pantalonii mei uşor şifonaţi, cînd şoferul de taxi mi-a cerut 7 DM. Am plătit şi mi-am luat micul dejun la restaurantul gării. Îmi ţineam mersul trenurilor lîngă oul fiert moale; am găsit un tren convenabil; după ce am mîncat, am mai găsit timp să schimb nişte bani, mi-am cumpărat un geamantan mic de piele fină, şi, pentru că voiam să evit să mă mai întorc pînă-n Jülicher Straße, l-am umplut cu cămăşi scumpe, dar care nu-mi veneau bine, am împachetat o pijama verde-pal, periuţa, pasta de dinţi şi celelalte, mi-am cumpărat, că tot nu trebuia să fac economie, un bilet de clasa întîi şi curînd mă lăfăiam în voie pe un loc tapisat, lîngă fereastră; fugeam fără să trebuiască să alerg. Fotoliul moale mă ajuta să reflectez: de îndată ce trenul se puse în mişcare şi fuga începuse, Oskar îşi imagină ceva înfricoşător; mi-am şi spus, nu fără motiv: nu e fugă fără frică! Dar ce consideri tu înfricoşător şi demn de fugă, dacă poliţia nu-ţi provoacă nimic în afară de un rîs tineresc şi proaspăt?

Azi împlinesc treizeci de ani, fuga şi procesul le-am lăsat în urmă, dar frica, pe care mi-o băgasem în cap în timpul fugii, mi-a rămas.

Să fi fost de vină zgomotele ritmice ale şinelor, acel cîntecel al trenului? Textul se înjgheba monoton, îmi trezi atenţia abia cu puţin înainte de Aachen, se instala în mine, care mă cuibărisem în fotoliul de clasa întîi, îmi rămase limpede în minte şi după Aachen - trecusem graniţa cam pe la ora unsprezece - şi din ce în ce mai înfricoşător, încît eram bucuros că vameşii mă mai smulseră din starea aceea; se arătară mai interesaţi de cocoaşa mea decît de numele şi de paşaportul meu - şi mi-am zis: puturosul ăsta de Vittlar, căruia nu-i mai ajunge somnul! Acum e aproape unsprezece şi el tot n-a ajuns cu borcanul sub braţ la poliţie, în timp ce eu mă aflu din cauza lui, de cînd s-a crăpat de ziuă, pe drumuri, îmi insuflu singur frica, pentru ca fuga mea să aibă un motor; Doamne, cum m-am mai speriat în Belgia, cînd trenul cînta: „Bucătăreasa Neagră a venit?" Dadada...

Azi am împlinit treizeci de ani şi tocmai acum să fiu silit să fug, cînd procesul s-a reluat şi achitarea la care mă aşteptam bate la uşă, să fiu expus prin trenuri şi tramvaie acestui text: „Bucătăreasa Neagră a venit?" Dadada!

Cu toate acestea şi făcînd abstracţie de o Bucătăreasă Neagră, a cărei apariţie o aşteptam în fiecare staţie, călătoria fusese frumoasă. Am

rămas singur în compartimentul meu — poate că ea se afla în compartimentul vecin —, făceam cunoştinţă cu vameşii belgieni, apoi cu cei francezi, adormeam din cînd în cînd pentru cinci minute, mă trezeam cu un ţipăt scurt şi răsfoiam revista săptămînală *Der Spiegel,* pe care am cumpărat-o la Düsseldorf de la fereastra vagonului, nu conteneam să mă minunez de cunoştinţele vaste ale jurnaliştilor, am dat chiar şi peste o notă privitoare la managerul meu, Dr. Dosch, de la agenţia de concerte „West", am găsit acolo confirmarea a ceea ce ştiam deja: agenţia lui Dosch nu se sprijinea decît pe un singur stîlp de rezistenţă, Oskar, toboşarul - o fotografie destul de bună de-a mea. Şi aşa stîlpul de rezistenţă, Oskar, îşi imagină pînă aproape de Paris prăbuşirea agenţiei de concerte pe care aveau s-o provoace condamnarea mea şi apariţia înspăimîntătoare a Bucătăresei Negre.

Nu mi-a fost frică de cînd mă ştiu de Bucătăreasa Neagră. Abia în timpul fugii mele, cînd voiam cu tot dinadinsul să mă sperii, mi s-a vîrît sub piele, a rămas acolo - deşi mai mult adormită decît trează — pînă în ziua de azi, cînd îmi serbez ziua de naştere, ia diferite înfăţişări: aşa, de pildă, poate să fie cuvinţelul Goethe, care mă face să ţip şi să mă ascund sub pătură. Oricît de mult l-am studiat încă din tinereţe pe prinţul poeţilor, liniştea lui olimpiană mi s-a părut întotdeauna suspectă. Şi dacă azi stă în faţa patului meu cu vergele, negru şi deghizat în bucătăreasă, şi, în loc să răspîndească mai multă lumină şi să fie clasic, răspîndeşte întunecimea unui Rasputin întrebîndu-mă, cu prilejul împlinirii celor treizeci de ani ai mei: „Bucătăreasa Neagră a venit?", mi se face frică.

Dadada! spunea trenul care îl ducea pe fugarul Oskar la Paris. De fapt, îi şi aşteptasem pe funcţionarii Interpolului la Gara de Nord din Paris - Gare du Nord, cum spun francezii. Dar nu m-a abordat decît un hamal, care mirosea atît de tare a vin roşu, încît oricît mi-aş fi dat silinţa, nu-l puteam lua drept Bucătăreasa Neagră. I-am dat cu toată încrederea geamantanul meu şi i-am spus să-l ducă pînă la punctul de control al biletelor. Mă gîndeam că funcţionarii şi Bucătăreasa îşi vor fi economisit banii pentru un bilet de peron şi te vor lua la întrebări, ba chiar te vor aresta dincolo de punctul de control al biletelor. Te-ai gîndit bine să-ţi iei geamantanul încă înainte de a ieşi de pe peron, dar aşa a trebuit să-mi car singur bagajul pînă la metrou, deoarece nici măcar poliţiştii nu mă aşteptau ca să-mi ia geamantanul.

Nu vreau să vă relatez nimic despre mirosul arhicunoscut al metroului. După cum am citit recent, acest parfum se poate cumpăra şi folosi. Ce m-a izbit încă de la început a fost faptul că metroul, la fel ca trenul, întreba, deşi în alt ritm, de Bucătăreasa Neagră şi, în plus, toţi călătorii probabil că o găseau ca şi mine înspăimîntătoare, pentru că, de jur împrejurul meu, toţi exprimau frică şi groază. Planul meu era să călătoresc cu metroul pînă la Porte d'Italie şi de acolo să iau un

taxi pînă la aeroportul Orly; îmi imaginam o arestare, dacă nu la Gara de Nord, atunci pe vestitul aeroport Orly - Bucătăreasa în chip de stewardesă, deosebit de picantă şi originală. A trebuit să schimb metroul, m-am bucurat că geamantănaşul meu era destul de uşor şi m-am urcat într-un alt metrou, care m-a purtat în direcţia sud; îmi spuneam: Unde cobori, Oskar - Doamne Dumnezeule, cîte se pot întîmpla într-o singură zi: azi-dimineaţă, cu puţin înainte de Gerresheim, te-a lins o vacă, erai vesel şi plin de curaj şi acum eşti la Paris - unde ai să cobori, unde o să-ţi iasă în cale neagră şi înspăimîntătoare? La Place d'Italie sau abia la Porte?

Am coborît, cu o staţie mai înainte de Porte, la Maison Blanche, şi ce mi-am zis: ăştia îşi închipuie că eu îmi închipui că ei mă aşteaptă la Porte. Dar ea ştie ce gîndesc eu, ce gîndesc ei. Şi de fapt mă şi săturasem. Fuga şi efortul de a-mi păstra trează frica mă epuizaseră. Oskar nu mai voia să ajungă la aeroport, găsea că Maison Blanche e mult mai originală decît aeroportul Orly, trebuia să mă conving de asta; pentru că acea staţie de metrou are o scară rulantă care avea să mă ajute să ating sentimente înalte în ritmul trepidant al treptelor metalice: Bucătăreasa Neagră a venit? Dadada!

Oskar se află într-o oarecare derută. Fuga lui se apropie de capăt şi o dată cu fuga se sfîrşeşte şi relatarea lui: oare scara rulantă din staţia de metrou Maison Blanche va fi destul de înaltă, de abruptă şi de plastică, pentru a descrie în huruitul ei tabloul final al acestor însemnări?

Dar mi-aduc aminte că azi împlinesc treizeci de ani. Tuturor celor pentru care scara rulantă este prea zgomotoasă, cărora Bucătăreasa Neagră nu le insuflă frică, le ofer aniversarea celor treizeci de ani ai mei ca final. Oare nu este cea de-a treizecea aniversare cea mai concludentă dintre toate aniversările? Cifra trei o conţine în ea, pe şaizeci te lasă să-l bănuieşti. Azi-dimineaţă, cînd cele treizeci de lumînări ardeau în jurul tortului meu aniversar, aş fi fost în stare să plîng de bucurie şi emoţie, dar mi-a fost ruşine de Maria: la treizeci de ani nu ai voie să mai plîngi.

Cînd prima treaptă a scării rulante m-a luat pe ea — dacă treapta unei scări rulante se poate numi prima - am izbucnit în rîs. Rîdeam în ciuda fricii sau din cauza ei. Urcam încet, încet - şi sus erau ei. Mai aveam timp de o jumătate de ţigară. Cu două trepte deasupra mea se giugiuleau nestingheriţi doi îndrăgostiţi. Cu o treaptă în urma mea era o femeie bătrînă, pe care la început am luat-o, fără nici un motiv, drept Bucătăreasa Neagră. Purta o pălărie împodobită cu fructe. În timp ce fumam, îmi treceau prin minte, făceam chiar eforturi pentru asta, fel de fel de gînduri inspirate de scara rulantă: Oskar se imagină, mai întîi, poetul Dante care se întoarce din Infern şi sus, unde se sfîrşeşte scara rulantă, îl aşteaptă doi reporteri de la *Spiegel* şi-l

întreabă: „Ei, Dante, cum ţi-a mers acolo jos?" - Acelaşi joc l-am repetat şi cu prinţul poeţilor, Goethe, m-am lăsat interogat de cei de la *Spiegel:* „Cum mai merge treaba acolo jos, la Mume"? În cele din urmă am obosit de atîţia poeţi şi mi-am spus, acolo sus nu stau nici cei de la *Spiegel,* nici domnii cu mărcile metalice în buzunar, sus se află ea, Bucătăreasa, scara rulantă huruie: „Bucătăreasa Neagră a venit?" şi Oskar răspunde: „Dadada!"

Alături de scara rulantă mai exista şi o scară normală. Pe aceea coborau pietonii la staţia de metrou. Afară părea că plouă. Oamenii arătau uzi. Asta mă cam neliniştea, pentru că la Düsseldorf n-am mai avut timp să-mi cumpăr o manta de ploaie. Mi-am aruncat o privire în sus şi Oskar a văzut că domnii cu feţe care săreau în ochi fără să sară în ochi purtau umbrele la fel cu civilii — ceea ce nu punea cîtuşi de puţin la îndoială existenţa Bucătăresei Negre.

Cum să mă adresez lor? Îmi frămîntam creierul savurând fumatul tacticos al unei ţigări pe o scară rulantă care-ţi urca emoţiile şi-ţi îmbogăţea cunoştinţele: pe o scară rulantă te îngustezi şi întinereşti ca sicriul, pe o scară rulantă te faci tot mai bătrîn. Nu-mi rămînea decît să aleg dacă să părăsesc scara rulantă ca unul de trei ani sau ca unul de şaizeci, ca un băieţel sau ca un moşneag, pentru a mă întîlni cu Interpolul şi pentru a mă teme de Bucătăreasa Neagră la o vîrstă sau la alta.

Cu siguranţă e deja tîrziu. Patul meu de metal pare foarte obosit şi îngrijitorul meu, Bruno, şi-a arătat de două ori ochiul îngrijorat şi căprui pe vizor. Acolo, sub acuarela cu anemone, se află tortul meu netăiat cu cele treizeci de lumînări. Probabil că Maria doarme deja. Cineva, cred că Guste, sora Mariei, mi-a urat noroc pentru următorii treizeci de ani.

Maria are un somn demn de invidiat. Dar ce mi-a urat fiul meu Kurt, gimnazistul, elevul model, primul din clasă, cu ocazia zilei de naştere? Cînd doarme Maria, dorm pînă şi mobilele în jurul ei. Acum ştiu: Kurtchen mi-a urat, la cea de-a treizecea aniversare, însănătoşire grabnică! Eu, în schimb, mi-aş dori o felie din somnul Mariei, pentru că sînt obosit şi abia de mai am cuvinte. Tînăra soţie a lui Klepp a făcut o poezioară caraghioasă pe seama cocoaşei mele. Şi prinţul Eugen era cocoşat şi totuşi a cucerit oraşul şi cetatea Belgradului. Maria trebuia să înţeleagă odată că o cocoaşă aduce noroc. Şi prinţul Eugen avea doi taţi. Eu am împlinit treizeci de ani, dar cocoaşa mea e mai tînără. Ludovic al paisprezecelea a fost unul dintre prezumtivii taţi ai prinţului Eugen. Mai de mult mi se întîmpla adesea ca unele femei frumoase să-mi mîngîie cocoaşa pe stradă, ca să le aducă noroc. Prinţul Eugen era cocoşat şi de aceea a murit de moarte bună. Dacă Iisus ar fi avut o cocoaşă, ar fi fost greu să fie răstignit. Şi acuma chiar o să trebuiască, doar fiindcă am împlinit treizeci de ani, să plec în

lumea largă şi să strîng discipoli în jurul meu? De fapt, nu erau decît gînduri pe o scară rulantă! Eram purtat mereu mai sus. În faţă şi deasupra mea, perechea de îndrăgostiţi care nu se jenau deloc, în spate şi mai jos de mine, femeia bătrînă cu pălărie. Afară ploua şi sus, sus de tot, stăteau domnii de la Interpol. Treptele scării rulante aveau margini dinţate. Cînd stai pe o scară rulantă e bine să mai recapitulezi o dată totul: De unde vii? Unde te duci? Cine eşti? Cum te numeşti? Ce vrei? Eram asaltat de mirosuri: vanilia tinerei Maria. Uleiul din conservele de peşte pe care biata mama îl încălzea şi-l bea fierbinte pînă ce se răci ea şi coborî sub pămînt. Jan Bronski, cel ce făcea risipă de odicolon, şi, cu toate astea, moartea timpurie i-a suflat prin toate butonierele. În pivniţa-depozit a negustorului de legume Greff mirosea a cartofi de iarnă. Şi, din nou, mirosul bureţilor uscaţi pe tăbliţele de gresie ale şcolarilor de clasa întîi. Şi Roswitha mea, care mirosea a scorţişoară şi muscat. Eu înotam într-un nor de acid fenic, cînd domnul Fajngold îşi presăra dezinfectantul lui peste febra mea. Ah, şi catolicismul din biserica Inima lui Iisus, aceste haine multe, neaerisite, şi eu, în faţa altarului lateral stîng, mi-am împrumutat toba, cui ?

Şi totuşi, nu erau decît gînduri pe-o scară rulantă. Azi vor să mă ţintuiască în cuie, îmi spun: Ai treizeci de ani. În concluzie, trebuie să strîngi în jurul tău discipoli. Ia gîndeşte-te în urmă, ce-ai spus cînd ai fost arestat? Numără lumînările de la tortul tău aniversar, părăseşte-ţi patul şi strînge în jurul tău discipoli. Un om de treizeci de ani are atîtea posibilităţi în faţa lui. Aş putea, de pildă, dacă mă vor alunga într-adevăr de la spital, să-i fac Mariei o a doua cerere în căsătorie. Aş avea precis mult mai multe şanse decît înainte. Oskar i-a aranjat magazinul, e cunoscut, cîştigă în continuare bine cu discurile, între timp a devenit mai matur, mai copt. La treizeci de ani ar fi cazul să te căsătoreşti. Sau rămîn burlac, îmi aleg una dintre meseriile mele, îmi cumpăr o carieră de piatră unde am să prelucrez calcar de scoică, angajez pietrari, lucrez direct pe şantierul de construcţii. La treizeci de ani ar trebui să-ţi organizezi existenţa! Sau - dacă blocurile prefabricate ale faţadelor mă vor plictisi - o voi căuta pe muza Ulla, voi sluji împreună cu ea şi alături de ea artele frumoase ca model incitant. Cine ştie, poate am să mă şi însor cu ea! Într-o bună zi, cu muza asta logodită atît de des şi pe termen atît de scurt. La treizeci de ani ar fi cazul să te căsătoreşti. Dar dacă am să mă satur de Europa, am să emigrez în America, la Buffalo, vechiul meu vis: îl caut pe bunicul meu, milionarul, fostul incendiator Joe Colchic, pe vechiul lui nume, Joseph Koljaiczek. La treizeci de ani ar trebui să te stabileşti! Sau, poftim, cedez, mă las ţintuit locului, ies în mijlocul oamenilor, numai pentru că am treizeci de ani şi-l imit pe Mesia, pe care ei îl văd în mine, fac din toba mea mai mult decît vrea ea să reprezinte, de fapt, o ridic la rangul de simbol, întemeiez o sectă, un partid sau doar

o lojă.

În ciuda perechii de îndrăgostiţi de deasupra mea şi a femeii cu pălărie de sub mine, m-au asaltat aceste gînduri specifice scărilor rulante. Cred că am spus deja că perechea de îndrăgostiţi stătea cu două trepte deasupra mea şi nu cu una, şi că între mine şi ei mi-am pus geamantanul. Tinerii din Franţa sînt ciudaţi. Aşa se face că ea i-a desfăcut, în timp ce scara rulantă ne purta în sus, toţi nasturii de la jacheta de piele, apoi cămaşa, şi a început să-şi facă de lucru cu pielea lui fragedă de optsprezece ani, făcea asta atît de profesional, cu mişcări atît de practice şi complet neerotice, încît am intrat la bănuială că tinerii de aici se lasă plătiţi de oficialităţi şi demonstrează în plină stradă furiile iubirii, ca metropola Franţei să nu care cumva să-şi piardă reputaţia. Dar cînd perechea se sărută, bănuiala mea încetă: el era gata să se înece cu limba ei, încă se mai lupta cu un acces de tuse, cînd mi-am stins ţigara ca să mă înfăţişez funcţionarilor de la Interpol, ca nefumător. Bătrîna care se afla în urma mea şi mai jos de mine, cu pălăria ei — de fapt pălăria se afla la nivelul capului meu, deoarece înălţimea mea nivela perfect deosebirea de înălţime a celor două trepte ale scării rulante - nu făcea decît să bombăne ceva în legea ei; dar, în definitiv, asta face majoritatea bătrînilor din Paris. Balustrada de gumă a scării rulante urca împreună cu noi. Puteai să pui mîna pe ea şi s-o laşi să urce o dată cu tine. Asta şi făceam, dacă mi-aş fi luat mănuşile cu mine în călătorie. Plăcile de faianţă din casa scării răspîndeau toate cîte un strop de lumină electrică. Ţevi şi legături de cablu groase, mascate în crem, ne însoţeau urcuşul. Să nu credeţi cumva că scara rulantă făcea un zgomot infernal. Mai degrabă s-ar putea spune că voia să pară comodă, în ciuda alcătuirii ei mecanice. Deşi versul acela sacadat cu îngrozitoarea Bucătăreasă Neagră nu-mi da pace, staţia de metrou Maison Blanche aproape că-mi părea plăcută, chiar confortabilă. Mă simţeam pe scara rulantă ca acasă, m-aş fi considerat fericit, cu toată spaima şi sperietura copilăroasă, dacă alături de mine nu ar fi urcat acei oameni străini, ci prietenii şi rudele mele, viii şi morţii împreună: biata mama între Matzerath şi Jan Bronski, şoarecele cu păr gri, mama Truczinski cu copiii ei Herbert, Guste, Fritz, Maria, negustorul de legume Greff şi şleampăta lui de nevastă, Lina, bineînţeles maestrul Bebra şi graţioasa Roswitha - toţi care au conturat existenţa mea discutabilă, care au eşuat datorită existenţei mele -, iar sus, acolo unde scara rulantă îşi pierdea respiraţia, îmi doream, în locul poliţiştilor, opusul groaznicei Bucătărese Negre: bunica mea Anna Koljaiczek să fi stat acolo ca un munte şi să-mi fi luat întreaga suită după o călătorie fericită, înăuntru, în muntele ei.

Dar acolo stăteau doi domni, care nu purtau fuste largi, ci trenciuri de croială americană. Chiar mi-am spus, spre sfîrşitul călătoriei pe

scara rulantă, amuzat pînă-n călcîie, că perechea de îndrăgostiţi fără pic de jenă de deasupra mea, şi bătrîna care bombănea în urma mea nu erau decît simpli agenţi de poliţie.

Ce să mai spun: născut sub becuri, întrerupîndu-mi creşterea la vîrsta de trei ani, primind o tobă, spărgînd cu glasul meu sticla, mirosind vanilie, tuşind în biserică, hrănind-o pe Luzie, urmărind furnicile, hotărît să cresc, îngropîndu-mi toba, plecînd în Vest, pierzînd Estul, învăţînd meseria de pietrar, devenind model, întorcîndu-mă la tobă, vizitînd betonul, cîştigînd bani şi păzind degetul, dăruind degetul şi fugind rîzînd, urcînd cu scara, arestat, judecat, internat, apoi eliberat, îmi serbez azi împlinirea celor treizeci de ani şi tot mai mi-e frică de Bucătăreasa Neagră — Amin.

Am aruncat ţigara stinsă. Şi-a făcut loc între marginile dinţate ale scării rulante. După ce a urcat un timp spre cer, descriind un unghi de patruzeci şi cinci de grade, a mai făcut trei paşi orizontali, s-a lăsat purtat după perechea de poliţişti îndrăgostiţi şi în faţa bunicii poliţiste, pe un prag de fier stabil şi, după ce domnii de la Interpol s-au prezentat, pe el numindu-l Matzerath, potrivit gîndurilor lui de pe scara rulantă, a spus mai întîi în germană: „Eu sînt Iisus!", apoi, deoarece se afla în faţa Interpolului, în franceză şi, în sfîrşit, în engleză: „I am Jesus!"

Şi totuşi, am fost condamnat ca Oskar Matzerath. Fără să opun rezistenţă, m-am încredinţat pazei şi umbrelelor domnilor poliţişti, pentru că afară, pe Avenue d'Italie, ploua, dar m-am uitat îngrijorat în jur, căutînd-o speriat, şi am zărit-o de mai multe ori — ea e în stare de aşa ceva — în mulţimea de oameni de pe Avenue, în înghesuiala din jurul dubei de poliţie, am văzut chipul înspăimîntător de liniştit al Bucătăresei Negre.

Acum nu mai am cuvinte, dar trebuie totuşi să reflectez serios la ce are de gînd Oskar să facă după eliberarea lui inevitabilă din spital. O să se însoare? O să rămînă burlac? O să emigreze? O să fie model? O să-şi cumpere o carieră de piatră? O să strîngă discipoli în jurul lui? O să întemeieze secte?

Toate posibilităţile care i se oferă azi unui tînăr de treizeci de ani trebuie examinate şi cu ce să le examinezi, dacă nu cu toba mea. Aşa că voi pune pe tinicheaua mea acel cîntecel, care îmi devine tot mai viu şi mai înspăimîntător, am s-o chem astfel pe Bucătăreasa Neagră, am s-o întreb ca să-i pot spune mîine dimineaţă îngrijitorului meu Bruno ce fel de existenţă intenţionează să ducă de aci încolo Oskar, cel de treizeci de ani, în umbra unei frici copilăreşti care se înnegreşte pe zi ce trece; pentru că tot ce mă speriase mai înainte, pe scară, ce făcea în pivniţă bau! cînd luam cărbuni, încît îmi venea să rîd, ceea ce fusese totuşi mereu prezent vorbind cu degetele, tuşind prin gaura cheii, suspinînd în sobă, gemînd cu uşa, învolburîndu-se în cămine,

cînd vapoarele în ceaţă cîntau la corn şi între ferestrele duble agoniza o muscă ore în şir şi tipării aveau poftă de mama şi biata mama de ţipari, cînd soarele dispărea în spatele turnului trăind doar pentru sine, chihlimbar! La cine se gîndise Herbert cînd s-a năpustit asupra lemnului? Şi în spatele înaltului altar - ce ar fi catolicismul fără Bucătăreasa, care înnegreşte toate scaunele de spovedanie? Ea şi-a aruncat umbra cînd jucăriile lui Sigismund Markus s-au prăbuşit şi puştanii din curtea casei cu locuinţe închiriate, Axel Mischke şi Nuchi Eyke, Susi Kater şi Hanschen Kollin, o rosteau, cîntau cînd îşi fierbeau supa de boia: „Bucătăreasa Neagră a venit? Dadada! Tu şi tu şi tu şi tu eşti cel mai vinovat. Bucătăreasa Neagră a venit..." Totdeauna a fost aici, chiar şi în praful efervescent Waldmeister, oricît ar fi spumegat el de verde şi de nevinovat în toate şifonierele în care m-am ghemuit vreodată, s-a ghemuit şi ea şi mai tîrziu şi-a împrumutat obrazul de vulpe triunghiular al lui Luzie Rennwand, a înfulecat sandviciuri cu salam, cu coji cu tot, şi i-a condus pe scărmănători la o trambulină — doar Oskar a rămas, a urmărit furnicile şi a ştiut: aceasta e umbra ei, care s-a multiplicat şi se ţine după dulceaţă şi toate cuvintele - binecuvîntată, îndurerată, preafericită, fecioară între fecioare... — şi toate rocile — bazaltul, tuful, diabasul, calcarul de scoică, alabastrul atît de moale... - şi toate sticlele sparte cu glasul, sticla transparentă, sticla suflată şi străvezie... şi colonialele — făina şi zahărul în pungi albastre de un pfund şi de jumătate de pfund. Mai tîrziu, patru motani, dintre care pe unul îl chema Bismarck, zidul care trebuia proaspăt zugrăvit, polonezi avîntaţi în moarte şi comunicate speciale cînd cine ce a scufundat, cartofi sărind de pe cîntar, ce se îngustează la vîrful picioarelor, cimitire în care am stat, dale de piatră pe care am îngenuncheat, preşuri de cocos pe care am zăcut... tot ce s-a încastrat în beton, sucul cepei care scoate lacrimile din săculeţul lor, inelul pe deget şi vaca aceea care m-a lins... Nu-l întrebaţi pe Oskar cine e ea. El nu mai are cuvinte. Pentru că tot ce mi-a stat în trecut la spate şi mi-a sărutat cocoaşa îmi iese acum neîncetat în faţă:

Dintotdeauna Bucătăreasa fusese neagră pe urmele mele.
Ca să-mi iasă acum tot neagră în faţă,
Şi-a dat cuvîntul şi paltonul la întors, negre.
Plăteşte cu valută neagră, neagră.
În timp ce copiii, cînd cîntă, nu mai cîntă:
„Bucătăreasa Neagră a venit ? Da-da-da!"

---

[1] „Muncă şi voie bună", organizaţie de instruire a tineretului german hitlerist (n. tr.).

[2] Partidul Comunist German *(n. tr)*.

[3] Instructor politic nazist (n. tr.).

[4] Conducătorii militari SS (n. tr.).
[5] Comandant-şef al trupelor de asalt (n. tr.).
[6] Subcomandant de grupă (n. tr.).